

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

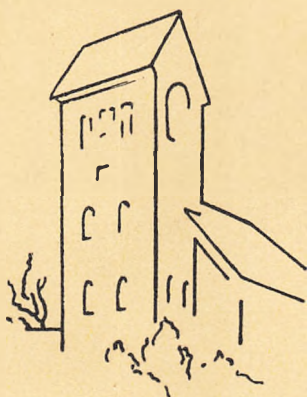
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

JUL PEDERSEN

RØDOVRE SOGN

INDUSTRI-TRYKKERIET · KØBENHAVN

MCMXLVIII

RØDOVRE SOGN

RØDOVRE SOGN

BIDRAG TIL DETS HISTORIE

AF

JUL PEDERSEN

INDUSTRI-TRYKKERIET . KØBENHAVN

MCMXLVIII

FORORD

Den store Udvikling, der i de sidste Aar har fundet Sted i Rødovre Sogn, har fuldstændigt ændret dets Karakter. Fra den gamle Landsby har det gjort Springet over i et bymæssigt Samfund, hvoraf de fleste Medlemmer er tilflyttet ude fra. Det foreliggende Bidrag til Sognets Historie er et Forsøg paa at skildre denne Udvikling og at vække Interessen for Sognet blandt dets Beboere.

Alle de mange, der med Raad og Daad har ydet sit Bidrag til dette Arbejde, og Rødovre Kommune, der bekoster Udgivelsen, bringer jeg min hjertelige og ærbødige Tak.

Jul Pedersen.

Alvorlig taler ved Alfarvej
med Grønsvær tækket de Gamles Grave:
Henfarne Slægter — forglem dem ej!
I Arv de gav dig en ædel Gave.
 Henfarne Slægter
 I Landets Marv
 sig ej fornægter.
 Bevar din Arv!

Hvad Haanden former er Aandens Spor.
Med Flint har Oldbonden tømret, kriget.
Hver Spaan du finder i Danmarks Jord
er Sjæl af dem, der har bygget Riget.
 Vil selv du fatte
 dit Væsens Rod,
 skøn paa de Skatte
 de efterlod!

Johs. V. Jensen.

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
FORORD	
BELIGGENHED OG GEOLOGISKE FORHOLD	11
OLDTIDSMINDER	27
RØDOVRE SOGN I MIDDELALDEREN	32
I KONGENS EJE	40
1. 1536--1658	
2. SVENSKEKRIGEN 1658—60	
FRA KONGENS BONDE TIL SELVEJER	46
ISLEVMARK FRA SLUTNINGEN AF DET 18. AARHUNDREDE TIL NUTIDEN	123
FRA UDSKIFTNINGEN TIL ADSKILLELSEN FRA BRØNSHØJ 1901	150
RØDOVRE SOGN SOM SELVSTÆNDIG KOMMUNE 1901—45 ..	175
STEDNAVNE	197
SKOLEVÆSEN	209
BIBLIOTEKSVÆSEN	254
RØDOVRE KIRKE	259
RØDOVRE PRÆSTEKALD GENNEM TIDERNE	272
RØDOVRE SOGNS SYGEKASSE	292
ROSKILDE LANDEVEJ OG BOMHUSET	298
HVERDAG OG FEST	315
MØRKETS GERNINGER	319
RØDOVRE SOGN UNDER BESÆTTELSEN	328
LITTERATUR	341
REGISTER	344
FORKORTELSER	356

BELIGGENHED OG GEOLOGISKE FORHOLD

Rødovre Sogn er beliggende i det nordøstlige Sjælland, Københavns Amt, Sokkelund Herred, og grænser mod Øst til København, hvor Damhussøen paa et stort Stykke markerer Grænsen, mod Nord og Vest til Herlev, Glostrup og Brøndbyernes Sogne og mod Syd til Hvidovre Sogn. Sognet dækker et Areal af 1145 ha, uden Fæstningsterrænet 1103 ha. Den største Udstrækning fra Nord til Syd er 5,55 km, fra Øst til Vest 2,465 km; det højeste Punkt, Valhøj, er 27 m højt.

Store Forandringer er der i Tidernes Løb sket med den Del af Jordkloden, hvor Danmark nu ligger. Snart har Landet været dækket af Hav, snart hævede det sig over Havets Overflade, og tropiske Somre har skiftet med Ismarkers bidende Kulde.

Undergrunden i Sognet bestaar af ældre Bryozokalk (Limsten), som man er stødt paa i Fæstningsgraven Syd for Ejby Bro¹). Bryozokalken er dannet paa et Tidspunkt, hvor Danmark var dækket af Hav, og her aflejredes Kalkskallerne fra nogle smaa Dyr, kaldet Bryozoa. I den følgende Tid hævede Landet sig, og de Kræfter traadte i Virksomhed, der formede Danmarks nuværende Overflade.

I fjærne Tider skete der en Ændring i Temperaturen, saa at Klimaet blev koldere, og Ismasserne paa Skandinaviens Højfjelde tog til at vokse og gled mod Syd ud over Danmark og Østersøen helt ned til Alperne. Hvor Isen kom frem, pløjede den Jordoverfladen op og førte den med sig i Form af Klippestykker, Sten, Grus, Sand og Ler. Med Mellemrum var der Perioder med varmere Klima, hvor Isen trak sig tilbage, og hvor Planter og Dyr tog Landet i Besiddelse. Under den sidste Istid var største Delen af det nuværende Danmark dækket af Isen, og det er disse sidste Isbræers Moræner og Smeltevandsfloder, der

formede den nuværende Overflade. Ved Isens sidste Fremstød trængte den fra Østersøen frem til Langelands Vestkyst og ind i Storebælt til Sprogø og Halskov ved Korsør. Derfra gik Isranden i en Bue — med den konkave Side mod Nordvest — gennem Syd- og Østsjælland til Helsingør²).

I geologisk Henseende hører Rødovre Sogn til det ejendommelige, flade Landskab, der under Navn af »Heden« strækker sig over Omraadet mellem København—Roskilde—Køge. »Heden« har intet andet end Navnet til fælles med en Hedeflade, der bestaar af Sand, aflejret af Smeltevand fra Isranden i sidste Istid. »Heden« bestaar af Moræneler, aflejret som Bundmoræne af Isen ved Bortsmeltningen. Overfladen i Sognet er en saakaldt Moræneflade, en svagt bølget Landskabsform, dannet noget inden for Randen af en Indlandsis. Idet Isen langsomt gled hen over Undergrunden, har den afjævnet den, som om en kæmpe-mæssig Høvl var i Arbejde. Et Vidnesbyrd om Isens Virke har man fundet i Fæstningsgraven ca. 700 m Syd for Ejby Bro, hvor man er stødt paa Flint under 6 m Moræneler fremvisende Skurestriber, som skyldes en Isbevægelse fra Sydøst³).

Saa længe Isbræen laa ved Køge Bugt, var Vandløbene paa det isfri Land mod Nord hindrede i deres Løb sydover, og deres Vand blev ført Øst paa langs Isranden. Da Issmeltningen var endt, standsede Strømmen i Smeltevandsfloderne, og deres Floddale enten udtørredes eller blev optaget af mindre Vandløb, der fik sine Tilløb fra Moser og Kilder. Harrestrupaaen afvandede det lave, mosefyldte Areal Vest for Harrestrup By og udmundede i en Rende i Kalvebodstrand, hvorfra dens Vand gennem Trestensløbet blev overført til Havnestrømmen og nordefter. Paa dette Tidspunkt havde den sit Løb paa Landjorden; thi i Afsmeltningstiden og længe efter var Landet i stærk Stigning, saa at Sjælland var landfast med Skaane.

Da Isen var bortsmeltet, tog atter Planter og Dyr Landet i Besiddelse, og selv om Landet derefter i Perioder har hævet og sænket sig med dermed sammenhængende Klimaforandringer, er der ikke sket saa omfattende Forandringer som i Istiden, selv om Landet stadig er udsat for Paavirkning af omdannende Kræfter.

Baade Naturkræfterne og Mennesket har uafslædt arbejdet paa at omforme vort Land og gør det den Dag i Dag. Havet ændrer Kysterne; i Søer og Moser aflejres stadig Materiale, og i stedse højere Grad former Mennesket Landskabet ved Dræning, Inddigning, Fældning af Skove og ved Opdyrkning og Beplantning af ny Jord. Saaledes

har ogsaa Sognet her i Tidernes Løb skiftet Karakter. De Rester af Moser, der endnu forekommer, har engang dækket store Omraader, og navnlig har Islevmark forandret sig i Løbet af de sidste 150 Aar. Omkring Aar 1800 havde Landskabet her et hedeagtigt Præg og var udlagt til Græsmark, og først lidt efter lidt blev det opdyrket.

Af større Vandløb i Sognet findes Kagsaa og Harrestrupaa⁴). Kagsaa kommer nordfra og forener sig med den vestfra kommende Harrestrupaa ved Islevhus. Fra gammel Tid skal den have haft Forbindelse med Tibberup Mose, men i Tidens Løb blev denne Forbindelse afbrudt. Da Folkemængden i København blev saa stor, at man ikke havde tilstrækkeligt Vand i Brøndene inden for Voldene, blev det nødvendigt, at man skaffede sig Vand fra Omegnen. Desuden gjorde militære Hensyn sig gældende med Hensyn til Vandforsyningen, idet Voldgravene skulde fyldes. Allerede 1570, da Aaen fra Damhussøen til Peblingsøen blev gravet, synes Tibberup Mose og Kagsaaen at være udbygget til at forsyne Fæstningsgravene. Ved Tibberup havde Staten sin store Tørvemose, hvor Tørvegravningen ogsaa øgede Vandtilførselen. Da Mosen var opskaaret, blev Femsølyng ved Høsterkøb Statens Tørvemose i 1635, og Tørvearealerne i Tibberup blev overladt til den største Gaard i Byen. Forbindelsen med Kagsaaen blev afbrudt, da den naturlige Afvanding fandt Sted nordpaa. I lang Tid var Tibberup Mose gledet ud af Københavns Vandforsyning; men Byens stigende Vandforbrug gjorde, at man igen maatte søge efter Udveje til at øge Tilførselen, og i 1672 kastede man igen Blikket paa Tibberup Mose. I 1677 udarbejdede Johan Huusman det første Kort over det københavnske Vandvæsens Søer og Vandløb⁵), og her gengives Tibberup Mose som en ret stor Sø sydvest for Bagsværd, hvorfra Kagsaaen fører forbi Herlev til Islevmark, hvor den forener sig med Harrestrupaa. Da man imidlertid i 1680 foretog Syn over Tibberup Mose, viste det sig, at der ikke kom en Draabe Vand derfra til Kagsaaen og dermed til Damhussøen. Broen ved Klavsdal var nu blevet erstattet med en fast Jorddæmning, og Søens Vand løb den modsatte Vej, mod Nord til Bagsværd Sø. Vandkommissionens Protest mod Dæmningen og Krav om Genaabning af Afløbet til Kagsaaen forblev resultatløst, og Aarhundreders Strid mellem Vandvæsenet og Ejerne af Tibberup Mose endte først ved en Højesteretsdom i 1861, hvorved Københavns Vandvæsen kendtes »uberettiget til Ejendomsretten over Tibberup Mose under Hjortespring og til at udøve nogensomhelst Ret i Henseende til Benyttelsen af Vandet i samme«. Kagsaaens Forbindelse med Tibberup

Mose er aldrig blevet genoptaget, og Aaen har nu sit Udspring ved Klavsdal. Den gamle Forbindelse med Tibberup Mose har i alle Tilfælde været kunstig, idet Klavsdals Bro ligger ca. 1,5 m over Vandet i Mosens Tørvegrave, saaledes at der ikke har været naturligt Afløb fra Mosen mod Syd.

Naar Kagsaaen kommer til Islevhus, forener den sig med Harrestrupaaen. Denne har sit Udspring i Harrestrup Mose Vest for Harrestrup By. Den flyder gennem Harrestrupdalen, hvor dens Løb blev opgravet 1664⁶), da Bønderne fik Befaling til at oprense Vandløbet fra Harrestrup til Islevmark, for at Vandet derigennem kunde have frit Løb til Damhussøen. Harrestrupaaen nævnes i 1275 og 1294 under Navnet AWORTHÆ AA⁷), d. v. s. Ovreaa efter Ovre, der var Fællesbetegnelse for Rødovre og Hvidovre. Den havde oprindeligt sit Udløb i Damhussøen og løb gennem Søens Midte og videre til Stranden i Skellet mellem Vigerslev og Hvidovre, men er senere blevet forlagt til et gravet Løb ved Søens Vestside.

Den nordlige Del af Sognet, fra Ejby Bro til det Punkt, hvor Harrestrupaaen ved Islevhusvejen danner Grænsen til København, gennemskæres af den kunstigt anlagte Fæstningsgrav.

Til Islevhus knyttedes en i sin Tid berømt Kilde, som Johan Chr. Lange omtaler⁸). Han fortæller om Isle Huus Kilde, at »denne Kilde ligger nær ved Lyst-Stedet, som har samme Navn, og er først A. 1750 opdaget og indrettet af Gaardens Beboere, den har et klart og noget saltagtigt, men dog derhos velmagende Vand«.

Efter at have analyseret Vandets forskellige Egenskaber fortæller Lange, at det er anbefalelsesværdigt at drikke for »phlegmatiske og melancholiske Personer«.

Kilden er — desværre maa man sige — forsvundet i vore Dage, men har sikkert i ældre Tid spillet en Rolle som Drikkevand for Befolkningen.

Det ejendommeligste Træk i Landskabet er Damhussøen, der, selv om den ikke ligger i Rødovre Sogn, dog har saa megen Tilknytning til Sognets Historie, at den med Rette faar en Omtale.

DAMHUSSØEN

Den smukke Damhussø⁹), der ligger langs den østlige Grænse af Rødovre Sogn, er anlagt som Reservoir for Københavns Vandforsyning. Naar man passerer Damhussøen i Dag og betragter dens høje stensatte Skrænter, faar man straks det Indtryk, at den er dannet ved Kunst og ikke af Naturen. Landevejen selv er en Dæmning, der holder paa Vandmasserne, og Vandets Overflade ligger betydeligt højere end Engdraget paa den anden Side af Vejen. Søens Flade ligger 8 m over Havets Overflade, og hele Søen er et kunstigt Bassin, der paa kunstig Maade faar sit Tilløb.

Indtil for nylig fyldtes Bassinet gennem den saakaldte Kildeaa, der var en kunstig gravet Kanal, som ved en Sluse ved Bagsøens nordlige Ende ved den saakaldte Snydebro modtog Vand fra Harrestrupaaen. Ved en Regulering, der finder Sted for Tiden, ledes Harrestrupaaen ved Jyllingevej ind i Kildeaaens Leje og følger dette til et Bassin, hvorfra Vandet gennem en Fontæne pumpes op i Søen. Harrestrupaaens gamle Leje midt igennem Bagsøen vil saaledes kun afvande Bagsøen og vil formodentlig med Tiden forsvinde. Fra Bassinet føres Aaen i en dyb Grøft Vest om Søen og ved Damhuskroen under Landevejen og flyder derfra i sit gamle Leje.

Egnen omkring Søen er meget vandrig, og Søen har et stort Opland, der afvandes af Kagsaa og Harrestrupaa. Ved en Oprensning af Damhussøen i 1826, da Søen var helt tørlagt, stødte man overalt i Bunden paa gamle Trærødder, ligesom man ned gennem Søen kunde spore det oprindelige Aaløb, der ved den Lejlighed blev udgravet igen. Der har altsaa engang vokset Træer paa den nuværende Søbund, og derimellem har Harrestrupaaen haft sit Løb.

I Lavningen mellem Vanløse og Rødovre har der dannet sig en Vandsamling, der slet og ret kaldtes Dammen. Vi træffer dette Navn i Forbindelse med Rødovre, der kaldtes »Ovre øvre ved Dammen« (1581) eller »Röed Ouffre wed Dammen« (1660—65). Endvidere er det gamle Navn bevaret i Benævnelsen paa en Aas paa Rødovre Mark, som strakte sig ned til Søen, og som i Markbogen 1682 og paa Kortet over Damhussøen fra 1747 kaldes Dams Aas, ligesom det Hus, der blev bygget ved Søbredden, kaldtes Damhuset. I Tidens Løb dannedes en Vej, der førte over Harrestrupaa og Lavningen, og som bidrog til Dannelsen af denne Dam. Efterhaanden blev der bygget en Dæmning, som Vejen førtes over paa, og denne Dæmning kaldtes »det lange Vad«, d. v. s. det lange Vadested. Det var ikke den nuværende Hovedvej mellem København og Roskilde, der paa Christian IV.s Tid gik noget sydligere, men en primitiv Passage over det lave Terræn. Dette Vad gav Søen dens første Navn Langvaddam, d. v. s. Dammen ved »det lange Vad«. Oluf Nielsen forklarer i sin »Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse«, at Søens ældste Navn skulde være Langvasedam¹⁰), idet en Vase betyder en af Risknipper og lignende dannet Vej over et sumpet Terræn. I denne Form kendes Navnet imidlertid ikke. Første Gang, det nævnes, er det i Formen Langvaddam. Denne Form blev snart den almindelige og officielle, og da den rigtige Landevej kom, benævntes Søen ofte Landevejsdam. Omkring Aar 1800 trængte det nuværende Navn Damhussøen igennem, idet Huset, der oprindeligt havde laant sit Navn af Dammen, atter gav det tilbage til Søen.

Langvaddam tilhørte fra gammel Tid Kronen som andre herreløse Vande og blev af Frederik II mageskiftet med Københavns Universitet d. 7. Juli 1561¹¹). Det er første Gang, man her støder paa Søens Navn, der skrives Langevadsdams Sø, og i et Brev til Lensmanden paa Københavns Slot, Frands Brockenhuus, faar denne Besked om ikke mere at lade fiske i Søen. Universitetet havde Fiskeretten i en Aarrække; men Istandsættelsen og Opbygningen af Landevejen, der samtidig tjente som Dæmning, blev foretaget af Kronen alene. Under Christian IV synes man helt at have glemt, at Universitetet var Ejer af Søen, idet Kongen tog Fiskeretten til sig.

Det var nødvendigt baade af militære og civile Aarsager at skaffe Vand til København. Fæstningsgraven skulde fyldes, og Borgernes Vandforsyning var lige saa paakrævet. Omkring Aar 1570 blev Aaen fra Damhussøen til Peblingsøen opgravet, saa at Søen blev inddraget i Københavns Vandforsyning. Denne Aa, der før havde været en Skel-

grøft, fik først sit Navn Grøndalsaaen i det 18. Aarhundrede. Den følger en gammel Aasænkning og nævnes første Gang Aar 1600. Ved Udløbet fra Søen anlagdes i 1560erne en Aalekiste, der første Gang nævnes 1570.

Under Christian IV blev det tidligere »lange Vad« afløst af en virkelig Dæmning med Bro over Aaløbet, der reguleredes af en Sluse. Dæmningen, der blev udført i Aarene 1619—21, skulde dels tjene til en ny Landevej og dels opstemme Søen til Brug for Vandforsyningen. Ved det sydøstlige Hjørne af Søen mødtes to Veje: den offentlige Vej fra Valby og den private Kongevej fra Ny Amager eller det nuværende Frederiksberg. Kongevejen var spærret og lukket med Porte, og til at passe disse var ansat en Portvagt, der boede i Damhuset. Det var naturligvis fristende for de rejsende at benytte den bedre vedligeholdte Kongevej end den offentlige Vej, og til sidst maatte Kronen paatale Forholdet¹²).

Kronen behandlede ganske Søen som sin Ejendom og ansatte f. Eks. en kongelig Fiskedamsvogter ved Langvaddam¹³); men efter Christian IV.s Død klagede Professorerne over Tabet af Fiskeretten, og ved et Kongebrev af 10. April 1651 fik de den igen. De Forpligtelser, der fulgte med Ejendomsretten, var Universitetet derimod ikke begejstret for og fralagde sig Ansvaret for den søndre Dæmning, som Kronen havde anlagt¹⁴). Da Søen i Marts Maaned 1665 gennembrød Dæmningen og bortskyllede Slusen under Landevejen, maatte Kronen ogsaa foretage denne Reparation. I 1656 blev der foretaget en Regulering af Vandstanden, og man ser af Indberetningen om dette Arbejde, at Søen dengang som indtil 1921 har haft Afløb gennem to Sluser. Den ene laa under Roskildevæjen og førte det overflødige Vand gennem det gamle Aaløb til Havet, medens den anden, den østre, der senere kaldtes Vanløse Sluse eller Aalekisteslusen, laa ved Indgangen til den gravede Kanal til Peblingsøen. 114 sjællandske Alen Nord for den østre Sluse satte man en Sten ved Søbredden som Mærke, hvor højt Vandet maatte stige. Under Svenskekrigen blev Vandrenderne til Byen afskaaret, men blev efter Krigen sat i Stand igen. I 1679 blev der ved Reskript af 27. August oprettet en særlig Vanddirektion for København, der med forskellig Sæmmensætning bestod til 1857.

Ved Anlæget af Dæmningen og Sluserne skabtes der imidlertid her som andre Steder, hvor et saadant Arbejde blev foretaget, et Strids-spørgsmaal, der i Tidens Løb ustandselig dukkede op. Paa den ene Side ønskede København saa meget Vand som muligt til sin Forsyning,

medens paa den anden Side Bønderne, der havde deres Enge langs Harrestrupaaen, ønskede disse tørre for Høhøstens Skyld. Ved Reguleringen af Søens Vandstand i 1656, hvor det var overdraget to Adelsmænd Otto Powisch og Arent v. der Kuhla at forestaa Arbejdet, hed det i deres Instruks, at Dæmningen tilforn er bleven sønderhugget og Vandet derved gaaet til Spilde. Man fandt saaledes Slusen under Roskildevej ødelagt, saa det meste af Vandet løb i Stranden, og hvem Gerningsmændene var, nærede man ingen Tvivl om, og det hedder i de to Adelsmænds Indberetning:

»Og eftersom fornemmes, at de interesserede Bønder, formedelst de ville være Vandet kvit, altid haver ruineret samme Sluse, paa det de maaske om Sommeren, naar Vandet borttørres, kunde bekomme noget mere Hø end ellers, hvilken ringe Baade dog intet er at ligne imod den store Mangel, som baade H. kgl. Majt. selver saa og den ganske By kan have for Vand, siunes os derfor bedst og tjenligst, efterdi denne Sluse endelig vil gøres af nye, at den bliver gjort ganske aaben; dog maa den have sin visse Højde, at der intet kan bortløbe, førend Vandet naaer den Sten, som er forordnet til Mærke ved den østre Sluse, med mindre der kom et stort overfaldendes Vand, saa kunde det falde derover og ikke skade Dæmningen. Denne aabne Sluse vilde gøres og bepæles saa fast udi Bunden eller mures for med hugne Sten, at ingen uden større Arbejde og Gevalt den kunde ophugge eller bryde«.

Om Slusen ved Vanløse hedder det i den samme Indberetning:

»Den østre Sluse ved Langvadsdam, hvorigennem Vandet løber ned til Byen, vil og endelig gøres med Flid og fire Alen bredere, end den er, paa det den desbedre kan sluger Vandet; med gode stærke Stigbord, med stærkt Beslag og Jernskruer igennem, at ingen dennem kan opdrage, uden det gøres fornødent, og Vandet til Byens Nødtørft behøves. Samme Stigbord bør være af den Højde, at Vandet kan være støvet til den Sten, som ligger ved Søbredden udi Norden for den østre Sluse, nemlig 114 sjællandske Alen fra samme Sluses Dæmning, og hvis videre Vand kommer, skal det falde over Stigbordene«.

Disse Forholdsregler fik imidlertid ikke Klagerne til at holde op. Bønderne havde Ret i, at det opstemmede Vand gjorde Skade paa deres Enge, og de lod ikke Sluserne være i Fred. Særligt gik det ud over Vanløse Sluse, der var den svageste. Den var ikke bygget saa solidt som Slusen under Landevejen, og Universitetet, der skulde sørge for Vedligeholdelsen, forsømte sin Pligt.

Det hedder om Slusen i 1672: »Og omendskønt at Bønderne der om-

kring lider Skade paa deres Enge, saa er den dog ikke at regne imod den Gavn, som Staden haver af Vandet; og efterdi det Tegn haver været sat 1656, da synes Bønderne sig nu ikke mere videre Eng at kunne tilegne end da. Men dersom Bønderne kom til at lide nogen Skade og mer end tilforn miste noget af Højbjergningen, da remitteres, om Eders Kgl. Majt. behagede at bevilge dennem paa Landgilden en ringe Afslag efter Amtmandens Kendelse, paa det de interesserede Bønder, formedelst de ville være Vandet kvit, ikke skulle ruinere samme Sluse, som tilforn altid er sket«. Det gjorde man imidlertid, saaledes i Februar Maaned 1677, da selve Præsten i Brønshøj, Hr. Claus Nielsen, og en Mand ved Navn Morten Laursen havde aabnet for Slusen, saa at store Vandmasser styrtede ind gennem Ladegaardsaaen og foraarsagede en Del Skade¹⁵). Da der i 1679 blev indsat en ny Vanddirektion, tog denne sig af Sagen og udbedrede Slusen; men samtidig hævdede man Vandstanden, hvad der naturligvis yderligere øgede Bøndernes Forbitrelse. I en Klage, der blev indgivet det følgende Aar fra Bønderne i Vanløse, hedder det, at Vandet var nu saa højt opstemmet, som det ikke i Mands Minde havde været. Det havde betaget Bønderne deres Kørsel og Fædrift paa Gaden, saa de maatte drive deres Fæ og Bæster gennem deres Kornmark for at faa dem ud paa Fælleden til Græsning. Det betog dem ogsaa deres Gødningspladser, hvad der aldrig før i Mands Minde var sket, og det havde fordærvet en stor Del af deres Engbund og Sæd, som ikke kunde betaales med 100 Rdlr.; Klagen hjalp ikke, og det følgende Aar tog man sig selv til Rette.

D. 17. Oktober 1681 indberetter Raadmand Hans Stampe til Direktionen, at »Vanløse Sluse, som nylig med nye Stigbord og andet er bleven forbedret og forfærdiget, er efter Simon Jokumsen, som derpaa skulde tage vare, hans nu i Dag indkomne Beretning nylig af nogle gudsforgaaen Mennesker om Nattetide bleven spoleret og hugget i Stykker«. Direktionen henvendte sig til Kongen med Anmodning om, at der maatte blive truffet Forholdsregler imod Gentagelser af denne Art, og d. 8. November 1681 blev der udstedt en kongelig Forordning saalydende: »Eftersom for os er bleven andraget, hvorledes nogle onde og ugudelige Mennesker sig skal have understanden at ruinere og fordærve den Vandsluse her uden for vores kongelige Residensstad København liggendes, Vanløse Sluse kaldet, som vore Direktører for det ferske Vand her sammesteds sig saa højt haver ladet være angelegen til samme Vands Konservasjon og Stadens største Nytte og Gavn at lade

reparere og forfærdige«, da skal den eller de, som herefter tilfor-
drister sig at aabne eller beskadige denne eller nogen anden af Vand-
væsenets Sluser, uden al Naade straffes paa Livet eller efter Forseel-
sens Maade med livsvarigt Fængsel og Jern paa Bremerholm. Denne
Forordning skulde oplæses tre Gange i alle omliggende Kirker og
paa Tingene. Denne strenge Bestemmelse ser ud til at have hjulpet,
og endelig gjorde Ansættelsen af en Opsynsmand ved Slusen sit til,
at den fik Lov til at være i Fred. Da det særligt gjaldt om at føre
Tilsyn med Vanløse Sluse, opførte man et Hus der, det saakaldte
Aalekistehus eller Aalehuset til Bolig for Opsynsmanden. Efter den
Tid bøjede Bønderne sig for Magten og fandt sig i, at deres Marker
blev oversvømmet; men Direktionen maa ogsaa selv have syntes, at
der skete dem Uret, for i en Betænkning 1692 indrømmes, at Vandet
gør Skade paa Bøndernes Enge, da det ofte om Foraaret staar 10
—12 Tommer højere end Slusernes Overkant, fordi disse ikke kan
sluge Vandet saa hastigt, som det strømmer til. »Vi har derfor sat
en ny Pæl, over hvilken Vandet ikke bør stige efter 1. Maj, men
da straks Sluserne at aabnes«. Ved Oversvømmelserne var det særligt
gaaet ud over Damhuset, saaledes at Vandet endog stod inde i Byg-
ningerne; men Klager fra Kromanden hjalp ikke, tværtimod gik Vand-
væsenet til Angreb paa ham, fordi han havde anlagt sin Mødding for
nær Søen, saa at Vandet forurenedes.

Det gamle Vandstandsmærke fra 1656 var i Mellemtiden blevet
glemt, og i 1799 maatte Søens Grænser fastsættes paa ny. Det skete
ved en Landvæsenkommissionsforretning og Optagelse af et nyt Kort.
D. 11. Juni holdt Kommissionen Møde paa Aastedet og bestemte
Langvaddams Grænser ved nedrammede Pæle. D. 21. Oktober blev
disse Pæle ombyttet med Sten, og til at overvære disse Skelstens Ned-
sættelse var alle paagrænsende Jordejere stævnet, deriblandt Biskop
Balle, der ejede Annexgaarden i Rødovre.

I sin dobbelte Egenskab af Dæmning og Landevej krævede Chri-
stian IV.s Anlæg ved Søens Sydgrænse stadig Tilsyn og Pasning. Bol-
værket ud mod Søen forfaldt, og Vejen var i en sørgelig Forfatning,
»saa at de rejsende ej uden største Fare derover kan komme og der-
for søger hen til Kongevejen forbi Ny Amager (Frederiksberg), som
for den Skyld bliver meget ond og fast lige saa ubrugelig som for-
nævnte Stenbro«. I 1683 begyndte man derfor Opførelsen af en Sten-
dæmning; men Arbejdet skred kun langsomt frem og fremmedes na-
turligvis ikke af Stridighederne om, hvem der skulde betale Omkost-

ningerne derved. Vandvæsenet havde Pligt til at vedligeholde Dæmningen paa begge Sider af Vanløse Sluse, »men hvad sig den anden store Dæmning eller Dam ved Damhuset angaar, hvor baade H. K. Majts. egen Vej og den almindelige Landevej falder, da vedligeholdes disse af Københavns, Roskilde og Tryggevælde Amter«. D. 8. Oktober 1744 henvendte Stiftamtmand Baron v. Gersdorff sig til Søens Ejer, København Universitet, ved en Skrivelse, hvori han beordrede Universitetet som Ejer af Søen til at sætte Dæmningen i Stand. Universitetet afviste Henvendelsen som sig uvedkommende, hvorfor Stiftamtmanden henvendte sig til Kongen, til hvem Universitetet i Januar 1745 sendte en udførlig Redegørelse. Professorerne hævdede heri, at Dæmningen var en Landevej og som saadan hørte under Stiftamtet, og at Universitetet aldrig, saa længe det havde været forlenet med Søen, havde afholdt Udgifter til disse Arbejder. I øvrigt mente man, at Direktionen for Vandvæsenet maatte være den rette til at give Oplysning i Sagen. Nu var det Vandvæsenets Tur til at fralægge sig Ansvar for Dæmningen, og man lod Sagen gaa over til Amtet igen, idet, som man skrev, det alene skyldtes »Bøndernes Uvillighed og Amtsbetjentenes dermed brugte utidige Overbærenhed«, at Landevejen var i saa slet Tilstand. Det endelige Resultat blev, at Bønderne i de nævnte Amter skulde holde Dæmningen vedlige.

I Aarene 1770—76 blev den nye Roskilde Landevej anlagt og ført op over Frederiksberg Bakke forbi Frederiksberg Slot som nu. Da den nye Vej var færdig paa Strækningen fra Roskilde til Damhuset, blev der opsat en Bom ved dette Sted, og her skulde der fremtidig betales Bompeng.

Under en sidste Opblussen af Striden om, hvem der havde Pligt til at vedligeholde Slusen under Vejen, blev det ved Overrettsdom af 30. September 1811 endelig fastslaaet, at Vandvæsenet for Fremtiden skulde vedligeholde baade Bro, Sluse og Dæmning. Nogen Uklarhed blev dog tilbage med Hensyn til Dæmningen, og Vandkommissionen vedligeholdte kun Slusen og Broen, derimod har der aldrig været Tale om Vedligeholdelse af Dæmningen. I 1923 flyttede man Slusen fra Landevejen til Dæmningen mellem den egentlige Sø og Bagsøen, saaledes at der nu kun er Afløb fra Søen igennem Vanløse Sluse.

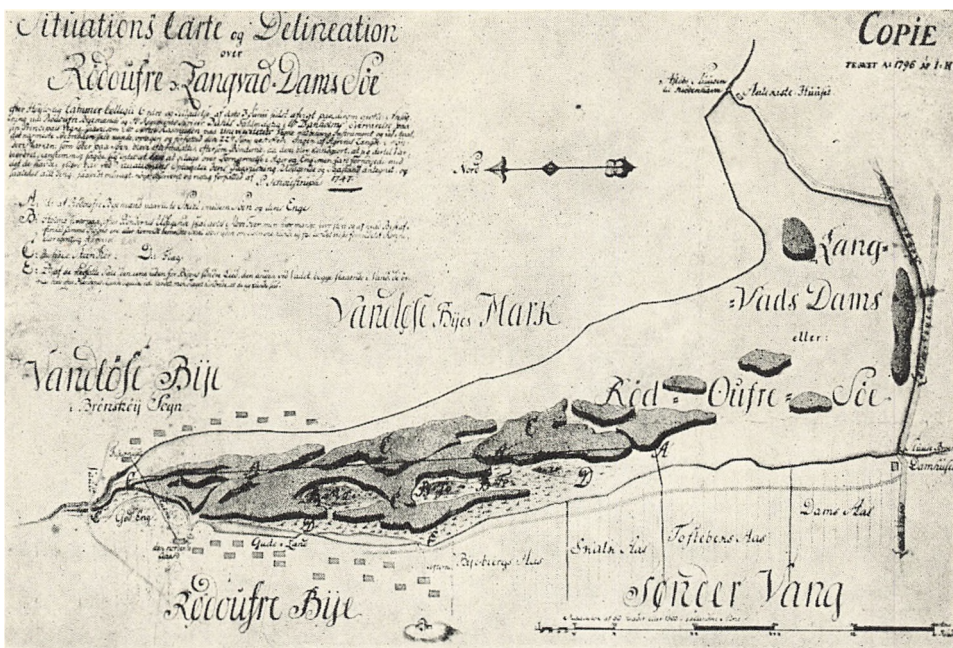
Den gamle Gangbro over Harrestrupaa ved Jyllingevej blev nedbrudt i 1929.

Da Universitetet i 1651 for anden Gang fik Søen overladt, holdt Professorerne i nogle Aar selv en Fisker ved Søen. Han fik en fast

Løn af 13 Dlr. 1 Mrk. 8 Sk. og var fritaget for Mønstring og Strandvagt; men skulde dog holde sit Gevær i Beredskab og møde, hvis noget fjendtligt kom paa. Fisken, han fangede, blev fordelt mellem Professorerne, og det drejede sig ofte om betydelige Mængder af Fisk, Sude, Karudser, Gedder og Brasen. 1660 blev Fiskeren imidlertid afskediget, og Aaret efter blev Søen overladt gratis til Hans Svane til Karpedam, og 1665 fik Christoffer Gabel den paa samme Maade¹⁶). Den blev senere bortforpagtet, i 1660erne og 1670erne til Justitssekretær Morten Lauridsen Scavenius, 1682—90 til Bispen, 1690—92 til Assessor Peder Vinding, 1692—95 til Pastor Niels Hansen Glumsøe i Brønshøj og efter 1695 til Stadskonduktør Elovius Mangor, der havde den i Forpagtning i adskillige Aar. Forpagtningsafgiften var som Regel 45 Rdlr. aarligt.

Der var ogsaa andet at hente i Søen end Fisk, nemlig Rør, og da Universitetet kun gjorde Brug af Fiskeretten, fik man den Tro, at det kun var Fiskeriet, ikke selve Søen, Universitetet havde Ret til. I 1724 havde Fiskeriforpagteren Peder Olsen i Vanløse skaffet sig en Indtægt paa 18 Rdlr. ved at skære Rør; men herimod protesterede Bønderne i Rødovre, der paastod, at Rørene var deres. Ved Processen førte de Tingsvidner paa, at Grunden fra Rødovre By og ud til det klare Vand tilhørte Rødovre Bymænd. Peder Olsen mødte ikke efter Stævning, og ved Københavns Birketing blev han dømt til at betale de 18 Rdlr. og Sagens Omkostninger. Senere tog imidlertid Universitetet Sagen op og indstævnedes Bønderne fra Rødovre for ulovligt Rørskær. I 1740 havde Bønderne i den Hensigt indgaaet »en Sammensværgelse eller Aaraad,« siger deres Forsvarer, Regimentsskriver H. J. Dahl i Farum, »hvorfor de og som opsætsige mod Øvrigheden deres tilkendte Straf haver udstanden.« I Anledning af denne Trætte lod Rentekammeret i 1742 Landmaalingskonduktør P. Schoustrup afsætte Søens Grænse efter Flodemaalet og betegne denne med nedrammede Egepæle. Ved denne Lejlighed var Professor Ramus til Stede paa Universitetets Vegne og samtykkede i, at Pælene blev nedsatte lidt under Vandmærket, for at ingen skulde have noget at klage over. Men det kom ikke til at gaa fredeligt af, da Bønderne og Regimentsskriveren nægtede at anerkende Pælene som lovligt Skel, idet de paastod, at Vandet var opstemmet for højt den Dag, Pælene blev sat, og at der straks fra deres Side var blevet gjort opmærksom herpaa.

At Bønderne heller ikke vilde respektere den nye Grænse, viste de

Kort over Damhussecn af P. Schoustruph 1747. (Københavns Raadhusarkiv).

snart, idet 15 Gaardmænd i Rødvore d. 28. August 1745 i Flok og Følge gik uden for Pælene og skar Rør ud for deres Ejendomme. Aaret efter høstede de Græs uden for Pælene, og Udbyttet blev vurderet til 70 Rdlr. Ved Retssagen for Birketinget hævdede Bøndernes Forsvarer, Regimentsskriver H. J. Dahl, at Universitetet ikke havde anden Rettighed over Søen end Retten til Fiskeriet, hvorimod Rørskæret altid havde fulgt Bøndergaardene. Da Universitetet imidlertid fremlagde det kongelige Skøde fra 7. Juli 1561, af hvilket det klart fremgik, at ikke alene Fiskeriet, men hele Søen var afstaaet til Universitetet, gik Dommen Bønderne imod, idet den forbød dem i Fremtiden at gaa uden for de nedsatte Pæle. I øvrigt blev de fritaget for Erstatning til Universitetet, og Sagens Omkostninger ophævedes. Ved Højesteret, hvor Sagen paadømtes i 1750, gik det Bønderne værre. De blev dømt til at betale Universitetet 60 Rdlr., desuden 24 Rdlr. til Justitskassen for unødigt Trætte samt Udlægene til stemplet Papir og Rettens Betjentes Salær. Hvis de ikke kunde betale, skulde de lide paa Kroppen med Fængsel i 4 Uger. Efter den Tid fulgtes Fiskeri og Rørskær ad og forpagtedes ud sammen. En Tid lang overtog Vandkommissionen selv Forpagtningen og fik endelig i 1810 Arvefæste paa

Søen ved Skøde af 10. August s. A. mod en aarlig Afgift af 30 Tdr. Byg til Kapitelstakst. Denne Afgift blev afløst d. 1. Januar 1921. Nu udnyttes Fiskeriet ved Salg af Fisketegn, og Græsset fra Bagsøen bort-sælges for eet Aar ad Gangen.

I Tidens Løb var Søen blevet helt tilgroet og opfyldt af Mudder, saa at en Oprensning var nødvendig. I 1826 var Søen helt tørlagt, og en Mængde Dynd blev bortkørt; det samme gentog sig i 1846. I Aarene 1849—50 blev Søen helt omgivet af Dæmninger og Grøfter, hvorved det blev muligt at stemme Vandet højere end tidligere. Paa Grund af Krigsbegivenhederne blev Søen ogsaa udvidet. Da man i 1848 frygtede en fjendtlig Landgang paa Sjælland, traf man Foranstaltninger til at beskytte Hovedstaden ved Oversvømmelse mod et Angreb. Et Bassin paa 10 Tdr. Land blev udgravet ved Damhussøen, og dette Areal indgik senere i Byens Vandforsyning. Alle Søer og Aaløb blev opstemmede, og i nogle Foraarsuger var Markerne og Engene helt oversvømmet af Vand.

Endnu i Begyndelsen af dette Aarhundrede blev Vandet i Damhussøen, de nordlige Søer og i Peblinge- og Sortedamssøerne betragtet som en sidste Reserve for Drikkevandsforsyningen, der kunde faa Betydning under en eventuel Belejring. Ved Kloakering af de Arealer, der har naturligt Fald til Søer og Løb, er disse indgaaet som et Led i Afvandingen, saaledes at Overfladevandet ved stærk Nedbør kan blive blandet med opspædt Spildevand. Søernes Betydning som Reserve for Drikkevandsforsyningen maa derfor betragtes som bortfaldet, og deres Vand anvendes nu kun til industrielt Brug, til Gadevanding og til Friskning af Vandet i Byens Parker. Peblinge- og Sortedamssøerne har ikke mere noget Opland, og deres Vandstand vedligeholdes ved Tiløb fra Damhussøen og de nordlige Søer.

Vandværket ved Islevbro, hvortil man erhvervede Areal af daværende Sogneraadsformand Kr. Pedersens Ejendom i 1914, blev paa-begyndt i 1918 og blev taget i Drift i 1923. Det behandler og op-pumper hele Vandmængden, ca. 20 000 m³ i Døgnet, fra Nybølle-anlægget, hvis Trykledning ender i Islevbroværkets Luftningsanlæg, samt normalt en lige saa stor Vandmængde, der ved Hjælp af Centri-fugalpumper tages fra den forbiførende Gravitationsledning fra det uden for den gamle Fæstningsenceinte liggende Foreningspunkt for Gravitationsledningerne fra Sønder sø og fra Kilderne.

Ved Midten af forrige Aarhundrede havde Damhussøen faaet sit

Damhusøen.

nuværende Udseende med en Dæmning som Adskillelse af den nordlige Del, Bagsøen, der er paa ca. 51 Tdr. Land, og den sydlige Del, den egentlige Damhussø, der nu dækker et Areal paa ca. 80 Tdr. Land. Det samlede Areal regnes til 131 Tdr. Land, ca. 72 ha.

Med sine smukke Stier indgaar nu Søen i de grønne Omraader som et søgt Udflugtssted for Hovedstadens Befolkning og byder paa en kærkommen Afveksling i Landskabet.

OLDTIDSMINDER

Samtidig med at Planter og Dyr atter rykkede ind i Danmark efter Istidens Ophør, træffer vi de første Spor af Mennesker her i Landet¹⁷). Gennem de Fund, der er gjort fra Oldtiden, har vi lært de første Mennesker at kende, ligesom det er muligt med nogenlunde Sikkerhed at fastslaa Tidspunktet for deres Færden her i Landet.

Fra den ældste Periode i Oldtidshistorien, Stenalderen, er der gjort en Del Fund i Rødovre Sogn¹⁸). Den ældste Befolkning i Sognet har boet langs Harrestrupaa, der i Fortiden har været et anseligt Vandløb omgivet af Moser og Enge paa sin Vej mod Havet. Med den Tids Baade har man kunnet sejle fra Havet op ad Aaen, og Skrænterne langs Aaens Vestside har budt paa gunstige Betingelser for en Bosættelse. De Fund, man har gjort fra Stenalderen her i Sognet, grupperer sig alle langs Aaen i hele dens Udstrækning. Fra den Tid, der efter Findestedet for et af de store Oldtidsfund er kaldt Mulleruptiden ca. 8000—5000 f. Kr., skriver sig et Fund, der er gjort ved Grundgravning i 1931 paa Ejendommen Damhusdalsvej Nr. 36. Det fandtes i et Jordstykke 3×4 m i indtil 3 Spadestiks Dybde. Fundet omfattede Brudstykker af en tyknakket, sleben Retøkse af gullig Flint, to sammenhørende Brudstykker af en Flintmejsel og et Antal Skive-skrabere, Flækkeskrabere og Spaanskrabere foruden andre Brudstykker af Flintredskaber og Flintaffald. Ved Gravningsarbejder i Bagsøen ved Damhussøen gjorde man i 1919 et stort Fund af en Samling Flintredskaber, bestaaende af 8 Økseblade og 1 Mejsel. Fundet laa i en Hulning ved en stor Sten og tydes som et Depotfund, d. v. s. Forraad henlagt i den vanskelig tilgængelige Mose. Blandt Økserne var en svær, tyknakket Retøkse af gulbrun, graaplettet Flint, hvis

Længde var 0,235 m, Bredde ved Æggen 0,06 m og Bredde ved Nakken 0,0235 m; en lignende Type er afbildet i Sophus Müller: Ordning af Danmarks Oldsager. Kbh. 1888—98, Bd. 1—2, Figur 59. Ved Anlægget af Stadion fandt man i 1938 2 svære Økser af gulbrun Flint.

Af mindre Fund fra Stenalderen har man fremdraget følgende:

En hjerteformig Pilespids af Flint, 1 Tomme lang, smukt forarbejdet. Den blev fundet i 1834 ved Pløjning paa Islevmark. Ved Damhuset fandtes i 1864 under Gravning i Haven, omtrent 2 m dybt, en 7½ Tomme lang, paa alle Sider sleben Flintkile, med spids Nakke og lidt afrundede Sider. Endelig har man fundet en Stenskive af grønlig, hvidpletet Sten, noget beskadiget i den ene Side, 3⁸/₁₂ Tomme i Tværmaal. Den skal være fundet i en Høj ved Damhuset liggende oven i en Urne og blev skænket til Kronprins Frederik, den senere Frederik VII.

I Tidens Løb blev den omstrefjende Jægerbefolkning afløst af en bosiddende, agerdyrkende Befolkning, og denne Ændring i Befolkningens Levekaar viser sig i dens Gravskikke. Fra Perioden ca. 2500—2300 f. Kr. skriver de ældste Dysser sig, medens en senere Periode er karakteriseret ved Stordysserne og Bronzecalderen ca. 1500—400 f. Kr. ved de store Jordhøje. Mange af disse Oldtidsminder er blevet udsløjet i Tidens Løb. Hvor de laa paa god Agerjord, blev de sløjfet og Jorden opdyrket, saa at hvert Spor af Oldtidsbegravelsen er forsvundet. En saadan Skæbne har ramt den ene af de i det følgende omtalte Valhøje, hvorom Gdr. Chr. Sørensen paa Rødovregaard har fortalt, at han som ungt Menneske har været med til at pløje over. Den eneste endnu bevarede Gravhøj fra Oldtiden i Rødovre Sogn er Valhøj; men man har sikre Spor af i alt 4 Høje spredt over Sognet. Paa Matr. Nr. 9 har man fundet Spor af en sløjfet og overpløjet rund Høj ved Siden af Valhøj. Tomten er endnu ca. 1 m høj. Tværmaalet af Højen har omtrent været 18 m. Den endnu bevarede runde Høj er 28 m i Tværmaal, 4½ m høj, Toppen er noget udjævnet med nogle mindre Fordybninger. Disse to Høje kaldtes »Valhøjene«. Navnet menes at staa i Forbindelse med det oldnordiske hvall ǫ: rund Høj.

Paa Matr. Nr. 15 laa Øst for Rødovrevej en nu sløjfet rund Høj, Horshøj, hvis sidste Rester blev sløjfet for noget over 40 Aar siden. Det fortælles om denne Høj, at den har faaet sit Navn, der betyder Hestehøj, fordi Rakkerne dør flaaede de døde Heste. Paa Islevmark paa Matr. Nr. 16 har ligget en rund Høj, Tinderhøj, der blev sløjfet ved Anlægget af Københavns Befæstning. Udover disse Høje tyder

Navne i Markbogen fra 1682 paa Tilstedeværelsen af endnu flere Gravhøje. Paa Matr. Nr. 7 og 17 betegnes en Aas i Markbogen som Stendysse Sløje Aas, og smst. kaldes en anden Aas paa det senere Matr. Nr. 4 for Todysse Aas, og paa Matr. Nr. 3 Syd for den nuværende Roskilde Landevej laa Stribedysse Agre.

Fra Bronzealderen findes en enkelt Genstand og et større Gravfund. I 1848 skænkede Kronprins Frederik Nationalmuseet et Bronzefund, der skulde være gjort af Gdr. Christen Pedersen i en Gravhøj paa Rødovre Mark. Det nævnes i den samtidige Beskrivelse, at Højen er saa godt som ganske bortkørt. Da Fundet blev gjort af Christen Pedersen, der ejede Matr. Nr. 7, Egegaarden, er det sandsynligt, at det blev gjort paa hans egen Mark, hvor Markbogen netop anfører Dysse Sløjen som Betegnelse paa en Aas. Fundet var Fragmenter af et Bronzesværd, som paa Klingen har haft en ophøjet Stribe. Det har haft en Grebtunge med en Træbeklædning, befæstet med 6 Nagler. Med det fulgte Levninger af Skeden, der har været af Træ, omviklet med Læder.

Det vigtigste Fund fra Bronzealderen er et Gravfund, der er gjort paa en Parcel i Valhøjs Allé Nr. 36—38. Fundet gjordes ca. 1 m dybt paa en Plads, hvor der nu saas en svag Forhøjning, der var Resterne af en sløjfet Høj. Det drejer sig om den sløjfede Valhøj. En Egekistegrav med Retning N-S har været gravet lidt ned i den gamle Markflade omtrent til Undergrunden, der bestaar af haardt Blaaler, og har været støttet af enkelte Sten. Hele Gravens nordre Halvdel var bortgravet, men i Brinken sporedes formuldet Træ. De fundne Sager laa tæt sammen og har aabenbart ligget midt i Kisten. Skeletrester sporedes ikke. Et Fragment af en Halskrave af Bronze, der sikkert stammer fra samme Grav, fandtes i Fyld kørt bort fra Stedet. Fundet omfattede Fragmenter af en Bælteplade, der har været dekoreret med afstregede Baand uden om Spidsen, desuden Fragmenter af to Spiralarmringe, en Tutulus af Bronze og Midtpartiet af en Halskrave af Bronze, hvis spiralprydede Ender var afbrudt.

Fra Jernalderen er hidtil kun fremdraget en enkelt Ting, et lille rundt Bronzespænde kun 1½ Tomme i Diameter, forsiret paa den for den senere Jernalder ejendommelige Maade paa Oversiden, hvorpaa der desuden ses svage Spor af en Guldbelægning.

Tilsammen giver Oldtidsminderne os vigtige Bidrag til Kendskabet af den ældste Bebyggelse i Sognet. Da Befolkningen blev agerdyrkende og bosiddende, voksede Landsbyen frem. Den laa i Nærheden af Aa-

løbet, og paa Højderne omkring selve Bostedet blev de døde Storbønder begravet. De store Gravhøje viser, at der er dannet et udpræget Standssamfund i Landet, da det kun kan være Høvdingeætter og Storbondeslægter, som har faaet saadanne Hvilesteder. Almuen maa have været jordet paa en anden og simplere Vis.

Ved Hjælp af de Fund, der er gjort, kan man give et Billede af Livet i Oldtidens Landsby. I den ældre Stenalder bestod Boligerne vistnok af Telte eller Greneskjul, og man taler derfor om Boplads fra denne Tid. Først ved Agerbrugets Indførelse ved den yngre Stenalderes Begyndelse ca. 2500 f. Kr. dukker de egentlige Landsbyer frem¹⁹). Hvor Naturforholdene var gunstige for Underhold af flere Familier, samledes man og foretog i Fællesskab Dyrkningen af Jorden. En vigtig Aarsag til Landsbygrundlæggelsen har man set i Indførelsen af en ny Plovtype, der ved sin Størrelse gjorde en Driftssammenslutning nødvendig, saaledes at de danske Landsbyer oprindelig var Plovfællesskaber, hvor Deltagerne var fælles om Ploven eller Plovene; men hver stillede en eller flere Okser af Forspandet, og hver fik sin, maaske efter Antallet af de stillede Okser, afpassede Del af Fællesmarken²⁰). I Bronzealderen var Klimaet gunstigt for Landbrug, saa at man ikke behøvede at tage Kvæget paa Stald, og Markerne blev tidligt bekvemme til Jordarbejdet, og man behøvede ikke at samle i Lade til Husdyrene. Det blev imidlertid anderledes i Jernalderen. Fra ca. 500 f. Kr. blev Klimaet koldere og fugtigere, og det blev nødvendigt at tage Kvæget paa Stald om Vinteren. Derved fik man Gødningen bedre udnyttet, og efterhaanden lærte man at behandle Jorden mere intensivt, og Opfindelsen af Hjulploven medvirkede til at give Landsbymarkerne det Udseende med lange, smalle Agre, som de bevarede til Udskiftningen i Slutningen af det 18. Aarhundrede. Hjulploven var besværlig at vende ved Agrenes Ender, derfor gjorde man Agrene længere og smallere, og for Vandafledningens Skyld gjordes Agrene højryggede paa Midten, men maatte for at være vandafledende være smalle, og dette medvirkede saaledes ogsaa til Forandringen. Paa Grund af de bedre Græsgange i Jernalderens fugtige Klima kom Kvægavlen til at spille en større Rolle, og det satte sit Spor i Anlægget af Landsbyerne. Medens den ældre Jernalderes Bebyggelse fortrinsvis valgte fritliggende Bakkedrag, ligger Middelalderens Landsbyer ofte ved mindre Kærstrækninger og Vandløb, hvor Kvæget kunde græsse.

Rødovre var før Udskiftningen en Terrænby, en af de ældste Landsbyformer, hvis Gaarde laa paa Række paa Skraaningens langs med

Harrestrupaaen. Medens Oldtidsfundene for Rødovres Vedkommende peger langt tilbage i Oldtiden, tyder Islevs Navn paa en yngre Bebyggelse for denne Del af Sognet. Man anslaaer Byer med et Navn, der ender paa -lev, til at skrive sig fra Tidsrummet omkring Aar 500, og man skulde her møde Navnet paa Oldtidens Høvdinge. Med faa Undtagelser er Forledet altid et Mandsnavn, i dette Tilfælde et Kvinde-navn, og selve Endelsen betegner Stedet som overladt til den, der er nævnt i Forleddet. En saadan Høvdingegaard kan med Tiderne have udviklet sig til den senere Landsby, idet der kan være rejst nye Bygninger til Medlemmerne af Husstanden eller til bosatte frigivne og Trælle.

En Undersøgelse af Sophus Müller²¹) har vist, at Gravhøjene i Oldtiden blev lagt langs med Vejene, hvad der kunde tyde paa Tilstedeværelsen af Oldtidsveje gennem Sognet. I Indledningen til Bogen om Roskilde Landevej²²) anfører J. T. Lundbye, at der i Oldtiden har gaaet en Vej fra Roskilde over Fløng, Sengeløse og Vridsløsemagle, hvor den delte sig, og en Gren gik over Islev og Brønshøj til Utterslev og Mundingen af Rosbækken og til Serridslev og den gamle Landingsplads, hvor København er opstaaet, og en anden Gren over Vigerslev til Mundingen af Harrestrupaa. Da Islevmark senere kom i Kronens Eje, blev den alfare Vej, der gik over Islevmark, lagt uden om denne.

I denne Periode er det Tingene, der fortæller os om Menneskenes Færden i Sognet. Først langt senere, da Sognet havde gennemgaaet en stor Udvikling, møder vi dets Navn under nye Forhold, og Personer, der hører hjemme i Rigets Historie, faar Tilknytning til Stedet.

RØDOVRE SOGN I MIDDELALDEREN

Som Kirken i Dag ligger som det synlige Midtpunkt i Danmarks Sogne, saaledes er det ogsaa den, der i Fortiden træder frem og gennem sin egen Historie kaster Lys over Steder og Begivenheder, der ellers henlaa i Mørke.

I den tidlige Middelalder skabtes den kirkelige Organisation over hele Danmark: Kirker byggedes, Klostre oprettedes, og Kongen og Stormænd skænkede Gods til Kirkens Institutioner, saa at disse foruden den kirkelige Tjeneste administrerede store Ejendomme.

Adam af Bremen anslaaer i sin Beskrivelse af Danmark fra omkring Aar 1000, at Antallet af Kirker paa Sjælland beløb sig til 150; dette Tal blev godt hundrede Aar senere opgivet til over 400, og selv om disse Tal maaske ikke er helt nøjagtige, giver de dog et godt Billede af det store Kirkebyggeri, der fandt Sted i Tiden mellem Aar 1000 og 1200.

For at skabe Klarhed over Kirkens Midler sørgede dens Mænd for, at der blev udstedt Dokumenter, der viste dens Ejendomsret, og at disse blev bekræftet af de højeste Myndigheder. Til Brug for Administrationen af Kirkens Ejendomme udfærdigedes der Lister over alt Godset med Angivelse af Indtægten deraf. Der foreligger saaledes en Fortegnelse over Roskilde Bispestols Ejendomme og Indtægter i »Registrum reddituum, decimarum & exactionum ad episcopum Roskildensem in Selandia, Meonia & Rugia pertinentium circa 1370«, paa Dansk kaldet Roskilde Biskops Jordebog²³). Over det rige Sorø Klosters Besiddelser findes den saakaldte »Liber donationum monasterii Sorensis«, d. v. s. Sorø Klosters Gavebog²⁴). Dette Kloster blev grundlagt af Asser Rig, Fader til Absalon og Esbern Snare, af den berømte og mægtige Hvideslægt. Denne Slægt, hvis ypperste Medlemmer er

de to Brødre Absalon (1128—21. Marts 1201) og Esbern (død 1204), har skrevet sit Navn for evigt i Danmarks Historie i Middelalderen ved sit Arbejde for Rigets Samling og Styrkelse. Af sine store Rigdomme betænkte dens Medlemmer Sorø Kloster, som Absalon reorganiserede ca. 1161.

Det er i Forbindelse med de ovennævnte to Institutioner, at vi første Gang møder den Lokalitet, hvoraf senere Rødovre og Hvidovre Sogne udskilte sig. Navnet paa denne Lokalitet, der med en Generalnævner for de forskellige Stavemaader kan anføres som Aworði, der betyder en indhegnet Plads ved Aaen, var fælles for de to Sogne, og først i det 14. Aarhundrede begyndte man at skelne mellem dem. Der er i de ældste Dokumenter ikke Tale om det ene eller det andet Sogn, men det er en Fællesbetegnelse for Egnen, der bruges, som, indtil man begyndte at bruge en særlig Betegnelse for hvert af Sognene, i det følgende gengives ved Ovre.

Da Fru Ingeborg, Esbern Snares anden Hustru, døde, skænkede hendes Mand sin Gaard Aworthe, d. v. s. Ovregaard, til Sorø Kloster til evigt Eje. Denne Gaard mageskiftede Klostret senere med Biskop Absalon med en anden Gaard²⁵).

Her møder vi det ældste Spor af Ovre som en Gaard i Hvideslægstens Besiddelse. Biskop Absalon havde i Forvejen store Ejendomme i denne Del af Landet. Aar 1158 skænkede Kong Valdemar Absalon Havn med Tilliggende. Kendskabet dertil faar vi i det Stadfæstelsesbrev, som Pave Bonifacius VIII udstedte d. 9. Marts 1299²⁶) til Biskoppen af Roskilde paa den Gave, som Kong Valdemar skænkede Biskop Absalon af Byen Kopmannæhafn og det halve Herred, i hvilken den ligger, og som denne igen havde givet til Roskilde Bispestol.

Da Absalon saaledes ejede store Omraader i og ved København, har han villet samle sin Ejendom her og foretog derfor det nævnte Mageskifte med Sorø Kloster. Det Gods, han havde faaet af Kongen sammen med de Erhvervelser, han selv havde skaffet sig, skænkede han til Roskilde Bispestol med Forbehold af Brugsretten i sin Levetid. Han sørgede omhyggeligt for, at hans Vilje blev stadfæstet af Paven, at den kunde staa urørt efter hans Død. I det pavelige Stadfæstelsesbrev udstedt af Pave Urban III den 21. Oktober 1186 møder vi første Gang Ovres Navn paa et Dokument²⁷).

Det hedder heri, idet de paagældende Besiddelser opregnes »... uidelicet uillam ipsam de Hafn, Oterslef cum omnibus pertinentiis suis, scilicet Serslef, Solbiergh, Huanlosæ, Wigislef, Walbu, mansum unum

Brunshogæ, Imbrethorp, mansionem de Gefnetofte cum omnibus pertinentiis suis, Myrthogæ cum omnibus pertinentiis suis, Barsuerthe, Vigirum, Husfrecop, Hawerthi, Burgbu, Niartherum cum omnibus pertinentiis earum«.

I Oversættelse lyder det: »...nemlig selve Byen Havn, Utterslevgaard med alle dens Tilliggender, nemlig Serridslev, Solbjerg, Vanløse, Vigerslev, Valby, et Bol i Brønshøj, Emdrup, Gentoftegaard med alle dens Tilliggender, Mørkhøjgaard med alle dens Tilliggender, Bagsværdgaard, Virumgaard, Høsterkøbgaard, Ovregaard (Hawerthi), Borgby og Nærumgaard med alle deres Tilliggender«.

For at sikre sig, at hans Vilje blev respekteret, sørgede Biskop Absalon for, at de følgende Paver stadfæstede hans Gave; saaledes Pave Celestinus III, af hvis Stadfæstelsesbrev det klart fremgaar, at der er Tale om en Gaard, der hedder Averchi²⁸), idet der i Stadfæstelsesbrevet bruges Vendingen »mansiones de Husfrecop et de Averchi«.

I disse Aar er den ældste Rødovre Kirke, der blev ødelagt under Svenskekrigen, blevet bygget, og med Biskoppens nære Tilknytning til Sognet tør man roligt antage, at han har været virksom ved dens Bygning. Kirken maa være indviet inden 1209, da det er sandsynligt, at den var en af de Kirker, hvorpaa Vor Frue Kirkes Kollegiatkapitel blev grundet i dette Aar, saaledes at den var tillagt en Kannik som Præbende, d. v. s., at Kanniken nød Præstekaldets Indtægter mod enten selv eller ved andre at besørge Tjenesten ved Kirken²⁹).

Arild Huitfeldt beretter i sin Danmarkshistorie, at Biskop Joachim Rønnow i 1530 i en Henvendelse til Kongen hævdede, at Biskop Peder I af Roskilde funderede 6 Kannikedømmer i Kollegiatkirken paa Sognekirkerne i Byen (København) og nogle uden for denne, og at disse Kanniker intet andet havde at leve af end disse Kirker³⁰).

D. 4. Marts 1313³¹) stadfæstede Biskop Olav af Roskilde den Fritagelse som Kapitlets Kirker i København, Amager, Brønshøj og Rødovre havde for Biskoppens Ret og Afgift til Provsterne. Sognet betegnes her som Awarthæ öfræ og med en tydelig Tilføjelse til Navnet for at adskille det fra Hvidovre. Der er her Tale om et eksisterende Forhold, og der nævnes ingen Steder, at Rødovre Kirke er blevet tillagt Kapitlet efter dets Grundlæggelse, hvorfor det er sandsynligt, at den var en af de oprindelige Kirker, hvorpaa Kapitlet grundedes, og at Sognet altsaa eksisterede omkring Aar 1200.

Biskop Absalons Omsorg for at sikre Kirken dens Arv efter sig viste sig hurtigt at være nødvendig, men ogsaa forgæves. Borgen og Byen

Havn var en saa vigtig Besiddelse, at der hurtigt udbrød Strid mellem Kongemagten og Bispestolen om dens Eje, og i denne Kamp trak Bispestolen det korteste Straa.

Allerede 1245 beslaglagde Kong Erik Plovpenning alle Bispestolens Ejendomme, og først 1250 kom de tilbage til Biskop Jakob Erlandsen efter den Strid mellem Kongen og hans Broder Abel, der endte med Abels Brodermord. Dette var Optakten til Aarhundreders Kamp mellem Konge og Bisp, der endelig sluttede 1416 med Kong Erik af Pommerns Overtagelse af Københavns Borg, som herefter blev Kongeslot og Byen Hovedstad.

I disse Aar, hvor København udviklede sig fra den lille Havneplads til Landets Hovedstad, var det Roskildebispen, der udstedte de Love, hvorefter Borgerne maatte rette sig.

I en af disse Bestemmelser nævnes Ovreaa, d. v. s. Harrestrupaa, idet det hedder i Biskop Peders Skrivelse af 29. Januar 1275³²), at hverken Skib eller Gods, der forgaar mellem København, Amager, Ovreaa (Awarthæha) og Skovshoved maa holdes for Vrag; men den, som finder det, skal føre det til Borgen og modtage Arbejdslønnen af Fogeden efter gældende Sædvane. Den samme Bestemmelse gaar igen d. 29. Januar 1294 i Biskop Johannes Krags Stadsret³³).

Foruden Roskilde Bispestol ejede ogsaa andre gejstlige Institutioner Gods i Sognet. D. 13. Juli 1272 skænkede Gunde Pederssøn sin Gaard i Rødovre til Æbelholt Kloster, der d. 22. Januar 1489 mageskiftede den med Vor Frue Kirke, saaledes at Klostret fik Vor Frue Kirkes Gaard Holmegaard i Skæbinghæ (Skævinge) i Strø Herred og Kirken en Gaard i Herstedvester og ovennævnte Gaard i Awörde nørre 5: Rødovre,³⁴).

Biskop Olav af Roskilde stiftede i 1310 Vor Frue Kapel ved Domkirken, og d. 28. Marts 1315 udstedte han et Dokument, hvorved han skænkede Kapellet det Gods, som han havde købt i Rødovre af Arvingerne efter Hr. Thord, tidligere Ærkedegn i Roskilde, for sin Aartid (Sjælemesse), saaledes at Kanniken ved Kapellet bestyrede det³⁵).

Største Delen af Sognet ejedes saaledes af Gejstligheden, og i Roskildebispens Jordebog fra ca. 1370 gives der Oplysning om Størrelsen af Bispestolens Gods³⁶). Det hedder, at der i Rødovre Sogn er 8 Gaarde, af hvilke 1 har 1 Bol og 1 Otting, 1 Gaard har ½ Bol og 1 Otting, 4 Gaarde har hver ½ Bol og endelig har 2 Gaarde hver en Fjerdings. I alt giver det 4 Bol og 1 Fjerdings, der hørte under Bispestolens Fadebur. I Afgift til Bispestolen svaredes 15 Pund aarligt, 2 Stk. Kvæg,

3 Faar, 3 Svin, 7 Lam, 7 Gæs, i Tiende 4 Tdr. Havre, 16 Skæpper Byg, $\frac{1}{2}$ Td. Smør og for Arbejder 14 Skilling. Om Islev hedder det, at den har 4 Bol og giver 16 Pund aarligt, og at den ligger under Gaarden Hjortholm.

1 Pund Korn var i Almindelighed lig med 3 eller 4 Tdr. Bol er et fællesnordisk Ord, hvis oprindelige Betydning er beboet eller dyrket Jordejendom. I de danske Landskabslove betegner Bol en Brøkdæl af den Jord, som hørte til en Landsby, og som var undergivet Jordfællesskabet. Bolet var den Enhed, man gik ud fra ved Bestemmelsen af, hvor stor Andel af Bymarken der tilkom den enkelte Deltager i Jordfællesskabet, og ved Fastsættelsen af de Forpligtelser, som paahvilede ham over for de andre Deltagere. Gaardenes Størrelse blev angivet efter, hvor stor en Del af et Bol der hørte til dem, et helt, et halvt Bol, en Fjerding, en Otting. Man har sat Bolinddelingen i Forbindelse med Ledingen³⁷), saaledes at Bolet var det Distrikt inden for Landsbyen, som det paalaa at stille een Mand i Leding. Jordfællesskab i den Betydning, at større eller mindre Dele af Jorden dyrkningsmæssigt var undergivet et vist Fællesskab, holdt sig indtil et Stykke ind i det 19. Aarh. I største Delen af Danmark laa Landsbyjorderne i Fællig. Gaardene i Byen laa som Regel tæt sammen, enten omkring en aaben Plads eller langs Bygaden. Til hver Gaard i Byen hørte en større eller mindre Lod, Toften, der var Ejendommens Særjord og laa ved Gaarden, og som blev anvendt efter Gaardmandens egen Bestemmelse, navnlig som Gaardsplads og Have, medens Agerjorden, hvori hver Gaard havde sin Andel, dyrkedes af alle Bymændene i et vist Fællesskab. Agerjorden var delt i Vange, hvis Antal oftest stod i ligefremt Forhold til det i Byen brugte Sædskiye, og Vangene inddeltes efter Beliggenhed og Bonitet i Aase, og i hver Aas fik hver Gaard sit Stykke Jord, Ager, til Dyrkning, saaledes at alle Gaarde fik Del baade i den gode og den daarlige Jord. Inden for Aasene bestemtes Størrelsen af hver Gaards Ager eller Agre, idet en Gaard kunde have to eller flere ved Siden af hinanden liggende Agre, ved Opmaaling, Rebning, i Forhold til Gaardenes Størrelse. I en Del Egne havde Gaardene Nummer efter deres Beliggenhed i Byen, saaledes at den østligste Gaard var Nr. 1, medens Nummereringen i øvrigt fulgte Solens Gang, det saakaldte Solskiye; Gaard Nr. 1 fik da den første Lod fra Øst eller Syd i hver Aas, Gaard Nr. 2 den anden o. s. v. I andre Byer fulgte Rækkefølgen Bolene i Byen, Bolskiye, saaledes at Solskiftet kun gjaldt for Gaardene inden for samme Bol, og i atter

andre Byer skiftede Rækkefølgen vilkaarligt fra Aas til Aas og bestemtes ved Lodkastning.

Hver Gaard betragtedes dog som Ejer af sine Agre, og hver Gaardmand dyrkede selv sine Agre og oppebar Udbyttet deraf; men paa Grund af Agrenes spredte Beliggenhed var det umuligt at indhegne hver enkelt eller føre Vej til dem. De maatte derfor dyrkes efter fælles Overenskomst mellem Gaardmændene med Hensyn til Tidspunktet for Udførelsen af Markarbejdet. Dyrkningsformen var forskellig fra Egn til Egn. Af kendte Former kan nævnes Trevangsbruget, $\frac{1}{3}$ Rug, $\frac{1}{3}$ Byg og $\frac{1}{3}$ Græs, Græsmarksbruget, et større Antal Vange, af hvilke ca. Halvdelen besaaedes flere Aar i Træk, medens Resten laa i Græs, Fire- eller Femvangsbruget med ct-aarigt Græsleje, og Alsædebruget, hvor hele Marken hvert Aar besaaedes med Korn. Uden om Agerjorden laa Overdrevet, Skov eller vedvarende Græs. Benyttelsen af Overdrevet og Græsvangen (Fælleden) var fælles for Bymændene, saaledes at hver Gaards Græsning bestemtes efter dens Størrelse. Det var dog ikke altid, at hele Landsbyens Tilliggende var inddraget under Fællesskab, men flere Steder var større eller mindre Arealer udenfor som Særeje.

Ved Hjælp af senere Oplysninger er det muligt at fastslaa Bolantallet i Rødovre By. Da Rødovre Kirke var tillagt Vor Frue Kirkes Kapitel, nød en af Kannikerne der Kirkens Indtægter. Disse udgjordes for Hovedpartens Vedkommende af Kirkens Korntiende, ligesom enkelte Gaarde var tillagt som Fæstegods. I en Fortegnelse over Kapitlets Præbender fra 1436³⁸) oplyses det, at Aworde öffre 5: Rødovre Præbende, bestod af Rødovre Kirke, 3 Gaarde i Rødovre og 1 Gaard i Hersted og var tillagt Dekanen Hr. Simon Petri. Det hedder i Fortegnelsen: »Rødovre Præbende. Ligeledes Rødovre Kirke 4 Pund. Hintze i Rødovre 2 Pund, Jacobus Johannis 2½ Pund, Jacobus Agge sammesteds 1½ Pund, Vuc. Bossen i Hersted 2½ Pund«.

I Sjællands Stifts Landebog fra 1567³⁹) hedder det, at Rødovre Kirke har 13 Tiendeydere, og at Dr. Erasmus Lætus har jus patronatus. Til Præstegaarden kan saas 6 Pund Byg, 30 Tdr. Havre og høstes 4 Læs Eng. Her er ingen Degnebolig. Degnen gaar af Københavns Skole, hans Rente er aarligt 34 Traver og 7 Neg Byg.

I den Indberetning, som Sognepræsten Niels Sørensen indsendte til Danske Kancelli i Henhold til kgl. Missive i 1651 til Brug for Matrikuleringsarbejdet, findes Oplysninger om Gaardenes Størrelse i Rødovre.

Det hedder heri, at til Auffre Øffre 5: Rødovre Kirke, ligger nu kun en lille, fattig og ussel By med 12 Gaarde, der alene tilhører Hans kgl. Majestæt og Kronen, men to af dem er lagt til Vartov. Desuden findes Jord og Mark af en Ødegaard Torsthawe kaldet, som Bymændene har delt mellem sig og bruger. Af disse 12 Gaarde findes ingen hel Bols Gaard; thi 4 Fjerdinger Jord holdes for et helt Bol, men Gaardenes Størrelse er nu saaledes: 1. og 2. Gaard hver paa 2 Fjerdinger; 3. Gaard 1 Fjerding og 1 Otting; 4. Gaard 2½ Fjerding; 5., 6. og 7. Gaard hver paa 1½ Fjerding; 8. Gaard 1 Fjerding og 1 Otting; 9. Gaard 3 Fjerdinger; 10. Gaard 2 Fjerdinger; 11. Gaard 3 Fjerdinger og den 12. Gaard 1½ Fjerding.

Præsten tilføjer: »men Torsthawe Ødegaards Jord, oc hvor mange fierdinger, er mig ubevist«.

Pastor Hersleb fortæller i sin Indberetning til Hofman's Foundationer⁴⁰), at »Tostegaard skal have ligget ved Roskilde Landevej udi Rødovre Sogn, hvoraf intet mere er tilbage end Navnet, som Marken bær, hvor den har staaet, og en sønderlig Sten opløjet af en Ager, som findes hos en Bonde i Rødovre og har hørt til en Gallerie-Trappe. Krigerne har ruineret Gaarden og Jorden kommet i Bonde-Hænder.«

Ved en Undersøgelse af Agerfordelingen i Markbogen 1682 viser det sig, at der er bestemte Gaarde, der som Regel har deres Agre liggende ved Siden af hinanden. Sammenligner man tre tilfældigt valgte Aase, f. Eks. i Vestervang Øvre Toft Aas, Lille Diges Ager Aas og Kolkærs Aas (se S. 51), vil man se, at Gaard Nr. 1 i alle tre Aase har Ager ved Siden af Gaard Nr. 2, og at Gaard Nr. 2 har skiftevis Gaard Nr. 3 og 7 til Naboer. I de to førstnævnte Aase har Gaard Nr. 1 ingen Nabo paa den anden Side, da den selv har den første Ager, men i Kolkærs Aas har den Gaard Nr. 10 til Nabo. Som det er Tilfældet med disse to Gaarde, falder de øvrige Gaarde i forskellige Grupper, i alt fem, der udgøres af Gaardene Nr. 3, 8 og 12, Nr. 4 og 7, Nr. 5, 6 og 13, Nr. 9 og 10, Nr. 10 og 11 — Gaard Nr. 10 beboedes af to Bønder, hvis Agre ikke laa sammen.

Disse seks Grupper er de seks Bol, Rødovre By var inddelt i. Efter Matriklen af 1688 havde Gaardene Nr. 1 og 2 tilsammen 19 Tdr. 6 Sk. 3 Fk. Hartkorn, Nr. 3, 8 og 12 19 Tdr. 3 Sk. 3 Fk. 1 Alb., Nr. 4 og 7 20 Tdr. 4 Sk. 1 Fk. 2 Alb., Nr. 5, 6 og 13 35 Tdr. 6 Sk. 1 Fk. 1 Alb., Nr. 9, 10 og 11 37 Tdr. 5 Sk. 1 Fk. 1 Alb. Det dyrkede Areal udgjorde i alt 785,4 Tdr. Land. Gaardene Nr. 5, 6 og 13 havde en Del Særjord i Aase, som de øvrige Gaarde ingen Part havde i. Engene

var delt i 52 Lodder, og heraf havde Gaardene Nr. 1 og 2 8 Lodder, Nr. 3, 8 og 12 6½, Nr. 4 og 7 12, Nr. 5, 6 og 13 11½, Nr. 9 og 10 7, Nr. 10 og 11 7.

Traditionen har knyttet Torben Oxes Navn til en Gaard ved Navn Islevhus; saaledes nævner de to sidste Udgaver af Traps Danmark, at »til Islevhus knytter sig Minder om Torben Oxe«. Det har imidlertid ikke været muligt at konstatere nogen Forbindelse mellem Torben Oxe og Islev eller Rødovre Sogn i det hele taget. Skønt Lensmand paa Københavns Slot i tre Aar fra 1514—1517 har han næppe haft nogen Tilknytning til Islev, der sandsynligvis hørte under Bispestolen til Reformationen. Ved denne Lejlighed blev Bispestolens Gods inddraget under Kronen, og Rødovre Sogn forblev der, indtil det i Slutningen af det 18. Aarhundrede gik over til Selveje.

I KONGENS EJE

1536—1658

Efter Inddragelsen af Kirkegodset ved Reformationen forlenede Christian III d. 21. December 1538 Fru Sophie Podebusk, Albert Ravensbergs Enke, med Islevmark. I det kongelige Brev hedder det, at Lenet omfattede »Vor og Kronens By Isløf med de deri liggende 6 Gaarde«. Om Gaardene skrives, at de »ibos af Hans Nielsen (skylder 4 Pund Byg, 4 Sk. Grot, 3 Tdr. Havre og 1 Læs Hø), Søren Krage, Las Hvid, Thime Brenesen, Jep Nielsen og Peder Brønnesen (skylder hver 2 Pund Byg, 2 Sk. Grot, 3 Tdr. Havre, 1 Lam, 1 Gaas, 1 Par Høns og 1 Læs Hø)«. Denne By skulde Fru Sophie Podebusk nyde Indtægten af uden nogen Afgift for Livstid. En syvende Gaard, som Herredsfogeden Peder Joensen boede paa, var dog undtagen, idet hun med denne »inthet skal bevare seg«. Gaardene skulde hun »holde ved Magt og Tjenerne ved Lov og Ret, ikke forhugge Skovene og ej sælge eller afhænde nogen af de Bøndersønner, der ere fødte paa Godset«. Fru Sophie Podebusk døde 1540, og Lenet tilfaldt atter Kronen og blev ikke mere overladt til andre.

D. 30. Oktober 1541 fik Rasmus Pedersen Brev paa den Gaard i Isløve, som han boede paa mod sædvanlig Landgilde og Tynge, og d. 16. December 1547 fik Peder Joensen, Herredsfoged i Smørum Herred, Livsbrev paa Kronens Gaard i Ildtslof 3: Islev, som han boede paa, kvit og frit mod at være »kgl. Maj. og Hertug Frederich Christians Søn, huld og tro og holde Gaarden ved Magt«⁴¹).

Godt en Menneskealder senere — ca. 1574 — blev Gaardene paa Islevmark nedlagt og Jorden udlagt til Enge. I en kongelig Skrivelse af 16. September 1575 til Lensmanden over Københavns Len Mor-

then Venstermand hentydes til denne Begivenhed. Da Kronens Bønder i Herlofsyndere (Herlev) har berettet, at nogle af dem ikke kunde vedblive at svare samme Landgilde som hidtil, fordi noget af deres Gaardes Ejendom er blevet inddraget i den Enghave, som Kongen har ladet indhegne paa Islef Mark, skal han, hvis nogle er brøstholdne og ikke har faaet Vederlag for den Jord, de har mistet, lade Oldinge nedsætte Landgilden i Forhold til den mistede Jord og lade den nye Landgilde indskrive i Jordebogen. Da ovennævnte Bønder har klaget over, at de mangler Ildebrændsel og Gærde træ og ikke maa faa noget i Skovene uden Betaling, har Kongen bevilget, at de herefter maa faa frit Ildebrændsel og Gærde træ til Nødtørft, dog kun efter Udvisning af Skovfogederne, hvorfor han (Morthen Venstermand) skal give Skovfogederne de nødvendige Ordre. Endvidere fik Bønderne til Erstatning for Brændslet fra Islev Overdrev anvist Tørv i Tibberup Mose⁴²).

I en kgl. Skrivelse til Lensmanden paa Københavns Slot Børge Trolle af 4. December 1597⁴³) fik denne Befaling til ved første Lejlighed at lade Esløf 3: Islev Mark, omsætte med Sten og give Bønderne i Lenet Ordre til at køre Sten til Marken. Han skulde bestille en Stensætter til Opsætningen og betale ham for hans Arbejde. Endvidere skulde han sørge for, at den alfare Vej, som nu gik over Islevmark, blev lagt uden om denne, hvor det var mest belejligt.

I den Indberetning, Sognepræsten i Rødovre Niels Sørensen indsendte i 1651 om Gaarde, Bol og Tiendeydere⁴⁴), fortæller han efter at have omtalt Rødovre By, at der førind har ligget endnu en By til Rødovre Kirke, Isløff kaldet, paa 7 Gaarde, som var bleven afhusede og Jorden lagt til Enge, hvorpaa der nu boede en Engfoged. Som saadan nævnes d. 19. December 1633 Anders Nielsen, der svarede 4 Sk. af en Bod ved Vester Vold⁴⁵).

Da Gaardene paa Islevmark blev nedlagt, mistede Sognepræsten i Rødovre sin Indtægt deraf, men fik til Vederlag nogle Læs Hø aarlig. D. 30. Juli 1588 blev der udstedt et kgl. Brev om, at Hr. Anders Søfrensen, Sognepræst til Ofreøfre 3: Rødovre Sogn, indtil videre maatte faa 4 Læs Hø fra Islevmark ligesom hans Formand⁴⁶). Det har aabenbart knebet med at faa inddrevet denne Leverance, for i sin Indberetning 1651 benytter Præsten Lejligheden til at komme med et Suk over sine egne Kaar: »Men kierckens oc Prestens Rettighed aff samme marck, Jord oc Gaarde er intet bleffuen betenckt, videre end nogle Læs Hø, Presten af samme marck aarligen skulde hente, huilcke

nu omstunder bliffuer hannem meget forkortet oc frauent, saa Gud sig det forbarme oc naadeligen bevege den christene Øffrighed till mildhed mod dette fattige og meget ringe kald.«

Frue Kirke i København ejede stadig en Gaard i Rødovre; saaledes hedder det i en Fortegnelse over Kirkernes Ejendomme fra 1581⁴⁷), at i Offre øffre ved dammen skal Lauritz Jude (Jyde) svare et Pund Byg, der i denne Forbindelse var lig 24 Skæpper. Denne Gaard mageskiftede Frue Kirke senere med Christian IV i 1622. Paa det Tidspunkt boede Søren Nielsen paa Gaarden, og Afgiften var stadig 1 Pund Byg⁴⁸). I den samme Fortegnelse oplyses, hvilket Jordegods der var lagt til Hellig Gejsthus 3: Vartov. Anders Madtzen skulde svare 2 Pund Byg, 2 Tdr. Havre, 1 Lam, 1 Gaas og 4 Høns, Peder Pedersen 2 Pund Byg, 1 Td. Havre, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, og gamle Jens Lauridtzen 1 Td. Havre.

Ved et kgl. Brev af 20. April 1626 til Mogens Kaas blev denne beordret til at lægge Ofre ydre ved Stranden 3: Hvidovre, under Københavns Birk og forordne Ofre ved Dammen 3: Rødovre, under Københavns Ladegaard. I et senere Brev af 23. November 1626 ligeledes til Mogens Kaas fik denne Befaling til at lade Mosen paa Islevmark rydde; han skulde i Forvejen lade maale, hvor mange Roder den havde og derefter slutte Akkord med Rydderne om, hvad de skulde have for Rydningen, saa at det kunde ske saa billigt som muligt, og paase, at Arbejdet blev gjort til Gavns. Endvidere skulde han saa snart som muligt lade lave en ny Vej gennem Islevmark lige til Ballerup.

I Tidens Løb forpagtede Kronen en Del af sine Jorder ud, og da det skete med Ladegaarden i København, fik Lensmanden paa Københavns Slot Niels Wind d. 15. April 1645⁴⁹) Besked om at føre Tilsyn med de Marker, der ikke blev drevet under Ladegaarden, deriblandt Islevmark og Jonstrup Vang m. m., som Kongen havde forbeholdt sig.

D. 27. Juni 1650 blev Islevmark forpagtet til øverste Renteskriver, senere Borgmester Peder Pedersen i København i 5 Aar mod en Afgift paa 1000 Daler⁵⁰). Peder Pedersen⁵¹), der var Borgmester i København fra 1655—1669, var en Købmandssøn fra Horsens, der ved sin Dygtighed svang sig op til de højeste Embeder. Efter Købmandsuddannelse blev han i 1634 Forvalter ved Københavns Lens Skriverstue, en Stilling han sad inde med i 15 Aar, hvorefter han blev Skriver ved Kongens nye, store Bryghus og efter et Aars Forløb øverste Renteskriver fra 1. Maj 1650. D. 25. April 1655 blev han af »sær

kgl. Naade« beskikket til Borgmester. I 1655 var han Forstander for Saltkompagniet og i 1662 en af Stifterne af det ny islandske Handelskompagni. I 1669 blev han Assessor i Højesteret, men døde samme Aar d. 9. Maj. Det fortælles om Peder Pedersen, at da den hollandske Flaade i Oktober 1658 havde slaaet sig igennem til København og var landet med Levnedsmidler, og der fattedes Penge til at købe disse for, gik han til Kongen og meldte, at han havde sin Kælder fuld af Guld og Sølv, der tilhørte den jyske Adel. Der blev nu givet Ejerne Sikkerhed for Godtgørelse af deres Ejendele, og Klenodierne blev ført til Mønten og slaaet til Penge, for hvilke Staden blev forsynet med Levnedsmidler. Hans Svigersøn Karl Rosenmeyer skal ved samme Lejlighed have forstrakt Kongen med 140 000 Rdlr. Da Peder Pedersens Forpagtningstid udløb, bestemte Kongen sig til at bruge Islevmark selv, hvad han meddelte Rigshofmesteren i et Brev af 21. April 1655⁵²), og den næste Gang, Islevmark blev omtalt, var, da Krigen kastede sin Skygge over Landet.

SVENSKEKRIGEN

1658—1660

Da den svenske Hær nærmede sig København i August i 1658, skrev Frederik III til Ulrich Christian, at han straks skulde udkommandere nogle Ryttere, der kunde inddrive Kvæget fra Islevmark til Byen⁵³), og i øvrigt satte Hovedstaden sig i Forsvarsstand, saavidt det lod sig gøre. D. 10. August havde Karl Gustav i Ringsted afvist et Par danske Underhandlere, der skyndsomst var sendt ud mod ham, og d. 11. om Formiddagen opmarcherede hans Hær i Slagorden paa Valby Bakke. Traditionen beretter, at han holdt Revue over sin Hær paa Rødovre Mark, og at han udbrød, da han saa Branden fra Forstæderne, som man havde stukket Ild i, for at Svenskerne ikke skulde finde Ly i Husene: »Nu vil jeg dyre sværge, at vi faar Modstand, og at København vil værge sig«⁵⁴).

I de paafølgende 2 Aars Belejring blev saa godt som alle Landsbyer ødelagt indtil en Mils Afstand fra Københavns Volde⁵⁵). Alle Gærder, Diger og Markskel blev jævnet, og Bønderne maatte flygte fra Hus og Hjem. Svenskerne havde indrettet 2 Lejre, en Rytter- og Artillerilejr i Brønshøj-Utterslev og en Fodfolkslejr ved Valby, og her til slæbte de Bygningsmaterialer sammen fra de omliggende Landsbyer og større Gaarde. I Rødovre blev Kirken og samtlige Gaarde øde-

lagte og nedbrudte, saa at den hjemvendende Befolkning efter Krigen maatte »plante Hytter« for at faa Tag over Hovedet i den første Tid. Endnu i 1664 kunde Bygmesteren af Rødovre Kirke ikke faa Tag over Hovedet om Natten eller Kosten om Dagen til sig og sine Folk. I sit malende Sprog skriver Henrik Madsen Wallensbech i sin Diarium obsidionis for d. 14. Juli 1660:

I Kiøbenhaffn udi Guds Naffn /
Et Axel torffe kiendis
Den maure Ko med Grisse so
Os fal nu fri udsendis /
Her selgis Strø oc græssgrøn Hø /
Den Bunde maa sig klage /
Min Gaard er brænt / mit Gods er skient.
I disse Svenske Dage.

Om Rødovre hedder det i Sokkelund Herreds Tingbog fra 1660—62: »De Gaarde findes alle af Fjenden afbrudt og ruineret, saa nær som 5 eller 6 Væggerum af Jørgen Jensens Stuelænge; Byen befolkes igen i nogle Hytter, uden Mads Andersens og Knud Jensens Gaarde, hvor ingen Folk paa findes; ej heller er nogen Sæd til Gaardene saaet i dette Aar; Kirken er øde og af Fjenden ruineret og afbrudt«.

I en Dagbog ført under Belejringen⁵⁶) fortælles bl. a. følgende, som viser, hvordan Svenskerne havde indrettet sig: »Den 1. Juni (1660) kvitterede de Svenske deres Lejr for København i Brønshøj, som de haver haft inde udi 22 Maaneder og 7 Dage. Samme Lejr var vidt begreben, større end Kjøbenhavns By. Derudi vare skjønne Værelser og Huse, som Kong Gustavus af Sverig og de andre Grever og Herrer samt høie og nedrige Oberster og Underofficerer holdt Hus. Udi mange Værelser var Gulvet lagt med Fliser, skjønne Stykker omkring Stuerne, desligeste udi deres Gemakker vare skjønne Vinduer udi med Døre og Jærn-Kakkelovne og meget vel udstafferet. Var meget fast med Volde, Skanser, Rundeler, meget stærk befæstet; de havde dennem saa befæstet og forvart, ligesom de skulde besiddet og beboet dem udi 100 Aar. Alle Ryttere og Fodfolk havde deres Hytter og Værelser, somme i Jorden, og somme ovenpaa med deres Heste.

Imidlertid de 4 Dage stod paa, de skulde gjøre Leiren ryddelig, var Borgerskabet udi Leiren og kjøbte Kvæg, Heste, Øxen, Stude, Faar, Lam, Høns, Gæs, hvad som de havde taget fra Bønderne udi deres Skatter, og for hvis Bønderne kunde været til dennem skyldige. Imidlertid de havde haft deres Kvarter hos dennem og paa Herregaardene,

dem havde de taget fra Øxen, Køer, Heste, Boskab og Klæder, alt hvis der havde været og forefandtes, mange af Adelen's Gaarde havde de afbrødt Taarne, Mure og Bygning og handlet ilde med dennem, taget Kobber og Bly af. De Adel, som vare tilstede, eller deres Fogeder, maatte kjøbe og give Penge for deres eget, om de vilde beholde deres Kvæg, Hester og andet, hvis de havde.

Mange Kirker havde de nederbrødt, somme stander Taarnene paa og somme Taarne ere slet af, desligeste Kirkemurene ere nederbrødt og øde . . .

Den 5. Junii blev den svenske Leir opbrødt, saa hver Bonde og alle de, der bor i Sjælland, maatte bekomme deres eget igjen, som de havde taget at bygge deres Leir op med, det være sig deres Huse og Gaarde, som vare nederbrødt, baade Bænke, Jærn-Kakkelovne, Senge-steder, Sengeklæder, Ulden og Linned, Puder, Lagen, Skilderi med alt andet«.

Genrejsningsarbejdet efter Krigens Ødelæggelser blev drevet energisk. Bønderne tog overalt fat paa at dyrke Jorden og bygge Husene op igen, og Regeringen hjalp efter bedste Evne med Saakorn og Tømmer fra de kgl. Skove og bevilgede hel eller delvis Skattefrihed i de første Aar, og forbavsende hurtigt svandt Krigens Spor.

FRA KONGENS BONDE TIL SELVEJER

Ved det store Matrikuleringsarbejde i den sidste Halvdel af det 17. Aarhundrede faar vi et nøje Kendskab til de danske Landsbyer. Da Landet var hærget og forarmet efter Krigen, saa at Skatterne ikke indbragte de nødvendige Beløb, maatte den nyindførte Enevælde se sig om efter nye Skatter. Man forberedte derfor en Jordværdiskat, idet man som Skatteenhed valgte Hartkornet. Hartkorn betyder »haardt Korn«, d. v. s. Rug og Byg, og var tidligere brugt om Landgildeafgifter. Naar man efter en bestemt Takst omregnede de Naturalieydelse, som udgjorde en Gaards Landgilde, i Rug- og Bygværdi, fik man Gaardens Hartkorn. Ved Forberedelsen af Hartkornskatten maatte der skabes et fast Skattegrundlag efter en Taksering af Jorden, og Regeringen maatte lade udarbejde en Matrikel. Ordet Matrikel betyder oprindelig en officiel Fortegnelse af en eller anden Art; der findes f. Eks. Universitetsmatrikler, der betyder Fortegnelser over Studenter, men det bruges navnlig i Betydningen en officiel Fortegnelse over et Lands Grundejendomme, forsynet med Angivelse af hver Ejendoms Skattetakst.

Den første Matrikel til Brug ved Skatteligningen blev færdig 1664. Den byggede hovedsagelig paa Oplysningerne i Godsernes Jordebøger om Bondeejendommenes Hartkorn.

Denne Ansættelse ændredes allerede ved Matriklen af 1688, den saakaldte »gamle Matrikel«, der hvilede paa en Opmaaling og Taksering af hele Landet. Hele Matrikelsværket, der findes i Rigsarkivet, udgør 1850 Protokoller, hvoraf Nr. 1—1691 er Markbøger og Skov- og Engtakseringer; Nr. 1692—1792 er Modelbøger, 1793—1837 er Matrikler, 1838—49 er Kammerkollegie-Decisioner vedrørende Matrikuleringen, og 1850 er Forandringer i Matriklen. Med Hensyn til en nøjere

Beskrivelse af Matriklerne henvises til Gunnar Knudsens Artikel »De danske Matrikler« i »Fortid og Nutid«, Bd. 2, S. 1 ff., medens der her kun skal gives nogle Oplysninger om Markbøgerne.

I disse findes opført Maalene paa al Agerjorden. Man tog hver Aas eller Samling af Agre for sig og maalte de enkelte Agre i den. Hver Ager blev maalt med 1 Længde og 2 Bredder, og Brugerens Navn saavel som Gaardens Nummer blev tilføjet. Desuden gives Oplysning om Agerens Sædskitte og Jordbundsforhold.

Ved Arealberegningen fastsatte man 14 000 Kvadratalen som Normalareal for Besaaing med 1 Td. Korn, og dette kaldtes en Tønde Land. Samtidig med Maalingen foretog man Takseringen, hvorefter Jorden deltes i fire Klasser.

1) God eller middel Byg-, Rug- og Ærtejord, 2 Tdr. Land til 1 Td. Hartkorn.

2) Ond, skarp og ringe Jord, som dog var tjenlig til Rug-, Byg-, Blandkorn- og Boghvedesæd, 3 Tdr. Land til 1 Td. Hartkorn.

3) God Havrejord, 4 Tdr. Land til 1 Td. Hartkorn.

4) Middel og ond Havrejord, 6 Tdr. Land til 1 Td. Hartkorn.

Denne Beregning blev kun anvendt paa Sjælland og Øerne, medens man anvendte en anden Beregning i Jylland. Ved Opmaalingen blev den gamle sjællandske Alen, hvoraf 1000 Alen svarer til 1007 af den senere danske Alen, benyttet.

I Almindelighed maa man gaa ud fra, at Agrene følger efter hverandre i den Orden, som er angivet i Markbøgerne, saaledes at Ager Nr. 1 ligger ved Siden af Nr. 2; men dels forekommer det, at en Ager er delt paa tværs i to eller flere Dele, dels forekommer der Agre, der ligger uden for den almindelige Rækkefølge i Agerskiftet, idet de ligger for Enderne af de øvrige Agre paa tværs af disse. Saadanne Agre bærer som Regel særlige Navne som Forpløjning, Tværager o. s. v.

Matriklen af 1688 blev afløst 1844 af en ny, den endnu gældende. Ansættelsen til Hartkorn i den nye Matrikel skete paa Grundlag af nøjagtige Opmaalinger og en ny Bonitering, hvor Jorderne sattes i Takst i Forhold til en vedtaget Norm, der ansattes til Takst 24. Herved kom der til at gaa $5\frac{1}{7}$ Tdr. Land Jord til Takst 24 paa 1 Td. nyt Hartkorn.

Matriklerne har overordentlig stor Værdi ved de Oplysninger, de giver om det danske Landbrug, og afspejler de Forandringer, der sker med de enkelte Ejendomme.

Rødovre By bestod i 1682 af 13 Gaarde og 4 Huse samt en Kro.

Heraf ejede Kongen 10 Gaarde, Nr. 1, 3—6 og 8—12. Nr. 2 og 7 ejedes af Vartov i København, medens Nr. 13 var Præstegaarden. Markbogen fra 1682 anfører, at Nr. 13 er »en Præstegaard, hvorpaa Præsten i forrige Tider har resideret, mens nu paa 10 Aars Tid den ej bebos«. Den tilhørte Biskoppen Doktor Hans Bagger i København, medens Præsten Hr. Claus's Enke havde den i Brug som Tjenestebolig og lod Jorderne dyrke. Fru Kirstine, Enke efter den forrige Præst i Brønshøj-Rødovre Hr. Claus Pedersen, boede dog i Brønshøj i et Hus, der var hendes egen Ejendom; Grunden var skænket hende af Kongen.

Af Husene laa de to paa Gaard Nr. 12's Grund og tilhørte Jens Jacobsen. De beboedes af Niels Jyde og Jens Olsens Enke og svarede Ugedagsarbejde til Gaarden. Et tredje Hus laa paa Gaard Nr. 11's Grund og tilhørte Laurids Ibsen. Her boede Olluf Jensen, der svarede Ugedagsarbejde til Gaarden. Det sidste Hus tilhørte hele Byen og stod paa Kirkens Grund. Det beboedes af Sognerytteren Christopher Winters Enke og svarede Ugedagsarbejde til Jægersborg. Sognerytteren var en Rytter hørende til et af de militære Rytterregimenter, som hvervedes og udlagdes til Underhold i Sognene, i Almindelighed een for hver 400 Tdr. Hartkorn.

Krohuset blev kaldt Langevejs Damshus og beboedes af Simon Jochumsen. Huset havde han Kongens Bevilling paa at skulle nyde frit mod Tilsyn med Søen og Slusen ved Kongevejen. Det hedder i Markbogen, at »bemeldte Simon Jochumsen er tilholdt at indlevere til Commissionen en Copi af Originalen anlangende Friheden paa bemeldte Hus, men ej har kunnet bringe det til Effekt«.

I Markbogen anføres, at ved Rødovre By skal der have ligget en Enestegaard i forrige Tider, kaldet Tostehavegaard, hvoraf ingen Husbygning mere fandtes, men Stedet var ganske øde. Ingen af Bønderne kunde mindes, at der havde staaet nogen Husbygning paa Gaardspladsen, der laa i Store Tostehave Vang og nu var opløjet og tilsaaet. Til denne Gaard hørte 2 Vange, Store Tostehavevang og Lille Tostehavevang. De var nu taget i Brug af en Del af Bønderne i Rødovre, der svarede 4 Tdr. Hartkorn aarlig i Landgilde til Kongen og $8\frac{1}{4}$ Slet Daler. Enestegaarden var en Gaard, der allerede før Udskiftningstiden laa uden for Landsbyen og havde sin Jord for sig selv. Et Hundrede Aar senere skrev Hans de Hofman⁵⁷), at »Tostegaard har ligget ved Lande-Veyen i Rødovre Sogn, hvoraf er intet uden Navnet tilbage, siden den i Krigen er blevet ruineret«.

Gaardene Nr. 1—2, 5—7, 10 og 12 var Halvgaarde, medens Nr. 3 og 8 var Fjerdinggaarde og Nr. 4 og 9 Trefjerdinggaarde. Gaard Nr. 11 var en Helgaard. Halvgaarde og Fjerdinggaarde var Betegnelsen for mindre Bøndergaarde i Modsætning til de større Gaarde, Helgaardene. Hvorvidt en Gaard skulde betragtes som en Halvgaard eller en Helgaard, beroede paa hver Egns Skik og Brug, idet en Gaard, der i Forhold til andre Gaarde i samme By havde et saa ringe Tilliggende, at den med Hensyn til Hoveri og andre Ydelser kun kunde udrede halvt saa meget som de almindelige Gaarde, kaldtes en Halvgaard.

Paa Gaardene Nr. 4 og 9—11 boede to Bønder. Ifølge Markbogen og Modelbogen boede der kun een Bonde paa Gaard Nr. 12, men Matriklen anfører to Bønder. Hvad angaar de to Bønder, der boede paa Gaard Nr. 10, anfører Markbogen, at »de skrives begge to for Jorden i Marken, eftersom deres Agre ej ligger tilsammen«.

Matrikelsprotokollen fra 1664 mangler for Københavns Amt; men Matriklen af 1688 anfører Hartkornet fra Matriklen af 1664.

I nedenstaaende Skema anføres først Gaardenes Numre efter Matriklen af 1688 og dernæst Hartkornet efter Matriklerne af 1664 og 1688 og det endelige fastsatte Hartkorn, efter at en Reducering af Hartkornet havde fundet Sted. Den første Hartkornsberægning til Matriklen 1688 blev kasseret, og efter den nye Berægning fik Byen lidt mindre Hartkorn.

Gaard Nr.	Matrikel 1664				Matrikel 1688 (anført efter Modelbogen)					Reduceret Takst			
	Tdr.	Sk.	Fk.	Alb.	Tdr.	Sk.	Fk.	Alb.	Pg.	Tdr.	Sk.	Fk.	Alb.
1	9	2	0	0	12	0	0	1	3	10	6	0	0
2	9	5	2	0	9	7	0	0	0	9	0	3	0
3	4	3	0	0	6	3	2	2	3	5	7	0	0
4	11	3	2	0	14	1	0	1	0	12	7	1	0
5	9	1	0	0	13	1	0	1	1	11	5	1	2
6	9	1	0	0	11	5	0	0	2	12	0	3	1
7	7	2	0	0	8	2	2	1	1	7	5	0	2
8	4	0	0	0	6	7	2	1	3	5	7	0	2
9	13	5	0	0	16	0	1	1	1	14	2	1	2
10	9	2	0	0	10	3	1	2	2	9	3	1	1
11	13	5	0	0	15	2	3	0	3	13	7	2	1
12	7	0	0	0	8	4	3	0	0	7	5	2	2
13					12	6	0	2	0	12	0	0	1

Til Byen hørte intet andet Overdrev, end hvad Bønderne havde udlagt dertil i deres egne Marker, ligesom den heller ikke havde noget Fiskeri. Rødovre Sø, der senere kaldtes Damhussøen, tilhørte Profes-

sorerne ved Københavns Universitet, som havde forpagtet den til Justitssekretær Morten Lauridsen Scavenius. Af Skov fandtes der ingen i Sognet, og Bønderne maatte købe Gærde træ og Staver for deres egne Penge. Kornet fik de malet paa Københavns Vejrmølle og paa Frederiksdals Mølle.

I 1682 var Byens Jorder delt i to Vange, Vestervang og Søndervang, hvoraf den ene aarligt blev udlagt til Fælled. Af hver Vang var et Stykke Jord indelukket, den saakaldte Rughave. Vestervang var i det Aar Bygvang, og dens Rughave blev tilsaet aarligt. Det hedder derom: »Et Indlukke er af Orret«, d. v. s. en Or-Ager, der for længere eller kortere Tid laa udyrket hen som Græs jord mellem de dyrkede Skifter. Søndervang laa til Fælled, og dens Rughave blev tilsaet i tre Aar og hvilede det fjerde. Endvidere havde Bønderne taget de to Vange, Store Tostehavevang og Lille Tostehavevang, som havde hørt til Tostehavegaard, i Brug. I 1682 var de to sidstnævnte Vange tilsaet, men i det kommende Aar skulde de ligge til Fælled med Vestervang.

Vestervang var delt i 16 Aase med 182 Agre. Rughaven til Vestervang eller Indelukket indeholdt 14 Aase med 170 Agre. Søndervang indeholdt 20 Aase med 297 Agre. Rughaven til Søndervang eller Indelukket indeholdt 6 Aase med 101 Agre. Store Tostehavevang indeholdt 5 Aase med 53 Agre, og endelig havde Lille Tostehavevang 2 Aase med 19 Agre.

I alt var der altsaa 63 Aase med 822 Agre paa Byens Mark, og dertil kom Tofterne, hvoraf hver Gaard havde sin. Disse Agre var fordelt paa Gaardene, men ikke saaledes, at en Gaard havde sin Jord samlet paa eet Sted. Som Regel havde hver Gaard kun en Ager i hver Aase, som det fremgaar af nedenstaaende Eksempler paa Agerfordelingen.

I nævnte Aar boede følgende Bønder paa Gaardene:

Gaardens Nr.	Bondens Navn:
1	Peder Jensen
2	Olluf Bendtsen d. Ældre
3	Laurids Hansen
4	Jochum Sørensen og Laurids Pedersen
5	Hans Pedersen
6	Olluf Bendtsen d. Yngre
7	Jens Sørensen
8	Mads Pedersen
9	Simon Christensen og Rasmus Hansen

Gaardens Nr.	Bondens Navn:
10	Peder Lauridsen og Jens Hendrichsen
11	Laurids Ibsen og Anders Poulsen
12	Jens Jacobsen
13	Præsten Hr. Claus Pedersens Enke.

Som et Eksempel paa Agerfordelingen i Rødovre By skal anføres tre Aase i Vestervang efter Markbog Nr. 3. Det første Tal er Gaardens Nr., det andet Agerens Nr., det tredje og fjerde Agerens Bredde maalt paa to Steder, formodentlig i hver Ende, og det femte Agerens Længde.

Øvre Toft Aas.

Strakte sig Øst-Vest. Øst til Tofterne, Vest til Dyssesløjen. Begyndt i den nordre Side at maale. Den indeholdt 15 Agre.

1	1	29	23	278	6	6	46	56	287	9	11	86	85	282
2	2	28	59	279	13	7	25	25 ¹ / ₂	285	10	12	27	28	281
3	3	36	37	286	4	8	71 ¹ / ₂	71 ¹ / ₂	286	10	13	30	29	279
12	4	45	38	287	7	9	39	42	285	11	14	80	88	278
5	5	34 ¹ / ₂	39	286	8	10	39	38	284	13	15	151	193	204

Lille Diges Ager Aas.

Strakte sig Øst-Vest. Øst til Søndervang, Vest til Ølsø Aas. Begyndt i den nordre Side at maale. Den indeholdt 15 Agre.

1	1	36	37	235	11	6	60	42	152	13	11	15	21	160
2	2	33	32	236	9	7	43	60	142	12	12	26	24	152
7	3	32	29	212	10	8	21 ¹ / ₂	22	101	3	13	21	18	142
4	4	33	41	210	5	9	29	26	188	8	14	20	17	132
10	5	19	18 ¹ / ₂	169	6	10	26	26	161	12	15	45	27	140

Kolkærs Aas.

Strakte sig Syd-Nord. Syd til Stendysse Sløjen, Nord til Smørebrøds Aas. Begyndt i den østre Side at maale. Den indeholdt 14 Agre.

13	1	14	13	264	12	6	13	25	308	10	11	7	17	382
6	2	15 ¹ / ₂	14	273	4	7	50	14	358	9	12	30	55	382
5	3	19	17	277	7	8	32	9	375	11	13	54	46 ¹ / ₂	267
8	4	12	16	297	2	9	10	36	385	10	14	18	21	268
3	5	12	16	303	1	10	18	36	384					

I enkelte Aase havde Gaardene flere Agre sammen, og Præstegaarden og Gaardene Nr. 5 og 6 havde Særjord i Aase, som ingen af de andre Gaarde havde Part i. Det samlede Hartkorn udgjorde 133 Tdr.

2 Sk. 2 Fk. 2 Alb., og det dyrkede Areal udgjorde 785,4 Tdr. Land. Islevmark havde ingen Gaarde eller Huse; dens samlede Hartkorn var paa 42,50 Tdr.

RYTTERDISTRIKTETS OPRETTELSE

Til Kronen var der i Tidens Løb samlet et meget stort Jordegods, og dette blev af Kongemagten indrettet til Underhold for Rytteriet, der dengang udgjorde en vigtig Del af Hæren.

Krongodsernes Inddeling i Rytterdistrikter blev paabegyndt i 1670 straks efter Christian V.s Tronbestigelse. Der blev oprettet 4 nationale Rytterregimenter hvert paa 1000 Mand foruden et mindre Regiment i den kongelige Del af Hertugdømmerne. Til Underhold for Rytteriet henlagdes en væsentlig Del af Krongodset, i alt i Kongeriget ca. 30 000 Tdr. Hartkorn. Forholdet var det, at der af Godset danndes Lægd paa 8 Tdr. Hartkorn, hvert omfattende en enkelt større eller flere mindre Fæstegaarde og hvert med Pligt til at stille en fuldt udrustet Rytter, enten saaledes at Fæsteren eller en af Fæsterne selv »red for Gaarden« eller saaledes, at han holdt en Rytter for sig. Til Gengæld var Ryttergodset fritaget for Landgilde, Ægt og Arbejde saavel som i det hele for Skatter. Det var dog til at begynde med ikke alle Rytterne, der stilledes paa nævnte Maade, idet et ikke ringe Antal af dem var Sogneryttere, d. v. s. hvervede Ryttere, som udlagdes til Underhold i Sognene, i Almindelighed een for hver 400 Tdr. Hartkorn.

I Aarene 1715—20 ændredes denne Ordning, og Ryttergodset samledes i lige saa mange Omraader, som der var Regimenter. Antallet af disse fastsattes til 12, til hvilke der svarede 12 Rytterdistrikter, der havde Navn efter det Amt eller den Landsdel, hvor Godset laa. Kronen stræbte efter at eje alt Godset i Distriktet og foretog talrige Køb og Mageskifter. Rytterne skulde ikke længere indkvarteres hos Rytterbønderne, men havde Kvarter paa Hovedgaardene eller i Barakker ved disse. Bønderne svarede en aarlig Afgift i Penge paa 4 Rdlr. pr. Td. Hartkorn foruden Naturalier til Rytterkassen.

Det københavnske Rytterdistrikt blev oprettet 1718, og Gaardene i Rødovre blev lagt herunder. Ved denne Lejlighed blev der foretaget en Ændring af Gaardenes Hartkorn, saaledes som det fremgaar af efterstaaende Oversigt, hvor tillige Gaardenes Numre og Hartkorn efter den nugældende Matrikel anføres.

Ifølge Hoved-KrigsJORDEBOGEN over det københavnske Regiments Distrikts Ryttergods fra 1. Oktober 1718 blev Antallet af Gaarde efter Matriklen 1688, der var tolv foruden Præstegaarden, forøget til fjorten foruden Præstegaarden, idet Gaardene Nr. 9 og 11 efter Matriklen 1688 blev delt i to Gaarde med samme Hartkorn. Gaard Nr. 4 blev ligeledes delt i to Gaarde, men med samme Nr. KrigsJORDEBOGENS Gaarde Nr. 1 og 6 var Skovridergods.

Paa nedenstaaende Skema ses hvorledes Forholdet var mellem Matriklen 1688, KrigsJORDEBOGEN 1718 og Hartkornsekstrakten 1840, der har de nugældende Matrikelnumre.

MATRIKLEN 1688 HARTKORN					KRIGSJORDEBOGEN HARTKORN					HARTKORNSEKSTRAKTEN 1840 HARTKORN					
Nr.	Tdr.	Sk.	Fk.	Alb.	Nr.	Tdr.	Sk.	Fk.	Alb.	Nr.	Tdr.	Sk.	Fk.	Alb.	
1	10	6	0	0	1	10	2	1	0	16	10	6	1	2 $\frac{1}{4}$	
2	9	0	3	0	2	8	5	2	0	15	10	0	0	1 $\frac{3}{4}$	
3	5	7	0	0	3	5	4	3	2	10	3	4	1	1 $\frac{1}{4}$	
4	12	7	1	0	4	6	1	1	$\frac{1}{2}$	17	7	2	0	2 $\frac{3}{4}$	
						4	6	1	1	$\frac{1}{2}$	13	8	3	2	1 $\frac{1}{4}$
5	11	5	1	2	5	11	2	3	1	14	10	2	2	$\frac{3}{4}$	
						7	2	1	2*						
6	12	0	3	1	6	11	4	3	0	7	10	1	0	1 $\frac{1}{2}$	
						7	6	1	2*						
7	7	5	0	2	7	7	2	0	1	12	7	4	1	$\frac{3}{4}$	
8	5	7	0	2	8	5	5	0	0	3	11	3	0	2 $\frac{3}{4}$ **	
											4	10	1	3	1 $\frac{1}{4}$ ***
9	14	2	1	2	9	6	6	1	1 $\frac{1}{2}$	6	8	5	0	$\frac{1}{4}$	
						10	6	6	1	1 $\frac{1}{2}$	11	4	7	2	2
10	9	3	1	1	11	9	0	0	2	4	10	1	3	1 $\frac{1}{4}$ ****	
											18	3	6	2	$\frac{1}{2}$
											19	2	3	2	$\frac{3}{4}$
											20	1	5	3	2 $\frac{1}{4}$
11	13	7	2	1	12	6	6	1	$\frac{1}{2}$	9	7	5	3	$\frac{3}{4}$	
						13	6	6	1	$\frac{1}{2}$	8	9	0	1	1 $\frac{1}{4}$
12	7	5	2	2	14	7	2	3	2	5	9	0	6	1 $\frac{3}{4}$	
13	12	0	0	1						1	12	7	3	2 $\frac{1}{4}$	
						7	6	3	0*****	3	11	3	0	2 $\frac{3}{4}$ *****	
										2		3	3	$\frac{1}{2}$	

* Efter Afgivelse til Damhuset 1728.
 ** Hæri Jord fra KrigsJORDEBOGEN Nr. 5 og 6.
 *** — — — — — 11.
 **** — — — — — 8.
 ***** — — — — — 5, 6 og 8.
 ♦♦♦♦♦ Damhuset efter 1728.

Ved Oprettelsen af Rytterdistriktet blev Hartkornet ændret saaledes som det fremgaar af ovenstaaende Skema. Krigsjørdebogens Nr. 1 blev ved Inddelingen til Rytterportioner fastsat til 10 Tdr. 2 Sk. 1 Fk., Resten blev lagt til Nr. 6 og 8 i Valby. Nr. 2 blev fastsat til 8 Tdr. 5 Sk. 2 Fk., Resten til Nr. 8 og 9 i Valby. Nr. 3 blev fastsat til 5 Tdr. 4 Sk. 3 Fk. 2 Alb., Resten til Nr. 9, 10, 11 og 12 i Valby. Nr. 4 blev fastsat til 6 Tdr. 1 Sk. 1 Fk. $\frac{1}{2}$ Alb., Resten til Nr. 12, 13 og 14 i Valby. Nr. 5 blev fastsat til 11 Tdr. 2 Sk. 3 Fk. 1 Alb., Resten til Nr. 15 i Valby og Nr. 7 og 8 i Rødovre. Nr. 6 blev fastsat til 11 Tdr. 4 Sk. 3 Fk., Resten til Nr. 8, 9 og 10 i Rødovre. Nr. 7 blev fastsat til 7 Tdr. 2 Sk. 1 Alb. og modtog fra Nr. 5 i Rødovre. Nr. 8 fastsattes til 5 Tdr. og 5 Sk. og modtog fra Nr. 5 og 6 i Rødovre. Nr. 9 blev fastsat til 6 Tdr. 6 Sk. 1 Fk. $\frac{1}{2}$ Alb. og modtog fra Nr. 6 i Rødovre. Nr. 10 blev fastsat til 6 Tdr. 6 Sk. 1 Fk. $\frac{1}{2}$ Alb. og modtog fra Nr. 6 og 11 i Rødovre. Nr. 11 blev fastsat til 9 Tdr. 2 Alb., Resten til Nr. 10 og 12 i Rødovre. Nr. 12 blev fastsat til 6 Tdr. 6 Sk. 1 Fk. $\frac{1}{2}$ Alb. og modtog fra Nr. 11 i Rødovre og Nr. 1 i Brønshøj. Nr. 13 blev fastsat til 6 Tdr. 6 Sk. 1 Fk. $\frac{1}{2}$ Alb. og modtog fra Nr. 1 og 2 i Brønshøj. Nr. 14 blev fastsat til 7 Tdr. 2 Sk. 3 Fk. 2 Alb. og modtog fra Nr. 2 i Brønshøj.

Hver Gaard dannede et Lægd svarende til 8 Tdr. Hartkorn med Pligt til at stille en Rytter. Gaardene Nr. 2 og 7, der tilhørte Vartov, erhvervede Kongen ved Mageskifte, saaledes at samtlige Gaarde i Byen hørte under Kronen. I 1718 havde Gaardene i alt 464 Fag Hus. Nr. 1, 2, 5, 6 og 14 havde henholdsvis 50, 40, 40, 48 og 38 Fag, medens de øvriges Størrelse varierede fra 16 til 35 Fag. Paa Nr. 2 og 6 var der Mangler, som vurderedes til 32 Rdlr.

Tilsammen havde Gaardene 125 Heste, 9 Stude, 42 Køer, 31 Stk. Ungkvæg og 67 Faar. Svin har man vel haft, men Antallet anføres ikke. Den største Gaard, Nr. 6, havde en Udsæd paa 10 Tdr. Rug, 12 Tdr. Byg, 20 Tdr. Havre og $\frac{1}{2}$ Tdr. Ærter, medens den mindste Gaard, Nr. 3, havde 4 Tdr. Rug, 6 Tdr. Byg, 10 Tdr. Havre og $\frac{1}{2}$ Td. Vikker. Græsningen til hver Gaard varierede fra til 3 til 6 Heste og Køer, og Høavlen var anslaaet til 22 Læs godt Hø og 48 Læs slet Hø for alle Gaarde tilsammen.

Om Gaardenes Tilstand hedder det, at den for Nr. 1, 5, 8, 13 og 14 var god, medens Nr. 2, den ene Halvdel af Nr. 4, 6, 7, 9, 10, 11 og 12 betegnes som temmelig og den anden Halvdel af Nr. 4 som maadelig, Nr. 3 betegnes som slet.

I Afgift til Rytterkassen skulde der aarligt svares 4 Rdlr. for hver Td. Hartkorn; saaledes betalte den største Gaard aarligt 46 Rdlr. 36 Sk. og den mindste Gaard 22 Rdlr. 44 Sk. Andre Pengeafgifter hvilede ikke paa Gaardene, men derimod skulde de yde Halm. Den største Gaard skulde levere 4 Læs, 8 Lispund $5\frac{1}{2}$ Pund og den mindste 2 Læs 2 Lispund $8\frac{1}{2}$ Pund, hvert Læs beregnet til 24 Lispund.

Rytterdistriktets Gaarde maatte ogsaa gøre Hoveri. Det var dog ikke Avlingshoveri, der paahvilede dem uden for saa vidt at de skulde slaa det Græs, som voksede paa de Arealer, der var udlagt til Høavl, saaledes paa Islevmark, men derimod Kørslen for Hoffet og andre kongelige Institutioner i København.

I 1718 fandtes 6 Huse i Byen foruden Kroen. De tilhørte alle Kongen og svarede en aarlig Afgift, der varierede fra 1 Rdlr. 48 Sk. til 2 Rdlr. 48 Sk. I Hus Nr. 7 boede Rasmus Nielsen, om hvem det hed, »at han var en gammel udleved Klokker, som ej kan fortjene sit Brød og derfor fri hans Livetid«.

Kroen, der blev kaldt Langvadsdam Hus, var paa 35 Fag Hus og svarede 8 Rdlr. i aarlig Afgift.

Om Byen som Helhed hed det, at »Jorderne til denne By er gode Avlsjorder, men ingen Græsning«.

Kongens Bøndergods udgjorde 94 Tdr. 3 Sk. 1 Fk. 1 Alb. og Skovrider- og Retsbetjentes Gods 21 Tdr. 7 Sk., i alt 116 Tdr. 2 Sk. 1 Fk. 1 Alb. Hartkorn. Dertil havde Præstegaarden 12 Tdr. 1 Alb. Hartkorn, medens Degnekaldet ingen Jord havde.

Damhuskroen havde indtil 1728 intet Jordtilliggende; men i dette Aar fik Kromand Anders Jensen bevilget Jord fra 2 Gaarde, nemlig 4 Tdr. 1 Fk. 2 Alb. Hartkorn fra Gaard Nr. 5 og 3 Tdr. 6 Sk. 1 Fk. 1 Alb. fra Nr. 6, tilsammen 7 Tdr. 6 Sk. 3 Fk. Hartkorn. Efter Afstaaelsen havde Gaard Nr. 5 et Hartkorn paa 7 Tdr. 2 Sk. 1 Fk. 2 Alb. og Nr. 6 7 Tdr. 6 Sk. 1 Fk. 2 Alb. Det skete uden Bekostning for Kassen. Avlingen skulde han bruge til sit eget Hus, og der blev heller ikke betalt noget i Indfæste.

Ved kongelig Resolution af 6. Maj 1766 skænkede Christian VII alle Bønderne paa Københavns Amts Rytterdistrikt deres Gaarde til Arvefæsteejendom mod 1 Rdlr. pr. Td. Hartkorn i aarlig Landgilde og ligeledes 1 Rdlr. pr. Td. Hartkorn i Recognition ved Ejerskifte.

Det Gods, der blev skænket Bønderne i Rødovre, var i alt 116 Tdr. 2 Sk. 1 Fk. 1 Alb. Hartkorn.

Nogen stor Glæde vakte Kongens Gave i Almindelighed ikke, da

Bønderne ikke hidtil havde haft megen Gavn af Ændringer i deres Kaar og derfor med Mistillid saa hen til saadanne. Bønderne i Vangede By indgav endog et Bønskrift til Kongen om at maatte forblive i deres gamle Stilling; men med denne Reform begyndte dog Bondestandens Rejsning.

Alle Skøderne til Bønderne i Rødovre blev udstedt d. 16. Juli 1766 og ratificeret af Rentekammeret i Foraaret 1767. Tinglæsningen fandt Sted d. 11. Maj 1767, og som et enkelt Eksempel paa disse Skøder anføres Skødet til Bonden Peder Johansen, der boede paa Gaard Nr. 1.

SKIØDE

for

Bonden Peder Johansen

udi

Rødovre Sogn og By

under

Kjøbenhavns Amt,

Paa hans paaboende Gaard Nr. 1, som skylder

af Hartkorn

Ager og Eng, Tie Tønder, Toe Skiepper, 1 Fierdingkar,

.. Album,

Skov .. Tønder, .. Skiepp., .. Fierdingk., .. Alb.

Udi allerunderdanigst Følge af Hans Kongel. Majestæts Allernaadigste Resolution dat. 6te Maji indeværende Aar og mig derefter fra Høylovlig Cammer-Collegio tillagde Ordre af Dato 28de Junij 1766 Gjør jeg Hans Jørgen Dahl Kongl. Mayts. Regimentskriver over Kjøbenhavns Rytterdistrict hermed vitterligt, at ved Høystbemeldte Kongelig Resolution er, uden nogen Betaling, afstaaet og afhændet, ligesom og hermed aldeles afstaaes, og afhændes fra Meerhøystbemeldte Hans Majestæt og Kongel. Arve-Successorer udi Regieringen til Bonden Peder Johansen og hans Arvinger den under Kiøbenhavns Amt, og Rytterdistrict liggende og hidtil af hannem i Fæste havende Gaard i Rødovre Sogn og By bestaaende af Hartkorn, Ager og Eng 10 Tønd. 2 Skiepp. 1 Fierdingk., hvilken Gaard med all dens Tilliggende af Ager og Eng, Fæegang, Tørveskiær paa Overdrift, i Eene-Mærker, eller Fælleds-Marker, efter Skov- og des angaaende udgangne Forordninger og i sær angaaende Tørveskiær efter Placat af 20de Decembr. 1758, alt som han det hidtil i Fæste haver havt og nu til

Stædet ligger, samt tilligget haver og dertil med rette bør ligge, intet deraf i nogen Maade undtagen, bemeldte Peder Johansen og hans Arvinger eller hvem han og de dertil paa lovlig Maade gjør berettiget, skal nyde, bruge og beholde til Evindeligt Eyendom, saa at de derover paa lovlig Maade frie maa disponere saaledes som han og de best veed, vil og kand, saa og samme Gaard deele og afhænde udi 2, 3 eller fleere Parter, ligesom for got befindes; dog paa følgende Conditioner:

1.

At han og hans Børn samt Efterkommere af Mandkiønnet, som til Bondestanden henhøre, forbliver paa Godset, og ey uden Allernaadigst Tilladelse og Pas sig derfra maa begive, da med Mandskabet paa Godset fremdeeles som forhen forholdes, efter de om Land-Militien nu udgangne eller herefter udkommende Forordninger.

2.

Jagten samt Over- og Under-Skoven bliver Hans Kongl. Majestæt fremdeeles forbeholden, da denne Gaards Eyere derimod skal nyde sædvanlig Udviisning saalænge Skoven samme kand afgive og de efterkomme, hvad i Henseende til levende Giærders Plantning og Vedligeholdelse nu befalet er eller herefter befalet vorder.

3.

Ligeledes forbeholdes Hans Majestæt at lade gjøre saadanne Indhegninger i Skoven til unge Træers Plantning og Opelskning, som den nye Indretning ved Forstværnen maatte udfordre, imod at Stædets Besiddere saalænge Grunden til Skovens Fremvekt under Indhegning forbliver, nyder billig Gotgiørelse for saa mange Høvders Græsning, som det Indhegnede Stykke da vorder ansadt til, efter derover engang for alle tagen Taxation af uvillige Mænd, som herudi skal tiene til bestandig Regel og Rettesnor.

4.

Hvor det og ved bemeldte Forst-Indretning indtreffer, at Strimler af Skoven gaar udi Bøndernes Agre og Enge med videre, eller tvertimod, at Strimler af Bøndernes Agre eller Enge gaaer ind i Skoven, og det altsaa, for at give det indhegnende Stykke Skov en regulier Figur, maatte være fornøden at bytte noget Skov-Jord bort imod noget af Bøndernes Ager eller Eng, bliver Stædets Besiddere eller Eyere iligemaade forbunden saadant uforhindret at indgaae, saasom derved alle-tider skal vorde iagttaget, at Eyerens herudi nyder paa sin Side fuld-

kommen Erstatning uden Tab eller Skade, til hvilken Ende og alle saadanne forekommende Tilfælde, forud for Rente-Cammeret anmeldes og efter befindende der afgjøres.

5.

Fremdeles forbeholdes Hans Majestæt udi hver Hoved-Deel af meerbemeldte Forst-Indretning, fornødne Bygge-Pladser, nemlig: Til et Huus for en Planteur paa 40 Alen i Længden og Breeden, og til 2 à 3 Huuse for Skov-Vogtere hver paa 16 à 20 Alen i Længden og Breeden, frie og uden nogen Afgift eller Erstatning, i Henseende til dets Ringhed.

6.

Gaardens Eyere skal udi rette Tiid af Gaardens Hartkorn erlegge ey alleene alle nu paabudne og herefter paabydende ordinaire eller extraordinare Skatter og Contributioner, men endog sædvanlig Landgilde og Tiende-Penge, der, ligesom anførte Contributioner, hefter paa Stædet som faststaaende Afgifter, hvorfor, saavel som for Restancer deraf, Hans Majestæt udi Gaarden, dens Besætning og all dens Tilliggende, frem for alle Panthavere og Creditorer, bestandig skal være og blive prioriteret. Til hvilken Ende samt til alle og enhvers Efterretning dette Skiøde strax og inden 14 Dage efter at det er udgivet, skal læses til Kiøbenhavns Districts Birke-Ting og udi den der holdende Pante-Protocoll indføres; Hvorimod Gaardens nu værende og efterkommende Besiddere, u-anseet de blive Selveyere, dog fremdeles ikkun svare Consumption og Folke-Skat lige ved Fæste-Bønder.

7.

Bemeldte nu værende og efterkommende Eyere af Gaarden gjøre Hoverie eller svare Hoverie-Penge fremdeles som hidtil, dog ikkun saalænge indtil samme Hoverie nu med første vorder regleret og fastsat, som da paa dette Skiøde skal vorde skrevet til Rettesnor saavel for Gaardens Eyere som vedkommende Kongel. Betiente, og det som da udi Hoverie- eller Hoverie-Penge ansættes, hefter ligeledes paa Gaarden, under samme Forbindelse, som udi næstforegaaende 6 te Post anført er.

8.

Videre skal Eyeren i Proportion af Gaardens Størrelse ligesom andre Bønder og Selv-Eyere, og som forhen, være forbunden at gjøre Tjeneste med Heste, Vogne og Folk saavel ved Veyene, som Kirkernes og Skolernes Reparation, ordinerende Klap-Jagter, item at oprense og

vedligeholde Mølle og andre Aær, samt svare Delinquent, Douceur og Mestermands-Penge med videre, efter Loven og Forordningerne.

9.

De efter denne Beboere Peder Johansen følgende Eyere af Gaarden, skal hver for sig, saasart de tiltræde Stædet, erlægge til Hans Majestæts Cassa 1 Rdlr. af hver Tønde Hartkorn i Recognition, som paa det den nye Eyere af Sælgeren meddeelede Skiøde antegnes og afskrives af vedkommende Oppebørsels Betient; Og førend saadan Af-skrivning derpaa findes, maa Rettens Betiente det ingenlunde læse eller protocollere til Tinge, eller saadant Skiøde ansees for gyldigt.

og 10.

Naar Gaardens nu værende eller efterkommende Eyere finde for got at deele Gaarden med tilliggende Eyendomme paa allerede anført Maade, og samme saaledes Stykkeviis eller visse Parter deraf vil sælge eller afhænde, maa saadant ske med det Kongel. Rente-Cammers Forevidende og Samtykke. Og bliver da ved saadan Deelings Skiøde at iagttage, at Skatter, Afgifter og Rettigheder, altid følger og bestandig hefter paa hver vedkommende Part.

Dette saaledes i allerunderdanigst Følge Allerhøystbemeldte Kongel. Allernaadigste Resolution og mig tillagde Cammer-Collegii Ordre under min Haand og Seigl udstæde Skiøde, som efter samme Allernaadigste Resolution bemeldte Bonde Peder Johansen frie og uden nogen Betaling enten for Stemplet Papiir eller i andre Maader, bliver at udlevere, insinueres Amtmanden Herr Cammer Herre Baron Juell Wind til Attestation.

Regimentskriverstuen i Kollekolle dend 16 de Juli 1766.

H. J. Dahl.

Dette Skiødes Rigtighed attesterer

J. Juell Wind.

Samme Skiøde paa anførte Gaard som udi KrigsJORdebogen haver det foranbeskrevne No., udi Landmaalingsmatriculen af Anno 1686 er No. 1, bliver efter Kongel. Allernaadigste Resolution af 6 te Maj 1766 herved Ratificeret.

Rente Cammeret den 13 de Jan. 1767.

Reventlow. A. P. v. Bernstorff. J. H. Bärens. O. G. Pauli.

P. Heltzen. F. Carstens. A. Berner. Waager. J. Lowson.

C. Copmann.

UDSKIFTNINGEN

Faa Aar efter Kongens Overdragelse af Rødovre Bys Gaarde til Bønderne i Arvefæste fandt den største Reform inden for Landbruget Sted, nemlig Udskiftningen. Under Fællesskabet havde Gaardene haft deres Jord liggende mange forskellige Steder i Sognet i ganske smalle Strimler, og Dyrkningen maatte ske i Fællesskab paa samme Tid for samtlige Bymænds Vedkommende efter forudgaaende Beslutning paa Bystævnet. At Bønderne i Fællesskabets Tid hver havde sin Part af den gode saavel som den daarlige Jord, kunde ikke afbøde de store Ulemper, der fulgte med denne Ordning. Den ene Bonde maatte rette sig efter de andre i Jordens Brug og Drift, og de mange Smaalodder kunde ikke udnyttes fuldt ud. Endelig bevirkede Nødvendigheden af at have alle Bymændenes Samtykke, at det var vanskeligt at oprette nye Brug.

Forordninger af 1758, 1760 og 1769 tog Sigte paa at fremme Udskiftningen, og endelig bestemtes det ved en Forordning af 23. April 1781, at Udskiftningen af en Landsbys Jorder skulde foretages, naar blot een af Lodsejerne forlangte det, og alle Lodsejere skulde deltage i Omkostningerne.

Udskiftningen af Rødovre By blev paabegyndt 1779. Der fandtes da femten Gaarde og ni Huse i Byen. Gaardene laa i een Gaadrække paa Skraaningen ud mod Bagsøen. Deres Rækkefølge, som kan ses paa det vedføjede Udskiftningskort, var følgende regnet fra Nord og betegnet med Numrene fra Krigsjordebogen Nr. 1—15; dertil kom Damhuskroen.

Landsbyens Form, som den fremtræder paa Udskiftningskortet, peger tilbage mod en ældgammel Tid. Fællesskabet var en Foranstaltning, der fastholdt Byformen og kun med megen Besvær tillod Forandringer, hvorfor Byplanen kun undergik faa Forandringer i Tidens Løb. Mellem Gaardene og Bagsøen laa en aaben Strækning, som et indhegnet Stykke af Gaardenes Tofter, Hustofterne, stødte ud til. Paa den anden Side Byen mod Vest strakte Tofterne sig. Ni Gaarde blev udflyttet paa deres Jorder og fik Bygningshjælp af den kgl. Kasse. Ingen af Husmændene, som hver kun havde en lille Kaalhave, fik Jord i Marken, da Bønderne ved Udskiftningen modsatte sig det.

Ved Udskiftningen⁵⁸⁾ havde Bonden Christen Andersen, der boede paa gammelt Nr. 6, Krigsjordebogens Nr. 6, det nuværende Matrikelnummer 7, Egegaarden, faaet tildelt sin Jord samlet paa Stevnsengen, der laa yderst mod Vest paa Byens Jorder, grænsende mod Syd til Ejbyvejen, mod Vest til Hvissinge Marker og mod Nord til Islevmark.

Han indgav imidlertid en Klage over Uret ved denne Tildeling til Landvæsenkommissionen, og d. 19. Maj 1781 mødtes Kommissionen i Rødovre for at behandle hans Klage.

Han blev tilbudt mere Gødningstillæg og deslige; men han hævdede at ville have en saadan Lod, der indeholdt saavel en Del gode som slette Jorder i Forhold til hans hidtil ejede Jorder. Kommissionen kunde ikke føje ham, da han tidligere havde været fornøjet med Taksationen og Planen. Denne Dag bragte intet Resultat, og det blev paalagt Landinspektør Ehlers at overveje den bedste Løsning af Sagen.

D. 14. August 1781 blev der afholdt et nyt Møde paa Damhuskroen. Til Stede var de fem Mænd, som havde faaet Indlodder: Hans Madsen paa gammelt Nr. 9, Krigsjordebogens Nr. 9, nuværende Nr. 6 a, Gunnekærgaard, Niels Sørensen paa gammelt Nr. 12, Krigsjordebogens Nr. 14, nuværende Nr. 5, Rødovregård, Lars Larsen paa gammelt Nr. 2, Krigsjordebogens Nr. 2, nuværende Nr. 15, Nørgaarden, Erich Pedersen paa gammelt Nr. 1, Krigsjordebogens Nr. 1, nuværende Nr. 16, Mariehøj, og Anders Mortensen paa gammelt Nr. 4, Krigsjordebogens ene Halvdel Nr. 4, nuværende Nr. 17, Grøndalslund. Paa Mødet blev det først foreslaaet, at alle fem skulde kaste Lod med Christen Andersen om de fem Indlodder og Lodden paa Stevnsengen, hvem af dem den sidstnævnte Lod skulde tilhøre. De fem Mænd svarede, at Christen Andersen hele Tiden havde vidst, hvad der var sket. De havde allerede udkørt deres Gødning og gjort Arbejde med Grøftegravning og kunde derfor ikke give deres Samtykke til den foreslaaede Lodkastning.

Der blev da stillet det Forslag, at disse fem Indlodder og Udlodden Nr. 11 paa Stevnsengen skulde deles af Landinspektøren saaledes, at hver af de seks Mænd fik noget af Jordlodderne og noget af Udlodden. De ovennævnte fem Bønder ønskede, at det maatte forblive ved den trufne Ordning, da det var bedst at have Jorden samlet. Hvis Delingen imidlertid blev anbefalet, haabede de, at Biskoppens Bonde Hans Torkildsen, som ogsaa havde en Indlod, ligeledes skulde tage Del i Lodden Nr. 11. Han havde faaet een Lod, hvor de andre havde faaet to. Christen Andersen ønskede Del i Indlod og Udlod. De fem Mænd vilde ikke tillade nogen Landmaaler at komme paa deres Jord, før de fik en kongelig Befaling derom, men ønskede ikke nogen Deling.

Landinspektøren fremførte da sin Plan om Delingen af de fem Indlodder og Udlodden Nr. 11 og foreslog, at Lars Larsen, som havde faaet Lod Nr. 12, skulde beholde sin anviste Toft ved Byen. Dernæst

skulde han af Udlodden, dels paa Lejeland, dels foran af Tyrestumperne og Stevnsengen have saa meget, som han efter sit Hartkorn kunde tilkomme og for Resten den øvrige Jord paa det Sted, hvor den var blevet ham tildelt, saa at han fik sin Udlod grænsende op til Hovedlodden.

Erich Pedersen, som havde faaet Lod Nr. 13, skulde fremdeles beholde den Jord, som var blevet tildelt ham øst for Præste- eller Hov-
Vejen, desuden en Andel af Udlodden Nr. 11 efter Hartkorn paa Lejelands Agrene og foran paa Stevnsengen og den øvrige Jord, dels det, han tilkom af den Jord, der forhen var tildelt Lars Larsen, og dels hvad der før var bestemt for hans Part.

Hvad angik den tiloversblevne Del af Lodden Nr. 11, som bestod af en Del af Stevnsengen og Tyrestumperne, skulde den deles mellem Anders Mortensen, Christen Andersen, Hans Madsen og Niels Sørensen og det i Henhold til Stederne ved Lodtrækning fra Syd til Nord, da ingen af disse 4 Mænd havde Jord, der grænsede til Udlodden. Niels Sørensen skulde beholde sin afsatte Toft ved Byen og faa den Udlod, som tilfaldt ham ved Lodkastning, og desuden begynde at tage sin Udlod ved Vange Landet ved Skolen og ned mod Syd til Landevejen imellem Hans Torkildsens Lod og Udlodderne, hvorved den for ham udlagte Skolejord maatte omlægges noget.

Den Jord, der blev tilbage mellem Niels Sørensens og Erich Pedersens Hovedlodder, skulde deles i Forhold til Hartkornet imellem Hans Madsen, Christen Andersen og Anders Mortensen, saaledes at enhver af dem fik en Toft og derpaa stødende Hovedlod og en Udlod paa Stevnsengen paa det Sted, hvor den tilfaldt ham efter Lodkastningen. Da Lodderne Nr. 11, 14 og 15, der oprindeligt var bestemt for Christen Andersen, Anders Mortensen og Hans Madsen, havde faaet tildelt nogle Engstykker i Engdraget ved Damhuset, skulde denne Eng paa Grund af de forannævnte Forandringer igen deles mellem Anders Mortensen, Christen Andersen, Hans Madsen og Niels Sørensen.

Landinspektøren ønskede Kommissionens Betænkning over denne Plan og Bøndernes Svar, om de syntes, at Delingen kunde ske paa en bedre Maade.

De sidste ønskede stadig, at det skulde forblive, som det var bestemt, og Anders Mortensen beklagede, at han, der havde en lille Gaard, maatte afgive alt for megen Jord til Skelgrøfter og Hegn, naar han skulde have sine Lodder paa saa mange Steder, og at han vilde faa $\frac{1}{4}$ Mil til sin yderste Lod. Christen Andersen havde intet at indvende

mod Planen, og Landvæsenskommissionen ønskede en kongelig Resolution om Delingen, særlig om Spørgsmaalet om Bispens Bonde skulde deltage i Delingen.

D. 14. November 1781 var Kommissionen igen samlet paa Damhuset for iflg. Rentekammerets Skrivelse af 8. Nov. s. A., der meddelte den kgl. Resolution om, at Jorderne enten skulde deles, eller Lodderne fordeles ved Lodtrækning, at faa et positivt Svar af de fem Lodsejere Hans Madsen, Niels Sørensen, Erich Pedersen, Lars Larsen og Anders Mortensen, hvorledes de ønskede Delingen af de fem Indlodder 12, 13, 14, 15 og 16, og Udlod Nr. 11 skulde gaa for sig; om alle seks interesserede Parter vilde kaste Lod eller dele Lodderne imellem sig paa den foreslaaede Maade. De erklærede alle, at de ikke vilde kaste Lod om Udlod Nr. 11, men hellere dele deres Indlodder med Christen Andersen og tage Del i Udlodden Nr. 11. Dog haabede Lars Larsen, Erich Pedersen, Anders Mortensen og Hans Madsen at maatte høste den Rug, de havde saaet, hvis en Del af Jorden skulde tilfalde en anden, mod at give vedkommende et andet Stykke Jord til Foraaret. De hævdede, at Christen Andersen skulde give en Godtgørelse for Grøftegravning m. m.; men han mente, at det ikke tilkom ham at give en saadan. Der blev saa foretaget Lodkastning af Christen Andersen, Hans Madsen, Niels Sørensen og Anders Mortensen om at tage Del i Udlodden, da Lars Larsen og Erich Pedersen fik en Del deraf paa ovennævnte Maade.

Ved Lodkastningen tilfaldt Lodderne Bønderne i nævnte Rækkefølge regnet fra Ejbyvejen mod Nord. Den eneste Indvending rejstes af Anders Mortensen, der frygtede, at han ikke kunde leve af de saaledes tilfaldne Lodder, da han kun havde et Hartkorn paa 5 Tdr. 6 Sk. Endelig blev det bestemt, at de 4 Mænd, som kastede Lod, skulde dele Anders Mortensens, Christen Andersens og Hans Madsens Lodder i Enghaven.

Denne Deling af Jorden, hvorved de nævnte Gaarde fik en Indlod og en Udlod, har holdt sig til vore Dage med den Ulempe, Afstanden til Marken medførte. Udover denne Sag forekom kun mindre Stridsspørgsmaal om Veje og Stier ved Udskiftningen, hvad der er forbävsende, naar man betænker, hvilket Indgreb i gammel Skik Udskiftningen var.

I det følgende omtales Gaardene i Rødovre Ejerlav nærmere⁵⁹). De omfatter Matrikelsnumrene 1—20 af de 35 Numre i Matriklen af 1844, medens Numrene 21—35 omfattede Huse.

Annexgaarden.

MATR. NR. 1, GAMMELT NR. 13, ANNEXGAARDEN

Rødovre gamle Præstegaard blev efter Svenskekrigen ikke længere beboet af Præsten. Det hedder i Markbogen 1682, at Præsten i forrige Tider har resideret der, men at den i ti Aar ikke har været beboet. Den tilhørte Bispens Doktor Hans Bagger i København, medens Præsten Hr. Claus Pedersens Enke havde den i Brug og lod Jorderne dyrke.

I 1718 havde Lars Sørensen den i Fæste, medens Hans Torkildsen var Fæstebonde paa Gaarden under Udskiftningen i 1779.

Ved et Skøde af 13. Oktober 1804, tinglæst d. 24. Oktober s. A. og underskrevet af Nicolai Edinger Balle, blev Gaarden, der kaldtes Annexgaarden, solgt fra Sjællands Bispestol til den daværende Fæster Christen Christensen for 4000 Rdlr. og en aarlig Afgift paa 32 Tdr. Byg.

Gaarden havde 12 Tdr. 1 Alb. Hartkorn foruden en Jordlod paa Islevmark. Ved et tinglæst Skøde af 9. Januar 1822 solgte Christen Christensen den til sin Søn Christen Christensen for 1000 Rdlr. Sølv.

Han, der ogsaa var Ejer af Damhuskroen, afstod Annexgaarden igen ved et tinglæst Skøde af 4. Juli 1849 til sin Søn Niels Christensen.

Efter Matriklen af 1844 havde Annexgaarden nu et Hartkorn paa 12 Tdr. 7 Sk. 3 Fk. 2 $\frac{1}{4}$ Alb. foruden Jordlodden paa Islevmark.

For Gaarden med Besætning og Inventar betalte Niels Christensen 10 000 Rbdlr. foruden aarligt at yde Sælgeren og dennes Hustru 25 Læs Tørv fra Gaardens Tørvemose. Han ejede Gaarden til 1863, da han ved en Købekontrakt af 21. September, tinglæst d. 23. September, solgte den til Niels Sørensen for 41 800 Rdlr. Skødet til denne blev udstedt d. 28. Juni 1865 og tinglæst d. 5. Juli.

Ved en Købekontrakt af 16. Maj 1899 solgte Niels Sørensen Annexgaarden til Grossererne Jens Abrahamsen, en Broder til Lærer Søren Abrahamsen, og Johannes Kierkegaard, der ved en Transport, som blev tinglæst d. 10. Juli 1907, overdrog deres Ret til at faa Skøde paa Gaarden til Murermester Carl Wilhelm Nielsen for 194 062,51 Kr. Paa det Tidspunkt var Bortsalget af Gaardens Jord begyndt, og Hartkornet androg nu 7 Tdr. 2 Sk. 3 Fk. 2 Alb., der blev bortforpagtet. Der tilkom Niels Sørensen Ret til at bebo en Lejlighed i Stuehuset. Gaardens Hovedbygning og Staldlænge var ældre Bindingsværk med Straatage, medens Laden var nyopført af Grundmur.

I den følgende Tid skiftede Gaarden hyppigt Ejer og blev efterhaanden udstykket. Bygningerne og 4 Tdr. Land Syd derfor blev købt i 1919 af Ejeren af Rødovregaard Niels Chr. Sørensen, der var en Brodersøn af Niels Sørensen; men ved en Ildebrand samme Efteraar nedbrændte Gaarden og blev ikke mere genopført som Gaard. En Materialbygning ud til Annexgaardsvej ved Kirkesvinget er en Rest af det gamle Stuehus og det sidste Minde om Rødovre gamle Præstegaard.

KRIGSJORDEBOGEN NR. 8, GAMMELT NR. 8

I 1682 boede Mads Pedersen paa Gaarden, medens den i 1718 var overtaget af Peder Christensen. Efter dennes Død fæstede Christen Andersen, der var Dragon af Livkompagniet, Gaarden i 1725 og ægtede Enken. Hans Indfæstning beløb sig til 6 Rdlr. 64 Sk.; men kun seks Aar senere i 1731 blev han ved Dom sat fra Gaarden, og to Aar senere blev Lars Tønnesen formaaet til at overtage den uden at svare Indfæstning. Efter Lars Tønnesens Død overtog Sønnen Tønnes Larsen den i 1762. Gaarden var i en daarlig Forfatning; saaledes hed-

der det, at dens Bygninger paa 24 Fag Hus var i slet Stand og Besætningen ringe, og at Enken »formedelst Alderdom og Vanmagt« afstod den mod at nyde Ophold ved Stedet. Tønnes Larsen betalte i Indfæstning 4 Rdlr., og for ham blev der tinglæst Skøde paa Gaarden d. 11. Maj 1767.

Det var kun trange Kaar, Mændene paa denne Gaard levede i. Da Tønnes Larsen døde, ægtede hans Enke Birthe Pedersdatter Christopher Andersen, som paa denne Maade blev Ejer af Gaarden. D. 9. Februar 1774 maatte han imidlertid fraskrive sig Ejendomsretten »formedelst Armod og tilstødende Vanheld«, der gjorde, at han ikke var i Stand til at skaffe fornøden Besætning til Bedriften eller opføre de nødvendige Bygninger paa Gaardspladsen i Stedet for det, »som af Ælde og Forraadnelse er nedfalden«. Han tilbageleverede Skødet, der var udstedt til Tønnes Larsen, med Samtykke til, at Regiments-skriveren Jens Nørager enten underhaanden eller ved offentlig Auktion maatte sælge Gaarden til det Beløb, Kammercollegiet vilde godkende. Kromand Jens Andersen, Damhuset, indgav en Ansøgning om at overtage Gaarden, og Rentekammeret resolverede under d. 3. September 1774, at den maatte overlades til ham, da han havde erklæret sig villig til at forsyne den med Bygninger og Besætning og svare Skatter og Afgifter. Jens Andersen fik Skøde paa Gaarden d. 9. Januar 1775, men døde 1776, og hans Enke Bodil Andersdatter ægtede Christian Nielsen, der fik Skøde udstedt paa Gaarden i 1777, tinglæst sammen med ovennævnte Dokumenter d. 19. Januar 1778.

Ved et Skøde, som blev udstedt d. 10. April 1778 og tinglæst d. 13. April s. A., solgte Christian Nielsen Gaarden til sin Kones Søstersøn Anders Larsen. Gaardens Hartkorn, der havde været 5 Tdr. 5 Sk., blev ved Moderation for lidt Tab ved den nye Roskildevejs Anlæg ansat til 5 Tdr. 4 Sk. 2 Fk. 1¾ Alb., og Købesummen var 60 Rdlr. Anders Larsen havde imidlertid giftet sig med Hans Sylvestersens Enke Maren Jacobsdatter i Stenløse og flyttede dertil, hvorfor han solgte Jorden, idet der aabenbart aldrig blev opført nogen Bygning, til sin Broder Peder Larsen, der tjente i Damhuset, ved et Skøde, som blev underskrevet d. 4. November 1778 og tinglæst d. 5. Maj 1783. Købesummen var den samme, 60 Rdlr. Peder Larsen fik senere en Gaard i Brøndbyvester og solgte sin Jord, der efter Udskiftningen laa ved Hvidovre Markskel fra Hvidovrevej mod Vest til Langstedgaards Jorder, til Christian Nielsen, Damhuset. Saaledes var Jorden igen forenet med Damhuset, hvorunder dens videre Skæbne skal behandles.

Christian Nielsen fik tinglæst Skøde derpaa d. 13. Februar 1792 for en Sum af 500 Rdlr. Hartkornet var efter Udskiftningen ansat til 5 Tdr. 6 Sk. 3 Fk. $1\frac{1}{8}$ Alb. (Se videre under Matr. Nr. 3).

DAMHUSKROEN

Matr. Nr. 3, i Krigsjørdebogen betegnet som Damhuset⁶⁰).

For Provinsboere, der for 20—30 Aar siden ad Landevejen kom til København, var Damhuskroen den sidste Station paa Vejen før Byen. Her holdt Landet op, og paa den anden Side Kroen langs Damhussøen begyndte Hovedstaden. Her parkerede man sin Bil, naar det drejede sig om et længere Ophold, eller naar Bilisten ikke følte sig sikker nok til at klare Trafikken i Storbyen, og spadserede til Sporvognen.

Blandt den lange Række af Kroer langs Landevejene fra København til Provinsen indtager Damhuskroen en fremtrædende Plads og har i Aarhundreder været et søgt Tilholdssted.

I Oldtiden og Middelalderen var de vejfarende henvist til den private Gæstfrihed, men efterhaanden knyttedes der Herberger til Klostrene, hvor man kunde faa Husly og Føde. Det var imidlertid ikke nogen behagelig Opgave for Klostrene, for Slagsmaal og Vold hørte til Dagens Orden, naar Gæsterne fik en Taar over Tørsten. Først langt op i Tiden antog Gæstgiveriet og Kroholdet fast Form som Næringsvej. I en Forordning af 1283 paabød Erik Glipping, at Riget skulde forsynes med fornødne Herberger for at komme Voldsgæsteriet til Livs. Det gik imidlertid langsomt med Oprettelsen af Kroer, og det hang naturligt sammen med det ringe og ustadige Rejseliv. Troels Lund skriver, at »Datidens rejsende kom gerne i Hold, til daglig kun en Betler eller to, og saa en Gang imellem langt flere Gæster, end et Hus kunde rumme. Et virkeligt Gæstgiversted vilde af Tomhed falde i Staver mellem hvert af Holdene«.

Christian II bestemte i sin gejstlige Lov 1521 og verdslige Lov 1522, at der »i alle vore Købstæder over hele Danmarks Rige beskikkes offentlige Herberger for den menige Mand, indenlandske og udenlandske, saa de uden Modsigelse dør faar Hus, Sengeplads, Staldrum, Mad, Øl og Hestefoder«.

Ved de store Veje skulde der oprettes et Herberg for hver anden eller tredie Mil, hvor der fastsattes Priser paa de forskellige Maaltider. Paa Sjælland skulde der oprettes 27 Kroer; men hvor mange af disse, der blev oprettet, vides ikke.

I første Række var det Byerne, der forsynedes med Herberger, hvad der fremgaar af Forordningen af 1618 om »Ølsalg, Kroer og Gilder paa Landet«, hvorved Bønderne fik Befaling til at huse de vejfarende, hvor der ikke var et Herberg i Nærheden. Ved en Forordning af 5. Marts 1695 om offentlige Herberger og Værtshuse i Danmark blev det bestemt, at der skulde oprettes aabne Værtshuse med dygtige Personer til Værter, som skulde have Borgerskab. Forordningen tog ganske vist kun Sigte paa Købstæderne; men ogsaa paa Landet kom der Gang i Oprettelsen af Kroer, navnlig da Brændevinsbrændingen blev forbudt ud over de privilegerede Kroer. Denne Fordel ophørte til Dels ved Forordningen af 1. Februar 1757, der paabød alle til Krohold paa Landet privilegerede ikke at sælge Brændevin til andre end rejsende og forbød dem, som boede i Nærheden af Kroen, at hente Brændevin dèr. Samtidig forøgedes Afgiften paa Brændevinsbrændierne, saa at Privilegieindehaverne næsten alle opgav Retten til at brænde Brændevin. Senere blev der meddelt særlige Privilegier paa Krohold og Gæstgiveri, saa at Næringsdriften var knyttet til en bestemt Ejendom, hvorved dens Indretning til sit særlige Formaal sikredes.

Mange Steder knyttedes andre Virksomheder til Kroen som Postholderi, Mølleri og Købmandshandel, og i det 19. Aarhundrede var Kroen ofte Samlingsstedet i Sognet for det folkelige og politiske Liv.

Damhuskroen var i sin første Skikkelse ikke tænkt som Kro, men blev opført som Vagthus for en Portvagt ved Kongevejen til Frederiksberg. Under Christian IV blev der bygget en virkelig Dæmning Syd for Damhussøen i Aarene 1619—21 som Afløsning af det primitive Vejanlæg, der fra gammel Tid havde været der, dels for at opstemme Søen til Københavns Vandforsyning, dels for at føre en Vej over. Ved Søens sydøstlige Hjørne mødtes to Veje, den offentlige Vej, der kom fra Valby, og Kongens private Vej fra Ny Amager, det nuværende Frederiksberg. Kongevejen var spærret med Porte, og til at passe disse var ansat en Portvagt, der boede i »Vagthuset ved Langvaddam«, det senere Damhuset, som blev opført ca. 1621.

Det var et 4-Fags Bindingsværkshus, der vistnok laa paa den nuværende Damhuskros Plads. I Maj 1623 udførtes Smedearbejdet i Damhuset, og først ved Mikkelstdag 1623 betaltes for Kakkellovne i Huset⁶¹). I 1624 taler Smørum Herreds Tingbog om »Vagthuset paa den ny Dæmning ved Langvaddam«. Det var beboet af Jørgen Samsing, som 1627 fæstede Gaard i Taastrups Valby. 1628 og 1633 næv-

nes i Huset Hans Skrædder Ibsen, 1640 og 1641 boede Niels Lassen her.

I 1682 meddeler Markbogen for Rødovre Sogn, at der »ved bemeldte By ligger et Krohus, kaldet Langevejs Damhus, bebos af Simon Jochumsen. Hvilket Hus han har Hans kgl. Maj. Bevilling paa at skulle nyde frit formedelst Indseende med Søen saavel som Slusen ved Kongevejen. Bemeldte Simon Jochumsen er tilholdt at indlevere til Commissionen en Copi af Originalen anlangende Friheden paa bemeldte Hus, men ej har kunnet bringe det til Effekt«.

Her benævnes Damhuset udtrykkeligt som Kro; men nogen skriftlig Tilladelse til Krohold forelaa ikke, og først langt senere, efter Københavns Rytterdistrikts Oprettelse, optoges Damhuset paa Listen over Kroer i Distriktet. Takket være sin gode Beliggenhed ved den største Landevej i Landet var Damhuset selvskreven til at være Kro, og lidt efter lidt er det blevet Skik, at de vejfarende tog herind og blev beværtet.

Det var ikke særligt rart at færdes ude i de Tider, hvad følgende to Begivenheder, der udspillede i Nærheden af Damhuskroen, vidner om⁶²).

Otte Dage efter Paaske 1634 kørte nogle Bønder hjem fra København, blandt disse Rasmus Bentsen, Kromand i Roskilde Kro. De havde faaet rigeligt at drikke i Staden, og paa Hjemvejen kom de i Klammeri. Jørgen Christensen i Vridsløselille vidnede senere for Retten paa Herredstinget, at som han kørte fra København, kom Rasmus Bentsen kørende og indhentede ham paa Valby Bjerg. De kørte aabenbart om Kap, og her sejrede Jørgen Christensen og kom først til »Brolæggerens Hus« ved Langvads Dam (Damhussøen). Her holdt han og biede paa Rasmus Bentsen, til denne kom nær til ham. Denne var imidlertid kommet i Krigshumør og kom løbende med en Høtyv i Haanden og rev Jørgen Christensen ned af Vognen, saa han maatte løbe ned ad Langvads Bro (Broen ved Damhuset) for at redde sig. Siden satte Rasmus Bentsen sig igen op paa sin Vogn og kørte hen mod Broen og truede, samlede derpaa en Hob Sten i Vognen og kørte hen til Enden af Broen. Her blev han holdende og vilde ikke give Plads, men omsider kom de videre. Da de kom til »Glostrup Led«, vilde Kromanden igen slaas, men Jørgen Christensen slap dog fra ham, medens Kromanden væltede sig ind paa en anden Bonde, Hans Sørensen i Kraghave. Da de kom til »Høve Led« mellem Herstedøster og Herstedvester, kørte Rasmus Bentsen foran Hans Sørensen; saa

sagde denne til en anden Bonde Hans Andersen: »Her maa ingen køre ad Vejen for denne Kromand«. Hans Andersen kørte sin Vogn op til Rasmus Bentsen og blev holdende der. Tingbogen beretter videre: »Saa kom Hans Sørensen gangendes op til Rasmus, og Rasmus var ogsaa af sin Vogn; da tilspurgte Rasmus Bentsen fornævnte Hans Sørensen, hvorfor han føjtede efter ham, og havde Rasmus en Tyv (Høtyv) i sin Haand og bad, Hans Sørensen skulde føjte efter Tyve og Skælmer. Jeg har Lov at føjte paa min Vej, hvor jeg vil, hvad kommer det Jer ved, sagde Hans Sørensen. Jo, du føjter paa mig, sagde Rasmus. Idet slog han Hans Sørensen et Slag med samme Tyv. Hans bødede for sig med sit Svøbeskaft. Saa stak Rasmus til ham med samme Tyv, da sagde Hans Sørensen: Ser du det, Hans Andersen, og drages til Minde, hvor han slog mig; jeg har intet ondt gjort ham. Straks derefter paa samme Sted yppede de nogen Ord, og imidlertid havde Hans Sørensen en Kniv i sin Haand, og Rasmus Kromand sagde til Hans Andersen: Han stak mig ihjel! hvilket Hans Andersen ikke saa. I det samme kørte Hans Sørensen bort, og Hans Andersen hjalp Rasmus i sin Vogn, saa han derved kom til Roskilde Kro.«

Kromanden var død, og en lige saa voldsom Ende tog det med hans Eftermand, der ogsaa mødte sin Bane paa Roskildevejen ved Damhuset.

Denne, der hed Kjeld Nielsen, var kommet ridende fra København og kom i Klammeri med tre Karle ved Langvadsdams Bro. Paa Smørum Herreds Ting vidnede Christen Nielsen fra Ejby og hans Kone, at Kromanden var kommet ridende og var fulgtes med dem et Stykke Tid. Da han var redet fra dem, kom en Vogn med tre Karle i flyvende Fart. De havde hujet efter Ægteparret, og da Christen Nielsen og hans Kone kom over Langvadsdams Bro ved Enden af »Kongens Vej« ved »Svineskellene«, da laa Kjeld Kromand der og var stukken, medens Voldsmændene var forsvundet. Kromanden blev bragt hjem til Roskilde Kro, men døde af sit Saar.

D. 29. Oktober 1694 blev Simon Jochumsen paa Dammen begravet. Hans Enke Bodil Andersdatter blev d. 7. Januar 1695 gift med Anders Larsen, der endnu boede i Damhuset i 1718 ved Rytterdistriktets Oprettelse.

Ved en Undersøgelse d. 10. Februar 1706 vedrørende Kroerne i Københavns Birk hedder det: »I Damhuset ved Langvadsdam, som bebos af Anders Larsen, holdes Kro med Toskillingsøl og dansk Brændevin saa og Brød for den Rejsende, saasom Huset ligger paa Ros-

kilde Landevej; til dette Krohold han ingen skriftlig Tilladelse havde at forevise, men paaberaabte sig Øvrigheds mundtlige Tilladelse, efterdi udi samme Hus udi hans Formænds Tid altid har været Krohold for den Rejsende, særdeles naar de om Nattetider ankommer og er vildfarende«.

I 1718 var Damhuset en ganske anselig Bygning paa 35 Fag Hus, der svarede 8 Rdlr. til Rytterkassen i aarlig Afgift.

Ved Forordning af 27. Marts 1719 vilde Regeringen afskaffe den megen »unyttige Krohold, som gaar udi Svang paa Landet«, ved at bestemme, at kun de privilegerede Kroer maatte vedblive at eksistere. Den 6. November 1720 blev der opsat en Liste over »de Kroer udi København, Frederiksbergs og Kronborgs Distrikter, som herefter af Fornødenhed maatte tillades Kroholdsnæring, og hvad de derfor udi Krigsjordebøgerne skulde anføres aarlig at betale til Kassen«. Heri omtales ogsaa Damhuset paa det københavnske Rytterdistrikts Grund: »Damhuset, som ligger paa Roskilde Landevej og er det første Bedested fra Roskilde Kro, tager sine Varer udi København, kan svare til Kassen Kroholdspenge aarlig 8 Rigsdaler«. En Vedtegning oplyser: »Paa dette Krohold er ikkuns Øvrighedens Tilladelse«, medens en ny Paategning siger: »Maa ej ekspederes«. I den Fortegnelse over Kroer, som skulde vedblive at bestaa efter kgl. Resolution af 13. Januar 1721, var Damhuset ikke med, og det var Meningen, at Kroen skulde nedlægges. Det skete dog ikke. Den havde bevist sin Berettigelse og vedblev at bestaa, selv om den først i 1757 kom med paa Listen over Kroer i Rytterdistriktet.

I 1718 betalte Anders Larsen i Damhuset 3 Rdlr. i Krigsstyrs Skat og 2 Rdlr. 64 Sk. i Kopskat aarligt. Det oplyses, at Kroen forhen havde betalt 5 Rdlr. 32 Sk. i aarlig Afgift til Rytterkassen; men dette Beløb blev ændret til 8 Rdlr. fra 1. Januar 1720.

I 1721 fæstede Anders Jensen fra Hvissinge Damhuset. Han ægtede Anders Larsens Datter »mod Condition at tiltræde Huset efter dennes Død, eller naar han det godvillig for hannem vil oplade«. Til Regimentskassen svarede 8 Rdlr. og for Kroholdet 8 Rdlr. I Fæste blev betalt $8\frac{2}{3}$ Rdlr. Der hørte intet Hartkorn til Huset; men 1728 erhvervede Anders Jensen Jord fra Gaardene Nr. 5 og 6 i Rødovre, i alt 7 Tdr. 6 Sk. 3 Fk. »uden Bekostning eller Hjælp af Kassen, med mindre han selv noget hos Bønderne kan accordere«. Avlingen skulde han bruge i sit Hus, og han svarede Skatterne fra 1. Maj s. A.

Som Damhuset laa ved Søen, var det meget udsat for Oversvøm-

melser, og Anders Jensen udkæmpede drabelige Kampe med Vandvæsenskommissionen, naar Søen gik over sine Bredder. De høje Volde, der nu findes om Søen, blev først anlagt langt senere, og ved Foraarstide, naar Slusen under Roskildevej ikke kunde tage Vandet, blev Damhuset oversvømmet. I Maj 1729 stod der 1½ Alen Vand inde i Gaarden og Husene, og Vandvæsenet gav da Ordre til, at der skulde opføres et Dige af store Kampesten, Jord og Ler mellem Kroen og Søen for at holde Vandet borte. Det ser imidlertid ud til, at Diget ikke er blevet opført, for i 1732 var det rent galt med Vandet.

Regimentsskriveren Thomas Hansen indberettede til Vandkommissionen, at Anders Jensen i Damhuset den hele Sommer havde klaget over Søens Opstemning, idet Vandet havde borttaget al hans Gødning og nu stod inde i Husene, og hvis der ikke snart skete en Forandring, »maatte Huset forgaa«. Det var naturligvis kedeligt for Anders Jensen, at hans Gødning var forsvundet; men det var heller ikke rart for Københavns Befolkning, at den var kommet ud i Søen, da Vandet brugtes til Drikkevand.

Vandvæsenskommissionen havde imidlertid faaet nok af Klager og har følt sig som den krænkede Uskyldighed, for denne Gang fik Anders Jensen et Svar med Næb og Klør: »Landevejsdams Sø haver denne afvigte Sommer og Høst formedelst den bekendte usædvanlige megen Regn været opfyldt med Vand, saa det ikke er Slusernes, Overfaldets eller nogen usædvanlig Forhøjelses Skyld, men alene Guds Vejrlig og Himmelens Regn at tilskrive. Og saa længe Slusen og Overfaldet forbliver udi den gamle Skik og Vaterpas, som samme efter fire Kongers allernaadigste Befalinger og Approbationer nu over 60 Aar været haver, da ser vi ikke, at denne Mand eller nogen anden sig med Billighed derover kan besvære, ligesom man og aldrig hørte til Besværing af dette Damhusets forrige Beboere, som nu af denne Mand paa 3 á 4 Aars Tid er ført. — Ved Lavvande er det kendeligt at se, at der imellem Søen og Damhusets Bygning fordem har været et Stendige eller Dæmning, hvoraf nogle af de nederste Stene endnu der ligger, men af hvem bekostet vides ikke, og hvor Stenene er afblevet, kan formodentlig ingen nærmere forklare, end den som bor udi Huset. Ellers kan af Vandvæsenets gamle Protokoller ses, som og noksom er bekendt, at dette Damhus fra første Tide er bygt alene, for at en Mand skulde bo der, som skulde tage vare paa Kongevejen, saa at der ikke har været nogen Sædeland eller Avling til Huset, før end denne Mand, nu for faa Aar siden haver antaget sig en Gaardsparts

Avling. Og da nu fornemmes, at Vandet staar op udi hans Gødskning, naar Søen er fuld og hover til Sommermaal, saa følger heraf, at Manden Anders Jensen haver anlagt sin Gødskning- eller Møddingsted alt for nær eller paa Søens Territorium, det vi haver ladet efterse og saaledes befinder. Og som sligt er skadeligt for denne Stads ferske Pompevande og give Ækelhed for Indvaanerne, som sligt ser, ja og er stridigt mod Kgl. Majts. Forordning af 8. November 1681, saa finder vi os forpligtede allertjenstlig at anmode om, at Anders Jensen i Damhuset maa tilholdes herefter at henlægge sin Gødskning paa et andet Sted og ikke saa nær Søens Distrikt«.

Endnu engang mange Aar senere blev der indgivet en Klage til Vandvæsenet over Søens Oversvømmelser. Det var i 1762, og Regimentsskriveren forlangte, at Vandkompagnierne skulde erstatte den Skade, som Manden i Damhuset, der nu benævnes Kromand, og tre Bønder i Rødovre havde lidt derved. Men Pumpevandsinspektørerne fandt som sædvanligt, at denne Oversvømmelse alene skyldtes »Guds Vejrlig og Himmels Regn« og ikke deres Sluser og Dæmninger. »Thi naar han spørger, hvad det er for Vand, som saaledes har gjort Skade, saa maa vel Regimentsskriveren selv og enhver tilstaa, at det er noget, som har samlet sig fra alle oven for Søen beliggende Marker af nogle Miles Distance og igen derfra søgt Flugt ned i Stranden, saa at intet deraf er Københavns Indvaanere til mindste Nytte, men tout contrair forvoldt Skade og Brøstfældighed paa Søens Diger og Dæmning, der tillige med Bolværker og Sluser ere de Værker alene, som den kgl. Vand-Fundation bepligter Vandkompagnierne at holde i Stand«.

Dæmningen havde været i behørig Stand, hvilket de, om forlanges, skal kunne bevise, ligesom det Vand, der har beskadiget Landevejen, ikke er kommet igennem, men over baade Dige og Dæmning, da Tilløbet af den megen Sne, som pludselig blev til Vand, var saa stor og Vinden fra Nordøst tillige saa heftig, at Afløbsslusen, skønt den vel var en af de »formidableste« her i Landet, ikke kunde sluge al den Overflødighed. »Herforuden er det jo for alle og enhver bekendt, at oftemeldte Landevej tilkommer Bønderne i Sjælland at holde ved lige, og at til den Ende Broen fra Valdby lige til Damhuset findes afpælet og ved Tegn saaledes indrettet, at ethvert Amt veed sin Distance, som det skulde vedligeholde«.

Da Anders Jensen døde i 1755, blev hans Svigersøn Jacob Olsen fra Taastrups Valby, der havde ægtet hans Datter Bodil Anders-

datter d. 18. September 1754, hans Afløser. Anders Jensens Enke skulde have sit Ophold paa Stedet, og han svarede den sædvanlige Afgift til Rytterkassen.

I Jacob Olsens Fæstebegæring nævnes »Anders Jensens fradøde Hus«, der er ikke Tale om Krohold, og et Par Aar senere blev Spørgsmaalet rejst om Kroens Lovlighed.

Det var — naturligvis — et Par kære Kolleger, der rejste Sagen. I 1757 sendte Kromændene i Roskilde Kro, Røde Vejrmølle Kro og Valby Kro en Klage til Birkedommer Jens Gyrsting over Manden i Damhuset. Det hedder heri: »Da det ikke alene er stridende imod de os allernaadigst forundte Friheder og Privilegier, at der i Damhuset som et uberettiget Sted falholdes og udsælges Æde og drikkendes Varer, som ventelig af Stedets Beboere selv fabrikeres, hvorudi ikke alene Hans kongelige Majestæt i sine høje Intrader lider stor Afgang, men og vores Levebrød af slig en uberettiget Person fratages, da vores Kroer efter den sidst udgangne allernaadigste Forordning har tabt en anselig Summa i deres Pris, ja vores Levebrød svækket, idet vi ikke har Frihed at skænke for andre end rejsende og logerende Folk, hvilket sidste han i Damhuset os fratager, da vi sidder for store Renter og Udgifter af vore Steder eller Kroer, hvorimod slig en uberettiget Person slet intet svarer, ja med 3 Mark i Stedet for 4 Rigsdaler afsondres for en uberettiget Person at logere, som alt er et trofast og fuldkommen Bevis, at denne Bondegaard ingen Frihed har, saa at ikke alene Forordningen af 1734, men og den sidste af 1. Februar sidstleden, ja vores Privilegier overtrædes og vores Levebrød os fratages, som for os alle er utaaeligt at tie længere til. Vores ydmygste Ansøgning er derfor, at Damhusbeboer Jacob Olsen maatte ikke alene blive tilholdt i Følge de allerede udgangne allernaadigste Forordninger efterdags at entholde sig fra at logere og skænke for nogen, indstillende for det øvrige, om han ikke, som saa længe har fornærmet os, med Straf for det allerede begangne bør anses, da vi i Ervartning af gunstigst Assistance forbliver stedse velædle og velvise Hr. Birkedommers ydmygste og ærbødigste Tjenere«.

Jacob Olsen blev indkaldt for Retten for at afgive en Forklaring paa »hvad Frihed og Rettighed han har til det Krohold, som han offentlig bruger og holder med Øl- og Brændevinssalg baade for Rejsende og andre«. D. 4. April fandt Retshandlingen Sted, og Jacob Olsen indrømmede, at han drev Krohold, men fremførte bl. a.: »Da det ikke kan være Hr. Birkedommer ubekendt, at her ved Stedet udi

Mands Minde har været holdt Kro for Rejsende, og at af Stedet svarer aarlig til den kongelige Kasse 8 Rigsdaler — som jeg formener at være for det lidet Krohold, her ved Stedet bruges, i Betragtning af de Afgifter, Valby og Vejrmølle Kroen svarer, saasom af Valby Kro 10 Rigsdaler og Vejrmølle Kroen 10 Rigsdaler, foruden at den sidste har Frihed at brygge og brænde, og til disse Steder haves anelige Bygninger og aabne Stalde til Kommoditet for de Rejsende, hvilket alt her ved Stedet mangler — formoder jeg ydmygst, at Hr. Birkedommer befinder, at de ommeldte Værtshusholdere ikke har ringeste Grund til den over mig førte Besværing, saa meget mindre, som sligt ikke af dem nogensinde forhen har været paaanket«.

Jacob Olsen indsendte samtidig en Ansøgning til Kongen om Bevilling til Værtshushold i Damhuset, og d. 25. Juli 1757 fik han kongelig Bevilling til at holde Kro og Værtshus, men maatte ikke brygge Øl eller brænde Brændevin. Disse Varer skulde købes i København. Hermed fik Damhuset Bekræftelse paa Kroholdet og blev medtaget paa Listen over Kroer i Københavns Rytterdistrikt.

Jacob Olsen fik sit Skøde som Selvejer af Damhuset tinglæst d. 11. Maj 1767, samme Dato som de øvrige Gaardmænd i Rødovre. Der hørte paa det Tidspunkt 7 Tdr. 6 Sk. 3 Fk. Hartkorn til Kroen. I Skødet anføres Navnet som Jacob Ollufsen, idet begge Former blev brugt. Han døde 1773 og blev begravet Tirsdag d. 27. April paa Rødovre Kirkegaard.

Allerede samme Aar ægtede hans Enke Bodil Andersdatter Ungkarl Jens Andersen fra Flaskekroen, der d. 8. Januar 1774 fik Bevilling paa Krohold i Damhuset, tinglæst d. 7. Februar 1774. Det skete paa den Betingelse, at han ikke maatte brygge Øl eller brænde Brændevin, men købe sine Varer i København og mod Erlæggelse af 8 Rdlr. til Kongens Kasse.

D. 12. December 1774 blev der tinglæst en Lejekontrakt mellem Jens Andersen og Forpagteren af Passagen ved Damhuset om et Stykke Jord til Opførelse for et Hus til Bombetjenten. Det er første Gang Bomhuset, der i mere end hundrede Aar laa paa dette Sted, bliver omtalt.

Medens Jens Andersen levede, blev Damhusets Jordtilliggende betydeligt forøget, idet han overtog Ødegaarden Krigsjordebogen Nr. 8 (se Teksten før Afsnittet om Damhuskroen), der efter Rentekammerets Resolution af 3. September 1774 blev ham overladt. Jens Andersen døde i 1776, og d. 14. Marts 1777 ægtede hans Enke Christian

Nielsen, der overtog begge Ejendomme, Damhuset med et Hartkorn paa 7 Tdr. 1 Fk. $\frac{1}{2}$ Alb. og Gaard Nr. 8 med et Hartkorn paa 5 Tdr. $\frac{4}{4}$ Sk. 2 Fk. $1\frac{3}{4}$ Alb.

Christian Nielsen fik samme Aar Bevilling paa Kroholdet paa samme Betingelser som Forgængerne. Da hans Hustru Bodil Andersdatter døde i 1787 og blev begravet d. 27. September, giftede han sig med Ane Birgitte Galberg.

Christian Nielsen var ogsaa Sognefoged og havde efterhaanden samlet et anseligt Landbrug under sig. Ved et tinglæst Skøde af 23. Marts 1801 solgte han et Stykke Jord paa 4 Tdr. 1 Sk. 2 Fk. $1\frac{9}{24}$ Alb. Hartkorn til von Munthe af Morgenstjerne paa Henrichsholm, men købte selv 3 Tdr. Hartkorn af Gdr. Jørgen Peitersen paa det nuværende Matr. Nr. 10, den sydlige og sydvestlige Del af dennes Jordlod, for 1600 Rdlr. ved et tinglæst Skøde af 9. August 1802. Ved Opførelsen af Boet efter hans Død havde Damhuset saaledes 12 Tdr. Hartkorn.

Christian Nielsen døde d. 30. Oktober 1803. Hans Enke Ane Birgitte Galberg fik d. 27. Februar 1804 kgl. Bevilling paa at maatte hensidde i uskiftet Bo. Da hun imidlertid agtede at indgaa nyt Ægteskab, blev der foretaget Skifte. I Ægteskabet var der to Børn, en Søn Niels paa 7 Aar og en Datter Bodil Margrethe paa 4 Aar, og til Værge for dem beskikkedes Christian Niensens Brodersøn Gdr. Hans Pedersen i Valby.

Boet blev opgjort d. 20. April 1804, og Damhuset med 12 Tdr. Hartkorn blev vurderet til 12400 Rdlr., Indboet til 2000 Rdlr. og Obligationer til 13000 Rdlr., i alt 27400 Rdlr.. Efter Fradrag af Gæld blev der i alt 26822 Rdlr. til Deling, hvoraf Enken fik det halve, 13411 Rdlr., Sønnen en Broderpart paa 8940 Rdlr. 4 Mk. og Datteren 4470 Rdlr. 2 Mk. Af egen fri Vilje forhøjede Moderen Sønnens Part til 10000 Rdlr. og Datterens til 7000 Rdlr. dansk Kurant.

D. 4. Maj 1804 blev Ungkarl Gudmand Christensen viet til Ane Birgitte Nielsen, og han søgte derefter om Privilegium paa Kroen. Københavns Politimester fraraadede at forny Privilegiet, da »der fra Amtets Grænses Begyndelse, fra Staden København, og til Roskilde Kro, denne inclusive er 4 Kroer, dette er efter min Skønsomhed for mange paa 2 Mil«. Stiftamtmand Hauch fandt imidlertid, at Kroen var nødvendig og anbefalede Privilegiet. Da dette blev givet til Gudmand Christensen d. 25. Maj 1804, var Afgiften samtidigt forhøjet til 30 Rdlr.

Under Krigen med Englænderne i 1807 spredte disse sig i Københavns Omegn, og en Begivenhed, der udspillede sig ved Damhuset, er skildret af Hovedpersonen⁶³). Englænderne gik i Land ved Vedbæk d. 16. August, og samme Dag sendtes to Kanoner med Ammunition til General Castenschiolds Korps i Roskilde. Det var den sidste Transport, der slap ud af Byen. Da Kørekarlene fra denne Transport vendte tilbage til København, fandt de Vejen spærret, som en af dem fortæller i følgende Brev til Magistraten:

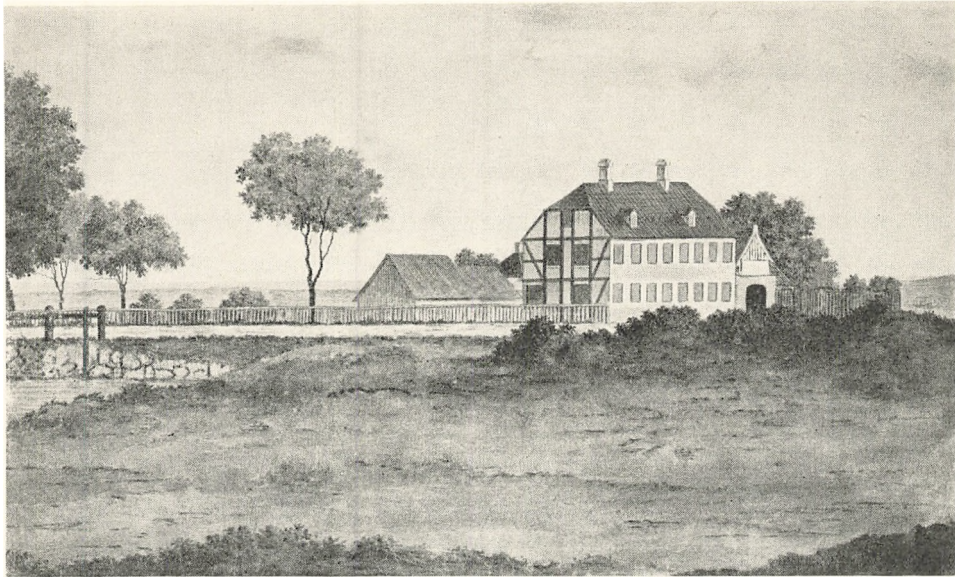
»Efterat jeg efter Høj- og Velædle Magistratens Ordre havde indfundet mig med min Vogn og 2-de Heste og efter Ordre derpaa ført 9 Td. Kugler og Krudt til Castenskjolds Gods, som blev udlosset i Roskilde (i Følge med 10 andre Vogne), blev vi paa Hjemrejsen ved Damhuset anholdt af Fjenden, men tog derpaa en Genvej. Da Fjenden imidlertid skød skarpt paa os, lod jeg mig falde ned af Vognen, men maatte lade Vognen i Stikken«.

Gudmand Christensen døde d. 28. Februar 1818 og blev begravet d. 5. Marts. Hans Enke Ane Birgitte Galberg mødte i Skifteretten d. 28. September 1819 og fremviste et Testamente, som hendes Mand havde opsat d. 2. Juni 1810, efter hvilket der skulde betales 1000 Rdlr. til Afdødes Arvinger, medens hans Enke skulde beholde Boet.

D. 31. Marts 1819 fik Enken tinglæst Adkomst paa Damhuset med Tilliggende, men overdrog Ejendommen ved tinglæst Skøde af 18. December 1822 til sin Søn af Ægteskabet med Christian Nielsen, Niels Christiansen Nielsen, for en Sum af 11000 Rbdlr. Sølv foruden Ophold til sig selv og forskellige Naturalier.

Det var slet ikke Smaating, hun betingede sig i Skødet; saaledes skulde der aarligt ydes hende: 2 Fjerdinger godt Smør, 4 Lispund røget Flæsk, 4 Lispund grønsaltet do., 10 Lispund godt, saltet Oksekød, ½ Td. Byggryn, ½ Td. Boghvedegryn, 6 Lispund fint Hvedemel, 4 Lispund god, holstensk Ost, og endvidere maanedligt: ½ Td. godt Øl, og ugentligt: 3 Lispund velbagt og godt Rugbrød, samt om forlangtes 6 Pund fersk, godt Oksekød, daglig: 3 Potter nymalket Mælk, og endvidere aarligt: 2 Favne godt Bøgebrænde og 8 Læs forsvarlige Tørv og til ekstra Udgifter 100 Rbdlr. aarligt, og saafremt hun ikke ønskede at forestaa Husholdningen, 2 Værelser paa 1. Etage i Gaarden.

Kroen bestod da af Hovedbygningen til Landevejen 2 Etager høj paa 13 Fag, en Bygning mod Øst paa 10 Fag, en nordlig paa 20 Fag, en vestlig paa 15 Fag, en Bygning i Baggaarden paa 10 Fag og en Rejsestald paa 15 Fag.

Damhuskroen o. 1800. Akvarel af Elias Meyer. (Kgl. Bibliotek).

Ane Birgitte Galberg døde d. 28. Februar 1824 og blev begravet d. 4. Marts. Hendes Søn havde indsendt en Ansøgning til Rentekammeret d. 9. December 1822 om Bevilling paa Kroholdet. Da Rentekammeret paatænkte at forhøje Afgiften, blev Amtsforvalter Rasmus Frydensberg anmodet om en Udtalelse, og i denne hedder det bl. a.:

»Da Damhuskroen, hvoraf nu for Tiden svares en Kroholdsafgift af 30 Rigsbankdaler Sølv, næsten ene besøges af Slagtere, Prangere og Drivere, for hvilke denne Kro er aldeles nødvendig, forekommer det mig, at den hidtil svarede Afgift ikke for Tiden burde forhøjes, især da den af Stedet opførte store Bygning, hvis 1. Sal næsten aldrig af Ejeren kan bortlejes, svares meget betydelige Afgifter, nemlig 71 Rigsbankdaler 32 Skilling Sølv i Bankrente og 38 Rigsbankdaler Sølv i Bygningsafgift. Ejerne af de ved Landevejen liggende nødvendige Kroer klager stedse over aftagende Næring, og mange af disse Klager er vistnok ikke uden Grund. Ikke en Kros store Bygninger, som paa anden Maade beskattes, men dens Søgning maa komme i Betragtning ved Bestemmelsen af Kroholdsafgiften«.

Bevillingen blev efter denne Udtalelse givet uden Forhøjelse d. 19. Marts 1823 mod Erlæggelse af 30 Rbdlr. Sølv i Afgift.

Niels Christiansen Nielsen døde ganske ung d. 9. December 1824. Hans eneste Arving var hans Søster Bodil (Bolette) Margrethe Nielsen, der den 23. Oktober 1818 var blevet gift med Gdr. Christen

Christensen af Rødovre, Ejeren af Annexgaarden. Han fik tinglæst Adkomst paa Damhuset d. 12. Januar 1825 og søgte d. 28. Februar 1826 om Krobevilling og om Tilladelse til at leje eller bortforpagte Kroen til Hans Nørbølle. D. 19. Oktober fik Christen Christensen kgl. Bevilling til at holde Kro i Damhuset ved Hans Nørbølle; Afgiften var uforandret.

I sin Beskrivelse af Københavns Amt⁶⁴) omtaler S. Sterm ogsaa Damhuskroen eller Damhuset. Det hedder heri, at Kroen ligger 1 Mil fra København. Bygningerne bestaar af et grundmuret, teglhængt Stuehus, to Etager højt og fire Udhuse af Ler og Bindingsværk, assureret for 18290 Rbdlr. Sølv. Til Kroen hørte et Areal af 88 Tdr. Land Ager og 12 Tdr. Eng, der stod for 12 Tdr. 1 Sk. 1 Alb. uprivilegeret Ager og Eng Hartkorn.

Christen Christensen solgte Halvdelen af den Jordlod, som hans Forgænger i Kroen, Christian Nielsen havde købt i 1802, ved en tinglæst Købekontrakt af 17. Maj 1837 til Smed Christen Larsen og den anden Halvdel til Rasmus Rasmussen.

Iflg. Hartkornsekstrakten af 1840 var Damhuskroens Jordtilliggende ansat til 11 Tdr. 3 Sk. $2\frac{3}{4}$ Alb.

I 1847 ansøgte Christen Christensen om Tilladelse til at bortforpagte Kroholdet til Peder Thomsen for 5 Aar fra April Flyttedag 1847 at regne, og at der maatte blive givet denne Bevilling. Det skete d. 24. Juli 1847 mod den sædvanlige Afgift paa 30 Rbdlr. aarligt.

Ved Anlæggelsen af Jernbanen mellem København og Roskilde skulde der oprettes et Gæstgiveri ved Taastrup Station, og Christen Christensen og Kromanden Zacharias Jacobsen i Røde Vejmølle Kro ansøgte Rentekammeret om, at Beværtningsstedet i Taastrup og ethvert lignende Beværtningssted, som blev anlagt paa Jernbaneruten, maatte overdrages til Ejerne af Roskilde Kro, Røde Vejmølle Kro og Damhuskroen, imod at de svarede Skatten og forrentede Byggesummen, eller som en anden Udvej, at disse nye Beværtningssteder blev bortforpagtet til andre og Nettoafgiften deraf fordelt mellem de tre Kroers Ejere. Sagen var, at Ejerne af Damhuskroen og Røde Vejmølle Kro vilde forhindre Kromanden i Roskilde Kro i at faa Bevillingen alene. Det fik han imidlertid, og til Erstatning fik de to andre Kroejere Bevilling paa at drive Gæstgiveri ved Valby Station.

I »Flinchs Almanak« for 1862 findes en Artikel om Kroerne her i Landet, og heri fortælles om Damhuset. Det »er beliggende lidt over $\frac{3}{4}$ Mil fra Hovedstaden, paa Roeskilde Lande- eller Kongevej, ved

Damhussøen, hvori Københavns Drikkevand opsamles. Kroen selv be-
staar af et solidt, grundmuret to Etagers Sted paa 13 Fag, samt havde
ifjor tre store Udlænger. Foruden den jevne Søgning som Beboerne
fra Ledøje, Brøndbyøster, Vissinge, Rødovre og andre Omegnens Byer
yder, er Kroen at betragte som et Slags »Slukefter« for Fragtmand og
Langvejsbønder, der her i Reglen indtager den sidste Forfriskning,
naar de skal til Staden. Ganske tætved er et Bomhus.

Søndagften den 14. April 1861, Kl. 10, nedbrændte ved en heftig
Ildebrand Staldlængen og de tilstødende vidtløftige Udhuse. 14 Køer,
8 Svin, alt Fjerkræ, 1 Bede, megen Sæd og Foder fortæredes af
Luerne. Hovedbygningen, saaledes som den ses paa Afbildningen,
reddedes dog.

Den pludselige, paa flere Steder samtidig udbrydende Ild lod for-
mode en Ugerning, og virkelig viste sig snart Sandheden af denne
Gisning. En 14—15 Aars Dreng vilde af Hævnerrighed indebrænde
en Karl, der havde banket ham, og stak derfor Ild i de forskellige
Huses Straatag.

Mærkeligt nok synes denne Egn at være belemret med meget unge
Mordbrændere. Saaledes afbrændte for faa Aar siden den ene Gaard
efter den anden i Viersløv, og tilsidst brændte en stor Del af Byen.
Ophavsmanden var en 10 Aars Dreng«.

Paa den omtalte Afbildning var Kroen gengivet som en to Etagers
Bygning med tre Skorstene. Den havde en Dør omtrent midt paa Byg-
ningen og en Port i den Del, der vendte mod Damhussøen. Foran var
en Pumpe og en Stolpe til at binde Hestene ved. Ved Siden af Kroen
mellem denne og Søen laa Bomhuset. Det var et Hus med to Fag
Vinduer mod Vejen og en stor Dør i Facaden mod Roskildevej. Over
for Bomhuset var den store Bom befæstet, hvormed Vejen kunde
spærres.

Christen Christensen solgte Damhuset til sin Søn Peder Christen-
sen, der var født d. 10. Maj 1829 i Rødovre, ved et Skøde af 9. No-
vember 1878, tinglæst d. 13. s. M. Kroens Hartkorn var da 11 Tdr.
3 Sk. 2 Alb. med et Areal paa 79 Tdr. Land, og Købesummen for
Ejendommen med alt Tilbehør var 58 000 Kr. Peder Christensen
havde før været Kromand i Hedehuskroen; da han overtog Damhus-
kroen, drev han selv Landbruget, medens Restaurationen var forpagtet
ud til hans Svigersøn Peter Larsen. Kroen havde i disse Aar en Glans-
periode, hvor mange Københavnerne i Fritiden lagde Udflugten dertil
og nød Landlivets Glæder og færdedes frit over hele det store Kom-

Damhuskroen 1907.

pleks. Det var almindelig Tradition at tage til Damhuskroen og se Solen danse Pinsemorgen og derefter gøre sig til gode med Kroens solide Kost. En Foreteelse som offentlig Dans vandt ikke Sogneraadets Bifald, det var under Kommunefællesskabet med Brønshøj, og d. 23. Februar 1870 henvendte Sogneraadet sig til søndre Birk med Forespørgsel, om der var givet Ejeren af Damhuskroen Tilladelse til at afholde Dans enten for hele Aaret eller enkelte Gange. Birket meddelte, at det ikke med Sikkerhed kunde sige, om der var givet Tilladelse til Dans i enkelte Tilfælde, men der var ikke givet Tilladelse for hele Aaret.

For de rejsende havde Kroen enkelte Værelser til Disposition, og om Sommeren boede jævnlig Familier fra København et Stykke Tid der og holdt Ferie med Ture omkring Damhussøen og i Omegnen. Kroen spillede en stor Rolle for de talrige Mælkeleverandører til København, der havde Skifteheste staaende der, og ved Vintertide kørte man Mælken dertil paa Slæde og skiftede om til Vogn for den sidste Strækning ind til Byen.

For de unge Forfattere fra Slutningen af forrige Aarhundrede var Damhuskroen en yndet Afslutning paa Spadsereturen. I »Messias« har Viggo Stuckenberg givet en Skildring fra Kroen, hvor en Flok Studenter slutter et 5te Juni-Møde, og Holger Drachmann lader Juninat

Damhuskroen 1924. (Københavns Bymuseum).

i »Forskrevet« foregaa ved Damhussøen. Ernesto Dalgas, der i 1899 søgte Døden i Damhussøen, færdedes ligeledes ofte i denne Egn. I dette Aarhundrede har Kroen været Skuepladsen for de store politiske Møder, hvor Bølgerne ofte gik højt.

Peder Christensen, der var gift med Olivia Hansine Nicoline Stæhr, en Datter af Slagtermester Stæhr i København, og som døde d. 21. Februar 1869, døde selv d. 21. December 1908 og blev begravet d. 28. s. M. paa Rødovre Kirkegaard. Efter hans Død ejede Boet Kroen. Svigersønnen Peter Larsen købte først Spurvegaarden i Hvidovre; men da den brændte i 1912, flyttede han tilbage til Rødovre, hvor han byggede en Villa »Toftely«, det nuværende »Fælles Flid« ved Roskilde Landevej. I den følgende Tid blev Kroens Jorder udstykket, saaledes solgte Sagfører L. P. Klausen som executor testamenti i Boet i 1920 en Parcel Syd for Roskilde Landevej til Bebyggelse til Direktør Peter Christian Blicher Dornonville de la Cour og Restauratør S. L. Sørensen.

Selve Kroen med en mindre Parcel Nord for Roskilde Landevej med 2 Sk. o Fk. 1 Alb. Hartkorn blev solgt i 1916 til Fouragehandler Peter Oliver Laybourn for 80000 Kr. Han afhændede Kroen i 1918 ved et tinglæst Skøde af 12. Juni til Vognmand Albert Thorvald

Damhuskroen 1946.

Henrik Husman. I 1919 overdrog Husman Kroen til et Aktieselskab »Damhuskroen« ved en tinglæst Købekontrakt af 16. April for 290 000 Kr. Som Købere stod Peter Christian Blicher Dornonville de la Cour og S. L. Sørensen. Købekontrakten var underskrevet d. 21. December 1918, og A/S »Damhuskroen« var stiftet s. D. af Husman og de to nævnte Købere, der sammen med Muremester Albert Johs. Fugmann udgjorde Selskabets Bestyrelse.

I 1927 blev der d. 19. November tinglæst en Tilføjelse vedrørende Aktieselskabet, hvorefter Enkefru Jacobine Jensine Husman indtraadte i Bestyrelsen. Kroen blev senere overtaget af Restauratør Einar Viggo Løntoft og blev efter Tvangsauktion i 1934 overtaget af Fru Anna Saxtorph og Kbm. P. Madsen som ufyldestgjort Panthavere. Disse overdrog ved en tinglæst Transportkøbekontrakt af 23. Juni 1934 Retten til at faa Fogedudlægsskøde til »A/S Damhuskroen 1934« ved V. S. I. Samuelson, Hjalmar Carlsen Neksø og Robert Hansen for 200 000 Kr. I 1936 blev Kroen overtaget af et andet Konsortium, det nuværende Aktieselskab »Damhuskroen«, hvis Bestyrelse er Direktør P. K. Zahle-Lassen (Direktør), Redaktør V. S. I. Samuelson, Direktørerne O. H. Stefansen, H. A. Stefansen og A. H. Hansen.

Damhustivoli blev oprettet i 1934, i de første Aar dog med en mere ambulans Karakter; Brødrene Stefansen lejer det nu af Kroen. Af Kroens gamle Bygninger er Hovedbygningen bevaret, og det saakaldte Damhusskibet er indrettet i den gamle Lade.

MATR. Nr. 4, EN DEL AF KRIGSJORDEBOGEN NR. 8 OG 11,
GAMLE NR. 8 OG 10. HENDRIKSHOLM

Gaard Nr. 8.s Historie beskrives umiddelbart før og under Matr. Nr. 3, hvortil der henvises for Tidsrummet indtil 23. Marts 1801, da største Delen af dens Jord blev solgt fra Damhuset.

Paa Gaard Nr. 10 boede i 1682 to Bønder, Peder Lauridsen og Jens Hendrichsen. Det hedder om dem i Markbogen, at de begge to skrives for Jorden i Marken, eftersom deres Agre ej ligger tilsammen. I 1718 boede Peder Mogensen alene paa Gaarden, der var den fjerdestørste i Byen med 9 Tdr. 2 Alb. Hartkorn.

1731 fik Peder Jensen, der havde ægtet Peder Mogensens Enke, Gaarden overdraget i Fæste mod en Indfæstning paa 16 Rdlr. Han fik d. 11. Maj 1767 tinglæst Skøde paa Gaarden og efterfulgtes som Ejer af sin Søn Jens Pedersen, der d. 27. Januar 1772 fik tinglæst Skøde.

Jens Pedersen ejede Gaarden kun ganske kort Tid, idet han d. 2. April 1772 udstedte et Skøde, der blev tinglæst d. 9. August 1773, til Jørgen Berger Klemps for en Sum af 340 Rdlr. Kurant. Samme Aar solgte Klemps Gaarden til Ungkarl og Rekrut Jens Sørensen fra Vanløse for 400 Rdlr. Kurant. Den sidstnævntes Skøde blev dog først tinglæst d. 11. December 1775.

Ved Udskiftningen i 1779 fik Gaarden, der stod for et Hartkorn paa 9 Tdr. 2 Alb., et Tillæg paa 1 Sk. 3 Fk. 1¼ Alb., saa at dens Hartkorn derefter androg 9 Tdr. 2 Sk. ¼ Alb. Gaarden blev udflyttet ved Udskiftningen, og Jens Sørensen opførte paa sine Jorder en ny Gaard, der bar Navnet Langstedgaard.

Ved et Skøde af 16. August 1782, tinglæst d. 18. November s. A., solgte Jens Sørensen 1 Td. Hartkorn af sin Jord til Niels Ibsen, hvoraf Ejendommen Milestedet opstod (se Matr. Nr. 20). Købesummen androg 200 Rdlr., og Langstedgaard's resterende Hartkorn var herefter paa 8 Tdr. 2 Sk. ¼ Alb.

Jens Sørensen ejede ogsaa en Gaard i Vanløse, og ved et tinglæst Skøde af 10. April 1786 solgte han Langstedgaard til velædle Hr. John Glender, Borger og Skibskaptajn boende paa Christianshavn, for

2200 Rdlr. Kaptajn Glender solgte Gaarden ved et Skøde af 1. Juli 1794, tinglæst d. 12. Januar 1795, til Mathias Callesen for 7500 Rdlr. Ved Salget beholdt Kaptajn Glender ca. 1 Td. af Gaardens Hartkorn, beliggende Vest for Gaardens Marker, grænsende op til Milestedet mod Nord og til Rødovre, Brøndbyøster og Hvidovre Marker mod Vest og Syd og til Gaardens Marker mod Øst. Det Areal, der fulgte med Gaarden, androg 7 Tdr. 2 Sk. 1 Fk. $2^{17}/_{159}$ Alb.

I disse Aar førte Gaarden en meget omtumlet Tilværelse, for allerede næste Aar solgte Mathias Callesen omtrent den halve Del af dens Jord ved en Købekontrakt af 28. Juli 1796, tinglæst d. 1. August 1796, til Kaptajn Glender. Callesen beholdt selv Gaardens Bygninger, medens han afstod den vestlige Del af Jorden og Halvdelen af Gaardens Tørvemose og Engen ved Damhuset. Paa sin Jord opførte Kaptajn Glender Gaarden Marielyst, der formodentlig har Navn efter hans Hustru Margrethe Marie Walleen (se Matr. Nr. 18).

Den resterende Del af Gaardens Jord med et Hartkorn paa 3 Tdr. 7 Sk. $3/5$ Alb. og dens Bygninger solgte Mathias Callesen til Søren Olsen ved et tinglæst Skøde af 8. Januar 1798 for 5000 Rdlr. dansk Kurant.

Søren Olsen solgte Langstedgaard, der nu blev kaldt Henrichsholm efter den nye Ejer, til Assessor i Hof- og Stadsretten Brede Henrich von Munthe af Morgenstjerne ved et tinglæst Skøde af 16. December 1799 for en Sum af 5850 Rdlr.

Ved et tinglæst Skøde af 23. Marts 1801 købte denne et Stykke Jord paa 4 Tdr. 1 Sk. 2 Fk. $1^9/_{24}$ Alb. Hartkorn af Christian Nielsen, Damhuset. Det her omtalte Stykke Jord var en Del af Gaarden Nr. 8, som i sin Tid var købt til Damhuset af Jens Andersen.

Assessor v. Munthe af Morgenstjerne ejede Gaarden kun kort, for allerede i 1804 blev den stillet til Auktion sammen med hans Fallitbo. Dens Hartkorn blev opgivet til 8 Tdr. 2 Fk. $1^{47}/_{120}$ Alb.

Ved et tinglæst Skøde af 26. Juni 1805 blev Gaarden solgt til Faderen af den forrige Ejer, Conferensraad Otto Christopher v. Munthe af Morgenstjerne for 9100 Rdlr. Han drev den ved Forpagter og solgte den ved et tinglæst Skøde af 27. April 1808 til Forpagter Nathaniel Laybourn for 11500 Rdlr. dansk Kurant, og fra dette Tidspunkt skriver den kendte og talrige Slægt Laybourns Liv og Virke i Rødovre sig.

Slægten Laybourn⁶⁵) kom til Danmark fra England i 1775, da Robert Laybourn bosatte sig i Helsingør, hvorfra der paa det Tidspunkt

var en livlig Forbindelse med England. I 1782 var han Forpagter af Kronborg Ladegaard og blev belønnet med Det kgl. danske Landhus-holdningsselskabs Sølvmedalje for Faareavl. Han døde i 1791 og efterlod sig bl. a. Sønnen Nathaniel Laybourn, der var født i Bridlington i England 1773 og kom sammen med sine Forældre til Danmark i 1775.

Nathaniel Laybourn var i Aaret 1799 Fuldmægtig i Helsingør og ægtede i Sct. Olai Kirke en Enke Ane Marie Hansdatter d. 24. Maj 1799. Hun døde i 1812, og han ægtede derefter Susanne Nielsdatter, født d. 19. April 1799, en Datter af Gdr. Niels Sørensen, Rødovre-gaard.

Nathaniel Laybourn blev kendt som en fremragende Landmand, der ikke var bange for at prøve noget nyt, bl. a. avlede han Kartofler i større Stil, og det fortælles, at Naboerne, selv om de lo af hans nye Metoder, om Natten kom til ham for uset at købe nogle af disse sjove Jordkugler, kaldet Kartofler.

Gaarden, der blev kaldt den engelske Gaard, bestod af et grundmuret Stuehus i to Etager og tre Udhuse. Den havde et Areal paa 66 Tdr. Land Ager og 2 Tdr. Land Eng. Udsæden var i 1834 12 Tdr. Rug, 12 Tdr. Byg, 10 Tdr. Havre, 4 Tdr. Ærter, 4 Tdr. Vikker, der gav 8 til 10 Fold. Endvidere lagdes 40 Tdr. Kartofler aarligt. Der holdtes 8 Heste, 20 Køer og 6 Svin paa Gaarden.

Nathaniel Laybourn døde d. 14. September 1836, og et Vidnesbyrd om den Anseelse, han nød, er den Nekrolog, der blev trykt i »Berlingske Tidende« d. 17. September s. A., hvori det hedder:

»At have udøvet sin Gjerning i Verden med meer end almindelig Duelighed, og derhos at have ført en ægte christelig Vandel, efterlader en saa velgjørende Indflydelse paa Samfundet, at det med taknemlig Erindring skylder at udbrede den Mands Eftermæle blandt Medborgerne, som eenstemmig var en saadan Lov værdig.

Nathaniel Laybourn, Gaardejer i Rødoure By og Sogn, Københavns Amt, var født af uformuende engelske Forældre, som dreve et Landbrug i Nærheden af Helsingør. Efterat han her, og siden i en lille Forpagtning, havde gjort sig duelig i sit Fag, købte han en Gaard paa Rødoure Byes Jorder, hvor han nu i over fjerde Parten af et Seculum har virket fordringsløs og beskeden, som sjelden driftig og ædel Mand. Spurgtes om den dueligste Jordbruger, lød Svaret eenstemmig: Laybourn, og trængte Næsten til Hjælp eller Raad, eller den Fattige til Understøttelse, var Laybourn altid efter Evne beredvillig. Skjændt uden Formue, og kun sparsomt understøttet i sit Liv af Lyk-

kens Goder, svingede han sig, alene ved Fliid, Duelighed og god Oeconomie, op til en selvstændig Stilling, i hvilken han med nidkjær Omsorg har sørget for sine mange — deriblandt fremmede — Børns Opdragelse og Underviisning. Et varigt Minde har han efterladt sig i sin Landejendom ved vestre Landevej, og hvilken fremmed Landmand eller kyndig Rejsende har i Række af Aar kunnet passere her forbi paa sin Vej til Hovedstaden, uden med Glæde og nysgjerrig Deeltagelse at maatte erkyndige sig om denne Ejendoms Dyrker?

Efter et halvt Aars tiltagende Svagelighed, der forøgedes ved hans næstældste Søns i ligesaa lang Tid farlige og smertelige Sygdom, bortkaldtes Laybourn i en Alder af 63 Aar til en højere Virksomhed ved en stille og rolig Død den 14de d. M., begrædt af sin efterlevende Enke og sex Børn, og savnet af sine Venner.

Held os, om vi eje mange saa flittige og troe Agerdyrkere som Laybourn!«

Nathaniel Laybourn efterlod sig flere Børn, hvoraf enkelte omtales i det følgende. Efter hans Død fik hans Enke Susanne Laybourn Tilladelse til at hensidde i uskiftet Bø og fik tinglæst Adkomst paa Gaarden d. 31. Oktober 1838. Susanne Laybourn døde d. 27. August 1844, og den ældste, levende af Sønnerne Carl Robert Laybourn fik tinglæst Adkomst paa Gaarden d. 5. Februar 1845. Boet var opgjort til 8400 Rdlr., hvori hans egen Arvepart paa 1600 Rdlr. indgik.

Efter Matriklen af 1844 blev Hartkornet fastsat til 10 Tdr. 1 Sk. 3 Fk. $\frac{1}{4}$ Alb.

Ved et Skøde af 16. Oktober 1848, tinglæst d. 8. November s. A., blev Georg Bertelsen Ejer af Hendriksholm, hvis Navn derefter blev stavet paa den stadig forekommende Maade i de Lokalteter, der er opkaldt efter Gaarden. Carl Robert Laybourn overtog derefter sin Svigerfaders Gaard, Matr. Nr. 16, Mariehøj.

En Parcel under Matrikels Nr. 4 b blev solgt fra Gaarden til Kvæghandler Andreas Pedersen ved et tinglæst Skøde af 2. Juli 1856.

Skrædermester Georg Bertelsen betalte 26 000 Rbdlr. for Hendriksholm; han ejede Gaarden til sin Død, hvorefter hans Søn Georg Andreas Bertelsen fik den overdraget ved et Udlægsskøde af 30. August 1883, tinglæst d. 12. September s. A. Hartkornet androg da 10 Tdr. 3 Fk., og Gaarden blev vurderet til 84 000 Kr.

Ved et Skøde af 9. Januar 1888, tinglæst d. 27. s. M., solgte han Gaarden til Fritz Møller med alt Tilbehør for 73 000 Kr.

Ved et Mageskifte af 25. August 1900, tinglæst d. 7. November,

mellem Fritz Møller og Fabrikant S. P. Bjørnskov overtog den sidstnævnte Hendriksholm, der var ansat til en Værdi af 135 000 Kr.

S. P. Bjørnskov afhændede Gaarden ved et tinglæst Skøde af 11. Maj 1904 til A/S Hendriksholm, som forpagtede Gaarden ud til Fritz Møller, der tidligere havde ejet den. Gaarden havde paa det Tidspunkt tre Længer; Hovedbygningen var ældre, opført i to Stokværk med Tegltag.

Ved et tinglæst Skøde af 7. December 1920 solgte A/S Hendriksholm Gaarden til Udstykningsforeningen Hendriksholm, og i de følgende Aar blev alle Jorderne udstykket og Bygningerne til Dels nedrevet.

MATR. NR. 5, KRIGSJORDEBOGEN NR. 14, GAMMELT NR. 12, RØDOVREGAARD

Denne Gaard, der i vore Dage bærer Navnet Rødovregaard, har i snart 200 Aar været i den samme Slægts Besiddelse, og dens Ejerække udmærker sig ved sine faa Skifter. Mændene er blevet gamle paa Rødovregaard.

I 1682 boede Bonden Jens Jacobsen paa Gaard Nr. 12, medens Matriklen af 1688 anfører Jens Jacobsen og Niels Ollufsen.

Ved Rytterdistriktets Oprettelse i 1718 havde Mickel Nielsen den i Fæste. Gaarden havde da 38 Fag Hus og var i god Stand. 1737 afstod Mickel Nielsen den paa Grund af Alderdom, og Anders Jørgensen modtog den i Fæste mod at betale en Indfæstning paa 4 Rdlr. Han maa have været en ældre Mand, da han overtog Gaarden, for allerede i 1746 afstod han den paa Grund af Alderdom og Svaghed til Lars Ibsen. Den havde nu 30 Fag Hus og var i slet Stand med kun 6 Heste i Besætningen og intet Kvæg. Lars Ibsen, der var Landsoldat, modtog den i Fæste uden at betale Indfæstning.

Han maatte gaa fra Gaarden i 1751, og den blev da overtaget af Johan Pedersen uden Betaling af Indfæstning. Johan Pedersen fik tinglæst Skøde paa Gaarden som Selvejer d. 11. Maj 1767. Han overdrog den ved tinglæst Skøde af 3. September 1770 til Niels Sørensen, med hvem den nuværende Ejers Slægt tog den i Besiddelse.

Niels Sørensen sad som Ejer af Rødovregaard til 1824 og oplevede saaledes de urolige Aar i Begyndelsen af Aarhundredet. Under Krigen med Englænderne udskrev disse alle Kreaturerne paa Gaarden til deres Brug, og indtil for faa Aar siden paavistes en Fordybning i Lade-

Rødovregaard.

gulvet, hvor man havde gravet Værdigenstande ned, for at Fjenden ikke skulde faa fat i dem.

Efter Niels Sørensens Død fik Sønnen Søren Nielsen Gaarden. Det skete ved et tinglæst Skøde af 26. Maj 1824. Skiftet efter Niels Sørensens og dennes Hustru Birthe Olsdatter blev sluttet d. 21. Maj 1824, og alle Arvingerne var enige om, at den yngste Søn skulde overtage Stavnsbogaarden.

Af den talrige Børneflokk, som Niels Sørensen efterlod sig, var Gaardejer Peder Nielsen i Hvidovre, Døtrene Karen, der var gift med Christopher Andersen paa Hvissinge Mark, Kirsten, der var gift med Jordbruger Niels Andersen, Islevmark, Ane, der var gift med Kirkesanger Jesper Mørck, og Susanne, gift med Nathaniel Laybourn. Der var saaledes Slægtskab mellem de fleste af Familierne i det lille Sogn.

Søren Nielsen, der var Sognefoged, skal have været en statelig Karl, der i sine unge Dage som ridende Ordenshaandhæver var med til at tage mod Frederik VI, da han vendte hjem fra Wienerkongressen. Det fortælles, at Kongen paa Turen over Sjælland kørte saa stærkt, at det kneb for Følget at vinde med. Søren Nielsen paa sin røde

Hingst var en af de faa, der kunde følge Kongen. Ved Frederik VI.s Ligfærd til Roskilde Domkirke var Søren Nielsen ligeledes blandt de Bønder, som repræsenterede Sognet.

Ved et Skøde af 7. Oktober 1870, tinglæst d. 12. Oktober s. A., solgte Søren Nielsen Gaarden med et Hartkorn paa 9 Tdr. 5 Sk. 1 Fk. 1½ Alb. til sin Søn Anders Sørensen for 11 250 Rdlr. og mod Op- hold til sig og sin Hustru.

Anders Sørensen overdrog Gaarden ved et Skøde af 30. Marts, tinglæst d. 10. April 1907, til sin Søn Niels Chr. Sørensen, den nuvæ- rende Ejer, for 53 000 Kr. Hartkornet androg da efter et mindre Bortsalg af Jord 9 Tdr. 5 Sk. 2¼ Alb.; men efterhaanden er en be- tydelig Del af Jorderne solgt til Udstykning.

Gaarden har som nævnt været i den samme Slægts Eje i snart 200 Aar, men de nuværende Bygninger er af nyere Dato. Stuehuset er op- ført 1878; paa en over Porten anbragt Tavle er der opført et Slægts- register over Gaardens Ejere.

MATR. NR. 6, KRIGSJORDEBOGEN NR. 9, DEN ENE HALVDEL AF GAMMELT NR. 9. GUNNEKÆRGAARD

Paa denne Gaard, der tilhørte Kongen, boede i 1682 to Bønder, Rasmus Hansen og Simon Christensen. En Søn af den førstnævnte, Hans Rasmussen, boede paa den her omhandlede Halvdel af Gaar- den i 1718. Da han døde, blev Gaarden i 1728 overladt til Dragon Mads Andersen, der havde ægtet Enken. Han modtog den fornødne Besætning og betalte i Indfæstning 6 Rdlr. 64 Sk.

Til Mads Andersen blev der udstedt Ejendomsskøde, som blev ting- læst d. 11. Maj 1767. Han sad kun faa Aar som Arvefæster paa Gaarden, idet hans Søn Hans Madsen ved en Paategning af 7. Au- gust 1771 paa Faderens Skøde fik den overdraget efter Faderens Død. Tinglæsningen af denne Paategning fandt Sted d. 3. Februar 1773.

Ved Udskiftningen blev Gaarden ikke udflyttet, men Hartkornet, der før var paa 6 Tdr. 6 Sk. 1 Fk. 1½ Alb., ændredes til 6 Tdr. 6 Sk. 5/6 Alb.

Da den anden Halvdel af det gamle Nr. 9, den senere Nr. 11 Pe- dersborg efter den nuværende Matrikel, blev udflyttet, solgte dens Ejer Peder Sørensen sin Gaardsplads og Have med Fortov, der laa Nord for Hans Madsens Gaard, til denne for 24 Rdlr. og paa den

Gunnekærgaard.

Betingelse, at han selv skulde fjerne Bygningerne. Hans Madsen fik Skøde herpaa tinglæst d. 5. Maj 1783.

Da Hans Madsen døde, fik hans Enke Ane Larsdatter kongelig Tilladelse til at hensidde i uskiftet Bo d. 9. August 1799. Ved et Skøde, der blev tinglæst d. 23. December 1807 solgte Ane Larsdatter med sin Broder Peder Larsen fra Islevmark som Lavværge Gaarden til sin Søn Niels Hansen. Købesummen var i alt 4850 Rdlr., hvori hans egen Arv paa 1000 Rdlr. var indbefattet. Han ejede Gaarden til 31. Marts 1820, hvor den ved Købekontrakt, der blev tinglæst d. 7. Juni s. A., gik over i den nuværende Ejers Slægts Besiddelse.

Den nye Ejer Ungkarl Lars Christensen fra Avedøre fik Skøde paa Gaarden udstedt d. 25. Juli 1823, og det blev tinglæst d. 4. Februar 1824.

Ved Salget forbeholdt Niels Hansen sig et Stykke af Gaardens Jorder Syd for Gaarden, hvis Størrelse i Hartkorn skulde fastsættes af en Landinspektør, og hvorpaa han agtede at opføre et Hus. Det var i Købekontrakten bestemt, at Huset skulde være opført inden d. 1. August s. A., og indtil da skulde Niels Hansen blive boende i Gaardens forreste Stue. Købesummen androg 4400 Rbdlr. Sølv.

Da det viste sig, at det Stykke Jord, Niels Hansen først havde forbeholdt sig, var for lille, blev han og Lars Christensen enige om et andet Stykke Jord langs med Vejen til Skolelodden. Det kongelige Rentekammer gav den 22. Marts 1823 Tilladelse til, at dette Stykke Jord som Parcel Nr. 2 med et Hartkorn af 1 Sk. 3 Fk. 1 Alb. maatte skilles fra Gaardens samlede Hartkorn paa 6 Tdr. 6 Sk. $\frac{5}{6}$ Alb., medens det tilbageblevne Hartkorn 6 Tdr. 4 Sk. $2\frac{5}{6}$ Alb. som Hovedparcel forblev ved Gaarden. Som et aarligt Vederlag forbeholdt Niels Hansen sig af Ejeren af Gaarden, saa længe han selv eller hans Hustru levede, 2 Tdr. Rug, 2 Tdr. Byg og 2 Tdr. Malt, Halvdelen til 1. November og den anden Halvdel til 1. Maj. Endvidere skulde han have Ret til at laane to Heste til Afbenyttelse fire Gange om Aaret, dog saaledes, »at han ikke førte dem i længere Afstand fra Gaarden end 2 Miil«, saa Køreturene foregik alene i Rødovre og Omegn.

Efter Matriklen af 1844 var Hartkornet fastsat til 8 Tdr. 5 Sk. $\frac{1}{4}$ Alb., og heraf solgte Lars Christensen 1 Tdr. 1 Sk. 2 Fk. $\frac{1}{4}$ Alb. ved et tinglæst Skøde af 20. August 1845 til Hmd. Anders Thomsen fra Husum for 1100 Rdlr. Gaardens resterende Hartkorn udgjorde herefter 7 Tdr. 3 Sk. 2 Fk. Den bortsolgte Jordlod, der omfattede ca. 12 Tdr. Land, var Gaardens Udlod, der skrev sig fra Udskiftningen.

I 1845 døde Lars Christensens Hustru Bodil Olsdatter, og d. 22. April 1847 overdrog han Gaarden til sin Svigersøn Jacob Pedersen for en Sum af 5800 Rbdlr. Jacob Pedersen, hvis Skøde paa Gaarden blev tinglæst d. 2. Maj 1849, var født d. 1. Juni 1821 i Herstedvester og ægtede Lars Christensens tredjeældste Barn Birthe Kirstine Larsdatter, der var født d. 27. Juni 1821, og som døde d. 18. Maj 1907. Lars Christensen levede en Del Aar som Aftægtsmand paa Gaarden og døde d. 23. Juli 1854. Jacob Pedersen, der som ungt Menneske havde været med til at bære Kong Frederik VI.s Baare gennem Sognet, sad inde med Gaarden til 1894, hvor han d. 27. Marts udstedte Skøde til sin Svigersøn Peter Petersen, og allerede Aaret efter døde han.

Peter Petersen var født d. 18. Februar 1840 og døde d. 28. September 1903. Han var gift med Jacob Pedersens Datter Karen, der var født d. 7. November 1849, og som døde d. 21. Oktober 1921.

Gaarden var da skyldsat for 7 Tdr. 2 Sk. 1 Fk. $1\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn og blev overdraget for en Sum af 27 000 Kr.

Efter Peter Petersens Død ejede hans Enke Gaarden til 1917, da hun overdrog den til sin Svigersøn, den nuværende Ejer Johan Peter Johnsgaard, der er født d. 4. Januar 1876 i Ottorp i Sverige, gift med

Pauline Benthe Kirstine Petersen, født i Brøndbyvester d. 18. Oktober 1879. Sit Navn Gunnekærgaard har Gaarden faaet i nyere Tid efter den gamle Betegnelse Gunnekær Aas for det Sted, hvor dens Jorder laa efter Udskiftningen. Den bestod oprindelig af fire Længer, hvoraf Stuehuset vendte mod Nord, medens der var Staldbygning, hvor det nuværende Stuehus ligger. Stalden vendte ud mod Bagsøen, der dengang var Enge, hvorfra Vandet gik lige op til Gaarden om Vinteren og Foraaret. Bagsøen blev omgivet af Grøfter og Volde i Aarene 1849—50, og i 1856 rev man det gamle Stuehus ned og opførte det paa Staldbygningens Plads med Have ud mod Søen. I det Ydre saa Gaarden i lang Tid ud som i Dag, dog blev en Ladebygning af Træ opført i 1923 paa det gamle Stuehus' Plads mod Nord.

Omkring Aarhundredskiftet havde Gaarden et Hartkorn paa 7 Tdr. 2 Sk. 2 Fk. og var ansat til 40 000 Kr. i Ejendomsskyld. Dens Areal var paa 44 Tdr. Land, hvoraf Ager 41 Tdr., Eng $\frac{1}{2}$ og Gaardsplads og Have $2\frac{1}{2}$. 200 Aar tidligere havde Gaarden haft en Besætning paa 8 Heste, 2 Køer, 2 Ungkreaturer og 4 Faar, nu var der 12 Køer, 5 Ungkreaturer, 1 Tyr, 5 Heste og 6 Faar og 10 Fedesvin. Et udmærket Billede paa Landbrugets Udvikling i Danmark siden da.

I de sidste Aar er det meste af Gaardens Jorder solgt fra, efter at der først har været foretaget et Mageskifte med Rødovre Kommune om den Jord, hvorpaa Sportsanlægget ved Rødovre Skole ligger, og den gamle Skolelod. Det sidste Stykke Jord, som endnu hører til Gaarden, er meget symbolsk dens gamle Toft, der fra ældgammel Tid har hørt dertil.

Da Niels Hansen havde solgt Gaarden ved Købekontrakten af 31. Maj 1820, byggede han et lerklinet Hus paa 9 Fag paa Gaardens Jord, det samme, der stadig ligger med Facade til Vejlbvej paa Hjørnet af Rødovrevej og Vejlbvej.

Niels Hansen døde d. 12. Marts 1837, og hans Enke Ane Eriksdatter fik tinglæst Adkomst paa Huset d. 19. April s. A. Hun solgte Huset, med den tilliggende Jordlod Matr. Nr. 6 b, til sin ældste Søn Hans Nielsen ved en Købekontrakt af 5. April 1837, tinglæst d. 19. April s. A. sammen med hendes Adkomst, for 350 Rbdlr. Sedler og Underhold til sig selv, saa længe hun levede. Ane Eriksdatter døde selv i 1837, og Hans Niensens Skøde, efter at Skiftet efter hende var sluttet, blev tinglæst d. 10. Januar 1838.

D. 13. Oktober 1844 fik Hans Nielsen Fæstebrev fra Lars Christensen, Gunnekærgaard, paa et Jordstykke. Iflg. Fæstebrevet, der blev

tinglæst d. 13. November 1844, afstod Lars Christensen et Stykke Jord ud for Hans Niensens Hus, imellem dette og Sognefoged Søren Niensens Toft, 15 Favne langt fra Øst til Vest og 10 Favne fra Syd til Nord, paa Hans Niensens og Hustrus Livstid, og saa længe nogle af Børnene var i Besiddelse af Huset. Til Lars Christensens Gaard skulde der svares 1 Td. Byg aarligt efter Kapitelstakst.

Hans Nielsen blev viet i Glostrup Kirke d. 29. Januar 1826 til Ane Pedersdatter fra Hvissinge og døde i 1881, hvorefter Ane Pedersdatter fik tinglæst Adkomst paa Ejendommen d. 31. August s. A. Ved et Skøde af 4. August s. A., tinglæst d. 31. solgte Ane Pedersdatter Husct og Jordlodden Matr. Nr. 6 b til sin Søn Mads Hansen.

Mads Hansens Søster Ane Margrethe Hansdatter var gift med Christian Hansen Hjulmand, der var født i Stovby, Lysabild Sogn, paa Als d. 8. Juli 1840. Efter Krigen i 1864 kom han til Rødovre og boede sammen med sin Hustru i Huset ved Vejlbjyvej. Efter ham fik Huset Navnet Slesvigerens Hus, og det bebos stadig af en af Efterkommerne af den gamle Niels Hansen, Fru Christine Larsen, der er gift med Hans Chr. Larsen.

MATR. NR. 7, KRIGSJORDEBOGEN NR. 6, GAMMELT NR. 6. EGEGAARDEN

I 1682 boede Olluf Bendtsen d. Yngre paa Gaarden. 1718 havde Hans Olsen den i Fæste, men blev i 1721 ved Dom afsat fra den, og den blev overladt til Jens Pedersen, der i Indfæstning betalte 10 Rdlr.

1728 afgav Gaarden, som havde et Hartkorn paa 11 Tdr. 4 Sk. 3 Fk., deraf 3 Tdr. 6 Sk. 1 Fk. 1 Alb. til Damhuset, saa at dens resterende Hartkorn var 7 Tdr. 6 Sk. 1 Fk. 2 Alb. Samme Aar døde Jens Pedersen, og Morten Andersen, der ægtede hans Enke, modtog Gaarden i Fæste mod en Indfæstning paa 10 Rdlr. D. 11. Maj 1767 blev der tinglæst Skøde for Morten Andersen paa Gaarden som Ejer. Den næste Ejer af Gaarden Anders Mortensen, der formodentlig var en Søn af Morten Andersen, havde den kun i kort Tid og solgte den til Christen Andersen ved et Skøde, som blev tinglæst d. 17. Februar 1772.

Ved Udskiftningen ændredes Gaardens Hartkorn til 7 Tdr. 3 Sk. 3 Fk. $\frac{3}{4}$ Alb., men Gaarden blev ikke udflyttet.

Efter Skifte d. 31. Marts 1792 efter Christen Andersens afdøde Hustru Ellen Larsdatter og 29. Marts 1798 efter Christen Andersen blev

Egegaarden.

Gaarden overdraget til Peder Hansen, der havde ægtet Christen Andersens Datter Margrethe mod Udbetaling af 1380 Rdlr. til de andre Børn, og Skødet blev tinglæst d. 16. April 1798.

Peder Hansen døde d. 11. Juni 1836, 72½ Aar gammel, og hans ældste Søn Christen Pedersen overtog Gaarden ved et tinglæst Skøde af 29. Juni 1836.

Han var Ejer af Gaarden til 1867, da han ved et Skøde af 6. Juni, tinglæst d. 12. s. M., overdrog den til sin Søn Peder Pedersen. Denne døde d. 21. Juli 1895, og hans Enke Kirstine Pedersen fik Adkomst tinglæst d. 30. September 1896.

Ved et Skøde af 25. Januar 1899, tinglæst d. 4. December 1907, solgte Kirstine Pedersen Gaarden til Christen Olsen, der ved et Skøde af samme Tinglæsningsdato solgte den til A/S Grundejerselskabet for København og Omegn, som lod Jorderne udstykke.

I den nyere Tid bar Gaarden Navnet Egegaarden. Af dens Bygninger er nu kun Stuehuset bevaret; det blev efter forskellige Ejer-skifter købt af Rødovre Kommune sammen med et mindre Jordstykke ved et tinglæst Skøde af 4. Oktober 1937.

Brandholmsgaarden.

MATR. NR. 8, KRIGSJORDEBOGEN NR. 13, DEN ENE HALV-
DEL AF GAMMELT NR. 11. BRANDHOLMSGAARDEN

Paa Gaarden Nr. 11 boede i 1682 de to Bønder Laurids Ibsen og Anders Poulsen. Ved Oprettelsen af Rytterdistriktet i 1718 blev Gaarden delt i to Dele, og paa den her omhandlede Halvdel boede Peder Rasmussen. I 1736 fik hans Søn Ole Pedersen Gaarden i Fæste efter Faderens Død mod en Indfæstning paa 12 Rdlr. Han fik tinglæst Skøde som Ejer af Gaarden d. 11. Maj 1767, men døde faa Aar senere.

Hans Enke Margrethe Sørensdatter overdrog Gaarden ved tinglæst Skøde af 14. December 1772 til Anders Svendsen, der ægtede hendes yngste Datter Johanne Olsdatter.

Efter Anders Svendsens Død fik Johanne Olsdatter Gaarden udlagt ved Skifte d. 31. Juli 1787. Hun indgik nyt Ægteskab med Hans Jørgensen fra Ejby, der blev indskrevet som Ejer af Gaarden. Da Johanne Olsdatter døde, giftede Hans Jørgensen sig igen med Karen Nielsdatter. Da der ikke var Børn i Ægteskabet, bestemte de i et Testamente, der fik kongelig Bekræftelse d. 12. Juli 1811, at den længstlevende skulde være den andens Arving, og udbetale 3000 Rbdlr. dansk Kurant til Hans Jørgensens Broder Jørgen Jørgensen. Hans Jør-

gensen døde først, og d. 7. April 1820 blev Karen Nielsdatter viet til Lars Larsen i Rødovre Kirke. D. 27. September 1820 blev der læst Adkomst for Karen Nielsen og Lars Larsen paa Gaarden. Lars Larsen solgte ved tinglæst Skøde af 30. August 1837 en Byggeplads ved Roskildevej til Smed Christen Larsen mod en aarlig Afgift paa 4 Tdr. Byg til Gaarden, der dog d. 9. September 1857 blev afløst af en Pengeafgift.

Lars Larsen var gift to Gange, og efter hans Død fik hans Enke Ester Thomasdatter tinglæst Adkomst paa Gaarden d. 21. August 1844. Hun blev gift med Claus Olsen d. 19. Juli 1844, og han fik ligeledes tinglæst Adkomst paa Gaarden d. 21. August s. A.

Ved et tinglæst Skøde af 28. Juli 1852 blev der solgt en Parcel paa 1½ Alb. Hartkorn betegnet som Nr. 8 b fra Gaarden, som efter Matriklen af 1844 havde 9 Tdr. 1 Fk. 1¼ Alb. Hartkorn.

Claus Olsen overdrog Gaarden til sin Søn Ole Olsen ved et Skøde af 29. Januar 1872, tinglæst d. 7. Februar s. A., for en Sum af 15 000 Rdlr. og Ophold til sig og sin Hustru. D. 27. Juni 1900 blev der tinglæst Købekontrakt mellem Ole Olsen og Fabrikant S. P. J. Bjørnskov og Overretssagfører Axel Benny Salomonsen, hvorved Gaarden blev solgt til de sidstnævnte for 110 000 Kr. S. P. J. Bjørnskov transporterere senere sin Ret til Grosserer William Salomonsen, og ved et tinglæst Auktionsskøde af 28. September 1904 blev Ejendommen, der bar Navnet Brandholmsgaarden, overtaget af Aktieselskabet Nygaard for 90 100 Kr. Herunder paastod Entreprenør Martin Nielsen ved mundtlig Overenskomst at have købt Gaarden.

A/S Nygaard foretog derefter en Udstykning af den Del af Gaardens Jord, som laa Nord for Roskilde Landevej, og Bygningerne blev efterhaanden revet ned, medens en Parcel Syd for Landevejen, Matr. Nr. 8 a og Matr. Nr. 6 a af Brøndbyøster, Nygaard, ved en Købekontrakt af 28. September 1918, tinglæst d. 4. November 1919, blev solgt til A/S Hendriksholm, der igen solgte den ved tinglæst Skøde af 4. November 1919 til Københavns Kommune sammen med Matr. Nr. 19 a og 20 a af Rødovre og Matr. Nr. 18 af Rødovre og 30 a af Brøndbyøster.

MATR. NR. 9, KRIGSJORDEBOGEN NR. 12, DEN ENE HALVDEL AF GAMMELT NR. 11. VALHØJSGAARD

Paa Gaard Nr. 11 boede i 1682 to Bønder, Laurids Ibsen og Anders Poulsen. Ved Oprettelsen af Rytterdistriktet i 1718 blev

Gaarden delt i to Dele, og paa den her omhandlede Halvdel boede Lars Ibsen.

Han efterfulgtes af Jeppe Larsen, formodentlig hans Søn, og denne afstod Gaarden paa Grund af Alderdom i 1762 til Peder Pedersen mod at nyde Ophold paa Gaarden, saa længe han levede. Peder Pedersen betalte 6 Rdlr. i Indfæstning. Gaarden havde da 25 Fag Hus og var i maadelig Stand. Han fik Skøde paa Gaarden tinglæst d. 11. Maj 1767 ved Overgangen til Selveje. Ved Udskiftningen blev Gaarden udflyttet og fik Navnet Valhøjsgaard med et Hartkorn paa 6 Tdr. 6 Sk. $\frac{5}{6}$ Alb. Peder Pedersen afstod Gaarden til sin Svigersøn Hans Larsen fra Hvidovre ved en tinglæst Disposition af 5. November 1787. Hans Larsen, der ægtede Johanne Pedersdatter, skulde betale 380 Rdlr. til Peder Pedersen og desuden 25 Rdlr. som Mødrenearv til hver af dennes 4 Sønner: Søren, Niels, Hans og Peder. Selv skulde Peder Pedersen nyde Underhold paa Gaarden. Denne Disposition fik tinglæst en Paategning d. 13. August 1806, hvorved Ungkarl Morten Andersen, der havde ægtet Hans Larsens Enke Johanne Pedersdatter, blev indskrevet som Ejer af Gaarden efter Hustruen, til hvem den var blevet udlagt ved Skifte af 13. Marts 1804.

D. 20. November 1822 købte Morten Andersen en Jordlod paa Islevmark (Matr. Nr. 5), og han solgte Gaarden og Jordlodden ved et tinglæst Skøde af 13. September 1837 til Karen Marie Jacobsdatter, Enke efter Christen Christensen, for 1500 Rbdlr. Sølv og 3500 Rbdlr. Sedler. Hun solgte Gaarden alene ved en Købekontrakt af 22. November 1843 til Lorentz Lotharius Jørgen Oxholm, som fik Skøde tinglæst d. 26. Juni 1844, for 8000 Rbdlr. Sølv.

Efter Matriklen af 1844 blev Hartkornet fastsat til 7 Tdr. 5 Sk. 3 Fk. $\frac{3}{4}$ Alb.

Iflg. kgl. Bevilling af 3. Februar 1844, tinglæst d. 3. November 1858, blev Gaarden sammenlagt med Matr. Nr. 6 af Brøndbyøster, Nygaard ved Roskilde Landevej. Bygningerne er muligvis brændt paa dette Tidspunkt, og Jorden fulgte i den følgende Tid med Nygaard.

I 1858 overdrog Pastor Theodor Schmidt Oxholm Nygaard m. m. paa sin Broder Lorent's Vegne til Carl Schubart ved et Skøde af 1. Maj, tinglæst d. 3. November s. A. Denne solgte den i 1876 ved Skøde af 16. December, tinglæst d. 10. Januar 1877 til Proprietær H. F. Drescher.

I de følgende Aar skiftede Gaarden hyppigt Ejer, idet H. F. Drescher ved Skøde af 13. Oktober 1878, tinglæst d. 23. s. M., solgte

den til Forpagter H. J. Hansen, der ved Skøde af 1. Juni 1882, tinglæst d. 28. s. M., solgte den til Proprietær Thomas Arreboe Stender i Forbindelse med Matr. Nr. 3 b og 8 e af Rødovre. Stender solgte Ejendommen til Overretssagfører Axel Benny Salomonsen og Fabrikant S. P. J. Bjørnskov ved et Skøde af 30. Januar, tinglæst d. 8. Marts 1899. Det følgende Aar overdrog S. P. J. Bjørnskov sin Halvdel af Ejendommen til Grosserer William Salomonsen ved et Skøde af 22. Marts, tinglæst d. 18. April. Ved et Auktionsskøde, der blev tinglæst d. 28. September 1904, blev Gaarden solgt til Aktieselskabet Nygaard for 119 000 Kr. Entreprenør Martin Nielsen hævdede ogsaa her som ved Matr. Nr. 8 at have købt Gaarden. Matr. Nr. 9 havde stadig et Hartkorn paa 7 Tdr. 5 Sk. 3 Fk. $\frac{3}{4}$ Alb.

I de følgende Aar udstykkede A/S Nygaard Valhøjsgaardens Jord til Medlemmerne af Valhøjskvarterets Grundejerforening, medens Nygaard i Forbindelse med Matr. Nr. 8 a af Rødovre i 1919 blev solgt til A/S Hendriksholm, der igen solgte den til Københavns Kommune.

MATR. NR. 10, KRIGSJORDEBOGEN NR. 3, GAMMELT NR. 3.

I 1682 boede Laurids Hansen paa Gaarden og var i 1718 blevet afløst af Anders Christensen. I 1727 fik Niels Andersen, der var Dragon af Livkompagniet, Gaarden overladt, hvilken Anders Christensen afstod paa Grund af høj Alderdom. Niels Andersen ægtede Anders Christensens Datter og udlovede 4 Sk. Sæd i hver Vang til Forældrenes Underhold, i Indfæstning betalte han 10 Rdlr. Niels Andersen havde Gaarden i Fæste lige til 1760, da han afstod den til Landsoldat Søren Madsen, fordi han ikke længere kunde passe den. Bygningerne, som var paa 28 Fag Hus, var i slet Tilstand og Besætningen ringe. Niels Andersen og Hustru skulde have Ophold paa Gaarden, og i Indfæstning betalte Søren Madsen 4 Rdlr. Ved Overgangen til Arvefæste fik Søren Madsen Skøde paa Ejendommen d. 11. Maj 1767. Ved Udskiftningen blev Gaarden udflyttet, og dens Hartkorn ændredes fra 5 Tdr. 4 Sk. 3 Fk. 2 Alb. til 5 Tdr. 6 Sk. 3 Fk. $1\frac{1}{8}$ Alb.

Søren Madsen ejede Gaarden til 25. Februar 1799, da hans Svigersøn Jørgen Peitersen ved tinglæst Skøde overtog den. Han skulde indfri en Panteobligation paa 600 Rdlr. og udbetale 100 Rdlr. til hver af de to andre Svigersønner Lars Olsen, Brøndbyøster, og Peder Andersen, Islevmark, samt sørge for Ophold til Søren Madsen. Jørgen Peitersen solgte 3 Tdr. Hartkorn af sit Tilliggende til Kromand Chri-

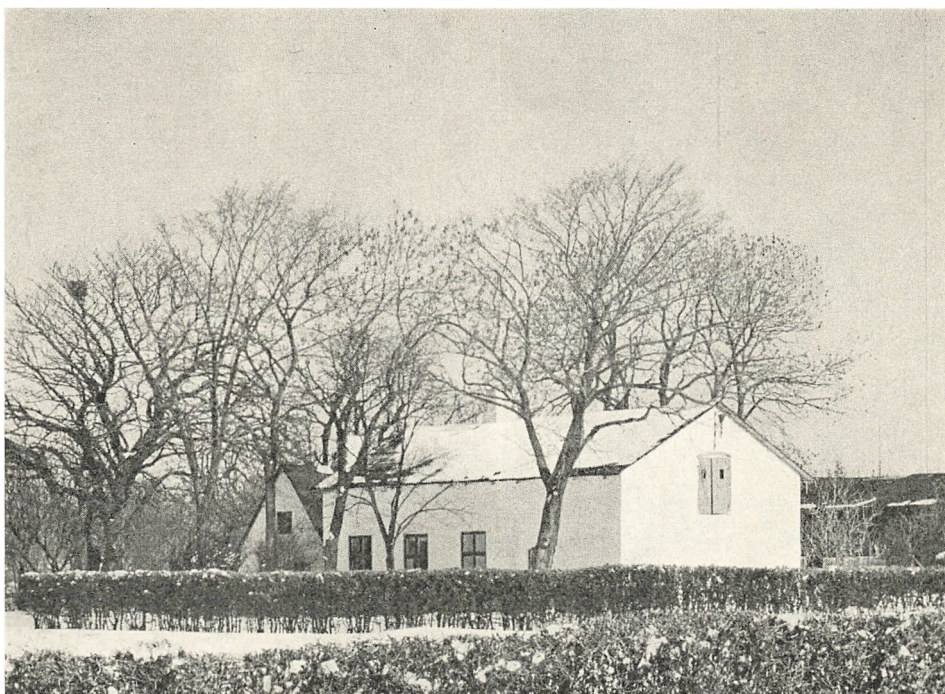

Matr. Nr. 10 af Rødovre.

stian Nielsen, Damhuset, ved et tinglæst Skøde af 9. August 1802. Det resterende Hartkorn, 2 Tdr. 6 Sk. 3 Fk. $1\frac{1}{8}$ Alb., med Bygninger solgte han ved et tinglæst Skøde af 14. Juni 1820 til Anders Nielsen for 2700 Rbdlr. Sedler.

Denne solgte igen Gaarden, der havde tre Længer, ved et tinglæst Skøde af 4. Juli 1832 til Ungkarl Ole Pedersen fra Gentofte for 2000 Rbdlr.

Ved Skøde af 22. Januar 1869, tinglæst d. 27. s. M., solgte Ole Pedersen Gaarden til Christian Sørensen, der ved Skøde af 17. Juni 1879 overdrog den til Niels Peter Sørensen. I 1891 solgte denne Gaarden til Mejeriforpagter Bengt Jespersen ved et Skøde af 17. Oktober, tinglæst d. 28. Oktober. Bengt Jespersen overdrog Ejendommen til Bent Oluf Jespersen i 1914 ved et Skøde af 3. Marts, tinglæst d. 11. Marts. Denne solgte den ved et Skøde af 25. April 1918, tinglæst d. 8. Maj, til Fængselshjælpen, og herfra overgik den ved et tinglæst Skøde af 15. Januar 1924 til Undervisningsministeriet og drives under Statsungdomshjemmet Prøven.

Pedersborg.

MATR. NR. 11, KRIGSJORDEBOGEN NR. 10, DEN ENE HALV- DEL AF GAMMELT NR. 9. PEDERSBORG

I 1682 boede de to Bønder Rasmus Hansen og Simon Christensen paa Gaard Nr. 9. Ved Rytterdistriktets Oprettelse i 1718 boede Simon Truelson paa den her omhandlede Halvdel, og han blev afløst som Fæster af sin Søn Hans Simonsen, som i 1758 fik Gaarden overladt mod at betale en Indfæstning paa 6 Rdlr. 2 Mrk., medens Faderen skulde have Ophold paa Gaarden, saa længe han levede. I den korte Omtale, Gaarden faar ved denne Lejlighed, hedder det, at den var paa 36 Fag Hus i maadelig Stand og havde et Hartkorn paa 6 Tdr. 6 Sk. 1 Fk. 1½ Alb.

Hans Simonsen fik tinglæst Skøde paa Ejendommen d. 11. Maj 1767, men døde faa Aar senere. Hans Enke Sidse Nielsdatter fik Gaarden overdraget ved Skiftet efter sin Mand d. 8. Januar 1773, og ved et Skøde, der blev underskrevet d. 26. Januar 1774 og tinglæst d. 14. Februar s. A., afstod hun den til sin Søn Peder Sørensen mod Ophold til sig og Udbetaling af Søsteren Ane Hansdatters Arv. Ved Udskiftningen blev Gaarden udflyttet til sine Jorder.

Peder Sørensen solgte Gaarden ved et tinglæst Skøde af 9. Novem-

ber 1808 til sin Søn Lars Pedersen. Til Underhold for sig og sin Hustru betingede Peder Sørensen sig 4 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg, 4 Tdr. Malt, 1 Fedesvin, 1 Fjerdings Smør, 4 Lp. Osteløbe samt Foder til en Ko Sommer og Vinter, og at der skulde bygges et 5 Fag Hus Syd for Gaarden og endelig 20 Rdlr. aarligt.

Ved et Skøde, der var underskrevet d. 16. December 1820 og tinglæst d. 10. Januar 1821, solgte Lars Pedersen 2 Tdr. 6 Sk. af Gaardens Hartkorn, det senere Matr. Nr. 11 b, til Niels Nielsen, saa at Gaardens resterende Hartkorn herefter var 4 Tdr. $\frac{5}{6}$ Alb.

Lars Pedersen overdrog Gaarden ved et tinglæst Skøde af 23. Januar 1839 til sin Svigersøn Rasmus Pedersen for 1600 Rbdlr.

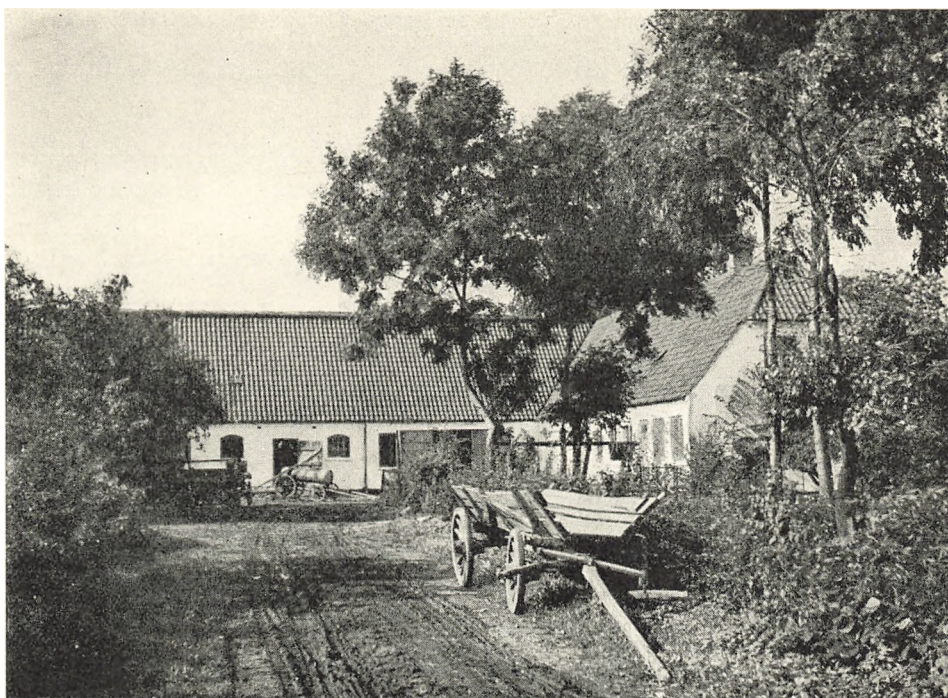
Efter Matriklen i 1844 udgjorde Gaardens Hartkorn 4 Tdr. 7 Sk. 2 Fk. 2 Alb. og heraf solgte Rasmus Pedersen ved en Købekontrakt af 30. April 1853, tinglæst d. 4. Maj s. A., og Skøde tinglæst d. 21. November 1855, en Jordlod paa ca. 18 Tdr. Land med et Hartkorn paa 2 Tdr. 1 Sk. $1\frac{1}{2}$ Alb., saa at Gaardens resterende Hartkorn derefter udgjorde 2 Tdr. 6 Sk. 2 Fk. $\frac{1}{2}$ Alb. Køberen, Gdr. Anders Bertelsen, Espegaard, betalte i Købesum 2400 Rdlr.

Ved et Skøde af 21. Maj 1861, tinglæst d. 29. s. A., solgte Rasmus Pedersen Gaarden til Johan Nielsen. I 1885 fik dennes Enke Ane Margrethe Nielsen Ejendommen overdraget ved Skiftebogsudskrift, der blev tinglæst d. 23. September. Hun afstod Ejendommen ved Skøde af 3. Juli 1908, tinglæst d. 15. Juli, til P. Thomsen, og dennes Sønner, Gartnerne Carl Adolf Thomsen og Frits Aage Thomsen fik Arveudlægsskøde derpaa d. 11. Juni, tinglæst d. 30. Juni 1923. Ved et Skøde af 2. Januar, tinglæst d. 8. Januar 1924, overdrog Carl Adolf Thomsen sin Halvdel til Broderen.

MATR. NR. 12, KRIGSJORDEBOGEN NR. 7, GAMMELT NR. 7. ESPEGAARD.

I 1682 boede Jens Søfrensen (Sørensen) paa Gaarden, og 1718 havde Rasmus Christensen den i Fæste. 1728 fik Rasmus Christensens Søn Hans Rasmussen, der var Dragon i Livkompagniet, Gaarden i Fæste, da Faderen var gammel og svagelig. Han betalte i Indfæstning 6 Rdlr. 64 Sk., men blev 1747 ved Dom frasat Gaarden, som da havde 25 Fag Hus og var i slet Stand.

Hans Eftermand paa Gaarden hed Hans Nielsen, der modtog den

Espegaard.

frit. Gaarden blev under ham bragt i maadelig Stand og havde ved hans Død 50 Fag Hus.

Han blev efterfulgt som Fæster af Landsoldat Rasmus Jensen, som ægtede hans Enke. I Indfæstning betaltes 6 Rdlr. 4 Mark. D. 11. Maj 1767 fik Rasmus Jensen Skøde som Ejer. Ved Udskiftningen blev Gaarden udflyttet til sine Jorder, og Hartkornet ændredes fra 7 Tdr. 2 Sk. 1 Alb. til 7 Tdr. 3 Sk. 3 Fk. $\frac{3}{4}$ Alb. Ved et tinglæst Skøde af 25. Oktober 1802 overdrog Rasmus Jensen Gaarden til sin Søn Hans Rasmussen efter et Skifte, som blev sluttet d. 13. April s. A. Hans Rasmussen skulde betale en Gældspost paa 700 Rdlr., til Børnene af sidste Ægteskab 477 Rdlr. $57\frac{1}{2}$ Sk. og til sine øvrige Søkende 550 Rdlr., i alt 1727 Rdlr. $57\frac{1}{2}$ Sk., samt give Faderen Underhold.

Efter Hans Rasmussens Død ægtede hans Enke Sidse Nielsdatter Ungkarl Rasmus Hansen d. 16. Oktober 1804, og han fik Skøde paa Gaarden tinglæst d. 31. Oktober s. A. Han solgte 1 Td. 4 Sk. af Gaardens Hartkorn til sin Broder Christen Hansen, saa at Hartkornet derefter var 5 Tdr. 7 Sk. 3 Fk. $\frac{3}{4}$ Alb.

Da Rasmus Hansen døde, fik hans Enke af andet Ægteskab Kirsten Olsdatter Gaarden udlagt ved et Skifte, der sluttede d. 14. Juni

1828. Hun blev viet til Gothielp Nielsen d. 19. September 1828 i Rødovre Kirke, og d. 8. Juli 1829 blev der tinglæst et Skøde for ham paa Gaarden.

D. 1. Juli 1840 blev den ved tinglæst Skøde overdraget til Anders Bertelsen fra Herstedvester, der paa det Tidspunkt allerede havde taget Ejendommen i Besiddelse. Købesummen var 2700 Rbdlr., foruden at Gothielp Nielsen og Hustru skulde have Ophold paa Gaarden, saa længe de levede.

Ved et Skøde af 6. Januar 1881, tinglæst d. 19. s. M., overdrog Anders Bertelsen Gaarden til sin Søn Hans Berthelsen, som i 1884 ved Skøde af 30. September, tinglæst d. 8. Oktober, afhændede den til sin Broder Anders Berthelsen.

Omkring Aarhundredskiftet laa der i alt 9 Tdr. 4 Sk. $\frac{1}{4}$ Alb. Hartkorn med et Areal paa 70 Tdr. Land under Gaarden. Den var opført af Anders Bertelsen i Aarene 1850—59 med grundmurede, straatækte Bygninger og bar Navnet Espegaard efter den gamle Betegnelse for dens Jorder. I 1888 købte Anders Berthelsen paa Udstillingen i København en stor, smuk Lade, der blev flyttet ud til Gaarden. For nogle Aar siden brændte Gaarden, og af de gamle Bygninger staar kun Staldlængen og noget af Laden tilbage.

I 1918 solgte Anders Berthelsen den til Anders Jensen Barslund ved et Skøde af 2. November, tinglæst d. 13. s. M.

I 1935 solgte denne Gaarden sammen med Matr. Nr. 11 c ved et Skøde af 13. Juli, tinglæst d. 9. August, til A/S Espegaard for 140 000 Kr. Medens Barslund ejede Gaarden, fandt der et Bortsalg af Jord Sted, og det blev fortsat under de følgende Ejere.

Ved et tinglæst Skøde af 26. Februar 1937 blev Landsrettsagfører A. Troedsson Ejer af Gaarden for 116 406,22 Kr., og han solgte den igen ved et tinglæst Skøde af 5. Januar 1940 til Fabrikant A. Rindom for 116 906,22 Kr.

MATR. NR. 13, KRIGSJORDEBOGEN DEN ENE HALVDEL AF NR. 4, GAMMELT NR. 4. CARLSRO

I 1682 boede de to Bønder Jochum Sørensen og Laurids Pedersen paa Gaarden Nr. 4.

Ved Rytterdistriktets Oprettelse i 1718 boede Peder Sørensen paa den ene Halvdel. Hans Søn Søren Pedersen fæstede Gaarden i 1721

Carlsro.

paa Grund af Faderens høje Alderdom og betalte i Indfæstning 6 Rdlr.

Efter Søren Pedersens Død fik Jens Jensen i 1758 Gaarden overladt, som Enken godvilligt afstod. Dens Bygninger var paa 19 Fag Hus og i maadelig Stand. Den 11. Maj 1767 fik Jens Jensen tinglæst Skøde paa Gaarden. Ved Udskiftningen blev Gaarden udflyttet til sine Jorder, og Hartkornet ændredes fra 6 Tdr. 1 Sk. 1 Fk. $\frac{1}{2}$ Alb. til 5 Tdr. 6 Sk. 3 Fk. $1\frac{1}{8}$ Alb.

Ved et tinglæst Skøde af 27. Januar 1800 solgte Jens Jensen Gaarden til sin Svigersøn John Pedersen, der havde ægtet hans Datter Maren Jensdatter. Iflg. Skødet skulde John Pedersen give sine Svi-gerforældre Ophold hos sig eller lade opføre et 4 Fag Hus samt levere dem aarligt 2 Tdr. Rug, 2 Tdr. Byg, 2 Tdr. Malt, 1 Fedesvin, 6 Rdlr. i Penge og 8 Læs Tørv paa 50 Snese samt give Sønnen Jens Jensen, som var Krøbling, 200 Rdlr., der altid skulde fæste paa Gaarden, og Ophold. Endelig skulde Datteren Ane Jensdatter, som var gift med Husmand Hans Pedersen i Rødovre, have 150 Rdlr. Jens Jensen døde d. 10. Februar 1802 og blev begravet paa Rødovre Kirkegaard d. 14. Februar, og hans Enke Ane Simonsdatter døde d. 24. Januar 1806.

John Pedersen havde Gaarden til 10. April 1822, da Peder Christophersen fik tinglæst Skøde paa den. John Pedersen skulde i Købesum have 1000 Rbdlr. Sølv og som aarligt Vederlag 2 Tdr. Rug, 2 Tdr. Byg, 2 Tdr. Malt m. m., saa at Købesummen i alt androg 1700 Rbdlr. Sølv. John Pedersen døde d. 29. Maj 1823.

Efter Peder Christophersens Død fik hans Enke Maren Hansdatter tinglæst Adkomst paa Gaarden d. 7. Marts 1838 efter Skifte d. 28. Februar s. A. Ved en Paategning paa Skødet til Peder Christophersen, som blev tinglæst d. 26. September 1838, blev Lars Olsen, der d. 13. Juli havde ægtet Maren Hansdatter i Rødovre Kirke, indskrevet som Ejer af Gaarden. Han solgte den ved tinglæst Skøde af 27. September 1843 til Valentin Jensen for 6100 Rbdlr., og han afhændede den igen ved et tinglæst Skøde af 25. Marts 1846 til Lars Christensen. Gaardens Hartkorn blev efter Matriklen af 1844 fastsat til 8 Tdr. 3 Sk. 2 Fk. 1¼ Alb., og Købesummen var 8600 Rbdlr.

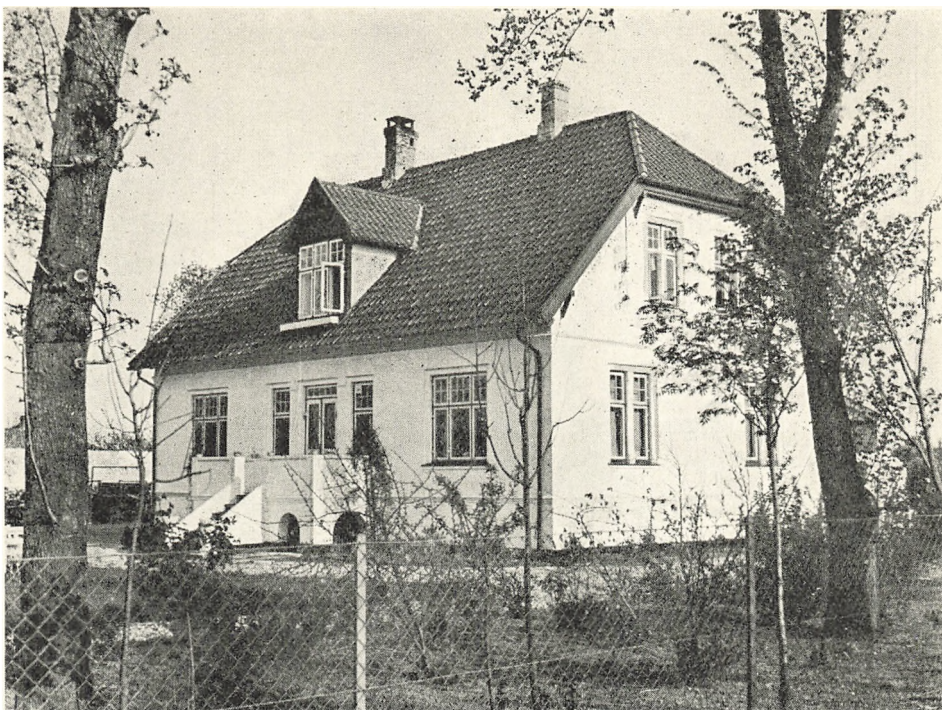
D. 14. April 1852 tinglæstes Adkomst paa Gaarden for Kirsten Andersdatter, Enke efter Lars Christensen. Hun solgte den ved en Købekontrakt af 29. Oktober 1853 til Otto Hansen, der ved Transport overdrog sin Ret til Skøde til Carl Frederik Bruun, for hvem der blev tinglæst Skøde paa Gaarden d. 8. August 1855 for en Købesum af 20500 Rbdlr. Til Gaarden hørte der to Enge og Tørvemoser i Viemosen.

Kaptajn Carl Frederik Bruun solgte Gaarden til Ernst Ludvig Bruun ved Skøde af 12. Maj 1870, tinglæst d. 25. s. M., og denne solgte den igen ved Skøde af 21. December 1874, tinglæst d. 13. Januar 1875, til Ungkarl Peder Jensen.

Ved en Skifteudskrift af 24. Januar 1906 blev Ejendommen overdraget hans Arvinger Niels og Otto Jensen, og ved tinglæst Skøde af samme Dato overtog Otto Jensen den.

Han solgte Gaarden ved et Skøde af 13. Februar 1915, tinglæst d. 24., til Victor Bay Rasmussen, som igen solgte den til Christopher Nielsen ved et Skøde af 30. April, tinglæst d. 4. Juni 1919. Efter Christopher Niensens Død blev Gaarden overtaget af hans Arvinger ved et Arveudlægsskøde, der blev tinglæst d. 12. Juli 1934. Hartkornet udgjorde paa dette Tidspunkt 8 Tdr. 2 Sk. 1 Fk. 0 Alb.

Arvingerne afhændede Gaarden ved Skøde af 23. November 1934, tinglæst d. 5. December, til Sagfører R. N. Rasmussen for 105500 Kr., og den er stadig i denne Families Eje.

Nygaard.

MATR. NR. 14, KRIGSJORDEBOGEN NR. 5, GAMMELT NR. 5.
NYGAARD

I 1682 boede Hans Pedersen paa Gaard Nr. 5. Ved Rytterdistrik-
tets Oprettelse 1718 havde Bonden Jens Michelsen den i Fæste. Gaar-
dens Hartkorn var paa 11 Tdr. 2 Sk. 3 Fk. 1 Alb., men i 1728 blev
der afgivet 4 Tdr. 1 Fk. 2 Alb. til Damhuset, saa at Hartkornet her-
efter androg 7 Tdr. 2 Sk. 1 Fk. 2 Alb.

I 1738 fik Fæstebonde Michel Jensen i Hvissinge overladt sin Fa-
ders Gaard, som denne afstod 76 Aar gammel. Han betalte 10 Rdlr.
i Indfæstning.

1765 fik Niels Madsen Gaarden i Fæste efter Michel Jensens og
Hustrus Død. Om Bygningerne, der var paa 36 Fag Hus, hedder det,
at de var i slet Stand. Niels Madsen ægtede Michel Jensens Datter og
betalte 8 Rdlr. i Indfæstning. Han fik tinglæst Skøde som Ejer d. 11.
Maj 1767. Han var gift to Gange, og ved et Testamente mellem ham
og hans anden Hustru Kirsten Pedersdatter blev det bestemt, at den
efterlevende skulde beholde Gaarden. Efter Niels Madsens Død ægtede

Enken Landsoldat Hans Joensen fra Aagerup, der fik tinglæst Adkomst paa Gaarden d. 10. Februar 1772.

Ved Udskiftningen blev Gaarden udflyttet og Hartkornet ændredes fra 7 Tdr. 2 Sk. 1 Fk. 2 Alb. til 7 Tdr. 3 Sk. 3 Fk. $\frac{3}{4}$ Alb.

Hans Joensen døde 1798, og i et Testamente mellem ham og Kirsten Pedersdatter af 30. Oktober 1798 var det bestemt, at den længstlevende skulde hensidde i uskiftet Bo, saalænge vedkommende forblev ugift, og at denne selv skulde bestemme, hvem af Børnene der skulde overtage Gaarden. Ved et tinglæst Skøde af 16. November 1808 afstod Kirsten Pedersdatter Gaarden, der nu bar Navnet Nyegaard, med Indbo og Besætning og en Del af Parcel Nr. 2 paa Islevmark til sin Søn Peder Hansen mod, at han udredte 2000 Rbdlr. dansk Kurant til sine Søskende, hvoraf en Broder Jens Hansen fik 600 Rbdlr., en anden Broder Joen Hansen 600 Rbdlr., en Søster Dorthe Hansdatter 400 Rbdlr. og en Søster Karen Hansdatter 400 Rbdlr., medens en anden Søster Anc Hansdatter, der var gift med Peder Olsen, havde faaet sin Arv. Selv betingede Moderen sig, at Gaardens Ejer skulde opføre et 7 Fag Hus til hende ved den vestre Ende af Gaarden og levere hende forskellige Naturalier, hvis hun valgte at flytte fra Gaarden. Kirsten Pedersdatter døde 1819 og blev begravet paa Rødovre Kirkegaard d. 25. November.

Efter Peder Hansens Død fik hans Enke Ellen Jørgensdatter Gaarden udlagt, og da hun ægtede Hans Erichsen, fik han tinglæst Adkomst til Gaarden d. 4. Oktober 1820. Ved et tinglæst Skøde af 21. Juni 1826 solgte Hans Erichsen Nyegaarden til Carl Luno for 5000 Rbdlr. Sedler.

Familien Luno⁶⁶), som er blevet mest kendt ved Bianco Luno, der grundlagde den store Bogtrykkerivirksomhed i København, kan føres tilbage til det 18. Aarhundrede. Det er ikke muligt at fastslaa, om den er dansk eller udenlandsk. De ældst kendte Medlemmer skriver Navnet baade Lunow og Lunø, og først Bianco Lunos Fader fæstner Formen Luno efter at have brugt begge Former.

Bedstefaderen til Carl og Bianco Luno hed Jacob Lorentzen Luno og var Amts-Chirurg i København.

Han har været en anset Mand, idet han blev Værge for Helligaandskirken, og har ogsaa været formuende, saa at han kunde købe en stor Ejendom Bryggergaarden i Vimmelskaftet Nr. 176—177 (nuværende Nr. 29). Han overtog Gaarden d. 26. Juni 1747, og d. 11. Oktober tog han Borgerskab som Brygger og opgav at være Amts-

Chirurg det næste Aar. Han ejede Gaarden til 1765 og synes derefter at have forladt Byen. Hans Søn Jens Luno døde 1796 som Tolder og Konsumptionsbetjent i Randers, og her synes alle Børnene at være født. Den ældste Carl blev født i 1784 og blev Student fra Randers Skole i Efteraaret 1801. Den yngste af Børnene Bianco, eller som hans fulde Navn lød Christian Peter Bianco, blev født d. 24. Juni 1795.

Carl Luno kom som Student til København og sammen med ham den yngste Søn Bianco, der skulde gaa i Skole her. Carl Luno levede ivrigt med i Datidens litterære Liv og var en særlig god Ven af B. S. Ingemann. Han blev i 1803 Kopist i Brandforsikringskontoret under Kommercekollegiet og var i 1816 avanceret til Kontorchef og Kancelliraad.

Nygaarden, som Luno købte i 1826, ejede han til sin Død. Ved et Skøde af 2. Januar 1866, tinglæst d. 24. s. M., overdrog hans Enke Louise Luno, f. Wiberg, Gaarden til Sønnen Christian Luno.

Efter Christian Lunos Død fik hans Søn Carl Johan Luno Adkomst paa Gaarden tinglæst d. 9. Maj 1906. I 1907 brændte Gaarden, men blev genopbygget af Carl Luno, der solgte den ved et Skøde af 20. December 1917, tinglæst d. 9. Januar 1918, til P. C. Christensen, Christopher Nielsen og Søren Mickelsen, af hvilke de to førstnævnte overdrog deres Andele til Søren Mickelsen ved et Skøde af 13. December 1922, tinglæst d. 9. Januar 1923.

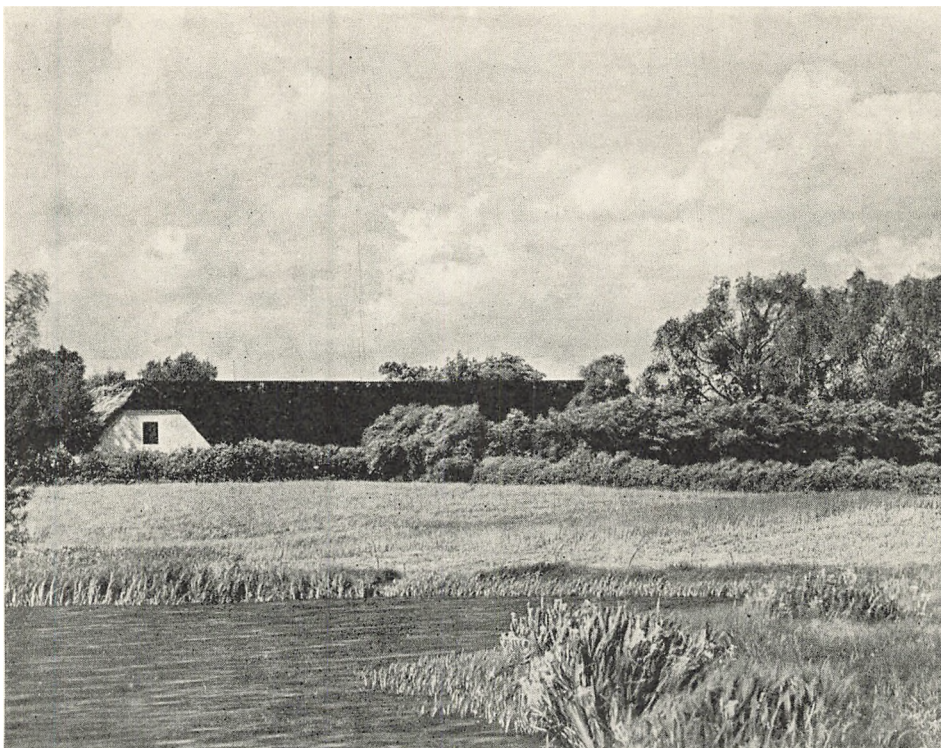
Derefter blev Gaarden solgt til Ejendomsaktieselskabet Nygaard ved et tinglæst Skøde af 24. Maj 1928, og Jorderne blev udstykket.

MATR. NR. 15, KRIGSJORDEBOGEN NR. 2, GAMMELT NR. 2. NØRREGAARD

I 1682 boede Olluf Bendtsen d. Ældre paa Gaarden; han var ved Rytterdistriktets Oprettelse i 1718 blevet afløst af Hans Hansen. I 1736 fik Lars Hansen Gaarden, som Hans Hansens Enke godvilligt afstod efter sin Mands Død. Der betaltes 16 Rdlr. i Indfæstning.

Ved Overgangen til Arvefæste fik Lars Hansen tinglæst Skøde paa Gaarden d. 11. Maj 1767. Ved Udskiftningen, hvorunder Gaarden blev udflyttet, fik denne Gaard, der havde et Hartkorn paa 8 Tdr. 5 Sk. 2 Fk., et Tillæg paa 4 Sk. 2 Fk. $\frac{1}{4}$ Alb., saaledes at dens Hartkorn beløb sig til 9 Tdr. 2 Sk. $\frac{1}{4}$ Alb.

Da Lars Hansen døde, fik hans Enke Elsebeth Larsdatter Gaarden overdraget ved Skiftet, og hun afstod den til deres Søn Lars Larsen

Nørregaard.

ved et Skøde, der blev udstedt d. 30. Oktober 1783 og tinglæst d. 3. November s. A. Lars Larsen fik Gaarden med Tilbehør overdraget mod at sørge for Moderen, saa længe hun levede, og eventuelt lade opføre et Hus til hende, men ellers uden at udrede yderligere til andre Arvinger, da han havde tjent paa Gaarden i 21 Aar uden Løn, hvorfor han havde et Tilgodehavende paa 350 Rdlr. Elsebeth Larsdatter døde 1796 og blev begravet paa Rødovre Kirkegaard d. 22. Maj.

Ved Lars Larsens Død fik hans Enke Birthe Eriksdatter udlagt Boet ved Skiftet d. 13. Juli 1815. Hun døde d. 19. September 1826 og efterlod sig to myndige Sønner Niels og Erik Larsen, der begge blev indskrevet som Ejer af Gaarden ved en Adkomst, som blev tinglæst d. 3. Oktober 1827. For at undgaa en Deling af Ejendommen afstod Erik Larsen sin Halvpart til Broderen Niels Larsen for 2000 Rbdlr. Sedler ved en Adkomst, der blev tinglæst d. 7. November 1827.

Efter Niels Larsens Død fik hans Enke Johanne Olsdatter tinglæst Adkomst paa Ejendommen d. 23. Juli 1856. Den havde da et

Jordtilliggende paa 9 Tdr. 7 Sk. 2 Fk. $\frac{3}{4}$ Alb. Hartkorn foruden en Jordlod paa Islevmark paa 1 Td. 4 Sk. 2 Fk. $2\frac{3}{4}$ Alb. Hartkorn.

Samme Dato tinglæstes en Adkomst for Gdr. Lars Nielsen paa Gaarden. Han havde d. 30. Maj 1856 ægtet Johanne Olsdatter og blev nu indskrevet som Ejer af Gaarden. Kun faa Aar efter døde han, og for anden Gang fik Johanne Olsdatter Adkomst paa Gaarden tinglæst d. 29. August 1860. Hun giftede sig for tredie Gang med Anders Nielsen, en Broder til Lars Nielsen, der samme Dato fik tinglæst Adkomst.

Efter hans Død blev Sønnen Lars Nielsen Ejer ved en tinglæst Adkomst af 28. Februar 1900. Omkring Aarhundredskiftet havde Gaarden, der kaldtes Nørregaarden, et samlet Hartkorn paa 12 Tdr. 4 Sk. 1 Fk. $\frac{1}{4}$ Alb. med et Areal af 115 Tdr. Land. Bygningerne var grundmurede, sammenbyggede med Straatage.

Lars Nielsen ejede Gaarden til 1912, da han solgte den til Jan Tønnesen ved et Skøde af 1. Marts, tinglæst d. 6. Marts. I 1917 købte Hans Jensen Barslund og Chr. Rathmann Gaarden ved et Skøde af 29. November, tinglæst d. 5. December, og ved forskellige Ejerskifter blev Jorderne udstykket. Bygningerne blev revet ned, og af Materialerne opførtes Ejendommen Ejbyvej 126 a.

MATR. NR. 16, KRIGSJORDEBOGEN NR. 1, GAMMELT NR. 1. MARIEHØJ

Denne Gaard, der var den nordligste i Rødovre By, beboedes i 1682 af Peder Jensen. Ved Oprettelsen af Københavns Rytterdistrikt i 1718 boede Erich Larsen paa Gaarden; efter hans Død fik Landsoldat Peder Johansen Gaarden i 1737 og gav 13 Rdlr. 32 Sk. i Indfæstning. Til Peder Johansen blev der udstedt Skøde paa Gaarden d. 16. Juli 1766, og det blev tinglæst d. 11. Maj 1767. I sin Alderdom, da hans Hustru var død, overdrog Peder Johansen Gaarden til sin ældste Søn Erich Pedersen, der fik Skøde tinglæst d. 11. Marts 1776.

Denne Gaard blev ikke udflyttet ved Udskiftningen, men Hartkornet ændredes fra 10 Tdr. 2 Sk. 1 Fk. til 9 Tdr. 2 Sk. 1 Fk. $\frac{1}{4}$ Alb.

Ved et tinglæst Skøde af 30. April 1798 blev Gaarden overdraget til Ungkarl Mads Hansen efter Erich Pedersens Død, idet Mads Hansen ægtede Erich Pedersens Enke Sidse Hansdatter.

Efter Mads Hansens Død fik hun Gaarden udlagt til sig ved et

Mariehøj.

Skifte af 27. Januar 1813. I sit første Ægteskab med Erich Pedersen havde Sidse Hansdatter to Sønner Peder og Hans Erichsen og i andet Ægteskab med Mads Hansen en Søn Erich Madsen. Da Sidse Hansdatter døde, fik Erich Madsen Gaarden ved et tinglæst Skøde af 30. Juni 1824 mod, at han indfrie en Pantegæld paa 2400 Rbdlr. Sølv og betalte Peder Erichsen, der var Gaardejer i Hvidovre, 1000 Rbdlr. Sedler. Laanet var stiftet, for at Hans Erichsen, som var Gaardejer i Rødovre, kunde faa sin Mødrenearv; Erich Madsens egen Part var vurderet til 1000 Rbdlr.

D. 16. Juli 1845 fik Kirsten Pedersdatter, Enke efter Sognefoged og Gdr. Erich Madsen, tinglæst Adkomst paa Gaarden efter sin Mands Død. Hun overdrog Gaarden ved et tinglæst Skøde af 10. Januar 1849 til sin Svigersøn Carl Robert Laybourn. Paa dette Tidspunkt hørte der 10 Tdr. 6 Sk. 1 Fk. $2\frac{1}{4}$ Alb. Hartkorn til Gaarden, og Købesummen var 13 700 Rbdlr. Sølv, ligesom Kirsten Pedersdatter skulde have Ophold paa Gaarden.

Carl Robert Laybourn var født d. 29. Maj 1818 som Søn af Nathaniel Laybourn, der ejede Hendriksholm. Han ejede indtil sin Død d. 25. Maj 1891 den gamle rødkalkede Gaard, som senere omtrent blev nedrevet, og var i mange Aar Sognefoged.

Ved en Ombygning i 1835—36 blev Stuehuset, der dannede en Fløj mod Bagsøen, flyttet til Nordsiden, hvor det blev opført paa en efter Datidens Forhold særdeles komfortabel Maade.

I Ægteskabet med Sidse Erichsdatter var der elleve Børn, og efter Faderens Død overtog Sønnen Carl Christian Laybourn Gaarden. Han maatte afstaa den, og ved et Auktionsskøde af 13. Maj, tinglæst d. 14. Juni 1911, blev Halvdelen af den overdraget til Brændevinsbrænder A. Schmidt og den anden Halvdel til Christen Andreasen Christensen. Sidstnævnte, der gav Gaarden Navnet Mariehøj efter sin Hustru, var født i Hedehusene d. 3. Februar 1856 som Søn af Krojer Peder Christensen, senere Damhuskroen. Til Gaarden hørte der efter et Bortsalg af Jord nu 4 Tdr. 3 Sk. 3 Fk. $1\frac{3}{4}$ Alb. med et Areal af $32\frac{1}{2}$ Td. Land. Carl Christian Laybourn flyttede derefter hen i et Hus, Matr. Nr. 16 i af Rødovre, som blev opført i 1913 paa en Parcel fra Gaarden under Navn af Poppelly. En anden af Carl Robert Laybourns Sønner var Wilhelm Laybourn, der købte og udstykkede en Del af de gamle Gaarde i Vanløse.

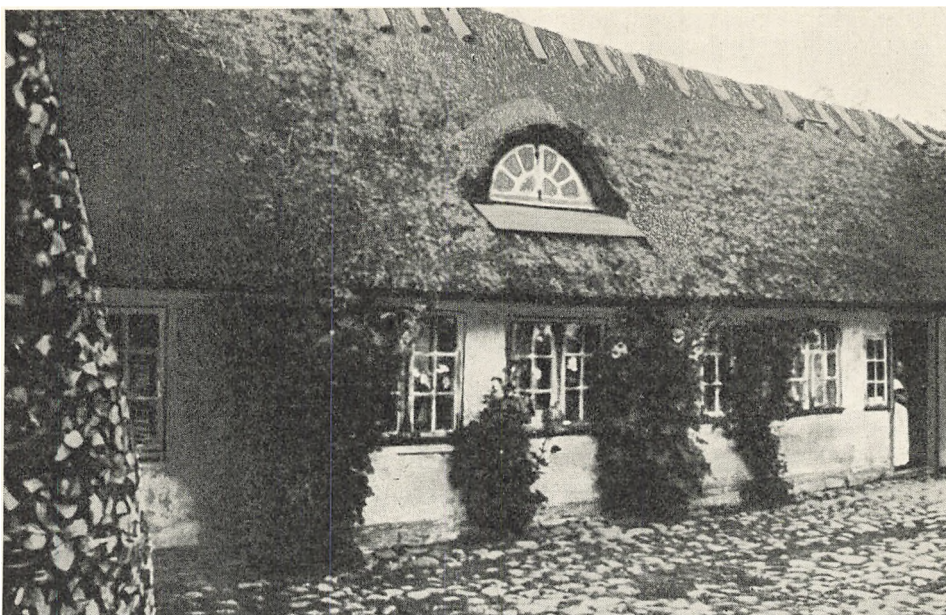
Efter Christen Andreasen Christensens Død d. 5. Februar 1919 fik hans Enke tinglæst Adkomst paa Halvdelen af Ejendommen d. 25. Maj 1920, og hendes Arvinger fik den overdraget ved Tinglæsning d. 7. September 1931. A. Schmidts Halvpart blev overtaget af Christen Andreasen Christensens Arvinger i 1941.

MATR. NR. 17, KRIGSJORDEBOGEN DEN ENE HALVDEL AF NR. 4, GAMMELT NR. 4. GRØNDALSLUND

I 1682 boede der to Bønder Jochum Sørensen og Laurids Pedersen paa Gaarden Nr. 4.

1718 havde Peder Truelsen den ene Halvdel i Fæste, men afstod den godvilligt til Hans Truelsen for selv at overtage en Gaard i Budginge. Gaardens Bygninger var daarlige, og sammen med Gaarden antog Hans Truelsen 5 Heste, Vogn, Plov og Harve, men intet Bohave. I 1757 afstod han Gaarden med Bygninger paa 30 Fag Hus i god Stand mod Underhold for sig og sin Hustru til Anders Mortensen. Ved Overdragelsen af Gaarden i Arvefæste fik Anders Mortensen tinglæst Skøde paa Gaarden d. 11. Maj 1767. Ved Udskiftningen ændredes Hartkornet fra 6 Tdr. 1 Sk. 1 Fk. $\frac{1}{2}$ Alb. til 5 Tdr. 6 Sk. 3 Fk. $1\frac{1}{8}$ Alb., men Gaarden blev ikke udflyttet.

D. 13. Oktober 1783 fik Jens Truelsen tinglæst Hjemmelsbrev paa

Grøndalslund.

Gaarden. Han havde ægtet Anders Mortensens Enke Ellen Knuds-datter, og efter hans Død solgte hun Gaarden til sin Søn af første Ægteskab Morten Andersen for 2950 Rdlr. dansk Kurant og mod Løfte om, at han vilde opføre et Hus til hende, hvis hun ikke vilde bo hos ham. Skødet til Morten Andersen blev tinglæst d. 15. November 1802, og ved et tinglæst Skøde af 23. November 1808 solgte han Gaarden til sin Søster Anne Andersdatter. Ved Overdragelsen skulde hun betale ham 1000 Rdlr., indløse 2 Panteobligationer paa 900 Rdlr. og betale hans to Halvbrødre Anders og Knud Jensens Fædrenerav ved Skiftet d. 17. Juni 1802 831 Rdlr. 3 Mrk. $\frac{1}{2}$ Sk., i alt 2731 Rdlr. $48\frac{1}{2}$ Sk.

D. 29. August 1810 blev der tinglæst en Paategning til dette Skøde, hvorefter Gdr. Peder Andersen fra Avedøre havde ægtet Anne Andersdatter og blev indskrevet som Ejer af Gaarden. Peder Andersen solgte den til exam. jur. Thorvald Nissen ved tinglæst Skøde af 6. Februar 1833 for 5000 Rbdlr. Sølv. Ved et tinglæst Skøde af 2. April 1845 solgte Thorvald Nissen Gaarden til Valentin Jensen for 8000 Rbdlr. Efter Matriklen af 1844 anførtes Hartkornet nu til 7 Tdr. 2 Sk. $2\frac{3}{4}$ Alb.

Valentin Jensen ejede kun Gaarden i kort Tid. Ved en Købekontrakt af 30. April 1845 solgte han den til Gdr. Søren Larsen, der ved

en Transport af 27. September 1845 overdrog sin Ret til Skøde til Forvalter Jørgen Hansen. Denne fik Skøde paa Gaarden tinglæst d. 4. Februar 1846 for en Købesum af 9000 Rbdlr.

I 1894 overdrog Jørgen Hansen Gaarden til Rasmus Johannes Petersen ved et Skøde af 28. August, tinglæst d. 12. September.

I Nutiden fik Ejendommen Navnet Grøndalslund. Den havde omkring Aarhundredskiftet et Hartkorn paa 6 Tdr. 7 Sk. 3 Fk. $1\frac{3}{4}$ Alb. med et Areal paa 50 Tdr. Land.

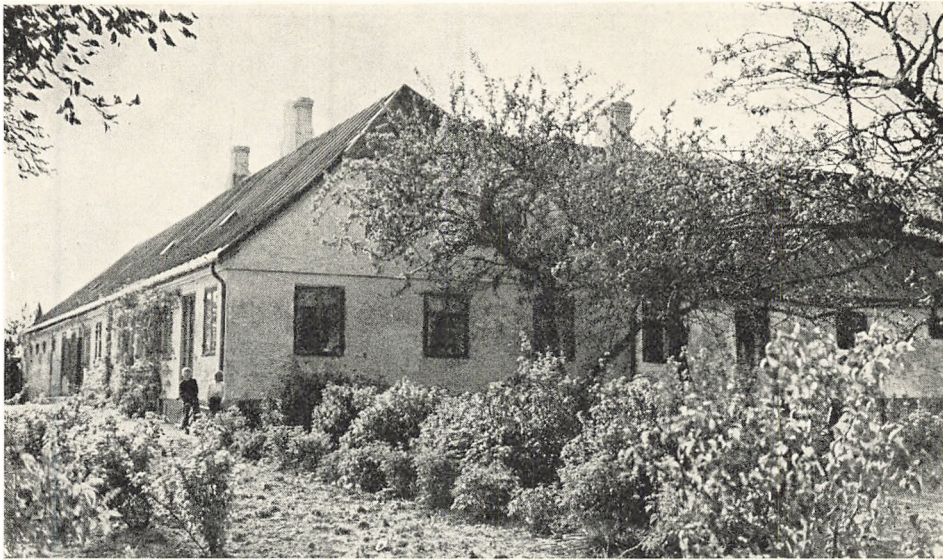
Det fortælles, at Gaarden brændte 1801 under Englændernes Angreb og blev genopført Aaret efter; den nu nedrevne Hovedbygning, som var af Bindingsværk, skulde stamme fra denne Tid. Grøndalslund laa omgivet af en meget stor, smuk Have med 800 Frugtræer, hvoraf Spor kan ses endnu. I de senere Aar blev en stor Del af Jorden udstykket, og ved et Arveudlægsskøde tinglæst d. 26. April 1932 blev Ejendommen overdraget til Harald Vald. Moll Petersen og Marie Ulrikke Moll Petersen.

MATR. NR. 18, EN DEL AF KRIGSJORDEBOGEN NR. 11, GAMMELT NR. 10. MARIELYST

D. 1. August 1796 tinglæstes en Købekontrakt mellem Mathias Callesen og Kaptajn John Glender, hvorved den sidstnævnte købte ca. Halvdelen af Langstedgaards Jorder (se Matr. Nr. 4) med et Hartkorn paa 3 Tdr. 3 Sk. 2 Fk. 1 Alb., hvortil kom ca. 1 Td. Hartkorn, som Glender ejede i Forvejen.

Kaptajn Glender fik Skøde tinglæst d. 16. Januar 1797 og opførte her Gaarden Marielyst opkaldt efter hans Hustru, men solgte den allerede i 1799 ved et tinglæst Skøde af 9. December s. A. til Niels Christensen Hammershøj. Købesummen var 6000 Rdlr. dansk Kurant, og med Gaarden fulgte 2 Tdr. 6 Sk. 1 Alb. Hartkorn. Ved Salget af Gaarden fulgte ikke den nordre Mark paa 1 Td. 5 Sk. $1\frac{3}{20}$ Alb. Hartkorn med, som Kaptajn Glender beholdt sammen med Gaardens Tørvemose og Eng ved Damhuset (se Matr. Nr. 19).

Efter sin Mands Død solgte Fru Else Hammershøj, der boede i København, Gaarden til exam. jur. Knud Weybye for 4550 Rdlr. dansk Kurant ved et tinglæst Skøde af 4. Maj 1808. Exam. jur. og Kystbefalingsmand Knud Weybye solgte Marielyst ved et tinglæst Skøde af 8. Juli 1812 til Brændevinsbrænder Andreas Nielsen Mogel-

Marielyst.

berg for 16 000 Rdlr. Den havde da et Areal paa 28 Tdr. Land og var skyldsatsat for ovennævnte Hartkorn.

Samme Dato solgte Andreas Nielsen Mogelberg, som havde taget Gaarden i Besiddelse d. 1. April 1811, den til Grosserer Gerson Melchior for 22 000 Rdlr., altsaa en ganske net Stigning fra 1808, men Prisen dalede ogsaa eftertrykkeligt ved næste Salg.

Grosserer Melchior solgte Marielyst ved tinglæst Skøde af 11. Oktober 1820 til Forvalter Peter Aagesen for 4800 Rbdlr. Sølv. Sammen med Gaarden fulgte en Jordlod paa 3 Tdr. 1 Sk. 3 Fk. $\frac{3}{4}$ Alb. Hartkorn i Brøndbyøster.

Peter Aagesen solgte Gaarden ved Skøde af samme Dato til Bagermester Jesper Hamborg for 4000 Rbdlr. Sølv; denne solgte Gaarden med de to Parceller til Fru Susanne Juel, Enke efter Branddirektør Juel, ved et tinglæst Skøde af 19. Marts 1828 for 3500 Rbdlr. Sølv.

Fru Juel solgte Ejendommen ved et tinglæst Skøde af 1. September 1830 til Ungkarl Erik Hansen fra Farum for 4000 Rbdlr. Sedler.

Ved en Købekontrakt, som blev tinglæst d. 13. December 1837, solgte Erik Hansen Marielyst til exam. jur. Thomas Fogh, der imidlertid ved Transport overførte den til Kurvemagermester Heinrich Thies Aberhoff, som fik Skøde paa Gaarden tinglæst d. 16. Januar 1839, for en Købesum af 5900 Rbdlr. Sølv.

Aberhoff solgte Gaarden ved en tinglæst Købekontrakt af 3. Fe-

bruar 1841 og Skøde af 11. Januar 1843 til Otto Carsten Ludvig Ottonen for 9300 Rbdlr. Sølv. Denne afhændede Gaarden ved tinglæst Købekontrakt af 17. Februar 1847 og Skøde af 9. Juni s. A. til Forpagter Gustav Smith for 12 000 Rbdlr.

Efter Matriklen af 1844 havde Marielyst et Hartkorn paa 3 Tdr. 6 Sk. 2 Fk. $\frac{1}{2}$ Alb. i Rødovre og i Brøndbyøster 2 Tdr. 3 Sk. 2 Fk. $1\frac{1}{4}$ Alb., i alt 45 Tdr. Land. Ved Anlægget af Jernbanen til Roskilde afgav Gaarden $1\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn til Jernbanen, der blev ført over dens Jord.

Forpagter G. Smiths Arvinger overdrog Gaarden til Lars Larsen ved et Skøde af 18. Juni 1861, tinglæst d. 26. s. M. I 1869 solgte denne Gaarden til Christoffer Poulsen ved et Skøde af 5. Januar, tinglæst d. 13. s. M., og han solgte atter Ejendommen til sin Svigersøn Christen Hansen ved et Skøde af 28. August 1896, tinglæst d. 2. September. Gaardens samlede Hartkorn var 5 Tdr. 7 Sk. $\frac{1}{2}$ Alb. med et Areal paa 42 Tdr. Land.

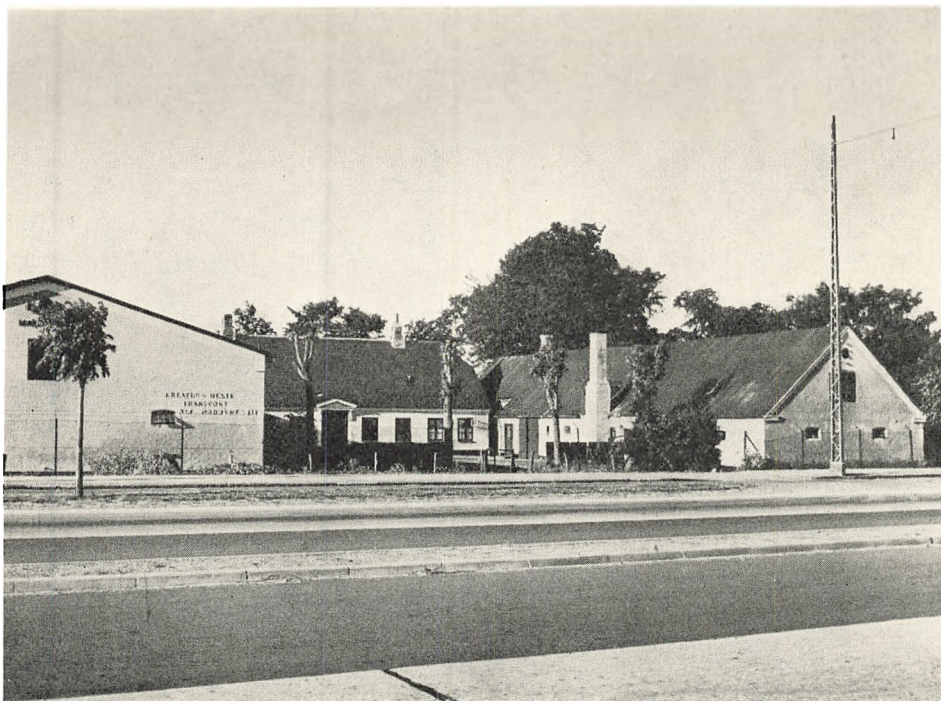
Christen Hansen solgte Marielyst tilligemed Matr. Nr. 30 a af Brøndbyøster til A/S Hendriksholm ved Købekontrakt af 19. Juli og 28. September 1918, tinglæst d. 4. November 1919, og de to Matrikelnumre blev af A/S Hendriksholm solgt til Københavns Kommune sammen med Matr. Nr. 19 a og 20 a af Rødovre og 8 a af Rødovre og 6 a af Brøndbyøster ved et tinglæst Skøde af 4. November 1919.

MATR. NR. 19, EN DEL AF KRIGSJORDEBOGEN NR. 11, GAMMELT NR. 10. MARIEDAL

Da Kaptajn John Glender solgte Gaarden Marielyst til Niels Christensen Hammershøj ved et tinglæst Skøde af 9. December 1799, beholdt han 1 Td. 5 Sk. $1\frac{3}{20}$ Alb. Hartkorn og opførte her en ny Gaard, kaldet Mariedal efter sin Hustru.

Efter at John Glender og hans Hustru Margrethe Marie Walleen var døde, arvede deres Døtre Nancy Lyth, Enke efter Skibskaptajn Mathias Lyth, og Gustave Glender, Enke efter Skipper Niels Mahlen, deres Forældres Landsted. De solgte det til Ole Jensen Manna, der fik Skøde tinglæst paa Ejendommen d. 2. Juni 1824, idet han dog havde overtaget det paa et tidligere Tidspunkt, for en Købesum af 2800 Rbdlr. Sedler.

Ved et tinglæst Skøde af 15. Juni 1831 solgte Manna Gaarden til Jens Pedersen for 2900 Rbdlr. Sedler, og denne afhændede den igen

Mariedal.

ved Købekontrakt af 5. August 1835 til Niels Nielsen fra Smidstrup i Holbæk Amt, til hvem der blev tinglæst Skøde d. 13. Januar 1836, for en Sum af 3200 Rbdlr. Sedler.

Niels Nielsen solgte Ejendommen ved en Købekontrakt af 28. Marts 1844, tinglæst d. 5. Februar 1845, til kongelig Garderobebetjent Hans Rasmussen for 4800 Rbdlr.

Efter Matriklen af 1844 var Gaardens Hartkorn fastsat til 2 Tdr. 3 Sk. 2 Fk. $\frac{3}{4}$ Alb. bestaaende af Jordlodden ved Gaarden og en Eng ved Damhuset. Paa det Tidspunkt havde Gaarden en Hovedbygning og to Staldlænger som i Nutiden.

Hans Rasmussen døde imidlertid, og hans Enke Wilhelmine Marie Rasmussen, der sad i uskiftet Bo, overdrog sin Ret til at faa Skøde paa Ejendommen til Sadelmagermester Carl Frederik Pechüle, som udredte Købesummen, og til hvem der blev tinglæst et Skøde d. 16. April 1845.

Pechüle ejede efter tinglæst Skøde af 8. Maj 1850 ogsaa Jorden til Landstedet Milestedet, der var nedbrændt, og solgte Mariedal og Hovedparten af denne Parcel sammen med en Jordlod paa Islevmark

ved tinglæst Skøde af 7. Juli 1852 til Kaptajn Peter Christian Bjørn efter forudgaaende Købekontrakt af 19. Juni 1850 for 8500 Rbdlr.

Ved et tinglæst Skøde af 2. Juni 1856 solgte Peter Christian Bjørn en Parcel, Matr. Nr. 19 b, paa 3 Fk. 2½ Alb. til Kvægghandler Andreas Pedersen.

I 1867 solgte Peter Christian Bjørn Ejendommen ved et Skøde af 13. December, tinglæst d. 18. December, til Peder Sørensen, som ved Skøde af 6. Maj 1897, tinglæst d. 12. s. M., solgte den til sin Søn Søren Jochum Sørensen. Ejendommen omfattede Matr. Nr. 19 a og 20 a, der tilsammen havde 4 Tdr. 1 Fk. Hartkorn med et Areal paa 30 Tdr. Land; Bygningerne var de samme som de nuværende.

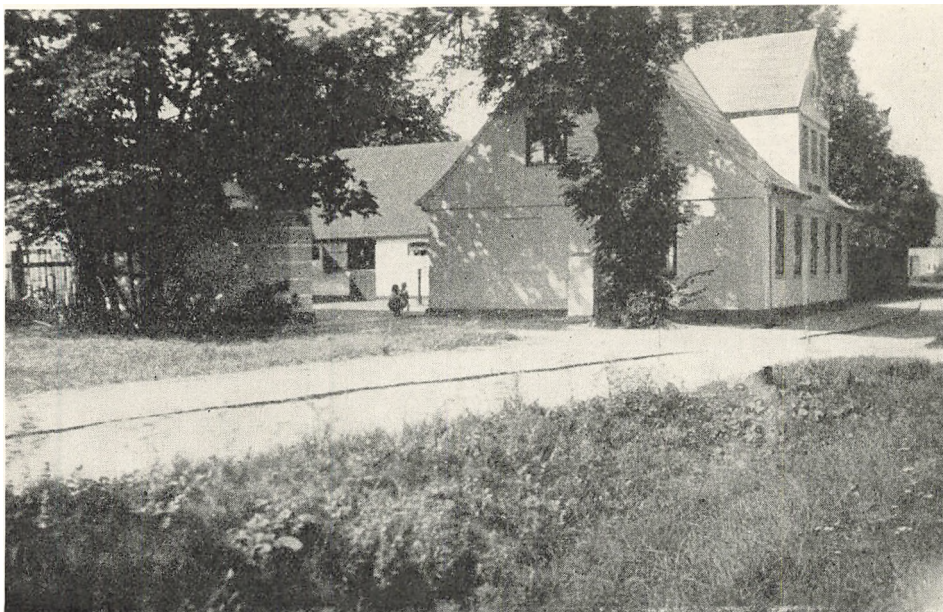
Ved en Købekontrakt af 28. September 1918, der blev tinglæst d. 4. November 1919, solgte Søren Jochum Sørensen Matr. Nr. 19 a og 20 a til A/S Hendriksholm, som atter solgte dem sammen med Matr. Nr. 18 af Rødovre og 30 a af Brøndbyøster og Matr. 8 a af Rødovre og 6 a af Brøndbyøster til Københavns Kommune, til hvem der ligeledes blev tinglæst Skøde d. 4. November 1919.

MATR. NR. 20, EN DEL AF KRIGSJORDEBOGEN NR. 11, GAMMELT NR. 10. MILESTEDET

Ved et Skøde af 16. August 1782, tinglæst d. 18. November s. A., solgte Jens Sørensen, som boede paa den udflyttede Langstedgaard, en Td. Hartkorn for 200 Rdlr. dansk Kurant til Niels Ibsen. Samme Dato tinglæstes et Skøde af 11. November s. A. fra Niels Ibsen til Smed Magnus Olsen paa Parcellen, der var paa godt 12 Tdr. Land, og som Magnus Olsen betalte med 260 Rdlr. dansk Kurant.

Ved en Paategning paa dette Skøde til Magnus Olsen, der blev tinglæst d. 25. Juli 1810, fik hans Søn Ole Magnussen Faderens Ejendom overladt. Skiftet efter Magnus Olsen, som fandt Sted nogle Aar efter hans Død, og hans Hustru Magdalene Andreasdatter, blev sluttet d. 22. Juni 1808. Deres Søn, Smed og Jordbruger Ole Magnussen døde før sin Hustru Maren Arentzdatter, og ved Skiftet, der blev sluttet d. 6. Juli 1818, fik hun udlagt Boets faste Ejendomme. Hun ægtede d. 10. Januar 1818 Jens Olsen, som d. 28. Oktober 1818 fik tinglæst Hjemmelsbrev paa Milestedet og en Jordlod paa Islevmark.

Jens Olsen solgte Milestedet og Jordloden paa Islevmark ved et tinglæst Skøde af 21. Maj 1823 til Ungkarlene Lars Nielsen og Peder Pedersen. De to nye Ejere var begge født i Sverige, men havde op-

Milestedet.

holdt sig her i Landet i en Aarrække, Lars Nielsen siden 1795 og Peder Pedersen siden 1799. De var begge ugifte og uden Arvinger og ejede i Fællesskab Milestedet m. v. De bestemte i et Testamente, der blev opsat d. 1. April 1824, at den længstlevende skulde arve den andens Part. Efter Lars Nielsens Død fik Peder Pedersen tinglæst et Skøde paa hans Halvpart d. 4. August 1830.

Da Peder Pedersen døde, blev Ejendommen stillet til Auktion og solgt d. 11. April 1840 til Niels Erichsen for 2445 Rbdlr. Sølv. Han solgte den igen d. 2. Juli 1840 til Jørgen Olsen fra Sandbjerg ved Hørsholm for samme Sum, og han fik tinglæst Skøde paa Gaarden d. 23. December 1840. Gaarden var firlænget og havde efter Matriklen af 1844 1 Td. 5 Sk. 3 Fk. $2\frac{1}{4}$ Alb. Hartkorn.

Ved en Købekontrakt af 24. Maj 1848 solgte Jørgen Olsen Gaardens Jorder, efter at Bygningerne var nedbrændt, for 4100 Rbdlr. til Sadelmagermester Carl Frederik Pechüle, der fik Skøde tinglæst d. 8. Maj 1850; Køberen oppebar Assurancen for de den 17. f. M. nedbrændte Bygninger.

Pechüle ejede ogsaa Mariedal og solgte begge Ejendommene ved et tinglæst Skøde af 7. Juli 1852 til Kaptajn Peter Christian Bjørn.

Ved Salget beholdt Carl Frederik Pechüle et Stykke af Milestedets Jord under Matr. Nr. 20 b med et Hartkorn paa 1 Fk. $\frac{1}{4}$ Alb. Han

opførte her en Bygning, som atter fik Navnet Milestedet og drev Sadelmagerforretning herfra. Ved et Skøde af 28. Februar 1871, tinglæst d. 8. Marts s. A., solgte Pechüle Ejendommen til Snedker Carl Gustav Østerberg. Denne solgte atter Ejendommen ved et Skøde af 16. December 1876, tinglæst d. 20. s. M., til Dyrlæge Hans Peter Christian Hansen, og siden den Tid har der været Dyrlægebølg i Milestedet. Ved et Skøde af 26. Oktober 1886, tinglæst d. 26. November s. A., solgte Peder Sørensen paa Mariedal et mindre Jordstykke, Matr. Nr. 20 c, med et Hartkorn paa $\frac{1}{4}$ Alb. til Dyrlæge Hansen. Dette Jordstykke blev iflg. Landbrugsministeriets Skrivelse af 12. Oktober 1938 inddraget under Matr. Nr. 20 b.

Ved et tinglæst Skøde af 17. Oktober 1922 overdrog Enkefru Dagmar Caroline Vilhelmine Hansen, f. Scheer, der hensad i uskiftet Bo efter sin Mand, som var død d. 16. Februar s. A., Ejendommen til sin Søn, Dyrlæge Carl Aage Hansen. D. 1. April 1935 blev en Skifteudskrift tinglæst som Adkomst for dennes Enke Nielsigne Kirstine Hansen, der ved et Skøde af 1. Marts 1935, tinglæst d. 30. s. M., solgte Ejendommen til Dyrlæge Harald Andreas Olsen, den nuværende Ejer. De gamle Bygninger blev delvis nedrevet i 1938, og et nyt Stuehus blev opført.

Matrikelsnumrene 21—35 omfattede Gaardspladser for de udflyttede Gaarde og ældre Gadehuse; Nr. 33 var Rødovre gamle Smedie.

SLOTSHERRENS BRO

Jeg staar paa Brøndshøj Bakke den første Foraarsdag,
langt ude Sne i Brakjordsfurer skinner,
og Solen tørrer Mos og Tegl paa Bondelængers Tag,
og Vand i alle visne Grøfter rinder.

Dernede ligger Husum med Mølle og med Kro,
med Skorstensrøg og Gavle, grønne Tage,
og Islemark, og Islehøj, og Torben Oxes Bro,
— ak, Torben Oxe, nu, i vore Dage!

Det Land det er saa aabent, det Land det er saa lyst,
og Solen gaar velsignende derover,
det er som om hver Muldklump derude vaagner tyst,
og som hver Blomst i Morgendrømme sover.

Der er saa højt til Himlen og Lærken saar sin Sang,
som Lærken slog i d i n Tid, Torben Oxe;
de Enge er saa brede, din Bro den er saa trang,
. . . de samme Hændelser i Verden vokse.

Viggo Stuckenberg.

ISLEVMARK FRA SLUTNINGEN AF DET 18. AAR- HUNDREDE TIL NUTIDEN

I Slutningen af det 18. Aarhundrede paa det Tidspunkt, hvor de store Bondereformer gennemførtes, afhændede Kronen sit Jordegods paa Islevmark. Ved Resolution af 1. Maj 1793⁶⁷⁾ bifaldt Christian VII Rentekammerets Foranstaltning, hvorved Islevmark blev inddelt i 15 Parceller, der tilsammen indeholdt 804 Tdr. 4 Sk. Land, og som var ansat til 47 Tdr. 1 Sk. 1 Alb. gammelt Hartkorn, hvoraf der blev fastsat en aarlig Afgift af i alt 1000 Læs 15 Lispund Hø. Af de 15 Parceller blev Nr. 4, 6, 14 og 15, der indeholdt 166 Tdr. 3 Sk. Land med en aarlig Høafgift paa 199 Læs, overdraget til Husmændene i Rødovre, Vanløse, Ejby og Husum. Forinden Overdragelsen skulde disse Parceller inddeles i det fornødne Antal lige store Husmandslodder af Overlandinspektør Johan Jürgen Baerner, hvorefter den for disse 4 Parceller bestemte Høafgift paa 199 Læs, som Husmændene altid skulde udrede i Penge med 3 Rdlr. pr. Læs, af Overlandinspektøren skulde fordeles paa Husmandslodderne efter Jordens Beskaffenhed i enhver Lod. Ved en anden kongelig Resolution af 13. November 1794⁶⁸⁾ blev der forundt Husmændene i Rødovre, Vanløse, Ejby og Husum Ejendom paa 166 Tdr. 3 Sk. Land, der var blevet dem tildelt. Skøderne paa de enkelte Jordlodder skulde gratis udleveres til de enkelte Ejere, uden at de derfor skulde betale højere Afgift end de 3 Rdlr. aarligt for hvert Læs Hø. Dog skulde der svares 5 Rdlr. i Recognition, d. v. s. Afgift, til Kongens Kasse ved hvert Ejerskifte, og disse Husmandslodder maatte ingensinde sammenlægges eller henlægges til Bøndergaarde. Denne sidste Bestemmelse blev ikke opretholdt i Tidens Løb, men Sammenlægninger fandt Sted.

Parcellerne Nr. 2, 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12 og 13, hvis Høafgift beløb sig til 605 Læs 15 Lispund Hø, skulde overdrages til dem, der ved

Auktion d. 17. April 1793 blev højstbydende paa hver især, i alt for en Sum af 2672 Rdlr., hvorimod Parcel Nr. 1, der indeholdt 133 Tdr. 4 Sk. Land, og som var ansat i Hartkorn til 9 Tdr. 2 Sk. 1 Fk., og hvis aarlige Høafgift beløb sig til 196 Læs, skulde stilles til ny Auktion.

I de trykte Auktionsbetingelser⁶⁹⁾ anføres, at hver Portion 5: Parcel ansættes til en vis aarlig Afgift godt og forsvarligt Haardbundshø à Læs til 32 Lispunds Vægt, som aarligt af samme Aars Afrøde skulde leveres til den kongelige Tjeneste i København efter Tilsigelse fra Amtets Tjenestemænd, første Gang af 1793 Aars Høhøst og senest hvert Aars 15. August. Den øvrige Afgift skulde svares aarlig i Penge til den kongelige Kasse til Marts hvert Aar. Af Jorderne skulde ikke svares ordinære Skatter eller Tiende eller noget andet udover den fastsatte aarlige Afgift i Hø og Penge; men i det Tilfælde, at ekstraordinære Skatter blev paalagt Hovedgaardstaksterne, da skulde disse ogsaa erlægges af disse Jorder og Beboerne i Forhold til deres Hartkorn. Beboerne af de paa disse Jorder opførte Bygninger skulde nyde lige Frihed som Forpagterne paa andre Hovedgaarde og være fri for Consumption, d. v. s. Toldafgift af Fødevarer, Familie- og Folkeskat, og om en Bonde dengang eller i Fremtiden blev Ejer af disse Jorder og derpaa kommende Bygninger, da skulde han, naar han ved Tiltrædelsen var en fri Mand og ikke indrulleret, saavel som hans Sønner, som der paa Stedet fyldte deres fjerde Aar, være fri for Fødestavnret og Indrullering til Land-Militsen, saa længe han og de forblev der.

Parcellisterne skulde selv opsætte Hegn indbyrdes, medens de Bønder, hvis Marker grænsede til Islevmark saavel som til Glostrup og Herstedøster Sogn, der ikke havde paagrænsende Marker, vedblivende skulde lukke og vedligeholde det udvendige Hegn, de hidtil havde haft om Islevmark, indtil de erklærede sig villige til at betale 2½ Sk. pr. Favn i Hoveripenge for den Del, som de hidtil havde lukket som Hovhegn. Naar Bønderne betalte disse Penge, skulde Parcellisterne selv vedligeholde Bøndernes Part af Hegnet mod Udbetaling af de nævnte Penge, saa at Bønderne kun skulde lukke og vedligeholde den Del af Hegnet, som de som Byhegn havde lukket og vedligeholdt for deres paastødende Marker.

I de Skøder, der blev udstedt til Parcelejerne, blev der ligeledes fastsat Bestemmelser om Vedligeholdelsen af Vejene i Islevmark, og man faar herigennem at vide, hvilke Veje der fandtes 1793. Den nuværende Rødovrevej nævnes fra Rødovre Port til Islevhus og dannede Skel mellem Parcellerne 4, 3, 2 og 5 og imellem 1 og 6. Fra

Islevhus førte den nuværende Islevbrovej til Ejby og Skovlunde Markskel over Parcel Nr. 1 og dannede Skel mellem Parcellerne 8 og 11 og mellem 9 og 10. Fra Islevbrovej førte mod Syd den nuværende Bierringbrovej, der dannede Skel mellem Parcellerne 10 og 11 og var Indkørsel til disse Parceller. Fra Slotsherrens Port ved Vanløse Skel til Rødovrevej førte den nuværende Slotsherrensvej og dannede Skel mellem Parcellerne 5 og 6. De paagældende Veje maatte ikke aflukkes, og Vedligeholdelsen paahvilede Parcelejerne enhver efter sin tilstødende Grund, saaledes at Vejene altid var i en forsvarlig og god fremkommelig Stand.

Kronen forbeholdt sig Jagttrettigheden paa Parcellerne, og Jagtlaagerne fra Hvissinge og Herlev Marker maatte ikke aflukkes, men blev forbeholdt til Jagtens Benyttelse.

Foruden den bestaaende aarlige Afgift svaredes der ingen Afgifter udover dem, som i Almindelighed udredtes af fri Hovedgaardstakster; men Rentekammerets Samtykke krævedes, hvis nogen ønskede at bortselge Dele af sin Parcel. Til Sikkerhed for Afgifternes rigtige Erlægelse forbeholdt Kronen sig 1. Prioritets Panteret i Parcellerne.

Med Hensyn til Størrelsen af Krongodset paa Islevmark, som den fremgaar af den kongelige Resolution, maa det bemærkes, at en Sammentælling af Enkeltparcellernes Størrelse giver et samlet Areal paa 823 Tdr. Land mod Resolutionens 804 Tdr. 4 Sk. Land. Ved en Sammentælling af Parcellernes Hartkorn bliver det samlede Hartkorn i alt 47 Tdr. 1 Fk. $\frac{1}{2}$ Alb., hvor Resolutionen har 47 Tdr. 1 Sk. 1 Alb. efter den gamle Matrikulering. Ved en Undersøgelse af de enkelte Parcellers gamle Hartkorn og det paa de enkelte Skøder og i Hartkornsekstrakten af 1840 anførte Hartkorn viser det sig, at Skødernes samlede Hartkorn, der i alle Tilfælde stemmer med Hartkornsekstrakten af 1840, ogsaa i alle Tilfælde, undtagen for Parcellerne 11 og 13's Vedkommende, stemmer overens med Størrelsen af hele Parcellens Hartkorn. Parcellerne 11 og 13 anføres med et samlet Hartkorn paa 5 Tdr. 3 Sk. 2 Fk. $\frac{1}{2}$ Alb., medens Summen af de enkelte Matrikelnumres Hartkorn bliver 5 Tdr. 5 Sk. 2 Fk. $\frac{1}{2}$ Alb., altsaa en Difference paa 2 Sk. Disse 2 Parceller blev solgt til Gaardmænd i Ejby ved Auktionen d. 17. April 1793 og blev udstykket efter en Forordning af 4. Oktober 1819. Ved Opmaalingen og Hartkornsberegningen ved denne Lejlighed blev Hartkornet fastsat lidt højere end ved Udparcelleringen før Auktionen i 1793.

Iflg. Hartkornsekstrakten af 1840 udgjorde det samlede Hartkorn

paa Islevmark efter den gamle Matrikulering 47 Tdr. 6 Sk. 3 Fk. $\frac{1}{20}$ Alb. og efter den nye Matrikulering 89 Tdr. 1 Sk. 1 Fk. 2 Alb.

Parcel Nr. 1 indeholdt 133 Tdr. 4 Sk. Land og var ansat til 9 Tdr. 2 Sk. 1 Fk. gammelt Hartkorn med en aarlig Høafgift paa 196 Læs. Den omfattede Matrikelsnumrene 2, 4, 5, 6, 7 og 8 efter Matriklen af 1844 og laa paa begge Sider af Islevbrovej med sin Østgrænse ved det nuværende Fæstningsterræn og Rødovrevej.

Denne Parcel blev sammen med ti andre udbudt til Salg af Kronen ved Auktion d. 17. April 1793, men blev ikke solgt og derfor atter stillet til Auktion d. 4. Maj s. A. Den købtes da af Major Nicholas Caspar Hartvig v. Barner for 1800 Rdlr.; men han ønskede ikke selv at gøre Brug af Jorden og afstod den til Bønderne Lars Larsen, Jens Truelsen, Erich Pedersens Enke Sidse Hansdatter og Christen Christensen, alle af Rødovre, Christian Rasmussen af Husum og Jørgen Rasmussen eller dennes afdøde Svigerfader Christen Christensens Arvinger af Islevhus, imod at de indgik i hans Sted og betalte Købesummen. D. 10. Juni 1793 blev der tinglæst Adkomst for ovennævnte Bønder paa Jorden, medens et Skøde blev underskrevet d. 22. Juli 1795 og tinglæst d. 6. Marts 1797, hvorved de fik Ejendomsretten overdraget.

Parcellen bestod af to Englodder paa 31 Tdr. 3 Sk. Land, en Agerlod paa 62 Tdr. Land, som strakte sig fra Islevbrovej mod Nord til Herlev Marker, og en Agerlod Syd for Islevbrovej paa 40 Tdr. 1 Sk. Land, hvorfra der regnedes $1\frac{3}{4}$ Td. Land til Grusgravning. Med Parcellen fulgte den 1786 færdigbyggede Hølade, der var opført med $1\frac{1}{2}$ Sten tyk Grundmur, 99 Alen lang, 20 Alen dyb og $5\frac{1}{2}$ Alen høj. Tømrerarbejdet ved Laden, som blev opført for kongelig Regning, var overdraget Tømremester Volmejster. Medens Arbejdet stod paa, var hans Folk indlogeret hos en Bonde Lars Pedersen. Da han ikke maatte skænke eller falbyde Drikkevarer, som Folkene vilde have til deres Mad, indgav Volmejster en Ansøgning til Rentekammeret om, at det maatte tillades Lars Pedersen at skænke Øl og Brændevin, saalænge Volmejsters Folk var i Arbejde og boede hos ham, dog alene til disse Folk. Rentekammeret forstod Nødvendigheden af Ansøgningen og gav Tilladelsen d. 28. April 1784. Den store Lade blev af Bønderne solgt til Ejeren af Islevgaard Jørgen Berg og Kammerjunker v. Krogh for henholdsvis 698 og 350 Rdlr.

Medens Jens Truelsen, Erich Pedersens Enke, Christian Rasmussen, Christen Christensen og Lars Larsen fik tildelt samme Areal, nemlig

1 Td. 1 Sk. 1 Fk. $\frac{1}{14}$ Alb. gammelt Hartkorn med en Afgift paa 24 Læs 13 Lispund Hø hvert, blev Jørgen Rasmussen Ejer af 3 Tdr. 3 Sk. 3 Fk. $\frac{2^9}{14}$ Alb. med en Høafgift paa 73 Læs 25 Lispund Hø.

Parcel Nr. 2 indeholdt 59 Tdr. 4 Sk. Land og var ansat til 2 Tdr. 2 Sk. 3 Fk. 1 Alb. gammelt Hartkorn med en aarlig Høafgift paa 50 Læs. Den omfattede Matrikelsnumrene 9 og 10 efter Matriklen af 1844 og laa med Østgrænsen ud til Rødovrevej med sit nordøstlige Hjørne, hvor Slotsherrensvej støder ud til Rødovrevej; Vestsiden af Parcellen gennemskæres nu af Fæstningsterrænet.

Parcellen blev solgt ved Auktion d. 17. April 1793 til Gaardejerne Christen Andersen og Hans Jensen af Rødovre for 205 Rdlr. Det kongelige Skøde derpaa blev tinglæst d. 16. April 1798.

Parcel Nr. 3 indeholdt 39 Tdr. 4 Sk. Land og var ansat til 2 Tdr. 2 Sk. 3 Fk. 1 Alb. gammelt Hartkorn med en aarlig Høafgift paa 50 Læs. Den omfattede Matrikelsnumrene 11, 12 a, 12 b, en Del af 13 a og 14 a efter Matriklen af 1844 og laa mellem det nuværende Horsevænget og Fortvej med Vestgrænsen ved Fæstningsterrænet og stødende ud til Rødovrevej mod Øst.

Ved Auktion d. 17. April 1793 blev Christian Grollauw højstbydende med 78 Rdlr.; men han kunde ikke opfylde Auktionsvilkaarene, og Parcellen blev solgt d. 18. September 1793 ved ny Auktion til Smed Magnus Olsen fra Rødovre, denne Gang for 301 Rdlr. Det kongelige Skøde paa Parcel Nr. 3 blev tinglæst d. 13. April 1795.

Parcel Nr. 4 indeholdt 41 Tdr. 5 Sk. og var ansat til 2 Tdr. 3 Sk. 1 Fk. $1\frac{1}{2}$ Alb. gammelt Hartkorn med en aarlig Høafgift paa 51 Læs 15 Lispund. Denne Parcel blev inddelt i fjorten Lodder, der blev overdraget til Husmænd i Rødovre. Afgiften for Parcellen var ansat til 11 Rdlr. for hver Lod.

Parcellen omfattede Matrikelsnumrene 13 b, 14 b, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 c, 27 og 28 efter Matriklen af 1844. Den laa Syd for Fortvej omtrent fra Mosehøj mod Vest til Rødovrevej mod Øst og udgjorde den sydligste Del af Islevparcellerne. Det kongelige Skøde paa Parcel Nr. 4 blev tinglæst d. 15. Januar 1798.

Parcel Nr. 5 indeholdt 53 Tdr. 6 Sk. Land og var ansat til 3 Tdr. 1 Sk. 2 Fk. 2 Alb. gammelt Hartkorn med en aarlig Afgift paa 68 Læs Hø, hvert Læs beregnet til 30 Lispund. Ved Auktion d. 17. April 1793 købte Bernt Kiær Parcellen for 400 Rdlr.

Den omfattede Matrikelsnummer 3 efter Matriklen af 1844 og laa Øst for Rødovrevej, begrænset af Slotsherrensvej, Rødovrevej, Vand-

værksvej og Københavns Kommune. Bernt Kiær fik tinglæst kongeligt Skøde paa Parcel Nr. 5 d. 12. Januar 1795.

Parcel Nr. 6 indeholdt 24 Tdr. 6 Sk. Land og var ansat til 1 Td. 5 Sk. 2 Alb. gammelt Hartkorn med en aarlig Afgift paa 34 Læs 26¹/₉ Lispund Hø. Parcellen blev inddelt i ni Lodder og overdraget til Husmænd i Vanløse. Afgiften for Parcellen var fastsat til 11 Rdlr. 64 Sk. for hver af Lodderne 1—6 og 11 Rdlr. 52 Sk. for 7—9.

Parcellen omfattede Matrikelnumrene 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75 og 76 efter Matriklen af 1844 og begrænses nu af Slotsherrensvej mod Syd, Rødovrevej mod Vest og Københavns Kommune mod Nord og Øst. For Lodderne 1—6 blev der tinglæst et kongeligt Skøde d. 9. Oktober 1797 og for 7—9 d. 6. August 1798.

Parcel Nr. 7 var en Englod kaldet Viemose-Bakke Lodden. Den laa overfor Parcel Nr. 1 og indeholdt 33 Tdr. 5 Sk. Land og var ansat til 1 Td. 7 Sk. 2 Alb. gammelt Hartkorn med en aarlig Afgift paa 40 Læs 8 Lispund Hø, hvert Læs beregnet til 30 Lispund. Ved Auktion d. 17. April 1793 købte Husmændene Christen Pedersen, Christopher Andersen, Niels Larsen og Søren Larsen af Rødovre Parcellen for 261 Rdlr. og fik tinglæst et kongeligt Skøde derpaa d. 3. Februar 1800. Den omfattede en Del af Matrikelnummer 13 a, 14 c, en Del af 18, 26 a og 26 b efter Matriklen af 1844.

Parcellen laa omkring den nuværende Viemosevej fra Viemosegrøften og omkring den østlige Del af Pilemosevej og naaede mod Øst til Fæstningsterrænet.

Parcellerne 8, 9 og 10 udgjordes af to Agerlodder og een Englod. Parcel Nr. 8 laa Vest for Parcel Nr. 1 omtrent hen til den nuværende Islevgaard Allé og bestod af 62 Tdr. Land, der var ansat til 3 Tdr. 6 Sk. 1 Fk. 1 Alb. gammelt Hartkorn med en aarlig Høafgift paa 81 Læs 15 Lispund, hvert Læs beregnet til 30 Lispund. Parcel Nr. 9 strakte sig fra den nuværende Islevgaard Allé til Ejby Port og bestod af 76 Tdr. 4 Sk. Land, som var ansat til 4 Tdr. 2 Sk. 1 Fk. $\frac{1}{2}$ Alb. gammelt Hartkorn med en aarlig Høafgift paa 91 Læs, hvert Læs beregnet til 30 Lispund. Parcel Nr. 10 laa Syd for Islevbro over for Nr. 9 mellem Islevdalvej og Bierringbrovej. Det var en Englod paa 38 Tdr. 3 Sk. Land med et Hartkorn paa 2 Tdr. 2 Alb. og med en aarlig Afgift paa 43 Læs Hø, hvert Læs beregnet til 30 Lispund.

Ved Auktion d. 17. April 1793 blev Ejeren af Islevhus Christen Christensen højstbydende paa Parcel Nr. 10 med 202 Rdlr. i Købesum, medens den forrige Forpagter af Dronninggaard Jørgen Berg

købte Nr. 8 og 9 for henholdsvis 302 og 504 Rdlr. Christen Christensen afstod imidlertid iflg. Kontrakt af 21. Maj 1793 sin Parcel til Jørgen Berg, som betalte hele Købesummen i alt 1008 Rdlr. Der blev tinglæst kongeligt Skøde paa ovennævnte Parceller for Jørgen Berg d. 13. Juli 1795. Parcellerne 8 og 9 omfattede Matrikelsnummer 1, Islevgaard, efter Matriklen af 1844, medens Nr. 10 omfattede Matrikelsnumrene 53, en Del af 54, 55 a, 56 b, 57 og 58.

Parcel Nr. 11 indeholdt 70 Tdr. 2 Sk. Land og var ansat til 3 Tdr. 5 Sk. 3 Fk. $\frac{1}{2}$ Alb. gammelt Hartkorn med en aarlig Afgift paa 79 Læs Hø, hvert Læs beregnet til 30 Lispund. Den blev købt af Gaardmænd i Ejby sammen med Parcel Nr. 13. Det kongelige Skøde af 17. December 1794, der blev tinglæst d. 8. Februar 1802, nævner samtlige Gaardejere, »Christian Hansen undtagen«, som Købere. Ved Auktion d. 17. April 1793 blev disse Gaardejere højstbydende for Parcel Nr. 11 med 316 Rdlr. i Købesum.

Denne Parcel, der omfattede Matrikelsnumrene 29—37 efter Matriklen af 1844, laa Syd for Islevbrovej mellem Bierringbrovej og Hvidsværmervej.

Parcel Nr. 12 indeholdt 58 Tdr. 7 Sk. Land med 3 Tdr. 1 Sk. gammelt Hartkorn, hvorpaa der hvilede en aarlig Afgift paa 66 Læs 12 Lispund Hø, hvert Læs beregnet til 30 Lispund. Ved Auktion d. 17. April 1793 købte Husmændene Albrecht Pedersen og Lars Berthelsen fra Vridsløselille Parcellen for 240 Rdlr. Albrecht Pedersen ansøgte d. 6. September 1794 om Tilladelse til at afstaa sin Halvpart til Hmd. Peder Larsen og Ungkarl Frederik Nielsen fra Rødovre. Ansøgningen blev bevilget d. 16. Februar 1798, og der blev udstedt et kongeligt Skøde for de to sidstnævnte og Lars Berthelsen d. 30. September 1795, men først d. 24. Juli 1822 blev det tinglæst.

Parcel Nr. 12 omfattede Matrikelsnumrene 15 a, en Del af 16 og 17 a og blev for en stor Dels Vedkommende inddraget i Fæstningsterrænet.

Parcel Nr. 13 bestod af 32 Tdr. 2 Sk. Land og var ansat til 1 Td. 5 Sk. 3 Fk. gammelt Hartkorn med en aarlig Høafgift paa 36 Læs 10 Lispund, hvert Læs beregnet til 30 Lispund. Den blev købt af Gaardejere i Ejby, de samme som ejede Nr. 11, ved Auktion d. 17. April 1793 for 164 Rdlr.

Den omfattede Matrikelsnumrene 38, 39 a, 39 b, 40 og 41 efter Matriklen af 1844 og laa Øst for Islevdalvej grænsende op til de nuværende Matr. Nr. 15 a og 16 c.

Parcel Nr. 14 indeholdt 36 Tdr. Land, der var ansat til 1 Td. 7 Sk. 1 Fk. gammelt Hartkorn med en aarlig Høafgift paa 40 Læs 15 Lispund. Denne Parcel blev udstykket i 12 Lodder og overdraget til Husmænd i Ejby. Den aarlige Afgift for hver enkelt Lod udgjorde i alt 10 Rdlr. 12 Sk. Det kongelige Skøde til Husmændene blev tinglæst d. 8. Januar 1798. Parcellen omfattede Matr. Nr. 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52 og 77 efter Matriklen af 1844 og laa Nord for Ejbyvejen ved Broen over Fæstningsterrænet.

Parcel Nr. 15 bestod af 62 Tdr. 4 Sk. Land med 3 Tdr. 2 Sk. 1 Fk. 2 Alb. gammelt Hartkorn med en aarlig Høafgift paa 70 Læs. Som ved de andre Husmandslodder blev denne Afgift betalt i Penge med 3 Rdlr. for hvert Læs, i alt 10 Rdlr. 12 Sk. aarligt for hver af de første 20 Lodder og 8 Rdlr. for Lod Nr. 21.

Parcellen blev inddelt i 21 Lodder, hvoraf de første 20 var bestemt for Husmænd i Husum og den 21. for en Husmand i Ejby. Det kongelige Skøde blev tinglæst d. 30. Oktober 1797. Den omfattede Matrikelnumrene 15 b, 17 b, 42, en Del af 54, 55 b, 56 a, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66 og 67 efter Matriklen af 1844 og laa Syd for Islevbrovej grænsende mod Øst til Islevdalvej.

Som et Eksempel paa de kgl. Skøder, der blev udstedt til Husmændene, skal anføres Skødet til Hans Pedersen fra Ejby, lydende paa Lod Nr. 3 af Parcel Nr. 14, det senere Matr. Nr. 43 af Islevmark.

VI CHRISTIAN den SYVENDE, af Guds Naade Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug til Slesvig, Holsteen, Stormarn, Ditmarsken og Oldenburg,

Giøre vitterligt: at ligesom Vi ved Resolution af 1te Maii 1793 allernaadigst have tilladt, at af den Os tilhørende Islemark paa Kiøbenhavns Amt, som efter Vort Rentekammers Foranstaltning var bleven inddelt i 15 Parceller, maatte Parcellerne No. 4, 6, 14 og 15, der indeholdt 166 Tdr. 3 Skæpper Land, hvoraf var ansat at skulle svares en aarlig Høe-Afgift af 199 Læs, overdrages Huusmændene i Rødovre, Vandløse, Eybye og Husum, dog at disse Parceller, forinden de overdrages Huusmændene, skulle indeles i det fornødne Antal lige store Husmandslodder, hvorefter den for benævnte 4 Parceller ansatte Høe-Afgift, 199 Læs, som af Huusmændene til Os altid skal udredes i Penge med 3 Rdlr. pr. Læs, maatte reparteres paa Huusmandslodderne efter Jordens Beskaffenhed i enhver Lod; saa have Vi og

ved en senere Resolution af 13. November 1794 allernaadigst bevilget: at vedkommende Huusmænd i Rødovre, Vandløse, Eybye og Husum paa Kjøbenhavns Amt maae forundes Ejendom paa bemeldte dem tillagte Jord af Islemark, uden at de derfor skulle betale høiere Afgift, end de ved ommeldte Vores Resolution fastsatte 199 Læs Høe, som aarlig udredes med 3 Rdr. pr. Læs efter hver Lods Beskaffenhed; men derimod skal ved hver Forandring af Eier af bemeldte Lodder betales 5 Rdr. i Recognition til Vores Kasse, og maae disse Huuslodder ingensinde indbyrdes sammenlægges, eller til Bøndergaardene henlægges.

Og da No. 14 af fornævnte Parceller paa Islemark, der indeholdt omtrent 36 Tønder Land, er af nu afdøde Over-Land-Inspecteur Baerner, i Følge hans Indberetning til Vort Rentekammer af 30te Maai 1793, bleven inddelt for Huusmænd af Eybye Bye i 12 Lodder, af hvilke Lodden No. 3 efter hoshæftede Gjenpart af et af Land-Inspecteur Unsgaard derover i Aaret 1795 forfattet Kort, indeholder = 42336 □ Alen, samt ansat til Hartkorn 1 Skp. 1 Fkr. $\frac{1}{4}$ Alb., og denne Lod No. 3, hvoraf Afgiften, i Følge forbemeldte Over-Land-Inspecteur Baerners Indberetning og Repartition, udgjør i Penge 10 Rdr. 12 Skilling aarlig, efter en af Amtmanden, Gehejmerraad Scheel Plessen til Vort Rentekammer under 1te Marts 1797 indsendt Fortegnelse fra Amtsforvalter Andersen over de nærværende Besiddere af forbemeldte 12 Jordlodder, er overdraget Huusmand Hans Pedersen af Eybye; saa bevilge vi allernaadigst, at bemeldte Huusmand Hans Pedersen, i Overensstemmelse med Vores Resolution af 19de November 1794, maa forundes Ejendom paa fornævnte Jordlod No. 3 af det ommeldte Eybye Byes Huusmænd tillagte Stykke af Islemark under følgende Vilkaar:

1. at deraf svares til Vores Kasse i aarlig Afgift 10 Rdr. 12 Sk., som regnes fra 1te Januar 1793 og bør erlægges kvartaliter i Kjøbenhavns Amtstue med $\frac{1}{4}$ Part hver Gang;

2. at ligesom denne Afgift stedse bliver uforandret, saa bør derimod ved hver Forandring af Ejer af bemeldte Lod betales 5 Rigsdaler i Recognition til Vores Kasse;

3. at den ommeldte aarlige Afgift saavel som Recognitionen ved hver Forandring af Ejer indfordres, i Mangel af mindelig Betaling til rette Tid, ved Execution hos den Skyldige ligesom andre Kongelige Contributioner;

4. at Os forbeholdes til alle Tider 1te Prioritets Panteret i for-

nævnte Jordlod til Sikkerhed for Afgivtens og Recognitionens rigtige Erleggelse;

5. at Vedkommende i Henseende til Hegnet, maa rette sig efter Forordningen af 29de Oktober 1794 ligesom og Forordningen af 13de December 1793 bliver Reglen for Istandsettelsen og Vedligeholdelsen af de fornødne Veje;

6. at denne Jordlod No. 3 ingensinde maa sammenlægges med nogen anden Huuslod eller til Bøndergaard henlægges;

7. at Jagtretten paa forommeldte Lod No. 3 bliver Os i alle Maader forbeholden; og

8. at foruden den i 1te og 2den Post bestemte aarlige Afgift 10 Rdr. 12 Sk. samt ved hver Forandring af Ejer 5 Rdr. i Recognition, svares af fornævnte Lod No. 3 ingen andre Contributioner end de, som i Almindelighed af Hovedgaards-Taxter eller fri Jorder udredes.

Thi have Vi paa foranførte Vilkaar, ved dette Vort aabne Brev allernaadigst villet skjøde og afstaae, saasom Vi og hermed fra Os og Vore Arve-Successorer i Regjeringen skjøder og afstaar til Huusmand Hans Pedersen af Eybye, hans Arvinger og Efterkommere, forbeholdte Lod No. 3 af den til bemeldte Eybye Byes Huusmænd udlagte Jord af Islemark, saaledes som denne Lod, efter det ommeldte hoshæftede Kort er opmaalt og afsat, til Ejendom fri for hver Mands Tiltale, som derpaa med Rette kunde have noget at sige, dog Os og Vore Arve-Successorer i Regjeringen, Vores Souverænitet, alle Kongelige Regalier og Højheder, samt den bestemte aarlige Afgift Ti Rigsdaler 12 Sk. foruden Recognitionen Fem Rigsdaler ved hver Forandring af Ejer, aldeles uforkrænket og forbeholden at forblive.

Forbydende alle og enhver herimod, eftersom foreskrevet staaer, at hindre eller i nogen Maade Forfang at gjøre, under Vor Hyldest og Naade.

Givet i Vor Kongelige Residents-Stad Kiøbenhavn, den 1te November 1797.

Under Vores kongelige Haand og Segl.

Christian R.

Reventlow.

J. Hoë.

Wormskiold.

SKIØDE for Huusmand Hans Pedersen af Eybye paa Lodden No. 3 af den til bemeldte Eybye Byes Huusmænd udlagte Jord af Islemark paa Kjøbenhavns Amt.

/ Korfitsen.

Efter Matriklen af 1844 fandtes i alt 79 Matrikelsnumre paa Islevmark. Af disse var Nr. 78 og 79 to Grusgrave, der tilhørte Brønshøj-Rødovre Kommune, medens de øvrige Numre omfattede Parceller. De tre største og ældste Gaarde, Islevgaard, Islevhus og Matr. Nr. 3, vil blive omtalt nærmere i det følgende, medens det vil føre for vidt at gøre Rede for de mindre Parcellers Historie, da disse i Tidens Løb hyppigt har skiftet Ejer.

MATR. NR. 1. ISLEVGAARD

Kronen afhændede som før nævnt sit Jordegods paa Islevmark efter en kongelig Resolution af 1. Maj 1793, der bifaldt Rentekammerets Foranstaltning, efter hvilken Jorderne blev inddelt i 15 Parceller.

Af disse blev Parcel Nr. 10 ved en Auktion d. 17. April 1793 købt af Ejeren af Islevhus Christen Christensen for 202 Rdlr. Parcellerne Nr. 8 og 9 blev købt af den forrige Forpagter af Dronninggaard Jørgen Berg for henholdsvis 302 og 504 Rdlr. Christen Christensen afstod sin Parcel til Jørgen Berg iflg. Kontrakt af 21. Maj 1793, og han betalte hele Købesummen for de 3 Parceller i alt 1008 Rdlr. Det samlede Hartkorn var 10 Tdr. 3 Fk. $\frac{1}{2}$ Alb. med 176 Tdr. 7 Sk. Land. Der blev tinglæst et kongeligt Skøde for Jørgen Berg d. 13. Juli 1795. Han opførte her Gaarden Islevgaard, der paa Originalkortet af 1809 er betegnet med tre spredt liggende Bygninger.

Jørgen Berg gik imidlertid fallit, og Den almindelige Enkekasse overtog Gaarden efter Auktion og fik tinglæst Skøde derpaa d. 22. Juli 1807. Købesummen for Bygninger, Have og de tre Parceller var 7010 Rdlr. Enkekassen begyndte straks et Frasalg af Jord, hele Parcellen Nr. 10, der omfattede Matrikelsnumrene 53, en Del af 54, 55 a, 56 b, 57 og 58 efter Matriklen af 1844. Gaarden og den resterende Jord, Parcellerne Nr. 8 og 9, med et Hartkorn paa 8 Tdr. 2 Fk. $1\frac{1}{2}$ Alb., i alt 138 Tdr. Land blev solgt til Grosserer Andreas Frederik Beyer ved et Skøde af 1810, tinglæst d. 24. April 1811, for 16 000 Rdlr.

Den nye Ejer kom til at spille en stor Rolle i Brønshøj-Rødovre Kommunes Historie, idet han var den første Formand for Brønshøj-Rødovre Sogneforstanderskab. Andreas Frederik Beyer⁷⁰⁾ var født d. 9. Juni 1765 som Søn af Provst over Thybjerg Herred Peder Grove Beyer. I Præstegaarden i Glumsø opvoksede en talrig Børneflokk, idet Præsten var gift tre Gange og i de to første Ægteskaber havde 21

Børn, hvoraf Andreas Frederik var den yngste. Han blev Student og cand. theol. og havde faaet Løfte paa Præstekaldet i Kværkeby; men paa Grund af et Skifte af Kaldsretten blev der Vanskeligheder ved Besættelsen af Embedet, og Beyer trak sig tilbage. Han opholdt sig i Broderen, Kammerraad Hans Peter Beyers Hus i København, og hos denne, der havde sat sine Penge i et Sukkerraffinaderi, fik han Lyst til Handel og opgav Teologien. Han blev Medindehaver af Sukkerraffinaderiet i 1795 og ægtede Aaret efter d. 25. Maj Elise Høst, Datter af Etatsraad Georg Høst. Beyer udtraadte snart af Interessentskabet med sin Broder og fik Grossererbevilling og handlede paa egen Haand. I 1803 købte han Frederiksgaard i Brønshøj, som han brugte til Sommerbolig til Foraaret 1818, da han gik fallit, og derefter til Helaarsbeboelse. I København boede Familien i Stormgade Nr. 188, hvorfra Beyer drev en betydelig Virksomhed som Grosserer, Skibsreder og Sukkerraffinadør. Til Islevgaard lagde han Hanevadsgaard i Herlev Sogn efter kgl. Bevilling af 28. September 1814, saa at det samlede Jordtilliggende udgjorde 200 Tdr. Land.

I de vanskelige Aar efter Krigen med England gik det tilbage med hans Forretning, og efter en Konkurs i 1818 blev Ejendommen i Stormgade solgt tillige med Lageret og Skibene. Familien flyttede til Frederiksgaard, der sammen med Islevgaard ogsaa skulde sælges ved Auktion. En Ven af Familien Etatsraad Stoud tilbød at forstrække Beyer med Købesummen for disse Ejendomme, naar han kunde købe dem saaledes, at de blev sikrede til hans og Familiens Underhold og for Eftertiden være Boet uvedkommende. Gaarden blev købt af Salomon Lindegaard, en tidligere Pakhusforvalter hos Beyer, der optraadte som Straamand for Stoud. Han fik tinglæst Skøde paa Gaardene d. 5. Juli 1820 og testamenterede Brugs- og Benyttelsesretten derover til Beyer og hans Børn ved et Testamente af 17. Maj 1821. D. 9. Maj 1832 fik Beyer tinglæst denne Disposition efter Lindegaards Død, saa at han og hans Hustru som testamentariske Bestyrere var berettigede til at disponere over Salomon Lindegaards Efterladenskaber.

At Beyer var en meget virksom Natur, kan der ikke herske Tvivl om. Hans Datter Sille Beyer fortæller, at alt Nyt i alle Retninger interesserede ham, men tilføjer: »Nogle meente altfor meget«. Han anvendte al sin Energi paa Gaarden, og Datteren fortæller, at hun i sin Barndom havde plukket Evighedsblomster og Hedeurter af smaa grønne Tuer paa Islevgaards Mark, men at dette Præg af Hedeland

forsvandt efter faa Aar. Beyer fik den Tanke at bygge en Mølle paa Islevgaard. Det lykkedes virkelig for ham at skaffe Midlerne dertil og at faa Møllerprivilegium. Det var Sognets eneste Mølle, og S. Sterm giver en Beskrivelse af den i 1834⁷¹). Det var en stor, hollandsk Vejr-mølle, hvis underste Etage var bygget af Kampesten muret med Kalk; Resten var af Tømmer tækket med Halm og indvendigt kastet med Ler. Møllen havde kun Tilladelse til en Melkværn, men var indrettet til at drive to, hvis Bevilling dertil kunde opnaas. Foruden Melkværnen, der holdt 10 Spand i Diameter, var der to Skalkværne paa 12 og 11 og en Brækkværn paa 9 Spands Diameter med tilhørende Sigteværk og Grynværk. De fire Kværne var anbragt rundt om den staaende Aksel, hvor den femte ogsaa kunde anbringes. Møllen var indrettet til at dreje sig selv i Vinden og havde 38 Alens Vindfang. Den var assureret for 16 000 Rbdlr. Sølv, og der hvilede 4 Tdr. 6 Sk. 2 Fk. 2 Alb. Mølleskylds Hartkorn paa den. Der maledes aarligt 3000 Tdr. Sæd, hvoraf de 1000 Tdr. sigtedes. Medens Beyer bestyrede Gaarden, nedbrændte Møllen ved en Brand, der opstod i Møllehatten ved Selvantændelse, men han fik den dog bygget op igen.

Husholdningen paa Islevgaard blev forestaaet af hans yngre Døtre og Landbruget af hans yngste Søn. Da denne blev gift og selv fik en Landejendom, overtog den ældste Søn Ledelsen og flyttede dertil med sin Familie. Af Gaardens 138 Tdr. Land var de 96 Tdr. Land Ager, 10 Tdr. Land Eng og 32½ Td. Land Mose. Udflyttergaarden Hanevadsgaard havde 60½ Td. Land i alt, hvoraf 30½ Td. Land Ager, 10 Tdr. Land Eng og 20 Tdr. Land Mose. Denne Gaards Bygninger var nedlagte, og i Stedet var der bygget fire Huse, hvert med 3 Tdr. Land, hvis Beboere arbejdede paa Islevgaard. Det er ganske interessant at se, hvorledes disse Husmænds Kaar var. De fik Hætte og Avlsredskaber til Dyrkningen af Jordlodderne og betalte ingen Pengeafgift til Gaarden, men var pligtige til at høste 24 Tdr. Land Ager og Eng, skære 30 Læs Tørv, hvoraf de selv fik ¼, holde Udhegn, Brakgrøfter og Vandgrøfter.

Gaarden bestod i Trediverne af fem særskilte Bygninger, hvoraf Hovedbygningen var opført af Grundmur med dobbelt Kvist. Ladebygningen og Staldbygningen var opført halvt af Grundmur, halvt af Bindingsværk. De to andre Bygninger, hvoraf det ene var et Bagerhus, var af Bindingsværk. De var alle straatækte og assureret for 10 450 Rbdlr. Sølv. De kgl. Skatter udgjorde 175 Rbdlr. Sølv, hvoraf godtgjordes 21 Rbdlr. 3 Sk. Sølv for Hovhegnets Vedligeholdelse, det

vil sige Gaardens eget Hegns Vedligeholdelse. Denne Godtgørelse betaltes paa Amtstuen af Omegnens Beboere, der før havde hørt under Islevgaards Bøndergods. Under Gaarden hørte ogsaa to Huse paa Islevmark med henholdsvis 4 og 3 Tdr. Land, som var bortforpagtet paa samme Vilkaar som Hanevadshusene.

Efter Anordningen af 13. August 1841 om Oprettelsen af Sogneforstanderskaber, der senere ved Lov af 6. Juli 1867 fik Navnet Sogne raad, blev der oprettet et Sogneforstanderskab for Brønshøj-Rødovre Sogne. Til den første Formand blev A. F. Beyer valgt, skønt han da var højt oppe i Aarene. Til Valgbarhed krævedes »Ejendomsret«, og paa Listen over valgberettigede til Sogneforstanderskabet var Beyers Ejendomme ikke opført under hans Navn, men som tilhørende Salomon Lindegaards Arvinger. Da Beyer⁷²) meddelte Valgbestyrelsen, at Lindegaard under hans Fallit havde købt hans Ejendomme og testamenteret disse til ham og hans Familie, erklærede denne efter at have undersøgt Sagen, at han var valgberettiget og valgbar. Ved Valget fik han 48 Stemmer, deriblandt samtlige 6 Stemmer paa Islevmark og 10 af de 12 Stemmer fra Rødovre. Valgbestyrelsen indsendte derefter Beretning om Valget til Amtmandens Godkendelse, og da denne forelaa, og ingen i øvrigt havde klaget over Valghandlingen, meddelte den Beyer, at Valget havde fuld Gyldighed.

Som ældste Medlem af Sogneforstanderskabet indkaldte Beyer dette til Møde d. 23. December 1841 for at vælge Formand. Ved denne Lejlighed blev han med 7 Stemmer af 9 valgt til Formand. Han kom imidlertid ikke til at beklæde denne Post ret længe, idet hans Ejendomsforhold blev draget frem til Undersøgelse kort Tid efter ved Amtsraadsvalget. Da der af Sogneforstanderskabets Midte skulde udpeges et Medlem til at vælge Amtsraader, blev Beyer enstemmigt valgt. Han blev imidlertid ikke opført paa Listen over dem, der kunde vælges som Medlemmer af Amtsraadet, og indsendte d. 13. Marts 1842 en Klage derover til Amtmanden.

Til at lede det første Amtsraadsvalg, der blev afholdt d. 9. April 1842, var nedsat en Valgkomité, som bestod af Stiftamtmanden Grev Knuth, Grev Schulin, Frederiksdal, og Etatsraad Povelsen, Frederiksberg. I Anledning af Beyers Klage afsagde Komitéen følgende Kendelse:

Efter vedkommende Retsbetientes Attester paa de af dem affattede Lister er ikke tinglæst nogen Eiendomsadkomst for de Eiendomme i Brøndshøj, Herløv og Rødovre Sogne, for hvilke Grosserer

Beyer har paastaaet Valgbarhed. Derimod er, efter indhentet Oplysning, under 9de Mai 1832 tinglæst et af forhenværende Eier, nu afdøde Salomon Lindegaard, under 17de Mai 1821 oprettet og 14de Febr. 1826 allernaadigst confirmeret Testament, der af Grosserer Beyer er begiert tinglæst med følgende Udtryk: »Dette Testamente bedes læst ved Kiøbenhavns Amts nordre og søndre Birketing, som Fuldmagt, hvorved jeg, og efter min Død, min Hustru Elise, født Høst, som testamentariske Bestyrere af Salomon Lindegaards Efterladenskaber kan disponere over disse efter Testamentets Indhold«. Da saaledes det tinglæste Testamente ikkun hiemler Grosserer Beyer Administrationen af bemeldte Eiendomme, og ingenlunde kan ansees at give ham Eiendomsret over samme, og da Anordningen af 13de Aug. 1841 § 27 kræver som en udtrykkelig Betingelse for Valgbarhed: »Eiendomsret«, samt da de omtalte Eiendomme, efter Testamentets Indhold, ere undtagne fra Grosserer Beyers ældre Creditorers Følging, og disses Fyldestgiørelse endog er gjort til Betingelse for, at han kan overtage Eiendommen som Eier, men intet Beviis er tilveiebragt for at saadan Fyldestgiørelse har fundet Sted, eller for at han selv, i Følge deraf, virkelig har overtaget Eiendommen, finder Valgcommitteen, efter disse Omstændigheder, at Grosserer Beyer ikke kan være at optage paa Fortegnelsen over de valgbare Personer i Kiøbenhavns Amt. Thi eragtes: Grosserer Beyer bør ikke opføres som valgbar paa Fortegnelsen over de Landeiendomsbesiddere i Kiøbenhavns Amt, der kunde vælges til Medlemmer af Amtsraadet.

Knuth.

Schulin.

Povelsen.

Grosserer Beyer var mødt som Valgmand for Brønshøj-Rødovre Sogn; men ved Stemmeafgivningen protesterede to andre Valgmænd mod, at han afgav Stemme, idet de hævdede, at naar han efter ovenanførte Grunde ikke var valgbar til Amtsraadet, saa kunde han heller ikke være berettiget til paa Brønshøj-Rødovre Sogneforstanderskabs Vegne at afgive Stemme ved Valget af Medlemmer til Amtsraadet. Denne Mening deltes af de to Medlemmer af Valgkomitéen Grev Schulin og Povelsen, der afsagde en anden Kendelse, men ikke af Stiftamtmanden. I denne Kendelse hedder det:

I Henhold til de Grunde, der i en anden under Dags Dato afsagt Kiendelse ere fremførte i Anledning af Spørgsmaalet om Grosserer Beyers Valgbarhed til Medlem af Amtsraadet, sammenholdt med den

i Anordningen af 13de Aug. 1841 herskende og i Henseende til Sogneforstanderskaberne udtrykkelig i § 3 udtalte Grundsætning, at Valget og Valgbarhed betinges paa lige Maade, antog Valgcommitteens Majoritet, at Grosserer Beyer ikke kan være berettiget til, paa Brøndshøj og Rødovre Sogneforstanderskabs Vegne, at afgive Stemme ved Valget af Medlemmer til Amtsraadet. Thi eragtes: Grosserer Beyer kiendes uberettiget til paa Brøndshøj og Rødovre Sogneforstanderskabs Vegne, at afgive Stemme ved Valget af Medlemmer til Amtsraadet.

Schulin. Povelsen.

Beyer lod Protokollen tilføre en Protest, hvori det hedder, at han paa lovlig Maade var valgt til Sogneforstander for Brønshøj og Rødovre Sogne, og at dette Valg var kendt gyldigt af Stiftamtet. Han var dernæst valgt til Formand for dette Sogneforstanderskab, hvad der ogsaa var blevet meddelt Stiftamtet, uden at dette havde haft noget derimod at erindre, og at han senere havde faaet Skrivelse fra Stiftamtmanden som Formand for Sogneforstanderskabet. Da han af dette var blevet valgt til at møde ved den foreliggende Valghandling, havde han ligeledes meddelt dette til Stiftamtet, uden at der i alle disse Tilfælde var sket Indsigelse. Han maatte altsaa anse sig for berettiget til at møde for sit Sogneforstanderskab, og naar hans Sogneforstanderskab saaledes ikke kunde komme til at vælge, mente han sig berettiget til at paastaa Valghandlingen for ugyldig. Han udbad sig Afskrifter af begge Kendelser for at indanke dem til det danske Cancelli, hvortil han indsendte sin Klage d. 10. April.

D. 10. Juni modtog Beyer fra Stiftamtet Cancelliets Resolution af 4. Juni angaaende hans Klage, hvori det hedder:

Det Kongelige Danske Cancelli har under 4de Dennes tilskrevet mig saaledes: »Efterat have modtaget Hr. Kammerherrens Erklæring af 24de f. M. over de af Grosserer Beyer hertil indgivne Andragender, hvori han besværer sig over tvende Kiendelser, der ved Valget af Medlemmer til Amtsraadet for Kiøbenhavns Amt d. 9. April sidstleden af Valgcommitteen ere afsagte, og ved hvilke han er kiendt uberettiget dels til at opføres som Valgbar paa Fortegnelsen over de Landeieendomsbesiddere i fornævnte Amt, der kunne vælges til Medlemmer af Amtsraadet, dels til paa Brøndshøj og Rødovre Sogneforstanderskabs Vegne at afgive Stemme ved Valget af Amtsraadets Medlemmer, skulde man, ved at remittere hosfølgende Bilage, til fornøden Efter-

retning og videre Bekiendtgjørelse for Grosserer Beyer, tjenstligst melde, at Collegiet ikke finder, at der er Anledning til at tilsidesætte de ommeldte tvende Kiendelser.

Indbemeldte Bilage følge hoslagt«.

Siællands Stiftamtmandskab, den 7de Junii, 1842.

Knuth.

Til Hr. Grosserer Beyer.

I sit første Møde d. 10. Juni 1842 havde det nyvalgte Amsraad behandlet Beyers Klage, men sluttede sig enstemmigt til de afsagte Kendelser og Stiftamtet tilskrev Valgbestyrelsen af Sogneforstanderskabet følgende:

Da Grosserer Beyer ved et i Gaar af Amsraadet for Kiøbenhavns Amt afholdt Møde er erkiendt for ikke valgbar og ikke valgberettiget, er han som Følge heraf incompetent til at være Medlem af Brøndshøi og Rødoure Sogneforstanderskab. Paa Grund heraf maa jeg tjenstlig anmode Valgbestyrelsen om at foretage et nyt Valg af et Medlem i Sogneforstanderskabet, og af Valgforhandlingen tilstille mig Udskrivt.

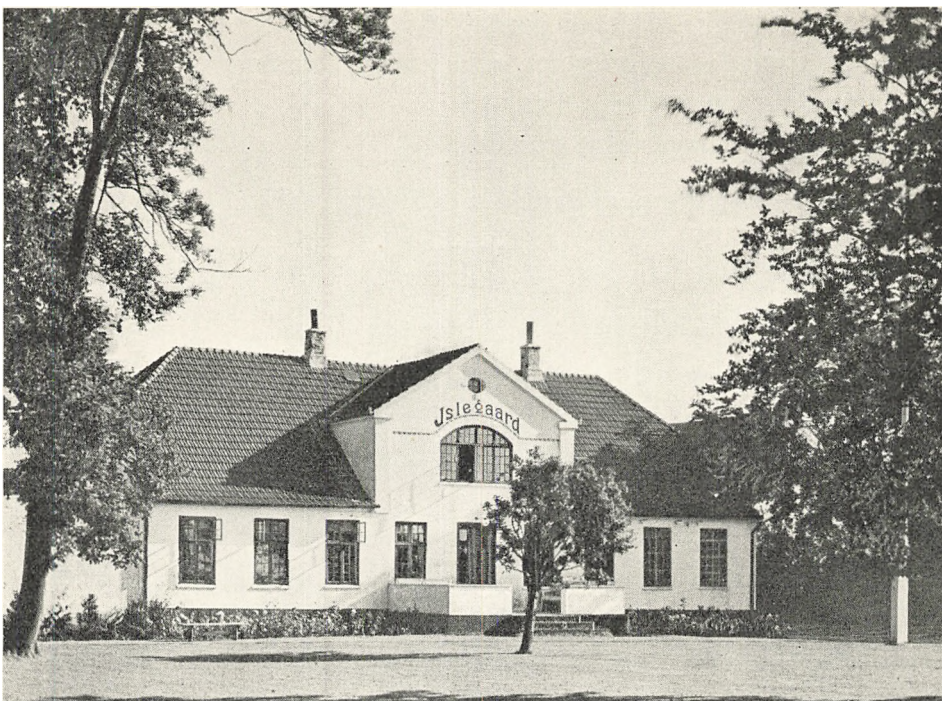
Siellands Stiftamtmandskab den 11te Juni 1842.

Knuth.

Beyer indkaldte derefter Sogneforstanderskabet til Møde d. 16. Juni og udtraadte af dette.

Han solgte Islevgaard ved en Købekontrakt af 16. April 1845 til Carl Christian Broe for Bygningernes Assurancesum, da Gaarden var brændt d. 26. Marts s. A. Broe fik tinglæst Skøde paa Ejendommen d. 7. Januar 1846 for 49 300 Rdlr. Det Beløb, Beyer fik mellem Hænderne ved Salget af Islevgaard, brugte han til Opførelsen af et nyt Stuehus til Frederiksgaard i Brønshøj. Her døde han d. 9. Juli 1847. Han havde fjorten Børn, hvoraf Datteren Sille Beyer var en i sin Tid kendt Forfatterinde. En af Sønnerne Alfred Beyer var Præst og Fader til Politikeren og Nobelpristageren Fréderik Bajer, der ændrede Navnets Stavemaade. Hustruen tilhørte Familien Høst, som tæller mange fremtrædende Mænd blandt sig, derimellem Grundlæggeren af Andreas Frederik Høsts Boghandel i Bredgade i København.

Ved et Skøde af 28. Juni 1864, tinglæst d. 13. Juli, solgte Proprietær C. C. Broe Gaarden til Teglværksejer, cand. phil. Christian Pedersen. I 1868 solgte denne Gaarden med 20 Tdr. 3 Sk. 1 Fk. 2 Alb.

Islevgaard.

Hartkorn til Skolelærer Hans Jacob Albrecht Schiøtt ved et Skøde af 17. August, tinglæst d. 26. s. M. for 70 000 Rdlr.

1879 solgte Schiøtt Islevgaard, godt 20 Tdr. Hartkorn med nye, grundmurede Bygninger samt Besætning og Inventar ved en Købekontrakt, der blev tinglæst d. 26. Februar, til Proprietær Johannes Madsen for 180 000 Kr.; men denne overdrog ved Transport Retten til at faa Skøde paa Ejendommen til Forvalter Anthon Jensen af Maribo Ladegaard, der fik Skøde udstedt d. 10. December 1879, tinglæst d. 17. s. M. for 170 000 Kr. Til Islevgaard hørte dels Gaardens eget Hartkorn paa 14 Tdr. 3 Sk. 2 Fk. $\frac{1}{2}$ Alb. med 143 2670/14 000 Tdr. Land og to Jordlodder paa Islevmark Matr. Nr. 54 med et Hartkorn paa 5 Sk. 2 Fk. 1 Alb. med 6 11 990/14 000 Tdr. Land og Hanevadsgaarden i Herlev med et Hartkorn paa 5 Tdr. 1 Sk. 1 Fk. $\frac{1}{2}$ Alb. med 59 11 060/14 000 Tdr. Land.

I 1902 solgte Anthon Jensen Gaarden med Tilliggende til Proprietær N. Pedersen ved et Skøde af 17. April, tinglæst d. 23. s. M., for 168 000 Kr. Medens N. Pedersen ejede Islevgaard, blev der solgt en Del Jord fra til Byggegrunde, saaledes købte Bankdirektør Heide en Parcel paa 20 Tdr. Land ved en tinglæst Købekontrakt af 23. April

1902, og mere solgtes fra i Aarenes Løb. Selve Gaarden solgte N. Pedersen i 1916 ved et Skøde af 11. December, tinglæst d. 20. s. M., til Hans Ove Emmerich Suell for 227 500 Kr. med Besætning og Inventar. Det samlede Hartkorn var da efter Frasalget ca. 16 Tdr.

Ved et Skøde af 13. December 1918, tinglæst d. 18. s. M., solgte Suell Gaarden til Godsejer Th. Isager og A. C. Sørensen for 435 000 Kr., og disse videresolgte den ved Skøde af samme Dato til S. P. Kock for 475 000 Kr.

Aaret efter skiftede Gaarden atter Ejer, idet S. P. Kock solgte den til Proprietær Fr. Legarth ved et Skøde af 1. November 1919, tinglæst d. 2. December, for 550 000 Kr. Det samlede Hartkorn var 16 Tdr. 6 Sk. 0 Fk. $1\frac{1}{4}$ Alb. med et Areal paa ca. 179 Tdr. Land. Ved et Skøde af 28. Marts, tinglæst d. 20. April 1926, solgte Fr. Legarth Gaarden til Forpagter Christen N. Lind for 450 000 Kr.

Den sidstnævnte Ejer gik fallit, og Creditkassen for Landejendomme i Østifterne overtog Gaarden ved Tvangsauktion d. 31. Oktober 1932. Creditkassen solgte Gaarden ved Købekontrakt af 7. Juli 1933 til Sognepræst Kristen Amby, Skuldelev, for 217 000 Kr., og denne overdrog den ved Transportkøbekontrakt til Godsejer C. C. H. Omø, for hvem der blev tinglæst et Fogedudlægsskøde d. 9. Marts 1934 for 252 000 Kr., hvoraf 22 000 Kr. for Løsøre og 230 000 Kr. for fast Ejendom.

Godsejer C. C. H. Omø solgte Islevgaard m. v., Matr. Nr. 1 a og 1 c af Islevmark med et Hartkorn paa 11 Tdr. 2 Sk. 0 Fk. $2\frac{1}{4}$ Alb. og Matr. Nr. 3 a af Herlev med 2 Tdr. 4 Sk. 3 Fk. $1\frac{3}{4}$ Alb. til Ministeriet for Landbrug og Fiskeri ved Statens Jordlovsudvalg ved et tinglæst Skøde af 15. April 1937; Købesummen var 301 625,43 Kr.

Statens Jordlovsudvalg paabegyndte en Udstykning til Parcellforeningen »Nørrevang«, hvis Medlemmer fik Ejendom paa Parcellerne. Udstykningen er fortsat og skal være tilendebragt i 1946 med i alt 1100 Kolonihaver. Selve Islevgaard med ca. 7 Tdr. Land blev ved Skøde af 11. Juni 1943 solgt til Kolonihaveforbundet for Danmark for 50 000 Kr., hvortil Carlsberg Mindelegat bidrog med 20 000 Kr., og Gaarden blev derefter d. 22. August 1943 indviet til Havebrugsskole for Kolonihavedyrkere.

Til Forstander antog man Albert Wilhelm Eduard Ronge, der er født d. 29. November 1903 paa Frederiksberg som Søn af Boghandler Emil Ronge. Efter Uddannelse som Gartner tog han Havebrugseksamen i 1927 fra den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. Han var

derefter Lærer paa Beder Havebrugs- og Ungdomsskole og blev den 1. Januar 1944 ansat som Forstander for Kolonihaveskolen Islevgaard. D. 18. Juni 1929 indgik han Ægteskab med Gerda Petersen, født d. 18. December 1903 i Maarslet som Datter af Smedemester Petersen.

Paa Grund af sin Beliggenhed maatte Islevgaard som de andre Gaarde i Sognet engang før eller senere blive udstykket; i dette Tilfælde bevares dog Gaardens Bygninger, og ved dens Indretning til Kolonihaveskole er der begyndt et nyt, interessant Kapitel i dens Historie.

MATR. NR. 2. ISLEVHUS

Navnet Islevhus har gennem Aarhundreder været knyttet til en Bygning paa Islevmark. Det ældste Islevhus, som efter en Ildebrand lidt efter lidt blev skjult af Jord, dukkede i Nutiden atter engang frem i Dagslyset⁷³). I Midten af forrige Aarhundrede fandt man ved Gravning i en Grusbanke, ikke langt fra det nuværende Islevhus, Fundamenterne til en af Bygningerne til det gamle Islevhus, som man kunde spore var blevet ødelagt ved Brand. Man saa endnu tydeligt Levninger af Kældre, Brolægning og Mure, som var opført af store, røde, brændte Mursten. Forkullet Træ fandtes overalt og bar Vidnesbyrd om Ødelæggelse ved Ild. Bygningen har staaet oven paa Bakken, og ved dens ene Side saas Spor af en Række store Fiskeparker, et Glimt af fordums Herlighed fra den Tid, da den i det følgende omtalte Consistorialraad Hviid anlagde sit Lyststed Rolighed paa dette Sted.

Ved samme Lejlighed fandt man en stærkt forrustet Fodbøjle til en Fange, formet som en Hestesko og til at lukke med en Laas af ældre Slags, i hvilken Nøglen indskydes fra den ene Ende. Sammen med Fodbøjlen fandtes flere Jernfragmenter, hvoriblandt en Krampe, et Fragment af Glas, der ved stærk Hede var blevet uformeligt, og en Kakkellovnssten af brændt Ler, paa hvis Forside en flakt Ørn var formet. Paa samme Sted havde Sognepræsten for Brønshøj-Rødovre Sogn Ernst Henrik Clasen fundet en Benkam med Tænder til begge Sider og med en lang, smal Benskinne nittet med Kobbernagler langs Midten af begge Sider. Ved Anlægget af Vandledningen ved Islevhus til Københavns Vandforsyning fandtes i 1854 et 2 Alen 2½ Tomme langt Slagsværd af Jern med et 10 Tommer langt Fæste, hvis Be-

klædning manglede, og en Parerstang, hvis ene Ende manglede, men som paa hver Side var forsynet med en udstaaende Bøjle. Paa Fæstets Ende var der en flad oval Knap, medens Klingen ikke som sædvanligt var tveægget, men havde Ryg og var henimod Spidsen noget krum som en Sabel. Ødelæggelsen maa ligge langt tilbage i Tiden, da f. Eks. Præsteindberetningen i 1651 ikke omtaler nogen saadan Gaard eller dens Forsvinden. Det er derfor muligt, at Indretningen af Islevmark til Græsmark i 1574 staar i Forbindelse med Landsbyens Ødelæggelse ved en Ildebrand.

Efter at Islevmark var blevet udlagt til Græsmark, førte en Forvalter Tilsynet med Jorden, og det Hus, han boede i, kaldtes Islehus. I »Baron Ludvig Holbergs Geographie« fortæller Nikolay Jonge⁷⁴), at »Islemark eller Isløvmark har tilforn haft fire Gaarde, men i mange Aar brugt til Høeavl til Kongens Heste; nu er allene et Huus for Markmanden, og kaldes Islehuus, saa og Rolighed, en Lystgaard«.

Hertil kan føjes en anden Oplysning om Islehus, idet Pastor Hersleb i Brønshøj d. 10. November 1760 omtaler en Ansøgning om en Begravelse inde i Rødovre Kirke⁷⁵). Han fortæller, at »Peder Tuesens Enke af Islehuus bestilte i Dag sin afdøde gamle Mand til Jorde med Begæring, at faa ham nedsat udi Rødovre Kirkes Gulv, under en Sten, hvor tilforn en Sogne-Rider skal være begravet, af samme Betjening som den Afdøde«.

Pastor Hersleb fortæller d. 11. Juni 1759 i sin Indberetning til Hofmans Foundationer⁷⁶), at »Iisle-Hus haver et lidet Lyst-Sted kaldet Roelighed, som sidst beboedes af Consistorialraad Hvid, men Iisle-Hus er i sig selv kun et Mark-Hus«. Her som senere paa et Skøde af 20. Februar 1770 bruges Navnet ogsaa om Lokaliteten, men Landstedet Rolighed overtog efterhaanden Navnet Islevhus. Fra 1812 har Landstedet, der var blevet omdannet til en Bondegaard, Navnet Islevhus alene. Da baade Markhuset og Landstedet laa i Nærheden af det gamle Islevhus, har de i Rækkefølge overtaget dettes Navn.

I det 18. Aarhundrede byggede Adelen og Rigmænd en Række Lystgaarde i Københavns Omegn, og i Sammenhæng med denne Mode i Tiden skabtes paa Islevmark Landstedet Rolighed, der i 1756 ejedes af Konsistorialraad og Sognepræst ved Holmens Kirke Matthias Hviid. Ved en kgl. Resolution af 3. Maj s. A. fik han af Kronen overladt et Stykke Jord til et Par Køers Græsning. Matthias Hviid lod Jorden indhegne, og da han agtede at bygge noget til Huset for bedre at kunne bo der om Sommeren med sin talrige Familie, ansøgte han

Kongen om, at Jorden maatte følge Stedets efterkommende Besiddere, idet han ellers mente, at hans Bekostninger paa Ejendommen med Tiden vilde blive til Skade og Tab for ham og hans Arvinger. Ved en anden kgl. Resolution af 10. November s. A. gav Frederik V ham Concession paa det paagældende Jordstykke, saaledes at det maatte følge de efterkommende Ejere af Huset. Jordstykket laa omkring Huset begrænset af Harrestrupaaen mod Nord og Øst. Af Jordstykket skulde svares tre Læs godt Hø aarligt, hvert paa 30 Lispund, og ved Ejerskifte 12 Rdlr.; endvidere skulde Besidderen straks fra træde det, saafremt det behøvedes til Kongens Tjeneste. Paa dette Sted anlagde Konsistorialraad Hviid en Lystgaard i Tidens Smag med Have og Fiskeparker.

Matthias Hviid, der var en af Tidens mest fremragende gejstlige og højt skattet af Kongehuset, var født d. 3. eller 15. April 1703 i Baarse som Søn af Herredsfoged, senere Viceborgmester og Raadmand i Helsingør Jens Madsen Hviid. Han blev Student 1722 fra København og fik Attestats i 1724. Det næste Aar blev han Adjunkt (Hjælpepræst) ved den hollandske Menighed i Store Magleby paa Amager, et Embede, han dog først tiltraadte efter to Aars Ophold i Udlandet. I Menigheden gik han i Rette med Amagerbøndernes »ældgamle syndige Skik«, som de praktiserede Fastelavnssøndag ved at slaa til en Tønde, hvori der var en levende Kat, og trække Halsen af en levende Gaas, der var hængt op med Fødderne mellem to Stager. Allerede 1735 blev han Holmens Provst og 1737 Medlem af det samme Aar stiftede Generalkirkeinspektionskollegium. D. 6. Juni 1732 havde han ægtet Karen Fjelsted, der var Datter af Brygger, senere Raadmand, Justitsraad og Stadshauptmand Mikkell Andersen Fjelsted.

Matthias Hviid var Pietist og en dygtig Prædikant, der nød Kongehusets Bevaagenhed. Det fortæltes, at Sjællands Bispestol var ham tiltænkt, men at Biskop Hersleb fik sat igennem, at hans Svigersøn Ludvig Harboe blev ham adjungeret med Løfte om Succession. Hviid blev Konsistorialraad i 1736 og fik Rang med Sjællands Biskop 1756. Han døde i København d. 11. Marts 1759.

Efter hans Død sad hans Enke Fru Karen Fjelsted som Ejer af Landstedet, og hun søgte d. 3. November 1767 Kongen om Ejendomsret paa det Jordstykke, der var lagt til Huset, idet hun gjorde opmærksom paa, at naar Besidderne af Huset skulde aflevere Jorden, vilde det afholde dem fra at dyrke denne. Hun agtede at anlægge en Avlsgaard og søgte endvidere om, at et Stykke tilgrænsende Jord

maatte blive lagt til Huset i Størrelse svarende til det allerede tillagte Stykke. Ved en kgl. Resolution af 22. Marts 1768 blev de to Jordstykker overladt til Fru Fjelsted mod en aarlig Afgift paa 8 Rdlr. og 13 Læs Hø. Det kgl. Skøde til Fru Fjelsted blev underskrevet d. 20. Februar 1770 og tinglæst d. 6. Juli 1772. Det hedder heri: »Er saavel det paa Islemark forhen til Ejerne af Islehus-Rolighed kaldet, allerede overladte (Stykke) Jord, som den Grund, hvorpaa bemeldte Hus med tilliggende Hauge befindes opbygget og indhegnet«. Ved et Skøde af 27. Juni 1772, tinglæst d. 6. Juli s. A., solgte Fru Fjelsted Rolighed til Generalkollektør ved Tallotteriet Johan Christopher Koës for 950 Rdlr. Hermed hørte hendes Forbindelse med Islev op, og hun døde mange Aar senere d. 23. April 1804 i København.

Koës beholdt kun Ejendommen i to Aar og solgte den ved Skøde af 6. December 1774 til Christen Christensen for 500 Rdlr. Den sidste Gang, Navnet Rolighed anvendes, er ved Udstedelsen af Skødet til Christen Christensens Efterfølger paa Ejendommen. Christen Christensen døde d. 29. Januar 1794 og havde i sit Testamente bestemt, at hans Svigersøn Jørgen Rasmussen, der var gift med Datteren Kirsten Christensdatter, skulde overtage Ejendommen mod at betale de to umyndige Sønner Rasmus og Jens henholdsvis 400 og 800 Rdlr., som skulde sættes paa Rente, og give dem Ophold til deres Konfirmation. Sammen med de øvrige Arvinger, Gaardejerne Christen Christensen i Rødovre, Peder Christensen i Valby og Christian Rasmussen i Husum, den sidstnævnte paa sin Hustru Karen Christendatters Vegne, lod Jørgen Rasmussen denne Bestemmelse tinglæse d. 23. Juni 1794 som Adkomstdokument for sig paa Gaarden Rolighed.

Ved Bortsalget af Kronens Jorder paa Islevmark købte Jørgen Rasmussen et Stykke Jord med et gammelt Hartkorn paa 3 Tdr. 3 Sk. 3 Fk. $2^9/_{14}$ Alb. med en Høafgift paa 73 Læs à 25 Lispund, hvorpaa han fik tinglæst et kongeligt Skøde d. 6. Marts 1797. Efter Jørgen Rasmussens Død ægtede hans Enke Kirsten Christensdatter Hans Rasmussen fra Husum d. 10. Juli 1807, og da denne døde kort Tid efter, ægtede hun Ungkarl Johan Jensen fra Utterslev d. 29. Juni 1810. Denne fik tinglæst Hjemmelsbrev paa Gaarden Islevhus d. 11. Marts 1812.

Ved et tinglæst Skøde af 4. Marts 1812 solgte Rasmus Christensen, der nu var Gaardejer i Utterslev, Jordlod Nr. 9 af Parcel Nr. 6 til sin Svoger Johan Jensen for 200 Rdlr. dansk Kurant. Denne Jordlod, der havde et Hartkorn paa 1 Sk. 1 Fk. $2^7/_{15}$ Alb., havde Johan Jen-

sen forlængst taget i Besiddelse ved Skødets Tinglæsning. Ved et tinglæst Skøde af 14. December 1836 blev Gaarden overdraget til Johan Jensens Stedsøn Jørgen Hansen. Dens Hartkorn androg da 3 Tdr. 5 Sk. 1 Fk. $2\frac{3}{4}$ Alb.

Ved en Købekontrakt, som blev tinglæst d. 12. Maj 1841, solgte Jørgen Hansen Islevhus til Peder Jensen, der gik fallit. Gaarden blev solgt ved Auktion til August Hauerberg, der fik Skøde tinglæst d. 6. August 1851.

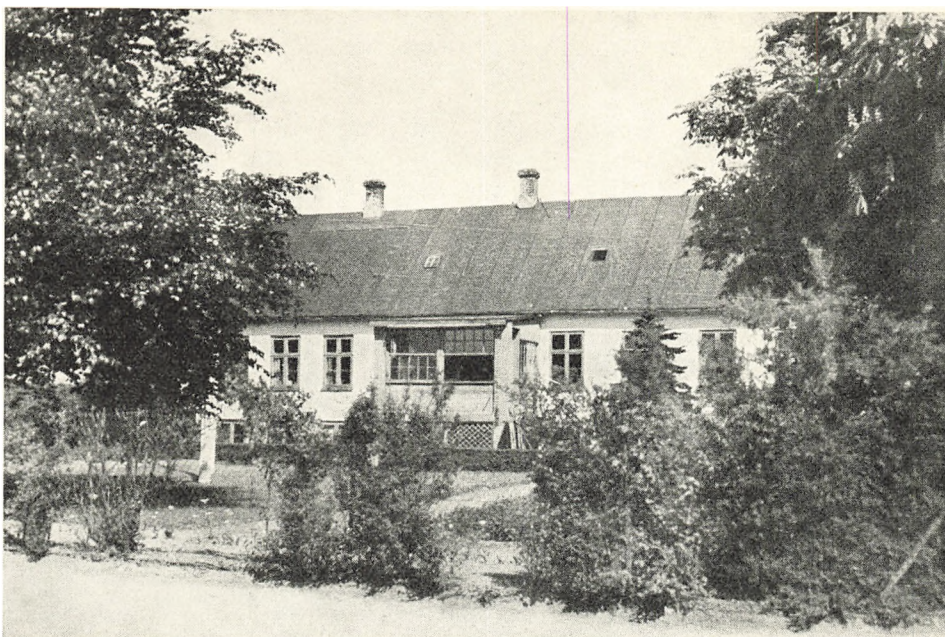
Efter Matriklen af 1844 havde Islevhus, Matr. Nr. 2 af Islevmark, et Hartkorn paa 7 Tdr. 6 Sk. $2\frac{3}{4}$ Alb. og Jordlodden Nr. 9, Matr. Nr. 76 af Islevmark, et Hartkorn paa 1 Sk. 3 Fk. $2\frac{3}{4}$ Alb.

Allerede d. 6. Februar 1856 blev der tinglæst et Skøde af 16. Januar for en ny Ejer, Alexander Kamphøven, paa de to Matrikelnumre for en Købesum af 26 700 Rdlr.

De hyppige Ejerskifter fortsatte de følgende Aar. Saaledes fik Johannes Danielsen tinglæst et Auktionsskøde af 2. November 1860 d. 10. Juli 1861, og d. 2. August 1865 tinglæstes et Skøde af 28. Juli fra Johannes Danielsen til Holger Albert Fibiger. Ved et Skøde af 18. Juni 1870, tinglæst d. 5. Oktober s. A., blev Gaarden solgt af H. A. Fibiger til Proprietær Edvard L. Lund for 28 500 Rdlr.; Hartkornet for de to Matrikelnumre, Nr. 2 og 76, var uforandret, i alt 8 Tdr. $2\frac{1}{2}$ Alb. Efter Edvard L. Lunds Konkurs blev Gaarden stillet til Auktion, og d. 7. December 1875 blev der udstedt et Auktionsskøde for Forvalter P. V. Svane, tinglæst d. 22. s. M., paa de to Matrikelnumre. Købesummen var 50 000 Kr. P. V. Svane foretog et Mageskifte, som blev tinglæst d. 23. Juni 1880, med J. P. G. Engsig, der atter mageskiftede Gaarden med Auktionsholder H. M. Schnell, som overdrog sin Ret til at faa Skøde til Vognmand Ole Nielsen for 100 000 Kr. Ole Nielsen fik Skøde udstedt d. 13. Juni 1881 og tinglæst d. 29. s. M.

Ole Nielsen købte som Ejer mere Jord til Gaarden, og efter hans Død fik hans Enke Johanne Marie Nielsen tinglæst Adkomst paa Ejendommen d. 11. Oktober 1905. Paa dette Tidspunkt omfattede Islevhus i alt Matrikelnumrene 2 a, 4 c, 9 c, 36 og 76 a.

Johanne Marie Nielsen solgte Gaarden i 1907 til Forpagter L. C. Corneliussen ved et Skøde af 3. Juli, tinglæst d. 10. s. M. Den nye Ejer havde tidligere været Forpagter af en Gaard i Husum. Omkring Aarhundredskiftet bestod Islevhus af et Stuehus med høj Kælder og tre sammenbyggede Avslænger. Der hørte i alt et Hartkorn paa 8 Tdr. 4 Sk. 3 Fk. $1\frac{3}{4}$ Alb. med et Areal paa ca. 82 Tdr. Land til Gaarden.

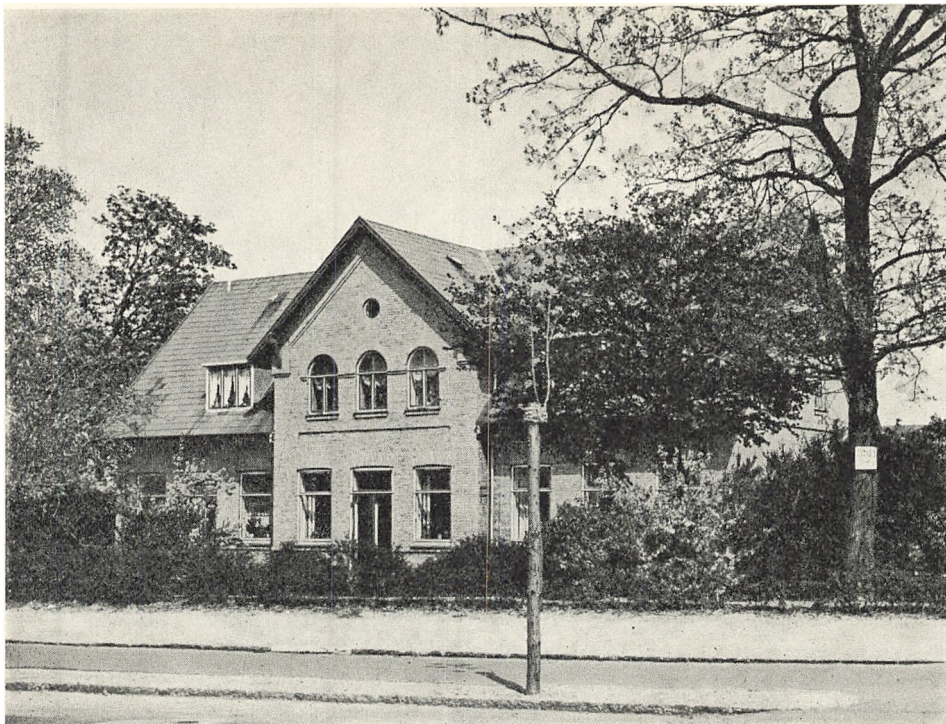

Islevhus.

I 1930 fik Lars Carl Corneliussens Enke Anna Frederikke Corneliusen Adkomst tinglæst paa Gaarden d. 2. December, efter at hendes Mand var død d. 23. Oktober. Efter Udstykning androg Hartkornet nu 6 Tdr. 3 Sk. 2 Fk. 2 Alb., og i de følgende Aar fortsattes Udstykningen. Fru Corneliussen solgte Islevhus ved Skøde af 11. April 1942 til Tømrermester Henning Petersen for 160 000 Kr., og denne overdrog Gaarden ved Skøde af 1. November 1945 til Muremester A. P. Andersen, Civilingeniør A. Teytaud og Arkitekt K. Almer Nielsen for 217 000 Kr.; Hartkornet er nu 1 Td. 5 Sk. 2 Fk. 1½ Alb.

MATR. NR. 3

Ved Bortsalget af Kronens Jord paa Islevmark ved Auktionen d. 17. April 1793 blev Bernt Kiær højstbydende paa Parcel Nr. 5 med 400 Rdlr. Parcellen havde et gammelt Hartkorn paa 3 Tdr. 1 Sk. 2 Fk. 2 Alb., og der paahvilede den en aarlig Afgift paa 68 Læs Hø, hvert Læs beregnet til 30 Lispund. Det kongelige Skøde til Bernt Kiær blev tinglæst d. 12. Januar 1795, og han ejede Parcellen til sin Død. Han

Matr. Nr. 3 af Islevmark.

blev begravet d. 10. Oktober 1819, og den af ham opførte Gaard gik i Arv til hans Søn, Cancellisekretær Jørgen Kiær, der fik Adkomst paa Gaarden tinglæst d. 17. Maj 1820. Gaarden laa ud til Slotsherrensvej og er senere blevet flyttet til dens nuværende Plads ved Rødovrevej af Christen L. Christensen.

Jørgen Kiær solgte Gaarden ved tinglæst Skøde af 17. Januar 1821 til Gdr. Ole Larsen fra Husum. Ved dennes Død fik Enken Ellen Andersdatter tinglæst Adkomst paa Gaarden d. 1. April 1835, og hun overdrog den til sin Søn Lars Olsen ved et tinglæst Skøde af 30. Juni 1841. Efter Matriklen af 1844 blev Hartkornet fastsat til 4 Tdr. 4 Sk. 3 Fk. $2\frac{1}{4}$ Alb.

Efter Lars Olsens Død fik hans Enke Ellen Larsdatter, tinglæst Adkomst paa Gaarden d. 21. Juni 1882. Ved et Skøde af 2. November 1886, tinglæst d. 24. December s. A., solgte hun Gaarden til sin Brodersøn, Gaardforpagter Peter Christensen, der i mange Aar havde haft Gaarden i Forpagtning. Dens Hartkorn beløb sig til 4 Tdr. 3 Sk. 1 Fk. $2\frac{3}{4}$ Alb., og Overtagessummen blev i alt ansat til 15 900 Kr., hvori var indbefattet Aftægt til Ellen Larsdatter. Ved en tinglæst

Skiftebogsudskrift af 14. Maj 1902 fik Peter Christensens Enke Adkomst paa Gaarden, og samme Dato tinglæstes Adkomst for hendes Søn Christen Lauritz Christensen, der var født paa Gaarden 1871. Medens han ejede Gaarden, blev den flyttet fra Slotsherrensvej til dens nuværende Beliggenhed ved Rødovrevej i 1904. Til Gaarden hørte dengang et Hartkorn paa 5 Tdr. 6 Sk. 1 Fk. $\frac{3}{4}$ Alb. med et Areal paa 70 Tdr. Land. Dens Bygninger, der med mindre Forandringer stadig staar i den Stand, hvori de blev opført i 1904, bestaar af et Stuehus af gule Sten med Frontspids og tre sammenbyggede Avls-længer. I April 1934 blev Jorderne udstykket, og i 1943 solgte Christen L. Christensen ved et Skøde af 28. December Bygningerne til Snedkermester Valdemar Müller.

De mange smaa Parceller, Islevmark blev udstykket i, satte sit særlige Præg paa denne Del af Sognet, selv om der i Tidens Løb ved Opkøb af flere af Parcellerne blev samlet en Del større Jordbrug. Her som i Rødovre har der i de senere Aar fundet en stærk Udstykning og Bebyggelse Sted.

Schweizerdalen.

FRA UDSKIFTNINGEN TIL ADSKILLELSEN FRA BRØNSHØJ 1901

Ved Folketællingen i 1769 havde Rødovre 163 Indbyggere og i 1901 716; i 1787 var der 37 Gaarde og Huse og i 1901 116, og i alle Henseender var Sognet et udpræget Landsogn, hvor Landbruget var Hovederhvervet.

De i dette Tidsrum foretagne Folketællinger udviser følgende Befolkningstal:

Aar	1769	Befolkningstal	d. 15. 8.	163
	1787	—	d. 1. 7.	173
	1801	—	d. 1. 2.	338
	1834	—	d. 18. 2.	495
	1840	—	d. 1. 2.	503
	1845	—	—	499
	1850	—	—	534
	1855	—	—	602
	1860	—	—	661
	1870	—	—	690
	1880	—	—	619
	1890	—	—	860
	1901	—	—	716

Iflg. Hartkornsekstrakten af 1840 havde Sognet et privilegeret Hartkorn efter den gamle Matrikel paa 59 Tdr. 6 Sk. 3 Fk. $1\frac{1}{20}$ Alb. omfattende Præstegaarden, d. v. s. Annexgaarden, og Islevmark, og 115

Gammelt Hus. Voldumvej.

Tdr. 5 Sk. 2 Fk. $\frac{1}{4}$ Alb. upriviligeret. Det samlede Areal udgjorde 2042 Tdr. Land, hvoraf Ager og Eng udgjorde 2001 Tdr. Land, og Veje og Grøfter 41 Tdr. Land. Efter den nye Matrikel udgjorde det privilegerede Hartkorn 102 Tdr. 1 Sk. 2 Fk. $1\frac{1}{2}$ Alb. og det upriviligerede 149 Tdr. 2 Fk. 1 Alb.

Af Befolkningen levede iflg. Folketællingen d. 1. Februar 1890 26 af immateriel Virksomhed, 329 af Jordbrug, 9 af Gartneri, 70 af Industri, 85 af Handel, 239 af andre Erhverv, 7 af deres Midler og 95 var under Fattigvæsenet, i det sidste Tal indbefattes dog Beboerne paa Brønshøj-Rødovre Sogns Fattiggaard paa Islevmark.

Selv om der ikke skete store Forandringer i Sognets Struktur i det 19. Aarh., er det dog et meget betydningsfuldt Tidsrum i Sognets Historie, idet det kommunale Styre tager sin Begyndelse og udvikles i dette Aarhundrede. Hvad der fandtes af kommunalt Selvstyre forud for Aar 1800 var meget lidt og indskrænkede sig til Byerne. Købstadkommunerne indtog allerede i Middelalderen en meget selvstændig og uafhængig Stilling, medens der paa Landet nok var et vist økonomisk Bystyre af gammel Oprindelse med dets Vider og Vedtægter; men dette var ikke Kommunalstyre i moderne Forstand. Paa Landet

kunde Almuen tage Bestemmelse om »Hegn og Gærde og Grøft og Led samt om anden Byens Nytte og Tarv« og for Brud paa saadanne Bestemmelser fastsætte Bøder, der skulde leveres til vederhæftige Mænd i Landsbyen, som skulde aflægge Regnskab for Beløbenes Anvendelse.

Først ved Forordningen af 5. Juli 1803 om Fattigvæsenet paa Landet og 29. Juli 1814 om Skolevæsenet smst. skete Begyndelsen til et virkeligt Kommunestyre, som dog først fik organiseret Skikkelse ved Forordningen af 13. August 1841, hvorved saavel Sogneforstanderskaberne, der senere blev omdøbt til Sogneraad, som Amtsraadene skabtes.

Før Reformationen var Fattigplejen væsentligt overladt til Kirken, der gennem Klostrene, Stiftshospitaler og de saakaldte Helligaandshuse udførte et omfattende Velgørenhedsarbejde. Ved Siden heraf udøvedes der af de talrige Gilder, Lav og andre Broderskaber en betydelig Understøttelse af fattige Gildebrødre, hvis Begravelse ligeledes blev bekostet af Gildet ved Bidrag fra de efterlevende Brødre. Henimod Reformationstiden var den almindelige Gavmildhed noget i Aftagende, og skønt Staten ved Reformationen blev Ejer af Kirkegodset, blev der dog ikke fra dens Side stillet de fornødne Midler til Raadighed for Fattigplejen. Kirkeordinansen af 14. Juni 1539 søgte at gennemføre en Fattigpleje i Lighed med den, der fandtes i de første, kristne Menigheder. Biskopperne sammen med de kgl. Lensmænd, Præsterne og Raadet i hver Købstad skulde indsætte to eller flere Mænd som Fattigforstandere (Diakoner); der valgtes ogsaa paa Landet to Diakoner i hvert Sogn. Disse Diakoner skulde bestyre de fattiges Kasse, hvis Midler blev tilvejebragt ved frivillige Gaver. En tvungen Fattigskat kendtes ikke. Hjælpen var en Barmhjertighedsgerning, der ikke kunde kræves af de fattige som deres Ret.

Den første Begyndelse til en samlet Fattiglovning var Frederik IV.s to Forordninger af 24. September 1708, dels for København, dels for det øvrige Land. Disse Love havde til Formaal at modvirke Tiggeri, Lediggang og Dovenskab. De til Fattigforsørgelsen fornødne Midler søgtes fremskaffet ved frivillige Gaver, som indkrævedes af Myndighederne. Dog blev der tillagt Fattigvæsenet visse faste Indtægter, saaledes i København en Afgift af Tinglæsninger og Løsøreauktioner samt af Skuespil. I Byerne var det paalagt alle gejstlige og civile Betjente at svare 1 % af Lønnen eller Indkomsten til Fattigvæsenet; paa Landet kunde Gaver til de fattige, navnlig af Fødevarer, paalægges Gaar-

dene uden Hensyn til Hartkorn. Paa Landet blev Fattigplejen varetaget af Provsten og Herredsfogeden med Bistand af Sognepræsten.

Forordningen af 1708 for Landet fremhæver som berettigede til Hjælp: blinde, sengeliggende og dem, der slet intet kan fortjene, smaa forældreløse Børn og Personer, som paa Grund af slet Helbred, mange smaa Børn eller andre lovlige Aarsager ikke kan tjene til Livets Ophold. Man skelnede i Forordningerne af 1708 mellem forskyldt og uforskyldt Fattigdom. De værdige, arbejdsomme, trængende skulde hjælpes, hvorimod man vendte sig med strenge Straffe og Arbejdstvang i Rasp-, Tugt- eller Spindehuset mod Betlere og Lediggængere.

Iflg. Fattigvæsensprotokollen⁷⁷) var i 1733 Gaardejerne i Rødovre Sogn delt i fire Grupper. Den første omfattende de syv første Numre i Krigsjordebogen, den anden de tre følgende Numre, den tredje de to næste Numre i Krigsjordebogen og Damhuskroen, og den fjerde Gruppe omfattede de tre sidste Numre i Krigsjordebogen og Præstegaarden. Af disse fire Grupper var den første tillagt en Mand og et fattigt Barn, medens hver af de andre Grupper var tildelt en Kvinde. I en Bemærkning til Fattigvæsensprotokollen af 11. Juni 1733 hedder det, at »denne Bog er i Dag eftersat iflg. Forordningen af 24. September 1708. Men herved bliver at erindre, at hos enhver af de fattige bør antegnes, hvor mange og hvilke Dage om Ugen de har deres Spisning og hos hvilke Bomænd, paa det, at enhver fattig kan vide ugentlig sine Bomænd og Dagspisning. Derhos vil og her indføres de Personer, som i disse 2 Sogne giver deres Andel i Penge til Sogne Cassen, hvilke Penge bør indkræves, som kunde være Hjælp til Klæde for de fattige; saa og til Begravelse, naar nogen døde, efter Forordningen, at deraf kan til næstkommende Aars Regnskab gøres Rigtighed paa Indtægt og Udgift, samt Sognecassens Beholdning. Endeligen maa og de fattige inddeles i deres 3 visse Classer efter enhvers Tilstand efter Forordningen«.

Hundrede Aar senere udgjorde Udgifterne til Fattigvæsenet i Brønshøj og Rødovre Sogne⁷⁸) 762 Rdlr. 2 Mk. 5 Sk.; Indtægten var 844 Rdlr. 1 Mk. 1/2 Sk., og man havde en Kassebeholdning paa 81 Rdlr. 4 Mk. 11 1/2 Sk.; i Naturalier var der ydet 4410 Kostdage, 1842 1/2 Pund Brød, 47 Sk. 3 1/2 Fk. Gryn, 44 Sk. 3 1/2 Fk. Ærter, 409 1/2 Pund Flæsk og 741 1/2 Snese Tørv.

Paa Landet styredes Fattigforsørgelsen i hvert Sogn iflg. Reglement af 5. Juli 1803 af en Sognekommision, som bestod af Sognepræsten, Politimesteren, en af de største Lodsejere og 3—4 af de bedste Sogne-

mænd. Til Fattigvæsenets Udgifter skulde der hos Sognets Beboere i fornødent Omfang udskrives Bidrag efter Hartkorn, Formue tilstand eller Lejlighed. Ved Anordningen af 13. August 1841 blev Sognekommisionerne (Fattigkommissionerne) afløst af Sogneforstanderskaber. Politimesterens Stemmeret bortfaldt ved Lov af 22. Marts 1855, som tillige indskrænkede Sognepræstens Medvirkning til at gælde Fattig- og Skolesager. Ved Landkommunalloven af 6. Juli 1867 ophørte Sognepræsten at have Sæde i Sogneraadet.

Ved Grundloven af 1849 anerkendtes danske Statsborgeres Ret til, naar de ikke selv kan forsørge sig og sine, at faa det fornødne af det offentlige. Denne Grundlovsbestemmelse udformedes ved Fattigloven af 9. April 1891, der sammen med Loven om Alderdomsunderstøttelse af samme Dato og Loven af 12. April 1892 om anerkendte Sygekasser danner Grundlaget for hele den senere Udvikling af vor offentlige Forsorg og Socialforsikring.

Under Treaarskrigen 1848-50 blev man stillet over for Problemet med Hensyn til Forsørgelsen af de i Felten liggende Soldaters Familier. Forstanderskabet indbød alle Sognets Beboere til at yde et Bidrag, da man fandt det upassende at optage saadanne Familier under Fattigvæsenet.

Paa et Møde i Sogneforstanderskabet d. 17. Marts 1859 blev det enstemmigt vedtaget, at der i indeværende Aar skulde bygges et Fattighus for begge Sognene, og at Bygningen skulde opføres paa Kommunens Grund ved Grusgraven paa Islevmark; Bygningen skulde opføres af en Størrelse til 30 Personer foruden Bopæl til Opsynsmand, en Syge- og Ligstue.

Ministeriets Godkendelse af et Laan paa 4000 Rdlr. af Amtsfattigkassen til Opførelsen af Fattighuset forelaa i Løbet af Sommeren 1860; men man vedtog at udsætte Byggeriet til næste Foraar, naar Laanet til den Tid kunde sikres Kommunen. Bygningen blev opført i 1861, og over Døren blev der anbragt en Inskription lydende: Brønshøj og Rødovre Sogns Fattighus, opført 1861. Til Opsynsmand antog man Mads Hansen fra Rødovre.

Uddelingen til de fattige havde indtil Landkommunalloven af 6. Juli 1867 paahvilet Sognepræsten, men gik nu over til Sogneraadet. Man vedtog, at Understøttelserne skulde uddeles af de til Opkrævningen valgte Medlemmer hver i sit Distrikt.

Iflg. Kontrakt med tilhørende Spisereglement mellem Sogneraadet

og Opsynsmanden ved Fattighuset Mads Hansen blev Betalingen pr. Mand nedsat fra 18 til 16 Sk. daglig fra d. 1. Januar 1869 at regne.

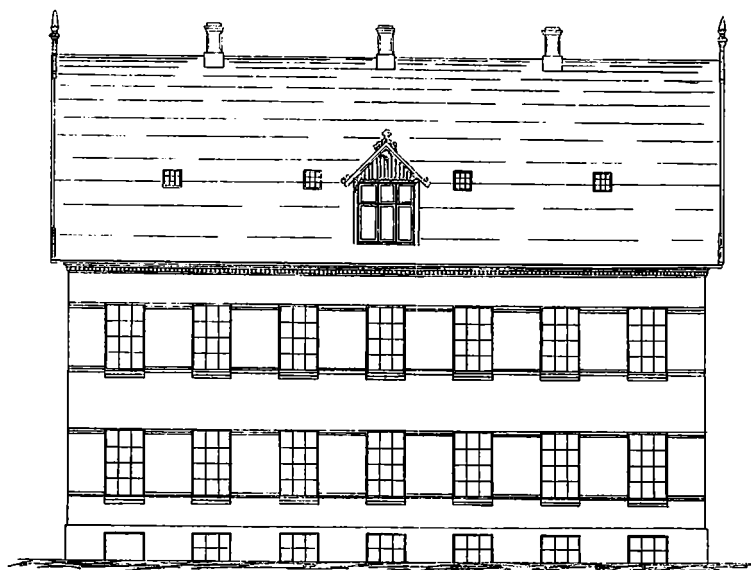
Paa et Møde d. 16. Januar 1868 vedtog Sogneraadet at yde Brødhjælp til de mindre velstillede Beboere paa Grund af de høje Rugpriser. Det tidligere Sogneforstanderskab havde bevilget indtil 500 Daler dertil. Man vedtog, at Modtagerne selv skulde betale 22 Sk. for et 8 Punds Brød, og at Sognet skulde tilskyde Forskellen mellem disse og de gængse Priser. Hjælpen blev paabegyndt d. 19. Januar indtil videre; i Rødovre fik seks Personer og paa Islevmark tre Personer denne Hjælp. Af Angivelser af Rugbrødsprisen i nogle Provinsbyer fremgaar det, at Prisen for et 8 Punds Rugbrød i 1867 naaede et Højdepunkt med 68 Øre, medens den i 1870 var nede paa 48 Øre.

Det var ikke ualmindeligt, at et Sogneraad betalte Billetten til Amerika for en Person, der var kommet under Fattigvæsenets Forsørgelse, og Københavns Amtsraad bemærkede i en Skrivelse af 25. Marts 1870, at det ved Gennemgangen af Sognekommunernes aarlige Regnskaber i de senere Aar havde haft Lejlighed til at bemærke, at flere Kommuner havde udredt betydelige Beløb til Bestridelse af de Omkostninger, som var forbundne med at lade en Person, der var kommet under Fattigvæsenet, rejse ud af Landet. Amtsraadet havde ønsket Ministeriets Afgørelse, hvorvidt et Sogneraad var berettiget til at gøre dette paa Kommunens Bekostning. Ministerium og Amtsraad var enige i, at da det ikke drejede sig om Fattigunderstøttelse, maatte slige Udgifter ikke udredes af Kommunekassen.

Ved Folketællingen i 1870 var der 39 Fattiglemmer i Brønshøj og Rødovre Fattighus, og Behandlingen af Fattigsagerne tog en betydelig Del af Tiden ved Sogneraadets Møder. Fra 1884 blev Fattigmøderne derfor holdt som Fattigudvalgsmøder.

I 1884 krævede Københavns Amts søndre Birk, at der skulde udfærdiges et Regulativ for Fattighuset paa Islevmark, da dette saavel med Hensyn til Størrelse som Indretning maatte henregnes til Fattigaardenes Klasse. Et saadant blev derfor vedtaget paa Sogneraadets Møde d. 3. April.

D. 28. Maj 1884 nedbrændte Fattighuset totalt, og d. 30. Maj var Sogneraadet samlet til Møde for at drøfte, hvilke Forholdsregler man skulde tage i denne Situation. Sogneraadsformanden havde henvendt sig til Ejeren af Islevhus, Vognmand O. Nielsen for at leje Gaarden, men Ejeren havde selv Brug for den. Man nedsatte til sidst et Udvalg

Fattiggaarden paa Islevmark.

til at undersøge de foreliggende Muligheder, enten at opføre et Bræddeskur med 32 Senge eller at leje en Gaard af Gdr. Luno i Rødovre, hvilken sidste Mulighed man foretrak, hvis det kunde lade sig gøre. Det nedsatte Udvalg skulde samtidig være Byggeudvalg for den Fattiggaard, der skulde opføres.

Arkitekterne Thejll og Klingsey udarbejdede Tegningerne til den nye Fattiggaard, der først var tænkt udført i een Etage; men da Tegningerne blev indsendt til Amtet til Godkendelse, rejstes der fra dettes Side forskellige Indvendinger derimod ud fra Distriktslægens og søndre Birks Erklæringer. Man henstillede, at Fattiggaarden blev opført i to Etager, og — foruden at Sogneraadets Opmærksomhed blev henledt paa visse Enkeltheder ved Bygningens Udførelse — at Fattiggaarden blev opført i Brønshøj Sogn i Stedet for som paatænkt i Rødovre af Hensyn til en eventuel Adskillelse af Sognene i kommunal Henseende. Amtet vilde mene, at det bedste Sted for Opførelsen af Fattiggaarden vilde være Utterslev Mark.

Sogneraadet var først stemt for at forlænge den projekterede Bygning med 8 Alen, saafremt dette vilde være billigere end at bygge i to Etager; men da Overslaget for en to Etagers Bygning viste, at denne kun vilde være lidt dyrere end en Udvidelse af en Eenetages, valgte man at opføre Fattiggaarden i to Etager.

Man kunde derimod ikke tiltræde Amtets Forslag om at bygge

Fattiggaarden i Brønshøj, da man havde en Grund paa Islevmark med Grusgrav, hvor Fattiglemmerne havde stadigt Arbejde, ligesom der var fælles Opsynsmand for Fattiggaarden og Grusgraven. En Grund i Brønshøj Sogn vilde blive alt for dyr, og selv om Rødovre Sogn til sin Tid skulde blive skilt fra Brønshøj Sogn, maatte man let kunde træffe en Ordning om en fælles Fattiganstalt, som det var Tilfældet andre Steder.

Det blev overdraget Murermester J. J. Bruun at opføre den nye Fattiggaard efter et Tilbud paa 32 070 Kr.; Støbegodset til Bygningen var paa et særskilt Overslag.

Til Opholdssted for Fattiglemmerne i Vinteren 1884—85 lejede man et Hus af Sognefoged A. Nielsen i Rødovre og en Lejlighed, man allerede havde lejet for Sommeren af Gdr. Luno. D. 29. Juni 1885 blev den nye Fattiggaard overtaget af Sogneraadet, og den blev taget i Brug d. 1. Juli s. A. Opsynsmand Mads Hansen fratraadte samtidig med, at den nye Bygning blev taget i Brug, og i hans Sted blev Forpagter Chr. Hagenau antaget.

Da den nye Fattiggaard ikke kunde belægges fuldstændigt af Brønshøj-Rødovre Sogne alene, henvendte man sig til Københavns Magistrat med Tilbud om at benytte en Del af Fattiggaarden, og i en Skrivelse af 28. Januar 1886 modtog Magistraten Tilbudet om at modtage indtil 50 Lemmer fra Almindeligt Hospital for 60 Øre daglig og under Sygdom for 75 Øre daglig.

I 1887 rettede Københavns Amts søndre Birk en Forespørgsel til Sogneraadet, om der var indrettet Straffelokaler i Fattiggaarden paa Islevmark. Man havde et Arrestlokale, hvor man isolerede Lemmer, der var blevet idømt disciplinære Straffe; men ogsaa i andre Tilfælde blev det anvendt, idet det omtales, at en Mand, der led af Drankergalskab, var blevet indsat i Arresten, hvor han havde berøvet sig Livet.

D. 1. Oktober 1891 anmodede Sogneraadet Københavns Magistrat om Forhøjelse af Betalingen for Lemmer i Fattiggaarden fra 60 Øre til 70 Øre pr. Dag for hvert Lem, og Magistraten indgik derpaa fra 1. Oktober s. A. I 1892 fastsatte Amtsraadet Taksten for Betaling for Ophold i Fattiggaarden til 65 Øre pr. Dag for almindelig Kost og Pleje, og 1,20 Kr. pr. Dag for Sygebehandling. Samme Aar lod Magistraten de paa Fattiggaarden indlagte Lemmer anbringe paa Almindeligt Hospital.

Den ved Lov af 8. Marts 1856 stiftede »De Fattiges Kasse«, der

bl. a. skulde yde Alderdomsunderstøttelse til Personer over 60 Aar, var oprindelig fælles for de to Sogne, men blev fra 1. Januar 1899 delt, saa at der blev en særlig Bestyrelse for Rødovre Sogn.

Da Brønshøj Sogn d. 1. Januar 1901 blev indlemmet i København, blev Fattiggaarden Rødovre Kommunes Ejendom; dens videre Skæbne omtales under Afsnittet om Rødovre Kommune efter 1901.

Ved Anordningen af 13. August 1841 oprettedes en egentlig Kommunalbestyrelse paa Landet. I Sognekommunerne indførtes Sogneforstanderskaber bestaaende af Sognepræsten, den eller de Lodsejere, der af Sognedistriktets Hartkorn ejede mindst 32 Tdr., samt fire til ni andre Mænd, valgte af og blandt dem af Beboerne, der ejede fast Ejendom af en vis Størrelse eller Værdi. Herredsfogeden eller Birkedommeren var berettiget til at tiltræde Sogneforstanderskabet med Stemmeret og kunde tilkaldes til dets Møder. Sogneforstanderskaberne havde en almindelig Kompetence med Hensyn til de kommunale Anliggender, og de bestaaende Sogne- og Skolekommissioner bortfaldt.

D. 7. December 1841 havde de af Amtet udnævnte Valgbestyrere, Kaptajn og Brandinspektør, Gdr. i Brønshøj og Utterslev Synestved, Gdr. i Utterslev Rasmus Christensen og Brandfoged og Gdr. i Rødovre Niels Larsen, foranstaltet Valg af Sogneforstandere for Brønshøj og Rødovre Sogne. Paa Valglisten var opført 102 Personer; af disse var 6 Enker, som ikke var valgberettigede, og 33 udeblev fra Valget; der var saaledes 63 som valgte. Af Stemmerne fik Gdr. Rasmus Christensen, Utterslev, 62, Etatsraad Hansen, Emdrup, 59, Gdr. Anders Nielsen, Husum, 51, Gdr. og Brandfoged Niels Larsen, Rødovre, 51, Grosserer, testamentarisk Arving af Frederiksgaard i Brønshøj og Islevgaard i Rødovre A. F. Beyer 48, Gdr. Rasmus Christiansen, Brønshøj, 32, Gdr. Christen Pedersen, Rødovre, 27 og Gdr. Hans Hansen Utterslev, 25. Sammen med Pastor Clasen udgjorde disse 8 Mænd Sogneforstanderskabet.

Grosserer A. F. Beyer skulde som den ældste af de valgte Medlemmer sammenkalde Sogneforstanderskabet til Valg af Formand og berammede hertil Møde i Brønshøj Kro d. 23. December. Samtlige Forstandere var mødt og valgte med syv Stemmer Grosserer Beyer til Formand, da Pastor Clasen, hvem Hvervet var tiltænkt, ønskede at være fri. Man vedtog dernæst, at Forstanderskabets Møder skulde afholdes i Brønshøj Kro, og at de ordinære Møder skulde afholdes d. 24. Februar, 21. April, 16. Juni, 18. August, 13. Oktober og 15. December 1842, hver Gang om Eftermiddagen Kl. 2.

Ved Fordelingen af Hvervene inden for Sogneforstanderskabet blev Vejvæsenet i Brønshøj Sogn overdraget til Hans Hansen i Utterslev og Vejvæsenet i Rødovre Sogn til Christen Pedersen, Rødovre. Skolevæsenet i hele Brønshøj Sogn blev overtaget af Rasmus Christensen, Utterslev, og Skolevæsenet i Rødovre af Christen Pedersen, Rødovre. Rasmus Christiansen, Brønshøj, paatog sig at være Fattigforstander for Brønshøj og Utterslev, Anders Nielsen for Husum og Vanløse, Hans Hansen for Emdrup og Niels Larsen for Rødovre og Islevmark. Formanden skulde føre Tilsynet med Assurancevæsenet m. m.

D. 23. Marts 1842 holdt Sogneforstanderskabet Møde for at udpege en Valgmand til Amsraadet. Formanden blev enstemmigt valgt dertil, men blev, saaledes som omtalt S. 139, kendt uberettiget til at opføres som valgbar paa Fortegnelsen over de Landejendomsbesiddere i Københavns Amt, der kunde vælges til Medlemmer af Amsraadet, og til paa Brønshøj og Rødovre Sogneforstanderskabs Vegne at afgive Stemme ved Valget af Amsraadets Medlemmer.

Efter Amsraadets Kendelse maatte Beyer fratræde som Formand, og paa Sogneforstanderskabets Møde d. 16. Juni 1842 blev Pastor Clasen valgt til Formand. Som Medlem af Sogneforstanderskabet valgtes Christian Hansen, Utterslev, i Stedet for Grosserer Beyer.

Ved Lov af 22. Marts 1855 blev Vælgerne delt i to Klasser, den ene bestaaende af alle Skatteydere, den anden af den højstbeskattede Femtedel. Af det ulige Antal Medlemmer af Kommunalbestyrelsen valgtes de højstbeskattede den større Halvdel. Loven fjernede de selvskrevne Medlemmer af Sogneforstanderskaberne, dog vedblev Sognepræsten at have Sæde og Stemme i Sogneforstanderskabet for Fattig- og Skolesagers Vedkommende.

Pastor Clasen, der omtales nærmere S. 284, var Formand til 31. December 1855, da han blev afløst af Proprietær Reé, Vanløsehøj. Denne traadte ud af Sogneforstanderskabet d. 31. December 1861 og blev efterfulgt som Formand af Gdr. Niels Jørgensen, Husum. Til Formand fra 1. Januar 1865 valgtes Gdr. Hollander, Husum.

Loven om Landkommunernes Styrelse af 6. Juli 1867 gav stadig den økonomisk mere velstillede Del af Befolkningen en særlig Indflydelse med Hensyn til Kommunalbestyrelsernes S sammensætning. De højstbeskattede Vælgere indordnedes i en særlig Vælgerklasse, der valgtes den større Del af Sogneraadets Medlemmer ved Siden af, at de sammen med de almindelige Vælgere deltog i Valget af Raadets øvrige Medlemmer.

Til Formand for Sogneraadet, som Sogneforstanderskabet nu hed, valgtes fra 1. Januar 1868 Otto Hans Lütken, der i sin lange Virken, dels som Sogneraadsformand, dels som Medlem af Sogneraadet øvede stor Indflydelse.

Otto Hans Lütken⁷⁹⁾ var født d. 31. Juli 1813 i Kristianssand som Søn af Kaptajnløjtnant, senere Kontreadmiral Magnus Lütken og Vilhelmine Cecilie Nissen. Han blev gift d. 10. Marts 1843 i Holmens Kirke i København med Annine Buntzen, født d. 22. November 1819 i København som Datter af Grosserer, Kaptajn og Kornskriver Andreas Buntzen og Camilla Cecile Victoire du Puy.

Lütken gik Søofficersvejen og blev Kadet i 1825 og avancerede gennem Graderne, til han i 1858 blev Orlogskaptajn. Efter et Togt til Vestindien 1832—33 og til Middelhavet 1835 var han i en Aarrække i Koffardifart, senest 1840—41, da han var Styrmand i Dampskibet »Christian d. VIII«, der sejlede i Postfart mellem København og Kiel. I 1848 var han næstkommanderende paa Korvetten »Valkyrien« paa dens Togt til Østasien, hvor den skulde hente Besætningen fra det danske Stationsskib ved Nicobarøerne, da man havde opgivet at oprette en Station her.

I 1849 og 50 var han Chef for Dampskibet »Eideren« og 1851 for Korvetten »Thor« og blev efter forskellige Kommandoer i 1861 Chef for Fregatten »Niels Juel«.

I 1860 blev Lütken Medlem af Københavns Havneraad og var i en kort Tid i December 1863 atter Chef for »Niels Juel«, men overtog d. 31. December Posten som Marineminister i Monrads og senere i Bluhmes Ministerier. Han havde allerede forinden deltaget i Politik og var fra 1858—61 Medlem af Folketinget for Lyngbykredsen. Da han gik af som Minister d. 6. November 1865, blev han Postvæsenets maritime Konsulent og var den egentlige Leder af Postdampskibsfarten, ligesom han fik gennemført Dampfærgeforbindelsen over Store Bælt.

Otto Hans Lütken ejede Gaarden Bellahøj i Brønshøj og deltog med Iver i det kommunalpolitiske Arbejde. Han var Formand for Sogneraadet fra 1. Januar 1868—31. December 1876 og igen fra 1. Januar 1881—31. December 1882.

Provst L. Koch fortæller i sine Erindringer⁸⁰⁾ om ham, at han med Rette nød stor Anseelse i Sognet, som han egentlig styrede efter den homeriske Regel: »Mange til Herskab var aldrig til Gavn, kun en være Herre«. Sogneraadsmøderne varede ikke som an-

dre Steder halve Dage; Medlemmerne fik ikke Lov til at snakke om alt andet end de foreliggende Sager, og til sidst blev dog alt, som »Kaptajnen« — saaledes kaldtes han altid — vilde.

I 1881 rejste »Utterslev Marks borgerlige Forening« Spørgsmaalet, om Lütken kunde anses for valgbar til Sogneraadet, naar han i Vinterhalvaaret havde Bopæl uden for Kommunen. I sin Afgørelse, der blev behandlet paa Sogneraadets Møde d. 5. Januar 1882, bestemte Amsraadet, at Lütken havde bevaret sin Valgbarhed til Sogneraadet, idet han jævnlig var til Stede paa sin Ejendom og opretholdt Husholdning der.

Efter at være gaaet af som Formand i 1882, sad Lütken stadig som Medlem af Sogneraadet, men døde den 26. November det følgende Aar. Han blev begravet paa Brønshøj Kirkegaard.

Fra 1. Januar 1877—31. December 1880 og igen fra 1. Januar 1883—Juli 1887 var Terrakottafabrikant Bertel Ipsen Formand for Sogneraadet. Han var født d. 19. December 1846 som Søn af Terrakottafabrikant Rasmus Peter Ipsen, som anlagde en Terrakottafabrik paa Utterslevmark og her skabte en Virksomhed, der blev kendt langt ud over Landets Grænser. Da Faderen døde d. 12. September 1860, førte hans Enke Virksomheden videre, og fra 1865 blev Sønnen Bertel Ipsen Forretningsfører og Leder. I 1895 omdannedes Fabrikken til Aktieselskabet »P. Ipsen's Enkes Terrakottafabrik«. Bertel Ipsen døde d. 22. Oktober 1917.

Fabrikant Ipsen blev syg i 1887, og paa Sogneraadets Møde d. 7. Juli s. A. blev Provst L. Koch valgt til Formand for den tilbageværende Del af Aaret. Ipsens Sygdom var langvarig, og Provst Koch sad som Formand til 31. December 1891. En nærmere Omtale af ham findes under Rødovre Præstekalds Historie S. 284 ff. Provst Koch fortæller i sine tidligere omtalte Erindringer, at han ligesom Ipsen bestræbte sig for at vedligeholde alle gode Traditioner fra Lütkens Tid. Men Princippet i hans Styrelse havde været den største Spar-sommelighed for at undgaa Skattestigning, og dette kunde umuligt opretholdes. Vejene i Kommunen var i saa daarlig Stand, at Amsraadet truede med at lade dem istandsætte paa Kommunens Bekostning, og Utterslev Mark, hvor der boede 1400—1500 Mennesker, laa hen fuldkommen forsømt. Alt dette maatte der nu tages fat paa, og Provsten forstod sig kun lidt paa Veje og Kloaker. Men han havde gode Hjælpere og fremhæver særligt Gdr. Ole Rasmussen, Islevmark. Han skriver: »Han (Ole Rasmussen) var en stille mand, som

Ole Rasmussen.

aldrig trængte sig frem; men han var den mest oplyste bonde, jeg har kendt. Han var inde i mange ting, særlig var han næsten specialist i det danske landbrugs historie. Jeg havde vel også nok læst de fleste af de bøger, han kendte; men forskellen var, at jeg havde glemt dem, men han kunde huske dem. Men han var også en ualmindelig praktisk mand, og han overtog helt arbejdet med vejene.«

Ole Rasmussen var født d. 17. April 1846 paa Islevmark paa den Ejendom, der hedder Tjørnegaarden, som Søn af Jordbruger Peder Rasmussen og Hustru Mette Olsdatter. Han skulde have været Lærer og var begyndt paa Seminariet, men maatte afbryde paa Grund af Sygdom. I mange Aar var han Medlem af Brønshøj-Rødovre Sogneraad og gjorde et stort Arbejde inden for Kommunestyret. Det skal i denne Forbindelse nævnes, at han stiftede Rødovre Sogns Sygekasse (se S. 292). Ole Rasmussens store Begavelse fremhæves af alle, der har kendt ham, og for sit fortjenstfulde Arbejde i Sognet blev han udnævnt til Dannebrogsmænd. Han døde d. 21. Oktober 1921 og blev begravet d. 26. Oktober paa Rødovre Kirkegaard. Han var gift med Pouline Laybourn, født d. 2. Juli 1850 som Datter af Frederik August Laybourn, en Søn af Nathaniel Laybourn, Hendriksholm, død d. 11. September 1923 og begravet d. 16. September paa Rødovre Kirkegaard.

Ole Rasmussen udfoldede ogsaa en litterær Virksomhed; om Deltagelse i det offentlige Liv skrev han bl. a. i et Afsnit af Manuskriptet til et Foredrag »Om Selvopdragelse eller sædelig Dannelse«, som han udarbejdede i 1903: »Vi skal nu betragte et andet Middel til vor Selvopdragelse, nemlig Deltagelse i det offentlige Liv. Næsten enhver fuldmyndig, hæderlig Mand er jo kaldet til paa en eller anden Maade at deltage heri, og det er utvivlsomt, at der i denne Omstændighed, naar den bruges paa rette Maade, ligger en betydelig opdragende Magt. Det er en af de frie Regeringsformers store Velgerninger, at de vækker Folkets Aand og holder den vaagen. Men idet jeg har faaet en saadan Rettighed, har jeg samtidig faaet en Forpligtelse til at bruge den paa en samvittighedsfuld Maade. Jeg maa huske paa, at mangfoldiges Ve og Vel er afhængig af de Forholdsregler, der tages, og at der paahviler hver enkelt Borger et betydeligt Ansvar uden Hensyn til, at der er mange om at bære det. De store Spørgsmaal, der kommer paa Dagsordenen, deler den offentlige Mening og fremkalder alvorlige Forhandlinger, hvilket nødvendigt maa styrke Tænksomheden og vænne os til at se paa noget højere end blot egen udvortes Fordel. Derved erhverver den enkelte en Friskhed, Storhed og Kraft i Aanden, der er ukendt under en enevældig Regering«.

Fra 1. Januar 1892 valgtes Proprietær E. Thierry, Emdrup Ladegaard, til Formand, og han beklædte Stillingen, til Brønshøj Sogn blev indlemmet i København d. 1. Januar 1901.

I 1848 havde Kommunen en Indtægt paa 215 Rdlr. 52½ Sk. og en Udgift paa 217 Rdlr. 52½ Sk. I 1853 balancerede Regnskabet med 783 Rdlr. 3 Mrk. 12 Sk. og sluttede med en Kassebeholdning paa 21 Rdlr. 1 Mrk. 12 Sk. I 1858 balancerede Regnskabet med 2104 Rdlr. 4 Mrk. 13½ Sk., med en Kassebeholdning paa 396 Rdlr. 4 Mrk. 7½ Sk. I 1863 var Beløbene: Indtægter 1639 Rdlr. 2 Mrk. 12½ Sk., Udgifter 1413 Rdlr. 4 Sk. og Kassebeholdning 226 Rdlr. 2 Mrk. 8½ Sk.

Med de mere omfattende Opgaver, der kom til at hvile paa Kommunen, maatte naturligvis ogsaa Skatterne stige. For Aaret 1871 skulde der lignedes 14 400 Rdlr., — det samme Beløb som for 1870 — og det blev lignet med $\frac{2}{3}$ paa Hartkornet og $\frac{1}{3}$ paa Formue og Lejlighed. Hartkornsskatten androg 13 Rdlr. 32 Sk. pr. Td. Hartkorn, i alt 9600 Rdlr. og Formue og Lejlighedsskatten 4800 Rdlr. For Aaret 1875 lignedes der 20 046,25 Kr. paa Hartkornet og 10 023,13 Kr. paa Formue og Lejlighed; i 1881 var disse Beløb, der stadig blev

lignet med $\frac{2}{3}$ paa Hartkornet og $\frac{1}{3}$ paa Formue og Lejlighed, stegget til 25 510,85 Kr. paa Hartkornet og 12 755,42 Kr. paa Formue og Lejlighed, idet der lignedes 35,52 Kr. pr. Td. Hartkorn.

Fra 1883 vedtog man at ligne med $\frac{3}{5}$ paa Hartkornet og $\frac{2}{5}$ paa Formue og Lejlighed, og for nævnte Aar lignedes der 32,64 Kr. pr. Td. Hartkorn, i alt 23 442,40 Kr. og 15 628,27 Kr. paa Formue og Lejlighed, i alt 39 070,67 Kr. for 1889 lignedes der 41,28 Kr. pr. Td. Hartkorn, i alt 29 219,79 Kr., og 19 479,86 Kr. paa Formue og Lejlighed, i alt 48 699,65 Kr., der for 1893 steg til 60 Kr. pr. Td. Hartkorn med i alt 42 190,94 Kr. paa Hartkornet og 28 127,29 Kr. paa Formue og Lejlighed.

Fra 1. Januar 1895 lignede man med $\frac{1}{2}$ paa Hartkornet og $\frac{1}{2}$ paa Formue og Lejlighed med et samlet Beløb paa 64 775,28 Kr. Dette ændredes for Aaret 1898 til $\frac{1}{3}$ paa Hartkornet og $\frac{2}{3}$ paa Formue og Lejlighed med 30,72 Kr. pr. Td. Hartkorn, i alt 21 591,76 Kr., og 43 183,52 Kr. paa Formue og Lejlighed, i alt 64 775,28 Kr.

For Aaret 1900 lignedes $\frac{1}{3}$ paa Hartkornet med 42,24 Kr. pr. Td. Hartkorn, i alt 29 678,33 Kr., og $\frac{2}{3}$ paa Formue og Lejlighed, i alt 59 354,66 Kr., i alt 89 032,99 Kr.

Paa Sogneraadsmødet d. 6. December 1900 forelaa Meddelelse fra Amtsraadet, at det havde fastsat, at Udgifterne til Rødovre Kommune for 1901—03 skulde lignedes med Halvdelen paa Hartkornet og Halvdelen paa Formue og Lejlighed.

Vejvæsenet var et Smertensbarn, der aldrig lod Sogneraadet i Ro, men krævede bestandigt Tilsyn. Utallige var de Aastedsforretninger, der fandt Sted med paafølgende Kendelser, og lige saa utallige var Klagerne, som lød over Tilsidesættelser af Kendelserne. I Sogneraadets Møde d. 4. April 1872 forelaa en Skrivelse fra Københavns Amtsraad af 20. Marts med et trykt Uddrag af Vejinspektørens Beretning over Bivejenes Tilstand i Amtsraadskredsen i det sidste Aar. Det hedder heri: »Arbejdet udføres her som Naturalarbejde; Evnen til at faa noget tilfredsstillende ud af denne i og for sig mindre gode Arbejdsmaade synes at kunne være bedre. Vejmaterialet er væsentligt Grus; her anvendes kun lidt Sten; dog forøges Stenkvantummet Aar for Aar. Her er udført en stor Del Rabatregulering; hvad der endnu kunde anses for ønskeligt, vil efter Sogneraadsmedlemmernes Opgivelse blive foretaget i den nærmeste Tid. Sognekredsens Veje er i det hele i tarvelig Tilstand; det tør haabes, at den vi blive bedre«.

Brandvæsenet var meget primitivt indrettet, og i en Skrivelse fra

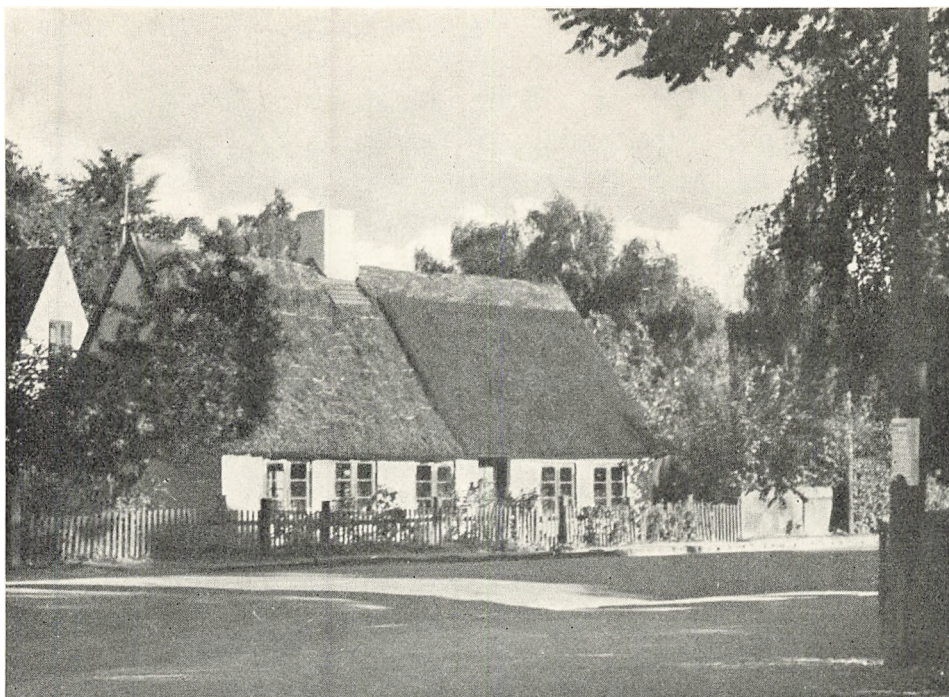
Søndre Birk, der var til Behandling paa Sogneraadsmødet den 6. Januar 1881, ankes der over, at der i Rødovre hverken findes Gadekær eller Brandpost, saa at man i Ildebrandstilfælde er henvist til de private Brønde eller Poste omkring i Gaardene. Man anmoder derfor Sogneraadet om snarest muligt at sørge for, at der i Rødovre i det mindste anbringes een offentlig Brandpost paa et passende og let tilgængeligt Sted. Samtidig henstilledes til Sogneraadet at anskaffe en Regnkappe til den Mand, som fungerede som Straalemester, da der ofte var klaget over, at de Mænd, der fungerede som Straalemestre, var udsatte for at blive gennemblødte. Sogneraadet var ikke indstillet paa Reformer i denne Retning og vedtog at paavise Unødvendigheden deri; i ethvert Tilfælde maatte det udsættes til næste Aar, da intet Beløb var afsat dertil paa Budgettet.

En Opfordring fra Gentoftte Sogneraad d. 19. Januar 1883 til at tage Spørgsmaalet om Brandvæsenet op til Behandling igen, idet Gentoftte Sogneraad fandt det rigtigt, at der blev indrettet et Brandvæsen i Lighed med Købstædernes, blev besvaret afvisende, dels fordi Amtsraadet ikke vilde give sin Sanktion dertil, og dels fordi det vilde byrde Kommunen med alt for store Udgifter.

I de sidste Aartier af det 19. Aarhundrede satte Forsvarssagen Sindene i stærk Bevægelse. I Efteraaret 1887 fremsatte Krigsminister Bahnsen Forslag om Bevillinger paa 46 700 000 Kr. til Københavns Befæstning, de 31 700 000 Kr. til Landbefæstningen, de 15 Millioner til Bygning af Middelgrundsfortet. Der blev efterhaanden slaaet af paa Kravene og kun anvendt 8 Millioner til Feltbefæstningen paa Vestenceinten mellem Utterslev Mose og Køge Bugt. Anlægget af Vestfronten blev paabegyndt i Sommeren 1888 og gennemførtes i de følgende Aar. Anlægget medførte betydelige Jordarbejder og optog et betydeligt Areal; ved Fastsættelsen af Krigsministeriets Erstatning for Tab af Hartkorn havde Rødovre afgivet 5 Tdr. 7 Sk. 2 Fk. 2 Alb. Af Anlæggets militære Værdi rejstes straks en skarp Kritik, og det blev ogsaa snart opgivet som Fæstningslinie; men det har i landskabelig Henseende været en værdifuld Vinding for det flade, ensformige Landskab.

Medens Udstykningen i Rødovre Sogn i det 19. Aarhundrede var uvæsentlig, skiftede Brønshøj Sogn ganske Karakter, i første Række Utterslev Mark, og dette medførte et Modsætningsforhold mellem de to Sogne, der resulterede i Kravet om en Adskillelse af dem.

Paa Sogneraadsmødet d. 11. September 1883 forelaa en Skrivelse

Gammelt Hus ved Rødovrevej.

fra Københavns Amdtsraad af 16. August med et Andragende fra Rødovre Sogns skattepligtige Beboere om, at den kommunale Forbindelse mellem Brønshøj og Rødovre Sogn maatte blive ophævet. Amdtsraadet udbad sig Sogneraadets Udtalelse om Sagen, men dette udsatte Drøftelsen deraf til sit Møde d. 9. Oktober s. A.

Ved denne Lejlighed forelagde Sogneraadetsformanden et Udkast til Besvarelse af Andragendet; men da en Del af Sogneraadetsmedlemmerne hørte til i Rødovre Sogn og havde været med til at underskrive Andragendet, kunde der ikke opnaas Enighed om Udtalelsen, hvorfor det foresloges at afgøre Sagen ved Afstemning. Ved denne stemte seks Medlemmer, nemlig: Fabrikant Ipsen, Orlogskaptajn Lütken, Sognefogederne N. Nielsen og Chr. Rasmussen, Gaardejerne A. C. Hansen og P. Poulsen imod at støtte Andragendet, medens tre, nemlig: Sognefoged A. Nielsen og Gdr. P. Sørensen, Rødovre, og Gdr. C. Andersen, Islevmark, støttede det. Mindretallet ønskede tilført Forhandlingsprotokollen, at det paa Grund af de i Andragendet anførte Grunde satte sig imod Flertallets Mening og forbeholdt sig Ret til at motivere sin afvigende Stemmegivning i en særlig Skrivelse til Amdtsraadet; her-

til hævdede Sogneraadets Flertal, at Mindretallet ikke havde Ret til at indgive nogen særlig Betænkning til Amtsraadet.

Andragendet tillige med Sogneraadets Udtalelser blev behandlet paa Amtsraadets Møde d. 20 November 1883. Efter at have paavist at de samme Grunde, som i sin Tid talte for at ophæve den kommunale Forbindelse mellem Hvidovre Sogn og Frederiksberg Sogn, ogsaa var til Stede i det foreliggende Tilfælde, idet Forholdene paa Utterslev Mark i Brønshøj Sogn var saa vidt forskellige som muligt fra Forholdene i Rødovre Sogn, der fuldstændigt havde bevaret det fra Fortiden nedarvede Præg for de Sogne, hvis Erhverv udelukkende søges gennem Landbruget, fremhævede Andragerne til Støtte for deres Begæring, at de to Sogne hørte til forskellige Jurisdiktioner, saa at Forholdene allerede af den Grund paa mange Omraader var forskellige, at de Beboere fra Rødovre Sogn, som dagligt med Vogn maatte tage til København, gennem Bompengene maatte svare en Ekstraskat, der for daglig Kørsel udgjorde 29 à 30 Kr. aarlig, medens de med dem ligestillede Beboere fra Brønshøj Sogn var fritagne for en saadan Udgift, at den egentlige skatteydende Befolkning i Rødovre derved, at deres Tyende gennemgaaende var fæstet halvaarsvis i Tilfælde af Sygdomme blandt Tyendet fritog Kommunen for en Udgift, der i Brønshøj Sogn, navnlig i Utterslev, hvor de mange Fabriksarbejdere i Reglen var antagne dagvis, højst ugevis, saa godt som altid faldt Kommunen til Byrde, og at Skatteevnen allerede derved, at Jorden i den København nærmest liggende Del af Brønshøj havde en overordentlig stor Værdi, medens Hartkornets Værdi i Rødovre Sogn ikke var højere end i de omliggende Landkommuner, var meget forskellig i de to Sogne. Andragerne erkendte, at Byrden for Brønshøj Sogn vilde blive ikke ubetydeligt større, hvis Andragendet blev taget til Følge; men paa den anden Side fandt de det berettiget og naturligt, at Beboerne i Rødovre Sogn, der aldrig (som Beboerne af Utterslev Mark) havde stillet Krav til den fælles Kommunekasse (f. Eks. til Brolægning, Gangstier, Belysning af Veje, Kloakker), og som saa Skattebyrden vokse, uden at de ved deres faa Repræsentanter i Sogneraadet kunde modvirke Udgifternes Stigning, maatte frygte for, at Forholdene vilde udvikle sig saaledes, at det Tidspunkt ikke laa fjernt, da de kommunale Skatter ikke kunde bæres af Hartkornet ved dettes naturlige Benyttelse som Jordbrug. Det var dog ikke Andragernes Mening, at Brønshøj Sogn fremtidig ene skulde bære den store Udgift, som medfulgte ved en uheldig Benyttelse af den København nær-

mest liggende Del af Sognet, idet de var villige til fremdeles i en Aar-række at tage Del i den Byrde, som Udviklingen hidtil havde med-ført, ved at yde et Tilskud til Brønshøj Kommune under en eller anden passende Form, der maatte være Genstand for nærmere Over-vejelse tilligemed de mange andre Spørgsmaal, som maatte afgøres ved en eventuel Ophævelse af det bestaaende Fællesskab. Andragerne antydede endelig, at det formentlig vilde være heldigt, om denne Sag maatte blive underkastet Behandling af en paa Amtsraadets eller maaske Indenrigsministeriets Initiativ nedsat Kommission.

Brønshøj-Rødovre Sogneraad havde i sin Erklæring om Sagen be-stemt udtalt sig imod en Ophævelse af Forbindelsen mellem de to Sogne, idet det navnlig anførte, at naar Sogne som de nævnte fra gammel Tid havde været forenet i een Kommune, maatte de for-mentlig betragtes som en Enhed, saa at ingen Adskillelse af dem kunde finde Sted uden Samtykke fra begge Sider; men til en saadan Adskil-else vilde Brønshøj Sogn aldrig give sit Samtykke, ikke blot fordi den vilde være ødelæggende for dette Sogn, men tillige fordi den vilde være en stor Ubillighed. Sogneraadet kunde ikke indrømme, at de samme Grunde, som i sin Tid talte for at fritage Hvidovre Sogn for Forbindelsen med Frederiksberg Sogn, var til Stede her, idet den be-byggede Del af Utterslev Mark, selv om den til Dels havde Køb-stadspræg, ikke i nogen som helst Henseende kunde sammenlignes med Frederiksberg, da det nævnte Distrikt for en stor Del kun var be-boet af ubemidlede Folk, der i mange Tilfælde nød Fattigunderstøt-telse. Dersom Rødovre Sogn med 250 Tdr. Hartkorn blev skilt fra Brønshøj Sogn (470 Tdr. Hartkorn), maatte Hartkornsskatten, som allerede nu var 32 Kr. 64 Øre pr. Td., forhøjes efter en saadan Maa-lestok, at Hartkornsejerne vilde blive ruinerede. Flere af de særlige Foranstaltninger, der var udført til Fordel for Utterslev Mark, var kun foranlediget af Sundhedshensyn, og Udgiften til Belysningen i dette Distrikt blev desuden erstattet af Hundeskatten, som kun op-krævedes i denne Del af Kommunen. Sogneraadet bemærkede ende-lig, at det var let forstaaeligt, at Andragendet var fremkommet; thi Kommunen havde i Virkeligheden sørgelige Udsigter, da de allerede nu høje Kommuneskatter øjensynligt i en nær Fremtid vilde stige yderligere, selv med Iagttagelse af den største Sparsommelighed; det var over en Landkommunes Kræfter at bære en hel Købstad, som Utterslev Mark nu var blevet til. Det vilde være en Velgerning mod hele dette Distrikt, om det kunde blive indlemmet i København, hvor

en stor Del af dets ca. 2000 Beboere hørte hjemme, og hvortil de ved deres Arbejde og Interesser var knyttede, og til at opnaa en saadan Ordning vilde Sogneraadet gerne medvirke, ligesom det i dette Øjemed vilde bringe betydelige Ofre.

Amtsraadets Flertal fandt, at det vilde være unyttigt og overflødigt at gøre Sagen til Genstand for nærmere Undersøgelse og Drøftelse i en særlig Kommission. Et Forslag om at udsætte Sagens Afgørelse, indtil det viste sig, hvorledes det nu rejste Spørgsmaal om en Op-hævelse af den kommunale Forbindelse mellem Taarnby og Sundby Kirkesogne blev afgjort, blev ikke vedtaget, da der blev afgivet lige mange Stemmer for (Berg, Møller, N. Larsen og Sørensen) og imod (Andersen, H. P. Larsen, Rosen og Formanden) dette Forslag. Det vedtoges derefter gennem Sogneraadet at tilkendegive Andragerne, at Amtsradet efter Beskaffenheden af de i de paagældende Sogne tilstedeværende særegne Omstændigheder ikke kunde skønne, at der var tilstrækkelig Grund til, i Henhold til Landkommunallovens § 1, at bevirke Sognene adskilt i Henseende til deres Kommunalvæsen, og at man derfor, saaledes som Sagen forelaa, maatte beklage, at Raadet ikke kunde meddele sit Samtykke til den ønskede Adskillelse. Berg stemte ikke.

Paa Sogneraadsmødet d. 8. Januar 1884 forelaa Amtsradets Svar paa Andragendet til videre Meddelelse til Rødovre Sogns skattepligtige, selvstændige Beboere.

Igen i 1895 rettede Beboerne i Rødovre Sogn et Andragende til Amtsradet om Adskillelse af de to Sogne, saaledes at Rødovre Sogn kom til at udgøre en egen Kommune med eget Sogneraad. Andragendet blev af Amtet tilstillet Brønshøj-Rødovre Sogneraad til Erklæring, og en saadan blev vedtaget af et Flertal paa seks Medlemmer, medens et Mindretal paa fire Medlemmer fra Rødovre og Islevmark gik imod den, og afgivet til Amtet.

Det hedder i Erklæringen, at naar Andragerne paapeger, at Forholdene paa Utterslev Mark er vidt forskellige fra Forholdene i Rødovre, maa man erindre, at den samme Forskel er til Stede over for næsten hele den øvrige Del af Brønshøj Sogn, idet Utterslev Mark maa siges at have et Særpræg og Erhvervsgrene, der intet har tilfælles med den øvrige Kommune. Allerede som Følge heraf vil der ikke være Anledning til at skille Rødovre fra Brønshøj. Den Omstændighed, at Rødovre og Brønshøj hører henholdsvis til søndre og nordre Birk, skønnes ikke at nødvendiggøre en Adskillelse i kommunal

Henseende. Er Bommen paa Roskilde Landevej en Ulempe og Udgift for Beboerne i den vestligste Del af Kommunen, saa er Bommen paa Lyngbyvejen lige saa generende for Beboerne i Kommunens østligste Del. Endelig maa alle Jordbrugere i Kommunen siges at være ens stillet ved Sygdomstilfælde blandt Tyendet. Landbrugernes Skatteevne kan næppe siges at være forskellig i Rødovre og den øvrige Del af Kommunen, medens der selvfølgelig ved Ligningen tages fornødent Hensyn til de enkelte Skatteyderes forskellige Kaar. Hartkornsejerne i Brønshøj Sogn er egentlig ikke bedre økonomisk stillet paa Grund af den mulige Udsigt til fordelagtig Afhændelse af Jordarealer. I Forbindelse hermed skal det bemærkes, at Jordens Værdi i Rødovre i de senere Aar ikke er dalet paa Grund af stigende Hartkornsskat, da denne endog maa siges at være nedadgaaende, for Tiden ca. 46 Kr. mod 60 Kr. for nogle Aar siden. Den Fare, der synes mest at true Kommunen med økonomisk Ruin, er Anlæg af større Fabrikker paa Utterslev Mark, som uden at svare nogen som helst Skat bebyrder med talrige besiddelsesløse Arbejdsfamilier, der paa forskellig Maade vil stille store Krav til Kommunekassen. Endvidere er det faktisk, at Forholdene paa Utterslev Mark udvikler sig hen imod en større og større Bebyggelse af den Art, der *kun* vil forøge Kommunens Udgifter, og Følgen heraf vil nødvendigvis blive, at det forud haardtbyggede Landbrug vil komme til at yde større og større Bidrag i Form af Skatter til de enkelte, der ifølge deres Ejendommes Beliggenhed er saa heldige at kunne realisere disse til svimlende høje Priser i Forhold til Værdien som Landbrug. Det kan som Følge heraf let indses, at man i Rødovre nærer et levende Ønske om at blive adskilt fra Brønshøj Kommune; men Sogneraadets Flertal maa, af Hensyn til den øvrige Del af Kommunens Tarv, for Tiden fraraade en saadan Adskillelse, i hvert Fald indtil den i Andragendet antydede Form for Beskatningen er indtraadt.

Et større Flertal paa otte Medlemmer, Mindretallets to Medlemmer repræsenterer Utterslev Mark, benytter Lejligheden til at udtale, at det maa anses ikke alene for ønskeligt, men nødvendigt, at der snarest muligt udfindes en Form for Beskatningen i Kommunen, som paa en mere tidssvarende Maade fordeler Skattebyrden. Man er ikke uvidende om, at der for Tiden ikke findes Lovhjemmel hertil, men forventer, at Amdsraadet deler denne Anskuelse og vil tage denne for Kommunen vigtige Sag under velvillig Overvejelse.

Amdsraadet meddelte i en Skrivelse, der behandlede paa Sogne-

raadmødet d. 9. April 1896, at det ikke fandt, at der for Tiden var saadanne særlige Omstændigheder til Stede, som kunde begrunde en Adskillelse i kommunal Henseende, og at man i alt Fald foreløbig skulde afvente, hvorvidt det Rigsdagen forelagte Lovforslag om Bygningsskyld skulde blive ophøjet til Lov, idet en saadan Lov maatte antages at ville formindske det Tryk, som Distriktet Utterslev Mark øvede paa Kommunens økonomiske Stilling, og at Amtsraadet derfor ikke for Tiden kunde meddele Samtykke til den ansøgte Adskillelse.

Paa Sogneraadsmødet d. 20. Oktober 1898 forelagde Formanden et Udkast til en Skattereform i Kommunen gaaende ud paa at afløse Hartkornsbeskatningen med en Beskatning af alle faste Ejendomme i Kommunen efter Værdi. I dette Øjemed antoges indsat en Vurderingskommission valgt af forskellige Autoriteter til at taksere samtlige Ejendomme i Kommunen. En Revision af det derved fundne Grundlag for Beskatningen skulde foretages hvert femte Aar, medens Værdiforandringen ved enkelte Ejendomme i den femaarige Periode bevirkede Forandringer i den tidligere fastsatte Værdi. Forholdet mellem Ejendomsbeskatningen og Formue- og Lejlighedsskatten mentes for Tiden at kunne sættes lige. Formanden udtalte, at Ejendomsskatten derefter formodentlig vilde blive ca. 2700 Kr. Der blev nedsat et Udvalg til at arbejde for Udførelsen af Planen, som i det hele taget vandt samtlige Medlemmers Tilslutning. Senere paa Aaret ansøgte man Indenrigsministeriet om at tilvejebringe Lovhjemmel for en Omordning af Beskatningsforholdet i Overensstemmelse med den forelagte Plan. Der kom dog ikke noget ud af den, da Indlemmelsen i København løste Spørgsmaalet.

D. 17. December s. A. forelaa der igen et Andragende fra de valgberechtigede Beboere i Rødovre Sogn om Adskillelse fra Brønshøj Sogn i kommunal Henseende. Det blev vedtaget med seks Stemmer mod to ikke at anbefale Andragendet; tre stemte ikke.

Paa Sogneraadsmødet d. 6. April 1899 forelaa en Meddelelse fra Amtsraadet, at da der var rejst Spørgsmaal om Indlemmelse af Brønshøj Sogn eller en større Del deraf i København, ansaa Amtsraadet det for rigtigst at stille Rødovre Sogns Beboeres Andragende, om at den kommunale Forbindelse mellem Brønshøj og Rødovre Sogn maatte blive ophævet, i Bero indtil videre.

D. 1. Juni 1899 meddelte Formanden, at der var opnaaet fuld Enighed mellem de nedsatte Udvalg angaaende Indlemmelsen, og forelagde tillige Udkast til Overenskomst om Ordning af Forholdet

Kommunerne imellem og Udkast til Lov om Indlemmelsen. Sogneraadet fandt intet at erindre imod det forelagte Udkast og vedtog at anmode Magistraten om at søge Sagen fremmet snarest muligt.

Ved Lov af 3. April 1900 bestemtes det, at saafremt der derom maatte fremkomme Andragende fra Københavns Kommunalbestyrelse og Sogneraadet for Brønshøj-Rødovre Kommune, kunde det ved kgl. Resolution bestemmes, at Brønshøj Sogn i verdslig Henseende skulde indlemmes i Københavns Kommune. Det nærmere Forhold mellem Kommunerne med Hensyn til Brønshøj Sogns Adskillelse fra Rødovre Sogn skulde ordnes ved en mellem Kommunalbestyrelserne afsluttet og af Indenrigsministeren stadfæstet Overenskomst.

D. 5. April 1900 meddelte Sogneraadsformanden, at han, efter at Lovforslaget om Brønshøj Sogns Indlemmelse i København var vedtaget, i Overensstemmelse med Sogneraadets Beslutning af 1. Juni f. A., og da Københavns Magistrat ønskede Sagen fremmet saa meget som muligt, under d. 28. f. M. paa Sogneraadets Vegne havde anmodet Københavns Magistrat om snarest muligt at søge udvirket den i Loven omtalte kgl. Resolution, saa at Indlemmelsen kunde foregaa d. 1. Januar 1901.

Ved kgl. Resolution af 17. April (Bekendtgørelse af 18. April) 1900 blev det derefter bestemt, at Brønshøj Sogn i verdslig Henseende indlemmedes i København fra 1. Januar 1901.

Da Indlemmelsen saaledes var bestemt, ønskede Amdtsraadet Forslag fra Brønshøj-Rødovre Sogneraad om det Antal Medlemmer, der skulde vælges til Sogneraadet for den nye Rødovre Kommune. Man vedtog paa Sogneraadsmødet d. 3. Maj 1900 at foreslaa syv Medlemmer, som skulde vælges i Oktober Maanedes første Halvdel.

D. 11. Oktober 1900 blev der paa Damhuskroen af den almindelige Vælgerklasse foretaget Valg af tre Mænd — den mindre Del — til at indtræde i Rødovre Sogneraad d. 1. Januar 1901. Der var mødt 57 Vælgere, og ved Valget fik Jordbruger Kr. Pedersen, Islevmark, 44 Stemmer, Hjulmand Ole P. Larsen, Islevmark, 43 Stemmer, Slagter Conrad Jørgensen, Rødovre, 20 Stemmer og Dyrslæge Hansen, Rødovre, 20 Stemmer; ved Lodtrækning mellem de to sidstnævnte blev Dyrslægen valgt.

D. 19. Oktober s. A. blev der af den højstbeskattede Femtedel af Vælgerne foretaget Valg af fire Medlemmer — den større Halvdel — af Sogneraadet. Der var mødt 19 Vælgere, og ved Valget fik Proprietær Fritz Møller, Hendriksholm, 18 Stemmer, Gdr. Chr. Hansen,

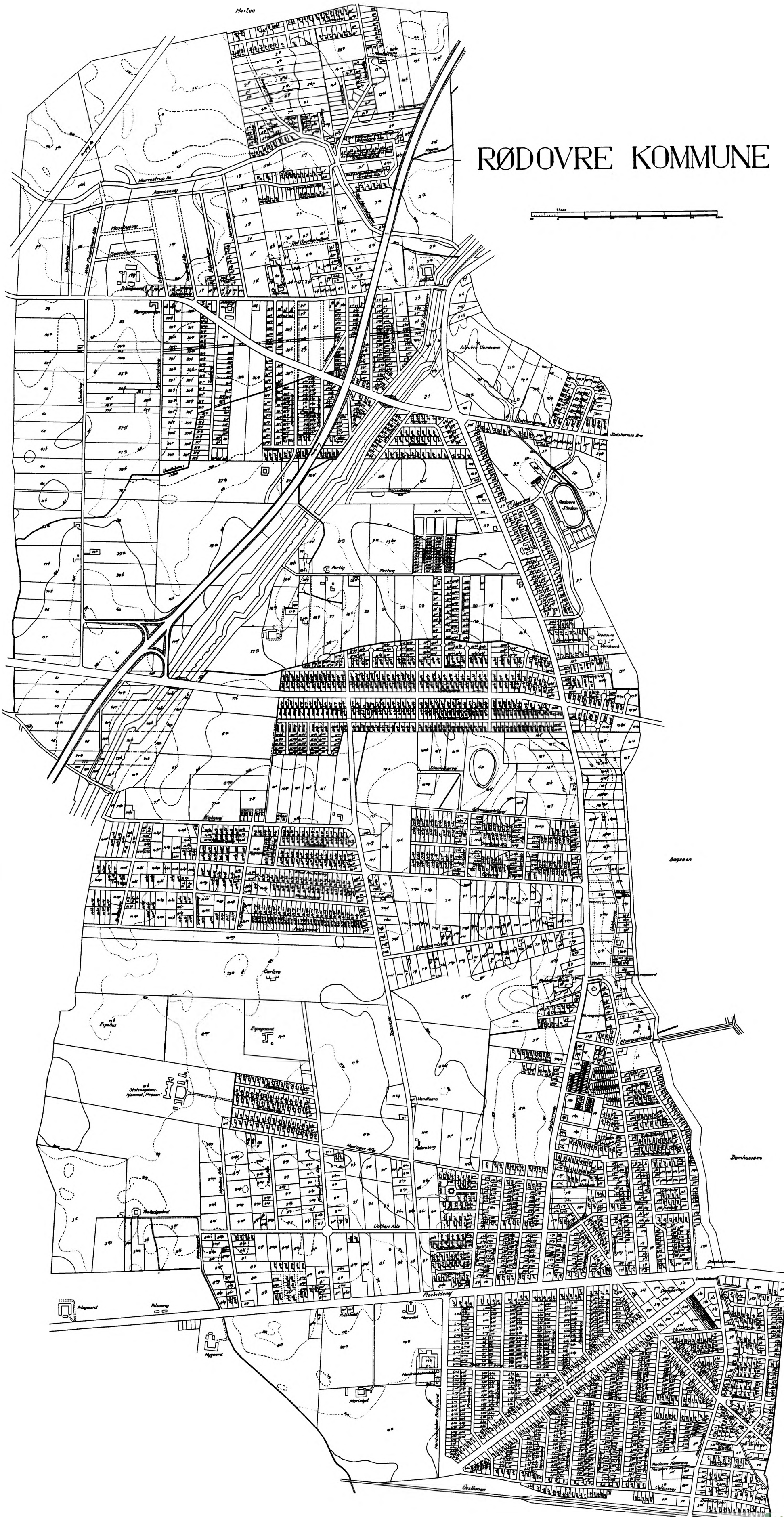
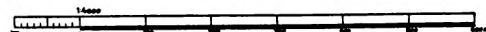
Rødovre Mark, 18 Stemmer, Gdr. P. Petersen, Islevhøj, 18 Stemmer og Gdr. Rasmus Petersen, Rødovre Mark, 15 Stemmer.

D. 2. Juli 1901 fandt det sidste Sogneraadsmøde Sted, hvor Formanden forelagde det nu opgjorte Regnskab over Kommunens Indtægter og Udgifter for det forløbne Aar til 31. December 1900. Regnskabet udviste en Kassebeholdning paa 15 343,52 Kr., hvortil kom Statens Bidrag til Alderdomsunderstøttelsen for 1900 paa 5383,26 Kr., i alt 20 726,78 Kr. I Henhold til Overenskomsten blev dette Beløb at fordele efter Hartkornet saaledes, at der deraf tilfaldt Københavns Magistrat for Brønshøj Sogn 13 482,78 Kr. og Rødovre Sogn 7244,00 Kr.

RØDOVRE SOGN
SOM SELVSTÆNDIG KOMMUNE

1901—1945

RØDOVRE KOMMUNE

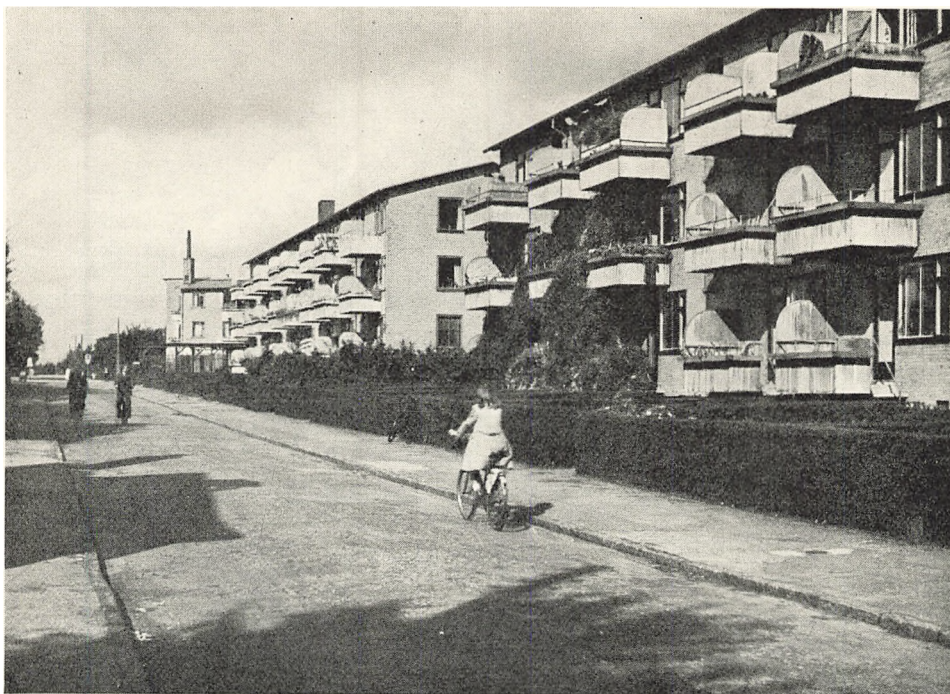
Bogværk

Zornhusen

Da dette Tidsrum ligger saa tæt op til Nutiden, at en Afklaring af mange Ting endnu ikke har fundet Sted, ligesom meget Materiale til Sognets Historie er vanskeligt tilgængeligt, vil der kun blive trukket nogle Hovedlinier op til at vise Udviklingen.

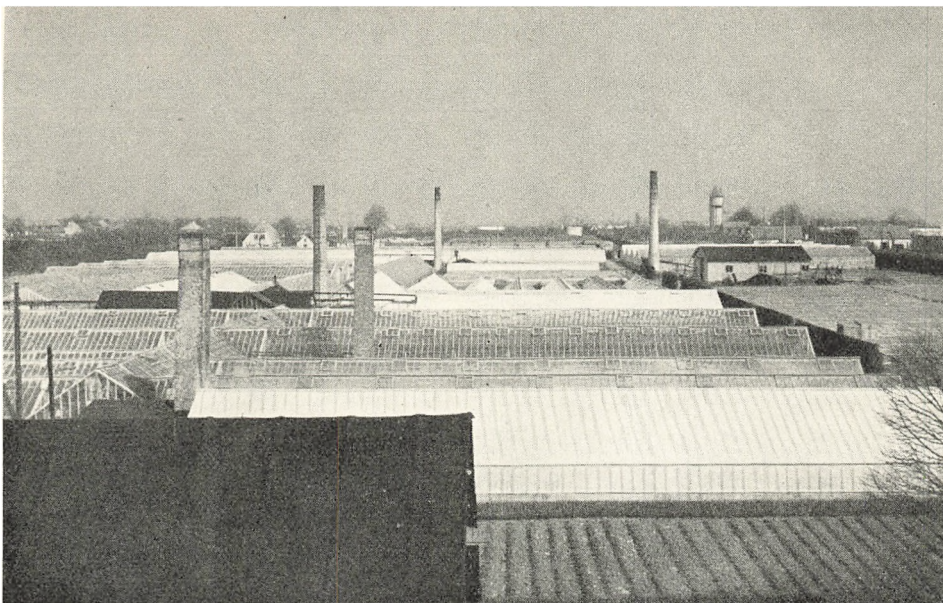
I det nævnte Tidsrum er Indbyggerantallet steget stærkt, som det vil fremgaa af nedenstaaende Oversigt:

Aar 1901	Befolkningstal den 1. 2.	716
1906	— —	890
1911	— —	1.072
1915	— —	1.581
1921	— —	1.643
1924	den 5. 11.	2.825
1925	— —	3.197
1926	— —	3.533
1927	— —	4.084
1928	— —	4.550
1929	— —	5.201
1930	— —	5.836
1931	— —	6.324
1932	— —	7.036
1933	— —	7.837
1934	— —	8.477
1935	— —	9.233
1936	— —	9.958
1937	— —	10.621
1938	— —	11.351
1939	— —	12.041
1940	— —	12.516
1941	— —	12.618
1942	— —	13.223
1943	— —	13.878
1944	— —	14.550
1945	— —	14.812

Randrupvej. Damparken.

Denne Stigning i Befolkningsantallet hænger sammen med en Udstykning af Landbrugsejendommene, hovedsageligt til Villabebyggelse, der fuldstændigt har ændret Sognets Karakter fra et Bondesamfund til et Bysamfund. D. 1. Oktober 1945 havde Islev 1239 Matrikelnumre og Rødovre 3079, i alt 4318 mod henholdsvis 89, 41 og 130 i 1840, Tal, der tydeligt viser Udstykningen. Den første samlede Bebyggelse fandt Sted paa Annexgaardens Jorder Nord for Damhuskroen, hvor Byggeinteressentskabet »Fremtiden« i 1902 opførte Villa kvarteret Søtorp. Det var Grossererne Jens Abrahamsen og Johannes Kierkegaard, der solgte en Parcel af Annexgaardens Jord til Interessentskabet. Der blev i alt opført 44 Huse til 6200 Kr. Stykket med Veje og Kloaker, der gennem en Septic-Tank udmundede i en aaben Grøft. I Begyndelsen var der forskellige Vanskeligheder at overvinde for Tilflytterne, idet det daværende Sogneraad ikke ønskede en saadan Bebyggelse og erklærede den ulovlig, ligesom man forbød Børnene fra Søtorp at gaa i Rødovre Skole. En Udløber heraf var, at Sogneraadet indførte en Bestemmelse om, at man kun maatte bygge paa 1 Td. Land. Udviklingen medførte imidlertid, at man snart gik bort fra

Chr. Asmussens Gartneri.

denne Bestemmelse, og Forbudet mod Børnenes Skolegang i Rødovre lod sig ikke opretholde.

I 1904 var der Planer fremme om at afhænde Hendriksholm til Frederiksberg Begravelsesvæsen til Anlæg af en Kirkegaard; men disse Planer blev ikke til noget, og først i Aarene efter den første Verdenskrig blev denne Gaard udstykket. Navnlig i Aarene 1930—40 blev der bygget livligt i Sognet, og en Del store Blok- og Rækkehusbebyggelser blev opført, bl. a. Bebyggelsen ved Hvidovrevej, Damparken, Rødovrevej, Horsevænget og andre.

Ved Siden af Villabebyggelsen maa de store Gartnerier nævnes som et karakteristisk Træk i Udstykningen; et af de ældste og mest kendte er Chr. Asmussens Gartneri ved Roskilde Landevej.

I politisk Henseende indtraadte der et Systemskifte i 1929, hvorved det borgerlige Flertal i Sogneraadet blev afløst af et socialdemokratisk. I Perioden 1901—29 havde der ved Valgene været opstillet to Lister, en Land- og Havebrugerliste, ved Valgene i 1925 og 1929 betegnet som Borgerlig Fællesliste, og en socialdemokratisk. I 1933 blev der opstillet en kommunistisk Liste, der imidlertid ingen Kandidater fik valgt; i 1937 opstillede Partiet ikke. Ved Valget i 1937 opstillede det

OVERSIGT OVER KOMMUNEVALG

Aar	ANTAL Vælgere			ANTAL AFGIVNE Stemmer			AF VÆLGERNE STEMTE			An ind Lis
	Md.	Kv.	i alt	Md.	Kv.	i alt	Md. o/o	Kv. o/o	i alt o/o	
1909	140	133	273	128	118	246	91	88	90	:
1913	169	170	339	156	144	300	92	85	89	:
1917	189	200	389	164	161	325	87	81	84	
1921	250	231	481	210	176	386	84	76	80	
1925	480	439	919	350	298	648	72,9	67,9	70,5	
1929	638	574	1212	526	425	951	82,4	74,0	78,5	
1933	1093	1058	2151	907	768	1675	83,0	72,6	77,9	
1937	+	+	4507	+	+	3050	+	+	67,7	
1943	3208	3272	6480	2303	2256	4559	71,8	69,0	70,4	

ld.	AFGIVNE STEMME			Af gyld. Stemmer var pers.	ANTAL VALGTE Kandidater			BEMÆRKNINGER		
	ugyld.	blanke	i alt		Md.	Kv.	i alt	ANTAL	Stemmer	Kan- didater
16			246		7		7	Landb.	144	4
								Soc.	102	3
20			300		7		7	Upolit. Landbl. .	193	5
								Soc.	107	2
22	1	2	325		9		9	Land- og Have- brugerliste	206	6
								Soc.	116	3
28	2	6	386		9		9	Landb.	198	5
								Soc.	180	4
33	5		648	285	9		9	Borgerlig Fællesl.	351	5
								Soc.	292	4
38	3		951	418	9		9	Borgerlig Fællesl.	346	3
								Soc.	602	6
41	4		1675	991	8	1	9	Borgerlig Fællesl.	425	2
								Kommunist	36	0
								Soc.	1210	7*
								*heraf Kv. 1.		
3	27		3050		9		9	Borger- og Fællesl.	523	1
								Rad. Venstre ..	331	1
								Soc.	2169	7
9	60		4559		9		9	A (Soc.)	2656	6
								B (Rad.)	394	1
								C (Kons.)	983	2
								Borgerl. Fællesl. .	133	0
								N (Nat. soc. A. Parti)	99	0
								R (Dansk Saml.)	234	0

Ramme angiver Listeforbund.

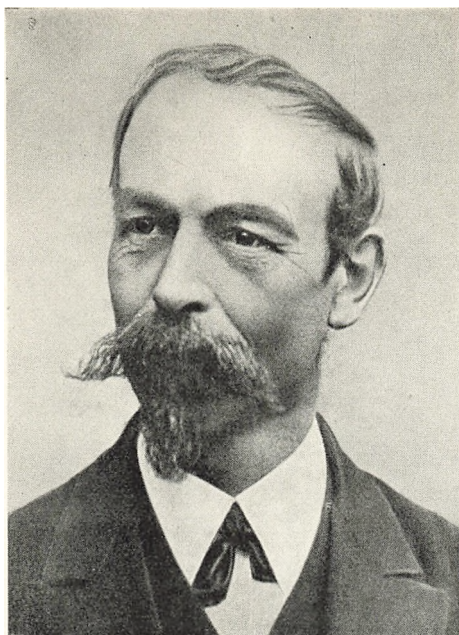
[

radikale Parti for første Gang og fik een Kandidat valgt, medens den borgerlige Fællesliste fik een Kandidat. Ved Valget i 1943, hvor det kommunistiske Parti var forbudt, opstillede det nationalsocialistiske Arbejder Parti og Dansk Samling, men fik ingen Kandidater valgt.

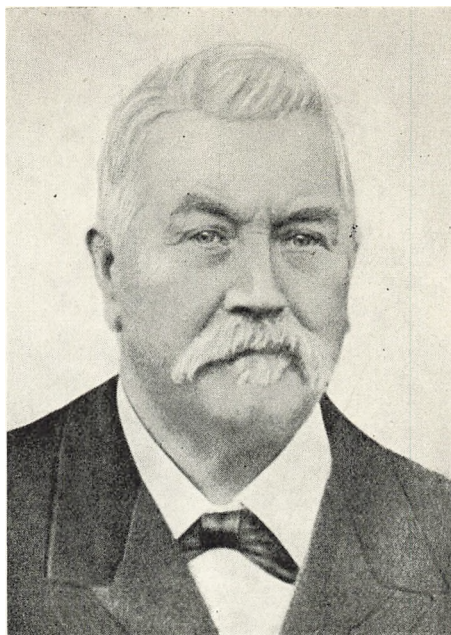
Til Formand for det første Sogneraad valgtes i 1901 Proprietær Fritz Møller, Hendriksholm. Han var født d. 10. April 1849 i Sandby paa Lolland og døde d. 23. Februar 1925 i København og blev begravet paa Rødovre Kirkegaard d. 1. Marts 1925. Fritz Møller sad som Formand til 31. December 1903, da han blev afløst af Jens Kristian Pedersen, der beklædte Stillingen til 31. Marts 1918. Han var født paa Islevmark d. 16. Oktober 1850 og døde d. 9. April 1920 og blev begravet paa Rødovre Kirkegaard d. 16. April. Han var Ejer af den Ejendom paa Islevmark, hvor senere Islevbro Vandværk blev bygget. I 1917 rettede Bestyrelsen for den kommunale Vælgerforening en Henstilling til Sogneraadet om at overveje at udvide Antallet af Sogneraadsmedlemmer, og Sogneraadet vedtog at forsøge at faa Medlemsantallet forøget. Samme Aar forelaa Amsraadets Godkendelse af en Udvidelse af Medlemsantallet fra syv til ni.

Efter sit mangeaarige Virke som Sogneraadsformand gik Jens Kristian Pedersen af i 1918 og blev efterfulgt af Gdr. Niels Christian Sørensen. Han blev født d. 6. December 1871 paa Rødovregård og var Sogneraadets Formand til 31. Marts 1921, da han efterfulgtes af Gdr. Christen Lauritz Christensen, Islevmark. Han blev født d. 22. Marts 1871 paa Gaarden Matr. Nr. 3 af Islevmark og var Formand til 31. Marts 1925. Hans Efterfølger blev Handelsgartner Otto Jensen Møller, født d. 17. Januar 1884 i Holme, Aarhus Amt. Da han gik af som Formand d. 31. Marts 1929, blev Inspektionsbetjent Poul Hartvig Erik Klittegaard, der er født paa Frederiksberg d. 18. Maj 1887, valgt til Formand og sad som saadan til 31. Marts 1934. Hans Efterfølger, Murermester Rasmus Julius Dalby, født d. 30. August 1873 i Tyrsted-Uth Kommune i Vejle Amt, blev d. 1. April 1937 afløst af den nuværende Sogneraadsformand, Mælkeriarbejder Gustav Erik Zenius Jensen, født d. 14. Juli 1901 paa Frederiksberg.

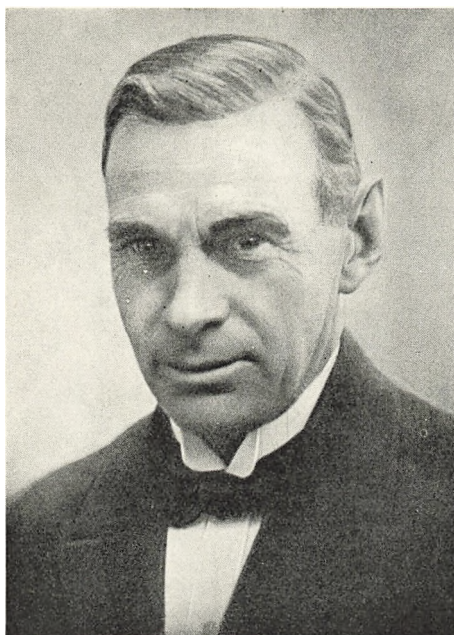
Efterhaanden som Befolkningsantallet voksede, blev Kravene til Administrationen ogsaa større, og medens Sogneraadsformanden engang besørgede alle de løbende Forretninger fra sit Kontor, findes der nu et særligt Administrationsapparat, der er opdelt i tre Grene: den juridiske, den økonomiske og den tekniske Forvaltning.

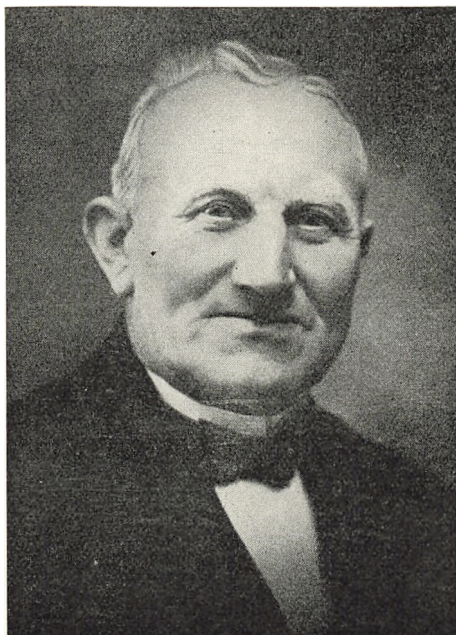
Fritz Møller.
1. 1. 1901 - 31. 12. 1903

Jens Kristian Pedersen.
1. 1. 1904 - 31. 3. 1918

Niels Christian Sørensen.
1. 4. 1918 - 31. 3. 1921

Christen Lauritz Christensen.
1. 4. 1921 - 31. 3. 1925

SOGNERRAADSFORMÆND I RØDOVRE KOMMUNE

Otto Jensen Møller.
1. 4. 1925 - 31. 3. 1929

Poul Hartvig Erik Klittegaard.
1. 4. 1929 - 31. 3. 1934

Rasmus Julius Dalby.
1. 4. 1934 - 31. 3. 1937

Gustav Erik Zenius Jensen.
1. 4. 1937 -

SOGNERRAADSFORMÆND I RØDOVRE KOMMUNE

Den nuværende Administrationsbygning blev opført i 1917 som Skole. I 1929 blev nogle af Lokalerne inddraget til Administrationskontorer, og i 1934 blev hele Bygningen taget i Brug af Administrationen. I 1937 blev der foretaget en Udvidelse af Bygningen, hvis nye Lokaler blev indviet Lørdag d. 23. Juli 1938.

Ved Adskillelsen fra Brønshøj Sogn i 1901 overtog Rødovre Kommune Fattiggaarden i Islev. Københavns Magistrat havde ført Forhandlinger med Brønshøj-Rødovre Sogneraad om Indretning af en Plejestiftelse paa Fattiganstalten for kvindelige Alumner og rettede i Januar 1901 en Forespørgsel til Rødovre Sogneraad, om dette var villigt til at oprette en saadan Afdeling og modtage Alumner til en Pris af 80 Øre dagligt. Sogneraadet vedtog, grundet paa et for ringe Antal tilbudte Patienter og paa Grund af den efter dets Mening for lave Betaling, ikke at oprette en saadan Afdeling, men indledte Forhandlinger med Krigsministeriet om Leje eller Salg af Fattiganstalten. Forhandlingerne førte til, at der blev sluttet en Lejekontrakt mellem Rødovre Kommune og 2. Ingeniørdirektion, tinglæst d. 3. April 1901, hvorefter Krigsministeriet lejede Fattiggaarden for fem Aar for en Sum af 2000 Kr. aarlig. Iflg. Kontrakten fik Krigsministeriet Ret til at købe Ejendommen for 40 000 Kr., saa længe Lejemaalet varede.

Krigsministeriet var Lejer af Fattiggaarden til efter den første Verdenskrig, idet Lejemaalet stadig blev fornyet, og fra denne Periode skriver Navnet Husumkasernen sig. Under Krigen var der Indkvartering i Rødovre Sogn; bl. a. var 3. Ingeniørkompagni installeret i Gdr. Carl Petersens ubeboede Gaard paa Islevmark, og paa den aabne Mark over for Damhuskroen var en Lænkeballon opsat til Observationstjenesten.

I 1915 forsøgte Kommunen at afhænde Husumkasernen til Krigsministeriet, men Ministeriet havde ikke Midler til Købet. Efter Lejemalets Ophør blev der indrettet Beboelse i Bygningen i de boligfattige Aar efter Krigen. I 1940 var der Planer fremme om at rive Bygningen ned, men paa Grund af Forholdene valgte man at underkaste den en Hovedreparation og atter leje den ud til Beboelse. Arbejdet blev udført i 1941, og fra dette Tidspunkt fik Bygningen Navnet Torbenhus med Hentydning til Torben Oxes formodede Tilknytning til Islev.

Af offentlige, tekniske Værker findes kun Rødovre Kommunes Vandværk, der blev taget i Brug i 1927. Det har i Øjeblikket en Kapacitet paa 500 000 m³ aarligt med et Ledningsnet paa ca. 60 km.

	1901	1909—10
	Kr.	Kr.
<i>Indtægter:</i>		
Overskud fra forrige Aar		7.524,66
Indtægter af Kapitaler, Ejendomme og desl.	1.204,63	2.140,79
Forbrug af Aktiver		
Optagne Laan	7.000,00	
Tilskud fra Staten		24,52
Andre Indtægter	10.082,18	1.790,61
Skatter i alt	14.548,20	15.514,14
heraf { Erhvervskommuneskat		
{ Aktieselskabsskat		
{ Hartkorn		
{ Ejendomsskyld		
{ Personlige Skatter		
{ ÷ Restancer		
Vederlag for Opkrævning af Statsskat		
Samtlige Indtægter	32.835,01	26.994,72
<i>Udgifter:</i>		
Renter af Gæld		
Afdrag paa Gæld	255,50**	297,38
Forøgelse af Aktiver	287,10	
Fattigvæsen	3.074,49	2.621,52
Hjælpekasser		
Syge og Arbejdsløse		
Forskellige Bidrag		819,50
Alderdomsunderstøttelse		
Enkebørnsunderstøttelse		
Skolevæsen	12.214,20	3.706,88
Vejvæsen	4.418,90	6.557,45
Brandvæsen	113,23	35,00
Vand- og Hegnsyn	21,00	21,00
Afløst Pligtarbejde	44,00	534,50
Tilskud til Amtsfattiggassen	11,58	11,58
Tilskud til Amtsfonden	2.994,89	2.249,76
Bestyrelsesudgifter	129,00	914,71
Andre Udgifter	3.854,51	2.370,01
Menighedsudgifter		
Beholdning ved Regnskabs. Udg.	5.416,61	6.855,43
Samtlige Udgifter	32.835,01	26.994,72
<i>Aktiver:</i>		
Værdipapirer (herunder Kassebeholdning)		
Faste Ejendomme		
Aktiver i alt		77.055,43
<i>Passiver:</i>		
Laan ved Regnskabsaarets Udgang		3.800,00

* Meddelt af Det statistiske Departement. ** Omfatter baade Renter og Afdrag af Gæld.

ØVERSIGT 1901—20

1915—16*	1916—17*	1917—18*	1918—19*	1919—20*
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
12.804	11.838	12.254	22.565	36.628
3.649	3.804	3.311	6.117	8.357
73	—	—	391	—
—	75.000	21.000	57.087	3.309
—	92	120	47	27
1.828	2.001	2.024	5.344	1.491
19.120	25.367	32.009	75.943	74.485
761	820	874	2.907	1.884
—	—	—	—	—
3.532	4.709	5.886	14.508	13.422
5.308	7.073	8.920	23.139	20.182
10.657	13.782	18.137	39.058	44.221
1.138	1.017	1.808	3.669	5.224
92	111	202	246	621
37.566	118.213	70.920	167.740	124.918
843	1.749	4.536	6.884	7.314
1.138	1.060	2.573	27.174	26.579
—	68.469	4.000	35.835	333
4.697	6.101	3.167	5.579	3.452
2.801	1.623	973	÷689	—
—	—	323	1.644	2.222
140	153	105	490	325
1.460	2.577	2.599	3.244	1.082
81	321	449	267	÷116
4.974	5.366	9.437	15.331	18.740
1.863	8.214	3.043	11.805	13.623
45	1.300	269	45	627
21	1.890	21	21	21
842	1.727	808	1.542	1.541
12	11	11	12	12
3.689	3.653	4.204	8.450	9.960
1.444	1.844	2.054	5.896	7.536
1.500	32	11.658	7.645	÷3.013
÷8	÷131	÷185	÷62	704
12.024	12.254	20.875	36.627	33.976
37.566	118.213	70.920	167.740	124.918
15.884	12.254	20.875	40.937	38.620
70.200	162.200	162.200	163.200	162.400
86.084	174.454	183.075	204.137	201.020
17.782	75.340	109.378	139.291	116.123

Regnskabs- aar	Indbygger Antal pr. %/11	AKTIVER		PASSIVER		FORMUE	
		I alt	pr. Indbyg.	I alt	pr. Indbyg.	I alt	Pr. Indbyg.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1921/22	1.643*						
1922/23		245.449,00		129.292,00		116.157,00	
1923/24		299.023,00		119.423,00		179.600,00	
1924/25	2.825	332.820,00	117,81	167.941,00	59,45	164.879,00	58,3
1925/26	3.197	340.080,00	106,37	146.309,00	45,76	193.771,00	60,6
1926/27	3.533	960.493,00	271,86	737.687,00	208,80	222.806,00	63,0
1927/28	4.084	1.154.812,52	282,77	803.242,54	196,68	351.569,98	86,0
1928/29	4.550	1.320.578,93	290,24	922.820,12	202,82	397.758,81	87,4
1929/30	5.201	1.735.219,97	333,63	1.237.893,18	238,01	497.326,79	95,6
1930/31	5.836	1.978.108,66	338,95	1.372.095,90	235,11	606.012,76	103,8
1931/32	6.324	1.962.488,00	310,32	1.590.474,00	251,50	372.014,00	58,8
1932/33	7.036	2.049.399,05	291,27	1.539.632,09	218,82	509.766,96	72,4
1933/34	7.837	2.548.575,50	325,20	1.997.518,66	254,88	551.056,84	70,3
1934/35	8.477	3.626.529,59	427,81	2.957.326,20	348,86	669.203,39	78,9
1935/36	9.233	3.388.237,44	366,97	2.706.137,36	293,09	682.100,08	73,8
1936/37	9.958	3.953.708,35	397,04	3.189.827,36	320,33	763.880,99	76,7
1937/38	10.621	4.821.979,39	454,00	4.053.971,31	381,69	768.008,08	72,3
1938/39	11.351	5.735.900,71	505,32	4.937.016,05	434,94	798.884,66	70,3
1939/40	12.041	6.365.346,62	528,64	5.500.763,58	456,84	864.583,04	71,8
1940/41	12.516	7.520.062,98	600,84	6.591.152,59	526,62	928.910,39	74,2
1941/42	12.618	7.624.970,39	604,29	6.572.171,22	520,86	1.052.799,17	83,4
1942/43	13.223	8.554.448,85	646,94	7.417.120,28	560,93	1.137.328,57	86,0
1943/44	13.878	9.828.277,00	708,19	8.582.224,72	618,41	1.246.052,28	89,7
1944/45	14.550	10.383.977,12	713,68	8.938.138,16	614,31	1.445.838,96	99,3
1945/46	14.812	10.458.103,06	706,06	8.691.314,38	586,78	1.766.788,68	119,2

* Pr. 1. Februar.

Som det var Tilfældet under Kommunefællesskabet med Brønshøj, var Vejvæsenet ogsaa efter Adskillelsen et Smertensbarn. I 1902 kritiserede Amdtsraadet Vejenes Tilstand med Bemærkning om, at de var ringere end forhen paa Grund af det anvendte Materiale. Da de første Automobile dukkede frem, blev det forbudt at befare Kommunens Veje med disse. Paa Sogneraadsmødet d. 30. Juni 1910 forelaa en Ansøgning for Frk. Ellen Roeper, Vesterbrogade 62, om Tilladelse til Kørsel med to Automobile paa Kommunens Veje; men Andragendet blev ikke imødekommet, da Vejene var for smalle. Samme Skæbne led Automobilselskabet »Autotaxa« i 1911, og først i 1915 blev der givet Tilladelse til Kørsel med Motorcykle og i 1916 til Kørsel med Automobil, i sidstnævnte Tilfælde dog kun paa Islevhusvej fra Viemosevej til Københavns Grænse. Da Loven om Motorkøretøjer kom

SKATTER				Samlede Drifts- Udgifter	AFDRAG PAA GÆLD		RENTER AF GÆLD	
Personlige Lign.- %	Lign.- %	Ejendoms- Grund %	Bygn. %		I alt	% af de sam- lede Udgifter	I alt	% af de sam- lede Udgifter
				Kr.	Kr.		Kr.	
2,75	2,5	38,40**	4,70***	82.120,00	9.731,00	11,85	6.650,00	8,10
2,75	2,5	36,48**	4,40***	104.142,00	9.859,00	9,47	5.920,00	5,68
3,1	2,8	49,92**	3,90***	107.062,00	16.492,00	15,40	7.881,00	7,36
3,1	2,8	49,92**	5,20***	131.870,00	21.632,00	16,40	8.002,00	6,07
3,8	3,5	9,11	6,84	167.398,00	27.801,00	16,61	32.986,00	19,71
4,4	4,1	8,25	6,18	236.669,72	29.444,68	12,44	40.382,05	17,06
4,1	4,0	8,00	6,00	295.153,75	35.422,42	12,00	45.303,66	15,35
4,6	4,2	9,24	6,93	360.010,25	44.926,93	12,48	55.615,35	15,45
4,6	4,4	10,48	7,86	336.637,90	55.797,28	16,57	70.312,93	20,89
4,6	4,4	11,1	8,4	415.046,00	61.662,00	14,86	73.886,00	17,80
4,6	4,4	10,8	8,1	679.105,55	58.671,00	8,64	78.236,53	11,52
5,5	5,5	13,0	9,8	678.549,01	68.670,43	10,12	88.280,71	13,01
5,1	6,0	11,8	8,9	717.945,91	65.083,33	9,07	105.165,08	14,65
5,3	6,0	13,2	9,9	783.261,47	535.056,10	68,31	122.714,14	15,67
5,4	6,0	13,2	9,9	910.934,34	97.318,92	10,68	127.327,34	13,98
5,01	5,52	12,14	9,11	951.367,68	109.651,00	11,53	145.768,25	15,32
4,94	5,5	12,1	9,1	1.010.365,12	158.826,28	15,72	189.811,85	18,79
5,03	5,5	12,1	9,1	1.218.298,22	195.459,47	16,04	210.273,91	17,26
5,18	5,5	12,1	9,1	1.385.845,00	223.862,41	16,15	232.623,11	16,79
5,7	6,0	12,1	9,1	1.560.599,90	247.475,89	15,86	260.567,76	16,70
5,45	6,5	12,1	9,1	1.685.796,21	591.134,13	35,07	262.792,34	15,59
5,56	6,5	12,1	9,1	1.950.695,09	282.845,26	14,50	278.602,43	14,28
5,85	6,5	12,1	9,1	2.275.656,27	356.292,59	15,66	306.566,99	13,47
5,91	7,5	16,0	12,0	2.664.640,04	324.849,67	12,19	288.039,07	10,81

** Pr. Td. Hartkorn. *** Pr. Kr. 1000,00 Ejendomsskyld.

d. 20. Marts 1920, vedtog Sogneraadet at ansøge Amdtsraadet om Til-
ladelse til at lukke Hvissingevejen for Kørsel med Motorkøretøjer,
hvis Egenvægt oversteg 700 kg, da denne Vej kun var 8 Alen bred.
Da Kommunens Veje var meget smalle, vilde man søge at faa
Maksimalhastigheden fastsat til 20 km i Timen om Dagen og 15 km i
Timen om Natten og Hastigheden gennem Rødovre By til 15 km altid.

Først i 1917 sluttedes Overenskomst med Nordsjællands Elektri-
cits- og Sporvejsaktieselskab om Anbringelsen af elektriske Ledninger
paa Master og Kabler nedlagt i Vejene i Kommunen.

Igennem mange Aar drøftedes Planer om Anlæggelse af en Jern-
bane fra Vanløse til Jyllinge. I 1904 blev der indgivet Andragende
om Koncession paa Banen; men der dukkede stadig Vanskeligheder
op, som forhindrede Projektets Udførelse. Den oprindelige Plan om

Doktorhaven.

at føre Banen direkte til Vanløse blev opgivet paa Grund af visse Fordringer fra Krigsministeriets Side, der vilde fordyre Projektet i høj Grad, og man besluttede derfor at føre Banen ind til Husum St. Paa et vist Tidspunkt syntes det at lysne for Planens Udførelse; men saa kom Verdenskrigen og satte en Bom for Arbejdet, og efter Krigen blev Planen stillet i Bero, og i de senere Aar er et Vejprojekt traadt i Stedet.

Med Aars Mellemlum har man drøftet Planen om Anlæggelse af en Sporvejslinie ad Roskilde Landevej. I 1918 rettede Etatsraad, Sagsfører Alfred Sørensen paa et Konsortiums Vegne en Anmodning til Sogneraadet om at vælge et Medlem til et Udvalg til at virke for en Sporvejslinie ad Roskilde Landevej til Glostrup, evt. til Taastrup. Sogneraadet udpegede ogsaa en Repræsentant, men der kom intet Resultat ud af Udvalgets Arbejde. I 1932 rejste en Del Grundejere paa Hendriksholm Sagen, og i 1935 tog A/S Damparken Spørgsmaalet op igen. Der blev nedsat et Udvalg, hvori Sogneraadet havde en Repræsentant. Man drøftede nu ogsaa Muligheden af en privat Rutebilforbindelse fra Rødovre til Byens Centrum. I 1936 optog Sogneraadet Forhandlingerne, der førtes mellem København, Frederiksberg

Islev Børnehavn.

og Rødovre i et af disse nedsat Udvalg. Der blev af Sporvejsdirektøren udarbejdet et Projekt om en Omnibus- eller Trolleylinie med Udgangspunkt ved Hovedbanegaarden og Endestation paa Damhustorvet eller ved Hendriksholms Boulevard; men paa Grund af de vanskelige Forhold ved Krigens Udbrud blev Sagen stillet i Bero.

I Sammenhæng med Udviklingen inden for Sociallovgivningen er der i de senere Aar foregaaet et betydeligt socialt Boligbyggeri i Kommunen. I 1939 købte Kommunen Overlæge M. Claudius's Ejendom ved Elvergaardsvej med det Formaal for Øje paa denne Grund at opføre billige Aldersrenteboliger. Efter Tegning af Arkitekt G. Ponsaing opførtes her i 1941 Komplekset Doktorhaven bestaaende af fire Blokke indeholdende 94 Lejligheder for Aldersrentenydere og Bolig for en tilsynsførende. Grundstenen blev nedlagt af Statsminister Th. Stauning d. 8. Maj 1941. Bygningerne, som ligger i et smukt Parkanlæg med Udsigt til Damhussøen, er indrettet til ca. 140 Aldersrentenydere og har i alt kostet ca. 837 500 Kr.

Under en Omtale af det sociale Byggeri skal nævnes, at der i 1939 blev opført en selvstændig Bygning til en Børnehavn i Islev efter Tegning af Arkitekt G. Ponsaing. Børnehaven blev indviet d. 26. April

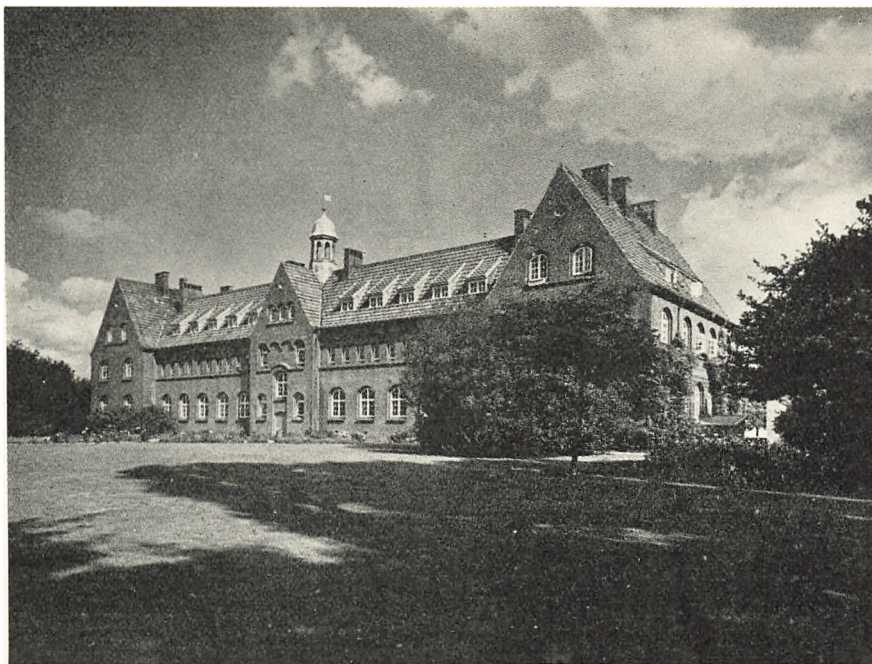
1940 og taget i Brug d. 1. Maj s. A. Bygningen har Plads til 78 Børn mellem 2½ og 7 Aar og kostede 59 991 Kr. at opføre.

Øst for Rødovrevej, ved Elstedvej, paabegyndte man i 1938 Anlægget af et stort, nyt Stadion, der i Forbindelse med et Parkanlæg spænder over et Areal paa ca. 25 Tdr. Land; Arbejdet nærmer sig nu sin Fuldførelse.

En Institution, der har udført et stort Arbejde for nødstedte Børn, er Barnets Hus. Tanken om at skabe en Institution, der kunde tage sig af nødstedte Børn og yde dem et Tilflugtssted, indtil Hjemmet atter kunde overtage dem eller der paa anden Maade blev sørget for deres Ophold, blev fremsat i Februar Maaned 1919 ved et Opraab fra en Kreds af socialt interesserede Mænd og Kvinder, og det lykkedes at fremskaffe Midler, saa at Barnets Hus kunde begynde sin Virksomhed d. 1. November 1920 i Hjemmet paa Annexgaardsvej. Det var en almindelig Villa i to Etager med fire Værelser og et Pigeværelse i hver Etage med tilhørende Hestestald og et Udhus, som ved en Ombygning indrettedes til Børnehjemmet. Af stor Betydning var det betydelige Jordareal paa 16 000 Kv. Alen, der fulgte med Villaen.

I Aarenes Løb er der skabt en betydelig Virksomhed, der omfatter en Spædbørnsafdeling, Madebørnsafdeling, Afdelinger for de større Børn, Isolationsafdeling, Sygestuer og Skolestue. Under den anden Verdenskrig har Hjemmet haft en konstant Belægning af 70 Børn daglig. I 1944 købtes en tidligere til privat Børnepension benyttet Ejendom ved Dronningmølle i Nordsjælland, saaledes at Barnets Hus i Dag raader over to Hjem med Plads til godt 100 Børn daglig. Der har i Aarenes Løb været anbragt godt 6000 Børn paa Barnets Hus, og det hører som anerkendt Børnehjem under Socialministeriet og modtager Statstilskud, ligesom Københavns og Frederiksberg Kommuner yder Tilskud. Lige fra Stiftelsen fik Barnets Hus Tildelse til Afholdelse af Barnets Dag med Salg af et Ti-Øres Mærke, hvorigennem betydelige Beløb blev tilvejebragt. I 1926 fik Barnets Hus en Biografbevilling, først i Klerkegade, men derfra i 1944 flyttet til Nørrebrogade.

Den første Formand for Barnets Hus var Folketingsmand Vilh. Rasmussen, der inden han fratraadte i 1924 naaede at sikre det økonomiske Grundlag, hvorpaa Barnets Hus hviler i Dag: den aarlige Indsamling, Biografbevillingen og den aarlige Bevilling paa Finansloven. Efter Vilh. Rasmussen blev forhenværende Guvernør over de dansk-vestindiske Øer L. C. Helweg-Larsen Formand. Efter dennes

Prøven.

Død blev Universitetskvæstor Carl Goos Formand, og han efterfulgtes i 1942 af Bestyrelsens nuværende Formand Vicepræsident Robert Hove.

Igennem mange Aar har Adolf Sørensen været Forstander for Barnets Hus. Han er født d. 18. Juli 1881 i Nykøbing Mors, hvor ogsaa hans Hustru Laura Sørensen, født Hellum, er født d. 1. August 1881. Efter Uddannelse som Gartner var han fra 1. Maj 1908—28. Februar 1922 Faglærer paa Skolehjemmet Prøven, hvor han var konstitueret som Forstander fra 1918—19. D. 1. Marts 1922 kom han som Forstander til Barnets Hus. Ud over sin Virksomhed ved denne Institution har Forstander A. Sørensen været Medlem af Rødovre Sogneraad fra 1937—45 og været Formand for Børneværnet.

Blandt de sociale Institutioner i Sognet indtager Statsungdomshjemmet Prøven en fremtrædende Plads. Prøven blev oprettet af Foreningen Fængselshjælpen som et Opdragelseshjem for unge Personer i Alderen 14—18 Aar, som var »betinget benaadede, betinget domfældte, fritagne for Tiltale for begaaede Lovovertrædelser eller sædeligt fordærvede eller udsatte for sædelig Fordærvelse«. Foreningen købte for ca. 25 000 Kr. Ejendommen Matr. Nr. 11 b paa Rødovre Mark paa 28 Tdr. Land, hvortil man senere yderligere erhvervede

Gaarden Matr. Nr. 10 af Rødovre paa 30 Tdr. Land, og med et Stats-tilskud paa 125 000 Kr. rejstes en stor, smuk Hovedbygning med to mindre Sidefløje, hvorefter Institutionen under Navn af Skolehjemmet Prøven aabnedes d. 22. Maj 1908. Oprindeligt havde man regnet med et Elevantal paa 40; men Trangen til Elevplads voksede hurtigt, og ved en Ombygning af øverste Etage skaffede man Plads til 60 Elever, et Antal, der i 1935 blev indskrænket til 50.

Skolehjemmets første Bestyrelse var Fængselsdirektør Thorkild Fusing, Formand, Professor Dr. jur. Carl Torp, Fabrikejer Chr. Hasselbalch og Folketingsmand K. M. Klausen. Til den første Forstander valgte man Niels Richard Jensen, medens de løbende Forretninger lededes fra Foreningen Fængselshjælpens Kontor.

Niels Richard Jensen var født d. 10. Juli 1864 i København som Søn af Arbejdsmand Bengt Rye Jensen. Som 14-aarig kom han i 1878 paa Søværnets Elevskole, hvis Afgangseksamen han bestod i 1884. I sin Tjenestetid som Underofficer (1884—1905) gennemgik han Hærens Gymnastikskole, deltog i Togter til Færøerne, Island, Grønland, Middelhavet og Dansk Vestindien m. m., øvede Lærervirksomhed paa Søværnets Skoler (Søofficersskolen, Reserveløjtnantsskolen, Skibsbygnings- og Maskinistskolen m. fl.), og søgte som Kanonør sin Afsked fra Marinen i 1905, da han fik Ansættelse som Assistent i Dansk Dampskibsrederiforening. D. 1. August 1907 udnævntes han til Forstander for Skolehjemmet Prøven, hvilken Stilling han beklædte til 1919, da han fratraadte med Pension af helbredsmæssige Grunde. Han afgik ved Døden d. 8. Januar 1929 paa Frederiksberg Hospital og ligger begravet paa Bispebjerg Kirkegaard. Han ægtede d. 18. August 1890 i Holmens Kirke i København Louise Christiane Hansen, der var født d. 11. April 1873 i København som Datter af Laborant ved Universitetets kemiske Laboratorium Ole Hansen.

Efter at Adolf Sørensen, der senere blev Forstander for Barnets Hus, havde været konstitueret som Forstander et Aars Tid, blev Emil Heinrich Olsen ansat som Forstander d. 14. December 1919. Han er født d. 12. April 1886 i København som Søn af Snedkermester Henrik Martin Olsen. Efter Lærereksamen fra Vordingborg Seminarium i 1907 var han Vikar ved Hillerød Skolevæsen indtil 1908, derefter Lærer i Frederikssund til 1909, i Grønland i 1¼ Aar til 1911, Lærer i Kongens Lyngby til 1913, paa Godhavn i 3 Aar til 1916 og derefter Førstelærer paa Braaskovgaard til 1919. D. 30. December 1917 blev han gift paa Braaskovgaard med Camilla Louise Ebbenhøj,

født paa Møn d. 19. December 1892 som Datter af Lærer i Mern Lars Nielsen Ebbehøj.

Foreningen Fængselshjælpen drev Hjemmet væsentligt ved Stats-tilskud, og i 1923 blev Prøven Statsungdomshjem.

Til Prøven er knyttet Smedie, Gartneri, Landbrug, Sadelmagerværksted og Sømandsskole; endvidere uddannes nogle Elever i Hjemmets Køkken for senere at fortsætte Kokkeuddannelsen i København, og en Del Elever uddannes paa Værksteder uden for Hjemmet. I Elevernes Fritid spiller Sporten naturligvis en stor Rolle, og Savnet af Adgang til Strand blev i nogen Grad afhjulpet af et godt Friluftssvømmebassin, det første i sin Art i Danmark, der blev bygget af Elever og Personale og indviet d. 14. Maj 1930.

En Række Institutioner er fulgt med det stigende Befolkningsantal, og de vigtigste skal kort omtales i det følgende.

Rødovre Apotek blev indrettet i 1938 i Ejendommen Roskildevej 258. Dets Indehaver er Apoteker Henry Otto Julius Johansen. Hermed blev et gammelt Ønske hos Befolkningen opfyldt, og det samme skete ved Indretningen af et Postkontor i Ejendommen Roskildevej 327. Postkontoret blev aabnet den 1. Oktober 1938 under Ledelse af Postmester Fru Christence Neldahl, foreløbigt som Indleveringskontor.

En Biograf blev aabnet i 1934 i Ejendommen Roskildevej 301 A under Navn af Rio Bio med Kresten Laurits Valdemar Nielsen som Direktør. Han døde d. 27. September 1943 og efterfulgtes som Direktør af Benjamin Christensen.

Den 3. Oktober 1931 oprettede Falcks Redningskorps en Station paa Dianavej under Ledelse af Georg Larsen, der i September 1933 afløstes af Svend Jakobsen som Leder. I 1936 opførte Redningskorpset sin nye Damsøstation, Roskildevej 308. Den er opført efter Tegning af Arkitekt Herman Madsen og blev aabnet den 3. Oktober. Efter Svend Jakobsens Død, efter et Ulykkestilfælde Kristi Himmelfartsdag 1943, blev Karl Axel Hviid-Nielsen Stationens Leder fra 1. Juli 1943.

Forstædernes Bank er den eneste Bank, der har en Afdeling i Rødovre. Da Afdelingen blev oprettet i 1933, fik den et Par mindre Lokaler paa Damhustorvet; men den stigende Omsætning gjorde snart større Lokaler paakrævet. Paa Hjørnet af Dianavej og Roskildevej opførtes derfor i 1939 efter Tegning af Arkitekt Herman Madsen en ny Bankbygning i tre Etager, hvoraf Banken optager Stueetagen, medens der i de to øvrige Etager indrettedes Beboelseslejligheder. Den

30. December 1939 blev de nye Lokaler taget i Brug; i alle Aarene har Poul Erik Winding Heidemann været Leder af Afdelingen.

I 1935 oprettedes en Politistation i Ejendommen Roskildevej 295, under Ledelse af Overbetjent Andreas Vilhelm Julius Larsen. Lokalerne viste sig hurtigt at være for smaa, og paa Hjørnet af Roskildevej og Hviddingvej opførtes en ny Politistation i 1940 efter Tegning af Arkitekt Herman Madsen. Politistationen blev indviet den 1. Januar 1941; den hidtidige Leder af Politistationen forflyttedes til Glostrup, og Lederen af Glostrup Politistation, Politiassistent Rasmus Jensen Molested blev Leder af Rødovre Politistation.

I Tidens Løb har forskellige lokale Bladforetagender set Dagens Lys, men af disse har alene Rødovre Avis haft en varig Karakter. Den første Begyndelse blev gjort i 1930 med Aalholm-Rødovre Avis, der udkom med et Par Aargange under skiftende Redaktører. I September 1932 blev Bladet overtaget af Redaktør Hans Kongsø, som siden da har været Udgiver og Redaktør. Fra dette Tidspunkt udsendtes Bladet regelmæssigt hver Uge i Rødovre Sogn, og hermed var der for første Gang skabt en lokal Ugeavis i Rødovre og Islev. Efter nogen Tids Forløb blev Bladet delt i Rødovre Avis og Aalholm Avis, og noget senere blev den sidstnævnte nedlagt. Der er sket en Del Ændringer i Bladets Navn, idet der tilføjedes: og Islev Avis, som senere ændredes til Rødovre Bladet Rødovre Avis og Islev Avis Rødovre Folkeblad, hvad der atter ændredes til det nuværende Navn: Rødovre Avis Rødovre Bladet Islev Avis Rødovre Folkeblad.

En Række Foreninger til Varetagelse af særlige Interesser er stiftet i de senere Aar, saaledes Rødovre Handelsforening, Rødovre Haandværker- og Industriforening, Rødovre Husmoderforening, Arbejdernes Radioklub i Rødovre og Islev, forskellige Idrætsforeninger, hvoraf Rødovre og Omegns Gymnastikforening er den ældste, samt Fællesrepræsentationen af Grundejer- og Parcellforeninger m. fl.

Paa samme Maade som Udviklingen i sin Tid gjorde Spørgsmaalet om Brønshøjs Indlemmelse i København aktuelt, er det nu Tilfældet for Rødovres Vedkommende; men hvorledes dette Spørgsmaal bliver løst, vil det være forbeholdt et fremtidigt Kapitel i Rødovre Sogns Historie at skildre.

STEDNAVNE

I sin ældste Form betegner Rødovres Navn en Lokalitet ved Harrestrupaaen og var fælles for Rødovre og Hvidovre; først i det 14. Aarhundrede begyndte man at skelne mellem Navnene paa de to Sogne ved Tilføjelse af et Tillægsord, i de fleste Tilfælde *ovre* for Rødovres Vedkommende og *ydre* for Hvidovres.

Den første Gang, man støder paa denne Stedbetegnelse, er i Pave Urban III.s Stadfæstelsesbrev af 21. Oktober 1186 af Biskop Absalons Gave til Roskilde Bispestol⁸¹). Navnet skrives her Hawerthi, og lignende Former antager det i to andre pavelige Stadfæstelsesbreve af 22. September 1198 og 13. November s. A., hvor det skrives Haverthi⁸²) og Hauerthi⁸³).

Ved Siden af Staveformen med H som Begyndelsesbogstav forekommer en anden Form uden H, saaledes i et paveligt Stadfæstelsesbrev af 25. Marts 1193, hvor Navnet skrives Averchi⁸⁴).

Denne Stavemaade forekommer flere Gange paa Dokumenter i Former, der varierer lidt, saaledes d. 13. Juli 1272 Awordhe⁸⁵), d. 29. Januar 1294 Aworthæ⁸⁶) og samme Dato Aworde⁸⁷). En tilsvarende kort Form forekommer fra Tiden ca. 1400—1450 som Aworthe⁸⁸).

De hidtil nævnte Navneformer var en Fællesbetegnelse for Rødovre og Hvidovre; men man begyndte nu at skelne mellem de to Lokalteter ved en nærmere Betegnelse. I Biskop Olavs Stadfæstelse d. 4. Marts 1313 af den Fritagelse, som Frue Kapitels Kirker i København, Amager, Brønshøj og Rødovre havde for Biskoppens Ret og Afgift til Provsterne, betegnes Rødovre som Awarthæ öfræ⁸⁹) og hos Erik Pontoppidan i samme Forbindelse Awarthar ofræ⁹⁰), og d. 28. Marts 1315 kaldes det Aughworthæ yfræ⁹¹).

I Roskildebispens Jordebog⁹²) ca. 1370—1400 omtales Rødovre flere Steder og overalt med en nærmere Betegnelse vedføjet: S. 49: Aworthæ Öffræ, S. 65: Aworthæ Öfræ, der sandsynligvis skal være Awerthæ öfra, S. 67: Aworthæ öfræ og S. 111: Awortha öfræ. I et Fragment af Roskildebispens Jordebog paa det kgl. Bibliotek forekommer Formen Awordhe øfra. En lignende Form bruges i Fortegnelsen over Vor Frue Kapitels Præbender fra 1436, hvor Sognet kaldes Aworde öffre og Awordhe owre⁹³).

Den samme Betegnelse for Sognet forekommer i 1453, hvor det kaldes Ower Öwer⁹⁴), og d. 3. Oktober 1457, hvor Navnet anføres som Owerdöffre. Ved et Mageskifte mellem Frue Kirke og Klostret i Æbelholt d. 22. Januar 1489 bruges en anden Betegnelse, nemlig Awörde nörrer⁹⁵).

Det er stadig det samme Hovedord, der anvendes, saaledes i 1505 Owere⁹⁶) og 1581 Offre öffre wed dammen⁹⁷). Først i det 17. Aarhundrede viser det nuværende Navn sig, idet det sikkert har været nødvendigt at bruge et Navn, som var mere forskelligt fra Hvidovres, der i denne Periode lød Offre ydre, end det hidtil brugte. I Mandtallet 1613 hedder Sognet Offre öffre, og Arent Berntsen bruger Formen Ouffre Ofre i sin Danmarckis oc Norgis fructbar Herlighed fra 1656; men i Jordebøger fra 1660—65 anvendes baade Formen Oure øfre og Røed Ouffre wed Dammen, og derefter bruges den sidste Form stadig. I Markbogen 1682 bruges Navnet Røeoufre, i Modelbogen Røeoure og i selve Matriklen 1688 Røeofre.

Hartkornsekstrakten 1840 og Matriklen 1844 bruger Formen Rødovre, der herefter stadig er den anvendte, saaledes f. Eks. i Traps Danmark.

Det er Stedets Beliggenhed ved Harrestrupaa, som har givet Sognet dets Navn. Iflg. Stednavneudvalgets Fortegnelser over Danmarks Stednavne kan Navnet føres tilbage til Formen Aworði, der betyder en indhegnet Plads ved Aaen.

Marius Kristensen har henført Navnet til Jordsmonsnavnene i en Artikel om Københavns Amts Landsbynavne⁹⁸); efter dette skulde -verde betyde »Brink, brat Skraaning« og Awerthi skulde da være »Aabrink«. Forstavelserne Rød- og Hvid- hentyder sikkert til Kirkerne Farve i de to Sogne.

Betegnelsen for den nordlige Del af Sognet Islev kan i sine ældste Former Estlöwa og Estlöwæ⁹⁹) føres tilbage til Tiden ca. 1370—1400 som Navn paa en Landsby. I 1538 forekommer Formen Is-

löf¹⁰⁰); men det blev snart almindeligt at bruge Betegnelsen Islev-mark, saaledes f. Eks. i 1575 Islef Mark¹⁰¹) og d. 15. April 1645 Iislemarck¹⁰²). I S sammensætningen bortfaldt v som Regel, f. Eks. paa Originalkortet 1809 Islemark og Matriklen 1844 Islemark, og i Nutiden er det samme Tilfældet med Talesproget, f. Eks. Islebro.

Gunnar Knudsen har gjort sig til Talsmand for den Opfattelse, at Bebyggelserne med Navne, som ender paa -lev, er opstaaet paa et Tidspunkt, hvor Landet ved Indvandring eller Erobring deltes paa ny, og at Forleddet, der altid er et Personnavn, indeholder Navnet paa den Mand, som tog Landet i Besiddelse, og at -lef kan forstaas som »hvad der er overladt«¹⁰³). Efter Stednavneudvalgets Fortegnelse over Danmarks Stednavne fortolkes Islev som Kvindenavnet Esta eller muligvis Himmelhjørnet Øst. I den tidligere omtalte Artikel af Marius Kristensen nævner denne Muligheden af en S sammensætning med -høj.

I den følgende Fortegnelse over de øvrige Stednavne er foruden de forskellige Matrikelskort (MK) benyttet Markbogen 1682 (MB), der anfører en hel Række Stednavne, hvoraf flere er forsvundne i Tidens Løb. Hvor det er muligt, og det skønnes nødvendigt, gives en Forklaring paa Navnenes Betydning; men i usikre Tilfælde anføres blot selve Navnet. Efter hver Stednavn betegner Romertal I Rødovre Ejerslav og II Islev Ejerslav.

Aas (æ. Da. aas, Oldn. áss). I. 1) En langstrakt Bakke el. Bakke-
drag 2) Del af Bymarken (under Jordfællesskabet) bestaaende af
flere, som oftest smalle Agre, der gik i samme Retning. Arent
Berntsen: Danmarckis oc Norgis fructbar Herlighed, II, 450:
»En temmelig Deel Agre, aff en Bye Marck, som ligge tilsammen«.
— I Rødovre Sogn kun brugt i den sidste Betydning, f. Eks. Gun-
nekærs Aas.

Annexgaarden. I. Skødeprotokol 13. Okt. 1804 Annexgaarden. — Den
gamle Præstegaard. Sognet var i lang Tid Anneks til Brønshøj Sogn.

Bjælkeland. I. MB Bielckelans Aas. — Land (se dette).

Bjørnsholm. I. Maalebordsblad Bjørnsholm. — Navn paa en Ejendom
opkaldt efter Ejeren.

Brandholmgaard. I. Maalebordsblad 1900 Brandholm Gd. — Navn
paa den nu udstykkede og nedrevne Gaard Matr. Nr. 8 af Rød-
ovre. Muligvis Navn efter Suderbrand (se dette); benævnes paa
et Skøde Brønsholm Gaard.

- Brandholmskro. I. — Navn paa en Kro fra Nutiden, beliggende paa Brandholmsgaardens Grund (se dette).
- Bredager. I. MB Bred Ager Aas; MK 1780 Breed Agre; MK 1809 Bred Agre.
- Bredstykker. I. MB Bredstycker Aas.
- Brøndby Aas. I. MB Brynbye Aas. — Af Ordet Brønd (Oldn. brunnr).
- Brøndbystykkerne. I. MK 1780 Brønbye-Stykkerne; MK 1809 Brøndbye Stykker. — Se Brøndby Aas.
- Brøndsholm. I. MB Brynsholms Aas; MK 1780 Brønsholms Sloyen; MK 1809 Brønsholms Sloyen. — Se Brøndby Aas. Holm (se dette).
- Bybjerg. I. MB Byeberigs Aas; MK 1780 Byebiergs Toften, Byebiergs Agre; MK 1809 Byebiergs Toften, Byebiergs Agre.
- Bønneland. I. MB Bönlands Aas; MK 1780 Bönlands Sloyen, Bönlands Agre; MK 1809 Brøndlunds Sloyen, Bondlands Agre (den ældre Betydning glemt el. Fejlskrivning). — Af Plantenavnet Bønne og Land (se dette).
- Carlsrø. I. MK 1945 Carlsrø. — Nyere Navn paa en Gaard.
- Dam (æ. Da. dam, Oldn. dammr). I. Har i ældre Dansk Betydning Dæmning og bruges ogsaa om det inddæmmede Stykke; en senere Betydning er lille Sø; i Stednavne overvejende om Vandarealer.
- Damhuset. I. MB Langeveys Damshuus; Matr. 1688 Langvertsdamshuus; MK 1780 Damm Huus; MK 1808 Damhuset; Matr. 1844 Damhuset; MK 1945 Damhuskroen. — Navn paa det oprindelige Vagthus ved Kongevejen til Frederiksberg, men senere Betegnelse for den kendte Kro, der opstod smst.
- Damhuskroen se Damhuset.
- Damhussø. I. 1581 (K. D. Bd. 1, Nr. 362) Dammen; MB Langeveys Damshuus; Matr. 1688 Langvertsdamshuus; Vid. Selsk. Langvaddams Sø. — Det oprindelige Navn har været Dam (se dette) og blev nærmere betegnet ved den lange Vase (se dette) eller Vad (Dæmning), som førte over det flade Terræn Syd for Søen. Da det Krohus, der opstod ved Søens ene Ende ved Roskildevejen, og som hed Damhuset, efterhaanden blev velbekendt, gav det Navn til Søen.
- Dams Aas. I. MB Dams Aas. — Stødte op til Damhussøen. Dam (se dette).
- Dams Agre. I. MK 1780 Dams Agre; MK 1809 Dams Agre: Se Dams Aas.
- Damsenge. I. MK 1809 Damsenge. — Se Dams Aas.

- Digeaas. I. MB Lille Diges Aas; Store Diges Aas; Diges Aas. — Aas (se dette).
- Digeager. I. MB Diisager Aas; Lille Diis Ager Aas; MK 1780 Smaae Dieges Agre; Store Dieges Agre; MK 1809 Smaa Diges Agre; Store Diges Agre.
- Dysse Sløje. I. MB Döes Sloye; MK 1780 Dysse Sloye. — Sløje (se dette).
- Egegaarden. I. MK 1945 Egegaarden. — Nyere Navn paa en Gaard.
- Espegaard, Espehus. I. Maalebordsblad 1900 Espegaard, Espehus; MK 1945 Espegaard, Espehus. — Se Espekær.
- Espekær. I. MB Espekiers Aas; MK 1780 Espekiers Agre, Espekiers Sloyen; MK 1809 Espekiærs Agre, Espenkiærs Agre, Espekiærs Sloyen. — En Sammensætning af Trænavnet Esp og Sløje (se dette).
- Flemme. I. MB Fleme Aas, Flemme Aas; MK 1780 Flemmerne; MK 1809 Flemmerne. — Muligvis udstrakt Flade. O. Nielsen: Flemløse, af Oldn. flæmi, udstrakt Flade (i: Blandinger til Oplysn. om dansk Sprog i ældre og nyere Tid, Kbh. 1896—1916, Bd. 2, S. 28). S. Bløndal: Flæmi (is, pl. d. s.) n. (stor) Strækning, udstrakt Rum (Islandsk-dansk Ordbog, Reykjavik, 1920—24).
- Fortly. II. MK 1945 Fortly. — Gartneri i Nærheden af Fæstningsterrænet.
- Gaardstykkerne. I. MB Gaardens Stycker Aas; MK 1780 Gaard Stykkerne; MK 1809 Gaardstykkerne. — Hvor den forsvundne Gaard Tostehavegaard havde ligget.
- Grøndalslund. I. MK 1945 Grøndalslund. — Nyere Navn paa en Gaard.
- Gunnekær. I. MB Gunnekiers Aas; MK 1780 Gonnekiers Agre; MK 1809 Gonnekiærs Agre. — En Sammensætning med Ordet Gunge, som betyder et Sted i en Mose, Sø o. lign., hvor der har dannet sig et i Alm. græsklædt, gyngende og usikkert Jordlag oven paa Dyndet el. Vandet; ogsaa især i Flt. om usikker, gyngende Mosegrund, Hængedynd, Hængesæk.
- Gunnekærgaard. I. la Cour: Danske Gaarde, 2. Sml. Bd. 4, Gunnekjær. — Navn givet i nyere Tid til Gaarden Matr. Nr. 6 af Rødovre, der havde Jord paa Gunnekær Aas efter Udskiftningen.
- Harrestrupaa. I. Maalebordsblad Harrestrupaa; MK 1945 Harrestrupaa. — Nyere Navn paa et vestfra kommende Vandløb, benævnt efter Byen Harrestrup; Navnet er sammensat af et Personnavn og Endelsen -torp, der betyder en mindre By. I Middelalde-

- ren Awarthæha (K. D. Bd. 1, Nr. 21), d. v. s. Ovreaa efter (Rød- og Hvid-) Ovre.
- Have (æ. Da. haghæ, Oldn. hagi). I. I ældre Dansk i Betydningen 1) Gærde eller 2) Indhegning, Vænge.
- Havesten. I. MB Hafuensteens Aas; MK 1780 Havensteens Agre; MK 1809 Havensteens Agre. — Af Have og Sten; Have, formodentlig i Betydningens Gærde.
- Hendriksholm. I. Skødeprotokol 8. Nov. 1848 Hendriksholm; Maalebordsblad 1900 Hendriksholm. — Navn paa en nu udstykket og nedrevet Gaard Matr. Nr. 4 af Rødovre. Navnet stavedes sikkert oprindeligt Henrichsholm efter den Ejer, der lod den opføre; den nuværende Staveform forekommer paa flere Maader i Forbindelse med det paa Gaardens Jorder opstaaede Kvarter.
- Himmelkol, Lille og Store. I. MB Lille Himmelkols Aas, Store Himmelkols Aas; MK 1780 Himmelkods Agre; MK 1809 Himmekolds Agre. — Himmel og Kol (se dette).
- Holm (æ. Da. holm, Oldn. holmr). I. 1) En mindre Ø, 2) et Stykke Agermark, om Sommeren omgivet af Eng, om Vinteren af Vand; et lille Stykke Markjord, omgivet af Grøfter el. Vand paa alle Sider. I Rødovre Sogn anvendt i den sidste Betydning, f. Eks. Brøndsholm.
- Holm Aas. I. MB Holm Aas. — Holm (se dette).
- Horseaas. I. MB Haarsze Aas. — Æ. Da. Hors i Betydning Hest.
- Horseagre. I. MK 1780 Horses Agre; MK 1809 Horses Agre. — Se Horseaas.
- Horshøj. I. Maalebordsblad Horshøj. — Navn paa en nu sløjfet Høj, der laa paa Horseaas (se dette).
- Horsevænget. II. MK 1945 Horsevænget. — En moderne Bebyggelse, opkaldt i Lighed med andre Lokaliteter, som bærer Navn efter Horseaas (se dette).
- Hundengen. I. MB Hund Engen; MK 1780 Hundengene; MK 1809 Hund Engen.
- Hundkol. I. MB Hunds Kolds Aas. — Af Hund og Kol (se dette).
- Hvidovre Sløjen, Lille og Store. I. MK 1780 Lille Hvidoure-Sloyen, Store Hvidoure Sloyen; MK 1809 Lille Hvidovre Sloyen, Store Hvidovre Sloyen. — Sløje (se dette).
- Hvissingegrøften. II. MK 1945 Hvissingegrøften.
- Hvissingestykkerne. I. MK 1780 Wessinge-Stykkerne; MK 1809 Vessingestykker.

- Islebro. II. Maalebordsblad Islev Bro. — Bro over Harrestrupaa ved Islevhusvej.
- Islevgaard. II. MK 1809 Islegaard; Matr. 1844 Islegaard; MK 1945 Islevgaard. — Navn paa en Gaard fra Begyndelsen af 19. Aarhundrede.
- Islevhus. II. Johan Huusman: Kort over Damhussøen 1677 Islemarckhus; Kort over Damhussøen ca. 1710 Islemarkhuus; Skødeprotokol 6. Juli 1772 Islehus; MK 1809 Islehuus; Matr. 1844 Islehuus; MK 1945 Islevhus. — Fra gammel Tid Navn paa en Gaard, der laa omtrent, hvor det nuværende Islevhus ligger.
- Islevhøj. II. MK 1945 Islevhøj. — Navn paa en Gaard.
- Kagsaa. II. Maalebordsblad Kagsaa; MK 1945 Kagsaa. — Vistnok nyere Navn paa et nordfra kommende Vandløb, der flyder ud i Harrestrupaa.
- Kagsmose. II. Vejkort over Rødovre Kommune 1941 Kagsmose. — Efter Kagsaa.
- Karlskær. I. MK 1945 Karlskær Alle (se Kolkær).
- Kilderøgel. I. MB Kiel Røyels Eng; MK 1780 Kehl Røyel; MK 1809 Kehl Royel. — Kilde og Røgel (se dette).
- Kokæret. I. MB Koe Kierits Aas; MK 1780 Koekiers Sloyen, Koekiers Stumperne; MK 1809 Kokiær Sloyen.
- Kol (æ. Da. kol, kuld, Oldn. kollr.). I. Betyder paa Oldn. dels (skaldet) Hoved, dels afrundet Top; i ældre Dansk Isse. Deraf har det faaet den afledte Betydning af rund Høj, f. Eks. Himmelkol.
- Kolkær. I. MB Kollekiær Aas; MK 1780 Kolskier; MK 1809 Kolskiær; MK 1945 Karlskær. Af Kol (se dette) og Kær. Karlskær er en forkert Opfattelse af Navnet.
- Korsdal. I. MK 1945 Korsdal. — Gartneri købt af Kirkens Korshær 1918.
- Kortspil. I. MB Kartenspils Aas; MK 1780 Kartenspils Agre; MK 1809 Kortenspils.
- Kærholm. I. MK 1780 Kærholms Sloyen.
- Lammesløje. I. MB Lammesloyen; MK 1780 Lamme Sloyen; MK 1809 Lamme Sloyen. — Lam og Sløje (se dette).
- Langager. I. MB Langageraas; MK 1780 Langagre; MK 1809 Langagre.
- Land (æ. Da. landh, Oldn. land). I. Betegner i Stednavne ofte en Ø (Samsø Land) el. en større Landstrækning (Nordlandet, Samsø).

- I Marknavne anvendes Ordet ofte om enkelte Jordstykker, f. Eks. Bønneland.
- Lerholm. I. MK 1809 Leerholms Sloyen. — Holm (se dette).
- Lejeland. I. Leyelands Aas, Store Leilands Aas; MK 1780 Lejeland; MK 1809 Leieland. — Lej bruges paa Sjælland og Fyn om hvilet Agerjord, æ. Da. Lejd. Land (se dette).
- Listager. I. MB. Listager Aas; MK 1780 List Agre; MK 1809 List Agre. — Maaske Liste i Betydning Kant, Rand.
- Maglekær, Lille og Store. I. MB Lille Magle Kiers Aas, Store Maglekiers Aas, Maglekiers Moese; MK 1780 Nordre Maglekier, Søndre Maglekier; MK 1809 Nordre Magelkier, Søndre Magelkier. — Magle (æ. Da. (i Stednavne) makla, maklæ, maglæ, en Sideform til Miklæ, myklæ, bcst. Form af mikil, mykil, Oldn. mikill) — (den) Store, forekommer som første Led i Navne f. Eks. Magle-Kær.
- Mariedal. I. MK 1945 Mariedal. — Navn paa en Gaard opkaldt efter en Ejers Hustru.
- Mariehøj. I. la Cour: Danske Gaarde. 2. Sml. Bd. 4 Mariehøj. — Navn paa en Gaard opkaldt efter en Ejers Hustru.
- Marielyst. I. MK 1945 Marielyst. — Navn paa en Gaard opkaldt efter en Ejers Hustru.
- Milestedet. I. MK 1945 Milestedet. — Navn paa en Gaard, der laa ved Milepælen paa Roskildevej.
- Moseholm. II. MK 1945 Moseholm. — Nyere Navn paa en Ejendom.
- Mosehuset. II. MK 1945 Mosehuset. — Nyere Navn paa en Ejendom.
- Mosehøj. II. MK 1945 Mosehøj. — Nyere Navn paa en Ejendom ved den sløjfede Tinderhøj (se dette).
- Mutter, Lille og Store. I. MB Lille Mutter Aas, Store Mutter Aas; MK 1780 Mutterne; MK 1809 Mutterne. — Mutter, d. s. s. Moder.
- Nygaard. I. Maalebordsblad 1900 Nygaard; MK 1945 Nygaard.
- Nyskifte. I. MB Nyeschiftes Aas; MK 1780 Nye Skifterne; MK 1809 Nye Skifterne.
- Nørregaard. I. Maalebordsblad 1900 Nørregaard; la Cour: Danske Gaarde, Bd. 4 Nørregaard. — Laa nordligst af Rødovre Ejerlav.
- Overstykker. I. MB Aure Stycher Aas; MK 1780 Overstykkerne; MK 1809 Overstykkerne. — De højst liggende Stykker.
- Pedersborg. I. MK 1945 Pedersborg. — Navn paa en Gaard.
- Pottegrav. I. MK 1780 Pottegravs Agre; MK 1809 Pottegravs Agre.
- Prøven. I. MK 1945 Prøven. — Navn paa Statsungdomshjemmet.

- Ræveagre. I. MK 1780 Reves Agre; MK 1809 Reves Agre.
- Rævehøj. I. MB Refhøys Aas.
- Ræveholm (Bakke). I. Maalebordsblad Ræveholm. — Laa paa Rævehøj Aas, formodentlig d. s. s. Rævehøj.
- Rødegaard. II. MK 1945 Rødegaard. — Nyere Navn paa en Gaard.
- Rødovre Sø. I. MB Røeoufre Søe, Røedoufre Søe, Rødoufre Søe. — Damhussøen (se dette).
- Rødovregaard. I. MK 1945 Rødovregaard. — Nyere Navn.
- Røgel (da. Dial. røgel, Nordfrisisk røgel, Eng. Dial. ruckle). I. — En langstrakt, lav Forhøjning; den midterste og højeste Del paa en Ager, f. Eks. Kilderøgel.
- Røngaarden. II. MK 1945 Røngaarden. — Nyere Navn paa en Ejendom.
- Sandstykker. I. MB Sand Støcker Aas; MK 1780 Sandstykkerne; MK 1809 Sandstykkerne.
- Skalk Aas. I. MB Sckalck Aas; MK 1780 Skalkestykkerne; MK 1809 Skalkestykker.
- Skalleaas. I. MB Sckallereds Aas; MK 1780 Skallerne; MK 1809 Skallerne. — Nøgen Lyngbakke mellem Kær og Hede og i Alm. om Strækning, der er øde, bar el. ufrugtbar, ofte i bestemt Form som Stednavn.
- Skidenstykkerne. I. MK 1780 Skine-Stykkerne; MK 1809 Skidne Stykker.
- Slotsherrens Bro. II. Kort over Damhussøen 1786 Slotsherre Broe; Maalebordsblad Slotsherrens Bro. — Navn paa en Bro over Harrestrupaa ved Slotsherrensvej.
- Sløje. I. En større Markstrækning; sammenhængende Stykke af Ager el. Eng, f. Eks. Lammesløjen.
- Smalle Stykker. I. MB Smalle Stycher Aas; MK 1780 Smal-Stykkerne; MK 1809 Smal-Styk.
- Smedetoften. I. MK 1780 Smede-Toften. — Toft (se dette).
- Smørebrød, Store og Lille. I. MB Store Smørebrøds Aas, Lille Smørebrøds Aas; MK 1780 Store Smørebrød, Smaa Smørebrød; MK 1809 Store Smørrebrød, Smaa Smørrebrød.
- Snedkeraas. I. MB Snickerdrets Aas.
- Snedkeragre. I. MK 1780 Snækkedrets Agre; MK 1809 Snækkedræts Agre. — Ordet Snedker forekommer i Formerne Snickere, Snædicke.
- Stendysse. I. MB Steendøes Sloye Aas.

- Stevnsengen. I. MK 1780 Stevnsengen; MK 1809 Stevns Engen. — Skal formodentlig være Stavnsengen i Betydning Sted, hvor man har hjemme, Omraade, der hører til en By.
- Stiaas. I. MB Stiigaas. — Sti i Betydningen Gangvej el. Sti o: Aflukke (som i Svine-Faaresti) eller maaske æ. Da. Stigh i Betydningen Pæl, Grænse- el. Ejendomsmærke.
- Stribedysse. I. MB Strifuedøes Aas; MK 1780 Stribendys Agre; MK 1809 Stribendys Agre. — Betegner lange, smalle Jordstykker.
- Suderbrand. I. MB Suderbrands Aas; MK 1780 Suderbrands Agre; MK 1809 Suderbrands Agre. — Suder betyder Skomager og Endelsen -brand staar formodentlig i Forbindelse med Ordet brænde, maaske om et Jordstykke, hvor Kornet var tilbøjelig til at svides af Solen. Dog er der ogsaa andre Muligheder for Tydning, idet Suder kan betyde Syd, ligesom Brand kan betyde Stok el. Stolpe.
- Søndervang. I. MB Synder Vang. — Vang (se dette).
- Tampen. I. MK 1780 Tampen; MK 1809 Tampen.
- Tinderhøj. II. Maalebordsblad 1900 Tinderhøj. — Navn paa en nu sløjfet Oldtidshøj.
- Tinderhøjgaard. II. MK 1945 Tinderhøjgaard. — Efter Tinderhøj (se dette).
- Titus. I. MK 1945 Titus. — Navn paa en Maskinfabrik.
- Tjørnegaard. II. MK 1945 Tjørnegaard. — Nyere Navn paa en Ejendom.
- Todysse. I. MB Toedøes Aas; MK 1780 Torndys-Agre; MK 1809 Torndys Agre. — Talordet to, der senere er opfattet som Torn.
- Toft (æ. Da., Sv. toft, Oldn. topt). I. Aasen: Norsk Ordbog Tomt; Kalkar: Jordstykke (paa hvilket der er bygget, el. som ligger en Bygning nær); Arent Berntsen: Danmarckis oc Norgis fructbar Herlighed, 2, 449: »Til alle Gaarde bør hafvis sligt eget Stykke Jord eller Toft«; Vid. Selsk. Ordb.: »Et Stykke Jord af lidet Omfang og i Alm. indhegnet, som laae umiddelbar ved en Bondegaard, og var undtaget fra Jordfællesskabet«; Feilberg: »Det stykke jord af en gårds lod, som ligger umiddelbart ved gården; tit hegnet, som en slags anhang til gårdsplads og have, i modsætning til den jordlod, som først afgrænsedes ved udflytningen; en udflyttergaard har altsaa ingen toft«. — Alm. i danske Marknavne.
- Toftebæk. I. MB Toftebecks Aas; MK 1780 Toftebeks Agre; MK 1809 Toftebeks Agre. — Toft (se dette).

- Torbenhus. II. MK 1945 Torbenhus. — Tidligere Fattiggaard, en Overgang Artillerikaserne Husumkasernen. Fik sit Navn i Nutiden.
- Torndysse. I. MK 1780 Torndys-Agre; MK 1809 Torndys Agre. — Plantenavnet Torn. Se Todysse.
- Tostegaard. I. Maalebordsblad 1900 Tostegaarde; MK 1945 Tostedgaard. — Navn paa en Ejendom, der ligger paa den gamle Tostehave (se dette).
- Tostehave. I. Præsteindberetning 1651 Torsthawe; MB Store Tostehaufue Vang, Lille Tostehaufue Wang. — Mandsnavn Toste; Have (se dette).
- Tyreengen, Tyrejorden, Tyrestumperne, Tyrestykkerne. I. MB Thyre Jorden, Tyre Stykkerne; MK 1780 Tyreengen, Tyrestumperne. — Betegnelse for Jord, udlagt til Bytyrens Græsning og Foder.
- Valhøj. I. MB Walles Ager Aas, Valleds Eng, Walleds Sloye, Walleds Aas, Hualhoys Aas, Hualhoysholm, Hualhois Aas, Store og Lille; MK 1780 Walhoys Agre, Inderste og Yderste, Walhöys Sloyen; MK 1809 Inderste Valdhøie Agre, Yderste Valdhøis Agre, Waldhois Agre. — Af Oldn. hwall ǝ. rund Høj.
- Valhøjsgaard. I. Skøde tinglæst d. 5. November 1787 Walhøysgaard.
- Valhøjsholm. I. MB Hualhøysholm. — Valhøj og Holm (se disse).
- Vang (æ. Da., No. vang, Oldn. vangr, Oldengelsk, Oldhøjtysk wang). I. 1) En indhegnet Mark, Ager el. Eng 2) Betegnelse paa en Del af Bymarken i Fællesskabets Tid, f. Eks. Stemann: Den danske Retshistorie, 1871, S. 443: »Hele Agerjorden var deelt i tre Vange, hvoraf skiftevis Aar for Aar den ene benyttedes til Vintersæd (Rugvang), den anden til Sommersæd (Bygvang), og den tredie laae til fælles Græsning« 3) Udmarken, som aldrig blev brudt. — I Rødovre i Betydning 2, f. Eks. Vestervang.
- Vasager. I. MB Was Ager Aas; MK 1780 Hvadsagre; MK 1809 Vaset. — Vase (se dette).
- Vase (æ. Da. vase, ældre Sv. vasi, Nedertysk wase, Oldhøjtysk waso). I. 1) Knippe 2) Vej (Forhøjning, dannet af Vaser med paafyldt Jord), Landevej, indgrøftet Vej, Vej lagt forhøjet over blød Grund. Ordet betød i Oldhøjtysk Sump, Dynd. I Nedertysk er det gaet over til at betyde Risknippevej over Sump, Risknippe, og i disse Betydninger er det laant til de nordiske Sprog. Foruden i Forbindelsen Vasager (ved en Overgang over Harrestrupaa nær den nuværende Jyllingevej) har det ældste Navn for Damhussøen (se

- dette) muligvis været Langvasedam efter den store Dæmning Syd for Søen, hvor den nuværende Roskildevej løber.
- Vesteraas. I. MB Wester Aas. — Aas (se dette).
- Vestervang. I. MB Wester Wang. — Vang (se dette).
- Viemose. II. MK 1809 Viemose Enge. — Opr. vel Plantenavnet Vidje, mindre sandsynligt af Vi i Betydningen Helligdom.
- Ærtebjerg. I. MB Erteberigs Aas; MK 1780 Ertebjergs Agre, Smaae Ertebjerg; MK 1809 Ertebergs Agre, Smaae Erteberg. — Jordstykke udlagt til Dyrkning af Ærter.
- Ærteland. I. MB Ertelands Aas; MK 1780 Erteland; MK 1809 Erteland. — Se Ærtebjerg.
- Ølsø. I. MB Ølsøes Aas; MK 1780 Ølses Agre; MK 1809 Øses Agre.
- Østeraas. I. MB Øster Aas. — Aas (se dette).
- Øvre Toft. I. MB Øvre Toft Aas; MK 1780 Øvre Tofter; MK 1809 Øvre Tofter. — Aasen ved den øverste Ende af Tofterne. Toft (se dette).

SKOLEVÆSEN

De ældste Skoler¹⁰⁴) var knyttet til Kirken med det Formaal at opdrage og undervise dens vordende Tjenere. Den første Begyndelse til en Folkeskole skete i Byerne, da Handel og Haandværk i Middelalderen havde gennemgaaet en betydelig Udvikling, der medførte et Behov for Undervisning. Borgerstanden oprettede selv Skoler, hvor der foruden i Religion skulde undervises i Læsning, Skrivning og Regning og i de større Byer ogsaa i Tysk, Geografi og lidt Fædrelandshistorie.

Et Tilløb til en almindelig Almueundervisning blev gjort af Kristian II, da han i 1521 udstedte den saakaldte gejstlige Lov, hvori han befalede, at Præsterne og Degnene paa Landet skulde undervise Bønderbørnene i Religion og i at læse og skrive Dansk. Med Kongens Fald blev hans Love imidlertid ogsaa fjernet.

Ved Reformationen blev den lærde Skole støttet, idet det i Kirkeordinansen af 1539 hedder: »udi hver Købstad skal der være aleneste en Skole, og alle andre Pogeskoler, som her og der holdes, skulle aflægges, fordi latine Skoler fordærves gerne af de danske og tyske Skoler«. Om Landsbyskoler siger Ordinansen intet; men det blev paalagt Degnene »at undervise det ringe Bondefolk udi Børnelærdommen, Katekismen, en Sinde om Ugen, udi Sted og Stund, som Sognepræsten dem foreskrive«. Dette gjaldt ogsaa de saakaldte Løbedegne i Sogne, hvor Degnetjenesten blev besørget af Disciple i den nærmeste Latinskoles øverste Klasse. Med Degnelæsningen blev Grunden lagt til en Almueskole.

Ved Reformationen blev der skabt et stærkere Behov for Oplysning. Kirkens Lære blev ikke længer forkyndt paa Latin, men paa

Dansk, og takket være Bogtrykkerkunsten kunde Bibelen og Salmerne nu trykkes og spredes i større Omfang. Enkelte Steder tog Befolkningen selv Initiativet til at oprette en Skole, saaledes som det fremgaar af et af Christian IV.s Breve, hvori det hedder, at det er Kongens Ønske, at »det, som somme Steder sker, maa paalægges Bønderne i de store Landsbyer at holde en Skolemester og et lidet Skolehus, hvor Ungdommen kan undervises, og de mest formuende give noget dertil, efterdi det er deres Børns Lyksaligheds Forfremmelses Anliggende«.

1661 udstedte Frederik III en Forordning, at »Sædedegne paa Landet skulde have saadanne Boliger, at de i dem kunde holde Skole for Ungdommen«, og i 1683 blev det indskærpet, at Biskopperne, før Degnene blev ansat, skulde sikre sig, at de var skikkede til at undervise.

Med Pietismen fulgte en Bestræbelse for at fremme Skolevæsenet. Hvis Befolkningen skulde have nogen Betingelse for at blive Kristne, maatte den sættes i Stand til selvstændigt at kunne læse Bibelen og Salmerne. Mange Præster fik i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede oprettet Skoler, og i 1708 kom der en Forordning, der paalagde Sognemændene at give Bidrag til Skoleholderens Løn. Frederik IV.s Søskende Prins Karl og Prinsesse Sophie begyndte i 1719 at bygge Skoler paa deres Godser; men det var dog Kongen selv, der fremmede Skolevæsenet mest ved Opførelsen af Rytterskolerne.

Som andetsteds nævnt blev Krongodset i Aarene 1715—20 inddelt i 12 Distrikter til Underhold for de 12 Rytterregimenter, og samtidig med denne Ordning Gennemførelse fremkom de første Forslag om Rytterskoler.

Magister Peder Hersleb, der 1718 blev kaldet til Sognepræst i Hillerød, var den første, som foreslog Kongen Oprettelsen af en Skole i Annekssognet. Planen vandt Kongens Bifald, saa at han ønskede den udført overalt i Rytterdistrikterne, og de Kommissioner, der arbejdede med Omordningen af Rytterdistrikterne, tog Skolespørgsmaalet med i deres Indstilling til Kongen.

Ved en kongelig Resolution af 12. August 1720 blev det paalagt de kommitterede at forhandle med Biskop Worm om, »hvorledes det hele Værk kunde indrettes paa en bestandig Fod«, især om »hvordan man kunde faa ret dygtige Subjecta til Skolemestrene«.

I Aarene 1721—27 byggedes der 240 Skoler med grundmurede, tegltækkede Huse, hvoraf enkelte staar den Dag i Dag, saaledes f. Eks. i Hvidovre ved Kirken.

Biskop Worm havde været en drivende Kraft ved Gennemførelsen

af dette storstillede Arbejde og har ligeledes præget den Instruktion for Skolerne, der udkom d. 28. Marts 1721. Der indførtes Skolepligt fra Barnets femte Aar, og Sognepræsten skulde give Skolemesteren en Fortegnelse over alle Børn, som var fem Aar eller derover. Det paahvilede Præsten at sørge for, at Skolepligten blev overholdt. Hvis han fandt Forældrene modvillige til at sende deres Børn i Skole, skulde han først formane dem, og hvis dette ikke hjalp, melde Sagen til Amtmanden. Der var fastsat ret strenge Straffe for Forsømmelse, idet Forældrene kunde straffes med Pengebøder, Fængsel paa Vand og Brød eller offentlig Skrifte.

Skoledagen var lang, om Sommeren fra Kl. 7—11 og 2—6, om Vinteren fra Kl. 8—12 og 2—4 hver Dag. Dog kunde Børnene, naar de var otte Aar, slippe med Halvdags Skolegang.

Religionsundervisningen var den vigtigste. Børnene skulde lære Luthers lille Katekismus, men paa en saadan Maade, at de ikke maatte »binde sig« til Ordene, men skulde kunne gøre Rede for Meningen, naar Spørgsmaalene forandredes. Desuden skulde Børnene lære »at læse inden« i Bøger, og, naar Forældrene ønskede det, at skrive og regne. Læreren skulde være villig til at undervise voksne unge og gennemgaa deres Børnelærdom med dem.

Naar en Lærer skulde ansættes, blev han foreslaaet af Sognepræsten og maatte bestaa en Eksamination af Provsten i Amtmandens Nærværelse. Blev han fundet duelig, blev han ansat af Amtmand og Provst; Befolkningen havde ingen Indflydelse paa hans Kaldelse eller Afskedigelse.

Lønnen til Læreren bestod i 24 Rdlr. i rede Penge aarligt fra Regimentskassen foruden frit Hus, 3 Læs Brænde af Kongens Skove, 1 Lpd. Hø og 1 Lpd. Halm af hver Td. Hartkorn og 1 Læs Tørv af hver 20 Tdr. Hartkorn samt Græsning til 2 Køer og 6 Faar.

For denne Løn skulde der undervises i Religion og Læsning; men for at lære at skrive og regne skulde der betales 2 Sk. om Ugen til Skolematerialer. Husmænd, der havde Børn i Skolen, skulde enten gøre Skoleholderen to Dages Arbejde eller betale ham 4 Sk.

Med Hensyn til Fordelingen af Skolerne inden for Rytterdistrikterne havde Kommissionerne faaet Ordre til i Forening med Amtmand, Provst, Præst og Regimentsskriver at foretage en Inddeling af Distrikterne, saaledes at der blev en Skole for hver 280 Tdr. Hartkorn. Ved Inddelingen af Københavns Amts Rytterdistrikt blev Rødovre Bys Hartkorn henlagt til Hvidovre Skole, saaledes at Børnene skulde

gaa i Skole dør. Her som andre Steder var dog den lange Skolevej en stor Ulempe, idet der ved Inddelingen af Distrikterne kun var taget Hensyn til om muligt at skaffe hver Skole 280 Tdr. Hartkorn. Sognepræsten til Brønshøj-Rødovre Sogne Peder Lorents Hersleb fortæller, at Børnene aldrig kom i Skolen paa Grund af Vejens Længde og Besværlighed med det Resultat, at de intet lærte og ved Forberedelsen til Konfirmationen var saa »raae«, at det var en Umulighed at forberede dem, hvorfor de blev afvist fra Konfirmationen »baade Menigheden og mig til stor Fortræd«.

At blive afvist fra Konfirmationen var en meget alvorlig Sag, idet ingen kunde blive Soldat, fæste Gaard eller gifte sig uden at være konfirmeret, og dette virkede til, at man med større Iver tog sig af Skolegangen. Et privat Skolebyggeri fandt Sted i betydeligt Omfang i den første Halvdel af Aarhundredet Landet over, og i Slutningen af Trediverne tog Staten Skolesagen op. Hofpræsten J. B. Bluhme gav Stødet til, at Christian VI besluttede at oprette Skoler i alle Sogne i begge Riger og gøre Skolevæsenet til en Landsorganisation. Ved Skoleforordningen af 23. Januar 1739 blev der fastsat Undervisningspligt for alle Børn over fem eller seks Aar. Den kunde opfyldes ved, at Forældre holdt en Lærer i deres Hus eller lod Børnene gaa til en godkendt Privatlærer eller i den offentlige Skole. Alle Degne skulde holde Skole, og de, som ikke formaaede at undervise, skulde holde Substitut. I vidtstrakte Sogne, hvor Degnen ikke kunde bestride alle Børnenes Undervisning, skulde der foruden ham ansættes saa mange Skoleholdere og indrettes saa mange Skoler i nyopførte Bygninger, som fandtes nødvendige. For at blive Skoleholder krævedes bl. a., at vedkommende var fyldt 22 Aar og havde bestaaet Lærerprøve for Provst og Sognepræst. Besættelsen af et Skoleholderembede skulde efter Sognepræstens Indstilling foretages af den kaldsberettigede. Dette var paa Kongens Gods Amtmand og Provst og paa Proprietærgodset Kirkens Ejer, saafremt han tillige var den største Lodsejer i Skoledistriktet. Hvis ikke dette var Tilfældet, gik Kaldsretten paa Omgang mellem ham og dem, som havde mindst 32 Tdr. Hartkorn. Grever og Friherrer maatte paa deres Godser selv indrette Skoler og ansætte Lærere efter Aftale med Biskoppen. Blandt Forordningens øvrige Bestemmelser skal nævnes bestemte Krav til Skolebygningerne og Regler for Skoleholderens Løn, der aarligt blev sat til 12 Rdlr. i Penge, 5 Tdr. Rug og 7 Tdr. Byg, fri Græsning og Foder til 2 Køer og 6 Faar samt 25 à 30 Bønderlæs Tørv eller Brænde i Forhold, lignet paa Skoledistriktets Beboere. Proprietæren skulde

svare for sine Bønder. Medens Degnen maatte betale Skat, fritoges Skoleholderen for alle Skatter. I Indskrivningspenge skulde gives 4 Sk., og af dem, der vilde lære at skrive og regne, 2—4 Sk. om Ugen. Undervisning i Læsning og Kristendom var sædvanligvis gratis ligesom i Rytterskolerne, dog skulde formuende Forældre betale 2 Sk. i Ugepenge. Af konfirmerede, der søgte Undervisning, skulde en Karl betale 1 Mk. aarlig og en Pige eller Dreng 8 Sk. Børn af fattige Forældre var fritaget for alle Betalinger.

For Tilvejebringelsen af Skoleudgifterne blev det bestemt, at der i hvert Sogn skulde oprettes en Skolekasse, hvis Indtægter var: frivillige Gaver og visse, smaa Bøder, Indtægt af en Kirkekollekt to Gange om Aaret, af en Tavle i Kirken ved Brudevielse, Barnedaab og Begravelse og af en Bøsse ved Gæstebud, Lysepengene fra Kirkerne, Skoleafgift af de Beboere, som ikke betalte Hartkornsskat (Haandværkere 2—4 Mk. aarligt, Husmænd og Inderster 4—16 Sk., Tjenestefolk 4—6 Sk.) og Bidrag fra dem, som holdt Skolemester i deres Hus, 2—6 Mk. Af denne Kasse betaltes fattige Børns Skolebøger, og hvad der blev til Rest, hvis der blev nogen Rest, skulde gaa til Skoleholderens Løn. Denne skulde ellers udredes ved Ligning paa Hartkornet og repareres af Stiftsøvrigheden over hele Stiftet, saaledes at Pengene blev udredt af det privilegerede Hartkorn og Kornet af det ufrie.

Det lykkedes ikke at gennemføre Forordningen i dens fulde Omfang, væsentlig paa Grund af Landets økonomiske Forhold, og ved Plakat af 29. April 1740 blev dens Bestemmelser mildnet. Det blev saaledes overladt til Proprietærernes Skøn, hvor mange Skoler der skulde oprettes, og hvor de skulde ligge. De behøvede ikke at være Nybygninger; Fæstehuse var gode nok. Lønningen overlodes det ganske Lodsejerne at fastsætte, og i Annekssognene skulde Skoleholderen være Degnens Substitut og oppebære en Del af hans kirkelige Indtægter. Den paabudte Skoleskat og Ligning paa Hartkornet blev ophævet, og det overlodes til Lodsejeren, hvorledes han vilde faa sine Skoleudgifter refunderede af sine Bønder og Tjenere, dog ikke højere end efter Forordningen. Hver Skole fik sin egen Kasse, der administreredes af den største Lodsejer. Amtmand, Herredsprovst, Sognepræst og hvert Sogns Lodsejere skulde samles for at lægge Skoleplan eller Fundats, og denne skulde stadfæstes af Stiftsøvrigheden.

Med denne Plakats uheldige Bestemmelser som Rettesnor, der bl. a. ved at overlade det til Lodsejerne eller Proprietærerne selv alene at bestemme Skolelærernes Indkomster skabte de mange usle Skole-

holderembeder, som fandtes rundt om i Landet, blev Rødovre Skole oprettet. Pastor Hersleb, der var stærkt interesseret i Skolesagen, arbejdede ivrigt for at skaffe Rødovre en Skole og hjalp Bønderne med at udarbejde en Plan for det økonomiske Grundlag for Skolen. I 1748 blev det paa Kirkens Grund liggende Gadehus, formodentlig det samme, om hvilket det hedder i Markbogen 1682, at det beboedes af Sognerytteren Christopher Winters Enke, og som fra samme Aar hørte til Sjællands Bispestol, ledigt ved Dødsfald, og Biskop Hersleb, en Slægning af Pastor Hersleb til Brønshøj-Rødovre Sognekald, tilbød at ville skænke dette med tilhørende Grund til et Skolehus. Samme Aar indgav en Del Bønder, hvoraf nævnes Peder Johansen, Lars Hansen (Merche), Niels Andersen og flere, et af Pastor Hersleb forfattet Forslag til Oprettelsen af en Skole i Rødovre til Kongen. Det af Biskop Hersleb tilbudte gamle Hus vilde Bønderne ombygge til Skolehus, 6 Fag i Længden og 3 i Bredden, de tre til Skolestue og de tre til Skoleholderens Brug, naar Kongen vilde skænke dem en god Eg fra sine Skove til Istandsættelsen, hvorefter Bønderne selv vilde holde det vedlige. Skoleholderen skulde Bønderne selv lønne med 16 Rdlr. aarligt, med 1 Rdlr. hver Mand. Han skulde foruden at være Skoleholder være Klokker og Degnens Stedfortræder, hvorfor han skulde have et Brød af hver Mand og Offer til Højtiderne, hvad enhver godvilligt vilde give ham, som det hidtil havde været Skik og Brug i Menigheden. Hidtil havde Rødovre By leveret Brændsel og Foder til Skoleholderen i Hvidovre, og man anmodede nu om, at dette maatte tillægges den paatænkte Skole om ikke før, saa naar den daværende Skoleholder i Hvidovre forflyttedes, og at Skoleholderen ligesom andre Skoleholdere maatte faa anvist Brænde fra Kongens Skove og have fri Græsning blandt Bøndernes Kvæg til et Par Køer og Faar og i det hele taget nyde samme Ret som andre Skoleholdere.

Hvad Ansættelsen og Afskedigelsen af Skoleholderen angik, skulde han eksamineres af Præsten, og naar denne havde anerkendt ham som duelig, kunde han ikke bortvises af Bønderne; men hvis de havde noget at klage over ham, skulde de meddele det til Præsten, som saa skulde tage Affære.

Amtmanden Gehejmekonferensraad Gersdorff og Biskop Hersleb anbefalede Oprettelsen af en Skole i Rødovre By, da der i Byen var mange Børn og »en lang og meget ond Vej til Hvidovre Skole«, som desuden havde en stor Mængde Børn og ikke vilde modtage flere.

Ved en Skrivelse af 22. November 1748¹⁰⁵) til Amtmanden og Biskoppen bevilgede Kongen Bøndernes Ansøgning, saa at Rødovre maatte skilles fra Hvidovre Skole og faa sin egen Skole og Skoleholder. Bevillingen fulgte Forslaget, hvad angik Skolehuset og Skoleholderens Person, idet dennes Antagelse og Afskedigelse ikke skulde bero paa Bøndernes Forgodtbefindende, men at Præsten skulde sørge derfor som i andre Skoler med Kirkepatronens Vidende og Samtykke.

Amtmanden fik derimod Befaling til at foretage en Fordeling af Brænde og Fourage til Hvidovre og Brønshøj Skoler, idet Brønshøj By hverken svarede Brænde eller Fourage til nogen Skole, saa at hver fik lige meget, og Rødovre By derimod selv kunde beholde sine Tørv og Fourage til sin Skoleholder.

Bøndernes Anmodning om en Eg fra de kongelige Skove til Istandsettelsen af Skolehuset blev henvist til Rentekammerets Udtalelse. Spørgsmaalet om denne Eg blev behandlet overordentlig grundigt og til sidst afgjort af kgl. Majestæt selv. I Rentekammerets Forestilling til Kongen hedder det, at Kammeret har korresponderet med Stiftamtmanden, da man frygtede, at Bønderne kunde komme i Forlegenhed med deres Afgifter, naar de baade paatog sig at underholde Skoleholderen og anskaffe og vedligeholde Skolehuset ved den nye Skole.

I Stiftamtmandens Svar skriver denne, at »foruden denne Skole skal være højst fornøden, efterdi Vejen til Hvidovre Skole, hvortil Ungdommen i Rødovre er inddelt, falder om Vinteren saa ond, at Børn den ikke kan passere, saa befindes og Rødovre Bønder i temmelig god Stand«, saa at de uden at paadrage sig Restancer af Skatter og andre Afgifter godt kunde lønne en Skoleholder.

Efter Stiftamtmandens Indstilling krævedes der 20 Stk. Egestolper à 4 Alen lange, 4 Stk. Egestolper og 18 Løsholter à 2½ Alen lange, og Overjærgemesteren udtalte, at dette Tømmer kunde leveres af gamle, tørre og udgaaede Egestumper uden Skade for Skoven, hvorfor Rentekammeret indstillede til Kongen, at dette Tømmer maatte skænkes Bønderne til en Skolebygning. I Kongens Resolution, der er underskrevet paa Fredensborg Slot d. 6. Maj 1749, hedder det: »Vi bevilge allernaadigst at indbemeldte Ege Tømmer og Vægge Hæle (Stager til Brug ved Lerklining) til den i Rødovre By paa Københavns Rytterdistrikt opbyggede Skole, maa af udgaaede Træer udvises og Bønderne skænkes, dog at bemeldte Skole iøvrigt, være sig

enten i Henseende til Skoleholderens Løn eller i anden Maade hverken nu eller i Fremtiden, kommer Vores Kasse og Skove til nogen videre Udgift«.

Stiftamtmanden Grev Reventlow fik derefter Befaling til at lade Tommeret udvise; men det ser ud til, at der er gaaet Svind i det, efter hvad Pastor Hersleb senere beretter. Han skriver i »Rødovre Skoeles Bog«, at »hvad der siden fra Rentekammeret om den førønmældte Egs Udvisning er blevet forestillet er mig ikke vitterligt, dog havde den forrige Skoleholder Niels Thomæsen faaet noget af en gammel Eg i Skoven, om det var efter Ordre fra Rentekammeret eller ej, ved jeg ej, i det mindste var der efter Taxation ikke mere end 7 smaa Stolper, hvilket var ej nok til at genopbygge noget Hus med, hvorfor ogsaa det gamle Hus ej blev nedrevet, men alene repareret hist og her, saa at det kan bebos«. Skolebygningen laa Vest for Kirken, men blev i 1812 flyttet til den nordlige Ende af Haven.

Den 3. Februar 1749 begyndte Skolegangen i den nyoprettede Skole, og man har saaledes i et Stykke Tid klaret sig med det gamle Hus, inden det blev repareret.

I den tidligere nævnte »Rødovre Skoeles Bog« findes en »Tabel over Rødovre Skoles Børns og deres Forældres Navne, deres Vilkaar, Børnenes Fødselstid, Fremgang og Forhold i Skolen«; det fremgaar heraf, at Børneantallet i Skoledistriktet i 1753 var 53, hvoraf de 40 var fra 15 Gaarde, medens 12 var fra Husfolk, og Skoleholderen havde 1 Barn. Dette Antal betyder dog ikke skolesøgende Børn, idet der i Fortegnelsen anføres Børn, der er født i 1753, men Listen er formodentlig en af Sognepræsten udarbejdet Fortegnelse over samtlige Børn i Distriktet. I 1789 opgiver Johan Stephansen Antallet af skolesøgende Børn til 38 og i 1791 og 1792 opgives Antallet til henholdsvis 36 og 32.

Den første Skoleholder var ovennævnte Niels Thomsen, der kun virkede ved Skolen i faa Aar.

Den i Reskriptet paabudte Fordeling af Hartkornet blev forsinket ved Amtmandens Død, og først ved Aarets Slutning havde Regimentskriveren udarbejdet en Opgørelse over det omliggende Skolegods, hvilken Opgørelse af den nye Amtmand Grev Reventlow blev tilsendt Pastor Hersleb. Denne henstillede, at de endnu overskydende 15 Tdr. 6 Sk. 3 Fk. 1 Alb. maatte lægges fra Vanløse til Rødovre Skole, som da tilligemed 116 Tdr. 2 Sk. 1 Fk. 1 Alb. af Rødovre Hartkorn i alt fik 132 Tdr. 1 Sk. 2 Alb., hvad der blev bevilget.

Foruden de 16 Rdlr. aarligt og Tørv og Foder af det til Skolen henlagte Hartkorn fik Skoleholderen som Ringer et Brød aarligt af hver Mand og Offer til Højtiderne, i alt 8 Sk. hver Gang, og hvad der i øvrigt kunde tilfalde ham som Stedfortræder for Degnen, naar denne havde Forfald; for at lede Sangen i Kirken i Degnens Forfald fik han saaledes 6 Sk. hver Gang.

Til Skoleholderens Pligter hørte nemlig ogsaa at være Ringer ved Rødovre Kirke, og det betød mere dengang end nu, idet der skulde ringes Morgen, Middag og Aften hver Dag. Det paahvilede ellers Degnen at sørge for Klokkeringningen; men i Annekssognene blev der ikke ringet, naar Degnen boede i Hovedsognet. Sognemændene traf derfor en Overenskomst med en Mand nær ved Kirken om at besørge Ringningen; saaledes nævnes det i Regnskabet for Rytterdistriktet i 1721, at der i et af Husene bor »en gammel udlevet Klokker«, som var fritaget for at svare Afgift af Huset.

Da Biskop Hersleb var død, oprettede hans Enke Fru Boletta (Boild) Hiort et Legat paa 200 Rdlr., hvoraf Renterne skulde tilfalde Skolemesteren i Rødovre for at forbedre hans Løn. Dette Beløb, der udbetales den Dag i Dag, administreredes af Biskoppen og udbetaltes af Sognepræsten; det bemærkes under Omtalen af Legatet, at »Skoleholderen forpligtes herefterdags at forrette Degnens vices (Bestilling), naar han har lovligt Forfald, med Sang og Opvartning i Kirken, alt efter Præstens Tilsigelse, uden noget Vederlag«.

Der opstod hurtigt Strid om Skoleholderens Løn.

Sognedegnen Lorentz Pedersen Holst, der havde Kaldet fra 1751—76, var en daarlig Betaler, som kun efter uendeligt Vrøvl rykkede ud med Skoleholderens Tilgodehavende. Til hans Undskyldning kan maaske tjene, at han selv var fattig, og han bombarderede Biskoppen med Anmodninger om Hjælp, saa at denne til sidst tabte Taalmodigheden, særlig da Degnefruen ogsaa begyndte at forebringe Klager for ham, og i et skarpt Brev til Pastor Hersleb bad sig fritaget for Degnens Klager.

I øvrigt var Degnen en meget stridbar Herre, der ved en Gudstjeneste foran Alteret i Rødovre Kirke yppede Strid med en Stedfortræder, som Pastor Hersleb havde sendt for at forrette Prædiketjenesten, om dennes Ret til at katekisere Ungdommen efter Prædikenen; og det var om ham, Pastor Hersleb skrev i et Brev til Biskop Harboe under Striden om Skoleholderens Betaling som Ringer: »En gal Degn og Skoleholder kan dog skaffe en noget at tænke paa udi min lille Kreds«.

Værre var det dog, at Bønderne heller ikke vilde betale deres Part af Skoleholderens Løn, hvad der fik Pastor Hersleb til at skrive i sin Efterretning for Eftermanden udi Embedet ved mit Afgaaende 1768: »Bønderne lønner selv med 16 Rdlr. og holder Skolehuset vedlige. Yde deres Foratz (Fourage) og Korn til Skolen, men da intet kan betros Bonden selv at forvalte saa vandt til et Slaveri, sker og mangel Fortræd udi denne Skole, saa at det var at ønske, at Skolen blev overleveret til Amtets Øvrighed, som kunde tilholde Bønderne at gøre deres Pligter, thi Præsten haver intet Sværd, som de alene er bange for«.

I 1781 klagede daværende Skoleholder Johan Stephansen til Amtet over, at der ikke blev leveret ham, hvad der tilkom ham af Fourage og Tørv, og ved Amtets Mellemkomst opnaaedes et Forlig mellem Stephansen og Bønderne. Forligsbetingelserne blev ikke overholdt af Bønderne, og Amtet maatte atter gribe ind. Amtmanden Scheel-Ples-sen skrev til Sognepræsten d. 8. Marts 1783, at Regimentskriver Nør-ager har indberettet, »at Bønderne i Rødovre Sogn har ifølge min til ham desangaaende ergangene Resolution af 7. næstforhen forenet sig med Skoleholderen Johan Stephansen angaaende hans tilgodehavende Tørv og Fourage saaledes: For de to forbigangne Aar betaler de ham i Stedet for Fourage in Natura ligesom forhen 8 Sk. aarligt pr. Td. Hartkorn, som for begge Aarene udgør 19 Rdlr. 2 Mrk. og i Stedet for Tørv betaler de ham 12 Rdlr., samt med Heste og Vogn transporterer det for ham tilhørende Ildebrændsel ligesom for Eftertiden at levere ham Tørv og Fourage in Natura efter Skole-Instruktionen.«

Ved Udskiftningen blev der tildelt Skoleholderembedet et særligt Jordstykke, den saakaldte Skolelod. Den blev først afsat Vest for Rødovrevej paa Hjørnet af Rødovrevej og Roskildevej, men blev flyttet derfra til dens endelige Plads omtrent Vest for Skolen mellem de daværende Gaardejere Hans Madsens og Niels Sørensens Lodder. Johan Stephansen ansøgte i 1784 Biskop Balle om Tilladelse til at lade sine Dyr græsse paa Kirkegaardens Fortov og fik ogsaa Lov dertil paa den Betingelse, at Gærdet omkring Kirkegården ingen Skade maatte lide, da Tilladelsen i saa Fald vilde ophøre.

Til at dække Skoleudgifterne tjente en Kirkekollekt, der blev indsamlet to Gange om Aaret, Hellig tre Kongersdag og Mikkelsdag, og som tog sin Begyndelse Hellig tre Kongersdag 1749. Der indkom ved den første Kollekt 1 Mrk. 5 Sk. og ved den følgende Mikkelsdag 1

Mrk. 10 Sk., og gennemsnitlig laa Kollekten paa disse Beløb i de følgende Aar.

Til Gengæld var Udgifterne heller ikke store. Der nævnes blandt det Inventar, der bestandig skulde følge Skolen, en Bibel indbundet i Skind til 4 Mrk., og den eneste Udgift, som nævnes i 1749, er to Forklaringer til fattige Børn til 1 Mrk. 4 Sk. I 1750 købtes ABCer til fattige Børn for 4 Sk., og af og til foretoges en Reparation af Skolehuset. Saaledes kostede det 2 Rdlr. 2 Sk. at sætte en Skorsten op i 1751; men indtil og med 1767 havde den samlede Udgift kun været 8 Rdlr. 4 Mrk. 6 Sk.

Efter Niels Thomsen, som Pastor Hersleb i 1753 betegner som den »fornrige Skoleholder«, var Jacob Ditlevsen Schrøder Skoleholder i en Aarrække. I 1755 nævnes det i Rødovre Kirkebog, at d. 24. Juli døbtes Jacob Schrøder, Skoleholder og Lisbeth Olsdatters Michael Ditlev født i Skolen d. 17. Juli, baaret af en Enke efter en engelsk Lædergarver af København. Hosstaaende var Jomfru Lund og Mons. Lund, Henrich Hansen og Søren Pedersen. I 1758 havde Skoleholderen atter Barnedaab, og denne Gang blev Barnet baaret af Pastor Herslebs Hustru Birgitte Marie Huulegaard, medens tre Gaardmænd fra Rødovre stod hos.

I 1761 døde Jacob Schrøders Hustru efter en Fødsel og blev begravet Palmesøndag. D. 18. Marts 1761 skrev Pastor Hersleb til Biskop Harboe i denne Anledning, idet der opstod Tvivl om, hvem der skulde foretage Skifte. Da Skolehuset laa paa Kirkens Grund, var Skoleholderen forsaavidt en gejstlig Embedsperson, hvorefter det kunde tilkomme Provsten at skifte. Hersleb mente, at der skulde forholdes i dette Tilfælde som ved Præsteenker, som boede paa Ryttergodset, hvor Birkedommeren og ikke den gejstlige skiftede, hvorfor Kirkepatronen, i dette Tilfælde Biskoppen, skulde foretage Skiftet, tilmed da Herredsprovsten hidtil ikke havde haft nogen Inspektion over Rødovre Skole, der alene tilsaas af Biskoppen og Præsten.

Jacob Schrøder henvendte sig selv senere til Biskoppen med Anmodning om, at hans Børns Mødrearv, der beløb sig til 26 Rdlr. 4 Sk., maatte blive sammenlagt med andre Midler under Biskoppens Administration, saa at de kunde give Rente, da Summen i sig selv var for lille til at give Rente.

Han døde d. 21. Juni 1762, og Pastor Hersleb indstillede til Biskoppens Approbation en Skolemester Ulrich Christian Rosenbech til hans

Efterfølger. Hersleb skrev i Indstillingen, at Rosenbech var »en gift Mand, af Alder, forsynet med gode Beviser, hvor han før har holdt Skole for Bønder, og i de 2 Aar, han her har været, opført sig skikkelig og flittig«.

Ved Skæbnens Ironi blev Rosenbech den Skoleholder, der voldte Hersleb de fleste Kvaler.

I det samme Brev til Biskop Harboe fortæller Hersleb om Skolen: »Det er med denne Skole at mærke, at den som skal antage den, maa selv have Husgeraad og Møbler, efterdi der ej er saa meget som en Bænk, Børnene kunde sidde paa, Skolen tilhørende, saa at man alle Tider maa søge efter gifte Mænd, som selv kan besætte Skolen, og ej være altfor magre, saa at, naar den liden Løn ej kan tilstrække, man da ikke skal overløbes af Klagemaal over den truende Armod. Mange Vanskeligheder har ytret sig siden denne Skoles Opkomst, dels formedelst Bøndernes Urimelighed og Husets Vedligeholdelse, saa Enden vel bliver, at man nødes til at overlevere denne Skole til den verdslige Myndighed«.

Dette foregik d. 7. Juli, og allerede fra Starten begyndte Uroen om Skolen, og Aarsagen var Skoleholderens Stilling som Degns Stedfortræder og dermed altsaa ogsaa Ringer ved Kirken.

I det til Skole indrettede Hus havde der tidligere boet en Husmand, som havde paataget sig at ringe mod at faa Offer i Kirken ved alle Højtider, et Brød af hver Mand i Byen og ved Juletid nogle Madvarer. Alt dette blev ophævet, da den nye Skole blev stiftet, og Skoleholderen fik disse Tillæg til Lønnen for at udføre Hvervet som Ringer og være Degns Substitut der i Sognet.

Degnen forklarede Ordet Substitut derhen, at Skoleholderen skulde forrette hans Tjeneste, ikke alene ved lovligt Forfald, men ogsaa udføre alt, hvad der efter Loven tilkom Degnen at gøre, deriblandt ringe Freds- og Bedeklokken om Morgen og Aften og Tolvklokken midt paa Dagen.

De to første Skoleholdere havde ogsaa gjort det; men Rosenbech vilde ikke ringe med Freds- og Bedeklokken uden særlig Betaling — Middagsklokken skulde Bønderne betale for — og Degnen vilde bestemt ikke give ham særskilt Betaling derfor, og Resultatet blev, at der til sidst slet ikke blev ringet i Sognet.

Da Pastor Hersleb saa en Søndag forrettede Gudstjeneste i Rødovre, samledes Bønderne om ham og klagede over, at der ikke blev ringet. Han indberettede Sagen i en Skrivelse til Biskop Harboe af 3. No-

vember 1762, og samme Dato skrev Degnen Lorentz Holst i Brønshøj til Biskoppen og gav sin Fremstilling af Sagen. Han skriver, at det var plat urimeligt, naar Skolemester Rosenbech havde nægtet at ringe med Rødovre Kirkes Klokker, med mindre han foruden den hans Formænd tillagte Betaling fik Betaling af Degnen derfor. Ingen af hans (Degnens) Formænd havde givet mere end de sytten Brød fra Rødovre By, som han burde have for at ringe tolv, og Græsset paa Kirkegaarden. Sognefolkene havde hidtil givet Offer i Kirken, saavel til Højtiderne som til ekstraordinære Lejligheder for at ringe Søndag og Morgen og Aften. Enten vilde han have Tilladelse til at antage en anden Mand til at ringe for samme Betaling som før — men naturligvis ikke som Rosenbech mente, at han skulde ringe Søndagsklokken og Degnen de andre Dage, for saa fik han to Substitutter — eller at det maatte blive ved den gamle Ordning.

Biskop Harboe traf den Afgørelse, at det tilkom Skoleholder Rosenbech at ringe med Klokkerne, som hans to Formænd havde gjort for samme Betaling, og at Stillingen som Ringer skulde være forenet med Skoleholderembedet.

Rosenbech brød sig imidlertid ikke om den biskoppelige Ordre, men traf en privat Aftale med Bønderne om at ringe Tolvklokken for de sytten Brød, og derudover ringede han ikke mere. Pastor Hersleb lod ham derpaa forespørge ved to Mænd, om han vilde efterkomme Ordren; men Rosenbech fastholdt sit Standpunkt.

Pastor Hersleb skrev derpaa i en Indberetning til Biskoppen, at Skoleholderen ved ikke at efterkomme Biskoppens Befaling burde suspenderes midlertidig, »hvilket paa mindste Nik skal blive indskærpet«.

Som Svar paa denne Indberetning fastholdt Biskop Harboe i en Skrivelse til Pastor Hersleb af 11. December, at Skoleholderen iflg. det kgl. Reskript skulde ringe, og gav ham tre Ugers Frist, om han vilde efterkomme Reskriptet eller ej. Det paalagdes Pastor Hersleb at sørge for hans Svar, og hvis Skoleholderen vægrede sig ved at efterkomme sin Embedspligt, havde han selv derved forbrudt sit Embede.

Denne Skrivelse blev forevist Rosenbech d. 14. December i Vidners Overværelse, og d. 16. December fremstillede han selv Sagen i et Brev til Biskoppen, hvori han skrev, at de sytten Brød, som gaves af Sognemændene for at ringe Tolvklokken, og Offeret i Kirken efter disses Udsagn var frivillige Gaver, som de gav og kunde holde op med, naar de vilde. Disse to Gaver havde de tilstaaet ham at nyde, saa længe han var Skoleholder, som et Tillæg til hans Løn. Brødene, som kunde

være 13 à 14 Lp. Brød og i Penges Værdi 13 à 14 Mrk., fik han alene for at ringe Tolvklokken. Offeret, der beløb sig til 4 à 5 Rdlr. aarligt, fik han iflg. Akkord med Bønderne om 8 Sk. for sin Fourage af hver Td. Hartkorn. Hvis han opsagde denne Aftale for indeværende Aar, vilde han miste Ofret. Degnen vilde nu tilegne sig Ofret og Brødene som sine egne og forlangte, at Rosenbech mod at faa disse skulde besørge al Ringning og holde Kirken ren med videre Opvartning. Han bad Biskoppen tilbagekalde sin Ordre og erklærede kun at ville ringe Tolvklokken, som Brødene var Betaling for, men krævede særlig Betaling for videre Tjeneste.

Den 16. Januar 1763 havde Pastor Hersleb præsenteret Rosenbech Biskoppens Ordre til Efterlevelse og fik den tilbage med en Tilføjelse, hvori Rosenbech hævdede, at naar han hidtil havde ringet til Prædiken, saa var det i Forventning om at faa det betalt engang. Han havde ikke faaet en Kopi af det kgl. Reskript, hvorefter han skulde rette sig, og han kunde ikke gaa ind paa at foretage Ringningen som en Skyldighed uden at blive særlig betalt derfor, da de sytten Brød alene var for at ringe Tolvklokken, og Bønderne kunde give og tilbageholde disse og Ofret, som de selv vilde. Som Vidner havde han faaet to Mænd til at underskrive sit Svar, deriblandt Bonden Hans Torkildsen paa Bispens Gaard Annexgaarden.

Pastor Hersleb havde betragtet Sagen som afgjort, da Rosenbech i den mellemliggende Tid havde efterkommet Ordren og mundtlig over for ham udtalt sig paa en saadan Maade, saa at han kunde være tilfreds. Han var derfor forbavset over Rosenbechs Paategning paa Bispens Skrivelse, og ved en Undersøgelse af Sagen mærkede han, at Bønderne holdt med Rosenbech imod Degnen. Særlig harmede det ham, at Hans Torkildsen var Medunderskriver paa Rosenbechs Svar, og kaldte ham en Vendekaabe, der ved Lejlighed burde forhøres af Biskoppen.

Det var naturligvis let at afgøre Sagen ved at afskedige Skoleholderen og indsætte en anden; men Rosenbech havde oppebaaret en Del af Skoleholderens Indtægter, deriblandt Fourage, Ildebrændsel, Husmandspenge etc. Hersleb foreslog derfor Bispens, at Skoleholderen skulde holde en Mand til at ringe til Aarets Udgang, og at man skulde tilkendegive Bønderne ikke at betale det sidste halve Aars Løn før nærmere Ordre.

Rosenbech tabte ikke Modet og gav op; men den 28. Januar 1763 sendte han en lang Skrivelse til Biskop Harboe, hvori han skrev, at da

han nu havde faaet Ordre til at foretage Ringningen, saa maatte Biskoppen hjælpe ham med hans Indkomster. I fjorten Punkter opstillede han sine Ønsker, og det var en broget Buket, han overrakte Bispen.

For det første krævede han fuld Betaling i Penge for Vinterens Fourage efter den Pris, Foderet var i ved sidste Mortensdags Tid, hvor han kunde faa 24 Sk. for Høet og Halmen af hver Td. Hartkorn, men af Bønderne blev tvunget til at lade sig nøje med 8 Sk., saa at han derved havde mistet 22 til 23 Rdlr.

Endvidere ønskede han Betaling for det paagældende Aars Tørv, som han havde købt af Forgængerens Enke, men ikke faaet leveret, at Ofret i Kirken ikke blev regnet som Betaling, hverken for Fourage eller for Rengøring af Kirken, at han maatte blive fritaget for at hente Konerne til Kirke (hermed mener han muligvis Kirkegangskonerne), at udensogns Børn maatte blive afvist, eller at der ydedes særlig Betaling for dem. Husmændene ønskede han skulde betale Ugepenge og opgrave 5—6 Læs Sand paa Islevmark til Skolens Brug, endvidere at han maatte faa en Del af de Penge, der blev givet i Kirken til Skolekassen, og endelig ønskede han at faa at vide, hvor meget Hartkorn, som var henlagt til Skolen, og hvad hver Bonde stod for.

I sin Omtale af Skolehuset giver han et ikke særlig rart Billede af dettes Beskaffenhed: »at Skolehusene og Havegærderne maa blive af vedkommende sat i Stand og vedligeholdt; nemlig Gærderne i det seneste først i April Maaned, paa det at man i Tide kan anvende Jorden til Nytte. Og Husene i det seneste straks efter 1. Pinsedag, paa det at de kan tørres. Siden jeg nu ikke kan bjerge mig i samme for Fugtighed, i Køkken og Forstuen for Trækvinde, da der ikke er Loft derover, eller i Udhusene for Regn, eller kan have Nytte af Haven, for den ligger i Fællede uden Gærder«.

Med Hensyn til Degnen havde han ogsaa forskellige Ønsker, nemlig at denne skulde betale for Kirkens Renholdelse, og at han maatte faa Besked paa at lukke Døren efter sig til Kirken, saa at Svinene ikke kunde gaa ind og rode i Kirken, som det var sket nogle Gange. At Degnen skulde beordres til selv at klemte med Klokkerne baade før og efter Prædiken, og at han (Rosenbech), om han skulde ringe, maatte blive tillagt Degnens Smaaredsel (visse Afgifter) eller faa særlig Betaling derfor.

Resultatet af Rosenbechs Modstand mod at efterkomme den biskoppelige Ordre er sikkert blevet, at han har faaet sin Afsked. I alle Tilfælde kom der en ny Skoleholder i 1763. Denne, der hed Johan

Stephansen, er muligvis den samme, der i 1756 faar et Gadehus, det senere Matr. Nr. 26 i Fæste mod en aarlig Afgift paa 1 Rdlr., og som han afstod i 1764.

Stridighederne med Degnen om Betalingen for de Gange, Skoleholderen gjorde Tjeneste for ham, vedblev. I 1764 var det efter Stephansens Udsagn løbet op til 46 Gange med 8 Sk. for hver Gang, i alt 3 Rdlr. 5 Sk.; men han maatte lade sig nøje med Betaling for 40 Gange. Pastor Hersleb skrev engang til Biskop Harboe, at Skoleholderen havde vist ham 30 smaa Sedler, hvorpaa Degnen bad ham om en eller anden Tjeneste og hver Gang lovede prompte Betaling, men aldrig opfyldte sit Løfte.

Til sidst tabte Stephansen Taalmodigheden og skrev til Degnen, at han vilde lade ham vide, at han i Fremtiden ikke mere vilde forrette Tjeneste for ham, saa kunde han enten selv forrette den, eller ved hvem han vilde.

Om Børnenes Standpunkt skriver Biskop Balle: »I Aaret 1787 d. 17. September var jeg til Stede i Rødovre Skole og forefandt en Del Børn, som læste godt i Bog. Ogsaa nogle kunde ledes til Eftertanke om det, de havde læst. Jo mere de nærmes og indføres til saadant, jo bedre vil deres Kundskab blive. Hvortil Gud forlene sin Naade og Velsignelse. Dr. Nic. Edinger Balle«. Biskoppen havde Bøger med som Belønning til de dygtigste Elever; men paa Grund af det lille Antal Børn, der gik i Skole, blev der kun uddelt Bøger til fire, medens de øvrige, som var bestemt for dem, blev »bedre anvendt i den større Samling i Brønshøj«.

Johan Stephansen døde d. 6. Juli 1790, 57 Aar gammel, og blev begravet paa Rødovre Kirkegaard d. 11. Juli.

Ved Valget af hans Efterfølger indtraadte en bevæget Periode i Skolens Historie. Blandt Ansøgerne til den ledige Stilling var Skoleholder Andreas Lund i Maglebylille paa Amager. Hans Ansøgning var anbefalet af Stiftsprovsten, og Biskop Balle henstillede til den daværende Sognepræst Westergaard at bringe ham paa Forslag ved Indstillingen. Sognepræsten indstillede tre, hvoraf Andreas Lund stod som Nr. 1, og han blev af Biskoppen antaget til Skoleholder. I en Skrivelse til Pastor Westergaard d. 5. Oktober 1790 meddelte Biskop Balle dette og bad ham bekendtgøre det for Menigheden og anbefale den nye Skoleholder paa bedste Maade. Men i Mellemtiden var Skoleholderstillingen ganske stille blevet besat, idet en Studiosus Lars Weibel Sletting paa egen Haand var trængt ind i Skolen og havde givet sig

til at læse med Børnene med Forældrenes Samtykke og til deres Tilfredshed. Han meddelte Biskoppen d. 27. September, at han havde begyndt at holde Skole for Børnene og bad om at faa Stillingen som Skoleholder, idet han samtidig mindede Biskoppen om, at denne engang havde anbefalet ham til Præstekald, saa at han sagtens kunde bestride en Stilling som Skoleholder. Biskop Balle beordrede Pastor Westergaard til at køre til Rødovre i Bispens Vogn og tale med Bønderne og vise dem det kgl. Reskript, hvorefter Biskoppen alene havde Kaldsretten. Sletting skulde udvises af Skolen, og i Tilfælde af hans Vægring maatte Sagen gaa til Amtmanden. D. 6. Oktober kørte Sognepræsten til Rødovre og talte med Bønderne, der erklærede, at de aldeles ikke havde antaget Sletting, men ønskede at Biskoppen vilde kalde ham, da han læste saa godt med Børnene og passede al Ting ordentligt. De frygtede Lund, da Rygtet gik, han var saa hidsig, og et Par Gange, da han havde været i Rødovre og været misfornøjet med et og andet, havde han truet med, at han nok skulde lære Bønderne anderledes. De vilde derfor ikke have Lund, uden det saa skulde være. Sletting havde ikke været paa Skolen den Dag. D. 8. Oktober blev Bønderne kaldt til Amtmandens Fuldmægtig, der foreholdt dem, at de ikke kunde antage en Skoleholder og derfor maatte skille sig af med Sletting. De svarede, at hvad Sletting angik, saa ønskede de ham kun kaldet. I øvrigt fremførte Gaardmand Jens Truelsen fra Rødovre, at havde der været noget ved Lund, saa var han nok blevet, hvor han var. En Henvendelse til Sletting om godvilligt at rømme Skolen gav intet Resultat, og Biskoppen henvendte sig derfor til Amtmanden Scheel Plessen d. 14. Oktober og bad om dennes Bistand til at faa Sletting sat ud af Skolen og Skolehuset gjort ryddeligt til den nye Skoleholder, der nu maatte forlade Maglebylille ved denne Skoles Besættelse, og »som det overalt ikke kan tillades, at Skoletjenesten forrettes af en Person, der uden lovlig Beskikkelse har paa egen Haand indtrængt sig«. Sletting gav ikke tabt endda, men skrev et Bønskrift til Kronprinsen, støttet med en Ansøgning fra Bønderne om, at han igen maatte blive Skoleholder i Rødovre, og at Lund maatte blive jaget ud. Kronprinsen sendte Slettings Skrivelse til Biskop Balle, der henvendte sig til Amtmanden med Anmodning, at denne vilde undersøge Sagen, idet de underskrevne Navne syntes at være skrevet med samme Haand. Resultatet af Amtmandens Undersøgelse kendes ikke; men hele Affæren fik sin Afslutning ved Kancelliets Resolution, der den 18. December 1790 blev meddelt Sletting i en Skrivelse fra Bi-

skoppen, og hvor Slettings Ansøgning om at maatte vedblive at holde Skole i Rødovre blev afvist.

De uheldige Omstændigheder, som knyttede sig til Andreas Lunds Ansættelse, var et daarligt Varsel for hans Gerning, der blev udført under Strid med Befolkningen og i Nød og Fattigdom. At han selv var udstyret med uheldige Karakteregenskaber viser forskellige Episoder, hvorom der er opbevaret Beretninger.

D. 16. September 1798 indsendte samtlige Gaardmænd i Rødovre en Klage over Skoleholder Lund til Biskop Balle og ønskede ham afsat. De hævdede, at Skolearbejdet blev forsømt, saa at nogle Forældre havde set sig nødsaget til at tage deres Børn ud af Skolen og i Stedet lade dem gaa i Hvissinge Skole. Andre Klager over Mishandling af Børnene og Overfald paa en Mand i Rødovre bevirkede Paa-tale til Skoleholderen og Idømmelse af Bøde til Skolekassen.

Men ogsaa paa anden Maade var der en evig Uro om Skoleholderens Person i Forholdet til Degnen i Brønshøj.

I 1776 havde Lorenz Pedersen Holst byttet Embede med Degnen ved Sct. Hans Hospital Jens Lund, der blev den sidste Degn i Brønshøj.

Forholdet mellem Degn og Skoleholder var mildest talt ikke godt, og de to Herrer klagede ustandselig over hinanden til deres foresatte.

Engang var det galt, at Degnen brugte sin Søn som Stedfortræder i Rødovre og ikke Skoleholderen, og de mange Klageskrivelser var ved at bringe Provsten og Biskoppen til Fortvivelse. Degnen søgte til sidst, d. 14. April 1802, om hans Søn maatte faa hans Embede, da han nu var saa svag, at han ikke selv kunde varetage det. Der var imidlertid Tale om at nedlægge Degnekaldet, og i sin Betænkning til Biskoppen af 11. Maj 1802 foreslaar Provsten denne at afvente Resultatet heraf og at udnævne Degnens Søn til Skoleholder ved den paatænkte Skole i Vanløse, naar Faderen døde. Paa Grund af Degnens Svaghed blev det imidlertid nødvendigt at træffe en Ordning om hans Stedfortræder i Rødovre, og i Kancelliets Skrivelse af 15. Januar 1803 befaledes Skoleholder Lund at afholde sig fra Degnetjenesten i Kirken, der, naar Degnen var syg, skulde udføres af dennes Søn.

Men dermed var det ikke forbi med Striden mellem Degn og Skoleholder, og kunde man ikke andet, greb man til Drillerier, naar Lejlighed gaves, alt sammen til Morskab for Beboerne. Det var Degnens Hverv at lede Sangen i Kirken; men efter at Skoleholderen havde lidt sit Nederlag med Hensyn til selv at forrette Degnetjenesten, tog han

Hævn ved at forstyrre Degnen under Sangen. Degnen skriver herom, at Skoleholderen »gør Sangen i Kirken latterlig for Menigheden ved enten at trække Stroferne langt efter, eller at begynde Salmen højere og med en fejl Melodi og undertiden staar baade jeg og min Søn i Fare for selv at blive forstyrret ved hans overordentlige Skrigen«. Han ønskede derfor, at det maatte blive Skoleholderen forbudt at opholde sig i Koret. Sognepræsten mente, at Skoleholderen kun skulde have Lov til at opholde sig i Koret paa Offerdagene, saa længe Ofringen fandt Sted; men hertil bemærkede dog Provsten i en Udtalelse til Biskoppen, at Degnens Klage var et Udslag af den gamle Mands Klagelyst, og at det maatte komme ud paa eet i den lille Kirke, om Lund sad i Koret, hvor hans Plads dog var en 3—4 Skridt fra Degnestolen, eller i en Stol tæt uden for. Da Sognepræsten gav Skoleholderen det Vidnesbyrd, at han siden Kancelliets Skrivelse havde opført sig mere roligt og ordentligt, vilde han mene, at det var bedre at overse denne Klage end at tirre den hidsige Skoleholder ved at lade ham mærke den.

Degnen døde d. 24. August 1803, og Andreas Lund henvendte sig til Biskoppen d. 8. September og bad denne opfylde det Løfte, han havde givet ham, dengang han blev kaldet til Skoleholder, at Degnekaldet efter Degnens Død skulde tilhøre Skoleholderne i Sognene til Deling; han bad derfor om en Resolution i dette Spørgsmaal. I Provstens Erklæring til Biskoppen herom d. 28. September hedder det, at man herpaa maa give samme Svar som paa Enkefru Lunds og Degnesønnens Ansøgning, at man maa gribe til en midlertidig Ordning, indtil en ny Skole kan oprettes i Sognet, og de to gamle Skoleholdere og den nye tillige kan blive beskikkede til Kirkesangere og Degneindkomsten deles imellem dem. For Rødovres Vedkommende kunde Sagen vel afgøres med det samme; men Skoleholderen dør kunde ikke faa hele Degneindkomsten. Provsten foreslog derfor, at Degnens Søn skulde vedblive at oppebære alle Indkomster og give 10—15 Rdlr. aarligt til hver af Skoleholderne og selv bo i Degneboligen. Andreas Lund vilde ikke lade sig nøje dermed og søgte senere paa Aaret Kongen om at faa det ledige Degnekald i Rødovre Anneks, og Aaret efter rettede han en Ansøgning til Biskoppen om at faa Kirkesangertjenesten i Sognet, men uden Resultat.

D. 6. December 1804 skrev han igen til Biskoppen om Hjælp, da det saa ud til, at det vilde trække ud med Delingen af Degnekaldet. D. 25. August 1805 søgte han om Degneembedet paa Frederiksberg,

men havde heller ikke her Held med sig, og d. 12. December 1806 skrev han igen en Ansøgning om at maatte faa, hvad der tilkom ham af Degnekaldets Indkomster, da Skolereglementet var udkommet. Hertil svarede d. 8. Januar 1807, at hans Ansøgning var kommet for tidligt, da Amtsskoleledningen lige saa lidt som Skolekommissionen var udnævnt, og der ingen Amtsprovst var beskikket, ligesom det ikke var afgjort, om Brønshøj skulde have flere Skoler.

I de følgende Aar lysnede det noget for Skoleholderen, efter at det provisoriske Reglement for Almueskolevæsenet paa Landet i Østifterne var udstedt d. 10. Oktober 1806, og da man fik Skolebygningen, der paa det sidste var faldefærdig, erstattet med en ny.

Om Arbejdet i Skolen i disse Aar foreligger der Vidnesbyrd af Amtsprovsten efter Visitatserne. Det hedder bl. a. efter Visitatsen d. 26. Juli 1809, at Sang og Indenadslæsning var gode, Hovedregning og Skrivning ret gode, Skriftlæsning og Udenadsbogstavering maadelige, Bibelhistorie og Religionslærebøgerne og Salmer var lært udenad, men »uden dermed at forene noget fornuftigt Begreb og uden at Børnene kunne udtrykke sig det mindste derom med egne Ord«. Skolen hørte derfor til Amtets middelmådige Skoler, og de ved sidste Eksamen tildelte Karakterer syntes for gode til »saadan tankeløs Udenadslæsning«. Det blev dog bedre med Undervisningen, og i 1811 betegnedes Skolen som hørende til Amtets gode Skoler. Ved Visitatsen i 1812 var Amtsprovsten i det hele taget ret veltilfreds, men knyttede den Bemærkning til Sangen, at »den var alt for skrigende, maa øves med noget mere dæmpet Natur«. I 1814 bemærker Amtsprovsten imidlertid, at Børnenes Kundskaber ved Overhøringen viste sig saa maadelige, ja slette som ved ingen Visitatser tilforn.

Andreas Lund døde d. 28. Oktober 1815 og blev begravet d. 2. November, 59 Aar gammel. I de Aar, han var Skoleholder, faldt Forarbejdet til Skolelovene af 1814, der kom til at angive Linierne for Skolens Arbejde i mange Aar. D. 22. Maj 1789 blev den store Skolekommission nedsat, og den indsendte i 1799 et Forslag til Regeringen, hvor det laa til 1806, da der d. 10. Oktober blev udstedt det tidligere nævnte provisoriske Skolereglement; først 1814 kom de endelige Skolelove.

Skolereglementet af 10. Oktober 1806 eller som dets fulde Titel lyder: Provisorisk Reglement for Almue-Skolevæsenet paa Landet i Siælland, Fyen, Lolland og Falster, og hvortil der slutter sig Forordningen af 5. December 1806 angaaende Amtsprovsters Beskikkelse¹⁰⁶),

skal her kun omtales i sine Hovedtræk. Skoledistrikterne skulde indrettes saaledes, at Børnene ikke havde længere Vej end $\frac{1}{4}$ Mil til Skolen, og der maatte ikke henlægges flere Børn til een Skole, end at det var muligt for Skolelæreren at have det fornødne Opsyn med dem og give dem den tilbørlige Undervisning. Tilsynet med Skolevæsenet inden for et Amt paahvilede Amtsskoledirektionen, der bestod af Amtmanden og en af Kongen udpeget gejstlig Embedsmand. Amtsskoledirektionen skulde give Udkast til Skoledistrikternes Inddeling og Lærernes Lønning og forelægge Udkastet til det Danske Kancellis Godkendelse. Det blev i denne Forbindelse betonet, at samtlige Degnehold paa Landet, som blev ledige, skulde nedlægges og Indkomsterne deraf anvendes til Skolevæsenets Fremme. Børnene kunde først antages i Skolen fra det fyldte sjette Aar; men Forældrene havde Ret til at udsætte Skolegangen til det syvende Aar. Børnene skulde inddeles i Forhold til deres Alder og Kundskaber i to Klasser, hvoraf nederste Klasse mødte om Eftermiddagen og øverste Klasse om Formiddagen.

Foruden Regler om Forsømmelse, Kirkegang, Undervisning og Skoledisciplin indeholdt Reglementet endvidere Bestemmelsen om Tilsynet med Skolen. For hvert Amt oprettedes den tidligere omtalte Amtsskoledirektion, medens det lokale Tilsyn paahvilede en Skolekommission, der bestod af samtlige Skolepatroner i Sognet, d. v. s. større Jordbesiddere med mindst 32 Tdr. Hartkorn, og af Præsten i dette og af een eller to Skoleforstandere. Var der ingen Skolepatron i Sognet, skulde Amtsskoledirektionen udnævne en af Sognets Grundejere til at indtræde i Skolekommissionen. Skoleforstanderne skulde vælges af Amtsskoledirektionen blandt de hæderligste Bønder i Sognet. Biskopperne skulde fremdeles føre Tilsyn med samtlige Skoler i deres Stifter og ved Visitatser overheøre Ungdommen for at erfare, hvorledes Undervisningen foregik. Endelig samledes hele Almueskolevæsenet under det Danske Kancelli. Om Skolelærernes Beskikkelse — fra dette Tidspunkt forsvinder den gamle Betegnelse Skoleholder — bestemtes det, at ingen maatte antages til Skolelærer, med mindre han besad de fornødne Egenskaber til vel at forestaa et saadant Embede og var fyldt 21 Aar; Seminaristerne fik Fortrinsret til Skolelærerembeder. For Kaldsretten gjaldt der forskellige Bestemmelser, hvorved der blev taget Hensyn til de store Jordbesiddere. I et Distrikt som f. Eks. Rødovre, som tilhørte flere Lodsejere, hvoraf ingen havde 32 Tdr. Hartkorn, skulde Amtsskoledirektionen kalde. For Skolebygningernes Vedkommende blev der ligeledes givet enkelte Be-

stemmelser, blandt hvilke man bemærker, at det udtrykkelig fremhæves, at Taget, Døre og Vinduer bør være tætte og de sidste saaledes indrettede, at de kan lukkes op. Lærerens Løn blev ikke fastsat til et bestemt Beløb; men der staar i Reglementet, at »enhver Skolelærer bør efter Amts-Directionens nærmere Forslag (§ 2) tillægges saadan Løn, at den kan staa i Forhold til hans vigtige og møjsommelige Arbejde«; dog blev visse Naturalier fastsat ligesom Skolelødens Størrelse. Alle Udgifter til Opførelse af Skolebygninger, disses Vedligeholdelse m. m. og til Skolelærernes Lønninger skulde udredes af samtlige Beboere ved Ligning efter deres Hartkorn, deres Formues Tilstand eller deres Lejlighed. Ved Degnekaldenes Ophævelse skulde Degneindkomsterne fordeles mellem Skolelærerne i Sognet. Udgifter til Undervisningsmidler m. m. skulde tages af Skolekassen, hvortil blev henlagt de saakaldte Kirke-Lysepenge, frivillige Gaver, Indtægten af en Kirkekollekt to Gange om Aaret m. v. Skolekassen skulde bestyres af Skolekommissionen og Regnskabet føres af Skolens Patron. Amtsprovsterne, der blev udnævnt af Kongen, havde til Opgave at føre Overopsyn med Almueskolerne, med Fattigvæsenet, med Gejstligheden og dens Embedsførelse m. m.

Da der savnedes Ensartethed i de Forslag til Skoleplaner, som fremsendtes af Amtsskoledirektionerne, forespurgte Kancelliet disse d. 30. Oktober 1810, om en Løn af 5 Tdr. Rug og 8 Tdr. Byg in natura og en Pengeløn af 80—100 Rdlr. foruden Bolig, Brændsel, Jord og Fourage kunde anses for at afgive et tarveligt, men dog tilstrækkeligt Underhold for en Landsbylærer med Familie, og om ikke Pengelønnen burde fastsættes i Byg efter Kapitelstakst. De fleste Direktioner svarede bekræftende; et Par vilde have Lønnen forhøjet, »at ikke Skolelæreren skal blive ringere stillet end Bønderne paa en Tid, hvor en simpel Daglejer paa Landet ikke arbejder under 3—4 Mk. daglig uden Kost, og, hvis han kan det ringeste Haandværk, forlanger 4 Mk. daglig med Kost«.

Kancelliet indstillede i Marts 1811, at ved Fastsættelsen af Skolelærernes Løn skulde følgende Grundregler anvendes:

1) Lønnen bestemmes i Alm. til 6 Tdr. Rug og 10 Tdr. Byg in natura og 25 Tdr. Byg efter Kapitelstakst foruden Bolig, Brændsel, Jord og Fourage, »dog at det maa være Kancelliet tilladt efter Omstændighederne at fastsætte en noget højere eller lavere Indtægt for dem«.

2) Degnetrave, Offer og Accidenser og andre ældre Indtægter bør

ansættes til en rimelig Værdi, og kun det Beløb, hvormed Skolelønnen overstiger denne Værdi, skal paalignes Beboerne.

3) Disse Bestemmelser skal kun anvendes, hvor Degnekaldene er eller bliver ledige.

Denne Indstilling blev bifaldet ved kgl. Resolution af 29. Marts 1811.

Iflg. Skolereglementet udarbejdede Amtsskoledirektionen en Plan for Skolevæsenet i Rødovre Skoledistrikt, og denne blev godkendt af Kancelliet d. 12. Oktober 1811. Til Skoledistriktet henlagdes i alt 162 Tdr. Hartkorn, hvoraf Rødovre Bys Gaarde og Huse omfattede 115½ Td. ufrit, Annexgaarden 12 Tdr. frit og Islevmark 34½ Td. frit; af Islevmarks samlede frie Hartkorn paa 47½ Td. var Islevgaard tilligemed Peder Christiansens og Christopher Andersens Gaarde og tretten ved Ejby liggende Huse, i alt 13 Tdr. Hartkorn, undtaget og blev henlagt til Ejby Skole i Glostrup Sogn. I Planen blev Skolebørnenes Antal anslaaet til 50—60. Lærerlønnen blev 1810 udredt paa følgende Maade: Fri Bolig i Skolehuset, 3 Tdr. Land Skolejord af god Bonitet, 2 Favne Brænde af Kongen, 7 Læs Tørv af Distriktet, 132 Lp. Hø og 132 Lp. Halm, 16 Rdlr. fra Distriktet, 8 Rdlr. aarligt i Rente af Bispinde Herslebs Legat, Husmandspenge 1 Rdlr. og i Offer 6 Rdlr. Efter Skoleplanen blev Lønnen fastsat saaledes: Reglementeret Bolig med Have, Gaards- og Legeplads for Børnene, Reglementeret Brændsel, Jordlod og Fourage, 3 Læs Strandsand til Skolen, 16 Rdlr. som hidtil af Distriktet, Husmandspenge 1 Rdlr. og Offer og Accidenser, i alt 30 Rdlr., 6 Tdr. Rug og 10 Tdr. Byg, 8 Rdlr. i Rente af ovennævnte Legat, til Jul og Paaske 1 Lp. Brød, 3 Pund Flæsk og 10 Æg af hver Helgaard, i alt 12 Rdlr., og 20 Tdr. Byg efter foregaaende Aars Kapitelstakst, men herfra blev de i det foregaaende nævnte kontante Beløb, i alt 67 Rdlr., trukket.

I en Anmærkning til Planen bemærkes, at Sognepræsten, der var Biskoppens Vikar i Brønshøj-Rødovre Sogne, oppebar den Skolevæsenet tilhørende Degnetrave med omtrent 20 Tdr. Byg aarlig, som ved indtræffende Bispevakance forventedes tilbage til Sognets Skolevæsen. I Planen var der kun tillagt Læreren Indtægt af 20 Tdr. Byg, betalt efter foregaaende Aars Kapitelstakst; men naar Sognets Skolevæsen fik sin Degnetrave tilbage, skulde Skolelæreren tillægges Indtægten af 25 Tdr. Byg, saaledes som det var bestemt i den kgl. Resolution af 29. Marts 1811.

I 1812 ansøgte Beboerne i Brønshøj og Rødovre Sogne Amtsskole-

direktionen om, at Degnetraven af begge Sogne, der nu oppebares af Biskoppens vikarierende Præst i Brønshøj, medens Biskoppen selv oppebar Præstetienden tilligemed Konge- og Kirketienden, enten maatte hjemfalde til Sognene til Hjælp til Lærerlønningerne, eller at den, som oppebar Degnekaldets vigtigste Indkomster, nemlig Degnetraven, maatte tilpligtes at lønne denne Skolelærer, indtil Degnetraven helt kunde hjemfalde til Sogdenes Skolelærere. I Amtsskoledirektionens Svar af 16. April 1812 hedder det, at Direktionen selv havde indset det ubillige i, at de to Sogne skulde savne Degnetraven til Hjælp til Lærerlønnen, og at man d. 27. Juni 1810 havde forestillet Kancelliet Sagen med Ønske om, at disse Sognes Degnetrave maatte hjemfalde til deres Læreres Lønninger imod, at Biskoppen paa anden Maade erstattede Sognepræsten i Brønshøj Tabet deraf. Da Biskop Münter havde afvist Andragendet, indtil Bispeembedets Indkomster til sin Tid blev endeligt bestemt, maatte Direktionen overlade det til Beboerne, om de vilde andrage om Sagen paa højere Sted for at faa en Resolution derom; men indtil en saadan forelaa, maatte man rette sig efter den godkendte Skoleplans Bestemmelser. Først ved Resolution af 4. Juli 1821 tilfaldt Degnetraven Skolevæsenet, hvorefter Læreren fik den anordningsmæssige Løn af 25 Tdr. Byg til Kapitelstakst.

Den første Skolekommission blev valgt i 1808. Da der ingen Skolepatron var i Sognet, udnævntes Sognefogeden Peder Hansen til at indtræde i Kommissionen som Grundejer i Stedet for Skolepatronen; til Skoleforstandere valgtes Gaardmændene Christen Christensen og Morten Andersen, og derudover var Sognepræsten født Medlem. Skolekommissionen havde bl. a. til Opgave at idømme Mulkter for Forsømmelse fra Skolen, og der var som Regel en Del Overtrædelser af denne Art. Det bemærkes i Skolekommissionens Protokol over Mødet d. 10. Juni 1817, at adskillige Børn i dette Foraar var brugt til Markarbejde, endskønt de var under 10 Aar, og da denne Alder var bestemt som den, hvorfra Fritagelse først maatte finde Sted, blev en Del mulkteret. Det forekom ogsaa, at en Husbond undlod at meddele, naar en Tjenestedreng var kommet i hans Tjeneste, saa at saadanne Børn i lang Tid slet ikke kom i Skole.

Skolebygningen var efterhaanden faldefærdig og trængte til en Afløser. Den blev kun slet vedligeholdt, da ingen vilde betale Reparationerne; saaledes klagede Andreas Lund i 1810 over, at Bønderne ikke vilde betale en Reparation paa Skolen, men forlangte, at han

selv skulde betale for nogle Fag Hus. I Skoleplanen af 12. Oktober 1811 hedder det, at »den herværende usle Skolehytte, hvis elendige Skolestue tillige maa tjene til det eneste Vaanings Værelse for Skolelærerens Familie at sove og opholde sig i, kan end ikke ved Reparation istandsættes, men en ny reglements­mæssig Skolebygning maa opføres«.

Paa dette Tidspunkt havde man bestemt sig til at nedrive et Begravelseskapel ved Brønshøj Kirke, og Biskop Münter tilbød Skolekommissionen det Beløb, der kunde indkomme ved Salget af Materialerne, til at opføre en Skolebygning for. Skolekommissionen ønskede imidlertid at faa Materialerne overladt, og Biskoppen havde intet derimod. D. 20. Februar 1812 indsendte Skolekommissionen Forslag om Skolens Opførelse til Amtsskoledirektionen. Til Bygning, Gaards- og Haveplads havde man i alt 1600 Kvadratalen, hvoraf Skolebygningen med Udhuse vilde optage de 456. Bygningen skulde opføres med Straatag og rumme to Værelser og Køkken med Bageovn til Læreren samt Spisekammer og en Skolestue 8 Alen lang og 7 Alen bred eller lidt derover. Til Have vilde der blive noget over 2½ Fk., og Legeplads frembød Kirkegaarden Lejlighed nok til. Opførelses­summen anslog man til ca. 4000 Rdlr., selv om man fik Materialerne fra Brønshøj Kapel. Amtsskoledirektionen gav sit Samtykke til Anvendelsen af Kapellets Materialer ved Opførelsen af Skolen, og Mandag d. 22. Juni 1812 begyndte man Nedrivningen af Kapellet og var færdig dermed d. 30. Juni. Der bevilgedes et Laan paa 4000 Rdlr. af Stiftets offentlige Midler, og i Aarets Løb blev Skolebygningen fuldført; efter Taxation i 1817 til Brandforsikring blev Skolebygningen m. m. vurderet til 1920 Rdlr.

Skolekassens Regnskab var i 1808 indtil d. 13. Juni ført fælles for de to Sogne og havde indtil da en Indtægt paa 58 Rdlr. 4 Mk. 1 Sk. og en Udgift paa 5 Rdlr.; ved Nyordningen af Skolevæsenet ønskede Skolekommissionen Kassen delt mellem Sognene, og at hvert Sogns Regnskab skulde føres for sig. Af Kassebeholdningen tilfaldt der Rødovre 17 Rdlr. 5 Mk. 5 Sk., og med Indtægten i den resterende Del af Aaret viste Kassen en samlet Indtægt paa 26 Rdlr. 3 Mk. 13½ Sk., medens Udgifterne var 5 Rdlr. 3 Mk. 4 Sk.; der sluttedes saaledes med en Kassebeholdning paa 21 Rdlr. 9½ Sk.

Et Eksempel paa Skolekassens Indtægter og Udgifter skal gives med Regnskabet for 1809:

INDTÆGT	Rdlr.	Mk.	Sk.
Kassebeholdning	21		9½
15. Januar: Ved Barnedaab			4
12. Februar: Fastelavns Kollekt og Barnedaab		1	12
26. Februar: Barnedaab		1	4
12. Marts: Barnedaab			7
23. Marts: Mulkter indsamlet af			
Morten Andersen: 1 Mk. 8 Sk.			
Peder Hansen: 3 Mk. 4 Sk.			
Chr. Christensen: 2 Mk. 8 Sk.	1	1	4
16. April: Barnedaab 1 Mk. 10 Sk.			
16. April Brudevielse 6 Sk.		2	
8. Maj: Ligprædiken		2	12
28. Maj: Barnedaab			12
23. Juni: Bryllup paa Islevmark		2	2
7. Juli: Fra Kirkepatronen for afvigte Aar af 115 Tdr. Hartkorn à 1½ Sk.	1	4	12½
23. Juli: Barnedaab			2½
8. August: Mulkter indsamlet af Morten Andersen		3	6
17. September: Barnedaab		1	
1. Oktober: Mikkelsdags Tavle			7
10. Oktober: Mulkter indsamlet af			
Peder Hansen: 1 Mk. 84 Sk.			
Morten Andersen: 84 Sk.	1	5	8
12. November: Bryllup i Rødovre		1	4
8. December: Mulkter		5	6
Samlet Indtægt	29	5	½

UDGIFT	Rdlr.	Mk.	Sk.
16. Marts: 12 Stk. af Funkes Læsebøger. 1. Del à 28 Sk.	3	3	
19. Marts: 3 Tavler à 40 Sk. 1 Rdlr. 1 Mk. 8 Sk.			
1 Bog Papir 1 Mk. 8 Sk.	1	3	
9. Juli: 1 Bog Papir		1	8
1. Oktober: 1 Bog Papir		1	8
19. November: 2 Bøger Papir à 28¾ Sk.		3	9½
26. November: 1 Bundt Fjedre		1	8
5. December: ½ Pot Blæk 24 Sk.			
Flaske dertil 16 Sk.		2	8
Samlet Udgift	6	4	9½

Aaret sluttede med en Kassebeholdning paa 23 Rdlr. 7 Sk.

Skolekassens Regnskab balancerede med Beløb af denne Størrelse gennem mange Aar; i 1842 saa Regnskabet saaledes ud:

INDTÆGT	Rdlr.	Mk.	Sk.
1) Beholdning fra 1841	0	0	0
2) Afgift af Kirketiende	1	4	14
3) Kirkelysepenge	3	2	
4) Tavlepenge	3	5	4
5) Mulkter	12	1	3
Samlet Indtægt	21	1	5

UDGIFT	Rdlr.	Mk.	Sk.
1) Til Undervisningen			
a) Skrivematerialer	5	2	11½
b) Bøger	3	4	14
2) Andre Udgifter			
a) Hjælpekassen	1		
b) Uinddrevne Mulktter	0	0	0
c) Underbalance	0	0	0
Samlet Udgift	10	1	9½

Kassebeholdning 10 Rdlr. 5 Mk. 11½ Sk.

For det samme Aar androg de øvrige Udgifter til Skolevæsenet nedenstaaende Beløb, idet Skolekassen alene afholdt Udgifterne til Undervisningsmidlerne m. m.:

1. Lærerens Løn	Rdlr.	Mk.	Sk.
A. Naturalier: 6 Tdr. Rug, 10 Tdr. Byg, 128 Lp. Hø, 192 Lp. Halm og 160 Td. Tørv.			
B. 25 Tdr. Byg efter Kapitelstakst à 3 Rdlr. 14 Sk. 78 Rdlr. 3 Mk. 12(14)Sk.			
C. Husmandspenge 3 Rdlr. 1 Mk.			
D. Løn af Distriktet 16 Rdlr.			
E. Kirkesangerløn 10 Rdlr.	107	4	12
2. Andre Udgifter			
A. En Td. Byg efter Kapitelstakst i Grundskat til Sognefoged Søren Nielsen iflg. Sognets tidl. Forpligtelse 3 Rdlr. 0 Mk. 14 Sk.			
B. Til Reparation efter Overslag 65 Rdlr.			
C. Underbalance fra forrige Aar 8 Rdlr. 5 Mk.	76	5	14
I alt	184	4	10
Herfra drages Damhuskroens, Haandværkernes og Husmændenes Bidrag. I alt	11	5	8
Rest	172	5	2

Ovenstaaende Naturalier beregnes i Penge saaledes:

6 Tdr. Rug à			
5 Rdlr. 3 Mk.	33	Rdlr.	
10 Tdr. Byg à 3 Rdlr.	30	Rdlr.	
128 Lp. Hø à 12 Sk.	16	Rdlr.	
192 Lp. Halm (Byg- halm) à 5½ Sk.	11	Rdlr.	
160 Tdr. Tørv à 24 Sk.	40	Rdlr.	
I alt	130		
I alt	302	5	2

Rødovre Hartkorn svarer baade Naturalier og Penge, Islevmark derimod betaler sin Andel af Naturalierne med Penge. Sognets Hartkorn fordeler sig saaledes: Rødovre 127 Tdr. 4 Sk. og Islevmark 29 Tdr. 1 Sk. 1 Fk., i alt 156 Tdr. 5 Sk. 1 Fk. Divideres dette hele Hartkorn i sidstnævnte Pengesum faas pr. Td. 11 Mk. 10 Sk., som tilfalder Islev at svare, i alt 56 Rdlr. 2 Mk. 10 Sk. Trækker man denne Sum fra de ovennævnte 172 Rdlr. 5 Mk. 2 Sk., bliver til Rest 116 Rdlr. 2 Mk. 8 Sk., som tilfalder Rødovre Hartkorn at svare med 5 Mk. 8 Sk. pr. Td.

Andreas Lunds Efterfølger som Lærer blev Jesper Johannes Mørck. Ved Skolelovene af 1814 blev det bestemt, at Skolelæreren kunde tillægges indtil $\frac{1}{8}$ af et Embedes faste Indkomster i Pension, og at der i hvert Amt skulde oprettes en Hjælpekasse for Skolelærere i Amtet bl. a. med det Formaal at skaffe afgaaede Lærere eller Lærerenker en forhøjet Pension. Det bemærkes i en Skrivelse fra det danske Kancelli til Amtsskoleledningen d. 13. September 1828, at Skoleholder Lunds Enke oppebar 3 Tdr. Byg; men det har været umuligt for hende at klare sig dermed, og i 1832 blev der bevilget hende en Understøttelse paa 20 Rdlr. af Fattigkommissionen.

Jesper Johannes Mørck døde af Tyfus d. 24. Januar 1828, kun 37 Aar gammel, og blev begravet d. 31. Januar paa Rødovre Kirkegaard. Hans Enke, der sad tilbage med tre smaa Børn, blev tillagt en Pension paa 3 Rdlr. $\frac{1}{2}$ Sk. Sølv og 4 Tdr. 6 Sk. Byg aarligt, men fik desuden en aarlig Understøttelse af Hjælpekassen paa 15 Rbdlr. Sølv til Børnenes Opdragelse, indtil de blev konfirmeret.

Efter Mørcks Død blev Johan Wilhelm Meyn kaldet som Lærer og Kirkesanger til Rødovre Skole d. 26. Marts 1828. Han var født i København d. 31. Maj 1787 og blev Student ved privat Dimission i 1805. D. 23. Juni 1810 blev han juridisk Kandidat og var fra 1811—20 Regimentskvartermester og Auditør. Han var kun godt et Aar ved Rødovre Skole og kom senere som Lærer og Kirkesanger til Budinge, hvorfra han fik sin Afsked i 1854. Han døde d. 9. Januar 1862 paa Nebbegaard ved Hørsholm.

Da Meyn rejste, blev Carl Henrik Ambrosius Mariboe kaldet til Lærer og Kirkesanger d. 1. December 1829. Om Skolens Tilstand skriver Biskop Mynster i sine Visitatsbøger i 1836, at Skolehuset var meget godt, og at Antallet af skolesøgende Børn var 51. Den 46-aarige Lærer Mariboe var ikke Seminarist og blev betegnet som ret duelig; men Fremgangen kunde dog kun kaldes temmelig god, da Bog-

læsningen var usikker og Regningen uden Færdighed. Skoledirektionen fandt Anledning til at skrive til Pastor Clasen d. 23. August 1840, at »noget mere Liv ønskes Læreren og Børnene«; men i øvrigt vidnede Børnenes Fremgang i det hele om Lærerens umiskendelige Flid.

Mariboe blev syg i 1841 og fik d. 1. Maj Tilladelse til at antage en Hjælpelærer i et halvt Aar for at han kunde genvinde sin Sundhed. Han døde imidlertid d. 21. Juli, 50 Aar gammel, og blev begravet paa Rødovre Kirkegaard d. 27. Juli. Hans Enke vilde nu bortvise Hjælpelæreren; men Provsten bemærkede hertil, at da denne var antaget som Hjælpelærer, tilkom det ikke Mariboens Enke at bortvise ham. Enken, der kunde tilstaa Embedets fulde Indtægter, til Eftermanden blev kaldet, skulde give Hjælpelæreren Kost og Logis, hvis hun vilde nyde godt deraf, og kunde forvente nogen Understøttelse til hans Løn, hvis hun afholdt sig fra egenraadigt at bortvise ham.

Til Skolelærer efter Mariboe blev Johan Christian Daniel Hartnack kaldet. Han var født d. 17. September 1811 i København som Søn af den senere Arrestforvarer i Hjørring Johan Daniel Hartnack; hans Moder var født Dreyer. Seksten Aar gammel kom han paa Bispekontoret i Aarhus og blev 1827 Korporal og i 1831 Sergent ved Prins Christian Frederiks Regiment, og da han havde Lyst til Læsning, blev han understøttet af Prinsen, den senere Christian VIII. I 1834 bestod han Lærereksamen fra Jonstrup Seminarium med Karakteren duelig og blev Lærer og Kirkesanger i Vridsløsemagle d. 25. November 1834; derfra kom han i August 1841 til Rødovre. Medens han var Lærer her, fortsatte han sine Studier og blev Student i 1842 og teologisk Kandidat i 1848.

Efter sin Visitats i 1844 skriver Biskop Mynster, at Læreren Johan Christian Daniel Hartnack katekiserer godt, men at den lille Skole nok kunde være noget videre. Skolehuset beskrives som særdeles godt med en smuk lille Have. Børnetallet var i dette 44 med 20 Børn i første Klasse og 24 i anden Klasse. Skolekommissionen var meget tilfreds med Hartnacks Undervisning og skrev, at han i enhver Henseende gjorde sig fortjent til Forstanderskabets hæderligste Vidnesbyrd, og at Børnenes Fremskridt i begge Klasser var rosværdigt. Da Hartnack havde faaet sin Embedseksamen, blev han d. 20. Marts 1850 kaldet til Lærer i Brønshøj; men det var hans Mening at søge et Præstekald, og allerede d. 8. August 1851 blev han kaldet til Sognepræst i Jørl i Flensborg Provsti og døde i Kolding d. 5. Oktober 1883. Han fik et smukt Vidnesbyrd for sin Gerning i Rødovre, og Skolekommissionen

Lærer Frederik Sophus Nicolai Møller fotograferet ved den gamle Skole sammen med Skolebørnene.

skriver, at det var til megen Sorg for Beboerne, der havde lært at paa-skønne denne brave Mands Fortjenester, at han blev kaldet til Brønshøj.

Til hans Efterfølger beskikkede Amtsskoledirektionen Seminarist Christen Lauritz Jørgensen, der var Hjælpelærer i Sengeløse; samtidig var Hjælpelærer Frederik Sophus Nicolai Møller fra Hørsholm kaldet til Skolelærer i Sengeløse, og de to blev enige om at bytte Embede og fik ogsaa Biskoppens Tilladelse dertil, saaledes at Møller d. 18. April 1850 blev kaldet til Rødovre. Han var dimitteret fra Jonstrup Seminarium og fik det Vidnesbyrd af Biskop Mynster at være en ret brav Mand, men med et noget mut og ubehageligt Væsen. Af de Karakterer, Biskoppen giver i de enkelte Fag, ses det, at Undervisningen har været meget god.

Frederik Sophus Nicolai Møller var Lærer, Organist og Kirkesanger i Rødovre til 31. Oktober 1890, da han fik sin Afsked paa Grund af Alder. Han var født d. 27. Marts 1822 og døde paa Frederiksberg d. 15. November 1908 og blev begravet paa Rødovre Kirkegaard.

Det var saaledes i 40 Aar, han virkede som Lærer her, og alle de

ældre Beboere i Rødovre har gaaet i Skole hos ham og mindes ham endnu med Respekt. Han var en streng Mand, og det var ikke for et Syns Skyld, han havde en Rebstump i Skolen; men han var ogsaa selv samvittighedsfuld, og hvad Børnene skulde lære, det fik de lært, saa de aldrig glemte det. De Salmever, de skulde kunne udenad, sad saa fast, at en gammel Elev, der nu er i Halvfjerdserne, endnu kan dem. Som ældre kunde han af Udseende minde om Frederik VI, en nobel, gammel Herre med skarpe Træk; han gik ikke med Flip, men med Halsbind. Han spillede Klaver og komponerede en Del; men som det vil ses af det følgende, faldt hans Opfattelse af Orgelspil i Kirken ikke helt sammen med Provst Kochs.

At han var en ejendommelig Mand, viser følgende Træk, som Provst L. Koch fortæller i sine Erindringer¹⁰⁷): »Endnu skal jeg nævne en mand, meget forskellig fra de hidtil omtalte. Det var en skolelærer i Rødovre; han var en forskrækkelig dårlig organist, så dårlig, at jeg, der er alt andet end musikalsk, måtte blande mig i sagen for i det mindste at få ham fra at spille så langsomt, at al kirkesang var umulig. Men hans skole var i god orden, og han var med god grund afholdt både af børn og forældre. — Men aldrig har jeg kendt et menneske med så krank en samvittighed. Altid havde han gjort noget galt, forurettet nogen, kommet uretmæssigt til nogle penge eller deslige. Der var næppe et gran af virkelighed i noget af dette; men for ham var disse selvanklager en højst alvorlig sag, de lod ham hverken i ro nat eller dag. Alt dette betroede han nu mig, og jeg tror nok, det lettede på ham, enten jeg efter omstændighederne talte alvorligt med ham eller lo ham ud for disse meningsløse selvplagerier. Tilsidst havde det dog nær lykkedes ham at få en virkelig sag ud af sådan en historie. Han havde da taget sin afsked og var flyttet til København, så jeg kunde ikke passe på ham. Jeg fik da gennem biskoppen en skrivelse fra kultusministeriet, at han havde skrevet til dette, at han for mange år siden som kirkeværge havde tilegnet sig nogle gamle brædder, der tilhørte kirken, og det pålagdes mig i den anledning at lade afholde et politiforhør. Jeg svarede naturligvis, at det kunde jeg på ingen måde inklade mig på, fortalte, hvorledes han var, og sagde, at jeg turde indestå for, at han ikke ulovligt havde tilegnet sig så meget som en høvlspån, men at han derimod fortjente tak for at have været en pålidelig og omhyggelig kirkeværge, og ministeriet sendte ham virkelig en sådan anerkendende skrivelse. Jeg tror nok, han var glad for den, men jeg er egentlig ikke vis på, om det ikke vilde have beroliget ham mere,

Søren Abrahamsen.

hvis han havde fået lov til at afsone den formentlige forbrydelse med lidt vand og brød. Han døde for et par år siden i en meget høj alder, og forhåbentlig er han kommet til at hvile i fred, hvad han her på jorden kun har kendt lidt til«.

Hans Efterfølger i Embedet Søren Abrahamsen var født i Greve d. 7. Marts 1852. Han blev dimitteret fra Jonstrup Seminarium i 1871 og var Hjælpelærer i Braade, Egebjerg Sogn, fra Juli til Oktober 1871 og derefter Hjælpelærer i Jersie ved Køge fra November 1871 til 25. April 1873. Efter Soldatertjenesten var han Hjælpelærer i Brønshøj til 1. Februar 1876 og Lærer i Jersie fra 1. Februar 1876 til 1. November 1890, da han blev kaldet til Rødovre som Lærer, Organist og Kirkesanger. Han blev gift d. 20. Maj 1876 i Brønshøj med Johanne Louise Kierulf, født d. 11. December 1855 i Brønshøj som Datter af Lærer Peter Kierulf, død d. 3. Marts 1941 og begravet paa Brønshøj Kirkegaard d. 7. Marts.

En af Eleverne fra den gamle Rødovre Skole har i Medlemsbladet for Rødovre Skoles Elevforening fortalt Træk af Skolelivet i forrige Aarhundrede, hvoraf følgende skal anføres¹⁰⁸):

»Mine Oldeforældre havde Gaarden, som Johnsgaard nu sidder i, og min Bedstefader fik Huset her bygget, da han var 21 Aar — i 1824.

Der hørte 1½ Tønde Land til Huset paa den anden Side af Rødovrevej, og en Del af Jorden ligger nu »den anden Skole« paa, — den Bygning, hvor nu Overlæreren bor og Biblioteket er. — Jeg kom nok i Skole i 83, for jeg er født i 76 og konfirmeret i 90. Skolen er der jo ikke mere, den blev revet ned i 1940, da Kirkegaarden blev reguleret; men den laa, hvor nu den nye Indkørsel er til Kirken, lige over for den nuværende Skole. I den ene Ende af Skolen, som vendte ud mod Rødovrevej — der, hvor senere Baunsgaard havde sin Butik — var Skolens eneste Klasseværelse. Det kan maaske mere Dem at høre, at der blev vasket Gulv to Gange om Aaret i det, nemlig i Juleferien og om Sommeren. Til daglig kom Lærerens Tjenestepige Dortha efter Skoletid med en Riskost og fejede, saa kom der en Sjat Sand paa Gulvet, og saa var det i Orden.

Vi sad ved firemands Pulte — og der var kun fire-fem af dem, for Skolen havde kun 20-30 Elever i alt i to Klasser — ældste Klasse og yngste Klasse, som vi kaldte dem — og kun een Klasse var i Skole ad Gangen, naturligvis. Der var jo kun den Skole i Sognet, saa de kom helt ude fra Islevmark. Jeg husker, at et Par af mine Kammerater kom travende helt ude fra det Sted, hvor nu Viemosevej er. — Skoletiden var fra 8 til 2. Om Vinteren gik yngste Klasse to Dage om Ugen, ældste fire Dage — og om Sommeren var det omvendt, for saa kunde vi store den meste Tid af Ugen gaa paa Arbejde paa Gaardene. For en Dag fra 6 Morgen til 7 Aften fik vi 50 Øre og Kosten — og saa bestilte vi noget!

Af Skolefag havde vi Religion, Dansk, Regning, Skrivning, Danmarkshistorie og Geografi. Særlig husker jeg, naar Møller, som Skolelæreren hed, to Gange om Aaret hentede en Globus frem i Geografi-timen og viste os Maanens Gang om Jorden ved Hjælp af en Strikkepind, hvorpaa der sad en Bold. — Pigerne havde Syklasse med Møllers Kone, og Gymnastik havde vi, Piger og Drengene sammen, paa Pladsen foran Kirken, hvor der var sat et Par Klatrestænger og nogle Ribber op.

I yngste Klasse gik vi i fire Aar og tre i ældste. I »Lille Klassen« var vi delt i Hold, og vi ældre maatte hjælpe de nye. Jeg husker, da min yngre Søster Mathilde kom i Skole. Den første Dag blev jeg sat til at være hendes Bihjælper og skulde lære hende at stave. Hun sad yderst paa Bænken, og Møller gik i sin lange Frakke op og ned ad Gulvet. »Tør du rykke ham i Frakken?« hviskede jeg til hende. Jo, det turde hun nok — og Resultatet blev, at hun fik 27 over Ryg-

gen af »Spegepølsen«, et Stykke Reb, som blev brugt ret flittigt paa os. Normalt blev den lagt foran os paa Pulten, saa vi kunde se lidt paa den, før vi fik Pryglene! Ja, det var jo en lidt voldsom Begyndelse for Lillesøster.

I ældste Klasse fik vi terpet Lektierne godt igennem, for det var det samme, vi læste i alle tre Aar, og naar der kom nye Elever fra yngste Klasse hvert Aar, begyndte vi forfra. Jeg snød mig ogsaa til at bruge Tiden til andet i Timerne. Hver Uge kom et Blad »Revuen«. Det blev afleveret paa Skolen til mig af »Sergenten«, det kaldte vi ham — og om han var Postbud eller Bladmand, husker jeg ikke. Mærkeligt var det ogsaa, at han ikke kunde gaa de faa Skridt længere til vort Hus; men jeg fik altsaa »Revuen« og læste den under Pulten, og det var noget helt andet end »Familie-Journalen« og »Hjemmet«. Næ, i »Revuen« skete der noget med Mord og Røverier — det var spændende!

Møller var lidt for sig selv — lidt sær. Jeg mindes ikke, at han uden for Skoletiden nogen Sinde har talt til mig. Han kom ikke meget blandt Byens Befolkning, selv hans Datter legede aldrig med os andre Børn. Jeg maa sige, at vi lærte godt, hvis vi havde Evner, og at der var Respekt for ham og Orden i Sagerne. Men nogen Fest var der ikke over Timerne. Vi var jo ogsaa nærmest bange for ham. Til Jul f. Eks. sang vi kun et Par Julesalmer — og saa var det forbi. Historier fik vi uhyre sjældent — og saa altid »Pigens Vadedsted« og »Den grimme Ælling«. Udflugter eller Skovture kendte vi ikke til. De kom først i Gang, da Møller var gaaet af, i Abrahamsens Tid — og der har jeg været med mange Gange med mine egne Børn. Gaardene stillede Befordringen, og det kunde blive til 20 Hestekøretøjer. Saa skiftede vi, det ene Aar i Frederiksdal, det næste til Fortunen; men vi sluttede altid paa Dyrehavsbakken, hvor vi fik Madkurvene frem hos Peter Liep — og saa morede Børnene sig paa Bakken.

Det var den eneste Gang om Aaret, hvor vi ikke mærkede Standsforskellen. For der var jo Gaardmandsfolkene — og saa vi andre. Vi mærkede det ellers meget — ogsaa i Skolen. Møller gjorde Forskel. Jeg sad paa Bænk sammen med en Pige fra en af de største Gaarde. Hun kunde ikke regne, saa jeg regnede ofte hendes Tavle fuld af Stykker. Dem gik hun op med til Møller og fik rettet — og saa roste han hende. Jeg mener nu, at han godt vidste, at jeg havde regnet dem; men hvis han saa, at min Tavle ikke var fuld samtidig, anbragte han »Spegepølsen« foran mig paa Pulten. Hvorfor jeg var saa

dum at hjælpe hende? Jo, jeg haabede paa, at hun vilde invitere mig ind i Haven og lege med hende; men det gjorde hun i øvrigt aldrig! — Og saa naar vi havde Eksamen. Præsten og Ole Rasmussen fra Islev kom — og vi sagde Bibelsprog og læste. Vi regnede vist ogsaa et Stykke paa Tavlen, og Præsten saa Skrivebøgerne. Vi Børn var selvfølgelig i største Puds — og bagefter gik vi ned til Graverens Kone, som solgte Kager. Gaardmandsbørnene blev inviteret ind i Stuerne — vi andre med kun en Tiøre maatte pænt spise vore Kager udenfor.

Ja, saadan var det altsaa dengang — og meget er forandret siden, heldigvis for det meste til det bedre. Skolen har jeg siden fulgt gennem mine Børn og Børnebørn — og jeg har altid været glad for at være Genbo til Skolen. Det liver op altid at se Børn paa Vejen!«

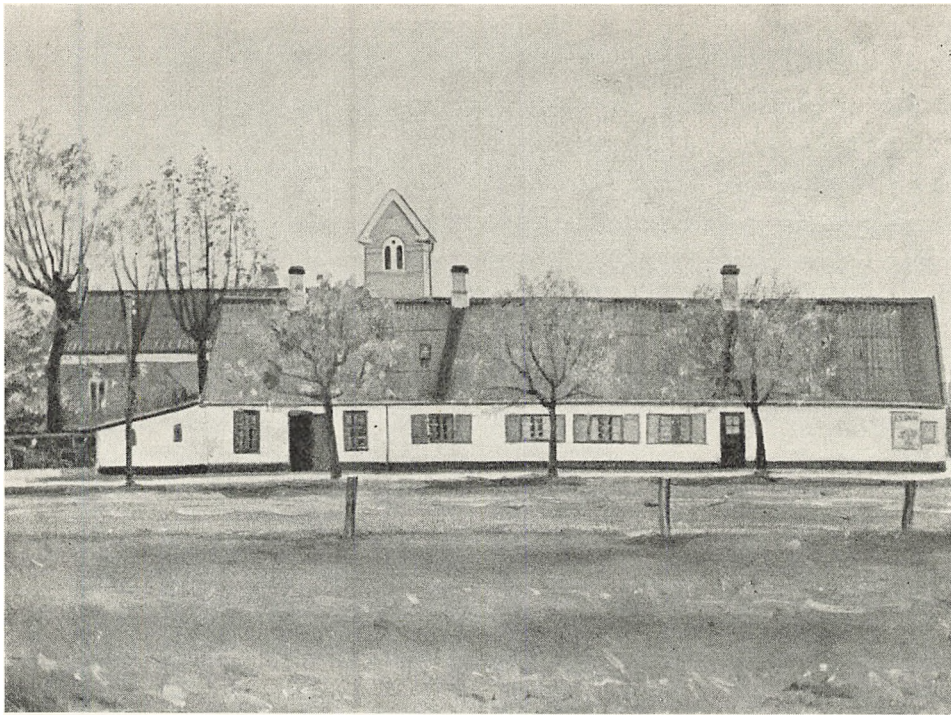
Efter Visitatsen d. 2. Marts 1905 skriver Provst Koch: »Det var mig en Glæde at høre, hvor vel Børnene var underviste i alle Fag, og hvor flinkt og tænksomt de svarede. Fag som Retskrivning og Hovedregning stod over det Almindelige. Skolen er særdeles god og Lærer Abrahamsen en dygtig Lærer«.

Lærer Abrahamsen døde d. 26. November 1912 og blev begravet d. 1. December paa Brønshøj Kirkegaard. Sammen med sin Broder Lærer M. Abrahamsen udgav han en Skriftlæsningsbog og et Skrivebogsapparat og sammen med Professor Ellinger en Lærebog i Naturlære. Ved sin Død var han Medlem af Danmarks Læreforenings Hovedbestyrelse.

Skolebygningen var ikke fornyet siden Opførelsen i 1812 og var efterhaanden blevet forældet. I 1891 opførte man en ny Skolebygning over for den gamle Skole paa den anden Side Rødovrevej med Lærerbolig og et Klasseværelse. Ved en Tilbygning i 1901 skaffedes der yderligere en Lærerbolig og et Klasseværelse. Det ældste af disse Klasseværelser blev nedlagt i 1930 ved Indretning af Skolens Hovedindgang, i det andet indrettedes Bibliotek.

Den gamle Skolebygning blev solgt, og der indrettedes i Aarens Løb dels Beboelse, dels Smedie og Købmandsforretning. Ved en Regulering af Kirkegaarden blev det bestemt, at saavel denne Bygning som et Par andre gamle Huse skulde rives ned. Nedrivningen var tilendebragt d. 1. Oktober 1940, og af de gamle Munkesten, der sad i Skolens Mure, opførte man dels en Brønd paa Rødovre Kirkegaard, dels en Mur i Haven ved Rødovregaard.

Som Indledning til en Oversigt over Skolevæsenets Udvikling i

Rødovre gamle Skole. Efter Maleri 1937 af Sand Holm.

Aarene fra 1901 til 1946 skal Hovedpunkterne i den gældende Lovgivning kort omtales.

Den danske Folkeskole hviler endnu væsentlig paa Skolelovene af 1814; men i den forløbne Tid er der sket en Række praktiske Forbedringer af Undervisningen, sidst ved Lov af 1937.

Der er Undervisningspligt fra det 7. til det 14. Aar. Efter den nye Lov kan der oprettes en eksamensfri Mellemskole, hvor Undervisningen fortsætter til det 15. Aar, men Deltagelse deri er frivillig. Skolerne er kommunale og hører i Byerne under Byraadet, paa Landet under Sogneraadet. Tilsynet føres af en Skolekommission. For Skolerne paa Landet findes i hver Amtsraadskreds en Skoledirektion bestaaende af Amtmanden, en af Amtets Provster og tre Medlemmer valgte af Amtsraadet, og det endelige Tilsyn har Undervisningsministeriet. Købstadskolerne staar under direkte Tilsyn af Undervisningsministeriet. Naar Forældrene ønsker det, kan der oprettes særlige Forældreraad for den enkelte Skole. Hvad Læreruddannelsen angaar, kræves det, at Lærerne og Lærerinderne skal have bestaaet en Eksamen, hvortil der undervises paa Seminarierne. Ved Besættelsen af

et Embede indstiller Skolekommissionen tre af Ansøgerne, af hvilke saa Skoledirektionen vælger en. Ved Aflønningen er man gaaet bort fra Jordlod og Sportler, og Lærerpersonalet lønnes paa samme Maade som andre Tjenestemænd. Ved Lov af 1903 indførtes Mellemskoleeksamen, som er fælles for dem, der vil tage Realeksamen og Studentereksamen, og Overgangen fra Folkeskolen til den højere Skole blev meget lettere.

Iflg. Undervisningsplanen for Rødovre Skole gældende fra 1. Januar 1901, og som blev godkendt af Skoledirektionen for Smørum og Sokkelund Herreder d. 13. Marts s. A., var Undervisningen i Skolens to Klasser fælles for Drengene og Piger. Hver Klasse blev undervist tre Timer daglig og Drengene desuden om Sommeren tre halve Timer ugentlig i Gymnastik.

Undervisningsfagene og disses ugentlige Timetal var fordelt saaledes:

	Ældste Klasse 7 Timer	Yngste Klasse 7 Timer
Dansk	— 3 »	— 3 »
Religion	— 1 »	— 3 »
Skrivning	— 3 »	— 4 »
Regning	— 1½ (3/2) »	
Historie	— 1½ (3/2) »	
Geografi	— 1 (2/2) »	— 1 (2/2) »
Sang	— 18 Timer	— 18 Timer
Gymnastik	— 1½ (3/2) »	1½ (3/2) »

Senere paa Aaret blev Skoleplanen ændret ved Ansættelse af en Lærerinde og blev godkendt af Skoledirektionen d. 4. November 1901. Ved Ændringen blev Eleverne delt i tre Klasser, hvoraf de to dagligt besøgte Skolen. Herved opnaaede man, at kun en Tredjedel af Børnene dagligt maatte blive borte fra Skolen og ikke som hidtil de halve. De mindste Børn skulde fortrinsvis gaa i Skole i Sommerhalvaaret, de større i Vinterhalvaaret, saaledes at de større Børn om Sommeren kunde hjælpe til i Hjemmene og om Vinteren lettere end de smaa træde ad de lange og ofte besværlige Veje. I Sommerhalvaaret fik yngste Klasse 24 Timer ugentlig Undervisning samt fire halve Timers Gymnastik; den mellemste Klasse havde samme ugentlige Timetal som den yngste Klasse, medens den ældste Klasse fik 18 Timers ugentlig Undervisning og tre halve Timers Gymnastik. I Vinterhalvaaret fik yngste Klasse 18 Timers ugentlig Undervisning, mellemste Klasse 18 Timer og ældste Klasse 36 Timer; desuden vilde hver Klasse faa gennemsnitlig to Timers ugentlig Undervisning i Haandgering.

Til Sammenligning skal anføres Hovedtrækkene af Undervisnings- og Skoleplanen for 1942—43.

Undervisningen foregaar i Henhold til Kommunens Undervisningsplan, der er stadfæstet af Skoledirektionen d. 22. November 1939, og Kommunens Skoleplan, som er godkendt af Undervisningsministeriet d. 29. Juni 1940.

Rødovre Kommunes offentlige Skoler bestaar af 5-aarige Grundskoler, 3-aarige eksamensfri Mellemskoler og 4-aarig Eksamensmellemskole med tilhørende Realklasse. Kommunen har følgende tre Skoler:

1. Hendriksholm Skole (Grundskole og eksamensfri Mellemskole). Skolens Distrikt omfatter den Del af Rødovre By og Mark, der ligger Syd for Roskilde Landevej.

2. Islev Skole (Grundskole og eksamensfri Mellemskole). Skolens Distrikt omfatter Islev By og Mark.

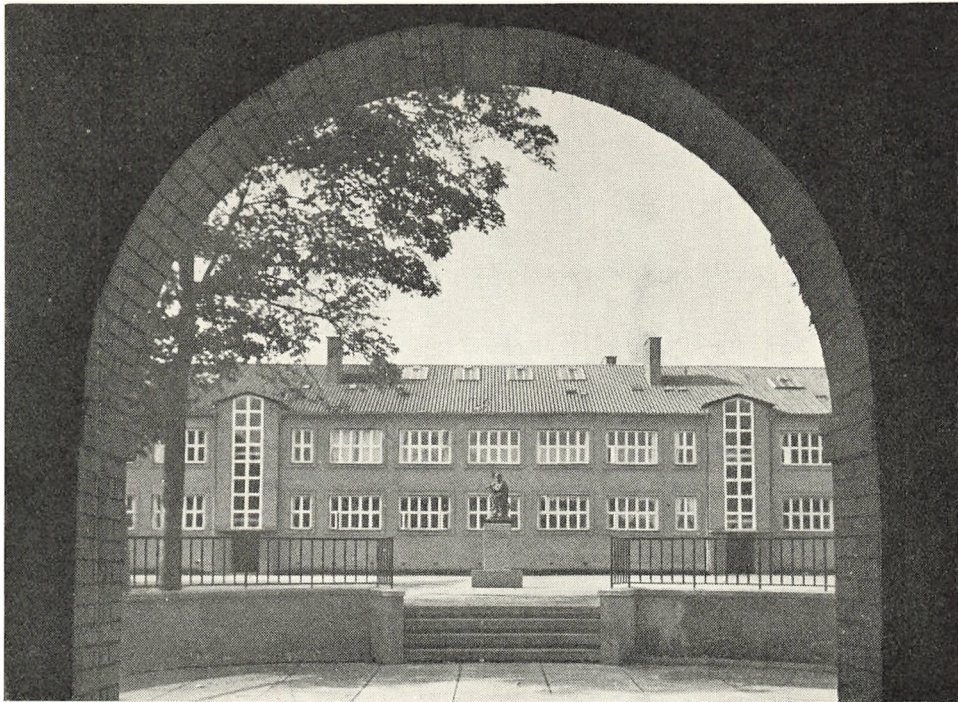
3. Rødovre Skole (Grundskole, eksamensfri Mellemskole, Eksamensmellemskole og Realklasse). Skolens Distrikt omfatter den Del af Rødovre By og Mark, der ligger Nord for Roskilde Landevej; for Eksamensklassernes Vedkommende søges Skolen af Børn fra hele Kommunen.

Skolerne har Hverdagsundervisning, og Undervisningen er fælles for Drengene og Piger. Skoleaaret gaar fra 1. April til 31. Marts.

Da Rødovre Sogn d. 1. Januar 1901 blev en selvstændig Kommune, var Indbyggerantallet 716 og steg til 1643 i 1921 og til 14 812 i 1945. Denne voldsomme Stigning i Indbyggerantallet maatte naturligvis sætte sine Spor i Skolevæsenet, der i den nævnte Periode gennemgik en rivende Udvikling, som det fremgaar af nedenstaaende Oversigt¹⁰⁹).

Rødovre Skole bestod i 1900 af Lærerbolig og eet Klasseværelse, hvoraf Lærerboligen er den nuværende Overlærerbolig; men ved en Tilbygning i 1901 forøgedes Antallet af Klasseværelser og Lærerboliger til to, omfattende de nuværende Portbygninger. Men det stigende Elevantal blev det gentagne Gange nødvendigt at udvide Skolebygningen, og 2. Paaskedag, d. 9. April 1917 blev en ny Skolebygning, den nuværende Administrationsbygning, med to Klasseværelser og Lejlighed for en Lærer samt et Gymnastikhus indviet.

Samme Aar og Dag blev der indviet en ny Skole i Islev bestaaende af Lærerbolig og eet Klasseværelse, og fra denne Dato bortfaldt den gamle Ordning fra Skoleplanen af 1811, hvorved en Del af Islevmark var blevet henlagt til Ejby Skole.

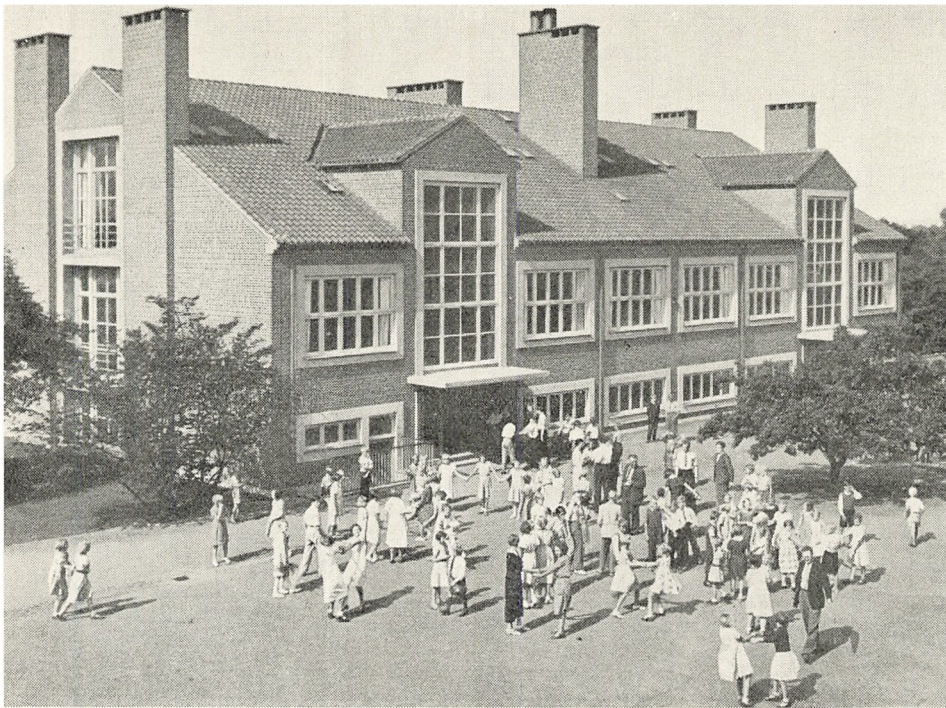
Rødovre Skole.

I 1926 maatte man tage Spørgsmaalet om en ny Udvidelse af Skolen op til Behandling, og der blev ved denne Lejlighed udarbejdet Planer for eventuelle kommende Udvidelser; disse Planer maatte man dog siden helt omarbejde paa Grund af en langt hurtigere Udvikling, end man oprindeligt havde regnet med.

D. 4. April 1927 blev en ny Bygning, Nordfløjen, med fire Klasseværelser, to Særklasser, Kontor og Lærerværelse m. v. indviet.

Da Børneantallet i de nærmest følgende Aar steg stærkt, maatte man allerede i 1930 opføre en ny stor Skolebygning, Vestfløjen, der blev indviet d. 28. November; den indeholdt tolv Klasseværelser og to Særklasser m. v. Den var projekteret med Udvidelse for Øje, og d. 25. September 1936 blev en Tilbygning med otte Klasseværelser og et nyt Gymnastikhus med Sløjdlokale indviet. Samtidig indrettedes Børnebade- og Folkebadeanstalt paa Skolen. I 1939 opstilledes i Skolegaarden en Statue forestillende en fløjtespillende Hyrdedreng, en Kopi af et Mindesmærke over Komponisten Carl Nielsen, udført af dennes Hustru Anne Marie Carl Nielsen.

Faa Aar efter Indvielsen af Islev Skole medførte Udviklingen i dette Skoledistrikt en Udvidelse af Skolen. I 1924 opførte man en Pa-

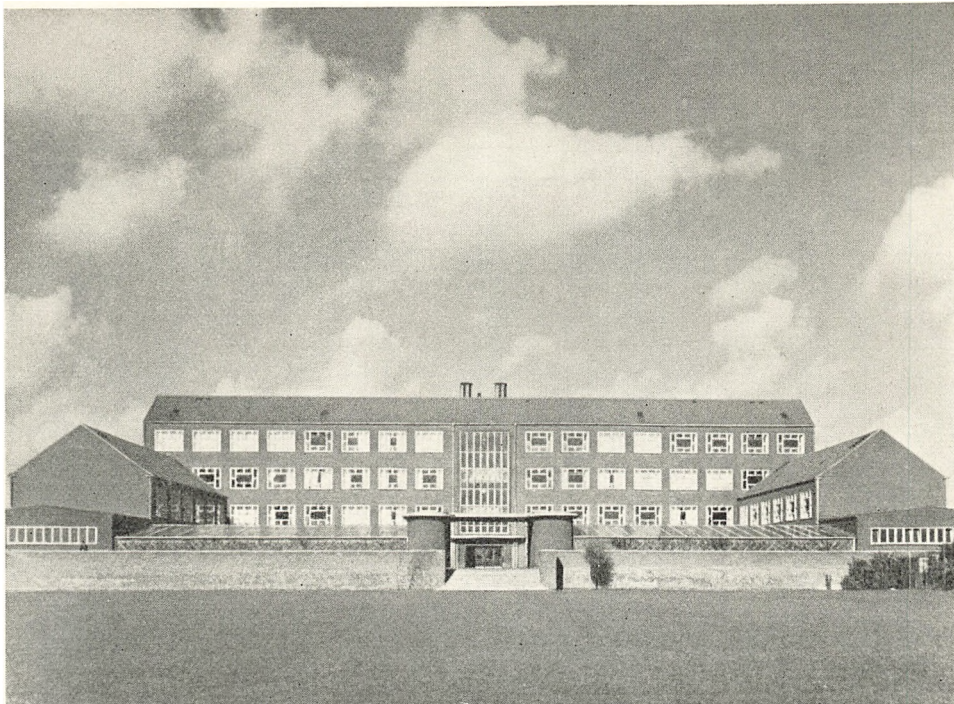
Islev Skole.

villonbygning med to Klasseværelser, som blev taget i Brug d. 5. Januar 1925. D. 29. December 1928 blev et Gymnastikhus, indeholdende Gymnastiksal med Omklædningsrum samt Haandgerningslokale, indviet.

Da Børneantallet steg stærkt i Trediverne, vedtog man at opføre en ny Skolebygning, og denne, der bl. a. indeholder seks Klasseværelser, to Særlokaler, Bespisningslokale med Køkken, Sløjdlokale, Lægeværelse samt Centralvarmeanlæg, blev indviet d. 20. Juni 1935.

Ved denne Lejlighed indrettedes ligeledes Børnebade- og Folkebadeanstalt paa Skolen, og de ældre Bygninger blev forsynet med Centralvarmeanlæg, ligesom der opførtes Tjenestebolig for Skolebetjenten.

Den stærke Udvikling af den Syd for Roskilde Landevej liggende Del af Kommunen gjorde, at Sogneraadet i 1933 erhvervede et Areal her med et Skolebyggeri for Øje. Da den paagældende Grund viste sig for lille til Formaalet, erhvervede Kommunen i 1937 et Areal af Gaarden Mariedals Jorder, der tilhørte Københavns Kommune, og paa denne Grund blev Grundstenen til en stor, moderne Skole nedlagt d. 5. Februar 1938.

Hendriksholm Skole.

Skolen, der fik Navnet Hendriksholm Skole, blev indviet d. 31. Marts 1939 af daværende Undervisningsminister Jørgen Jørgensen. Den indeholder bl. a. seksten Klasseværelser, otte Særlokaler og to Gymnastiksale, ligesom der ved Skolen er opført Tjenesteboliger for Overlærere og Skolebetjent.

I Medlemsbladet for Rødovre Skoles Elevforening har en af de Lærere, der har virket ved Rødovre Skolevæsen i mange Aar¹¹⁰), fortalt en Række muntre Træk fra Skolelivet lige efter den første Verdenskrig:

»Man drømmer sig engang imellem tilbage til den første Tid, man levede i Rødovre; det var lige efter den forrige Verdenskrig, da næsten alle bestemt troede, at de havde oplevet den sidste Verdenskrig. Dengang var Rødovre Skole en idyllisk lille Plet midt i store, dejlige Haver og grønne Marker, dør hvor nu Stenkolosserne og Betongården breder sig. Alt var lidt mere primitivt end nu; men dejligt var her alligevel.

Det var endnu Landsbyen, der prægede Livet herude. Op gennem Skoleindgangen — den nuværende Indgang til Kommunekontorerne — kom hver Dag Johnsgaards Kør og Heste og selvfølgelig med

OVERSIGT OVER SKOLEVÆSENETS UDVIKLING:

(H. = Hendriksholm Skole. — I. = Islev Skole. — R. = Rødovre Skole.)

Aar	Indbygger- Antal pr. $\frac{1}{11}$	Elevantal pr. 31. Decbr.				Antal Klasser pr. 31. Decbr.				Kommun. Nettoudgift. til Skolevæsen i Regnskabsaaret
		H.	I.	R.	I alt	H.	I.	R.	I alt	
1901 *)	716	—	—	81	81	—	—	2	2	2.927 1901
1902	—	—	—	83	83	—	—	3	3	3.101 1902
1903	—	—	—	81	81	—	—	3	3	3.338 1903/04
1904	—	—	—	84	84	—	—	3	3	3.016 1904/05
1905	—	—	—	82	82	—	—	3	3	4.121 1905/06
1906 *)	890	—	—	92	92	—	—	3	3	3.458 1906/07
1907	—	—	—	92	92	—	—	3	3	3.542 1907/08
1908	—	—	—	89	89	—	—	3	3	4.569 1908/09
1909	—	—	—	95	95	—	—	3	3	3.707 1909/10
1910	—	—	—	90	90	—	—	3	3	4.305 1910/11
1911 *)	1.072	—	—	97	97	—	—	3	3	4.173 1911/12
1912	—	—	—	90	90	—	—	3	3	3.759 1912/13
1913	—	—	—	108	108	—	—	3	3	5.105 1913/14
1914	—	—	—	142	142	—	—	3	3	4.414 1914/15
1915 *)	1.581	—	—	161	161	—	—	5	5	4.993 1915/16
1916	—	—	—	166	166	—	—	5	5	5.597 1916/17
1917	—	—	27	148	175	—	2	5	7	12.334 1917/18
1918	—	—	36	156	192	—	2	5	7	15.543 1918/19
1919	—	—	32	147	179	—	2	5	7	18.740 1919/20
1920	—	—	49	140	189	—	2	5	7	21.700 1920/21
1921 *)	1.643	—	45	155	200	—	2	5	7	26.807 1921/22
1922	—	—	55	164	219	—	2	5	7	20.959 1922/23
1923	—	—	65	190	255	—	2	5	7	32.899 1923/24
1924	2.825	—	70	251	321	—	2	6	8	26.362 1924/25
1925	3.197	—	71	288	359	—	3	6	9	29.644 1925/26
1926	3.533	—	71	323	394	—	3	9	12	40.439 1926/27
1927	4.084	—	81	413	494	—	3	11	14	51.991 1927/28
1928	4.550	—	90	500	590	—	3	14	17	54.775 1928/29
1929	5.201	—	111	584	695	—	5	16	21	85.085 1929/30
1930	5.836	—	113	671	784	—	5	20	25	90.753 1930/31
1931	6.324	—	117	770	887	—	5	22	27	121.316 1931/32
1932	7.036	—	154	836	990	—	6	23	29	122.220 1932/33
1933	7.837	—	184	879	1063	—	6	26	32	128.194 1933/34
1934	8.477	—	200	879	1079	—	7	27	34	134.210 1934/35
1935	9.233	—	211	909	1120	—	7	28	35	160.677 1935/36
1936	9.958	—	242	952	1194	—	7	29	36	187.843 1936/37
1937	10.621	—	266	962	1228	—	11	31	42	278.860 1937/38
1938	11.351	—	284	984	1268	—	12	34	46	273.773 1938/39
1939	12.041	398	316	644	1358	15	12	22	49	375.645 1939/40
1940	12.516	398	337	692	1427	14	13	25	52	403.505 1940/41
1941	12.618	411	328	760	1499	13	13	27	53	422.048 1941/42
1942	13.223	432	326	787	1545	14	13	27	54	429.377 1942/43
1943	13.878	485	305	860	1650	15	12	30	57	461.559 1943/44
1944	14.550	532	374	860	1766	18	14	32	64	494.992 1944/46
1945	14.812	597	392	822	1811	22	15	31	68	554.711 1945/46

*) pr. $\frac{1}{2}$.

en Skoledreng paa hver Hest. Det var en eftertragtet Tjans at ride dem i Marken forbi beundrende Kammerater. Marken var dør, hvor Sportspladsen nu er, og saa fredeligt var der, at Viben hvert Aar rugede sit Kuld ud i en lille, sumpet Lavning derude. Den herskede enevældigt dør, gik paa Vingerne og skældte frygteligt ud, naar vi vovede os ind paa dens Enemærker. Vi erobrede dog et Stykke af Marken til Fodboldplads; puklet var den, og en Ko og et Par genstridige Tyrekalve maatte flyttes, naar vi skulde til. —

Byens »nye« Vandværk — der var et værre endnu — hvilket ikke vil sige det store, vi nu har, strejkede regelmæssigt, naar vi om Sommeren var mest tørstige; saa vankede der »Drinks« af en stor Mælkejunge med Vand fra en af Gaardene. Centralvarme kendte vi selvfølgelig ikke, og det var i Petroleumslampernes Tid. De store Ovne i Skolestuerne skulde fyres op i god Tid hver Morgen, altsaa maatte Læreren tidligt ud af Fjerene; men til Gengæld saa man ogsaa lutter glade Ansigter, naar Børnene kom ind i den gode Varme. Lidt strengere var Maskerne, naar Turen gik over i Gymnastiksalen, som ingen Ovn havde.

Om Vinteren levede vi næsten som paa en Ø. Jyllingevej eksisterede ikke. Dæmningen var nærmeste Forbindelse til Byen; men ofte stod Vandet fra Søen helt ind over den — hele Engen var jo oversvømmet hver Vinter. Vi kunde selvfølgelig komme ad Roskildevej, endda kørende i Iversens ældste, forhistoriske Rutebil. Den vilde vække vild Opsigt nu — og vi med — naar vi en Vinteraften kørte hjem, raslende, bumpende over Vejens Huller, med Petroleumslampen dinglende i Loftet og i Halm til op over Knæene.

Men Forholdene forandredes ret hurtigt og voldsomt. Der kom en Række Aar, hvor en Bølge af nye Elever skyllede ind over Skolen. Fra forskellige Steder kom de, sjældent to fra samme Skole, og fyldte Klasserne til Randen. Det kneb med Pladsen — indtil 50 Elever i Klassen — og det kneb med at faa disse for hinanden fremmede Elever til at arbejde sammen. Den vældige Tilgang medførte hurtigt flere Bygninger, Klasser og Lærere. Først for faa Aar siden er der kommet lidt mere Ro over vor Skole og dermed ogsaa større Mulighed for at skabe gode Traditioner«.

Den stadige Udvidelse af Lærerkræfterne voldte ingen Vanskeligheder; der var Masser af Ansøgninger og mange personlige Henvendelser, saa der var rig Lejlighed til at prøve ens Menneskekundskab ved Ansættelserne. Det var dog ikke alle Sogneraadsmedlemmer, som

var glade for at skulle foretage et Valg, og ved en Lærerindstilling var der et kendt Medlem af Sogneraadet, der foreslog, at man skulde kaste alle Ansøgningerne i Luften og vælge den første, som faldt ned.

I 1901 havde Kommunen kun een Skole med 81 Elever. I 1945 var der tre Skoler med 1811 Elever, og Lærerpersonalets Antal var steget fra 2 til 64. Undervisningsmæssigt set har Skolevæsenet i disse Aar gennemgaaet Udviklingen fra landsbyordnet til købstadordnet; allerede i 1926 blev Rødovre Skole købstadordnet med kgl. udnævnt Overlærer, og i 1929 kom det samme til at gælde for Islev Skole. D. 1. April 1938 blev der oprettet Eksamensmellemskole ved Rødovre Skole, hvor der nu er Mellemskoleklasser paa alle Trin og Realklasse. D. 1. Februar 1940 blev der udnævnt en Skoleinspektør for Kommunens samlede Skolevæsen, og dette Embede blev beklædt med daværende Overlærer ved Islev Skole Johannes Peder Pedersen. Ved Hendriksholm Skole blev der fra 1. April 1944 oprettet Eksamensmellemskoleafdeling. I 1917 gennemførtes en Skolelægeordning, og fra 1. April 1943 har der været Adgang for alle nyindskrevne Børn til gratis Tandlægebehandling. Vedrørende Børnebibliotekerne henvises til Afsnittet om Biblioteksvæsenet.

Efter Søren Abrahamsens Død blev Johannes Kristian Hansen kaldet til Førstelærer ved Rødovre Skole d. 1. April 1913. Han er født d. 23. April 1879 i Mullerup paa Fyn og blev dimitteret fra Jelling Seminarium 1900. Fra 1. September 1900 til 31. Januar 1901 var han Hjælpelærer i Haldagerlille, og fra 1. Februar 1901 til 31. August 1905 Andenlærer i V. Hæsinge og Enelærer i Kragelund ved Lunderskov fra d. 1. September 1905 til 31. December 1906; derefter Enelærer i Trunderup fra d. 1. Januar 1907 til 31. Marts 1913. Fra 1. September 1926 modtog han kgl. Udnævnelse som Overlærer for Rødovre Skole og virkede her til sin Afgang d. 31. December 1944. Han blev gift d. 9. September 1905 med Inger Aagaard Hansen, født d. 10. September 1878 i Rolfsted som Datter af Gdr. Anders Hansen, død d. 24. Oktober 1941 og begravet paa Rødovre Kirkegaard.

Til hans Efterfølger som Overlærer ved Rødovre Skole udnævntes fra 1. August 1945 Skoleinspektør Johannes Peder Pedersen. Denne er født d. 5. April 1887 som Søn af Smedemester Anders Pedersen, Hammersholt, og blev dimitteret 1909 fra Haslev Seminarium. Efter at have været Hjælpelærer i Haarup ved Brædstrup fra 1. September 1909 til d. 22. August 1910, blev han Vikar i Andenlærerembedet i Rødovre d. 23. August s. A. D. 1. Oktober 1910 blev han fast an-

sat i samme Embede, og da Islev Skole blev opført, blev han Ene-lærer der fra 1. Maj 1917. D. 1. September 1929 blev Johannes Peder Pedersen kgl. udnævnt til Overlærer for denne Skole og blev fra 1. Februar 1940 tillige udnævnt til Skoleinspektør ved Kommunens samlede Skolevæsen. Han blev gift d. 15. Juni 1913 med Therese Johanne Gunild Johansen, født d. 22. Februar 1888 som Datter af Kaffebrænder August Johansen, København.

Til Overlærer for Hendriksholm Skole blev Hans Ejnar Hasland udnævnt d. 1. April 1939. Han er født d. 7. Juli 1894 som Søn af Forpagter Anders Nielsen, Aaderup, og dimitteredes i 1918 fra Jonstrup Seminarium og ansat fra d. 13. Juni 1918 til 30. September 1928 ved Næstved Skolevæsen, da han d. 1. Oktober blev fast ansat ved Rødovre Skole. I 1935 udnævntes han til Viceinspektør fra 1. Oktober at regne. Blev gift d. 8. Juli 1928 med Kamma Jensen, født d. 19. Oktober 1899 som Datter af Skomagermester Chr. Jensen, Bælum, død d. 24. November 1941 i Rødovre og begravet d. 30. November paa Vestre Kirkegaard. Indgik andet Ægteskab d. 26. April 1945 med Sigrid Kristensen, Enke efter Kontorchef E. Oldin, født d. 13. Marts 1901 i Dysted som Datter af Forstander M. K. Kristensen.

Ved denne Fremstillings Afslutning er Overlærerembedet ved Islev Skole vakant. For Lærerpersonalet i det hele taget gælder det, at det i lønmæssig Henseende er ligestillet med Lærerne ved Københavns Skolevæsen.

Naar Rødovre Skolevæsen d. 22. November 1948 kan fejre sit 200 Aars Jubilæum, har det gennemgaaet en Udvikling, som man ikke kunde drømme om ved Oprettelsen af den første, beskedne Skole. Mange Vanskeligheder har der været at kæmpe med og ikke mindst i den sidste Menneskealder, hvor Skolevæsenet fuldstændig har ændret Karakter; men de er altid blevet overvundet, og efter alt at dømme vil de sidste Aartiers hastige Vækst fortsætte endnu et Stykke ud i Fremtiden.

BIBLIOTEKSVÆSENET

Det ældste Bibliotek i Rødovre Kommune gaar tilbage til Midten af forrige Aarhundrede under Navn af Rødovre Læseforening. Senere ændredes Navnet til Rødovre Folkebogsamling, og hertil sluttede sig Islevmark Folkebogsamling i 1917. De to Folkebogsamlinger, der var beregnet for voksne, ejedes af Biblioteksforeninger og blev opretholdt dels ved Medlemsbidrag, dels ved Tilskud fra Stat og Kommune. Et Børnebibliotek blev i 1905 oprettet ved Rødovre Kommuneskole, og ved Opførelsen af Kommuneskolen i Islev i 1917 oprettedes ligeledes en Bogsamling for Børnene paa denne Skole.

Det gælder om alle disse Biblioteker, at de arbejdede med meget smaa Midler; saaledes balancerede Regnskabet for Rødovre Folkebogsamling for Aaret 1930—31 med 233,14 Kr.; heraf udgjorde Medlemsbidrag 62 Kr., Tilskud fra Staten 38 Kr. og Kommunens Tilskud 100 Kr. Der anskaffedes i alt 13 Bd.

Da Befolkningsantallet paa samme Tidspunkt udgjorde 5836 og var i rask Stigning, magtede Bibliotekerne ikke at tilfredsstille Trangen til Læsning, og der blev fra forskellig Side gjort Forsøg paa at gennemføre en Nyordning. D. 25. Februar 1931 afholdt Rødovre socialdemokratiske Vælgerforening og Danmarks socialdemokratiske Ungdomsforening, Rødovre Afdeling, et Møde paa Damhuskroen til Drøftelse af Biblioteksvæsenet, og hertil var foruden Kommunalbestyrelsen Bibliotekskonsulent J. Banke og Overlærer Johs. Hansen, der ledede Rødovre Folkebogsamling, indbudt. Resultatet af dette Møde blev, at Kommunalbestyrelsen vedtog at overtage Rødovre Folkebogsamling og fra 1. Oktober 1931 at oprette et kommunalt Bibliotek, Rødovre Kommunebibliotek, omfattende et Bibliotek for voksne i Rødovre

Skole og et Elevbibliotek ved hver Kommuneskole. Det bestemtes endvidere, at Afdelingen for voksne skulde holdes aaben for Publikum to Aftener om Ugen i to Timer. Benyttelsen af Biblioteket var gratis. Ved Kommunens Overtagelse af Biblioteket forhøjedes dens Tilskud til 3135,68 Kr., hvoraf en Del dog anvendtes til Indretning af Lokaler, hvortil man anvendte et Klasseværelse i Portbygningen til Rødovre Skole.

Ved Nyordningen var kun Rødovre Folkebogsamling indbefattet. I 1935 bestemte Kommunalbestyrelsen sig til at aabne en Afdeling af Rødovre Kommunebibliotek i Islev med Lokaler paa Islev Skole, og efter Forhandling indlemmedes Islevmark Folkebogsamling i Kommunebibliotekets Afdeling. Der bevilgedes 1000 Kr. til Starten, og Filialbiblioteket aabnedes Tirsdag d. 21. Januar 1936 med en Aabningstid paa to Timer hver Tirsdag til at begynde med.

Den stadig stigende Benyttelse af Biblioteket medførte snart Udvidelser, og samtidig meldte Kravet om uddannet Personale sig, da Biblioteket efterhaanden ikke længere lod sig lede som Bibeskæftigelse. Efter Forhandling med Statens Bibliotekstilsyn vedtog Bestyrelsen at opslaa en Stilling for en uddannet Bibliotekar ved Biblioteket; den blev besat d. 1. Juli 1937 med Jul Pedersen, hidtil Centralbiblioteket i Thisted.

Et stadig større Budget og deraf følgende større Bogkøb fik Benyttelsen til at stige stærkt i disse Aar, og allerede i 1938 blev det nødvendigt at reorganisere Dele af Biblioteket. Navnlig gjaldt det Udlaanet til Børn, der foregik gennem Klassesæt, ligesom Børnebiblioteket paa Islev Skole stadig var uden Forbindelse med Kommunens øvrige Biblioteksvæsen. Ud fra Ønsket om at samle hele Kommunens Biblioteksvæsen i een administrativ Enhed vedtog Bestyrelsen paa et Møde d. 23. November 1938 at udvide Biblioteket, saaledes at det fra 1. April 1939 kom til at omfatte en Afdeling for voksne med Hovedbibliotek i Rødovre og Udlaansstation i Islev og en Afdeling for Børn omfattende et Bibliotek ved hver Skole med Udlaan og Læsestue samt en Centralsamling beroende i Kommunebiblioteket med mere specielle Bøger til Udlaan til Børnebibliotekerne. Til den nyopførte Hendriks-holm Skole bevilgedes en Startsum paa 2000 Kr. Børnebibliotekerne begyndte deres Virksomhed d. 1. April 1939 med en ugentlig Aabningstid paa seks Timer. Filialbiblioteket i Islev havde fra sin Aabning haft til Huse i et mindre Lokale i Islev Skole; men ved Oprettelsen af Børnebiblioteket overtog dette Filialbibliotekets Lokale, medens

Filialbiblioteket flyttede til et Lokale i den nyopførte Islev Børnehave paa Rødovrevej.

Fra 1. April 1941 blev Børnebiblioteksafdelingen udskilt fra Kommunebiblioteket som en selvstændig Institution, Rødovre Kommunes Børnebiblioteker, til Varetagelse af alt Børnebiblioteksarbejde i Kommunen. Børnebibliotekerne omfatter efter Nyordningen et Hovedbibliotek, der samtidig er Skolebibliotek for Rødovre Skole, Skolebiblioteker paa Kommunens øvrige Skoler og en Afdeling paa Fritidshjemmet.

Rødovre Kommunebibliotek og Rødovre Kommunes Børnebiblioteker er kommunale Institutioner med Statsstøtte. Det kommunale Tilskud betinger Statstilskuddets Størrelse, idet dette gives procentvis af de faste, stedlige Tilskud. Til Belysning af Bibliotekernes Udvikling skal følgende Talmateriale anføres, indtil 31. Marts 1941 omfattende baade Kommunebiblioteket og Børnebibliotekerne.

Uddrag af Regnskabet:

Aar	Kommun. Tilskud	Andre Indtægter	Statstilskud	I alt
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1931—32	3.135,68	939,32	80,00	4.155,00
1935—36	5.700,00	1.509,00	2.510,00	9.719,00
1940—41	14.990,00	947,00	10.677,00	26.614,00
1945—46	32.494,00	3.476,12	14.032,00	50.002,12

Bogbestand:

Dato	VOKSNE		BØRN				I alt
	Hovedbibl.	Islev Udst.	Centralsml.	Hendr. Sk.	Islev Sk.	Rødovre Sk.	
	Bd.	Bd.	Bd.	Bd.	Bd.	Bd.	
¹ / ₄ 1932	821					552	1.373
¹ / ₄ 1936	1.169					821	1.990
¹ / ₄ 1941	6.115	685	62	903	483	1.407	9.655
¹ / ₄ 1946	10.598	1.676					12.274

Laanertal:

Dato	VOKSNE		BØRN			I alt
	Hovedbibl.	Islev Udst.	Hendr. Sk.	Islev Sk.	Rød. Sk.	
	Pers.	Pers.	Pers.	Pers.	Pers.	
¹ / ₄ 1932	210				411	621
¹ / ₄ 1936	489				419	908
¹ / ₄ 1941	1.772	219	323	189	417	2.920
¹ / ₄ 1946	2.249	385				2.634

Bogudlaan:

Aar	VOKSNE		BØRN			I alt Bd.
	Hovedbibl.	Islev Udlt.	Hendr. Sk.	Islev Sk.	Rød. Sk.	
	Bd.	Bd.	Bd.	Bd.	Bd.	
1931—32	3.240				3.103	6.343
1935—36	8.090				4.762	12.852
1940—41	45.915	4.359	5.566	6.807	7.076	69.723
1945—46	56.466	9.956				66.422

For Børnebibliotekernes Vedkommende skal anføres Oplysning om Virksomheden i Aarene 1941—42 og 1945—46.

Uddrag af Regnskabet:

Aar	Faste stedl. Tilskud	Andre Indtægter	Statstilskud	I alt Kr.
	Kr.	Kr.	Kr.	
	1941—42	4.189,00	0,00	2.651,00
1945—46	11.337,00	273,00	5.313,00	16.923,00

Bogbestand m. m.:

Aar	Bogbestand	Laanertal	Bog-Udlaan	Læsesalsbesøg
	Bd.	Pers.	Bd.	Pers.
1941—42	3.315	943	20.842	2.734
1945—46	6.103	1.123	19.726	3.045

Ved det samlede Biblioteksvæsen var der d. 1. Januar 1945 ansat tre Bibliotekarer, tre Skolebibliotekarer, een Kontormedhjælper foruden en Del honorarlønnet Personale.

Den første Bestyrelse bestod af Sogneraadsformand P. H. E. Klittegaard, Formand, Handelsgartner Otto Møller, Guldsmed Th. Philipson og Overlærer Johs. Hansen. Siden 1937 har Sogneraadsformand Gustav Jensen været Bestyrelsens Formand.

Som den første Leder af Kommunebiblioteket ansattes Lærerinde Frk. G. Lydik fra 1. August 1931; men allerede næste Aar anmodede Frk. Lydik Bestyrelsen om at blive fritaget for Arbejdet som Bibliotekar. Til ledende Bibliotekar udnævntes fra 1. September 1932 Kommunelærer Jens Jensen, der beklædte denne Stilling til 31. Marts 1939, fra hvilket Tidspunkt han fratraadte som Kommunebibliotekar og udnævntes til Skolebibliotekar ved Rødovre Skole. Fra 1. April 1939 har Jul Pedersen været ledende Bibliotekar. Han er født d. 25. December 1909 i Aarby Sogn ved Kalundborg som Søn af Landmand Jørgen Pedersen. Efter Studentereksamen og Studier ved Københavns Universitet blev han Elev ved Kalundborg Centralbibliotek og

bestod Bibliotekareksamen i Marts 1934 fra Statens Biblioteksskole. Efter at have gjort Tjeneste ved Københavns Kommunebiblioteker og ved Centralbibliotekerne i Odense og Thisted kom han d. 1. Juli 1937 til Rødovre Kommunebibliotek.

I Løbet af faa Aar har Biblioteksvæsenet gennemgaaet en rivende Udvikling og har ganske sprængt sine Rammer. Den vigtigste Opgave i Fremtiden vil være at skaffe andre og større Lokaler til Virksomheden.

Rødovre Kirke.

RØDOVRE KIRKE

Kirken¹¹¹⁾ ligger i den gamle Rødovre By i den sydlige Del af den fordum langstrakte Landsby. Den er omgivet af den store Kirkegaard, der hegnes dels af en nyere Mur af Kampesten, dels af en hel ny Teglstensmur. I Nord findes to Kørelaager med Piller af Tegl og en nyere i Vest med Piller af Granit. Bygningen bestaar af et Langhus fra 1664, et Vesttaarn fra 1837 og et Vaabenhus i Nord fra Begyndelsen af 1800tallet. Af den Kirke, der blev opført omkring Aar 1200, og som blev tillagt Frue Kirkes Kollegiatkapitel i København i 1209¹¹²⁾, findes kun Murrester tilbage.

I den store Kamp om København under Svenskekrigen 1658—60 laa Omegnens Landsbyer i selve Frontlinien. Som det ofte er sket, at et ærværdigt, historisk Mindesmærke fra gammel Tid er blevet ødelagt ved en Krigs Hærgen, saaledes blev den ældste Kirke i Rødovre Offer for Svenskekrigen. Under Belejringen af København opførte Svenskerne en stor, befæstet Lejr i Brønshøj, hvortil de tog Materialerne fra Bygningerne i Omegnen. Selv ikke Kirkerne blev skaanet, men man tog Materialer fra Brøndbyøster, Hvidovre og Rødovre Kirker til Lejren. Præsten Henrik Madsen Wallensbech, der var født ca. 1630 i Vallensbæk, og som opholdt sig i København under Belejringen, omtaler i sin *Diarium obsidionis*¹¹³⁾ Nedbrydningen af disse tre Kirker under 5. November 1658, og i det Vers, han i sin Dagbog skrev til denne Dato, siger han, idet han først omtaler Ankomsten af den hollandske Flaade:

Tvende Bønder her indkommer,
Sagde Svecus sidst i Sommer,
Deres Kirke har nedbrudt.

Han tilføjede i en Note, at det var Brøndbyøster Kirke, og at Rødovre og Hvidovre Kirker siden led samme Skæbne.

Den daværende Sognepræst til Rødovre Niels Sørensen skriver i sit Brev til Kongen d. 6. August 1660, at Svenskerne »ikke forskaanede Guds Tempel, Rødovre Kirke, men den jammerligen tilgrunde devasterede og ødelagde«¹¹⁴).

Vi har i Dag ingen Beskrivelse af den gamle Kirke, og intet Billede findes af den, kun enkelte Sten er blevet tilbage og fortæller os, at den hovedsagelig har været opført af store, røde Munkesten. Herved faar man et Fingerpeg i Retning af den Tid, hvor den ældste Kirke blev bygget. Ligesom selve Ordet Tegl er et latinsk Laaneord, er ogsaa Kunsten at brænde den kommet til os udefra, fra dens europæiske Hjemland Italien. Der findes Ligheder mellem flere nordiske Kirker og italienske, og Bygmestre fra Italien har været i Kirkens og Stormændenes Tjeneste. I særlig Grad blev det nye Materiale benyttet af Hvideslægten, saaledes ved Esbern Snares stolte Kirke i Kalundborg og Klosterkirken i Sorø. Biskop Absalon havde en »Teglmester« i sin Tjeneste, og man har sikkert Lov til at henhøre Bygningen af den nu forsvundne Rødovre Kirke til Valdemarernes Tid omkring Aar 1200.

Efter Krigens Afslutning var der forskellige Planer om Sognets Skæbne, da det nu var uden Kirke. Saaledes foreslog Sjællands Biskop Hans Svane, at Sognet skulde henlægges til Brønshøj og Beboerne søge Kirke dør, medens en anden Plan, der skyldes Bent Olufsen, Sognepræst ved den saakaldte »nye Kirke« uden for Nørreport og til Hvidovre, gik ud paa at henlægge Rødovre til Hvidovre Sogn. Bent Olufsen havde mistet begge sine Kirker under Københavns Belejring og indgav ovennævnte Forslag til Konsistorium, men Forslaget havde ingen Fremgang¹¹⁵).

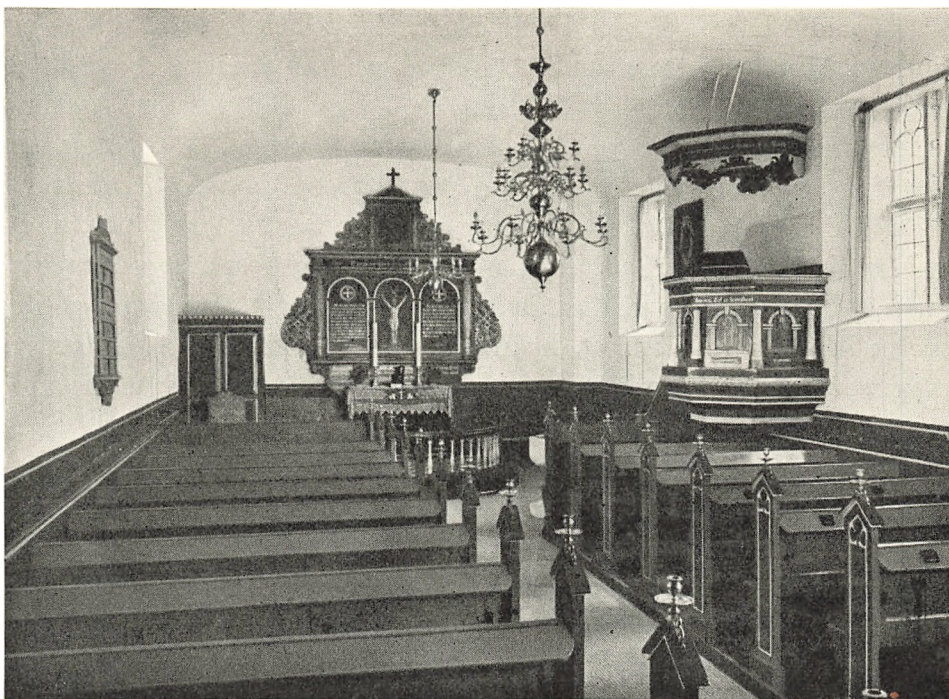
Man tog energisk fat paa at bøde paa Krigens Ulykker, og i Konsistoriums Akter fra d. 10. Oktober 1660 hedder det saaledes om Hvidovre Kirkes Genopbygning: »(Be)Sluttet at Hvidovre Kirkes Bygning straks skal foretages og inden Vinteren forfærdiges, om det nogenledes kan være muligt, med mindre Menigheden denne Vinter over kan hjælpe sig i det Hus, som af Præsten Hr. Bent er opbyggt. Kirken skal bygges paa det Sted, som den tilforn stod, og hvis af Muren, som endnu staar, dertil at bruges, med hvis Sten og Kalk, som der findes og brugelig er«.

Paa samme Maade bar Kronen sig ad med Rødovre Kirke. Baade

Rødovre Kirke før Reguleringen af Rødovrevej.

Frederik III og Dronning Sofie Amalie og deres Børn og en Del høje Embedsmænd skænkede Penge til Kirkens Genopførelse, og i Løbet af Sommeren 1664 blev den opført helt fra Grunden. Tegningen til Kirken skyldes Kongens Bygmester Albertus Mathiesen og en Murmester fra København, Truggels (Troels) Steffensen udførte Arbejdet. I Murmesterens Indberetning skriver han, at han maatte »den gamle Grundvold jævne oc opmure oc flid till Rette«, eftersom Kirken »tilforn haver vaaren u Jeffn, Endeel ud ad oc Endeel Innd aad, saa jeg nu maatte fløtte grunden, som paa Steeden Stoed med Stoer Arbeyde, dog endeel Store Steen i Bland, som iche kunde Offuer Kommis, saa de maatte bliffue der paa Steedet, oc der Aff Be(meld)te gammel Steen gjøre de Benche Runden om i Kierchken«. Hermed sigtes til den lave Murbænk, der endnu kan ses langs Kirkens Østvæg. Ved Anlæggelsen af Gravsteder er man stødt paa svære Kampesten i en Afstand af 3—4 m fra den nuværende Kirke. Det drejer sig herved aabenbart om Rester fra den ældste Kirke, som ved Rydningen af Grunden er blevet nedgravet ved Siden af Kirken. Ved en Begravelse paa Kirkegaarden i Familiegravstedet til Rødovregaard stødte man paa uhyre Mængder af Sten, der blev gravet op og anvendt i Grunden til den nuværende Hovedbygning til Rødovregaard, som blev opført i 1878. De skriver sig muligvis fra det ældre, nedrevne Taarn.

Det indre af Kirken.

Den nuværende Kirke er saaledes opført paa den gamle Kirkes Plads og hviler paa den gamle Syld af Kampesten, som blev delvis omsat ved Opførelsen. Kirken er helt af Tegl, dog saaledes, at omtrent de to nederste Meter af Murene er af Munkestensbrokker fra den nedbrudte Kirke, medens den øverste Del af Murene og Vesthjørnerne, der er ommurede, er af smaa, gule Sten. Kirken har tre Vinduer mod Syd og to mod Nord, hvorover der ses oprindelige Kurvehanksbuer, som dog sikkert kun er Prydstik over de fladt afdækkede Vinduer. I Muren over Vaabenusloftet lige over Indgangsdøren til Kirken ses en Udsparring, hvori den paa Taarnets Vestsides anbragte Stentavle har haft sin oprindelige Plads. Tavlen blev lavet ved Kirkens Opførelse og bar Frederik III.s og Sofie Amalies kronede Navnetræk foruden nogle Rim i forgyldte Bogstaver. Den nederste Del af Tavlen er nu dækket af en Plade, der angiver Opførelsesaaret for Taarnet. Hver Langmur har otte gamle Jernankre og derover en Gesims paa tre Afsætninger. Gesimsen løber omkring Hjørnerne og fortsætter op langs Gavltrekanterne, hvoraf den østre har en lille, falsset Rundblending.

Indvendig har Kirken et fladhvælv, gipset Bræddeloft; mod Vest findes i Muren en stor, rundbuet Blænding, som maaske er en tidlig lukket Arkade til det i 1836 nedrevne Taarn. En tilmuret Aabning i Blændingens Bund gav 1808 Adgang til Taarnet. I 1836 paabegyndtes Opførelsen af et nyt Taarn paa Kirkens Vestside til Afløsning af et ældre Taarn. Biskop Mynster fortæller herom i sine Optegnelser fra sin Visitats i 1836, at et nyt, smukt Taarn er under Bygning, medens han betegner Kirken indvendig som meget simpel, og at det endnu ikke var ret bestemt, hvad der videre skulde foretages. Kirken maa være blevet underkastet en grundig Istandsættelse, idet Mynster ved sin anden Visitats i 1844 skriver, at Rødovre Kirke nu er en meget smuk lille Kirke, i fuldkommen Stand, og navnlig er Kirkegaarden særdeles smuk. I 1853 fremhæver Biskoppen, at Kirken er meget velholdt, og at den har faaet et Orgel.

Taarnet, der blev færdigbygget i 1837, er opført af smaa, gule Sten og har Gavle i Syd og Nord; det nederste Stokværk springer en halv Sten frem for de tre overliggende, der markeres ved fremspringende Murbaand. Underetagen har en fladbuet Dør i Vest. De to Mellemstokværks Aabninger i Syd, Vest og Nord er rundbuede, og Klokkestokværket har i Syd og Nord rundbuede Tvilling-Glamhuller med cirkulær Topluge i rundbuet Blænding og i Øst og Vest tre rektangulære Glamhuller. Taarnet har Falsgesims og glatte Gavle. Paa Vestsiden mellem tredie og fjerde Stokværk sidder den tidligere omtalte Tavle. Vaabenhuset, der er fra nyere Tid, er bygget af smaa, gule Sten med en fladbuet Dør mod Nord og to fladbuede Vinduer i Vest og Øst.

I 1737 blev Kirkens Blytag erstattet med Tegl, og i 1904 fjernede man den store Ligsten, som nu er opstillet ved Kirkens Nordmur, fra Korgulvet. I det Ydre har man skiftet i Farverne, idet Kirken i Perioder har været skiftevis rød- og hvidkalket. Nu har man givet den en stærk, rød Farve, og Vaabenhusets Skifertag er blevet erstattet med Tegl, saaledes som selve Kirkens Tag var blevet det nogle Aar forinden.

Kirkens Inventar er beskedent og bærer Præg af de fattige Tider, hvori det blev anskaffet. Altertavlen, der staar paa et Alterbord af Brædder, er et Arbejde fra Høj-Renaissancen fra 1594. Storstykket er delt i tre rundbuede Felter, der adskilles af Pilastre med nyere paa-sat Ornamentik i Renaissancestil, og flankeres af to massive, joniske

Prædikestol.

Halvsøjler med Fladsnitsprydbælter; mellem Buerne sidder to vistnok nye Englehoveder. Postamentet svajer ved Siderne ind med en lille bladsmykket Volut; Frisen flankeres af diminutive Løvemasker. Storvingerne er overvejende dekoreret med slynget Kasetteværk, der udgaar fra en halv Solsikke, udfyldt med smaa Frugtbundter; forneden er der et lille Draperihoved. Vingerne ender opadtil i en Roset, nedadtil i en Ko-Klov. Topstykket, som indeholder et fladbuget Felt, flankeres af toskanske Halvsøjler og krones af en flad Trekantgavl med et nyere Kors. Topvingerne har Volutfladsnit; i en Oval staar det reliefskaarne Aarstal. I Storstykkets Felter er nu indsat Kobberplader, den midterste med et Maleri, Kristus paa Korset, malet af A. Dorph 1886, Sidefelternes med Skriftsprog i gylden Fraktur paa sort. Topfeltet har et Maleri af Kristus i Gethsemane. To Egetræsplader, hvorpaa der er malet Billeder, et større fremstillende Kristi Opstandelse og et mindre gengivende Kristus i Gethsemane, har før siddet i Altertavlens Midtfelt og i Topstykket. De hænger nu paa Kirkens Syd-væg. Sidefelterne med Indskrift i Guld paa sort Bund laa en Tid paa Vaabenhusloftet, men er nu forsvundet. Tavlen stafferedes i 1904, overvejende brun med gyldne Ornamenter og rød Bund i Kasetteværket. 1664 fik Snedker Radtge Holst Betaling for at lægge et Dække paa Alterbordet, opsætte Altertavlen »und ein Taffel darin«; en tysk Maler fik 6 Rdlr. »for at fly en Del paa Altertavlen og ellers en Historie oven i Alteret at male og udstaffere«.

Kalken er fra ca. 1700, med seksdelt Bukkelfod over seksdelt Fodplade med sekskantet Skaft og fladtrykt Knop med indpunslede Tunger paa Under- og Oversiden. Bægeret er af nyere Dato. Disken er fra 1775 med graveret Cirkelkors paa Randen og under Bunden indprikket PH 1755, Mestermærke 1754 for Christopher Jonsen, København. Alterstagerne blev købt 1661 hos Jørgen Rotgieter i København for 5 Rdlr.; Stagerne er gotiske fra ca. 1575. Den lave, skarpkantede Fodskaal og den tilsvarende, krenelerede Lyseskaal gennembydes af korsstillede Huller. Skaftet er cylindrisk med tre Ringe. En lille Krucifiksgruppe af Træ stod endnu i 1914 paa Alteret, men er nu forsvundet. Altersranken er fra ca. 1830 med Træbalustre. Døbefonten er et moderne Arbejde i Faksekalksten. Daabsfadet er fra 1829 af Tin mærket med Københavns Vaaben og »Krontin« samt Mestermærke: A. C. Dahlgreen 1824. I 1661 anskaffedes »til Menighedens Nytte og Brug« et stort Messingbækken, der ligesom en Fontelukkelse af Eg, der bekostedes i 1662, ikke findes mere.

Prædikestolen er lavet af Radtge Holst 1664 for 36 Daler. Den be-
staar af fire Fag med rundbuede Portalfelter, som har glatte Pilastre
uden Baser og med grove, falsede Kapitæler, der løber helt ud til
Fagets Yderkanter. Det glatte Bueslag har en Topslutsten og i Bue-
vinklerne volutslyngt Bladværk. Paa Hjørnerne staar enkle, halvrunde
Søjler med cylindrisk Kapitæl og Base. Store Dele af Træværket,
baade Gesimsen med Tandsnit, den svære, stærkt udragende Under-
gesims, den ottekantede Bæresøjle og vistnok Portalernes Fodstykker
synes fornyet ved Aar 1800. I Buefelterne er Malerier af de fire Evan-
gelister. Den ottekantede Himmel har udsavede Nedhæng og gen-
nemløbende Frise, men savner Topstykker. Stolen har en Staffering
fra 1904, der svarer til Stolestaderne og Orglet, rød, hvid og grøn. Un-
der Prædikestolshimlen findes en malet Due.

Stolestaderne er fra ca. 1850. Paa Vaabenhusloftet staar en gammel
Ligskammel fra 1723 med RO BAD 1723 skaaret paa den ene Side
og DH BC 1842 malet paa den anden. Kirkens Klokker er begge af
nyere Dato. Den ældste er støbt 1836 af Gamst og den yngste fra 1936,
støbt af Løw. Der knytter sig det Sagn til den gamle Kirke, at Sven-
skerne under Københavns Belejring tog dens Klokker og vilde sende
dem til Sverige, men at Skibet forliste paa Overfarten.

Ved Nedrivningen af Rødovre gamle Skole kom en hel Del Munke-
sten, som havde været indmuret der, for Dagens Lys. Traditionen vil
vide, at det er Sten fra den gamle Rødovre Kirke, der var blevet ført
til Brønshøj til Svenskerne Lejr og atter var ført tilbage til Rødovre
og brugt ved Opførelsen af Skolebygningen. En Del af disse Sten
blev købt af Gdr. Chr. Sørensen, Rødovregård, og brugt til Opførel-
sen af den Havemur, der vender ud til Bagsøen. En anden Del blev
brugt til en Brønd paa Kirkegaarden. Denne Brønd, som er udført
efter Tegning af Arkitekt G. Ponsaing, blev indviet Søndag d. 17.
September 1944. Disse Sten stammer dog ikke fra Rødovre Kirke,
men er Materiale fra et Begravelseskapel ved Brønshøj Kirke. Da
der skulde opføres en ny Skolebygning i Rødovre i 1812, og man paa
samme Tid havde bestemt sig til at nedrive Kapellet, skænkede Bi-
skop Münster Stenene og Tømmeret fra Kapellet til Skolebygningen.
Da Begravelseskapellet var opført før Svenskekrigen, er det saaledes
udelukket, at der kan være Tale om Materiale fra Rødovre Kirke.

Kirken overgik til Selveje d. 1. August 1934.

Ved Kirkens Nordmur blev i 1904 den tidligere i Korgulvet liggende Gravsten opstillet. Dens Indskrift lyder:

HER UNDER HUILER I HERREN ÆRLIG OC
WELACT DANNEMAND SALIG ANDERS
POULSØN KRAG FORDUM FORVALTER
OFUER IISLEMARCH HUOR HAND BOEDE OC
DØDE I SIN ALDERS 45 AAR OC I SIT ECTESKABS
17 AAR SOM HAND KIERLIGEN FREMDROG MED
SIN HUSTRUE DYD OC GUD ELSKENDE MATRO-
NE SALIG BODILD NIELSDAATER
SOM OC HER UNDER HUILER GU(D) GIFUE DENNEM
EN GLÆDELIG OPSTANDELSE PAA DOMMENS DAG.

Der er ikke noget Aarstal angivet paa Stenen, der er en gotlandsk Kalksten, 233×162 cm, med Tværnsnit i fordybede Versaler, hvoriblandt mange store Skønskriftbogstaver. I Hjørnerne findes symmetriske, fordybede Felter med store Barokblomster, mellem de nedre en Cirkel med Kranie, hvorpaa der staar et vinget Timeglas, omgivet af en Krans af indristede Laurbærgrene. Stenen skriver sig fra ca. 1700. Af de to Ægtefæller døde Hustruen først og blev begravet Palmesøndag 1693; Anders Poulsøn overlevede hende kun i kort Tid og blev begravet d. 12. Januar 1694. Han havde været Kronens Forvalter eller Engfoged over Græsmarkerne paa Islevmark.

EN EPISODE I EN DIGTERS LIV

Den 13. April 1946 fandt der en Jordfæstelse Sted paa Rødovre Kirkegaard, hvorved den sidstlevende af Hovedpersonerne i et Drama, der i sin Tid satte Sindene i voldsom Bevægelse, fandt sit Hvilested.

I mange Aar stod der paa Kirkegaarden paa den højre Side af den Gang, som fører forbi Kirketaarnet over Kirkegaarden mod Syd, to Marmortavler under et Par Syrener. Indskriften paa Tavlerne var efterhaanden halvt udvisket; men ved nøjere Eftersyn lod den sig dog tyde og lød saaledes paa den ene Sten:

Hvil i Fred.

Frk. A. Louise F. de Frankenau

* 7. April 1848

† 20. Februar 1922

Salige ere de rene af Hjertet, thi

de skulle se Gud. Matt. 5, 8.

Hun var den sidste af den ædle Slægt.

Derunder var indhugget et Vaabenskjold med et Hestehoved ovenover og i Felterne et Fabeldyr med udspilede Vinger samt to Slanger, der omslynger hinanden.

Paa Stenen ved Siden af læstes:

T. L. Hansen

* 15. Februar 1859

†

Mig fattes intet — Jesus er den gode Hyrde.
Verdens Skaber, Min Gud er mig naadig.

Man stod her over for Mindetavlerne over to Mennesker, den ene endnu levende, der ved deres Møde med en af Nordens store Digtere blev Hovedpersonerne i en menneskelig Tragedie, der satte Spor i Digterens Værker.

Hvem var Frk. A. Louise de Frankenau og T. L. Hansen?

Slægten Frankenau var indvandret fra Sachsen, hvor den borgerlige Familie Franck i 1692 blev adlet under Navnet Franck von Frankenau. Slægten talte flere fremragende Lærde og kom til Danmark med Professor Dr. med. Georg Friedrich v. Frankenau, der døde 1732. Blandt hans Efterkommere var Niels Christian Frederik Frankenau, som havde ægtet en Frk. v. Bildsøe, en Datter af en velhavende Oberst og Kammerherre. Disse, der kaldte sig Grev og Grevinde de Frankenau, købte omkring 1850 Gaarden Skovlyst, den nuværende Geelsgaard i Holte, og her voksede deres Datter Anna Louise, der var den eneste levende af i alt fem Børn, op og fik en streng, religiøst præget Opdragelse. Hun blev holdt helt afsondret fra jævnaldrende, og efter Forældrenes Død, Faderen døde i 1865 og Moderen i 1872, levede hun ganske alene paa den store Gaard.

Hun blev med Aarene noget af en Original, som kastede al sin Kærlighed paa Dyrene og omgav sig med et Kobbelt store Hunde, der var almindeligt frygtede i Omegnen. Hun mistede Sansen for Renlighed, og det gik stadig tilbage med hendes Økonomi, og da Rodet var ved at vokse hende over Hovedet, vendte hun sig til sin Halvbroder Theodor Ludvig Hansen om Hjælp. Grev Frankenau havde engang staaet i Forhold til en ung Pige, et Forhold, der fik Følger; men han fik hende i Tide gift med en Gartner Hansen, og da Barnet blev født d. 15. Februar 1859, blev det indskrevet under Navnet Hansen efter Moderens Ægtefælle. Anna Louise kendte Hemmeligheden, og da hun stod alene i Verden og ikke kunde klare Vanskelighederne

med Gaardens Drift, skrev hun til sin elleve Aar yngre Halvbroder, røbede ham Hemmeligheden ved hans Fødsel og bad ham om Hjælp. Ludvig Hansen kom som Forvalter til Skovlyst i Midten af Firserne. Han ønskede selv, at Forholdet mellem Ejerinden og ham skulde holdes hemmeligt, da han ikke vilde gaa som et Horebarn, og hun paa sin Side ønskede ikke at plette Faderens Minde. Ludvig Hansen var ikke Landmand, og det gik stadig ned ad Bakke med Ejendommens Økonomi. For at spare paa Udgiften til Tyende lod Frk. Frankenau ham tage sine Søskende til Gaarden for at klare Arbejdet, og i Aaret 1888 besluttede man sig til at leje en Del af Hovedbygningen ud, og Lejeren, man fik, var ingen anden end den svenske Forfatter August Strindberg.

Det fantastiske Menageri, som Strindberg her dumpede ind i, har han senere beskrevet i Romanen Tschandala, hvor han i en let gennemskuelig Forklædning skildrer Beboerne af Skovlyst. Et er imidlertid Digterens voldsomme Angreb særlig paa Ludvig Hansen i Romanform, noget andet er de faktiske Forhold, som nu er fuldt opklaret. Efter at de to, Digteren og Forvalteren, i lang Tid havde været meget fortrolige, kølnedes Forholdet for efterhaanden at blive meget spændt, og efter et voldsomt Optrin, hvorunder Strindberg truede Ludvig Hansen med Prygl, forlod Digteren med sin Familie Skovlyst og slog sig ned paa Nyholte Hotel. Herfra henledte han Politiets Opmærksomhed paa Ludvig Hansen som den mulige Gerningsmand til nogle Tyverier der paa Egnen, og han blev anholdt. Der fandtes imidlertid overhovedet ingen Beviser mod Ludvig Hansen, og da Strindberg fik en Tilsigelse til at møde i Retten, blev han grebet af Panik og rejste over Hals og Hoved til Berlin. Under Retsmødet anklagede en af Ludvig Hansens Halvsøstre Strindberg for at have øvet Vold imod sig, og selv om hun senere maatte tage sine Ord til sig igen, blev Sagen gjort til en stor Sensation af Pressen og sluttede først ved Strindbergs Hjemkomst fra Udlandet og Møde i Retten, hvor han erklærede, at han intet Vidnesbyrd kunde afgive mod Ludvig Hansen, hvorefter Sagen blev henlagt.

Men hermed var der ikke gjort op mellem Strindberg og Beboerne paa Skovlyst. Strindberg var optændt af Had til Ludvig Hansen, hvem han gav Skylden for den Forsmædelse, der var overgaaet ham, og han skrev nu Romanen Tschandala for at hævne sig. Som det hedder i Bogen »vilde han hævne sig, eftersom Loven ikke gjorde det, skønt Loven ellers var indstiftet for at gøre Selvtægt overflødig. Han

vilde gaa til Værks med hele sin Videns Overlegenhed, han vilde dræbe Barbaren, ikke med Krudt og Bly, men ved saadanne Midler, der ikke paadrog ham selv nogen Straf«. Tschandala var en Hævna-akt, og Strindberg naaede sit Maal. Da Ludvig Hansen hørte om Bogen, hvori han blev latterliggjort og fremstillet som Underklasse-mennesket, der vilde det ædle Menneske til Livs, bestemte han sig til selv at fremstille Begivenhederne paa Skovlyst i en Bog. Han kunde naturligvis ikke maale sig i digterisk Fantasi og Fremstillingsevne med Strindberg, og ved sin Fremgangsmaade forværrede han kun sin Sag. Han tilbød nemlig Manuskriptet til Politiet for 500 Kr., idet han i modsat Fald ikke vilde skaane Politiet i sin Omtale af dets Fremgangsmaade mod ham. Dette Skridt kostede ham Friheden, idet han blev anklaget for Pengeafpresning; men han blev dog frifundet ud fra Hensynet til, at hans Optræden var stærkt præget af Eksaltation.

Kort Tid efter maatte Skovlyst sælges, og de to Søskende flyttede til København, hvor de i mange Aar, til Frk. Frankenau døde, levede i et trofast og rørende Sammenhold. Frk. Frankenau døde d. 20. Februar 1922 og blev begravet paa Rødovre Kirkegaard. Ludvig Hansen levede i mange Aar som Eneboer i en selvlavet Hytte, men kom indtil de seneste Aar stadig og saa til Graven. Da han ikke kunde klare sig selv længere, blev han anbragt i De gamles By i København, hvor han døde d. 8. April 1946.

Som gammel Mand har Ludvig Hansen roligt kunnet tale om Begivenhederne i sin Ungdom. Affæren med Politiet har han glemt; men Strindberg glemte han aldrig. Med Tschandala følte han sig offentlig brændemærket. »Jeg er ikke bitter,« kunde han udtale, »for jeg har haft det lykkeligt trods Forbandelsen fra Strindberg. Jeg gik ganske vist rensed ud af Affæren, ingen kan sætte en Plet paa mig; men der blev noget tilbage i mit Sind, som jeg aldrig vil kunne viske ud. Jeg er »Zigøjneren«, »Zigøjneren« til jeg dør, og derfor vil jeg skjule mig for Menneskenes Ondskab, alene med mine Minder«.

Skandaliseringen forfulgte ham Livet igennem. I den ulige Kamp, han førte mod den store Digter paa et Omraade, hvor denne var den overlegne, maatte han trække det korteste Straa. Han betalte dyrt for sit Møde med Digteren, idet hans eget Liv blev lagt øde. Nu ventede ham kun Graven ved Siden af Søsteren, som han altid stod bi med den største Trofasthed¹¹⁶).

RØDOVRE PRÆSTEKALD GENNEM TIDERNE

Rødovre Kirke kan som nævnt føre sin Historie langt tilbage i Danmarks Middelalder og er blevet opført omkring Aar 1200. I Aaret 1209 blev den tillagt en Kannik ved Frue Kirkes Kollegiatkapitel som Præbende, d. v. s., at han nød Præstekaldets Indtægter mod enten selv eller ved andre at besørgede Gudstjenesten i Kirken¹¹⁷).

Paa denne Maade var Præstekaldet i lange Tider givet bort som Indtægtskilde til Indehaveren af andre Embeder, saa at Menigheden blev betjent af Medhjælpere. Medvirkende til denne Ordning har det ogsaa været, at Sognet var lille, særlig efter at Islevmark blev udlagt til Græsmark, saa at det ikke kunde lønne en egen Præst, og i de Tilfælde, hvor det var et eget Pastorat, hører vi gentagne Gange Præsten klage over de ringe Kaar, Embedet bød ham. Til den, man kan sige almindelige, Fattigdom, kom den Nød og Elendighed, som Svenskekrigen bragte over Sognet.

Sin Stilling som Præbende til Kollegiatkapitlet indtog Kaldet i lang Tid. I en Skrivelse af 4. Marts 1313 fra Biskop Olaf af Roskilde betegnes Kirken stadig som hørende til Kapitlet, og der foreligger her en Stadfæstelse af Forhold, som havde bestaaet længe¹¹⁸). Hele Middelalderen igennem varede dette Forhold. I en Fortegnelse over Kapitlets Præbender fra 1436¹¹⁹) hedder det, at Aworde øffre 5: Rødovre Præbende bestod af Rødovre Kirke, tre Gaarde i Rødovre og een Gaard i Hersted og var tillagt Dekanen Simon Petri.

Ved Reformationen kom Kaldet under Kronen, men man fortsatte med at give Embedet bort, saa at det stadig blev betjent af Kapellaner for Mænd, der i andre Embeder nød Kaldets Indtægter. Dette var saaledes Tilfældet med den bekendte Professor Erasmus Lætus,

hvem Frederik II tillagde Kaldet ved et kgl. aabent Brev af 11. Februar 1562. Det hedder heri, at Kongen har tilladt, at Doctor Rasmus Lætus, Læsemester ved Københavns Universitet, maa faa »wor och kronnenns kircke her udi worth lannd Siellannnd, wed Lanngvadtz dam liggendis, kaldis Offre« med dens Præstegaard og nyde Indtægten deraf. Han skulde enten selv forrette Gudstjenesten i Sognet eller forsyne Sognebørnene med en »god, lerd och gudfrøgtig mannd« til Kapellan. Dog skulde Erasmus Lætus først nyde Indtægten af Kaldet, naar den daværende Sognepræst fik et andet Embede.

Den Mand, der saaledes kom til at nyde Indtægten af Kaldet, Erasmus Lætus var en af sin Tids fremragende lærde. Han var født 1526 paa Ingvorstrup ved Grenaa, hvor hans Fader Mikkell Ingvorsen var Herredsskriver; hans Moders Navn var Glad og Erasmus Lætus antog det mødrene Slægtsnavn, som han brugte i en latiniseret Form, der lød mere pompøst, Cimbrius Erasmus Michaëlius Lætus. Efter Skolegang i Aarhus blev han i 1542 indskrevet som Student ved Københavns Universitet, hvor han 1544 tog den filosofiske Baccalaurgrad og 1546 Magistergraden. Efter Udenlandsrejser og Studier ved fremmede Universiteter blev han i 1554 udnævnt til Professor i Pædagogik ved Københavns Universitet, hvorfra han 1558 forfremmedes til Professor i Dialektik. Da han havde vakt Frederik II.s Opmærksomhed ved en latinsk Mindetale over Kongens Fader, fik han 1559 kongelig Understøttelse til at fuldende sin teologiske Uddannelse i Wittenberg med et fremtidigt teologisk Professorat i Udsigt. Her erhvervede han s. A. Licentiatgraden og straks efter den teologiske Doktorgrad. Inden sin Bortrejse herfra udgav han en Samling latinske Vers Bucolica, som ledsagedes af en Tilegnelse til Frederik II af Melancthon, der sagde god for Erasmus Lætus som Teolog.

Ved Hjemkomsten blev han i 1560 udnævnt til Professor i Teologi. Han nød i høj Grad Kongens Naade og fik bl. a. et Kanonikat i Roskilde foruden Rødovre Præstekald. 1561 blev han Universitetets Rektor, men maatte nedlægge sit Rektorat før Tiden, da hans Kolleger klagede over ham til Kansleren Johan Friis paa Grund af hans hovmodige og anmassende Optræden. Erasmus Lætus forspildte dog ikke derved Kongens Gunst, tværtimod blev han optaget i Adelsstanden d. 29. April 1569 »paa Grund af de Tjenester, han havde vist Kongen og Riget«. Dette gav Anledning til en Anekdote om ham, som H. F. Rørdam gengiver¹²⁰). »Saalænge Erasmus Lætus eller Glad, Professor og Poet i Kjøbenhavn, blev ved sin Profession, var han

meget æret af Slotsherren sammesteds og sattes øverst ved Taflet; men da han nu søgte at blive nobilliteret og opnaaede det, satte Slotsherren ham nederst ved Bordet og bad ham ikke fortænke sig deri: før havde han æret ham som en lærd Mand, men nu maatte han behandle ham paa Adelsvis («itzo müsse er ihn auf Adelsch tractieren»), og nu vidste han for sikkert, at hans yngste Søn var ældre Adelsmand end han, thi han var født Natten før Erasmus Lætus havde faaet sit Adelsbrev«. I 1572 søgte Lætus om et Aars Orlov og begyndte derefter et Vandreliy, der førte ham vidt omkring i Europa, samtidig med at han udfoldede en stor litterær Virksomhed paa Latin¹²¹). Af hans Værker kan nævnes en versificeret Danmarks Historie og Beskrivelse Res Danicæ, som indeholder mange Træk fra hans egen Tid. I København var man imidlertid utilfreds med hans lange Udebliven, der gik ud over Studenternes Undervisning, og paa Universitetets Forstilling blev Erasmus Lætus afskediget i 1574 fra sit Embede som teologisk Professor. Kongen gav ham til Gengæld betydelige gejstlige Forleninger, og for de Penge, Kongen havde givet ham for hans Hovedværk Res Danicæ, der var tilegnet Kongen, købte han sig en Gaard i København paa Hjørnet af Studiestræde lige over for Vor Frue Kirke. Om Sommeren boede han i Rødovre Præstegaard. Han betjente ikke selv Præsteembedet, hvilket maaske ikke fandtes passende for ham som Adelsmand, men holdt Hjælpepræster. Sit sidste Arbejde, et historisk Skrift i Anledning af Christian IV.s Fødsel og Daab, paabegyndte han her. Erasmus Lætus døde d. 9. November 1582 i København. Han nød Ry som latinsk Poet og som en Mand af megen Lærdom og Veltalenhed.

Den første Præst ved Kirken, som man kender Navnet paa, er Anders Jensen¹²²). Det er muligt, at han er identisk med den i Brevet til Erasmus Lætus omtalte Sognepræst, men han kan ogsaa have været en af dennes Kapellaner. I 1566 blev han kaldet til Melby i Strø Herred, hvor han døde i 1602.

Blandt Erasmus Lætus's Kapellaner er den mest kendte Hr. Bertel Jespersen. Han var født i Bigum i Nærheden af Hobro som Søn af Jesper Pallesen, der vistnok var Bonde. Han var maaske allerede 1573 Kapellan ved Helligaandskirken i København og har muligvis betjent Rødovre Præstekald samtidigt. At han har været Erasmus Lætus's Kapellan fremgaar af et Brev af 23. Januar 1578, der findes i Malmö Raadstuearkiv, hvori han skriver sig »Predicant i Offre øffre« og er-

klærer, at han modtager den ham af Raadet i Malmø tilbudte Præstetjeneste der i Staden, »eftersom ærlig og velbyrdig Hr. Erasmus Lætus mig det bevilget«. I Begyndelsen af 1578 blev han residerende Kapellan ved Sct. Peders Kirke i Malmø, hvor han virkede til sin Død 1613.

Han er Forfatter til en Del gudelige Skrifter, hvoraf kan nævnes Liffsens Krone, Kbh. 1591, og De Bedrøvedes Apothek, Kbh. 1611¹²³). Han var gift med Anne Tinckel, Datter af Sognepræst i Grönby i Skaane Rasmus Tinckel, og man kender af dette Ægteskab to Børn, en Datter Dorthe og en Søn Jesper. Sønnen er kendt under den latiniserede Form af sit Navn Caspar Bartholin og blev ved sine mange og vidtudbredte Skrifter navnkundig viden om, lige berømt som Filosof, Naturforsker, Læge og Teolog. I Aaret 1607 gav Borgmestre og Raad i Malmø tyve Daler af Stadens Kasse til Hr. Bertels Søn til hans Studering, og Caspar Bartholin tilegnede sin Fødeby Malmø sit første danske Skrift i 1627. Fra Caspar Bartholin nedstammer en talrig og berømt Efterslægt. Søsteren Dorthe blev gift med den berømte Astronom Professor Christen Sørensen Lomborg eller Longomontanus.

Anders Christensen Skovgaard var efter Bertel Jespersen i et Aar fra 1578—79 Erasmus Lætus's Kapellan i Rødovre. Han har efterladt sig nogle Optegnelser om sit Levned, hvori han fortæller, at han d. 26. Marts 1578, Onsdagen næst før Paaske, blev ordineret til Præst til Oure Kirke uden for København, hvor han var sal. Erasmus Lætus's Kapellan i et Aar. Han blev derefter Kapellan ved Sct. Nikolaj Kirke i København og i 1583 ved Sct. Olufs Kirke i Helsingør.

Det vides ikke, hvem der var Erasmus Lætus's sidste Kapellan i Rødovre; muligvis var det den Mand, der efter hans Død fik Embedet som Sognepræst, nemlig Anders Sørensen, der 1584 som Sognepræst i Offuer offre 5: Rødovre underskrev Hyldningsfuldmagten. Anders Sørensen fik et kgl. Brev af 30. Juli 1588 fire Læs Hø aarligt af Islevmark »til Hjælp og Rente«, som hans Formænd før ham havde haft det.

Hans Efterfølger Laurits Bertelsen el. Henriksen havde først været Kapellan hos Præsten Hr. Christoffer i Brøndbyerne. Efter dennes Død 1593 blev han Præst i Rødovre. I Anledning af Hyldningen af Prins Christian 1610 indkaldtes Provsten og to Præster af hvert Provsti, som skulde være forsynet med Fuldmagter til at handle paa de hjemmeværendes Vegne. I 1608 og 1610 underskrev Laurits Hen-

riksen Hyldningsfuldmagterne som Sognepræst i Ovre ved Dammen¹²⁴), og det er sandsynligt, at det er samme Mand, som ved en Fejl kaldes Bertelsen i 1593.

Han efterfulgtes af Christen Nielsen, der i 1617 nævnes som Sognepræst. Han skænkede 1625 100 Daler til de fattige i København¹²⁵).

D. 24. November 1619 siges Christen Mikkelsen Tidsted at være kaldet til Rødovre og samtidig at være blevet Præst i Brønshøj.

For at forbedre Sognepræstens Kaar fik Rødovre Sognekald sammen med en Del andre Præsteembeder i Sjællands Stift tildelt et Kvantum Korn iflg. et kgl. aabent Brev af 18. Juni 1632. I dette Brev til Kapitlet i Roskilde gives Ordre til, at Kapitlet skal afgive 3 Pd. Korn af Ubby Kirketiende og 11 Pd. Korn af Kapitlets anden Indkomst til Forbedring af de Præstekald, der var saa ringe, at de krævede en Forbedring. Der blev af dette Kvantum tildelt Sognepræsten til Ofre ved Dammen 2 Pd. Korn.

Hans Albertsen blev ordineret d. 29. Juni 1634 til Kapellan i Præstø og kom samme Aar til Rødovre som Sognepræst.

Han blev d. 16. Januar 1643 efterfulgt af Hans Nielsen Nachedam, der dog kun var her meget kort Tid, idet den tidligere Skibspræst Niels Sørensen blev Sognepræst d. 4. Oktober s. A. Han var fra Gulland og kaldtes jævnligt Gullandsfar eller Gotlænder. I hans Embedstid blev det bestemt, at Amagerne paa Ladegaardsmarken indtil videre maatte benytte Sognepræsten i Rødovre¹²⁶). Det hedder i Frederik III.s Skrivelse af 30. August 1654 til Lensmanden paa Københavns Slot Axel Urup: »Eftersom vi naadigst erfare, at Ny Amagers Præst paa forrige Ladegaards Marken ved Døden at være afgangen, da ere vi naadigst tilfreds, at bemeldte Amagere efter deres underdanigste Anmodning og Begjæring handle med Præsten udi Rødovre, at han paa nogle Aars Tid forretter Gudstjenesten hos dem, indtil de bedre kunne komme paa Fode og sig selv efter Privilegierne en Præst kalde og underholde. Det I dennem paa vore Vegne haver at ansige og forstændige«.

Under Svenskekrigen led Rødovre Sogn stor Overlast ved Fjendens Hærgen; saaledes blev Kirken, Præstegaarden og Størstedelen af Bøndernes Huse og Gaarde ødelagt og Materialerne anvendt til Svenskernes Lejr i Brønshøj. I sin Ulykke rettede Præsten en Anmodning til Kongen om Hjælp, hvori det hedder:

Stormægtigste højbaarne Fyrste, allernaadigste Herre og Konning.
Eftersom jeg fattige Præstemand til Rødovre paa Kjøbenhavns Len

er bleven af Fjendernes uformodelig Indfald og skadelig Overfald meget jammerligen spoleret og udplyndret, idet jeg miste al min Sæd paa Ageren, som da skulde indhøstes, alt mit Kvæg baade stort og smaat, mit ganske Bo og Boskab, saa og alle mine Bøger, dertil med Præstegaarden, paa hvis Bygning jeg noget tilforn (havde) sat en stor Del af min Formue, blev nu af Fjenden slet afbrudt og til Lejren henflyt, ja end tilmed det, som højlig er at beklage for Gud, hvorledes at de umilde Mennesker ikke forskaanede Guds Tempel, Rødovre Kirke, men den jammerligen tilgrunde devasterede og ødelagde. Hvorudover jeg arme Mand er nu paa min Alderdom kommen i allerstørste Elendighed og Fattigdom; thi jeg haver nu hverken Kirke, Hus eller Hjem, ej heller haver jeg nogen Middel til at bygge igjen, meget mindre til mit Livs Ophold og Føde.

Udi disse store Elendigheder søger jeg bedrøvede Mand næst Gud i Himlen til Eders kongelige Naade, som til en ret Fædrelands-Fader og Guds Kirkes Fosterfader, med min underdanigste og ydmygeligste Supplication om Hjælp og Trøst, at E. Maj. af kongelig Naade og Mildhed vilde af mine forberørte meget elendige Conditioner bevæges og mig arme bedrøvede Mand til noget andet Kald naadigst forhjælpe, paa det jeg kunde komme til igjen at tjene Gud i hans Kirke og Menighed, saalænge Gud vil unde mig Liv og Helbred. Jeg haver ellers intet andet lært, hvormed jeg mit Livs Føde kunde adspørge.

Og hvis det ikke saa føjelig ske kan, mig da maatte af kongelig Gunst og Naade forundes nogen Hjælp af hver Kirke i Sjælland til min store Skades Oprejsning. Eftersom tilforn er blevet de Præster, som have lidt Skade af Ildsvaade, 2 Daler eller 3 af hver Kirke naadigst af Kgl. Maj. bevilget, saa er det ikke det ulige sket med min Præstegaard, Gods og al min Formue, som er bleven af Fjendernes brændendes Vredes Ild fortæret og tilgrunde ødelagt (etc.).

Kjøbenhavn d. 6. August 1660.

E. M. tro Undersaat

Niels Søffrensen

Præst til Rødovre, m. m.

Ansøgningen er paategnet af J. Chr. v. Kørbitz, der var Lensmand i Københavns Len, og han anbefalede den paa det bedste og bevidnede Rigtigheden af det anførte. D. 14. August 1660 udgik der et kgl. aabent Brev om, at Hr. Niels Sørensen maatte nyde 1 Dlr. af hver Kirke i Sjællands Stift, som havde noget Forraad. Det har imidlertid

næppe hjulpet ham ret meget, da hele Sjælland var medtaget af Krigen, og Kirkerne næppe har haft noget Forraad. Da der ikke synes nogen Mulighed for Genoprettelsen af Præstekaldet i Rødovre, havde Biskop Svane tidligere foreslaaet at nedlægge Kaldet og henlægge Beboerne under Brønshøj. I den Forestilling, han indgav til Kongen derom, hedder det bl. a.:

Eftersom Rødoffre Kircke aff Fienden gandske er nedbrut, oc formedelst decimantes til samme Sogn hidindtil haffuer veret ickun ganske faa, ey siunis att samme Kircke paa ny skulle bliffue opbyggt, da er til Eders Kongl. Mayst. min allerunderdanigste begering, at det maatte behage E. Kongl. Mayst. forne Rødouffre at incorporere med Brønshøj Sogn paa samme Maneer, som Sogne-Præsten hidindtil nydet haffuer, eftersom begge Meenigheder tilforn langsommelig tid aff en Præst haffuer veret betient, oc Brønshøj Sogn formedelst denne Byes langvarig beleiring gandske er bleffuen forwustet, oc seen igien skal kunne komme paa fode. Hvad Præsten belanger, som en tid lang samme liden meenighed haffuer betient, oc endnu er i liffue, skal hannem icke bliffue betaget det, som hand ellers aff Kaldet billigen kunde niude.

København den 6. April 1660.

E. Kongl. Mayst. Underdanigste Tiener

Hans Svane.

D. 10. April 1660 udgik der et kgl. aabent Brev om, at Rødovre Sognemænd skulde søge Brønshøj Kirke, »indtil saalænge anderledes derom forordnet vorder, eller Rødovre Kirke igien kan vorde opbyggt, dog at Præsten til forskrevne Rødovre sin Livstid, eller saalænge indtil han anderledes kan blive accomoderet, af Kaldet (skal) nyde, hvis hannem med Billighed kan tilkomme«.

Et andet samtidigt Forslag gik ud paa at henlægge Rødovre Sogn under Hvidovre, men intet af Forslagene blev gennemført. Det lykkedes at faa Kirken genopført, og d. 2. Marts 1667 udgik der et kgl. Brev om, at Hr. Claus Pedersen, Kapellan i Brønshøj, maatte antages til Præst i Rødovre efter den »itzige« Præsts Hr. Niels Sørensens »som nu skal være hel svag«, dødelige Afgang. Claus Pedersen, Utterslev eller Mule, var Kapellan for Sjællands Biskop, der nød Indtægten af Brønshøj Præstekald. Han var ordineret hertil d. 1. Maj 1654 og omtales som »den gale og lystige Hr. Claus i Brønshøj«, hvis Fader

var Herredsfoged og boede i Utterslev. Han var gift første Gang med Else Nielsdatter og anden Gang d. 6. Juni 1676 med Kirsten Klemensdatter. Da Niels Sørensen døde i en høj Alder i Februar 1671, blev Rødovre Sogn fra 1. Marts s. A. lagt til Brønshøj som Anneks og indtog denne Stilling indtil 1904.

Ved et kgl. aabent Brev af 13. Maj 1682 blev det bevilget Superintendenten (Biskoppen) i Sjællands Stift og hans Efterfølgere, at Rødovre Sogn med alle dets Tiender samt al Præsterettighed for bestandig maatte lægges til Superintendentens Embede for at forbedre hans Indtægter paa samme Maade, som Brønshøj Sogn var lagt dertil, samt tillige være Anneks til nævnte Sogn mod, at Superintendenten holdt en Kapellan til de to Menigheders Tarv. Desuden paa hvilede det Superintendenten at holde Kirkerne vedlige og som Vederlag for Kongens Del af Rødovre Sogns Tiende vedligeholde Superintendentboligen, naar den første Gang var blevet forsvarligt repareret.

I et andet aabent Brev af 1. Juli 1712 til Biskop Christian Worm bekræftedes denne Bevilling, og endvidere henlagdes Stenløse og Annekset Veksø til Bispestolen til Refusion af de Udgifter, Biskoppen havde haft ved Reparationer paa Bisperesidensen. Naar Udgifterne paa Bispegaarden var betalt, skulde de to Kirker Brønshøj og Rødovre med deres Indkomster, Herligheder og Rettigheder fremdeles forblive ved Bispestolen, saaledes som de hidtil havde været henlagt dertil, og med Rødovre Sogns Kongetiende skulde der forholdes, som Anordningen af 13. Maj 1682 paabød det, nemlig at den skulde gaa til Bisperesidensens Vedligeholdelse.

Claus Pedersen blev efterfulgt af Oluf Olufsen Skanke, der tidligere havde været Skibspræst. Han var født i 1653 og blev Student fra Trondhjems Katedralskole 1675. I 1677 tog han Baccalaureat og blev Magister d. 17. Juni 1680. Han døde d. 1. December 1687 og blev begravet i Brønshøj Kirke, hvor hans Gravsten endnu findes. Han var gift med Dorteia Clausdatter Mule, vistnok en Datter af hans Forgænger i Embedet, og efter sin Mands Død ægtede hun hans Efterfølger Niels Hansen Glumsøe. Han var vistnok fra Glumsø-Bavelse og blev Student fra Sorø 1682. Efter sin første Hustrus Død ægtede han d. 2. Oktober 1792 Anna Margrethe Philipsdatter Fleischer, en Datter af Oberst P. Fleischer til Assendrup, død d. 4. Oktober 1722; tredje Gang var han gift med Karen..., født ca. 1660 og død i København 1737. Fra 1. Juni 1703 var Glumsøe tillige Præst for Ny-

hollænderby (Frederiksberg), som ved hans Død blev et Pastorat for sig i Forening med Hvidovre. Han var Præst for Brønshøj-Rødovre Menigheder til sin Død i 1736 og blev efterfulgt af Hieronymus Larsen Aaskov. Han var født d. 8. Februar 1709 og blev Student ved privat Dimission i 1723, Kandidat d. 30. Marts 1727, hvorefter han bl. a. var Degn i Søllerød, blev udnævnt til Sognepræst d. 12. Oktober 1736 og døde i Embedet d. 11. November 1744. I første Ægteskab var han gift med Anna Marie Urbansdatter Bruun og i det andet med H. M. R. Lange.

Hans Efterfølger var den kendteste af Sognepræsterne til Brønshøj-Rødovre Sogn Peder Lorents Hersleb. Han var født d. 7. Oktober 1718 paa Gaarden Egge i Stod Præstegjæld. Efter at være blevet undervist hjemme blev han 1733 sat i Trondhjems Katedralskole, hvorfra han blev Student 1734. Han vendte dog snart paa Grund af Fatigdom hjem fra Universitetet og forberedte sig hjemme til Præst. 1740 kom han atter til København og tog teologisk Embedseksamen d. 17. Januar 1743. Samme Aar blev han Skibspræst og kaldtes d. 20. November 1744 til Sognepræst i Brønshøj og Rødovre¹²⁷).

I sine selvbiografiske Optegnelser giver han mange interessante Oplysninger om sin Færden blandt Befolkningen, som det ikke faldt ham helt let at forstaa og omgaas. Han skriver bl. a.: »Aar 1744 blev jeg imod Formodning af min allerelskeligste Farbroder Biskop Hersleb kaldet til Sjælesørger for Brønshøj og Rødovre Menigheder heri Sjælland, hvor jeg nu paa 9de Aar har arbejdet ej uden Frugt, thi Gud være Tak, som dog lader os faa nogen Sejr i Christo, idet vi aabenbare hans Kundskabs Lugt. Siden det er begjert, at Præsterne i deres Biografier vilde tillige lade indflyde noget om deres Embeds Førelse, vil jeg førend jeg ender, give sligt i Korthed tilkjende. Men om andre ret skal kunne forstaa en anden Præsts Embedsførelse, udfordres en Slags Naturalbeskrivelse over ens Menighed, hvorpaa Embedets Førelse skal grunde sig; thi man tilstaar mig vel, at Præsteembedet maa føres anderledes ratione prudentiæ ecclesiasticæ i Norge end i Sjælland, og at en Malabarer ikke overtales paa samme Maade som en Grønlænder. Jeg nægter ikke, at jeg som en Nordmand har haft stor Umage ved at finde mig udi dette Lands Indbyggerses Sindelag og Omgjængelse, da de ganske ikke plages af Ærlighed, som de Danske selv tillægge de Norske som et Proprium Nationis, og falder det ofte en ærlig Nordmand forunderligt, at han for sin Ærlighed bliver belét af Sjælandsfarer, ja med al sin Ærlighed og Godhed bliver agtet for en Tosse. Jeg veed ikke, om jeg herudi vildfares eller ej, men mig synes,

ej andre prædominerende Affecter at finde hos Sjælandsfarer i Almindelighed end Frygt og Vrede: Frygt for Overmagten, enten de have gjort godt eller ondt; Vrede og Hævn, naar de selv bliver Overmænd, baade imod onde og gode. Jeg er falden paa denne Mening ved adskillige Exempler iblandt Bønderne baade her og andre Steder, som vise saa kjendelig Forskel paa deres Opførsel i og uden Sognet. Thi mange af dem, som inden Sognet ere blevne agtede for Exempel paa Kristendom og et anstændigt Liv, have, naar de vare uden Sognet, enten til Torvs eller anden lang Rejse, hvor de mente sig at være ubekjendte, aflagt Prøver paa de allerstørste Uforskammetheder, endog imod dem, som bærer Kongens Tegn. Det er derfor ikke saa rart c : sjældent, i Kjøbenhavn, at Bønder, som hjemme agtes for velholdne og reputerlige Mænd, blive for smaat Tyveri udi Hørkræmmernes Boder med Tjære oversmurte paa Ryggen. Udi den Materie har jeg engang talt med en Præst, hvis Tilhørere vare mesten Kulsviere (en Titel, som hos skikkelige Folk ikke betyder meget godt) og iblandt andet spurgt ham, om hans Tilhørere vare lige saa umenskelige inden som uden Sognet. Han svarede: nej, ikke alle Tider, thi iblandt dem selv søge de en Slags Ære, som de ikke af fremmede forlange«.

Hersleb saa dog godt den Betydning, de ydre Kaar havde, for han tilføjede: »At saadant kommer en stor Del af altfor strængt Hoveri og anden haard og uretfærdig Medfart, kan tydelig ses af en Del Herregods, hvis Ejere ere indtagne af sunde Principiis, som med Skønsomhed practiseres, hvor de ligesom til Menneskelighed bliver optugtede; og er det paa et vist Herregods i Sjælland, hvor man ikke kan kende Sjælænderne igen«.

Sine egne Sognebørn giver han et godt Skudsmaal: »Iblandt de nogenledes rafinerede Sjælandsfarer mener jeg Brønshøjerne kan regnes (jeg mener hele Sognets Indbyggere), hvilke, dels fordi de ere Kongens Bønder og ej plages med Hoveri, dels fordi deres Nærliggende ved Kjøbenhavn og daglige Omgang med civiliserede Folk, ere saa uformærket humaniserede, saa at adskillige kjønne Folk fra Kjøbenhavn drage ud til Bønderne om Sommeren for at fornøje sig 2 à 3 Dage, og uden Væmmelse kan benytte sig af Bøndernes Dug og Disk, Seng, Brød og Melk, hvorimod de faa Smag igjen paa hines The, Kaffe og Chokolade«.

Om de to Menigheder skriver han:: »Min Eftermand vil finde stor Forskel paa disse to Menigheder, thi det er, som det var to Slags Folk in eruditione & civilitate, og derefter maa man rette sig, og ligesom

i Platonis Skole, af Begyndelsen tie og høre sig for; thi lang Raisonnement med en Bonde er unyttig, men den korte socratiske Maade mere passende«.

Om Almuens Overtro fortæller han et lille Træk: »For nogle Aar siden blev et Himmelbrev udspreedt overalt saavel her som andre Steder. Dette Brev havde denne Underskrift: Jeg Jesus haver skrevet det med min egen Haand. Hvorudi var lovet stor Velsignelse for alle dem, som havde Udskrift deraf i deres Huse, og derimod stor Forbandede over dem, som foragtede samme. Da saa man, hvor let de vare til at lade sig drive af hvert Lærdoms Vejr, og hvor snart de bleve ligesom fortryllede til at fatte Tillid til dette urimelige Brev, menende det ikke at være umuligt, at Gud kunde og aabenbare sin Vilje udenfor Skriften. Ja, dette gik i Annexet (Rødovre) saa vidt, at de, som taledes imod saadant himmelfaldent Guds Ord, bleve holdte for Antichristi: og jeg, som havde nogle Gange rørt derom i mine Catechismi Prædikener, fik ej mildere Dom«.

Herslebs egenhændige Optegnelser er underskrevne Brønshøj Præstegaard d. 7. Martii 1753. Blandt hans øvrige Skrifter kan nævnes Andagt at bruge for og efter Skriftemaal til Nytte for Brøndshøj og Rødovre Menigheder, hvoraf 3. Opl. udkom i København 1765, og Efterretning for Eftermanden udi Embedet ved mit afgaaende 1768, i Landsarkivet for Sjælland, Uddrag ved V. Møller i Aarvog for Historisk Samfund for Kbh.'s Amt, 1923, S. 5—15. I sidstnævnte Skrift fortæller han bl. a.: »Udi Rødovre er stor Forstyrrelse udi Smaaredselens Betaling, som er sket af min Uvidenhed, da jeg kom, og siden var det ej værd at disputere, men hvad der skal gøres, bør gøres straks. Man forlanger af Regimentsskriveren Fortegnelse over Gaardenes Hartkorn og reglerer da, om der skal betales helt eller halvt, thi adskillige af Gaardene ere i fordums delte i 2 Dele, de skal da give halv Gaas, Ost, o. s. v.«. I den Fortegnelse over Kirkernes Inventar, som han anfører, nævner han »en antik Stol i Skriftestolen, som jeg har købt for en halv Tønde Korn af en Husmand i Rødovre; den er af et helt Stykke Træ, samt et Hals-Jern og Lænke til en Gabestok«.

Hersleb kaldtes d. 15. April 1768 til Sognepræst ved Vor Frue Kirke i Trondhjem, men døde allerede Aaret efter d. 27. April. I Ægteskabet med Birgitte Marie Arsløben, der døde d. 22. Marts 1786 i Roskilde, var der ingen Børn.

Hans Efterfølger i Embedet var Hans Henrik Müller, der blev beskikket d. 10. Juni 1768. Han var født i København d. 1. Juni 1733

som Søn af Skræddermester Jørgen Müller og Anna Cathrine Wilshou, blev Student i København 1752, cand. theol. 1762 og blev beskikket til residerende Kapellan i Horbelev og Falkerslev paa Falster d. 18. December 1767, ordineret d. 19. Februar 1768. Fra Brønshøj-Rødovre Sogne kom han d. 25. August 1773 til Helligaandskirken i København. Han blev gift første Gang d. 11. August 1768 med Margrethe Thostrup, født 1729 og død i 1794, og anden Gang d. 2. September 1794 med Cathrine Marie Winther, født 1747, død 1832. Der var ingen Børn i Ægteskaberne; men hans Brodersøn Biskop Tage C. Müller var hans Plejesyn. Hans Henrik Müller døde d. 23. Januar 1803; efter hans Død skrev man: »Om hans sande Religiositet, trofaste Embedsiver, gavnrige Velgjørenhed, uegennyttige Dyd var der kuns een Stemme«. Hans Afskedsprædiken for Brønshøj og Rødovre Menigheder blev trykt, ligesom ogsaa andre af hans Prædikener blev udgivet¹²⁸).

D. 13. September 1773 blev hans Efterfølger Poul Egberg udnævnt. Han var født i Lille-Hedinge d. 2. Juli 1723 og blev Student fra Køge; i 1752 blev han Degn i Odden og blev d. 28. Oktober 1757 beskikket til residerende Kapellan i Slingerup-Uvelse. Hans Ordination fandt Sted d. 9. November. Han blev gift første Gang d. 4. Oktober 1758 med Laurette Martine Trampe, født ca. 1723, død d. 26. April 1766, anden Gang d. 13. Oktober 1769 med A. M. Torp, der døde d. 29. Juli 1782, og tredie Gang d. 31. Juli 1783 med M. Schiwe. Poul Egberg døde d. 9. September 1789 og blev begravet Onsdag d. 16. September i Brønshøj Kirke, hvor hans Gravsten findes.

D. 9. Oktober 1789 kaldtes Frederik Westergaard til Embedet. Han var født d. 2. Oktober 1759 i Vigerslev-Veflinge og blev Student fra Odense i 1772, cand. theol. d. 17. Juli 1781. D. 20. Maj 1814 blev han kaldet til Karlslunde og Karlstrup Menigheder. Han blev gift i Odense i 1790 med Cecilie Cathrine Dorothea Margrethe Borchsenius fra Husby, og døde i København d. 2. Januar 1837.

Hans Eftermand var Morten Bendz Møller, der blev kaldet d. 5. September 1814. Han var født i København d. 12. December 1783 som Søn af Prokurator ved Hof- og Stadsretten Andreas Møller og Juliane Elisabeth Bendz, blev Student fra Borgerdydskolen i 1799 og cand. theol. d. 20. Juli 1804 og var derefter Lærer ved Københavns Opfostringshus. Fra Brønshøj-Rødovre Sognekald kom han d. 22. Marts 1836 til Høje Taastrup. Han blev gift d. 28. November 1814 med Cathrine Jacobine Klingenberg, der var født paa Ørholm d.

11. Februar 1790 som Datter af Hammer- og Smedemester paa Frederiksværk P. Klingenberg og døde d. 11. December 1842; selv døde Morten Bendz Møller d. 24. April 1854.

D. 8. Juni 1836 kaldtes Ernst Henrik Clasen til Embedet. Han var født i København d. 21. Januar 1794 som Søn af Justitsraad Mathias Christ. Clasen og Margrethe Ingeborg Feltmann, blev Student i 1812 og cand. theol. d. 18. Juli 1821. Han blev beskikket til Sognepræst for Verst-Bekke d. 14. September 1825 og blev ordineret d. 28. Oktober; fra Verst-Bekke kom han til Sandager-Holevad d. 13. Maj 1829 og derfra til Brønshøj-Rødovre. Fra 1842 til 1856 var han Formand for Brønshøj-Rødovre Sogneforstanderskab. Han blev gift i Vor Frue Kirke i København d. 21. Juli 1826 med Inger Margrethe Hansen, der var født d. 5. Marts 1797 som Datter af Justitsraad og Renteskriver Peter Jac. Hansen og Juliane Marie Sørensen. Ernst Henrik Clasen fik sin Afsked d. 22. August 1864 og døde i København d. 3. September 1867. Hans Hustru døde d. 25. April 1884.

Den næste Præst i Embedet Carl Otto v. Schmidt-Phiseldeck blev kaldet d. 7. November 1864. Han var født d. 6. Marts 1812 i København som Søn af Konferensraad Conrad Georg Friedrich Elias v. Schmidt-Phiseldeck og Marie Wilhelmine Krohn, blev Student fra Metropolitanskolen i 1830 og cand. theol. d. 21. April 1835. Han blev udnævnt til residerende Kapellan til Asminderød, Grønholt og Fredensborg Slotskapel d. 25. Juli 1844 og blev ordineret d. 21. August; derefter blev han konstitueret som Sognepræst ved Sct. Michaëlis Kirke i Slesvig By d. 24. September 1850 og kaldet til Sognepræst ved Sct. Johannes Kirke i Flensborg d. 22. April 1851. Han var tillige Medlem af det theologiske Eksaminationskollegium for de theologiske studerende i Hertugdømmet Slesvig fra 5. Maj 1853 og fik Kommissariatet fornyet d. 16. Marts 1858, blev afsat af de tyske Myndigheder i 1864 og kom fra Flensborg til Brønshøj-Rødovre. Han blev gift d. 28. November 1845 med Frederikke Wilhelmine Antoinette Bournonville, født d. 28. September 1817 i København som Datter af Dansedirektør ved Det kgl. Teater Antoine Bournonville, død 1897. Schmidt-Phiseldeck døde d. 26. November 1879 og blev efterfulgt af Hans Ludvig Schielderup Parelus Koch, der blev beskikket til Sognepræst d. 27. Februar 1880.

Han var Søn af Provst Hans Peter Gyllembourg Koch til Nørre Vedby og Nørre Alslev og blev født d. 29. Juli 1837 i Vodder, blev Student fra Nykøbing F. i 1856 og cand. theol. d. 21. Juni 1861.

Han deltog i Krigen i 1864 og var derefter først Huslærer paa Sjølundgaard i Vejstrup ved Kolding, senere Forstander for en Privatskole i Vejstruprød fra 1866—68 og fra 1868—70 Forstander for en Folkehøjskole i Brøns i Sønderjylland, indtil den blev lukket af den prøjsiske Regering. Han blev kaldet til Kapellan pro loco i Nykøbing F. d. 27. August 1871 og ordineret d. 20. September, Sognepræst til Skelby-Gedesby d. 2. Maj 1876, hvorfra han kom til Brønshøj-Rødovre Sogne. D. 27. December 1882 blev han udnævnt til Provst for Smørum og Sokkelund Herreder og kom d. 27. December 1892 til Glostrup. Han var Medlem af Direktionen for Jonstrup Seminarium, Medlem af Det kirkelige Udvalg og af Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog. Han blev udnævnt til Ridder d. 28. Oktober 1891 og blev afskediget som Provst d. 1. Januar 1903, Dannebrogsmænd d. 10. September 1907 og meddelte Afsked som Præst d. 31. December s. A. D. 21. April 1866 blev han i Højer gift med Caroline Henriette Winding, født d. 28. Januar 1841 i Højer som Datter af Læge Johannes Cramer Winding, død paa Frederiksberg d. 19. Marts 1922. Selv døde han d. 19. Oktober 1917 paa Frederiksberg. Som Præst har han faaet det Vidnesbyrd, at han havde en fast, ortodoks Tro med Evne til at forkynde Ordet jævnt og klart.

Med offentlig Understøttelse drev han vidtstrakte Studier og nedlagde Udbyttet deraf i talrige Skrifter. I 1867 udgav han et polemisk Skrift mod Rasmus Nielsen Theologien er dog en Videnskab, i 1876 Afskedprædiken i Systofte og Nykjøbing Kirker 5. Juni 1876 og samme Aar Biskop Nicolai Edinger Balle, i 1877 Kristendommen og den frie Tanke, der var rettet mod Brandesianismen. Derefter kom Den danske Kirkes Historie 1801—1817, 1880; Den danske Landsbyskoles Historie, 1882; Den danske Kirkes Historie i Årene 1817—1854, 1884; Kong Christian den Sjettes Historie, 1886; Standsningen af A. S. Ørsteds Forfattervirksomhed 1826, 1887; Ved Skoleindvielsen i Sundby d. 31. Oktober 1892, 1892; Fortællinger af Danmarks Kirkehistorie fra 1517 til 1848 (sammen med H. F. Rørdam), 1889; Struensees Parti, 1894; Anders Sandø Ørsted, 1896; Fra Grundtvigianismens og den indre Missions Tid 1848—98, 1898; Udogmatisk Kristendom i det 18. Aarh., 1903; En gammel Præsts Erindringer, 1912; Oplysningstiden i den danske Kirke 1770—1800, 1914. Desuden omfattede hans Forfatterskab talrige mindre Artikler; om hans Forfatterskab er udtalt, »at Kochs Styrke var ikke Nøjagtighed i alle Enkeltheder, men han forstod, hvad enten det drejede

sig om Kirke- eller Profanhistorie, at faa noget væsentligt og interessant ud af de Emner, han behandlede«.

D. 12. April 1893 blev Harald Magnus Nicolaj Wamberg beskikket til Sognepræst for de to Menigheder. Han var født d. 13. December 1843 i Holbæk som Søn af Inspektør ved Holbæk Amts Arbejds- og Sygehus Niels Wamberg og Ane Marie Elisabeth Hansen, blev Student fra Metropolitanskolen i 1862, cand. theol. d. 18. Januar 1870 og var Lærer ved Schneekloths Skole 1862—73 og 1875—78, Kateket i Næstved d. 9. August 1873, ordineret d. 8. Oktober. D. 2. August 1875 blev han beskikket til Præst ved Straffeanstalten paa Christianshavn og var tillige konstitueret ved Københavns civile Arresthus fra 1. September 1876 til 11. Juni 1877. Fra d. 14. November 1877 var han Præst ved Vridsløselille Straffeanstalt, hvor han var Formand for Fængselselskabet fra 1878—84 og deltog i den internationale Fængselskongres i Stockholm og Upsala 1878. D. 10. Januar 1884 blev han beskikket til Sognepræst i Sorø og var samtidig Lærer i Religion ved Akademiet. I Sorø stiftede han Sorø Sogns Menighedspleje. Han blev udnævnt til Ridder d. 8. April 1898 og var Formand for Vanløse Kirkekomité fra 1901—04. Han blev gift i Garnisons Kirke d. 4. April 1871 med Anna Sophie Juel Fossum, født d. 20. April 1850 i Præstø som Datter af Fabrikant, Brandinspektør Carl Joh. Fossum og Kirstine Schytte.

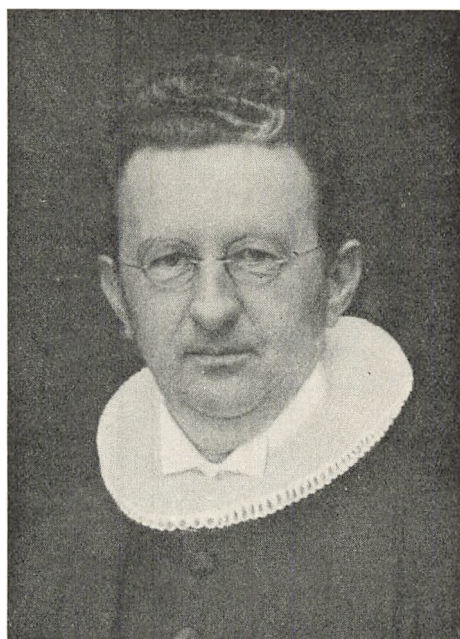
H. M. N. Wamberg døde i Brønshøj d. 11. Februar 1904 og blev begravet i Sorø d. 18. Februar. Af hans litterære Arbejder kan nævnes Artikler om Fængselsvæsenet, teologiske Artikler, Taler og Prædikener. Ved hans Død skrev man: »Ved sin jævne og hjertelige Forkyndelse skabte han sig en stor Menighed, men navnlig har han sikkert skaffet sig mange Venner i sine gamle Konfirmander«.

Da Brønshøj Sogn fra 1. Januar 1901 blev indlemmet i København, var det i første Omgang i verdslig Henseende. Ved kgl. Resolution af 3. December 1901 bifaldtes det, at der fra 1. Januar 1902 at regne oprettedes et Embede som Kapellan pro loco for Brønshøj og Rødovre Menigheder, og under samme Dato blev anden ordineret Kateket ved Sct. Johannes Kirke i København Niels Juel Wamberg beskikket til Kapellan pro loco for nævnte Menigheder.

I 1902 fandt den gejstlige Indlemmelse i København Sted, idet det ved Bekendtgørelse af 16. April bestemtes, at Brønshøj Sogn fra 1. Maj s. A. i gejstlig Henseende skulde udskilles fra Sokkelund Herred og henlægges under Vor Frue Provsti. Iflg. Bekendtgørelse af

14. Juli 1904 bestemtes det, at Brønshøj og Rødovre Sogne skulde adskilles i kirkelig Henseende, og at der i Stedet for det daværende Kaldskapellani for Brønshøj og Rødovre Menigheder skulde oprettes et Embede som residerende Kapellan for Brønshøj Menighed og Sognepræst for Rødovre Menighed med Forpligtelse for den Mand, der kaldtes til dette Embede, til at tage Bolig i Vanløse. Adskillelsen fandt Sted d. 29. Juli 1904, fra hvilket Tidspunkt Niels Juel Wamberg udnævntes til den første Sognepræst for Rødovre Menighed, og hermed afsluttedes den aarhundredgamle Forbindelse med Brønshøj, selv om en Personalunion endnu opretholdtes i en Aarrække.

Ved kgl. Resolution af 28. Juli 1909 blev der oprettet et selvstændigt Sogne kald i Vanløse fra den Dag, Kirken i Vanløse blev indviet, d. v. s. d. 1. August 1909. Embedet som residerende Kapellan ved Brønshøj Kirke blev nedlagt fra samme Dato, og Rødovre Sogn betjentes fra samme Tidspunkt af Sognepræsten i Vanløse, der forpligtedes tillige til at betjene Rødovre. Den hidtilværende residerende Kapellan i Brønshøj og Sognepræst for Rødovre Niels Juel Wamberg blev beskikket til Sognepræst for Vanløse og Rødovre. Han var født d. 28. Februar 1873 i København som Søn af Sognepræst Harald Magnus Nicolaj Wamberg til Brønshøj-Rødovre og Anna Sophie Juel Fossum, blev Student fra Sorø Akademi 1892 og cand. theol. d. 25. Juni 1898, paa ny 9. Juni 1899. Han var Religionslærer ved V. Borgerdydskole fra August 1899 til Juli 1905, ved Lyceum, Nørrebros Latin- og Realskole, fra September 1899 til Juli 1908, ved Frk. Kalisch's Pigeskole fra August 1900 til Juli 1904. Han blev anden Kateket ved Sct. Johannes Kirke i København d. 1. December 1900 og ordineret d. 19. December. D. 1. Januar 1902 blev han beskikket til Kapellan pro loco for Brønshøj-Rødovre Sogne og var konstitueret Sognepræst fra 12. Februar til 27. November 1904, derefter residerende Kapellan i Brønshøj og Sognepræst for Rødovre d. 29. Juli 1904 og Sognepræst for Vanløse og Rødovre fra 1. August 1909, konstitueret Sognepræst i Vaalse 1913—15 og Sognepræst i Rødovre alene d. 1. April 1930. Han var Formand for Komitéen til Opførelse af en Kirke i Vanløse fra 1904—09, Formand for Rødovre Værgeraad fra 1905—12, Formand for Københavns Værgeraadsforening 1920—24 og Medlem af Københavns Værgeraad 1908—29 foruden at bestride forskellige Hverv inden for det lokale Menighedsarbejde. Han har skrevet forskellige Artikler i Dagblade og kirkelige Blade. I 1934 udnævntes han til Ridder af Dannebrog. Han

Niels Juel Wamberg.

blev gift første Gang d. 28. Juni 1902 i Sct. Johannes Kirke i København med Johanne Camilla Christiane Rindom, født d. 12. Marts 1880 som Datter af Sognepræst Axel Fr. Lauritz Rindom til Sct. Johannes Kirke i København og Johanne Vibeke Birch, død d. 30. Januar 1925, gift anden Gang d. 14. April 1926 i Sct. Lukas Kirke i København med Hedvig Dorthea Rasmussen, født d. 27. November 1900 paa Frederiksberg som Datter af Urmager Niels Rasmussen og Anna Kirstine Nielsen. Niels Juel Wamberg fik sin Afsked som Sognepræst i 1936 og døde d. 12. Maj 1944 og ligger begravet paa Rødovre Kirkegaard.

D. 10. Maj 1912 kom den første virkelige Lov om Menighedsraad, og d. 17. Februar 1913 afholdt Menighedsraadet for Rødovre Sogn sit første Møde i Vanløse Præstebolig. Af valgte Medlemmer bestod Raadet af Fru Marie Olsen, Rødovre, Forvalter Anders Jepsen, Rødovre, Fru Karen Christine Andersen, Islevmark, og Bygningsinspektør Joh. Nielsen, Islevmark.

Efterhaanden som Befolkningstallet i Sognene steg, opstod Ønsket om en Adskillelse fra Vanløse. I 1918 rettede den daværende Formand for Menighedsraadet Pastor Wamberg en Henvendelse til Ministeriet og Biskoppen om at udskille Rødovre af Vanløse Sogn, men man fandt det ugørligt paa dette Tidspunkt. Formanden foreslog

da, at der ansattes en fast Kapellan med Bopæl i Rødovre, men heller ikke dette Forslag gennemførtes. I 1927 svarede Menighedsraadet paa en Henvendelse fra Biskoppen, at man ikke fandt Tidspunktet inde til Oprettelsen af et selvstændigt Embede som Sognepræst i Rødovre, da man ønskede en saadan Ordning gennemført ved indtruffen Vakance eller paa udtrykkelig Begæring af Sognepræst eller Menighedsraad, og Tidens økonomiske Forhold ikke indbød dertil. I 1928 udtalte Pastor Wamberg Ønske om, at Rødovre nu fik sin egen Sognepræst, da Arbejdet var blevet for stort for een Mand. Han udtalte endvidere, at han vilde vælge Rødovre, og Menighedsraadet gav sin Tilslutning til, at han blev Sognepræst i Rødovre ved Oprettelsen af et særligt Præsteembede, og at der skulde bygges en Præstegaard. Det vedtoges at bygge Præstegaarden paa en Parcel af Rødovregaards Jorder ved Rødovrevej, hvor den nuværende Vej Præstebakken skulde anlægges. Tegningen til Bygningen blev udført af Arkitekt Svend Møller.

Fra d. 31. Marts 1930 fik Pastor Wamberg sin Afsked som Sognepræst ved Vanløse Kirke og var derefter alene Sognepræst for Rødovre Menighed. Fra 1. April 1930 vedtog Menighedsraadet at oprette en Kordegnestilling og en Organiststilling, der hidtil var varetaget af Overlærer Johs. Hansen ved Rødovre Skole. Som Hjelpepræst ansattes i 1934 Jørgen Frankov-Petersen, der var født d. 5. November 1910 i Guderup, Als, som Søn af Købmand Frankov-Petersen. Han blev Student fra Kursus i 1929, cand. theol. 1934². Den 4. Oktober 1935 blev han gift med Maria Kirstine Frees, født d. 17. Juni 1913 i Holm som Datter af Førstelærer Frees. I 1935 blev Jørgen Frankov-Petersen Kaldskapellan ved Højdevangs Kirke i København.

Med det voksende Befolkningstal var Tidspunktet i 1935 inde til at oprette et Embede som residerende Kapellan, og som den første til at beklæde dette Embede beskikkedes Hans Wagn Rasmussen. Han var født d. 26. Oktober 1906 i Viborg som Søn af Bankkasserer Rasmussen, blev Student i Viborg i 1925 og cand. theol. 1931². Han blev gift d. 7. Februar 1932 med Elinor Tønnesen, født d. 8. Maj 1906 som Datter af Provst Tønnesen, Taarup-Kvols. I 1931 beskikkedes han til Sognepræst for Sandager-Holevad, hvorfra han kom til Rødovre. I 1938 beskikkedes han til Sognepræst i Hou, hvor han døde d. 23. Januar 1941.

I 1936 modtog Niels Juel Wamberg sin Afsked som Sognepræst og efterfulgtes af Johan Frederik Käsner. Denne er født d. 26. Marts

Johan Frederik Käsner.

1896 i Horsens som Søn af Murermester Käsner, Student fra Horsens 1917 og cand. theol. 1924¹. Han blev gift d. 26. September 1924 med Alice Køhler, født i København d. 4. April 1899 som Datter af Overværkfører Køhler. Johan Frederik Käsner udnævntes til dansk Sømandspræst i London i 1924 og blev ordineret d. 27. April s. A. I 1925 udnævntes han til Ridder af Dannebrog og var fra samme Aar Legationspræst i London. Pastor Käsner var Bestyrelsesmedlem for Dansk Sømandsmission i fremmede Havne fra 1937 og Sekretær smst. fra 1943—45.

Ved Hans Wagn Rasmussens Bortrejse blev Embedet som residerende Kapellan besat med Samuel Gamborg. Pastor Gamborg er født d. 25. August 1909 i Hornstrup ved Vejle som Søn af Arbejdsmand Christian Pedersen Gamborg, blev Student fra Fredericia højere Almenskole i 1928 og cand. theol. 1936¹. Han blev gift d. 23. August 1938 med Else Marie Torp, født d. 28. August 1917 i Roslev som Datter af Elektromontør Torp. Han blev beskikket til Hjælpepræst hos Sognepræsten i Skive d. 8. Marts 1936 og ordineret i Skive s. D. D. 11. Juli 1938 beskikkedes han til residerende Kapellan i Rødovre, hvor han blev indsat d. 14. August.

Da Befolkningsantallet steg meget stærkt i disse Aar, ansattes d. 1. Maj 1944 Erik Stub som Hjælpepræst hos Sognepræsten. Han er født

d. 28. Juni 1912 i Holbæk som Søn af Sognepræst Sophus Nicolai Stub, blev Student fra Svendborg 1931 og cand. theol. 1944¹. Han blev gift d. 17. Februar 1944 med Inger Xenia Listov-Saabye, født d. 16. Marts 1915 i København som Datter af Viceskoleinspektør M. Listov-Saabye. Hans Ordination fandt Sted d. 17. Maj 1944. D. 22. December 1945 beskikkedes han til Kaldskapellan ved Frederiksberg Kirke. Litterære Arbejder: Tale ved Mindefest for Kaj Munk. (I: Kaj Munk. Taler ved Foreningen Nordens minnemøte i Universitetets aula 4. Januar 1946. Oslo, 1946).

Efter Erik Stubs Bortrejse blev Johannes Bjerrum ansat som Hjælpepræst hos Sognepræsten i Rødovre d. 15. Februar 1946 og blev indsat i Embedet d. 17. Marts. Johannes Bjerrum er født d. 15. Juli 1919 som Søn af afdøde Skolebestyrer Johannes Bjerrum, Skjern, blev Student 1938 fra Herning og cand. theol. 1946¹. Han blev gift d. 16. Februar 1946 med Birthe Østergaard Mortensen, født d. 1. Juni 1924 som Datter af Kbmd. Jens Østergaard Mortensen, Aarhus. Pastor Bjerrum blev ordineret d. 13. Marts 1946.

Det stærkt stigende Befolkningssantal har naturligvis præget det kirkelige Arbejde i Sognet, og en stor Opgave med at skaffe de nødvendige Lokaler ligger og venter paa sin Løsning i Fremtiden. Men ogsaa Storbyens Nærhed mærkes i Arbejdet. Provst Koch fortæller i sine Erindringer¹²⁹) om de kirkelige Forhold i Sognene bl. a.: »Det var København, der var det centrum, der trak alt til sig; der var intet af den sognebevidsthed, der i Skælby knyttede alle sammen, de enkelte stod isolerede, de havde ingen fælles glæder og sorger, ofte kendte de knap deres naboer. Dette gjaldt dog især Brønshøj, mindre Rødovre sogn. Det kan ikke siges, at det var gode kirkelige forhold, jeg kom til. Alle var enige om, at min formand havde været en god, velvillig mand; men han var meget upraktisk, og han og menigheden forstod ikke hinanden. Der sagdes, at der aldrig, så længe nogen kunde huske, havde været kirkegang, og vist er det, at der til at begynde med omtrent var tomt i kirkerne. Den dag, jeg blev indsat, var de fulde nok, men den næste søndag sad der knap en på hver bæk. — I Rødovre var der længe af mænd kun tre gamle, der var stadige kirkegængere«.

I Tidens Løb ændredes dette Forhold dog, saa at Provst Koch havde en god Forsamling i Kirkerne til sin Forkyndelse, og den store Befolkningsskare, der nu bor i Rødovre Sogn, byder paa en udstrakt Arbejdsmark for Kirken.

RØDOVRE SOGNS SYGEKASSE

Den danske Sygekassebevægelse har fra først af udviklet sig ad ganske privat Vej. Til de gamle Svendelav var der knyttet Sygehjælp, og da Lavene ophævedes fra 1862, gik i København saa godt som alle de gamle Lavs Svende over i nye, frivillige Foreninger, der ydede Hjælp ved Sygdom og Begravelse. Ogsaa i enkelte Provinsbyer og hist og her paa Landet var der Sygekasser. Efter at Statsmagten havde begyndt at vise Interesse for Sagen, udarbejdede Arbejderkommissionen af 1885 et Forslag, der i det væsentlige blev Grundlag for Sygekasseloven. Man var i Kommissionen enige om ikke at paabyde Tvang som i Tyskland og om at lade Forsikringen gælde ikke blot Arbejdere, men hele den ubemidlede Del af Befolkningen. I Rigsdagssamlingen 1891—92 gennemførtes det Lovforslag, der blev til Lov om anerkendte Sygekasser af 12. April 1892. Denne Lov er flere Gange senere ændret, sidst ved Socialreformen, hvor den er indgaaet som et Led i Loven om Folkeforsikring.

I Københavns Amt fandtes Sygekasser, der gik tilbage til Aarene 1856—70; men først i 1885, den 1. Maj, stiftedes en Sygekasseforening i Rødovre Sogn med det Formaal at skaffe Medlemmerne fri Læge og Sygehjælp i Sygdomstilfælde¹³⁰). Navnet Rødovre Sogns Sygekasse fik Sygekassen først i 1908, da den blev statsanerkendt. Det var Gaardejer Ole Rasmussen, Islevmark, som tog Initiativet til Foreningens Oprettelse, og han ledede den med stor Dygtighed som Formand indtil d. 27. Februar 1910. Bestyrelsen bestod af fem Medlemmer. Foreningen begyndte med 20 Medlemmer, der betalte 50 Øre i maanedligt Bidrag, og den daglige Pengehjælp var 60 Øre. Der blev senere stiftet en Begravelseskasse, hvor man indbetalte 50 Øre aarligt

og fik 25 Kr. ved Dødsfald. Der indmeldte sig 42 Medlemmer i Begravelseskassen.

I 1899 meddelte Lægerne, at Honoraret for Sygekassens Medlemmer var 6 Kr. aarligt, samt særligt Honorar for Vaccination, Tandudtrækning og Operation.

Ved den ordinære Generalforsamling d. 27. Februar 1910 meddelte Ole Rasmussen, at han ikke ønskede Genvalg, og i hans Sted valgtes til Formand Bogbinder Niels Kjær, der beklædte Stillingen indtil d. 29. April 1942, da han efterfulgtes af Folketingsmand Th. Poulsen. I 1910 var Medlemsantallet 68 ubemidlede og 1 støttende Medlem (Ole Rasmussen). Paa Generalforsamlingen blev der vedtaget nye Kontingentsatser, saaledes at der betaltes:

0,55	Kr.	mdl.,	naar	den	daglige	Pengehjælp	var	0,40	Kr.
0,65	»	»	»	»	»	»	»	0,60	»
1,15	»	»	»	»	»	»	»	1,15	»
1,75	»	»	»	»	»	»	»	1,80	»

I 1911 valgtes for første Gang en Kasserer, Købmand Ole Jensen, Søtorp, der fik 25 Øre i Løn om Maaneden; Bestyrelsesmedlemmerne, der tillige var Opkrævere, fik 35 Øre om Maaneden.

I 1915 blev Sygekasseloven af 1892 afløst af en ny Lov; iflg. denne skulde Indenrigsministeren hvert femte Aar udstede en Bekendtgørelse indeholdende Vejledning med Hensyn til Indtægts- og Formueforhold m. m., der betingede en Persons Optagelse eller Forbliven i en Sygekasse. Ministerens Bekendtgørelse af 22. December 1915 om Indtægts- og Formuegrænsen vakte stor Utilfredshed, idet Indtægtsgrænsen blev fastsat til 1200—1400 Kr. I denne Anledning henvendte Sygekassens Bestyrelse sig til Direktoratet for Sygekassevæsenet og til Ministeriet for at faa Grænsen sat op; men først i 1927 blev Indtægts- og Formuegrænsen som i København. I Henhold til § 8 i Sygekasseloven maatte 19 Medlemmer betragtes som bemidlede og overgaa til en Afdeling for bemidlede som Følge af den lave Grænse for Indtægten.

I 1918 vedtoges at yde Specialbehandling i Øje-, Øre-, Næse- og Hals sygdomme samt Mavesygdomme.

Da den spanske Syge rasede efter den forrige Verdenskrig, satte Sygekassens Bestyrelse sig i Bevægelse for at faa stiftet en Sygeplejeforening, og sammen med formaaende Mænd i Sognet lykkedes det at faa dannet en saadan. Sygekassen indmeldte sig med et Kontingent

paa 3 Kr. aarligt pr. Medlem, og der blev antaget en Sygeplejerske. Sygeplejeforeningen begyndte sit Virke fra den 1. Januar 1921.

Begravelseshjælpen var fra den 1. Juli 1920 200 Kr.

Som det saa ofte er Tilfældet, var Antallet af fremmødte ved Generalforsamlingerne yderst ringe; det skete, at Formandens Kone var det eneste Medlem, der mødte, saa at Generalforsamlingen maatte udsættes, og en ekstraordinær afholdes.

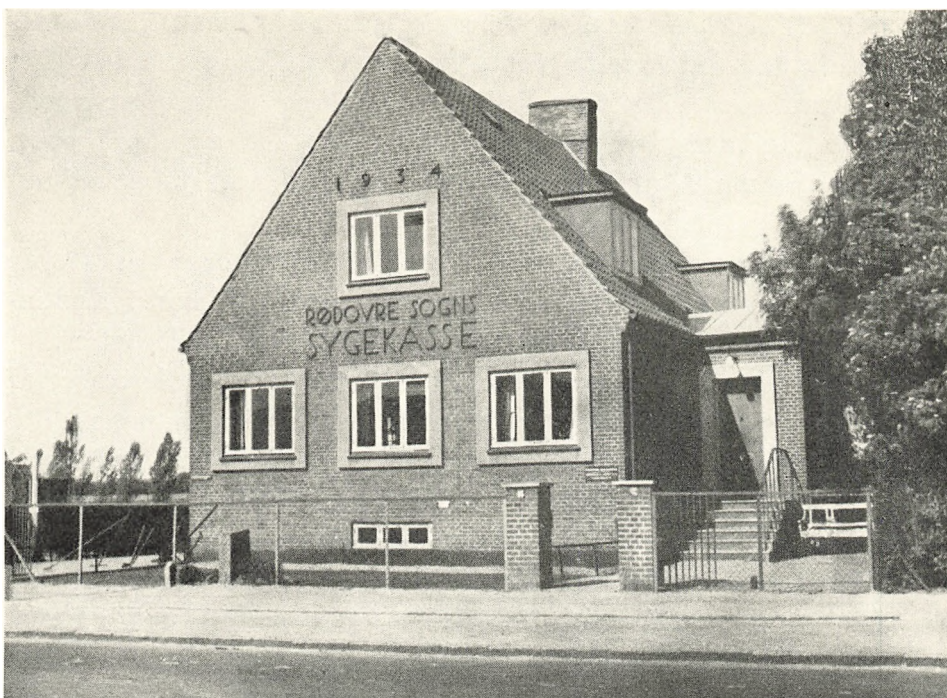
I Januar 1923 vedtoges det at andrage Sogneraadet om det sædvanlige Tilskud samt om at stille et Lokale til Raadighed til Kontor. Sogneraadet bevilgede 400 Kr. og overlod Sygekassen et Lokale ved Gymnastiksalen ved Rødovre Skole; Kontoret havde aabent fra 5—7 hver Mandag. I Slutningen af Aaret lejede Sygekassen et Lokale paa Ovrevej, og man antog en Kontrollør. Samme Aar indførtes Massagebehandling.

I 1925 fejrede Sygekassen sit 40 Aars Jubilæum, og i denne Anledning blev syv gamle Medlemmer gjort kontingentfri. Samme Aar opsigde man Lejemaalet paa Ovrevej og lejede et Kontor paa Annexgaardsvej 26.

Fra den 1. April 1927 ydede Begravelseskassen sine Medlemmer 250 Kr. i Begravelseshjælp for et Kontingent af 1 Kr. i Kvartalet. I 1927 fandt den store Nedskæring Sted over for Sygekasserne. Tilskuddet pr. Medlem, der før var 3 Kr., blev nu nedsat til 2 Kr., Medicin fra 25 % til 0 %, Tilskud til Lægerne fra 25 % til 15 %; samtidig lagde Amtet 50 Øre paa Sygehustaksterne. Invalidesatsen blev nedsat fra 800 Kr. til 540 Kr. med visse Undtagelser. Statstilskuddet udgjorde i 1931 16 616 Kr.

Fra gammel Tid havde Sygekassens Love en Bestemmelse, hvorved det var Medlemmer, der var sygemeldte, forbudt at gaa paa Værts-hus; i 1931 fandt man Tiden moden til at slette denne Bestemmelse, og den blev strøget.

Samme Aar vedtog man i Begravelseskassen at forhøje Begravelseshjælpen til det højeste Beløb: 300 Kr. Børn, hvis Forældre var Medlemmer af Begravelseskassen, var forsikrede for 50 Kr. fra Fødslen til det 9. Aar, fra det 9. til det 15. Aar for 85 Kr. Lægerne i København, med Undtagelse af Specialisterne, maatte fra nu af ikke have Sygekassepraksis i Rødovre. Paa Initiativ af Rødovre Sogns Sygekasse dannedes en Sammenslutning af Sygekasser i Københavns Amt.

Rødovre Sogns Sygekasse.

Fra Nytaar 1933 antog Sygekassen den hidtidige Kasserer J. P. M. Jørgensen som Forretningsfører.

Af stor Betydning er Socialreformen i 1933, hvor Medlemskab af en statsanerkendt Sygekasse eller statskontrolleret Sygeforening er gjort til Betingelse for Opnaaelse ikke blot af Invalidere, men ogsaa af Aldersrente. Kommunen fik nu Pligt til at yde Kontingenthjælp. I 1933 blev det bestemt, at Medlemmerne skulde betale en Kontrolafgift paa 2 Kr. for at kalde Lægen mellem Kl. 18 og 6; samme Aar traf man en Ordning om Tandudtrækning med en lokal Tandlæge.

Pladsforholdene paa Kontoret var efterhaanden blevet for smaa, og der blev derfor købt en Byggegrund ved Rødovrevej, hvorpaa den nuværende Kontorbygning blev opført efter Tegning af Arkitekt G. Ponsaing; den blev indviet den 24. November 1934.

Fra 1934 blev Begravelseskassen gjort obligatorisk med 300 Kr. i Begraveshjælp. Som Følge af Pligten til at være Medlem af Sygekassen steg Medlemsantallet i 1934 fra 3375 til 5297; efter at Begravelseskassen var blevet obligatorisk, steg Medlemsantallet fra 1733

til 4926. Da Sygekassen nu havde naaet 5000 Medlemmer, indførtes et Repræsentantskab, og Sognet blev delt i 3 Kredse. Ved Valget den 1. April 1935 valgtes 25 Repræsentanter og 12 Stedfortrædere. Det første Repræsentantskabsmøde fandt Sted den 23. April 1935. Den 1. Maj samme Aar fejrede Sygekassen sit 50 Aars Jubilæum under almindelig Opmærksomhed.

Paa et Repræsentantskabsmøde i September vedtoges det at yde Medlemmerne Tandpleje, samt at antage en fast Massøse; Kontingentet blev som Følge heraf forhøjet med 20 Øre paa alle Satser.

Administrationen af Sygeplejevirksohmheden var hidtil foretaget af Sygeplejeforeningen, hvortil Sygekassen indbetalte sit Kontingent, der som nævnt til at begynde med var 3 Kr. pr. Medlem. Imidlertid mente Bestyrelsen for Sygekassen, at denne skulde overtage hele Virksomheden, da Sygekassen reelt opretholdt den og anviste Sygeplejen fra sit Kontor. Paa Repræsentantskabsmødet den 9. Marts 1936 vedtog man da ogsaa at overtage Sygeplejen. Der blev truffet en Overenskomst med Kommunen, der vedtog at yde 5000 Kr. til Sygeplejen.

I August 1937 vedtog man at indrette en Massageklinik paa første Sal, samt at købe en Grund til eventuel Udvidelse af Kontorbygningen. I 1938 kom Sygekassen i Konflikt med Tandlægerne, med hvem der sluttedes en ny Overenskomst efter Takst I, der traadte i Kraft den 1. Marts 1939. Denne Overenskomst blev opsagt til Ophør fra 31. December 1939, og fra 1. Januar 1940 blev der ydet Tandpleje efter Takst II. Repræsentantskabet vedtog i November 1940 at opheve Begravelseskassen, og dennes Formue overgik til Sygekassen, som overtog dens Forpligtelser. Paa Repræsentantskabsmødet i April 1941 blev det oplyst, at Udgifterne stadig steg, og at Udgiften pr. Medlem i 1940 havde andraget 4,58 Kr. Lægernes Honorar pr. Medlem var forhøjet fra 7,80 Kr. til 8,40 Kr. Kommunen havde ydet Hjælp til 805 Personer med i alt 14 800 Kr., 5000 Kr. til Sygeplejen og 4382 Kr. i lovpligtigt Bidrag. Sygekassens Formue var ved Aarets Udgang 198 597,42 Kr. Et Forslag om Oprettelse af en Hjælpefond blev vedtaget, og denne traadte i Virksomhed den 1. Januar 1942. Ved samme Lejlighed vedtoges det at udleje et Lokale i Kontorbygningen til Sogneraadets Børneplejestation.

Den 31. Januar 1944 afgik den hidtidige Forretningsfører J. P. M. Jørgensen, og til hans Efterfølger valgtes A. P. Holme Nielsen, der tiltraadte den 1. Februar s. A.

Et Forslag om, at der til Sygeplejen skulde ydes 50 Øre pr. Indbygger, blev vedtaget, og ligeledes vedtoges en Ændring i Bestemmelserne om Hjælp til Tandpleje; i Sammenhæng hermed blev Kontingentet forhøjet med 1 Kr. paa alle Satser.

Efterhaanden som Befolkningsantallet steg i Islev, blev det nødvendigt at aabne et Indbetalingskontor dør; fra 1. Januar 1945 har det til Huse i Bibliotekslokalet i Børnehavens Bygning.

I Regnskabsaaret 1944 udgjordes Medlemsantallet af 8303 ubemidlede nydende, 256 bemidlede nydende og 885 forsikringspligtige bidragydende Medlemmer. Indtægterne var i samme Periode i Kontingent for ubemidlede nydende 330 909,41 Kr., for bidragydende 2503,10 Kr. Det forventede Statstilskud var beregnet til 95 860,48 Kr. og et ekstraordinært Tilskud fra Staten udgjorde 7351,00 Kr. Kommunetilskuddet var beregnet til 20 443,00 Kr., og Renteindtægten beløb sig til 4960 Kr.

Udgifterne androg til Sygehjælp 377 074,75 Kr. og til Administrationen 58 637,42 Kr. Til Begravelseskassernes Genforsikring blev indbetalt i Præmie 28 801,64 Kr., og Kassen fik af Genforsikringen refunderet 19 850 Kr. for udbetalt Begravelseshjælp i Aaret 1944.

ROSKILDE LANDEVEJ OG BOMHUSET

Da København, efter at Absalon havde bygget sin Borg dør, voksede i Størrelse og Betydning og til sidst blev Rigets Hovedstad, medførte det, at den vigtigste Vejforbindelse herfra med de øvrige Dele af Riget, Roskilde Landevej¹³¹), fik en lignende Betydning.

Der var dog ikke Tale om et Vejanlæg i moderne Forstand; hvor Naturforhold og Agerdyrkningen ikke satte en Grænse, bredte Vejen sig ud til Siderne med Vejspor ved Siden af Vejspor, og man gjorde ikke noget for at udbygge en fast Vejbane. Det forekom, at Vejjorden ganske simpelt blev indtaget til Agerjord; saaledes paabyder Valdemars sjællandske Lov, at »hvo som ødelagde Adelvej (d. v. s. en almindelig Vej) med Grav eller Pløjning eller Gærde, skulde bøde 3 Mark til Kongen«.

Hvor den ældste Roskilde Landevej har gaaet, ved vi ikke med Sikkerhed; men den har antagelig fulgt den Linie, den vedblev at have, lige til den i 1776 blev afløst af den nuværende Landevej. Efter de ældste Kort at dømme, hvor Vejen er indtegnet, har den gaaet fra Københavns Vesterport, der fra de ældste Tider har ligget Vest for Vestergade og Frederiksberggade, Syd om Sct. Jørgenssø, ud ad Vesterbrogade og den nuværende Rahbeks Allé til Valby Langgade, som den derefter fulgte til den østlige Ende af Damhussøens Dæmning. Over denne førte den forbi Damhuset og i den nuværende Vejs Retning, indtil den ved Hvissinge svingede nordpaa, forbi Glostrup Kro og Vejrmøllekroen. Herfra gik Vejen Nord om Herstedvester til Roskilde Kro og svingede derefter mod Syd til Hedehusene. Paa det sidste Stykke fulgte Vejen omtrent den nuværende Landevej til Røde Port i Roskilde. Nogle Strækninger af den gamle Vej kan endnu ses

f. Eks. mellem Herstedøster og Herstedvester, men ellers forsvandt den efter Anlægget af den nuværende Vej.

Det var Kronen, der sørgede for, at Vejene blev sat i Stand og holdt vedlige. I Christian II.s gejstlige Lov eller Loven for Landet af 1521 bestemtes det, at Herredsmændene og Sognemændene i alle Danmarks Herreder skulde lave og vedligeholde gode Alfarveje og Broer, og Kongens Fogeder skulde tilse Arbejdet. I Christian III.s Reces af 6. December 1547 blev der givet et lignende Paabud om Broer og Alfarveje; men disse Bestemmelser blev enten slet ikke eller yderst slet udført, saa at Frederik II anlagde sine egne Veje paa Sjælland, Kongevejene, og forbød al anden Færdsel paa dem. Her som i andre Tilfælde smagte forbuden Frugt imidlertid bedst og var faktisk den bedste, saa at Bønderne overtraadte Forbudet og i stor Udstrækning brugte Kongens gode Veje.

Christian IV var ligesom sin Fader ivrig for at bygge nye Veje og gennemførte Anlægget af en ny og kortere Vej mellem København og Roskilde. D. 27. Marts 1641 fik Lensmændene paa Roskildegaard og Københavns Slot Brev om, at de med det første skulde udse den nye Vej, som Kongen vilde anlægge mellem de to Byer. Man udpegede Ruten fra Langvadsdam (Damhussøen) over Rødovre Mark og over Markerne ved Brøndbyøster, Hvissinge, Glostrup, Herstedvester, Vridsløselille, Klovtofte, Taastrup, Baldersbrønde og Kallerup. Den nye Vej var alene anlagt til Kongens Brug, og der blev ansat Opsynsmænd til at paase, at ingen anden Færdsel foregik paa Vejen. Her som tidligere gik det saadan, at den nye Vej fristede Bønderne, saa at de overtraadte Forbudet, hvorimod de var meget trevne, naar det gjaldt om at vedligeholde Vejen, saa at den efterhaanden var i en sørgelig Forfatning, og Christian IV.s Kongevej til Roskilde blev efterhaanden opgivet og er ikke angivet paa Søkortdirektør Jens Sørensens Kort over Egnen Vest for København i 1720.

Det var en betydelig Trafik, der foregik ad Roskildevejen, da den var Hovedvejen mod Vest, hvorpaa Postkørselen og al privat Kørsel til Hovedstadens Forsyning foregik. En ganske pudsig Anekdote fortælles om Vejen fra disse Aar. Da den berømte Opdagelsesrejsende Carsten Niebuhr i 1767 kom hjem til Danmark fra sin store Rejse til Orienten, var han i Audiens ved Hoffet. Ved denne Lejlighed skal Arveprins Frederik have spurgt ham, hvorledes Vejene havde været i de mange Lande, han havde besøgt, og have faaet det Svar: »Jo,

Deres kgl. Højhed, fra Arabien til Roskilde kunde de gaa an, men fra Roskilde til København var de ganske nederdrægtige.«

Men netop i disse Aar tog Regeringen kraftigt fat paa en Forbedring af Vejene og indkaldte bl. a. franske Ingeniører, da Vejevæsenet stod paa et højt Stade i Frankrig. Overingeniøren Jean Mamilod projekterede en ny Vej fra København til Roskilde, og Planen blev approberet af Christian VII d. 24. Juli 1766. Arbejdet med Vejen blev begyndt d. 5. Juni 1770 ved Roskilde, og man arbejdede derfra mod København; man naaede Damhuset ved Udgangen af 1773, og det samlede Vejanlæg havde da kostet 103 435 Rdlr. 3 Sk. Den sidste Strækning af Roskildevejen fra Damhuset til Frederiksberg Slot bestemte man sig til at fuldføre i 1776, og den blev udført for en Sum af 20 676 Rdlr. 85½ Sk.

D. 13. December 1793 kom Forordningen om Vejevæsenet i Danmark, hvorefter Vejene deltes i tre Klasser, Hoved-Landeveje, mindre Landeveje og Biveje, og som med sine Bestemmelser om Udførelsen af Vejanlægene kom til at gælde til Vejloven af 21. Juni 1867. Vejenes Administration var i 1833 blevet lagt ind under Hærens Ingeniørkorps; men ved den nye Vejlov gik Hovedlandevejenes Bestyrelse fra 1. April 1868 over til Amtsraadene.

Paa Grund af den stadig stigende Færdsel, særlig da Automobilkørselen kom til, blev det nødvendigt at chaussébrolægge hele Vejen, og i 1923 var hele Strækningen forsynet med denne Belægning. Af samme Aarsag blev det nødvendigt at udvide Vejbanen, og i Aarene 1938—39 foretoges en stor Udvidelse af denne, hvorved de gamle Vejtræer blev fældet, og der blev indrettet Betonkørebaner. I sin nuværende Skikkelse fremtræder Roskilde Landevej som en moderne Automobilvej stadig hævde sig som en af Landets betydeligste Færdselsaarer.

I 1879 gjordes et betydeligt Møntfund ved Grøftegravning i Nærheden af Nygaard ved Roskilde Landevej. Ved Siden af et Skelet laa forskellige Smaating, som kan tyde paa, at det er en omvandrende Handelsmand, der har fundet sin Død her. Man fandt bl. a. Resterne af en halvfortæret Rulle Silkebaand og en Træske med en Del Mønter samt Levningerne af en Pengepung med forskellige Mønter. Der fandtes i alt 372 Sølv- og 11 Kobbermønter, de ældste fra 1625, de yngste fra 1711. Af disse Mønter var de 373 danske, de 10 holstenske.

Da den nye Roskilde Landevej blev fuldført i 1773 paa Strækning-

Roskilde Landevej 1946.

gen mellem Roskilde og Damhuset, blev det ved en kongelig Resolution af 13. December s. A. bestemt, at der skulde opkræves Passagepenge af dem, der benyttede Landevejen i Lighed med, hvad der fandt Sted ved de franske Chaussées¹³²). D. 18. December s. A. udstedte Rentekammeret en Plakat angaaende Oppebørselen af Passagepenge af rejsende og andre, som betjente sig af den nyanlagte Vej. I Plakaten anføres, at den nye Vej nu er bleven færdig med stor Bekostning, og at der herefter ikke kræves andet end Grus Tid til anden til dens Vedligeholdelse, hvorfor enhver, som betjener sig af Vejen, for hver Rejse, det være sig enten frem eller tilbage, skal erlægge Passagepenge til Hjælp til dens Vedligeholdelse. Afgiften blev fastsat til følgende Takst:

For en Karet forspændt med 6 Heste	12 Sk.
» » » » » 4 »	8 »
» » » » » 2 »	6 »
for en Chaise eller Jagtvogn (senere ændret til Postvogn) med 2 eller flere Heste	6 »
for en Bondevogn	2 »

for alle andre Vogne, herunder Carioler, hver	4 Sk.
for en Rytter	2 »
for Heste og Hornkvæg pr. Stk.	1 »
for 4 Faar, Lam eller Svin	1 »

Passagepengene skulde betales ved Damhuset, hvor der til Optrækningen blev indrettet en Bom med en Tavle, hvorpaa de ovennævnte Takster var anført, og en Betjent blev beskikket til Optrækningen, der tog sin Begyndelse fra 22. December 1773.

Passagepengene skulde betales af Ejerne eller dem, der bortlejede de forbipasserende Heste og Vogne eller Forspandshestene alene. Undtaget for Afgiften var alene Tilførslerne til det kongelige Fadebur og andre Rejser i Kongens Tjeneste. Fra 22. December 1773 til 30. April 1774 blev Bompengene oppebaarne for kongelig Regning og beløb sig til 460 Rdlr. 60 Sk., men blev ved kgl. Resolution af 9. Maj 1774 bortforpagtet fra 1. Maj s. A. paa tre Aar til Brændevinsbrænder Ole Rasmussen i København, der ved en afholdt Auktion over Forpagtningen blev højstbydende med 1310 Rdlr. i aarlig Afgift. I Auktionsbetingelserne, der er vedlagt Rentekammerets Forestilling til Kongen af 23. April 1774, anføres først de ovennævnte Takster for Afgiften; men dernæst hedder det, at det tillades Forpagteren at anlægge endnu en Bom uden for Roskilde. Saafremt dette fandt Sted, skulde de rejssende dog kun betale Afgift eet Sted, saaledes at de fik et Bevis for Betalingen det ene Sted, som de saa kunde fremvise ved den anden Bom og passere frit. Dog skulde dette Bevis kun gælde for samme Dag, hvorfor det skulde forsynes med Datum. Passagepengene skulde opbydes til Bortsalg paa to Maader, først eet Aar og dernæst paa tre Aar. Den højstbydende skulde ved Auktionen stille behørig Kauttion, og Efterbud vilde ikke blive antaget. I 1774 blev der ikke fremsat noget Bud for eet Aar, og for tre Aar lød det højeste Bud ved en første Auktion kun paa 1050 Rdlr. aarligt; men ved en anden Auktion blev der gjort et Bud paa 1310 Rdlr., som blev approberet. Bomforpagterne skulde selv opføre Bomhusene, som var deres Ejendom, og en ny Bomforpagter maatte derfor enten købe Huset af sin Forgænger eller selv opføre et nyt; men dette Forhold ændredes snart for Damhusbommens Vedkommende.

Den første Forpagter af Bommen, Brændevinsbrænder Ole Rasmussen lejede en Grund af Kromand Jens Andersen, Damhuset, ved en Lejekontrakt af 7. Juli 1774, tinglæst d. 12. December s. A., og opførte dèr et Hus til Bombetjenten. Grunden, hvoraf der skulde svares

en aarlig Afgift paa 2 Rdlr. til Damhuset, laa Øst for dette, mellem Kroen og Søen. Ved et Skøde af 24. April 1780, tinglæst d. 11. September s. A., solgte Ole Rasmussen Bomhuset til sin Efterfølger som Bomforpagter Brændevinsbrænder Abraham Blinckenberg for 300 Rdlr. Samme Tinglæsningsdato solgte Blinckenberg, der naturligvis havde ejet Huset, fra han overtog Forpagtningen, Bomhuset til Kongen for samme Sum, og derefter tilhørte Bomhuset Staten, indtil Amtet overtog Landevejen i 1868.

Ole Rasmussen var Bomforpagter til 30. April 1777, og da hans Forpagtningsperiode nærmede sig sin Afslutning, indgav Rentekammeret en Forestilling til Kongen angaaende Forpagtningen i den næste Periode. I denne Forestilling af 24. Marts 1777, som behandler Forpagtningen af Passagepengenes Oppebørsel ved de to Bomme paa de nyanlagte Veje fra København til Fredensborg og Roskilde, anføres Forpagtningsbetingelserne, der, hvad Taksterne angik med Indrømmelse af Frihed for Afgiften for Bønder, som gjorde Rejse med Statskorn og for Gødningsvogne, var de samme som i første Periode. Det bestemtes, at der skulde oprettes en tredje Bom paa Vejen til Fredensborg, og da der — naturligvis — var sket Forsøg paa at undgaa Afgiften, blev der indsat en Paragraf, hvori det hed, at dersom nogen ved Omkørsel igennem tilgrænsende Bønderbyer skulde søge at undgaa Betalingen af Bompengene, kunde man efter trykt Plakat af 11. Juli 1774 vente at blive paagreben og ved Opbringelsen blive pligtig at betale 1 Rdlr. i Mulkt til Opbringeren. I Overensstemmelse hermed paalagdes det Bønderne i Rødovre og omliggende Byer efter trykt Plakat af 28. November 1774 at optage dem, som i Tilfælde af, at Damhussøen var tillagt med Is, passerede derover og derved gik Bommen forbi, imod at Bønderne beholdt nævnte Mulkt. Om Bomhuset hed det, at det tilhørte den nuværende Forpagter; den tilkommende Forpagter maatte altsaa købe dette eller selv lade opføre det fornødne Hus ved Bommen. Denne var derimod bekostet for kongelig Regning, saa at den nuværende Forpagter skulde aflevere den i forsvarlig Stand og den nye Forpagter vedligeholde den. Ved Auktionen over Oppebørslen af Passagepengene gjorde Brændevinsbrænder Abraham Blinckenberg det højeste Bud med 1655 Rdlr. i aarlig Afgift for 3 Aar i Tidsrummet 1. Maj 1777—31. April 1780, og ved kgl. Resolution af 24. Marts 1777 approberedes hans Bud. I samme Tidsrum var Afgiften for den anden Bom i Københavns Amt paa Fredensborgvejen 3350 Rdlr. aarlig.

Den Bom ved Roskilde, som det var blevet tilladt Bomforpagteren af Bommen ved Damhuset at opsætte, var kun opsat et kort Stykke Tid, men blev straks igen frivilligt taget ned af Forpagteren, fordi den ikke kunde svare sig.

Forbudet mod at unddrage sig Bompengene ved Damhuset ved at foretage Omkørsel gennem de tilgrænsende Landsbyer blev ved de senere Forpagtninger stadig indskærpet, derimod maatte enhver forlade Landevejen, førend man kom til Bommen, saafremt ens Vej gik andetsteds hen end til København. I det Tilfælde, at Forpagteren eller hans Mænd utilbørligt opholdt vejfarende og krævede Passagepenge af dem, som var fritaget derfor, eller krævede mere, end der tilkom dem, skulde der svares 1 Rdlr. i Mulkt til Rentekammerets Fattigbøsse. Tvistigheder mellem Forpagteren eller hans Folk og de vejfarende om Betalingen skulde afgøres af Rentekammeret.

Ved Auktionen i 1780 blev to Brændevinsbrændere i København, Peder Madsen og Jens Nimb, de højstbydende med 2370 Rdlr. i aarlig Afgift for Tiden 1. Maj 1780—30. April 1783, og deres Bud approberedes ved kgl. Resolution af 3. April 1780. Ved Periodens Afslutning gjorde en Mand ved Navn Leth Bud paa de daværende Bomforpagteres Vegne, og mod en aarlig Forpagtningsafgift af 2855 Rdlr. approberedes dette Bud for Tiden 1. Maj 1783—30. April 1786 ved en kgl. Resolution af 24. Marts 1783.

Ved en Forordning af 15. Februar 1786 blev Systemet med Opkrævning af Passagepenge betydeligt udvidet. Paa de Landeveje, som dels var færdige, dels paabegyndt, fra København til Korsør, fra Roskilde Kro til Køge, fra Roskilde Købstad til Kalundborg, fra København til Fredensborg og fra Fredensborg til Helsingør skulde der paa hver Mil oprejses en Bom, hvor Passagepenge skulde erlægges. De paa Fredensborgvejen hidtil oppebaarne Passagepenge, der var blevet opkrævet ved Vibenshus og Lyngby, ophørte fra 31. Marts s. A., og de nye Bompengene skulde erlægges fra 1. April. De hidtil opkrævede Bompengene ved Damhuset skulde ophøre til 30. April og de nye erlægges fra førstkommende 1. Maj. Ved hver af de Bomme, som skulde opføres, efterhaanden som Vejene blev færdige, skulde der svares Bompengene ved hver Passage efter følgende Takst:

For en Bondevogn eller Slæde, hvorunder forstaas Bøndernes Arbejdsvogne, Færreds- og Torvevogne og Slæder, men ikke deres Kurvevogne, samt for en Bondekarre med 2 Hjul 1 Sk.
For alle andre Vogne eller Slæder, hvorunder forstaas Post- eller Kurve-

vogne og Slæder, saavel Bønders og andre Landboeres som Køb- stadboernes og Herregaardenes Torvevogne og Slæder, med 2 Heste	2 Sk.
med flere Heste	4 -
For en Kane med 1 eller 2 Heste	2 -
For en Kariol med 2 Hjul, hvad enten den har Fordæk eller ej	2 -
For en Jagtvogn, hvorunder forstaas en Chaise med 4 Hjul uden For- dæk, med 1 eller 2 Heste	3 -
med flere Heste	4 -
For en Chaise, hvorunder forstaas en saadan Vogn med Fordæk, med 1 eller 2 Heste	4 -
med flere Heste	5 -
For en af de brugelige Wiener-, Berliner- og andre udenlandske Rejse- vogne med Fordæk, med 2 Heste	4 -
med 4 Heste	5 -
med 6 eller flere Heste	6 -
For en Karet, med 2 Heste	5 -
» » » » 4 »	6 -
» » » » 6 eller flere Heste	8 -
For en Rytter	1 -
For Heste, Stk.	1 -
For Hornkvæg, Stk.	1 -
For Svin, som bør være ringede, da uringede Svin ej maa komme paa de nye Veje under Straf af 16 Skilling for Stykket foruden Foder- penge til dem, som opbringer dem, 2 Stykker	1/2 -
For Faar eller Lam, 4 Stykker	1/2 -

Rettigheden til Oppebørselen af Bompengene skulde overdrages dem, som ved Auktion blev højstbydende, til Forpagtning paa visse Aar paa de Vilkaar, som hver Gang blev bekendtgjort ved Auktionen.

Paa Strækningen fra København til Roskilde blev der i alt fire Bomme. Ved Auktionen i 1786 blev Carl Ording højstbydende for Damhusbommen med 1960 Rdlr. i aarlig Afgift indtil 1789, og hans Bud approberedes ved kgl. Resolution af 29. Marts 1786.

Fra 1. Maj 1789—30. April 1792 og fra 1. Maj 1792—30. April 1795 var Forpagtningen overladt til Brændevinsbrænder Jens Nimb, der tidligere havde været Bomforpagter, mod en aarlig Afgift i den første Treaarsperiode paa 1822 Rdlr. og i den sidste 1650 Rdlr.

Da Bomforpagterne ved de øvrige Bomme ud over Damhusbommen skulde indløse Bomhusene hos den tidligere Forpagter, mente Generalvejkommissionen, at et Tidsrum paa tre Aar til Bommenes Bortforpagtning var for kort til, at man kunde vente mange lysthavende, og i 1795 udbød man derfor Bompengene i Forpagtning dels paa tre, dels paa ti Aar. Budene var omtrent ens for tre og ti Aar, og Rentekammeret indstillede derfor kun een, nemlig Bom Nr. 5 paa Vejen til Køge til Forpagtning paa ti Aar, medens de øvrige Bud blev approberet for en Treaarsperiode. Fuldmægtig Mathias Lind, der havde

budt 1670 Rdlr. aarlig i en Treaarsperiode og 1700 Rdlr. i en Ti-aarsperiode for Bommen ved Damhuset, fik førstnævnte Bud approberet ved kgl. Resolution af 25. Marts 1795.

Der opstod mærkværdigvis Tvivl om Tidspunktet for Bommens Oprettelse forholdsvis faa Aar senere, og i 1801 maatte der indhentes en Erklæring fra Sognefogeden Christian Nielsen i Damhuset om Bommen. Han skriver: »Den Bom ved Roskilde Landevej har aldrig været der, førend Landevejen var bleven færdig til Damhuset, som nu er omtrent 27 Aar siden, da jeg forinden den Tid har kørt derigennem mange Gange, saa jeg er derom vidende, hvilket jeg ligeledes kan bevise med mange fra Rødovre«.

Mathias Lind var Bomforpagter fra 1. Maj 1798—30. April 1801 for en aarlig Afgift paa 1603 Rdlr., fra 1. Maj 1801—30. April 1804 for 1873 Rdlr., fra 1. Maj 1804—30. April 1807 for 2455 Rdlr., fra 1. Maj 1807—31. Juli 1810 — Lind betegnedes nu som Brygger — for 2665 Rdlr.

Ved Auktionen i 1810 bød Forvalter Niels Bech fra Wibygaard 2415 Rdlr. i aarlig Afgift i tre Aar, men Brygger Lind bød 2565 Rdlr. aarlig i fem Aar. Han fik Forpagtningen overladt, men paa den Betingelse, at han efter tre Aars Forløb skulde fratræde Forpagtningen, hvis Omstændighederne krævede det og vilde i saa Fald blive underrettet et halvt Aar i Forvejen. Ved en kgl. Resolution af 10. Februar 1813 og Plakat af 18. Februar s. A. blev det bestemt, at Passagepengene fra den kommende 1. Maj skulde erlægges i Rigsbankpenge, Skilling for Skilling. De Bomforpagtere, der vilde vedblive deres Forpagtning for den tilbageværende Tid, skulde erlægge Afgiften i Rigsbankpenge, Daler for Daler. Hvor Forpagterne ikke vilde fortsætte, skulde Bommene sættes til ny Auktion, evtl. administreres for Vejkassens Regning. Brygger Lind ønskede ikke at fortsætte, og der blev afholdt Auktion i 1813 over Damhusbommen, og her blev Løjtnant og Brygger Casse højstbydende med 2490 Rbdlr. i aarlig Afgift i tre Aar til 30. April 1816, og hans Bud approberedes ved kgl. Resolution af 17. Maj 1813.

Ved en kgl. Forordning af 13. Marts 1816 forhøjedes Passagepengene fra den førstkommende 1. Maj til det dobbelte af det Beløb, hvormed de efter Plakaten af 18. Februar 1813 svaredes i Rigsbankpenge Navneværdi. Ved Auktionen i 1816 blev Skomager Claus Pedersen Ditmer højstbydende med 4540 Rbdlr. og havde Forpagtningen til 30. April 1819. Ved en Forordning af 10. Februar 1819 bestemtes det, at Passagepengene skulde fastsættes i Sølv og erlægges enten

med rede Sølv eller Rigbanktegn efter den hver Gang gældende Kvartalskurs; foruden den Tavle, hvorpaa Taksten skulde være malet, og hvorpaa denne skulde anføres i Sølv, skulde der ved hver Bom være opslaaet Bekendtgørelse om Takstens Beløb i Rigsbanktegn efter Kvartalskurs.

Efter denne Forordning var Taksten følgende:

For Stykket af Bøndervogne eller Slæder, hvorunder forstaas Bøndernes Arbejdsvogne, Færreds- og Torvevogne og Slæder, men ikke deres Kurvevogne, samt for en Bondekarre med 2 Hjul	2 Sk. Sølv
For Stykket af andre Vogne eller Slæder, hvorunder forstaas saavel Bønders og andre Landboeres som Købstadboeres Post- eller Kurvevogne og Slæder, samt Herregaardenes Torvevogne og Slæder, med 2 Heste	4 - -
med flere Heste	7 - -
For en Kane med 1 eller 2 Heste	4 - -
For en Kariol med 2 Hjul, hvad enten den har Fordæk eller ej	4 - -
For en Jagtvogn, hvorunder forstaas en Chaise med 4 Hjul uden Fordæk, med 1 eller 2 Heste	5 - -
med flere Heste	7 - -
For en Chaise, hvorunder forstaas en saadan Vogn med Fordæk, med 1 eller 2 Heste	7 - -
med flere Heste	8 - -
For en af de brugelige Wiener-, Berliner- eller andre udenlandske Rejsevogne med Fordæk, med 2 Heste	7 - -
med 4 Heste	8 - -
med 6 eller flere Heste	10 - -
For en Karet med 2 Heste	8 - -
med 4 Heste	10 - -
med 6 eller flere Heste	13 - -
For en Rytter	2 - -
For Heste, Stk.	2 - -
For Hornkvæg, Stk.	2 - -
For ringede Svin, 2 Stk.	1 - -
For Faar eller Lam, 4 Stk.	1 - -

Ved Auktionen i 1819 blev Hans Bergstrøm højstbydende med 4150 Rbdlr. i aarlig Afgift for en Trearsperiode. I 1822 bød Skomager Ditmer en aarlig Afgift paa 4425 Rbdlr. Sølv. Efter at Auktionen over Bommen ved Damhuset var afholdt, gjorde den daværende Forpagter af Bommen Nr. 4 ved Hedegaardene Frederik Hansen et Efterbud paa 5000 Rbdlr. Sølv. Til sin Undskyldning anførte han, at han havde taget fejl af Klokkeslettet for Auktionens Afholdelse; Amtsforvalteren Justitsraad Frydensberg mente, at dette Bud ikke vilde give Forpagteren nogen Indtægt af Bommen; men da der var stillet Kautio for Beløbet, blev Budet indstillet til Godkendelse, hvorefter Frederik Hansen fik Forpagtningen ved kgl. Resolution af 13. April 1822. I 1825 afholdtes to Auktioner, da Udfaldet af den

første ikke havde været tilfredsstillende. Ved den anden Auktion blev Skomagermester Claus Pedersen Ditmer højstbydende med en aarlig Afgift paa 4515 Rbdlr. Sølv. Det næsthøjeste Bud gjordes af den daværende Forpagter af Bommen ved Vridsløselille Rasmus Rasmussen med 4510 Rbdlr. Amtsforvalteren og Amtmanden indstillede imidlertid, at det højeste Bud maatte tilsidesættes for Rasmus Rasmussens, da Claus Pedersen Ditmer som tidligere Bomforpagter havde vist sig noget uefterrettelig med Forpagtningsafgiftens Betaling, hvorimod Rasmus Rasmussen længe havde været Bomforpagter og altid nøjagtigt erlagt sin Afgift. Rentekammeret mente derfor, at dennes Bud skulde foretrækkes, og ved kgl. Resolution af 9. Februar 1825 fik han Forpagtningen overdraget for nævnte Sum.

Bomhuset og Bommen, som var købt og indrettet for kgl. Regning, forblev fremdeles staaende til Afbenyttelse for Forpagteren. Efter at der var foretaget Syn, skulde det overleveres til denne, der derefter paa egen Bekostning skulde holde Huset og Bommen vedlige og ved sin Fratrædelse efter lovligt Syn aflevere det i lige saa god og forsvarlig Stand, som han havde modtaget det. Saalænge Forpagtningen vedvarede, skulde Forpagteren betale 17 Rbdlr. 44 Sk. Sølv aarligt i Leje af Huset og Bommen foruden den aarlige Afgift af Husets Grund. I 1833 blev der opført et nyt Bomhus, der stod til 1890, hvor det blev afløst af det nu nedrevne.

I Perioden fra 1. Maj 1828—30. April 1831 var Rasmus Rasmussen ligeledes Forpagter med en aarlig Afgift paa 4120 Rbdlr.. Sølv. Fra 1. Maj 1831—30. April 1834 var Skrædermester Hans Belt Forpagter mod en aarlig Afgift paa 4520 Rbdlr. Sølv. I disse Perioder var Lejen af Bomhus og Bom stadig 17 Rbdlr. 44 Sk. Sølv aarlig; men ved en ny Forpagters Tiltræden d. 1. Maj 1834 forhøjedes Lejeafgiften til 24 Rbdlr. Sølv. Forpagteren i denne Periode, Ungkarl Niels Pedersen fra Rygaard, svarede 4560 Rbdlr. Sølv aarlig. Ved Auktionen i 1837 blev Niels Pedersen igen højstbydende med 4.340 Rbdlr. Sølv i aarlig Afgift; men Amtmand og Amtsforvalter mente ikke, det var tilraadeligt at overdrage ham Forpagtningen, da han ofte havde givet Anledning til Optrin, der havde gjort Politiets Mellemkomst nødvendig. Politimesteren Justitsraad Friderichsen afgav en Erklæring gaaende ud paa, at selv om han ikke kunde karakterisere Niels Pedersen ufordelagtigt i Almindelighed, vilde han, naar Valget stod mellem denne og Niels Jensen, der ved Auktionen havde gjort det næsthøjeste Bud paa 4335 Rbdlr. Sølv, give sidstnævnte Fortrin-

net. Niels Jensen var medinteresseret i den nærværende Bomforpagtning og var Politimesteren bekendt som en fredelig og retsindig Mand, der nød almindelig Agtelse. I Overensstemmelse med disse Udtalelser blev Forpagtningen overdraget denne. I den næste Periode fra 1. Maj 1840—30. April 1844 var han ligeledes Forpagter med samme Afgift og fra 1. Maj 1844—30. April 1847 for 3840 Rbdlr.

Regeringen begyndte nu at overveje Muligheden af Bomindretningernes Ophævelse uden for Københavns Omegn, og ved en Resolution af 27. Marts 1844 paalagde Kongen Rentekammeret at indgive Forslag til Resolution om Ophævelsen af Bompengene, efter at Kammeret ved Reskripter af 7. Okt. og 26. November 1842 var tilstillet de af Provinsialstænderne afgivne Betænkninger om det dem iflg. Resolution af 2. Juli s. A. forelagte Udkast til en Forordning angaaende Bomindretningernes Ophævelse uden for Københavns nærmeste Omegn. Provinsialstænderne fraraadede, at det Tab, som Vejkassen vilde lide ved den foreslaaede partielle Ophævelse af Bomindretningerne, blev erstattet denne med en Ligning paa Hartkornet. Kongen paa sin Side vilde ikke tillade, at dette Tab dækkedes dels ved Tilskud af Finanskassen eller ved Forhøjelse af Passagepengene ved de Bomme, der skulde beholdes, dels af de Vejpenge, som skulde træde i Stedet for Passagepengene ved de øvrige Bomme. Kongen bestemte derfor ved Resolution af 22. September 1846, at den daværende Bomindretning indtil videre skulde beholdes, og det tillodes de daværende Forpagtere at fortsætte Forpagtningen i et Aar med samme Afgift og for den følgende Tid med Rettighed og Pligt til at fratræde efter Opsigelse med et halvt Aars Varsel.

Niels Jensen fortsatte Forpagtningen fra 1. Maj 1847—30. April 1848 mod en Afgift paa 3820 Rbdlr. Sammen med Forpagteren af Bommen Nr. 2 Ole Pedersen søgte han Moderation i Afgiften, da Jernbanen til Roskilde var aabnet, men fik Afslag. Efter Auktionen i 1848 blev Forpagtningen overdraget Gæstgiver Niels Petersen i tre Aar for en aarlig Afgift af 2560 Rbdlr. Niels Petersen skulde fratræde d. 30. April 1851; men da der ikke var truffet nogen Bestemmelse om Bommenes Nedlæggelse, fortsatte han Forpagtningen til 31. Marts 1852 mod en Afgift paa 2346 Rbdlr. 64 Sk. og ligeledes det næste Aar for samme Afgift. Fra 1. April 1853—31. Marts 1854 var Kaptajn Mathiesen Forpagter mod en Afgift paa 3425 Rbdlr., og han afløstes det følgende Aar af Kaptajn, Lysestøber P. Fossum, der svarede 3515 Rbdlr.

Ved Lov af 15. April 1854 blev samtlige Bomme paa Hovedlandevejene i Sjælland med Undtagelse af dem, der fandtes i gamle Københavns Amt, nedlagt fra de eksisterende Forpagtningskontrakters Udløb imod en aarlig Erstatning paa 9000 Rbdlr. Denne Erstatningssum lignedes i Forhold til Hartkornet paa Sjællands Købstæder og Landdistrikter tilligemed de Smaaøer, hvis Beboere i Reglen med egen Befordring kunde befare de sjællandske Veje uden Overførsel med Baade, dog med Undtagelse af gamle Københavns Amt. Da Kaptajn Fossums Forpagtningstid udløb d. 31. Marts 1855, bortfaldt i Auktionsbetingelserne Bestemmelsen om et halvt Aars Opsigelse til Fratræden, da det nu var bestemt, at Bommene i gamle Københavns Amt skulde beholdes. I den følgende Periode fra 1. April 1855—31. Marts 1858 blev Forpagtningen overdraget til Hans Hansen fra Slagelse mod en aarlig Afgift paa 3535 Rbdlr. og 24 Rbdlr. i aarlig Leje af Bomhuset. Han stillede 1500 Rbdlr. i Obligationer til Sikkerhed for Afgiften. I de følgende tre Trearsperioder var Forpagtningen overladt til Peder Jensen for henholdsvis 3850 Rbdlr., 3875 Rbdlr. og 3900 Rbdlr. i aarlig Afgift.

De tidligere Hoved- og Kongelandeveje gik d. 1. April 1868 over til Amterne, og Bomforpagtningen var fra 1. April 1867—31. Marts 1868 overdraget til Peder Madsen for 3255 Rdlr., fra April 1868—31. Marts 1869 havde han ligeledes Forpagtningen for 3300 Rdlr. Da Amtet havde overtaget Landevejene, blev der fremsat Ønske om Nedlæggelse af Bommene. Indenrigsministeriet foretog en Undersøgelse af Indtægterne, der var nedadgaaende, men man kom ikke til nogen Enighed, og Bommene blev bevaret endnu i mange Aar. I et Amtsraadmøde d. 2. Februar 1869 vedtog man bl. a., at Bommen ved Damhuset skulde give 3300 Rdlr. aarlig; hvis denne Afgift ikke kunde opnaas, skulde Bommen bortforpagtes ved offentlig Auktion. Det viste sig imidlertid, at denne Bom kunde bortgives for 3460 Rdlr. Den nye Forpagter Hans Hansen havde denne Bom i Forpagtning i mange Aar; i Finansaarene 1870—73 var Afgiften 3540 Rdlr. aarligt, 1873—74 3405 Rdlr., for 1874—75, hvor Afgiften omregnedes til Kroner og Øre, udgjorde den 6741,90 Kr. Hans Hansen var Forpagter til 1888, og Afgiften var i Finansaaret 1875—76 6537,60 Kr., 1876—79 6550 Kr., 1879—82 6250 Kr., 1882—85 6300 Kr., 1885—1888 6400 Kr.

Den 1. April 1888 overtog Christen Hansen Forpagtningen, der herefter lige til Ophævelsen af Bommen i 1915 var knyttet til hans

Slægt. Han var selv Forpagter til 1894 og betalte for Finansaarene 1888—91 7200 Kr. og 1891—94 6900 Kr. i aarlig Afgift. D. 1. April 1894 gik Forpagtningen over til hans Søn Hans Peter Hansen, der var Forpagter til Ophævelsen af Bommen.

Den nye Tids Samfærdselsmidler rykkede nu frem. I en Skrivelse af 19. Juni 1897 meddeler Københavns Amts Vejinspektorat, at Amtsraadet finder, at der i almindelige Bompunge for en Motorvogn, som rummer i alt fem Personer og vejer 1200 Pund, skal betales 10 Øre, »naar den er aaben, d. v. s. uden Indretning til at lukkes, og 16 Øre, naar den er forsynet med Indretning til at lukkes (ligesom for aabne og lukkede 4-hjulede Personvogne med 2 Heste)«. D. 18. April 1905 bekendtgjorde Ministeriet for offentlige Arbejder, at Taksten for Motorkøretøjer skulde fastsættes til følgende Beløb:

Firhulede Person-Motorvogne uden Indretning til at lukkes	10	Øre
» » » med » » » »	16	-
Person Motor Omnibusser	25	-
Motor Omnibusser til Fragtkørsel	35	-
Firhulede eller femhulede Motorcykler	10	-

To- og trehulede Motorcykler var fritagne for Bompunge.

Ved Frederik VIII.s Begravelse kørte 108 Biler igennem Bommen, det var det højeste Antal Biler i den daværende Bomforpagters Tid paa en enkelt Dag.

Et Indblik i den Forandring, der skete med Samfundet i Aarene før den første Verdenskrig, faar man ved Læsningen af en Skrivelse fra Bomforpagteren til Københavns Amtsraad i Januar 1909. Han gør her opmærksom paa, at Bomindtægterne i de sidste Aar stadig har været nedadgaende. Grunden hertil er, mener han, vistnok først og fremmest en voksende Benyttelse af Jernbanen til Varetransport i Forbindelse med Anlæg af Mejerier, Halmskærerier o. s. v. ude paa Landet. Han fortæller, at der i 1894, da han tiltraadte Forpagtningen, passerede ca. 90 Mælkevogne daglig, nu er Tallet gaaet ned til ca. 35 daglig. Endvidere var Bivejene nu holdt i bedre Stand, saa at Færdselen kunde blive paa disse ogsaa om Vinteren, og her havde de kørende den Fordel at være fri for Automobilerne.

I Finansaarene 1894—1900 var Afgiften 6600 Kr. aarlig, 1900—03 6500 Kr., 1903—12 6600 Kr. og i de sidste tre Aar 7000 Kr. aarlig.

De sidst gældende Takster var fastsat iflg. Indenrigsministeriets Bekendtgørelser af 4. Juni og 28. December 1874 samt Ministeriet for offentlige Arbejders Bekendtgørelser af 18. April og 22. December 1905 og var følgende:

Arbejdsvogne, Arbejdsslæder, Torvevogne, Torveslæder, Karrer med 2 Hjul, naar der findes kun eet for Kusken bestemt Sæde (Brædt) med 1 eller 2 Heste	4	Øre
Samme Vogne (Slæder, Karrer) med flere end 2 Heste	8	-
Samme Vogne (Slæder) og iøvrigt alle aabne Vogne af lignende Slags, som foruden det for Kusken bestemte Sæde er forsynede med eet eller flere Sæder med Rygstød, samt Fragtvogne og Vogne, der benyttes til Fragtkørsel, med 1 eller 2 Heste	8	-
Samme Vogne (Slæder) med flere end 2 Heste	15	-
Vogn med 2 Hjul (Gig, Karriol, Dogkardt m. fl.) med 1 Hest	8	-
Kane med 1 eller 2 Heste	8	-
Kane med flere end 2 Heste	15	-
Droske med 1 Hest (aaben eller tillukket)	10	-
Firhjulede Personvogne uden Indretning til at lukkes (Jagtvogne, Skolevogne, Charabanc m. fl.) med 2 Heste	10	-
Samme Vogne med flere end 2 Heste	15	-
Firhjulede Person-Motorvogne uden Indretning til at lukkes, samt fir- eller femhjulede Motorcykler	10	-
Firhjulede Personvogne med Indretning til at lukkes (Karet, Wiener-vogn, Landauer, Droske, Charabanc m. fl.) med 2 Heste	16	-
Samme Vogne med flere end 2 Heste	20	-
Firhjulede Person-Motorvogne med Indretning til at lukkes	16	-
Firhjulede Vareautomobiler uden Indretning til at lukkes	10	-
Firhjulede Vareautomobiler med Indretning til at lukkes	16	-
Blokvogne med 2 Heste	8	-
Blokvogne med flere end 2 Heste	15	-
Transportvogne med Maskiner med 2 Heste	25	-
Samme Vogne med flere end 2 Heste	35	-
Person-Omnibusser med 2 Heste samt Person Motor-Omnibusser	25	-
Samme Vogne med flere end 2 Heste	35	-
Motor Omnibusser til Fragtkørsel	35	-
Flyttevogne, Flytteomnibusser med 2 Heste	25	-
Samme Vogne med flere end 2 Heste	35	-
Sporvogne med 2 Heste	25	-
Samme med flere end 2 Heste	35	-
Vejlokomotiver	25	-
Vogne, der trækkes af Vejlokomotiver	15	-
Dampomnibusser	35	-
Ridende	4	-
Heste, Æsler, Hornkvæg	4	-
Svin, Geder, Faar, Lam	2	-

At slippe for Afgiften blev af mange naturligvis betragtet som en Sport; men der gaves jo ogsaa den Bonde, der gladelig ventede et Par Timer ved Damhussøen for saa, naar Lyset var slukket i Bomhuset, at give Hestene af Pisken og i en Fart rulle forbi. Saa kunde det ske, at Bommanden havde været den snedigste og blot slukket Lyset, men ikke var gaaet i Seng og stod parat til at tage Synderen paa fersk Ger-ning, og saa maatte man jo op med Toørerne. En hel anden Type var Motorsportsmanden Cordosa, der var den Tids Drenges Helt.

Det sidste Køretøj, der blev afkrævet Bomatgift. Gartner (senere Graver) Svendsens 'Torvevogn.

Han havde alt for travlt, naar han kom susende, til at stoppe og betale Bompengene, saa han smed en Tikroneseddel i Forbifarten og suste saa igennem et Stykke Tid paa den. Naar han saa mente, at det var Tid til at betale igen, saa faldt der en ny Seddel.

Naar Faarene skulde paa Græs paa Saltholmen, vilde Folk ogsaa gerne prøve paa at slippe forbi Bomhuset uden at betale. Det foregik ved Nattetid, og saa gjaldt det om, at det ikke var kommet Bomforpagteren for Øre, naar Transporten skulde finde Sted. Det kunde godt ske, at denne maatte holde Vagt i mange Nætter, før Bønderne kom med Faarene; men somme Tider var der ogsaa en velvillig Sjæl, der røbede for Bommanden, naar Faarene skulde komme, og saa var han jo parat; omvendt kunde det ogsaa ske, at man narrede

Bommanden til at sidde oppe en Nat ved en falsk Alarm, og saa smilede man jo Dagen efter i Rødovre og Omegn.

Med den stigende Trafik voksede Kravet om Bommenes Ophævelse, og Københavns Amts Sogneraadsforening og Københavns Magistrat tog Initiativet i Sagen. Paa et Møde d. 26. August 1914 vedtog Københavns Amtsraad at meddele Ministeriet for offentlige Arbejder, at det kunde støtte Planen om Ophævelsen af Bommene fra 1. April 1915. Københavns og Frederiksberg Kommuner skulde efter nærmere fastsat Forhold indbetale 15 000 Kr. aarlig i ti Aar fra 2. Januar 1916 at regne til Københavns Amtsrepartitionsfond.

Bomhuset, der som nævnt var bygget i 1890, blev solgt til den daværende Forpagter, og det stod endnu en Aarrække, til det mødte sin Skæbne ved den store Vejudvidelse i 1937. I en Avisnotits d. 27. November d. A. meddeltes, at Nedrivningen af Bomhuset havde staaet paa i en Uges Tid og nu snart var tilendebragt. Dermed var et interessant Kapitel af Roskilde Landevejs Historie sluttet.

HVERDAG OG FEST

Det Præg, som en Storby sætter paa sin Omegn, findes naturligvis ogsaa i Rødovre, men det har først vist sig i dette Aarhundrede. Indtil da laa Sognet i landlig Idyl bag Damhussøen, og man mærkede ikke synderligt til Hovedstadens Nærhed. I det ikke særligt store Sogn drev man Landbrug paa Gaardene ganske som i andre Landsogne, men fik en Del Affald fra Byen til Kreaturfoder og hentede Latrin til Gødning. Det var saaledes Skik at hente Bærme fra Brændevinsbrænderierne til Kørne. Tilværelsen var unægtelig mere barsk end nu, og en ældre Dame fortæller saaledes, at hun som lille Pige var med til at drive Kvæget ad Landevejen — hendes Fader havde en Landejendom ved Rødovrevej — til Udlodden ved Herlev Marker og var der hele Dagen og passede det, til det blev drevet hjem om Aftenen. Det var op Kl. 5 om Morgenen baade Sommer og Vinter, og saa bestilte man noget.

Fra gammel Tid var hver Husstand selvforsynende i stor Udstrækning baade med Hensyn til Føde- og Klædevarer. Kun enkelte gamle Haandværk var repræsenteret. I 1834 var der i alt tre Smede, fire Hjulmænd og syv Vævere. En af de ældste af de nu eksisterende Haandværksvirksomheder i Rødovre, Bødkerværkstedet i Ejendommen Roskildevej Nr. 266, der endnu drives af Bødkermester Alfr. P. Andersen, blev grundlagt i Rødovre i 1858. Den 25. September i dette Aar fik den nuværende Indehavers Bedstefader Anders Pedersen fra Herstedvester Tilladelse til at nedsætte sig i Rødovre og drive Bødkerprofession, dog ikke for Købstadindbyggere. Det Hus, han byggede ved Roskilde Landevej i samme Aar, blev først nedrevet for faa Aar siden, og det nuværende Nr. 266 blev opført paa dets Grund. Foruden Bød-

kerværkstedet laa der ved Midten af forrige Aarhundrede kun et Par Huse ved Roskilde Landevej, hvor der bl. a. boede en Slagter og en Smed. Der boede en Købmand i den gamle Rødovre By, men ingen ved Roskilde Landevej, og i Almindelighed købte man Varene i København.

De gamle Regnskabsprotokoller fra Bødkerværkstedet giver et interessant Indblik i en Haandværkerfamilies daglige Liv i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede. Udgiften til Materialer, Træ, Søm, Nagler, Maling m. v. udgjorde for Aaret 1870 i alt 655 Rdlr. 1 Mk. 8 Sk., i 1875 640 Rdlr. og i 1876 1577,77 Kr. I disse Tal indgaar dog en Del mindre Beløb, f. Eks. Drikkepenge, og undertiden Løn til en Svend. I 1883 var der brugt 1017,11 Kr. til Materialer og i 1890 837,37 Kr. I de to sidste Maaneder af dette Aar havde der været beskæftiget en Svend, der i November Maaned fik 17 Kr. i Løn og i December 26 Kr. Indkøbene behandles desværre som Regel med en summarisk Betegnelse som Brædder, Asketræ o. s. v., men det ses, at der bl. a. i 1871 er givet 12 Rdlr. for en Drejebænk, i 1874 22 Rdlr. for 180 Alen 4" Sundsvallstømmer, i 1875 23 Rdlr. for 1 Favn Bøgetræ. Man købte bl. a. Vejtræer fra Roskilde Landevej, og i 1877 er der betalt 4 Kr. for et Asketræ og i 1878 10 Kr. for tre Asketræer.

Gaar man saa over til at se paa Indtægterne, har der i 1883 været en Indtægt paa 2449,40 Kr. og i 1890 1893,55 Kr. I 1861 har bl. a. en Spand kostet 1 Mk. 8 Sk., i 1863 har en ny Vandtønde kostet 2 Rdlr. 4 Mk. og en Skovl 3 Mk. 8 Sk. I 1883 har en Spand kostet 2,25 Kr., en Brandtønde 3 Kr., en Hjulbør 13 Kr. og et Saltkar 18 Kr. I 1890 kostede en Spand 1,75 Kr., en Brandtønde 5 Kr. og et Saltkar 14 Kr., idet Priserne naturligvis varierede efter Størrelse og Udstyr.

Igennem Regnskaberne faar man ligeledes Kendskab til en Haandværkerfamilies Forbrug, idet det bemærkes, at der som Regel var fire voksne paa Kosten. I 1870 købte man af Fødevarer, Tobak, Tøj m. v. for i alt 27 Rdlr. i Maj Maaned, bl. a. gav man 4 Rdlr. for 9½ Pund Smør, i Juni var Udgiften 33 Rdlr. 4 Mk., i December 68 Rdlr. 3 Mk. og i hele Aaret havde man brugt for 387 Rdlr. 3 Mk. I 1883 havde Forbruget i Hjemmet været paa i alt 861,70 Kr. I Oktober Maaned havde man givet 7 Kr. for en Tønde Kartoffler, Brød varierede fra 2,10 Kr. til 2,40 Kr. om Ugen, Fisk beløb sig i Gennemsnit til 0,25 Kr. pr. Gang, 1 Otting Øl kostede 1 Kr. I det samme Aar havde man givet 1 Kr. for en Flaske Vin, 4 Kr. for 8 Pund Fedt, 3,15 Kr. for 1 Td. Kul og Trækul, 13 Kr. for et Par Benklæder, i Kommuneskat

betalte man i alt 12,92 Kr. Sammenligner man med 1870 var Udgiften nu i Maj Maaned 67,78 Kr., i Juni 90,46 Kr. og i December 79,87 Kr. I 1890 brugte man i Husholdningen i alt 913,16 Kr., og deraf havde man brugt 80,40 Kr. i Maj Maaned, 70,22 Kr. i Juni og 106,72 Kr. i December. I December Maaned kostede 1 Td. Kartofler 4,66 Kr., 1 Pund Smør 0,95 Kr., for Brød betaltes 3 Kr. om Ugen og for Fisk 0,33—0,50 Kr. pr. Gang. Et Par nye Sko kostede 11 Kr. og i April Maaned kostede 4 Snese Æg 3,10 Kr. I Kommuneskat betaltes 19,52 Kr. for hele Aaret. Kundekredsen var i disse Aar alle Landboere; men i Tidens Løb ændredes dette Forhold, ligesom det ogsaa blev andre Varer, man forfærdigede. Til Damhuset havde man saaledes leveret Spande, Ballier, Bøtter, Ankre m. v.* for et Beløb af 8 Rdlr. 2 Mk. 6 Sk. i 1863, og i øvrigt solgtes en Mængde Tønder af forskellig Art. I Nutiden fremstilles bl. a. Skyllekar; men man faar Materialet færdigt udarbejdet, saa det blot skal samles.

Var end den daglige Tilværelse barsk, saa forstod man ogsaa at more sig ind imellem, og ved Fastelavn blev der f. Eks. holdt store Gilder. Engang — det maa vel være ved Aarhundredskiftet — arrangerede Christen Olsen, Egegaarden, Fastelavnsgilde i sin Gaard paa to Aftener med en Dag imellem — man maatte jo samle Kræfter til Anstrengelserne —, hvortil man betalte 5—6 Kr. for at deltage. Man fik alt, hvad man kunde spise og drikke, og i Laden, hvor der var lagt Bræddegulv, gik Dansen til den lyse Morgen.

Af og til frembød Begivenheder i Tilknytning til Hovedstaden og Kongehuset en kærkommen Afbrydelse i Hverdagen. En Begivenhed, der gjorde et dybt Indtryk paa Befolkningen, var Frederik VI.s Død og Begravelse, som længe blev mindet. Kongen døde den 3. December 1839, og Bisættelsen fandt Sted i Roskilde Domkirke Torsdag den 16. Januar 1840. Kongens Lig blev ført fra Amalienborg Onsdag Aften, og efter at den højtidelige Procession var opløst ved Jernporten ved Frederiksberg Allé, kørte Ligvognen videre eskorteret af Husarer og ridende Artilleri. Bønder, som bar Fakler, sluttede sig til Følget, og fra hver Landsby, man kom forbi, stødte flere til og fulgte Ligvognen til Roskilde. I de Kirker, som kunde ses fra Vejen, blev der ringet med Klokkerne, medens Liget kørte forbi. Ved Damhuset havde Bønderne ladet oprejse en med Grønt beklædt og smukt illumineret Æresport, ved hvis ene Side man saa Frederik VI.s og Dronningens Navnetræk med Inskriptionen Vore Velgjørere og neden under et Transparent, forestillende Frederik VI, der rakte en knælende Bonde sin Haand og

løftede ham op, medens en anden Bonde rakte Kongen en Egekrans. Ved den anden Side af Æresporten saas Christian VIII.s og Caroline Amalies Navnetræk med Inskriptionen Vort Haab og neden under et Transparent, hvorpaa Christian VIII saas ved Minervas Side, medens Frugtbarhedens Gudinde rakte ham en Bunke Neg. Fra Roskildehvil til Domkirken blev Kongens Lig baaret af Bønder fra Københavns Amt og fra Frederiksværk Gods. Æresporten ved Damhuset var atter illumineret om Aftenen paa Bisættelsesdagen.

En saadan Begivenhed vilde i vore Dage være blevet skildret udførligt i Radio og Aviser; men Aviserne var dengang ikke Hvermands Eje, og dog kom Nyhederne alligevel hurtigt omkring takket være de omvandrende Nyhedsbærere, og saa havde man endelig Skillingsviserne. I Midten af forrige Aarhundrede havde Rødovre sin egen Sanger, Vise-Anders eller Kaffe-Anders, — det sidste Navn med Hentydning til hans Forkærlighed for denne Drik — der gik omkring fra Hus til Hus og solgte Visehefter og gav en Prøve paa Indholdet. De fleste af Viserne var trykt og forlagt hos Jul. Strandbergs Forlag, men ogsaa Behrends Enke, Aabenraa 231, udsendte Viser. Selv leverede han flere Bidrag, saaledes En gudelig Vise for Aarets Sorg og Krig, for hver grædende Fader og Moder, Søster og Broder og kjærlig Veninde, der savner sine Kjære, de Faldne i Krigen, digtet af Peder Gundersens Søn Anders Pedersen i Rødovre By. Det var Krigen i 1864, han digtede om, og Visen gik paa Melodien Farvel du Huus, hvor min Fader boer og var paa femten Vers. En anden Vise hed Ny Høstsang for Aaret 1867, digtet af Anders Pedersen af Rødovre, og blev solgt for 2 Sk. Naar der passerede en eller anden sørgelig Begivenhed, skrev han en Vise derom saaledes En Sørgesang i Anledning af de fem Børn i Brøndshøj Sogn som druknede paa Isen, Nytaarsdag den 1ste Januar 1865. Han har aabenbart haft en Forkærlighed for Melodien Farvel du Huus, hvor min Fader boer, for ogsaa til denne Vise benyttede han den. En saadan Begivenhed som Pigen, der druknede sine Børn i en Brønd paa Rødovre Mark og blev henrettet paa Annexgaardens Jorder, kunde naturligvis ikke gaa upaaagtet hen, men blev behandlet i flere Viser. Anders Pedersen skal ogsaa have digtet en Vise derom; men det lader sig ikke fastslaa, om han er Forfatter til nogen af de bevarede Viser.

MØRKETS GERNINGER

Da Bøddelen d. 21. December 1861 med sin Økse fuldbyrdede Dommen over en Forbryder paa Marken Nord for Damhuskroen, afsluttedes dermed en Sag, der havde vakt stor Opmærksomhed, dels ved Forbrydelsens Art, dels paa Grund af Forbryderens Person. Det hørte til Sjældenhederne, at en Kvinde blev henrettet for Barnemord, og her drejede det sig om en Moder, der koldblodigt havde ombragt tre af sine Børn og nu led Lovens strengeste Straf; intet Under, at man strømmede til Retterstedet fra nær og fjern, og at Skillingsviserne besang den sørgelige Begivenhed.

D. 30. Marts 1861 fandt man Liget af et Drengbarn i en Brønd ved Rødager Allé, og Politiets Undersøgelser førte til, at Mistanken rettedes mod en ung Kvinde Ane Cathrine Andersen eller Andersdatter, der ved Forhøret tilstod, at hun havde dræbt sit eget Barn ved at drukne det i Brønden, og at hun tidligere havde ombragt to andre af sine Børn, uden at disse Forbrydelser var blevet opklaret.

Ved Forhøret i Københavns Amts søndre Birks Ekstraret d. 12. Juni 1861¹³³) blev hele den triste Affære oprullet. Ane Cathrine Andersen var født i Karrebæk ved Næstved d. 30. Oktober 1829. I 1852, da hun tjente paa en Gaard i Herlufmagle Sogn, blev hun besvangret af en Forvalter, der nogen Tid efter rejste til Sverige. Selv tog hun til København og lejede sig ind i Borgergade. D. 8. Januar 1853 fødte hun en Pige paa den kgl. Fødselsstiftelse i København. Hun blev paa Fødselsstiftelsen til Slutningen af Januar og vendte derfra tilbage til sit forrige Logi. Efter at have opholdt sig der et Par Dage gik hun bort med Barnet under Foregivende af at ville sætte det i Pleje, men i Virkeligheden for at tage det af Dage, hvortil hun havde bestemt

sig straks efter, at hun havde født Barnet, da hun forgæves havde henvendt sig til Barnets Fader om Hjælp til dets Underhold og selv ikke vidste, hvordan hun skulde bære sig ad med at forsørge det. Hun gik ud ad Roskilde Landevej, indtil hun kom til en Gaard paa Vigerslev Mark, hvor hun ad en Markvej gik hen til en $\frac{3}{4}$ Alen dyb og 1 Alen bred Grøft fuld af Vand. Her satte hun sig paa Grøftekanten og gav Barnet Die og fik den Tanke at drukne det i Grøften. Hun lagde Barnet i Vandet, og da det var dødt, tog hun Liget op og begravede det et Stykke inde paa Marken i et Hul, som hun med sine Hænder havde gravet i den bløde Jord. Da hun havde foregivet i sit Logi, at hun maatte rejse til Ringsted for at faa Barnet sat i Pleje, tilbragte hun Natten ved Havegærdet til Gaarden og vendte først hjem den paafølgende Morgen. Af Barnets Lig fandt man aldrig Spor; men man forklarede det deraf, at der paa Stedet fandtes flere Rævehuler, og at Liget kunde være fundet og fortæret af Rævene.

Da Ane Cathrine Andersen i Sommeren 1854 tjente paa Gaarden Barfredshøj i Ramsø-Tune Herred, blev hun besvangret af en af Tjenestekarlene. Den paafølgende Vinter tjente hun hos en Moster, men fratraadte sin Plads d. 1. April og rejste til København, hvor hun lod sig indlægge paa Fødselsstiftelsen. Her fødte hun d. 3. April 1855 et Drengbarn, som hun besluttede at aflive, da Barnefaderen brød et Ægteskabsløfte, han havde givet hende. Hun maatte tage ud at tjene og vidste ikke, hvordan hun skulde sørge for Barnet. Hun blev udskrevet fra Fødselsstiftelsen d. 21. April, og da hun d. 24. fik en Plads i København, bestemte hun sig til at drukne det, før hun begav sig i Tjenesten. Hun gik ud ad Vesterport og havde først til Hensigt at gaa ud til Barnefaderen, der nu tjente paa en Gaard i Rødovre for at spørge, om han vilde sørge for det; men da han forhen efter hendes Forklaring havde været haard mod hende, turde hun alligevel ikke gaa hen til ham og vendte om i Nærheden af Gaarden og besluttede sig til at udføre sit Forsæt. Hun gik derfor tilbage til en Brønd, som hun havde lagt Mærke til paa Udvejen, og kastede Barnet deri, hvorpaa hun straks gik videre, da hun ikke turde opholde sig der et Øjeblik, da det var højlys Dag. D. 26. Maj s. A. fandt man Liget af et Barn i Brønden; men de foretagne Undersøgelser bragte intet Spor for Dagens Lys, og Sagen blev henlagt.

I 1856 fødte Ane Cathrine Andersen et Drengbarn, hvis Fader var en Tjenestekar, der tog sig af det og bragte det til sin Moder, hvor det voksede op.

I 1861 skulde hun atter have et Barn med Faderen til den endnu levende Dreng, men bestemte sig allerede inden Fødselen til at rydde det af Vejen for at undgaa Byrden ved dets Opfostring, hvorfor hun fortav Svangerskabet for Barnefaderen. Hun rejste til København d. 1. Februar og lejede sig ind et Sted i Adelgade og fødte Natten til den 15. Februar en Dreng hos en Familie i Borgergade, hvortil hun var blevet henvist af Fødselsstiftelsen. Baade Aftenen før Fødselen og senere skrev hun til sin Kæreste, at hun var hos sin Moder i Karrebæk og passede hende, der var syg. Endelig en Dag, da hun blev overvældet af Følelsen af det forladte og fortvivlede i sin Stilling, bestemte hun sig til at tage Barnet af Dage. En af de første Dage i Marts foregav hun for de Folk, hvor hun boede, at hun havde faaet Brev fra sin Moder, som havde sørget for at faa Barnet sat i Pleje hos en Husmandsfamilie i Karrebæk, og at hun den 5. Marts skulde rejse med Jernbanen til Ringsted og aflevere Barnet. D. 5. Marts om Formiddagen gik hun hjemmefra med Barnet og gik først til Frederiksberg Slotshave for at drukne det i en af Kanalerne; men da der var Folk alle Vegne, gik hun ud ad Roskilde Landevej, hvor hun ved at se Damhussøen fik den Tanke at drukne Barnet der, men blev hindret i sit Forsæt ved, at der arbejdede en Del Folk ved Søen. Hun gik derpaa længere ud ad Landevejen, indtil hun kom til Rødovrevej og gik hen til den Brønd, hvor hun før havde druknet et af sine Børn. Da det var højlys Dag, turde hun ikke udføre sin Gerning straks, men vendte tilbage til Landevejen og gik videre, indtil det begyndte at mørkne. Hun vendte da tilbage til Brønden, hvor Vandet stod omtrent lige med Jorden og kastede Barnet deri. Hun blev staaende i nogle Minutter ved Brønden, hun vidste selv ikke hvor mange, og saa Barnet røre sig lidt og troede endog at spore Bevægelse hos det endnu, da hun forlod det. Hun vendte derfra tilbage til sit Logi i Borgergade og foregav at have været i Ringsted, og at Barnet var blevet rigtigt afhentet.

Her blev hun fundet af Politiet og aflagde straks fuld Tilstaaelse.

Ved søndre Birks Ekstraret blev Ane Cathrine Andersen dømt for Barnemord og kvalificeret Lejermaal til at miste sin Hals, og hendes Hoved skulde sættes paa en Stage. Dommen blev stadfæstet af Lands- over- samt Hof- og Stadsretten d. 23. August og ligeledes af Højesteret, og en Benaadningsansøgning blev afslaaet af Kongen. Hertil skriver Fædrelandet: »Mærkeligt er det, at hun ikke er blevet benaadet, uagtet otte af Højesterets Tilforordnede havde indstillet hende dertil,

og det desuden hedder, at nogle af Statsraadets Medlemmer med Varme skulde have kæmpet derfor«.

Henrettelsen fandt Sted Lørdag d. 21. December 1861 Kl. 8 om Morgenen paa Marken ved Damhuskroen, hvor det nuværende Søtorp ligger. Mænd fra Rødovre dannede Kæde om Retterstedet for at opretholde Orden blandt de mange, der strømmede til for at overvære det blodige Skuespil. Efter at Dommen var afsagt og Benaadningen afslaaet, viste Ane Cathrine Andersen stor Ro og bevarede den til det sidste. Natten før Henrettelsen sov hun roligt og trygt indtil Kl. 4 om Morgenen, da hun stod op og klædte sig paa. Hun bevarede sin Sjælsstyrke og var i den Grad fattet, at da hun kørte ud til Retterstedet, talte hun om ligegyldige Ting, om den taagede Morgen og lignende. Hun besteg roligt Skafottet, bad en Bøn, tog sit Halstørklæde af og puttede det i Lommen og lagde sig selv til rette paa Blokken. Dommens Ord, at Hovedet skulde sættes paa en Stage, blev ikke udført, men Liget blev lagt i en Kiste.

En saadan Begivenhed kunde naturligvis ikke gaa upaaagtet hen af Forfatterne til Tidens Skillingsviser, og paa det kgl. Bibliotek opbevares hele tre forskellige Viser derom. Som et typisk Eksempel paa denne Art Poesi, der gjorde det ud for en Avis, skal den ene Vise anføres med sin pompøse Titel og naive Tekst:

EN SØRGEVISE
OM
DEN TREDOBDELTE
»BARNEMORDERSKE«
som udenfor Ægteskab havde født 4 Børn,
af hvilke hun dræbte 3.
Samt Beretning om hendes sidste Timer og Henrettelse.
Af et sanddru Øjenvidne.

Mel.: Bertrands Afskedsquad.

Der var en Tid, da hun var end uskyldig,
Den Synderinde, som nys Livet lod,
Da hun endnu bad varmt og fromt og fyldig
Til Herren hist, som throner mild og god.
Da barnlig end hun leged hos sin Moder,
Og Himlens Engle skued hende fro,
Da skyldfri nød hun alle Livets Goder,
Og Skriftens Ord i hendes Bryst mon bo.

Men snart kom ureen Attraes fule Flamme,
 Og i sit Hjerte gav hun Synden Rum,
 For Dyden selv hun snart sig monne skamme,
 Og blev tilsidst en Morderinde grum.
 Tre Spæde fødte hun i Angst og Smerte,
 Men saae med Kulde deres Øjne blaae,
 Ak aldrig saaes saa haardt et Quindehjerte,
 Saa frækt med dem til Døden flux at gaa.

Tre Gange øved hun en rædsom Brøde,
 Og det endog mod eget Kjød og Blod,
 Mon nogensinde Naadens Morgenrøde,
 Oprinde vil for hendes haarde Bod.
 Dog hisset finder hun en naadig Dommer,
 Bodfærdig Synder altid Trøst han gav,
 Ja, ogsaa hun til Naade sikkert kommer,
 Med Anger hviler hun nu i sin Grav.

Paa Omslaget ser man en Bondepige paa Skafottet, Præsten taler til hende, en Politimand med trekantet Hat staar bag ved Pigen, i den modsatte Side to Mænd — aabenbart Skarpretteren og hans Medhjælper. Til sidst bragte Heftet med Visen en Beretning om Begivenheden.

I 1922 skete der paa Annexgaardens Jorder et Mord, som ved de Omstændigheder, der knytter sig dertil, er blevet et af de mærkeligste i dansk Kriminalhistorie. Ikke blot har en af de dømte altid hævdet, at han var uskyldig, men Beviserne afgang for en stor Del af Vidnesbyrd fra Personer, som Gang paa Gang blev grebet i Usandhed, saaledes at der stadig hersker Tvivl, om Mordet er blevet fuldt opklaret.

Damhusmordet¹³⁴), under hvilket Navn denne Forbrydelse er kendt, blev begaaet d. 8. Maj ved Tretiden om Morgenen. Da en Mand ved Sekstiden passerede Annexgaardsvej, saa han en Taxa Vogn A 7516 holde inde paa Marken. Da han gik hen til Bilen for at se, hvad der var paa Færde, saa han, at Chaufføren sad død ved Rattet med Ansigtet overstrømmet af Blod.

Ved Politiets Undersøgelse konstateredes det, at Chaufføren var ramt af tre Skud, affyret paa ganske nært Hold, hvoraf det ene var trængt ind i Hjernen og havde været øjeblikkelig dræbende. Et Skud var desuden gaaet ind i Motoren. Skuddene var kommet inde fra Vognen gennem det højre Vindue, og inde i Vognen fandt man en Cigaretstump, en Stump af en Cerut og noget Cigaraske. Paa Sædet laa der en Pakke i graat Papir omvundet med Sejlgarn, hvori der var

et Par Cheviotsbenklæder, en Læderrem med Metalspænde og en lysegraa Sixpence med gult For besmurt med rød Mønje. Ved Undersøgelsen af den myrdedes Klæder fandt man ingen Portemonnaie, men derimod en Tegnebog indeholdende 155 Kr. Den myrdedes Kæreste kunde oplyse, at han Aftenen i Forvejen havde haft tre Hundredkrone-sedler og et Bundt Tikronesedler paa sig. Den myrdede Chaufførs Pengepung fandtes nogle Timer senere ca. en Kilometer fra Mordstedet paa den anden Side af Roskilde Landevej. I den fundne Hue fandt man et Par rødlige Haar, der ved en Undersøgelse i Retsmedicinsk Institut viste sig at være Dyrehaar, formodentlig fra en Ko eller Hest.

Mordet vakte stor Opmærksomhed, og snart dukkede den første Anmeldelse op, og efter Tur passerede en Række Personer fra Københavns Underverden for Retten. En Fru Petersen, Dannebrogsgade 23, mente, at Morderen var en Kelner Hansen fra Hvidovre, i hvis Besiddelse hun havde set et Bælte med Metalspænde, og hun havde set ham male sit Sommerhus rødt. Endelig havde Kelnerens Hustru fortalt, at Manden havde en Ven, der var Chauffør, som tit kørte ham hjem om Natten, og, som sidste Bevis, havde Kelneren en lille, rød Hund. Ved Afhøringen fortalte Kelneren, at han havde været hjemme Mordnatten fra ca. Kl. 2, men havde ingen Vidner derpaa, da Hustruen ikke havde været hjemme. Han havde kun været to Gange i Dannebrogsgade 23, sidst i Selskab med en Mand ved Navn Chr. Petersen, kaldet Christian Hestehoved. Kelneren blev arresteret. Den omtalte Chr. Petersen hævdede, at han om Mordnatten havde været sammen med sin Husbestyrerinde. Da en Sporvognskonduktør paastod, at Hansen havde været den første Passager, han havde med fra Toftegaardsplads om Morgenen d. 8. Maj, ændrede denne Forklaring og fortalte nu, at han om Mordnatten havde spillet Terninger hos en Musiker, men de fremførte Vidner var usikre. Chr. Petersen afgav ogsaa forskellige Forklaringer og blev til sidst arresteret; men Politiet kunde ikke finde Materiale til en Sigtelse mod de anholdte, og efter et Stykke Tid blev de begge løsladt, og Hansen fik senere tilkendt Erstatning for uforskyldt Varetægtsarrest. Der blev foretaget andre Anholdelser, men ingen kunde opretholdes, og til sidst stod Politiet paa bar Bund.

Da blev der i Oktober indgivet en Anmeldelse af en Mand, som fortalte, at han havde været sammen med en Kvinde, der havde været meget ulykkelig, og som havde betroet ham, at hun havde været med til et Mord. Denne Kvinde, Gudrun Olesen, nægtede først at

have udtalt sig saaledes; men Politiet tog dette Spor op og fik til sidst Sikkerhed for, at hun havde løjet. En anden Kvinde fortalte, at Gudrun Olesen til hende havde sagt, at hun Mordnatten havde været sammen med en anden Kvinde og en Sømand i en Beværtning Den Fingerløse paa Aaboulevarden. Sømanden var vred paa den dræbte Chauffør, fordi denne havde taget en Kæreste fra ham. De havde tilkaldt Chaufføren pr. Telefon og var kørt til Rødovre, hvor en af de andre havde skudt Chaufføren. Gudrun Olesen blev nu anholdt og indrømmede at vide, hvem der havde begaaet Mordet, men vilde ikke sige, hvem det var. Blandt hendes Omgivelser fæstede man sig ved en Kvinde Karen Andersen, kaldet »Musse Gadedreng«, og da man fik Beviser for, at hun havde været med i Bilen, blev hun anholdt. Man var nu kommet til Februar Maaned 1925. Karen Andersen indrømmede langt om længe, at hun havde været med i Bilen, men hævdede, at det ikke var hende, der havde skudt Chaufføren, men en Mand, hun ikke kendte.

Politiet havde offentliggjort Billeder af det Tøj, man havde fundet i Bilen, og en Toldbetjent meldte sig og mente at kunne genkende det som tilhørende en Sømand Svend Matell. Karen Andersen blev forevist et Fotografi af Matell og erklærede straks, at det var ham, der var Morderen. Matell var paa det Tidspunkt i Amerika; der blev afsagt Arrestdekret over ham, og han blev anholdt i New York og udleveret og blev fremstillet i Retten herhjemme i Marts Maaned. Stillet over for Tøjet, der var fundet i Vognen, erklærede han straks, at det var hans; men hvordan det var kommet der, vidste han ikke, han havde i alle Tilfælde ikke været med paa Turen. Om sin Færden i Tiden omkring Mordet forklarede han, at han ganske rigtigt havde været i København. Han havde turet rundt i Byen, men havde været saa fuld, at han ikke huskede, hvor han havde været, og var i øvrigt efter nogle Dages Forløb rejst til Frederikshavn til sin Familie. Han nægtede at have noget med Mordet at gøre, selv om Karen Andersen efter at være konfronteret med ham erklærede, at det var ham, der havde været med paa Turen og skudt Chaufføren. Til Held for Matell viste Politiets Undersøgelse, at han ganske rigtigt havde opholdt sig i Frederikshavn paa det Tidspunkt, da Mordet fandt Sted, og dermed gik han ud af Sagen.

Ved en Gennemgang af Karen Andersens Fortid standsede Politiet ved en Mand ved Navn Mouritz Andersen. Her saa det ud til, at man endelig havde fundet den rette Mand. Mouritz Andersen var

fuld ved Anholdelsen og sagde straks bl. a.: »Ja, det er mig, der er Damhusmorderen. Det har I s'gu været længe om. Men Musse har været stabil. Nu kommer jeg ikke ud de første seksten Aar. Det er mig, der har skudt ham.« Allerede næste Dag trak han Tilstaaelsen tilbage under Paaskud af at have været fuld, da han aflagde den, og ikke mente noget med det, medens de to anholdte Kvinder erklærede, at han var Morderen.

Under Forundersøgelsen fremkom der paa et vist Tidspunkt en Tilstaaelse fra Karen Andersen. Sammen med Mouritz Andersen havde hun planlagt et Overfald for at skaffe nogle Penge, og de var i den Anledning mødtes i Beværtningen Den Fingerløse Søndag Aften d. 7. Maj for at tilrettelægge Overfaldet. Karen Andersen sagde, at hun kendte en Mand, der havde Penge paa sig, og mente hermed den myrdede Chauffør. Gudrun Olesen havde sluttet sig til Selskabet i Aftenens Forløb, og Karen Andersen tog til sidst ud til den Holdeplads, hvor Chaufføren holdt med sin Vogn, og hyrede ham til en Tur. Først kørte hun til Beværtningen, hvor Gudrun Olesen og Mouritz Andersen blev taget paa, og derefter gik Turen rundt til Beværtninger, afbrudt af et Besøg paa Karen Andersens Værelse, hvor hun tog Matells Tøj, som denne havde glemt hos hende, med den Tanke at efterlade det i Bilen og dermed give Politiet et falsk Spor. Selskabet havde ogsaa været i Dannebrogsgade 23, hvor Mouritz Andersen vilde laane Kelner Hansens Sommerhus i Hvidovre til Overfaldet. Hansen vilde imidlertid ikke indblandes i Affæren, og derefter kørte man ud til Rødovre. Da de var kommet ud til Annexgaardsvej, skød Karen Andersen tre Skud mod Chaufføren med en Revolver, der tilhørte Mouritz Andersen, og for at faa Vognen til at standse affyrede hun endnu et Skud mod Motoren. Mouritz Andersen havde taget den myrdedes Portemonnaie, og hun tog selv en Del Penge af hans Tegnebog. Denne Forklaring blev i den følgende Tid ændret, og til sidst trak hun Tilstaaelsen tilbage og hævdede, at det var Mouritz Andersen, der havde affyret Skuddene og taget Pengene.

Mouritz Andersen benægtede denne Forklaring; han havde nok været med paa Køreturen om Aftenen, men var staaet af paa Gl. Kongevej, medens de to Damer og Kelner Hansen samt en anden Mand var kørt videre.

Gudrun Olesen, der sagde et den ene Dag og noget andet den anden, fastholdt dog, at det var Karen Andersen, der havde begaaet Mordet.

Da Sagen endelig kom til Doms for Østre Landsrets Nævningeting d. 22. Februar 1926, hvor den behandlede til d. 3. Marts, var Akterne svulmet op til tykke Bind paa Grund af de mange Vidneforklaringer. Alle tre tiltalte nægtede sig nu skyldige; men Anklagemyndigheden havde vægtige Vidnesbyrd mod dem. En Kabelodder, der havde taget sig af Karen Andersen, forklarede, at hun om Morgenen d. 8. Maj var kommet til ham, snavset og forkommen og ude af sig selv, men havde ikke været til at faa en Forklaring af. Endelig havde i 1925 en Dame henvendt sig til Politiet og meddelt, at hun Mordnatten havde været til Bal paa Damhuskroen, og da hun ved Tretiden stod uden for Kroen, saa hun en Taxa komme inde fra Byen og standse og to Kvinder steg ud og gik hen og ruskede i Døren ind til Kroen. Da den var lukket, steg de ind i Bilen igen, hvor hun kunde se en tredje Person, og kørte videre udefter. Noget senere, da hun var paa Vej hjemad, løb hun pludselig paa en Mandsperson og vekslede et Par Ord med ham. Han fjernede sig i den Retning, hvor den myrdedes Pengepung og Revolveren senere blev fundet. Stillet over for Mouritz Andersen genkendte hun ham som den paagældende Mandsperson. Under Sagen blev de to Kvinders mange Forklaringer paa Foranledning af Mouritz Andersens Forsvarer læst op for at vise, hvor lidt Tiltro man kunde have til dem. For Gudrun Olesens Vedkommende lød Tiltalen paa Meddelagtighed i Røveri, medens de to andre var tiltalte for at have været fælles os Mordet.

Mouritz Andersen og Karen Andersen blev kendt ikke-skyldige i overlagt Drab, men skyldige som Medgerningsmænd i forsætligt Drab og Røveri. Gudrun Olesen blev kendt skyldig i Meddelagtighed i Røveri. Mouritz Andersen blev idømt Tugthusarbejde i seksten Aar og Karen Andersen samme Straf i ti Aar. For Gudrun Olesens Vedkommende traadte Varetægtsarresten i Stedet for Straf.

Mouritz Andersen ansøgte flere Gange om Sagens Genoptagelse; men de fremførte Grunde kunde ikke tages til Følge. Efter at have udstaaet Straffen prøvede han paa at fremskaffe nye Oplysninger og søgte sidste Gang om Sagens Genoptagelse for Klageretten i 1945, men Sagen blev afvist.

RØDOVRE SOGN UNDER BESÆTTELSEN

Den i det følgende givne Fremstilling¹³⁵) af Begivenhederne i Rødovre Sogn i Forbindelse med den tyske Besættelse af Danmark gør intet Krav paa Fuldstændighed. En saadan lader sig næppe opnaa, idet det vil være meget vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at fremskaffe alle Oplysninger. Forfatteren har dog ønsket at medtage denne Periode i Sognets Historie som Afslutning paa Fremstillingen af denne, og det er hans Haab, at det er lykkedes at faa de vigtigste Punkter med. Det er tilstræbt ikke at nævne Navne paa Personer — i Særdeleshed paa nulevende — i Beretningen.

Efter Udbruddet af den anden Verdenskrig blev forskellige Forholdsregler truffet til at imødegaa Virkningerne af Krigsbegivenheder i Lighed med, hvad der skete i det øvrige Land. I September Maaned 1939 blev Politistationens Kældervinduer sprængstyksikret med svært Træ, og i Oktober Maaned s. A. blev der opstillet Sirener forskellige Steder i Sognet, ligesom Kommunen indrettede Tilflugtsrum for Børn og Lærere i Hendriksholm, Islev og Rødovre Skoler samt i Børnehaverne.

I Efteraaret 1940 bestemte Fællesudvalget for det storkøbenhavnske Luftbeskyttelsesomraade, at der ogsaa i Rødovre skulde findes offentlige Dækningsgrave, dog foreløbigt kun ved Damhustorvet, hvor der blev indrettet Dækningsgrave til ca. 100 Mennesker. Af Hensyn til Mørklægningen blev alle Kantsten i Rødovre Sogn hvidmalede og alle Opkørselsramper gulmalede, paa Roskilde Landevej blev Kantstenene malet hvide af Amtet.

Efterhaanden som Krigen trak i Langdrag, blev Restriktionerne strengere, og Myndighederne indskærpede Forholdsregler til Imøde-

gaaelse af en Katastrofesituation. I Januar 1942 blev der udstedt et ministerielt Cirkulære, hvori det blev paalagt Myndighederne at sørge for Folkebespisning i det Tilfælde, at Kultilførslen skulde svigte og Gasproduktionen standse. Ved en Undersøgelse viste det sig, at ca. 5000 af Sognets Beboere var afhængige af Gas, og at Damhuskroen, Barnets Hus og Brandholmskroen kunde levere en Ret varm Mad daglig til dette Antal; den sydlige Del af Sognet blev derefter delt i tre Distrikter, der blev fordelt til disse Steder. I Fortsættelse af Bespisningsbestræbelserne indkøbtes ved Kommunens Foranstaltning i 1944 en Del Knækbrød og Kødconserves, der skulde henstaa som Nødproviant til Brug i en skærpet Situation.

I Efteraaret 1942 afholdt Københavns Luftværnsforening et Møde paa Damhuskroen for at søge oprettet en Afdeling af Luftværnsforeningen i Rødovre, og en saadan Afdeling blev ogsaa oprettet.

Ogsaa i Rødovre Sogn blev der i Tidens Løb udbygget et Civilbeskyttelsesberedskab, C.B.-Politi under Politistationens Ledelse, C.B.-Brand under Falcks Damsøstations Ledelse og C.B.-Teknik under Ledelse af Rødovre Kommunes Ingeniørkontor. C.B.-Politi og C.B.-Brand blev stationeret paa henholdsvis Rødovre Politistation og Falcks Damsøstation, medens C.B.-Teknik fra Oprettelsen i August 1940 til December 1942 havde Station i Udbygningen bag Kommunekontoret. I Mellemtiden var Civilbeskyttelsestjenesten blevet forøget med endnu en Gren C.B.-Sanitet, der havde faaet til Huse i Omklædningsrummene til den gamle Gymnastiksal ved Rødovre Skole under Ledelse af Rødovres Samariterforeninger. Paa Grund af de strengere Krav til Beskyttelsesrum, som Krigens Udvikling medførte, flyttede C.B.-Teknik i December 1942 til Islev Skole, idet der samtidigt her etableredes en Brandvagt. Til yderligere Sikring af Kælderetagen opførtes i en Meters Afstand fra Bygningen en godt to Meters Mur ud for Skolebygningens Syd- og Vestside.

Med Henblik paa Offentligheden organiseredes i denne Tid Tilflugtsrum i alle Bygninger med flere end to Familier og en Husvagtordning af henholdsvis Brandvæsen og Politi.

Af tjenstgørende C.B.-pligtige var der i Midten af 1944, før Politiets Internering, ca. 50 C.B.-Politifolk, ca. 70 C.B.-Brandfolk og ca. 60 C.B.-Teknikere.

Efter Politiets Internering den 19. September nedsatte Bestyrelserne for Rødovre Handelsforening, Rødovre Haandværker- og Industriforening, Grundejerforeningerne og Lejerforeningerne et Udvalg med

den Opgave at faa oprettet et Borgerværn til saa vidt muligt at hindre Forstyrrelser af Ro og Orden og Forbrydelser mod Liv og Ejendom. Vagttjenesten var frivillig, og samtlige Beboere opfordredes til at melde sig til deres Foreninger som Deltagere i Borgerværnet. Roskildevejens Vagthold traadte straks i Funktion i et Lokale Roskildevej 347, og man søgte at faa oprettet nogle faste Vagtcentraler spredt over Sognet. Kort Tid efter udstedte imidlertid Justitsministeriet et Cirkulære om Oprettelse af kommunale Vagtværn, og paa Sogneraadets Møde den 26. Oktober blev det vedtaget at oprette et kommunalt Vagtværn. Der oprettedes to Vagtlokaler, et paa Islev Skole og et paa Rødovre Skole. Med Afløsningsmandskab omfattede Vagtværnet i alt 30 Mand, der raadede over en Udrykningsvogn. Vagtværnet, der udførte et paaskønnet Arbejde i sin Funktionstid, blev ophævet den 1. Oktober 1945.

Den nuværende, landsomfattende Lottebevægelse under Navn af Danske Kvinders Beredskab (DKB) blev organiseret i Marts 1940. En Afdeling oprettedes i Rødovre den 1. Juli s. A. og talte i Løbet af tre Maaneder ca. 60 Medlemmer. Disse blev uddannet i forskellige Hold, til Pasning af Børn, i Hjemmesygepleje og to Forplejningshold. De sidstnævnte traadte i Virksomhed den 5. Maj 1945 om Morgen og arbejdede i fjorten Dage paa Damhuskroen med Forplejning af Frihedskæmperne og derefter paa Hendriksholm Skole, hvor der blev lavet Mad til ca. 700 internerede og 150 Frihedskæmpere daglig. DKB forestod Forplejningen paa Skolen til omkring 1. September 1945.

Efter at Befolkningen var kommet sig af det første Choc over Tyskernes Overfald paa Danmark den 9. April, samlede man om de nationale Symboler, og der blev arrangeret nationale Møder paa Damhuskroen med en Række kendte Talere. Onsdag den 4. Februar 1942 holdt saaledes Vilh. la Cour det Foredrag, der indbragte ham en Højesteretsdom paa syv Maaneders Fængsel for at have holdt Foredrag af »tendentios Art«.

Ogsaa Alsang afholdtes, saaledes første Gang den 1. September 1940 i Damhuskroens Have, og der arrangeredes Algang med stor Tilslutning.

Modstanden mod Tyskerne satte ind i det smaa straks efter den 9. April. I Begyndelsen var der naturligvis slet ikke Tale om nogen organiseret Modstandsbevægelse, men kun om enkelte Personer, der trodsede Tyskernes Bestemmelser, sinkede deres Arbejde, gennemskar

Automobil- og Cyklegummi o. s. v. Et pudsigt Eksempel paa de Metoder, man anvendte mod Tyskerne, viser følgende lille Tildragelse: En Repræsentant for Rüstungsstab Dänemark skulde aflægge et Besøg paa en Fabrik paa Egegaardsvej et bestemt Nummer; der var imidlertid overhovedet ingen Fabrik paa det Nummer, men kun den bare Mark, og det var komisk at høre Tyskeren gentage: »Det er umuligt, den skal være der«. Hvervningen af Arbejdere til Tyskland blev modarbejdet i det stille, og i øvrigt forberedte man sig paa det illegale Arbejde ved Studiet af Erfaringerne fra dets Udøvelse, som de foregaaende Aar havde haft saa mange Eksempler paa i Europa.

I Løbet af 1940—41 sluttede Enkeltpersonerne sig sammen i Smaa-grupper, de illegale Blade begyndte at udkomme, og i Foraaret 1942 begyndte den organiserede Sabotage. Da det kommunistiske Parti blev forbudt ved Kommunistloven af 22. August 1941 og maatte gaa over i Illegaliteten, skabtes herved en illegal, aktiv Modstandsgruppe; Størsteparten af Partiets Folk i Rødovre sad i kortere eller længere Tid fængslet enten af dansk Politi eller Gestapo. I Begyndelsen fremstilledes de illegale Skrifter med de mest primitive Hjælpemidler; men lidt efter lidt bedredes dette Forhold, og man naaede til at raade over et Trykkeri, der var saa stort, at det ikke alene dækkede Rødovres Behov, men muliggjorde Trykning for andre Omraader. Da Tyskerne kom paa Sporet af Trykkeriet, maatte man etablere sig andre Steder, bl. a. var et Trykkeri installeret i en Bungalow, hvor man indrettede det i et Hulrum i Kælderen ved Siden af Skorstenen. Hver Gang man havde benyttet Rummet, blev det tilmuret, og Skriftkasserne blev omhyggeligt dækket med Løg og saa meget uskyldige ud. Paa det største af Trykkerierne blev Frit Danmark, Land og Folk og Frihedsraadets Paroler til Befolkningen under Folkestrejken trykt; ogsaa Pjecer saa Dagens Lys her, saaledes Vejledning i Rotteudryddelsen for blot at nævne et Eksempel.

For at skaffe Folk Kendskab til den frie Verdens Litteratur blev der organiseret Læsekredse, hvor bl. a. John Steinbecks Maanen er skjult, Norske digte af Nordahl Grieg m. fl., Den usynlige Front og Führerworte cirkulerede.

Da Frihedsraadets Militærudvalg i 1943—44 organiserede alle de mange Kræfter, som ønskede at gøre en Indsats i Kampen for Danmarks Frihed, blev Landet delt i syv Regioner. København, som udgjorde Region 6, deltes i syv Afsnit, svarende til syv Bydele, og heraf udgjorde Rødovre — med Hvidovre og Glostrup — Afsnit 6. Her

fandtes allerede paa dette Tidspunkt flere Grupper, der i kortere eller længere Tid havde arbejdet illegalt. Disse Grupper samledes i første Omgang i tre Kompagnier, Rødovre, Hvidovre og Glostrup Kompagnier. Senere blev endnu et Kompagni tilsluttet, nemlig Rødovre kommunistiske Kompagni, der især havde Medlemmer i Rødovre og Hvidovre.

Der var et godt Sammenhold i de forskellige Kompagnier, som havde dygtige Ledere, og der blev i Afsnit 6 udført mange dristige og veltilrettelagte Aktioner, som da ogsaa havde til Følge, at Gestapo og deres »danske« Haandlangere Tid efter anden foretog talrige Razziaer i og omkring Rødovre — desværre flere Gange med alt for godt Resultat. Et mørkt Kapitel i Besættelsens Historie er Beretningen om de danske Statsborgere, der blev Forrædere mod deres eget Folk og ved deres Handling bragte saa mange i Livsfare og tvang dem til at forlade Hus og Hjem.

Den 19. September 1944, den Dag Tyskerne overfaldt det danske Politi, gik der Rygter om, at Tyskerne vilde besætte samtlige Benzinstationer, som endnu havde Benzin i Behold. Ved en Benzintank i Rødovre havde det herværende Kompagni gemt et Lager af Ammunition i en Reparationsgrav. For at dette Lager ikke skulde falde i Tyskernes Hænder, besluttede man allerede næste Aften i Ly af Mørklægningen at bjerge Beholdningen. Netop som man var i Færd med at smide de tunge Kasser op af Graven, kørte en tysk Patruljevogn ind ved Tanken. Ud sprang Tyskerne og foretog af en eller anden Grund en Undersøgelse, idet de søgende gik omkring med tændte Lommelygter. Det var spændende Øjeblikke, da Lyskeglen gled hen langs med Kanten af Graven, og de to Mænd, der gemte sig dernede, stod med Hanen spændt paa Pistolen for at sælge deres Liv saa dyrt som muligt. Pludselig gav den tyske Leder en Ordre, Soldaterne sprang ind i Vognen, der kørte bort. Faren var overstaaet, og den dyrebare Beholdning blev omgaaende fjernet.

I en Villa Vamdrupvej 40 var der i længere Tid foregaaet forskellige illegale Ting. Sidst blev det anvendt som Fængsel for to Personer, der af Frihedsbevægelsen var dømt til Internering i Sverige, man ventede blot paa Skibslejlighed. Den 27. November 1944 var et Vagthold paa fem Mand ankommet med de to Fanger; men Tyskerne kom paa Sporet af Forehavendet, og næste Dag kom Gestapo med med ca. 25 Mand, der omringede Villaen og tog saavel Fanger som Fangevogtere med. Den 29. November om Morgenen sprængtes Vil-

Villaen Vamdrupvej 40.

laen i Luften; men en stor Jernkasse fyldt med splinternye, svenske Maskinpistoler stod gravet ned i en Affaldsbunke bag Villaen, og den bjergede Frihedskæmperne — sikkert til stor Ærgrelse for Tyskerne.

Afsnittets første Chef Premierløjtnant Arthur Nielsen, en handlekraftig, modig og dygtig Soldat, elsket som en god Ven af sine undergivne, faldt som et Bytte for Tyskernes Kugler. I en Villa paa Kirkebroen i Hvidovre, hvortil han var flyttet, da han mente, at det blev for »varmt« i Rødovre, blev der Natten mellem den 28. Februar og 1. Marts 1945 foretaget en Razzia — Afsnitschefen var blevet stukket. Premierløjtnant Nielsen forsvarede sig tappert, og flere Tyskere maatte bide i Græsset, inden det lykkedes dem at faa Ram paa ham; men Tyskerne var i Overtal, og han maatte lade Livet for Danmarks Sag, der var ham et og alt. Desværre dræbtes ved samme Lejlighed hans illegale Værtinde, som havde løbet Risikoen og aabnet sit Hjem for Afsnitschefen.

Der er ogsaa her Grund til at nævne den Hjælpsomhed og Offervilje, der fra saa mange Sider mødte de aktive Frihedskæmpere i

Villaen Vamdrupvej 40.

Rødovre Sogn. Uden den vilde Modstandskampen have været en Umulighed, og netop fordi man slet ikke kan nævne alle disse Menneskers Navne, hvis Indsats paa deres Felter var lige saa farlig som Frihedskæmpernes, vil det alene af den Grund være en Uretfærdighed overhovedet i denne korte Redegørelse at nævne Navne. Ogsaa under Folkestrejken den 30. Juni 1944 og følgende Dage viste Sammenholdet sig paa smukkeste Maade, idet der blev lagt den største Hjælpsomhed for Dagen fra alle Sider. Under Strejken blev der bygget Barrikader og afbrændt Baal paa Roskilde Landevej. I de hektiske Dage blev Omegnen hjemstøgt for at skaffe lidt Fødevarer frem, og adskillige Familier maatte ty til Damhussøen for at faa Vand til Husholdningen.

Der forefaldt en Række Sabotagehandlinger her i Sognet under Besættelsen; den første, et Brandforsøg hos Entreprenør Henning Petersen, Islevbrovej 4, fandt Sted den 1. August 1942. Denne Virksomhed var gentagne Gange Genstand for Sabotage, saaledes et Brandforsøg igen den 18. August 1942, den 7., 24. og 25. Juli 1943, den 30. September s. A., og den 25. April 1945 rettedes et Angreb mod P. Hansens Maskinværksted smst.

Maskinfabrikken Carltorp, Roskildevej 371, som blev sprængt i Luf-

Carltoorp.

ten af Bopa, var ligeledes gentagne Gange ude for Sabotagehandlinger. Første Gang den 7. Februar 1943 i mindre Omfang og igen den 22. April 1944, hvor alle Bygninger paa begge Sider af Roskildevej blev ødelagt, og den 31. December 1944, den sidste Sabotagehandling rettet mod Bygningerne paa den nordlige Side af Roskilde Landevej. Mod Maskinfabrikken Hvidovrevej 35—37 blev der forøvet Sabotage den 19. Juli 1944, hvorved Bygningen ødelagdes. Den 18. September 1944 blev en Lastbil hentet af Frihedsbevægelsen fra Islev Skole. Rødovre Kommunes Folkeregister blev fjernet fra Kommunekontoret Natten mellem d. 11. og 12. November 1944, men blev efter Kapitulationen afleveret i ubeskadiget Stand. Den 18. December s. A. foretog Rødovre Kompagni en Aktion mod en tysk Støjsender paa Islevbrovej. Sidst paa Aaret bemægtigede Modstandsbevægelsen sig Dr. Bests Privatvogn — sammen med andre Vogne — og den blev skjult i en Ejendom ved Rødovrevej. Endelig blev der den 3. April 1945 foretaget Sabotage mod Maskinfabrikken Hvidovrevej 13. Et overordentligt værdifuldt Arbejde blev ydet Modstandsbevægelsen af en Urmager, der fremstillede Mekanismen til de tidsindstillede Bomber. Et godt Kup var Fjernelsen af ca. 4 Tons Trotyl, der laa

opmagasineret i et Rum i Vestenceinten, og som senere blev anvendt til andet Formaal, end Tyskerne oprindeligt havde tænkt sig; endvidere blev der fjernet et Parti tyske Uniformer fra Militærlejren i Avedøre.

Et særligt Kapitel i Besættelsens Historie er Beretningen om Politiets Skæbne. Paa Grund af Forholdene under Besættelsen blev Politistyrken betydeligt forøget kort efter den 9. April, og Politistyrken i Rødovre, der den 9. April var paa atten Mand, blev stadig forøget for ved Kapitulationen at være paa et halvt hundrede Mand. Tyskernes Haandlangere maatte naturligvis ikke røres, og da en Overbetjent fra Rødovre Politistation engang »tog fejl« og anholdt en af dem efter Skyderi paa Roskildevej, blev Overbetjenten kort efter anholdt af Tyskerne, men senere løsladt mod, at han fik sin Sag for en dansk Domstol. Da han senere var udsat for Trusler, gik han til sidst under Jorden og flygtede til Sverige.

I Henhold til Lov af 4. December 1942 kunde Politiet give Firmaer, som arbejdede for Værnemagten, Ordre til at ansætte Sabotagevagter, og Politiets Folk havde herved Lejlighed til at gennemse de Sager, der vedrørte disse Forhold, og herigennem faa Indblik i, hvad Firmaerne producerede for Tyskerne, og i mange Tilfælde fik man endda Planer i Hænde over, hvorledes Sabotagevagten var ordnet paa Fabrikkerne. Disse Planer og Oplysninger var det derfor en let Sag at tage Afskrifter af og lade gaa videre til de Grupper, der skulde foretage Sabotagerne, for det meste Gruppen Bopa.

Da de Begivenheder, som efterhaanden førte til Politiets Internering, er beskrevet udførligt i andre Værker, skal der her kun berettes om, hvorledes den 19. September 1944 forløb for Rødovre Politistation. Paa Grund af Forholdene var Stationens Hovedindgang til Stadighed besat med en karabinbevæbnet Politibetjent, som skulde slaa Alarm, hvis noget skulde vise sig. Han kunde enten affyre sin Karabin, banke paa Vinduet ind til Stationen eller trykke paa en Knap, der stod i Forbindelse med et Alarmeringssystem inde paa Stationen. Han fik imidlertid ikke Lejlighed til at foretage sig nogen af Delene, for Tyskernes Angreb kom ganske overraskende. De kom kørende i en saakaldt Prærievogn ad Roskildevej fra København og kørte forbi Politistationen for at stoppe et Stykke længere ude ad Vejen. De begav sig derefter til Fods ned imod Politistationen. Da det ikke var ualmindeligt, at Tyskerne henvendte sig paa Stationen for at spørge om Vej, fattede den uden for Stationen posterede Betjent ingen Mis-

tanke til de fem—seks Tyskere, som kom gaaende ad Roskildevejen og tilsyneladende i fredeligt Ærinde agtede sig ind paa Stationen. Men pludseligt fik han en Maskinpistol i Maven og havde intet andet at gøre end straks at overgive sig.

Tyskerne havde derefter let Adgang til Stationen, hvor de stormede ind med Maskinpistolerne i skudklar Stilling og Støvleskafterne og Bælterne spækkede med Haandgranater. Næsten samtidig med, at Stationen blev besat, blev der givet Flyvervarsling, hvilket senere viste sig at være Camouflage for Tyskernes Angreb paa Politiet. Det paa Stationen tjenstgørende Personale, ialt 25 Mand, blev derefter dirigeret sammen paa Overbetjentens Kontor, hvor de opholdt sig i ca. en Time under streng Bevogtning. Senere blev de transporteret til Alsgades Skole, hvor de traf sammen med Kollegerne fra Glostrup Politistation, der havde lidt samme Skæbne. Derefter blev de transporteret til Langelinie, hvor de blev anbragt i Kælderen under et stort Pakhus.

Samme Dags Aften blev Betjentene ført om Bord i et tysk Skib, som laa ved Langeliniekajen, og ud paa Aftenen lagde Skibet fra Land og ankom efter omtrent to Døgns Sejlads til Lübeck. Turen gik derefter til Koncentrationslejren Neuengamme lidt Syd for Hamburg, og ca. otte Dage senere til Buchenwalde i Nærheden af Weimar. Om Livet i Koncentrationslejrene foreligger flere Beretninger, hvorfor det ikke skal omtales nærmere her.

Kort før Jul blev Betjentene anbragt i Krigsfangelejren Mühlberg og blev efter Nytaar 1945 sendt ud paa Arbejdskommandoer i Egnen omkring Leipzig. Ved Grev Folke Bernadottes Hjælpeaktion blev de ført tilbage til Danmark, selv om de ikke blev frigivet, men anbragt i Frøslevlejren. Efter fjorten Dages Ophold her blev en Del overført til Sverige, hvorfra de vendte hjem lige efter Kapitulationen, medens Resten af dem, der blev i Frøslevlejren, blev frigivet, netop som de den 4. Maj skulde gaa om Bord paa Færgen til Malmø i Københavns Frihavn.

Det var selvfølgelig kun en ringe Del af Politistyrken, Tyskerne fik fat i den 19. September, idet Politiet arbejder i Døgndrift, hvorfor ca. $\frac{2}{3}$ af Styrken ikke var til Tjeneste paa det Tidspunkt, Angrebet fandt Sted. Af Resten af Styrken paa Rødovre Politistation gik straks Størsteparten under Jorden og deltog i Modstandskampen, og flere sluttede sig senere til.

Da det store Øjeblik kom, hvor den danske Speaker i London af-

gav Meddelelsen om Tyskernes Kapitulation, gik Flagene til Tops, og Folk strømmede ud af Husene og jubledes af Glæde over Befrielsen. Om Aftenen tændtes der Lys i Vinduerne, og man fejrede Mørklægningens Ophør. Den næste Dag var ubestridt Frihedskæmpernes, der blev tiljublet af Befolkningen, hvor de viste sig. Ved Kapitulationen var der ca. 1200 Mand under Vaaben i Afsnit 6. Ved Damhuskroen blev der straks ophængt et engelsk og et amerikansk Flag, og senere blev der tværs over Roskilde Landevej ophængt et kæmpemæssigt Stjernebanner og Union Jack; selve Kroen var Station for Frihedskæmperne. I de nærmest følgende Dage var Roskilde Landevej Skueplads for Tyskernes Afmarch og for den jublende Modtagelse, Befolkningen gav de første, engelske Soldater.

Efter Kapitulationen blev Tyskernes Haandlangere sat fast, og i Rødovre blev Hendriksholm Skole indrettet til Interneringslejr under Bevogtning af Frihedskæmpere. Skolen blev benyttet til dette Formaal til ind i August Maaned, ligesom Politiet havde Lokaler paa Skolen et Stykke Tid. Paa Rødovre Skole benyttede Frihedsbevægelsen den paa det Tidspunkt ledige Overlærerbolig og havde ogsaa første Etage af Islev Skole til Raadighed.

Frihedskampen krævede adskillige Ofre i Rødovre Sogn. I et Brev offentliggjort i De sidste Timer har Aksel Jensen, der var en af de elleve Patrioter fra Shell-Huset, givet et smukt Udtryk for sin Opfattelse af Modstandskampens Betydning, og som et værdifuldt, menneskeligt Dokument aftrykkes Brevet i det følgende:

Vestre Fængsel, grønne Afdeling, 14. Juli 1944.

Kære lille Mor!

Tak for dit dejlige Brev, det viste jo, at vi er af samme Blod, du og jeg, og at du ogsaa fuldt ud forstaar, at Fascismen er Fjenden, og at man som ærlig Arbejder uselvsk maa bekæmpe den, hvor den viser sig — og det selv om det kan koste det dyrebareste, man ejer — Livet — og dermed Lykken for Ens kære, og du ved, at jeg aldrig er gaaet paa Akkord med mine Ideer. Det har jeg heller ikke kunnet denne Gang, jeg kunde ikke passiv se paa, at Folk, som havde min fulde Sympati, førte en Kamp, der var min — og altsaa havde min Sympati — uden at jeg selv maatte med. Jeg naaede ikke alt, hvad jeg vilde — og nu er jeg her — og venter, og i denne Ventetid gør det godt at se, at du, Mor, tager det saaledes. Det er jeg stolt over, og jeg er stolt over at være din Søn og vil roligt tage, hvad der kommer.

— Alt gaar roligt her, kun afbrudt af Forhørene (12—16 Timer uden vaadt eller tørt). Jeg maa af Hensyn til mig selv — og dem, jeg har kær — og af Hensyn til andre her — og ude — selvsagt veje mine Ord paa en Guldvægt — men samtidig svare omgaaende, hvis jeg skal slippe for at faa Bank med Gummikniplen, (under Forhøret har jeg skarpe Haandjern paa, saa man er et taknemmeligt Offer at klø), for Syns Skyld faar de Lov at banke nogle oplagte Løgne ud, det ser bedre ud, set fra alle Sider. — Ellers gaar alting jævnt trist herude. Gudskelov, at man har Taalmodighed og ellers om Dagen kan lukke alle Bekymringer ude — men om Aftenen, naar jeg er i Seng (uden Birthes Godnat), saa begynder Telegrafisterne at udveksle Dagens Begivenheder, de nye famlende og søgende, de gamle automatiske og monotont som Maskinpistoler, men snart er alt tyst og stille, man hører kun Vagtens Trin paa Gangen og Patruljens Smaasnakken ved Ringmuren — det er det værste, saa sænker Tankerne sig ubarmhjertigt ned over En, og alle borer de som ulmende Kulgløder. — Ser du Mor mere? — Skal du være lykkelig med Birthe mere? — Bliver det Døden? — Var det Ofret værd? — Aah, det er grusomt. — Hvis det værste skulde ske, saa tænk ikke paa jeres og min Ulykke, men tænk paa, at 30 Sovjet-Piger har deres Forloveder, 10 engelske Hustruer deres Mænd og 30 amerikanske Børn deres Fædre o. s. v., i Stedet for at I har mig — men vi haaber, at jeg klarer Skærene, og at vi alle ses om ikke alt for længe. Til Lykke med Fødselsdagen. Hils alle og leve Friheden.

Kærlig Hilsen fra

Aksel.

I alt 19 Personer fra Rødovre Sogn faldt som Ofre under Frihedskampen og Besættelsen, og denne Skildring af Sognets Historie skal slutte med at bringe deres Navne, der bestandig vil blive mindet af kommende Slægter.

Mindesmærket paa Rødovre Kirkegaard over de faldne fra Sognet under den tyske Besættelse af Danmark.

	*	†
BØRGE PETERSEN	19. 7.1921	— 5.1941
LAURITS JOHANSEN	5.11.1890	31. 8.1943
HANS PETER CARL LARSEN	27. 8.1924	9.10.1943
JOHANNES BIDSTRUP NIELSEN.....	17. 5.1902	27. 6.1944
AKSEL JENSEN	13. 2.1919	9. 8.1944
CHRISTIAN NIELSEN	21.11.1885	17.10.1944
POUL MAGNUS NIELSEN	28. 8.1910	19. 9.1944
LEIF PETER SCHAVENIUS		
LEONHARDT RASMUSSEN	1. 6.1923	17. 1.1945
OLIVER TEDDY		
CHRISTENSEN HANSEN	27.10.1925	25. 2.1945
ANDREAS WADEKSLOFF		
BRONISLAU NIELSEN	31. 3.1918	27. 2.1945
THOR ERNST RASMUSSEN	12. 9.1903	3. 3.1945
HANS ANDERS JENSEN	15. 4.1919	13. 3.1945
ELISABETH WESCH	14. 3.1937	21. 3.1945
WINNIE LISA HEDSTRØM	5. 6.1938	21. 3.1945
HANS FREDERIK LARSEN	7. 8.1912	1. 4.1945
GEORG EMIL SKOVGAARD JENSEN ..	1. 7.1905	5. 4.1945
POUL ERIK LARSEN	26. 1.1920	29. 4.1945
KJELD SIVERTSEN	30. 7.1920	29. 4.1945
NIS PHILIPSEN	8. 1.1921	29. 4.1945

Æret være deres Minde.

LITTERATUR

- 1) V. Milthers: Nordøstsjællands Geologi. Kbh. 1935. S. 12.
- 2) Oversigt over Danmarks Geologi. Kbh. 1928. S. 113 ff.
- 3) V. Milthers: Nordøstsjællands Geologi. Kbh. 1935. S. 51.
- 4) Villads Christensen: Det københavnske Vandvæsens Søer og Vandløb. (i: Hist. Meddelelser om København. Kbh. 1921—22. Bd. 8. S. 1 ff., 129 ff., 257 ff., 401 ff.). A. Sundbo: Københavns ældste Vandforsyningsanlæg. Vandbygningsarbejder i det 17. Aarh. (i: Hist. Meddelelser om København. Kbh. 1927—28. 2. Rk. Bd. 3. S. 249 ff., 306 ff.).
- 5) Gengivet i: Københavns Vandværk 1859—1909. S. 17.
- 6) Eiler Nystrøm: Vanløse. Kbh. 1920 S. 12.
- 7) Kbh. Dipl. Bd. 1, Nr. 21, 33.
- 8) Johan Chr. Lange: Lære om de naturlige Vande. Kbh. 1756.
- 9) Villads Christensen: Det københavnske Vandvæsens Søer og Vandløb. (i: Hist. Meddelelser om København. Kbh. 1921—22. Bd. 8. S. 1 ff., 129 ff., 257 ff., 401 ff.). A. Sundbo: Københavns ældste Vandforsyningsanlæg. Vandbygningsarbejder i det 17. Aarh. (i: Hist. Meddelelser om København. Kbh. 1927—28. 2. Rk. Bd. 3. S. 249 ff., 306 ff.). Københavns Vandforsyning 1909—1934. Kbh. 1934.
- 10) Oluf Nielsen: Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse. Kbh. 1877—92. Bd. 4, S. 404.
- 11) H. F. Rørdam: Kjøbenhavns Universitets Historie. Kbh. 1867—77. Bd. 4, Nr. 121.
- 12) Kbh. Dipl. Bd. 6, Nr. 1147.
- 13) Hist. Meddelelser om København. Kbh. 1917—18. Bd. 6, S. 454.
- 14) Indlæg til sjællandske Missiver 9. Marts 1656. Fol. 510 a. (Rigsarkivet).
- 15) Hist. Meddelelser om København. Kbh. 1917—18. Bd. 6, S. 34, 36.
- 16) H. Matzen: Københavns Universitets Retshistorie. Kbh. 1879. Bd. 2, S. 275.
- 17) J. Brøndsted: Danmarks Oldtid. Kbh. 1938—40. Bd. 1—3.
- 18) Beskrivelsen af de enkelte Fund bygget paa Nationalmuseets Optegnelser.
- 19) Axel Steensberg: Den danske Landsby. Kbh. 1940.
- 20) Erik Arup: Danmarks Historie. Kbh. 1925. Bd. 1, S. 65 ff.
- 21) Sophus Müller: Vej og Bygd i Sten- og Bronzealderen. (i: Aarbøger for nordisk Oldkyndighed. Kbh. 1904. S. 5 ff.
- 22) J. T. Lundbye og V. Hermansen: Roskilde Landevej gennem Tiderne. Kbh. 1927.
- 23) SRD. Bd. 7. S. 1 ff.
- 24) SRD. Bd. 4, S. 463 ff.
- 25) SRD. Bd. 4, S. 468, 473.
- 26) Kbh. Dipl. Bd. 1, Nr. 40.
- 27) Kbh. Dipl. Bd. 1, Nr. 1.
- 28) Kbh. Dipl. Bd. 1, Nr. 3.
- 29) H. F. Rørdam: Kjøbenhavns Kirker og Kloostere i Middelalderen. Kbh. 1859—63. S. 39.
- 30) Arild Huitfeldt: Danmarckis Rigis Krønike. Kbh. 1650—52. Bd. 1—2, S. 1334.
- 31) Kbh. Dipl. Bd. 1, Nr. 42.
- 32) Kbh. Dipl. Bd. 1, Nr. 21.
- 33) Kbh. Dipl. Bd. 1, Nr. 33.
- 34) SRD. Bd. 6, S. 164, 195.
- 35) Rep. dipl. 1. Rk. Bd. 1, S. 183.
- 36) SRD. Bd. 7, S. 49, 60, 65, 67, 103, 111.
- 37) Henrik Larsen: Nogle Oplysninger og Bemærkninger om danske Landsbyer. (i: Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie. Kbh. 1918, S. 177 ff.
- 38) SRD. Bd. 8, S. 259.
- 39) Landebog for Sjælland Stift 1567. (Landsarkivet).
- 40) Sogne Præsternis og Proprietairernes Historiske Efterretninger for Heele Sielland som til største deel er anført i Noterne til Fundationerne for bemelte Siellands Stift af Hans de Hofman. Tom 1.
- 41) Dan. Kanc. 1535—1550.
- 42) Kanc. Brevb.
- 43) A. Sundbo: Vandbygningsarbejder i det

17. Aarh. (i: Hist. Meddelelser om København. Kbh. 1927—28. 2. Rk. 3, S. 312).
- 44) Sognepræsternes Designationer paa Gaarde, Boel og Tiendeydere i deres Sognekald, indsendt i Henhold til kgl. Missive 1651. (Rigsarkivet).
- 45) Kbh. Dipl. Bd. 6, Nr. 217.
- 46) Kanc. Brevb.
- 47) Kbh. Dipl. Bd. 1, Nr. 362.
- 48) Kbh. Dipl. Bd. 2, Nr. 758.
- 49) Kbh. Dipl. Bd. 5, Nr. 606.
- 50) Kr. Erslev: Danmark—Norges Len og Lensmænd 1596—1660. Kbh. 1885. S. 17.
- 51) Oluf Nielsen: Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse. Kbh. 1877—92. Bd. 3, S. 219 ff.
- 52) Kbh. Dipl. Bd. 5, Nr. 862.
- 53) Kbh. Dipl. Bd. 5, Nr. 1055.
- 54) Villads Christensen: Belejringen 1658—60 og Københavns Privilegier. (i: Hist. Meddelelser om København. Kbh. 1909—10. Bd. 2, S. 1 ff.)
- 55) K. C. Rockstroh: Lidt om Frederiksberg-egnen mellem 1650 og 1700 (i: Hist. Meddelelser om København. Kbh. 1913—15. Bd. 4. S. 246 ff.).
- 56) Udtog af Dagbog ført under Københavns Belejring 1658—60. (i: Museum. 1896. Bd. 1, S. 29 ff., 95 ff.)
- 57) Hans de Hofman: Samlinger af publique og private Stiftelser, Foundationer. Kbh. 1761. Bd. 7.
- 58) Udskiftningssag. Københavns Amt. Reg. Lbnr. 44 i Matrikelsarkivet.
- 59) Til Gaardenes Historie er væsentlig benyttet Skøde- og Panteprotokoller. (Landsarkivet, Frederiksberg og Søndre Birk). Endvidere Matriklerne (Rigsarkivet og Matrikelsarkivet), Folketællingerne, Regnskaber vedr. Kronens Gods, Københavns Amts Rytterdistrikts Jordebog og Regnskaber (Rigsarkivet) m. m.
- 60) Ved Beskrivelsen af Damhuskroen er i Almindelighed benyttet Rentekammerets Resolutioner og Ekspeditioner, Kirkebøger, Folketællinger, Skøde- og Panteprotokoller o. l. Hvor særlige Værker er benyttet, anføres disse.
- 61) A. Sundbo: Vandbygningsarbejder i det 17. Aarh. (i: Hist. Meddelelser om København. Kbh. 1927—28. 2. Rk. Bd. 3, S. 365).
- 62) Chr. Heilskov: Blade af en gammel landevejskros historie. (i: Aarb. udg. af Hist. Samfund f. Københavns Amt. Roskilde 1925. S. 13 ff.).
- 63) Villads Christensen: København under Belejringen 1807. (i: Hist. Meddelelser om København. Kbh. 1907—08. Bd. 1. S. 97 ff.).
- 64) S. Sterm: Statistisk-topografisk Beskrivelse over Kjøbenhavns Amt. Kbh. 1834—38.
- 65) Robert Laybourn: The first English admiral Lord William de Leybourne and the house of Laybourn from 1925 to 1938. Copenhagen, 1939.
- 66) C. Nyrop: Bianco Luno og den danske Bogtrykkerkunst. Kbh. 1881. R. Berg: Bianco Lunos Bogtrykkeri. Kbh. 1931.
- 67) Kgl. Resolutioner 1722—93. (Rigsarkivet).
- 68) Kgl. Resolutioner 1794—96. (Rigsarkivet).
- 69) Breve, Dokumenter og Akter vedk. diverse kgl. Slotte, Ejendomme og Gods i Sjælland. 1680—1842. (Rigsarkivet).
- 70) Sille Beyer: Erindringer vedkommende Slægterne Beyer og Høst. Kbh. 1862.
- 71) S. Sterm: Statistisk-topografisk Beskrivelse over Kjøbenhavns Amt. Kbh. 1834—38.
- 72) A. F. Beyer: Bemærkninger i Anledning af at Amsraadet har frakiendt mig Ret til at være Sogneforstander. Kbh. 1842.
- 73) Indberetning til Nationalmuseet.
- 74) Nikolay Jonge: Baron Ludvig Holbergs Geographie eller Jordbeskrivelse. Kbh. 1777. Bd. 5, S. 61.
- 75) Sjællands Stifts Bispearkiv. Indkomne Sager. Sokkelund Herred vedkommende. 1738—1760. (Landsarkivet).
- 76) Sogne Præsternis og Proprietairernes Historiske Efterretninger for Heele Sielland som til største deel er anført i Noterne til Foundationerne for bemelte Siellands Stift af Hans de Hofman. Tom 1.
- 77) Brønshøj—Rødovre Sognekald. Fattigvæsensprotokol 1732—68. (Landsarkivet).
- 78) Forhandlingsprotokol for Brønshøj og Rødovre Sognes Fattigkommission 1832—40. (Landsarkivet).
- 79) Dansk biografisk Leksikon. Kbh. 1933—44.
- 80) L. Koch: En gammel Præsts Erindringer. Kbh. 1912. S. 125.
- 81) Kbh. Dipl. Bd. 1, Nr. 1.
- 82) Kbh. Dipl. Bd. 1, Nr. 4.
- 83) Kbh. Dipl. Bd. 1, Nr. 5.
- 84) Kbh. Dipl. Bd. 1, Nr. 3.
- 85) SRD. Bd. 6, S. 164.
- 86) Kbh. Dipl. Bd. 1. Nr. 33, S. 104.
- 87) SRD. Bd. 7, S. 97.
- 88) SRD. Bd. 4. S. 468 og 473.
- 89) Kbh. Dipl. Bd. 1, Nr. 42.
- 90) Erik Pontoppidan: Annales ecclesie Danicæ. Kbh. 1741—52. Bd. 2, S. 111.
- 91) Rep. dipl. 1. Rk. Bd. 1, S. 183.
- 92) SRD. Bd. 7, S. 1 ff.
- 93) SRD. Bd. 8, S. 259.
- 94) Rep. dipl. 2. Rk. Bd. 1, S. 97 og 244.
- 95) SRD. Bd. 6, S. 195.
- 96) Kbh. Dipl. Bd. 1, Nr. 192. S. 272.
- 97) Kbh. Dipl. Bd. 1, Nr. 362.
- 98) Marius Kristensen: Københavns Amts Landsbynavne. (i: Aarb. udg. af Hist. Samfund f. Københavns Amt. Roskilde 1912. S. 139 ff.).
- 99) SRD. Bd. 7, S. 60 og 103.
- 100) Dan. Kanc. 1535—1550.

- 101) Kanc. Brevb.
 102) Kbh. Dipl. Bd. 5, Nr. 606.
 103) Gunnar Knudsen: De danske Stednavne. (i: Stednavne. Nordisk Kultur, 5. Sth. 1939. S. 90 ff.).
 104) Ved Udarbejdelsen af Skolevæsenets Historie er følgende Materiale benyttet: Brønshøj—Rødovre Sognekalds Arkiv, Sjællands Stifts Bispearkiv, Københavns Amtsprøvtis Arkiv, Kirkebøger for Rødovre Sogn m. m. (Landsarkivet). Skolevæsenets eget Arkiv, de lokale Aviser m. m. og enkelte særskilt anførte Kilder.
 105) Sjællandske Missiver fra August 1746 til Udgang 1748. Nr. 75.
 106) Joakim Larsen: Skolelovene af 1814 og deres Tilblivelse. Kbh. 1914.
 107) L. Koch: En gammel Præsts Erindringer. Kbh. 1912. S. 117 ff.
 108) Christine Larsen: En gammel Elev fortæller. (i: Medlemsblad for Rødovre Skoles Elevforening. Nr. 4, April 1946.
 109) Johs. P. Pedersen: Beretning om Rødovre kommunale Skolevæsen 1. April 1942—31. Marts 1943 med Indledning om Skolevæsenets Udvikling siden 1901. Kbh. 1943.
 110) Medlemsblad for Rødovre Skoles Elevforening. Nr. 2, Oktober 1945.
 111) Nationalmuseet: Danmarks Kirker. Københavns Amt. (udkommer for Tiden).
 112) H. F. Rørdam: Københavns Kirker og Klosterne i Middelalderen. Kbh. 1859—63. S. 39.
 113) Henrik Madsen Wallensbech: Diarium obsidionis Hauniensis. Kbh. 1660.
 114) H. F. Rørdam: Rødovre Præstekald (indtil 1671). (i: Kirkehist. Samlinger. Kbh. 1877—80. 3. Rk. 2, S. 334 ff.).
 115) Ny kirkehist. Samlinger. Kbh. 1857—59. Bd. 1, S. 380 ff.).
 116) Harry Jacobsen: Digteren og Fantasten Kbh. 1945. Zakarias Jensen: Digteren, Komtessen og Zigøjneren. (i: Tilskueren. 1928. 2. Halvbd. S. 73 ff.). Jacob Paludan: Naar Digtere hævner. (Nationaltidende. 1. 6. 1945).
 117) H. F. Rørdam: Rødovre Præstekald (indtil 1671). (i: Kirkehist. Samlinger. Kbh. 1877—89 3. Rk. 2, S. 334 ff.).
 118) Kbh. Dipl. Bd. 1, Nr. 42.
 119) SRD. Bd. 8, S. 259.
 120) H. F. Rørdam: Københavns Universitets Historie. Kbh. 1868—77. Bd. 2, S. 462 ff.
 121) Fortegnelse over hans Værker i Dansk biografisk Leksikon. Kbh. 1933—44.
 122) For Præsterækkens Vedkommende henvises til S. V. Wiberg: Personalhistoriske, statistiske og genealogiske Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie. Odense, 1870—73, Supl. 1879. S. Elvius: Danmarks Præstehistorie. 1885—87. Max Grohshennig og Th. Hauch-Fausbøll: Danmarks Præstehistorie. Kbh. 1914—32.
 123) En Fortegnelse over hans Værker findes i H. Ehrencron-Müller: Forfatterleksikon Kbh. 1924—35.
 124) H. F. Rørdam: Sjællands Stifts Præster 1608 og 1610. (i: Ny kirkehist. Samlinger. Kbh. 1869—71. Bd. 5, S. 142 ff.).
 125) Kbh. Dipl. Bd. 2, Nr. 803, S. 785.
 126) Kbh. Dipl. Bd. 5, Nr. 847.
 127) Kirkehist. Samlinger. Kbh. 1877—80. 3. Rk. 2, S. 651 ff.
 128) En Fortegnelse over hans Værker findes i H. Ehrencron-Müller: Forfatterleksikon. Kbh. 1924—35.
 129) L. Koch: En gammel Præsts Erindringer. Kbh. 1912. S. 114 ff.
 130) Efter Oplysninger meddelt af N. Kjær.
 131) J. T. Lundbye og V. Hermansen: Roskilde Landevej gennem Tiderne. Kbh. 1927.
 132) Ved Udarbejdelsen af Bomhusets Historie er følgende Materiale anvendt: Sager vedr. Bompengene under Rentekammerets Vejkontor, Kopibøger fra Vejkontoret, kgl. Resolutionsprotokoller. (Rigsarkivet). Københavns Amtspræstationsfonds Dagbøger. (Københavns Amt).
 133) Justitsbog for Københavns Amts søndre Birk. Extraretsager 1861—63. (Landsarkivet).
 134) S. Tage-Jensen: Danske Kriminal-sager 1838—1938. Odense, 1945. S. 313 ff. Mouritz Andersen: Damhusmordet. Kbh. 1943. Aviser.
 135) Materialet til dette Kapitel er for Hovedpartens Vedkommende stillet til Raadighed af Afsnit 6 og Politiet.

REGISTER

Aabenraa, Gade	318	Andersen, Niels	89
Aaderup	253	Andersen, Niels	99, 214
Aagerup	108	Andersen, Peder	99
Aagesen, Peter	116	Andersen Peder	114
Aalekistehus	20	Andreasdatter, Magdalene	119
Aalekistesluse	17	Annexgaarden, ... 20, 64-65, 150, 178,	
Aarby	257	199, 222, 231, 318, 323	
Aarhus	291	Annexgaardsvej 65, 192, 294, 323,	326
Aarhus Amt	182	Apotek	195
Aas	36-38, 50-51, 199	Arentzdatter, Maren	119
Aaskov, Hieronymus Larsen	280	Arsleben, Birgitte Marie	219, 282
Abel, Konge	35	Asminderød	284
Aberhoff, Heinrich Thies	116	Asmussen, Chr.	179
Abrahamsen, Jens	65, 178	Assendrup	279
Abrahamsen, M.	243	Asser Rig	32
Abrahamsen, Søren .. 65, 240, 242-43,	252	»Autotaxa«	188
Absalon, Biskop	32-34, 197, 261, 298	Avedøre	91, 114, 336
Adam af Bremen	32	Aviser	196
Adelgade	321	B aerner, Johan Jürgen	123, 131
Administrationsbygning	185	Bagger, Hans	48, 64
Albertsen, Hans	276	Bagsværd	13
Als	94, 289	Bagsværd Sø	13
Alslev, Norre	284	Bagsværdgaard	34
Amager	34, 35, 144, 197, 224	Bahnson, Jesper Jespersen	165
Amby, Kristen	141	Bajer, Frederik	139
Andersdatter, Anne	114	Baldersbrønde	299
Andersdatter, Bodil	66, 73-76	Balle, Nicolai Edinger .. 20, 64, 218, 224-26	
Andersdatter, Bodil	70	Ballerup	42
Andersdatter, Ellen	148	Bank	195-96
Andersdatter, Kirsten	106	Banke, J.	254
Andersen, A. P.	147	Barfredshøj	320
Andersen, Alfred P.	315	Barner, Nicholas Casper Hartvig v. .. 126	
Andersen, Ane Cathrine	319-23	Barnets Hus	192-94, 329
Andersen, Christen	60-63, 94-95, 127	Barslund, Anders Jensen	104
Andersen, Christen	65	Barslund, Hans Jensen	111
Andersen, Christopher	66	Bartholin, Casper	275
Andersen, Christopher	89, 231	Baunsgaard, Valdemar Kaj	241
Andersen, Christopher	128	Bech, Niels	306
Andersen, Hans	70	Beder	142
Andersen, Jens	66, 75, 85, 302	Befolkningstal	150-51, 177
Andersen, Karen	325	Bellaahøj	160
Andersen, Karen Christine	288	Belt, Hans	308
Andersen, Mads	44	Bendtsen d. Yngre, Olluf	50, 94
Andersen, Mads	90	Bendtsen d. Ældre, Olluf	50, 109
Andersen, Morten	94	Bendz, Juliane Elisabeth	283
Andersen, Morten	98, 114, 232, 234	Bentsen, Rasmus	69
Andersen, Mouritz	325-27		

Berg, Jørgen	126, 128-29, 133
Bergstrøm, Hans	307
Bernadotte, Folke	337
Berner, A.	59
Bernstorff, Andreas Peter	59
Bertelsen, Anders	102, 104
Bertelsen, Georg	87
Bertelsen, Georg Andreas	87
Bertelsen, Laurits	275
Berthelsen, Anders	104
Berthelsen, Hans	104
Berthelsen, Lars	129
Best, Werner	335
Beyer, Alfred	139
Beyer, Andreas Frederik	133-39, 158-59
Beyer, Hans Peter	134
Beyer, Peder Grove	133
Beyer, Sille	134, 139
Biblioteksvæsen	254-58
Bierringbrovej	125, 128-29
Bigum	274
Bildsøe, Frk. v.	269
Biograf	195
Birch, Johanne Vibeke	288
Bjerrum, Johannes, Præst	291
Bjerrum, Johannes, Skolebestyrer	291
Bjælkeland	199
Bjørn, Peter Christian	119-20
Bjørnsholm	199
Bjørnskov, S. P. J.	88, 97, 99
Blinckenberg, Abraham	303
Bluhme, J. B.	212
Bol	34-35, 39
Bomhuset	75, 80, 167, 170, 298, 301-14
Bonifacius VIII	33
Bopa	335-36
Borchsenius, Cecilie Cathrine Dorothea Margrethe	283
Borgby	34
Borgergade	319, 321
Bournonville, Antoine	284
Bournonville, Frederikke Vilhelmine Antoinette	284
Braade	240
Braaskovgaard	194-95
Brandholmgaard	96-97, 199
Brandholmskro	200, 329
Brandvæsen	164-65
Bredager	200
Bredstykker	200
Bremerholm	20
Brenesen, Thime	40
Bridlington	86
Brockenhuus, Frands	16
Broe, Carl Christian	139
Bronzealderen	28-30
Bruun, Anne Marie Urbansdatter	280
Bruun, Carl Frederik	106
Bruun, Ernst Ludvig	106
Bruun, J. J.	157
Brødstrup	252
Brøndby Aas	200
Brøndbystykkerne	200
Brøndbyvester	66, 93
Brøndby, -vester og -øster	11, 275
Brøndbyøster	80, 85, 97, 98-99, 116-17, 119, 260-61, 299
Brønnesen, Peder	40
Brøns	285
Brønsholm	200
Brønshøj	19, 22, 31, 34, 43-44, 48, 54, 81, 122, 133-34, 136-39, 142-43, 150-51, 154-73, 185, 188, 196-97, 199, 212, 214, 224, 226, 231-33, 237-38, 240, 243, 260-61, 267, 276 278-79, 291, 318
Buchenwalde	337
Buddinge	113, 236
Buntzen, Andreas	160
Buntzen, Annine	160
Bybjerg	200
Bælum	253
Bärens, J. H.	59
Bønneland	200
Callesen, Mathias	85, 115
Carlsro	104-06, 200
Carltop	334-35
Caroline Amalie, Dronning	318
Carstens, F.	59
Casse, Bomforpagter	306
Castenschiold	77
Celestinus III	34
Christensdatter, Karen	145
Christensdatter, Kirsten	145-46
Christensdatter, Margrethe	95
Christensen, Anders	99
Christensen, Benjamin	195
Christensen, Christen	64, 126, 232, 234
Christensen, Christen Andreasen	113
Christensen, Christen, Islevhus	128-29, 133, 145
Christensen, Christen, Kromand	64-65, 78-79, 80
Christensen, Christen Lauritz	149, 182-83
Christensen, Christen, Valhøjsgaard	98
Christensen, Gudmand	76
Christensen, Jens	145
Christensen, Jørgen	69
Christensen, Lars	106
Christensen, Lars, Gunnekærgaard	91-92
Christensen, Niels	65
Christensen, P. C.	109
Christensen, Peder	65
Christensen, Peder, Kromand	80, 82, 113
Christensen, Peder, Valby	145
Christensen, Peter	148
Christensen, Rasmus	102
Christensen, Rasmus, Utterslev	145, 158-59
Christensen, Simon	50, 90, 101
Christian II	67, 209, 299
Christian III	40, 299
Christian IV	16-17, 42, 68, 210, 274, 299
Christian V	52
Christian VI	212
Christian VII	55, 123, 130, 132, 300
Christian VIII	237, 318
Christian, Prins	275
Christiansen, Peder	231
Christiansen, Rasmus	158-59
Christianshavn	84, 286
Christophersen, Peder	106
Clasen, Ernst Henrik	142, 158-59, 237, 284
Clasen, Mathias Christ	284

Claudius, Marius	191	Erichsen, Peder	112
Copmann, C.	59	Erik af Pommern	35
Cordosa, Veksellerer	312	Eriksdatter, Ane	93
Corneliussen, Anna Frederikke	147	Eriksdatter, Birthe	110
Corneliussen, Lars Carl	146-47	Erlandsen, Jacob	35
Dahl, Hans Jørgen	22-23, 56, 59	Esbern Snare	32-33, 261
Dahlgreenn, A. C.	266	Espegaard	102-04, 201
Dalby, Rasmus Julius	182, 184	Espegaard A/S	104
Dalgas, Ernesto	82	Espekær	201
Dam	200	Falcks Redningskorps	195, 329
Damhusdalsvej	27	Falkerslev	283
Damhuset, se Damhuskroen		Falster	283
Damhuskroen 15-17, 20-21, 28, 48, 55, 62-63, 65-85, 94, 100, 107, 113, 115, 118, 153, 172, 178, 185, 200, 235, 298, 300-14, 317-19, 322, 327, 329- 30, 338		Farum	22, 116
Damhusmordet	323-27	Fattiggaard	154-57, 185
Damhussøen 11, 13-27, 49, 68, 71-73, 80- 82, 191, 200, 203, 205, 207, 273, 298-99, 303, 312, 315, 321, 334		Fattigvæsen	152-58
Damhustivoli	84	Feltmann, Margrethe Ingeborg	284
Damhustorvet	191, 195, 328	Femsølyng	13
Damparken	179	Fibiger, Holger Albert	146
Damparken A/S	190	Fjelsted, Karen	144-45
Dams Aas	200	Fjelsted, Mikkel Andersen	144
Dams Agre	200	Flaskekroen	75
Damsenge	200	Fleischer, Anna Margrethe Philipsdatter	279
Danielsen, Johannes	146	Fleischer, P.	279
Dannebrogsgade	324, 326	Flemme	201
Dianavej	195	Flensborg	237, 284
Digeaas	201	Fløng	31
Digeager	201	Fogh, Thomas	116
Ditmer, Claus Pedersen	306-08	Foreninger	196
Doktorhaven	191	Fortly	201
Dorph, A.	266	Fortunen	242
Drachmann, Holger	81	Fortvej	127
Drescher, H. F.	98	Fossum, Anna Sophie Juel	286-87
Dronninggaard	129, 133	Fossum, Carl Joh.	286
Dronningmølle	192	Fossum, P.	309-10
du Puy, Camilla Cecile Victoire	160	Frankenau, Anna Louise de	268-71
Dyrehavsbakken	242	Frankenau, Georg Friedrich v.	269
Dysse Sløje	51, 201	Frankenau, Niels Christian Frederik ...	269
Dysted	253	Frankov-Petersen, Jørgen	289
Ebbenhøj, Camilla Louise	194-95	Frankov-Petersen, Kbmd.	289
Ebbenhøj, Lars Nielsen	195	Fredensborg	284, 303-04
Egberg, Poul	283	Frederik II	16, 273, 299
Egebjerg	240	Frederik III	43, 210, 262-63, 276
Egegaarden	29, 60, 94-95, 201, 317	Frederik IV	152, 210
Egegaardsvej	331	Frederik V	144
EGGE	280	Frederik VI	89-90, 92, 239, 317-18
Ejby 70, 96, 123, 125, 129, 130-32, 231, 246		Frederik VII	28-29
Ejby Bro	11, 12, 14	Frederik VIII	311
Ejby Port	128	Frederik, Arveprins	299
Ejbyvej	60, 111-130	Frderiksberg .. 17, 20-21, 68, 141, 167- 68, 179, 182, 190, 192, 227, 276, 279-80, 285, 291, 300, 314, 321	
Ellinger, H. O. G.	243	Frderiksberg Allé	317
Elstedvej	192	Frderiksberggade	298
Elvergaardsvej	191	Frderiksdal	242
Emdrup	34, 158-59	Frderiksdals Mølle	50
Emdrup Ladegaard	163	Frderiksgaard	134
Engsig, J. P. G.	146	Frderikshavn	325
Enkekasse, Den alm.	133	Frderikssund	194
Erichsen, Hans	108, 112	Frderiksværk	284, 318
Erichsen, Niels	120	Frees, Førstelærer	289
		Frees, Maria Kirstine	289
		»Fremtiden«	178
		Friderichsen, Politimester	308
		Friis, Johan	273
		Frydensberg, Rasmus	78, 307

Frøsløvlejren	337	Hansdatter, Sidse	111-12, 126
Fugmann, Albert Johs.	83	Hansen, A. C.	166
Fussing, Thorkild	194	Hansen, A. H.	83
»Fælles Flid«	82	Hansen, Anders	252
Fængselshjælpen	100, 193-95	Hansen, Ane Marie Elisabeth	286
G aardstykkerne	201	Hansen, C.	334
Gabel, Christoffer	22	Hansen, Carl Aage	121
Galberg, Ane Birgitte	76-78	Hansen, Chr.	172
Gamborg, Christian Pedersen	290	Hansen, Christen	103
Gamborg, Samuel	290	Hansen, Christen	117
Gl. Kongevej	326	Hansen, Christen	310-11
Gamst, Klokkestøber	267	Hansen, Christian	129
Geelsgaard	269	Hansen, Christian	159
Gentofte	100, 165	Hansen, Dagmar Caroline Vilhelmine ..	121
Gentoftegaard	34	Hansen, Erik	116
Geologi	11-14	Hansen, Frederik	307
Gersdorff, Niels	21, 214	Hansen, H. J.	99
Glender, Gustave	117	Hansen, Hans	109
Glender, John	84-85, 115, 117	Hansen, Hans	158-59
Glipping, Erik	67	Hansen, Hans	310
Glostrup 11, 124, 190, 196, 285, 299,		Hansen, Hans Peter	311
	331-32, 337	Hansen, Hans Peter Christian	121, 172
Glostrup Kro	298	Hansen, Henrich	219
»Glostrup Led«	69	Hansen, Inger Aagaard	252
Glumsø	133	Hansen, Inger Margrethe	284
Glumsø-Bavelse	279	Hansen, Jens	108
Glumsø, Niels Hansen	22, 279	Hansen, Joen	108
Godhavn	194	Hansen, Johannes Kristian 252, 254, 257,	289
Goos, Carl	193	Hansen, Jørgen	115
Gotlænder, Niels Sørensen	276-79	Hansen, Jørgen	46
Grenaa	273	Hansen, Lars	109, 214
Greve	240	Hansen, Laurids	50, 99
Grollauw, Christian	127	Hansen, Louise Christiane	194
Grønby	275	Hansen, Mads	111-12
Grøndalsaa	17	Hansen, Mads	94, 154-55, 157
Grøndalslund	61, 113-15, 201	Hansen, Niels	91-93
Grønholt	284	Hansen, Nielsigne Kirstine	121
Grønland	194	Hansen, Ole	194
Guderup	289	Hansen, Oliver Teddy Christensen	340
Gullandsfar, Niels Sørensen se Got-		Hansen, Otto	106
lænder, Niels Sørensen		Hansen, Peder	232, 234
Gundersen, Peder	318	Hansen, Peder, Egegaarden	95
Gunnekær	201	Hansen, Peder, Nygaard	108
Gunnekær Aas	93	Hansen, Peter Jac.	284
Gunnekærsgaard	61, 90-94, 201	Hansen, Rasmus	50, 90, 101
Gustav, Karl X	43	Hansen, Rasmus	103
Gyrsting, Jens	74	Hansen, Robert	83
H aarup	252	Hansen, Theodor Ludvig	269-71
Hagenau, Chr.	157	Hansen, Thomas	72
Haldagerlille	252	Harboe, Ludvig ..	144, 217, 219, 220-22, 224
Halsskov	12	Harrestrup	12-14
Hamborg, Jesper	116	Harrestrupaa ...	12-16, 18, 21, 27, 31,
Hamburg	337		35, 144, 197-98, 201-03, 205, 207
Hammersholt	252	Hartnack, Johan Christian Daniel	237
Hammershøj, Else	115	Hartnack, Johan Daniel	237
Hammershøj, Niels Christensen ..	115, 117	Hasland, Hans Ejnar	253
Hanevadsgaard	134-35, 140	Haslev Seminarium	252
Hanevadshuse	136	Hasselbalch, Chr.	194
Hansdatter, Ane	101	Hauch, Frederik	76
Hansdatter, Ane	108	Hauerberg, August	146
Hansdatter, Ane Margrethe	94	Have	202
Hansdatter, Ane Marie	86	Havesten	202
Hansdatter, Dorthe	108	Havn se København	
Hansdatter, Karen	108	Hedehusene	113, 298
Hansdatter, Maren	106	Hedehuskroen	80
		»Heden«	12
		Hedstrøm, Winnie Lisa	340

Heide, Axel	140	Hvidovre Sløje	202
Heidemann, Poul Erik Winding	196	Hvidovrevej	179, 335
Helsingør	12, 85-86, 144, 275, 304	Hvidsværmervej	129
Heltzen, P.	59	Hviid, Jens Madsen	144
Helweg-Larsen, L. C.	192	Hviid, Matthias	142-45
Hendrichsen, Jens	51, 84	Hviid-Nielsen, Karl Axel	195
Hendriksholm	76, 84-88, 112, 162, 172, 179, 182, 190, 202	Hvissinge	60, 71, 80, 89, 94, 107, 125, 226, 298-99
Hendriksholm A/S	97, 99, 117, 119	Hvissingegrøften	202
Hendriksholm Skole	246, 248-49, 252-53, 255, 328, 330, 338	Hvissingestykkerne	202
Hendriksholms Boulevard	191	Hvissingevej	189
Henrichsholm se Hendriksholm		Hæsinge, V.	252
Henriksen, Laurits	275-76	Høafgift	123-24, 126-31, 144-45
Herlev	11, 13, 41, 125-26, 134, 136, 141, 315	Højdevangs Kirke	289
Herlufmagle	319	Højer	285
Herning	291	Hørsholm	120, 236, 238
Hersleb, Peder	144, 210, 214, 217, 280	Høst, Andreas Frederik	139
Hersleb, Peder Lorents	38, 143, 212, 214, 216-22, 224, 280-82	Høst, Elise	134, 137
Herstedvester	35, 69, 92, 104, 298-99, 315	Høst, Georg	134
Herstedøster	69, 124, 299	Høsterkøb	13
Hillerød	194, 210	Høsterkøbgård	34
Himmelkol	202	»Høve Led«	69
Hiort, Boletta (Bodild)	217	Ibsen, Hans Skrædder	69
Hjortespring	13	Ibsen, Lars	88
Hjulmand, Christian Hansen	94	Ibsen, Laurids	48, 51, 96-98
Hobro	274	Ibsen, Niels	84, 119
Hoë, J.	132	Indlemmelse i København	171-73, 196, 286-87
Holbæk	286, 291	Ingeborg	33
Holbæk Amt	118	Ingemann, B. S.	109
Hollander, Gdr.	159	Ingvorsen, Mikkel	273
Holm	202	Ingvorstrup	273
Holm	289	Ipsen, Bertel	161, 166
Holme	182	Ipsen, Rasmus Peter	161
Holmegaard	35	Isager, Th.	141
Holst, Lorentz Pedersen	217, 221, 226	Islev	13-14, 28, 31, 36, 39-43, 52, 60, 64-65, 89, 91, 98-99, 111, 118-19, 122-51, 154-55, 157, 159, 166, 169, 172, 178, 182, 185, 196, 198-99, 223, 231, 234, 236, 241, 246, 254-55, 268, 272, 275, 288, 292, 297
Holst, Radtge	266-67	Islev Børnehave	191-92, 256
Holte	269	Islev Skole	246-48, 252-53, 255, 328-30, 335, 338
Horbelev	283	Islevbro	203
Hornstrup	290	Islevbro Vandværk	24, 182
Horseaas	202	Islevbrovej	125, 126, 128-30, 334-35
Horseagre	202	Islevdalvej	128, 130
Horsens	42, 290	Islevgaard	126, 129, 133-142, 203, 231
Horsevænget	127, 179, 202	Islevgaard Alle	128
Horshøj	28, 202	Islevhus	13-14, 39, 124-25, 126, 128, 133, 142-47, 155, 203
Hou	289	Islevhusvej	14, 188
Hove, Robert	193	Islevhøj	122, 173, 203
Hovvejen	62	Islevmark se Islev	
Hundengen	202	Iversen, Rutebilejer	251
Hundkol	202	Jacobsdatter, Karen	92
Husby	283	Jacobsdatter, Karen Marie	98
Husman, Albert Thorvald Henrik	82-83	Jacobsdatter, Maren	66
Husman, Jacobine Jensine	83	Jacobsen, Jens	48, 51, 88
Husum	92, 122-23, 126, 130-31, 145-46, 148	Jacobsen, Zacharias	79
Husum St.	190	Jakobsen, Svend	195
Husumkasernen	185, 207	Jelling Seminarium	252
Huulegaard, Birgitte Marie se Arsløben, Birgitte Marie		Jensdatter, Ane	105
Huusmann, Johan	13		
Hvid, Las	40		
Hviddingvej	196		
Hvidovre	11, 14, 33-34, 42, 66, 82, 85, 112, 167-68, 197-98, 210-11, 214, 260-61, 278, 280, 324, 326, 331-33		

Jensdatter, Maren	105	Jørgensen, Jørgen	249
Jensen, Aksel	338-40	Jørgensen, Niels	159
Jensen, Anders	114	Jøril	237
Jensen, Anders, Kromand	71-73	K	
Jensen, Anders, Præst	274	Kaas, Mogens	42
Jensen, Anthon	140	»Kaffe-Anders«	318
Jensen, Bengt Rye	194	Kagsaa	13-15, 203
Jensen, Chr.	253	Kagsmose	203
Jensen, Georg Emil Skovgaard	340	Kallerup	299
Jensen, Gustav Erik Zenius	182, 184, 257	Kalundborg	257, 261, 304
Jensen, Hans	127	Kalvebodstrand	12
Jensen, Hans Anders	340	Kamphøven, Alexander	146
Jensen, Jens	105	Karl, Prins	200
Jensen, Jens	257	Karlskær	203
Jensen, Johan	145-46	Karlslunde	283
Jensen, Jørgen	44	Karlstrup	283
Jensen, Kamma	253	Karrebæk	319, 321
Jensen, Knud	44	Kierkegaard, Johannes	65, 178
Jensen, Knud	114	Kierulf, Johanne Louise	240
Jensen, Michel	107	Kierulf, Peter	240
Jensen, Niels	106	Kildeaa	15
Jensen, Niels, Bomforpagter	308-09	Kilderøgel	203
Jensen, Niels Richard	194	Kirke	34, 37-38, 43-44, 259-68, 272
Jensen, Ole	293	Kirkebroen	333
Jensen, Olluf	48	Kirkesvinget	65
Jensen, Otto	106	Kiær, Bernt	127-28, 147
Jensen, Peder	84	Kiær, Jørgen	148
Jensen, Peder, Bomforpagter	310	Kjær, Niels	293
Jensen, Peder, Carlsro	106	Klausen, K. M.	194
Jensen, Peder, Islevhus	146	Klausen, L. P.	82
Jensen, Peder, Mariehøj	50, 111	Klavsdal	13-14
Jensen, Rasmus	103	Klemensdatter, Kirsten	279
Jensen, Valentin	106, 114	Klemps, Jørgen Berger	84
Jepsen, Anders	288	Klerkegade	192
Jernalderen	29-30	Klingenberg, Cathrine Jacobine	283
Jernbane	189	Klingenberg, P.	284
Jersie	240	Klingsey, Arkitekt	156
Jespersen, Bengt	100	Klittegaard, Poul Hartvig Erik	182, 184, 257
Jespersen, Bent Oluf	100	Klovtofte	299
Jespersen, Bertel	274-75	Knudsdatter, Ellen	114
Jochumsen, Simon, Damhuskroen	48, 69, 70	Knuth, Greve, Stiftamtmand	136-37, 139
Joensen, Hans	108	Koch, Hans Ludvig Schielderup Parelius	160-61, 239, 243, 284-86, 291
Joensen, Peder	40	Koch, Hans Peter Gyllembourg	284
Johansen, August	253	Kock, S. P.	141
Johansen, Henry Otto Julius	195	Koës, Johan Christopher	145
Johansen, Laurits	340	Kokæret	203
Johansen, Peder	56-57, 59, 111, 214	Kol	203
Johansen, Therese Johanne Gunild	253	Kolding	237, 285
Johnsgaard, Johan Peter	92, 240, 249	Kolkær	203
Jokumsen, Simon	19	Kolkærs Aas	38, 51
Jonsen, Christopher	266	Kolonihaveskole	141-42
Jonstrup Seminarium	237-38, 240, 253, 285	Kommunevalg	180-81
Jonstrup Vang	42	Kongsø, Hans	196
Juel, Susanne	116	Korsdal	203
Juell Wind, J.	59	Korsør	12, 304
Jyde, Lauritz	42	Kortspil	203
Jyde, Niels	48	Krag, Anders Poulsen	268
Jyllinge	189	Krag, Johannes	35
Jyllingevej	15, 21, 207, 251	Krage, Søren	40
Jægersborg	48	Kragelund	252
Jørgensdatter, Ellen	108	Kraghave	69
Jørgensen, Anders	88	Kristensen, M. K.	253
Jørgensen, Christen Lauritz	238	Kristensen, Sigrid	253
Jørgensen, Conrad	172	Kristianssand	160
Jørgensen, Hans	96-97	Krogh, v., Kammerjunker	126
Jørgensen, J. P. M.	295-96	Krohn, Marie Wilhelmine	284
Jørgensen, Jørgen	96		

Kronborg Ladegaard	86	Larsen, Poul Erik	340
Kuhla, Arent v. der	18	Larsen, Søren	114
Kværkeby	134	Larsen, Søren	128
Kærholm	203	Larsen, Tønnes	65-66
Käsztner, Johan Frederik	289-90	Lassen, Niels	69
Käsztner, Murermester	290	Lauridsen, Peder	51, 84
København 11-14, 16-17, 19, 31, 33-35,		Lauridtzen, Jens	42
42-43, 50, 67, 69, 75-76, 79, 104,		Laursen, Morten	19
108, 115, 124, 128, 134, 144, 152,		Laybourn, Carl Christian	113
157, 160, 167-68, 171-73, 182, 185,		Laybourn, Carl Robert	87, 112-13
188, 190, 192, 194-95, 197, 236,		Laubourn, Frederik August	162
239, 258, 260, 266, 271, 274-76,		Laybourn, Nathaniel	85-87, 89, 112, 162
281, 283, 287-89, 291-93, 299-300,		Laybourn, Peter Oliver	82
303-05, 314, 316, 319-21, 324-25,	336	Laybourn, Poulina	162
Københavns Universitet	16, 18, 21-23,	Laybourn, Robert	85
	257, 273, 280	Laybourn, Wilhelm	113
Køge	12, 240, 283, 304-05	Ledøje	80
Køge Bugt	12, 165	Legarth, Fr.	141
Köhler, Alice	290	Leipzig	337
Köhler, Overværkfører	290	Lejland	62, 204
Kørbitz, J. Chr. v.	277	Lerholm	204
		Leth, Bomforpagter	304
la Cour, Peter Christian Blicher Dor-		Liep, Peter	242
nonville de	82-83	Lille Diges Ager Aas	38, 51
la Cour, Vilh.	330	Lille-Hedinge	283
Ladegaardsaaen	19	Lind, Christen N.	141
Lammesløje	203	Lind, Mathias	305
Land	203-04	Lindegaard, Salomon	134, 136-37
Langager	203	Listager	204
Lange, H. M. R.	280	Listov-Saabye, Inger Xenia	291
Lange, Johan Chr.	14	Listov-Saabye, M.	291
Langeland	12	Lolland	182
Langelinie	337	Lomborg, (Longomontanus)	
Langstedgaard	66, 84, 115, 119	Christen Sørensen	275
Langvaddam se Damhussøen		London	290, 337
Larsdatter, Ane	91	Lowson, J.	59
Larsdatter, Birthe Kirstine	92	Lund, Andreas	224-28, 232, 236
Larsdatter, Ellen	94	Lund, Edvard L.	146
Larsdatter, Ellen	148	Lund, Jens	226
Larsdatter, Elsebeth	109-10	Lunderskov	252
Larsen, Anders	66	Luno, Carl	108-09
Larsen, Anders	70-71	Luno, Carl Johan	109
Larsen, Andreas Vilhelm Julius	196	Luno, Christian	109, 156-57
Larsen, Christen	79, 97	Luno, Christian Peter Bianco	108-09
Larsen, Christine	94	Luno, Jakob Lorentzen	108
Larsen, Erich	111	Luno, Jens	109
Larsen, Erik	110	Luno, Louise	109
Larsen, Georg	195	Lübeck	337
Larsen, H. P.	169	Lydik, G.	257
Larsen, Hans	98	Lyngby	194, 304
Larsen, Hans Chr.	94	Lysabild	94
Larsen, Hans Frederik	340	Lyth, Mathias	117
Larsen, Hans Peter Carl	340	Lyth, Nancy	117
Larsen, Jeppe	98	Lytken, Magnus	160
Larsen, Lars, Brandholmsgaard	97	Lütken, Otto Hans	160-61, 166
Larsen, Lars, Marielyst	117	Lætus, Erasmus	37, 272-75
Larsen, Lars, Nørregaard	61-63, 109-	Løntoft, Einar Viggo	83
	110, 126	Løw, Klokkestøber	267
Larsen, N.	169		
Larsen, Niels	110, 158-59	Madsen, Erich	112
Larsen, Niels	128	Madsen, Hans	61, 62-63, 90-91, 218
Larsen, Ole	148	Madsen, Herman	195-96
Larsen, Ole P.	172	Madsen, Johannes	140
Larsen, Peder	66	Madsen, Niels	107
Larsen, Peder	91	Madsen, P.	83
Larsen, Peder	129	Madsen, Peder	304
Larsen, Peter	80, 82		

Madsen, Peder	310	Nachedam, Hans Nielsen	276
Madsen, Søren	99	Nebbegaard	236
Madtzen, Anders	42	Neksø, Hjalmar Carlsen	83
Magleby, Store	144	Neldahl, Christence	195
Maglebylille	224-25	Neuengamme	337
Maglekær	204	New York	325
Magnussen, Ole	119	Niebuhr, Carsten	299
Mahlen, Niels	117	Nielsdatter, Ane	89
Malmø	274-75, 337	Nielsdatter, Bodild	268
Mamillod, Jean	300	Nielsdatter, Else	279
Mangor, Elovius	22	Nielsdatter, Karen	89
Manna, Ole Jensen	117	Nielsdatter, Karen	96-97
Maribo Ladegaard	140	Nielsdatter, Kirsten	89
Maribo, Carl Henrik Ambrosius	236-37	Nielsdatter, Sidse	101
Mariedal	117-19, 204, 248	Nielsdatter, Sidse	103
Mariehøj	61, 87, 111-13, 204	Nielsdatter, Susanne	86-87, 89
Marielyst	85, 115-17, 204	Nielsen, A. P. Holme	296
Matell, Svend	325	Nielsen, Anders	41
Mathiesen, Albertus	262	Nielsen, Anders	100
Mathiesen, Kaptajn, Bomforpagter	309	Nielsen, Anders	158-59
Matrikel	46-52	Nielsen, Anders	253
Melanchton, Philipp	273	Nielsen, Anders, Nørregaard	111, 157, 166
Melby	274	Nielsen, Andreas Wadekloff Bronislau	340
Melchior, Gerson	116	Nielsen, Ane Birgitte	76
Menighedsraad	288	Nielsen, Ane Margrethe	102
Mern	195	Nielsen, Anna Kristine	288
Meyn, Johan Wilhelm	236	Nielsen, Anne Marie Carl	247
Michelsen, Jens	107	Nielsen, Arthur	333
Mickelsen, Søren	109	Nielsen, Bodil (Bolette) Margrethe	78
Milestedet	84-85, 118-21, 204	Nielsen, Carl	247
Mogelberg, Andreas Nielsen	115-16	Nielsen, Carl Wilhelm	65
Mogensen, Peder	84	Nielsen, Christen	70
Molested, Rasmus Jensen	196	Nielsen, Christen	276
Morgenstjerne, Brede Henrik		Nielsen, Christian	66-67, 75-77, 79, 85, 99-100, 306
v. Munthe af	76, 85	Nielsen, Christian	340
Morgenstjerne, Otto Christopher		Nielsen, Christopher	106, 109
v. Munthe af	85	Nielsen, Claus	19
Mortensen, Anders	61-63, 113	Nielsen, Frederik	129
Mortensen, Anders	94	Nielsen, Gothielp	104
Mortensen, Birthe Østergaard	291	Nielsen, Hans	40
Mortensen, Jens Østergaard	291	Nielsen, Hans	93-94
Moseholm	204	Nielsen, Hans, Espegaard	102
Mosehuset	204	Nielsen, Jep	40
Mosehøj	127, 204	Nielsen, Joh.	288
Mule, Claus Pedersen	48, 51, 64, 278-79	Nielsen, Johan	102
Mule, Dorthea Clausdatter	279	Nielsen, Johanne Marie	146
Mullerup	252	Nielsen, Johannes Bidstrup	340
Mulleruptiden	27	Nielsen, K. Almer	147
Mutter	204	Nielsen, Kjeld	70
Mühlberg	337	Nielsen, Kresten Laurits Valdemar	195
Müller, Hans Henrik	282-83	Nielsen, Lars, Milestedet	119-20
Müller, Jørgen	283	Nielsen, Lars, Nørregaard	111
Müller, Tage C.	283	Nielsen, Martin	97, 99
Müller, Valdemar	149	Nielsen, Mickel	88
Mynster, Jakob Peter	236-38, 264	Nielsen, N.	166
Münter, Friederich	232-33, 267	Nielsen, Niels Christiansen	77-78
Mølle, Islevgaards	135	Nielsen, Niels, Mariedal	118
Møller, Andreas	283	Nielsen, Niels, Pedersborg	102
Møller, Frederik Sophus Nikolai	238, 241-42	Nielsen, Ole	146, 155
Møller, Fritz	87-88, 172, 182-83	Nielsen, Peder	89
Møller, Morten Bendz	283-84	Nielsen, Poul Magnus	340
Møller, Otto Jensen	182, 184, 257	Nielsen, Søren	42
Møller, Svend	289	Nielsen, Søren, Rødovregaard	89-90, 94, 235
Møn	195	Nimb, Jens	304-05
Mørck, Jesper Johannes	89, 236	Nissen, Thorvald	114
Mørkhøjgaard	34	Nissen, Vilhelmine Cecilie	160

Ny Amager se Frederiksberg
 Nygaard 106-09, 204
 Nygaard A/S 97, 99
 Nygaard, Brøndbyøster 97-98, 300
 Nyhollænderby se Frederiksberg
 Nykøbing, F. 284-85, 291
 Nykøbing, Mors 193
 Nyskifte 204
 Nærumgaard 34
 Næstved 253, 286, 319
 Nørager, Jens 66, 218
 Nørbølle, Hans 79
 Nørrebrogade 192
 Nørregaard 61, 109-11, 204
 Nørreport 261
 »Nørrevang« 141
 Odden 283
 Odense 258, 283
 Olav, Biskop 34-35, 197, 272
 Oldin, E. 253
 Oldtidsminder 27-31
 Olesen, Gudrun 324-27
 Ollufsen, Niels 88
 Olsdatter, Birthe 89
 Olsdatter, Bodil 92
 Olsdatter, Johanne 96
 Olsdatter, Johanne 110-11
 Olsdatter, Kirsten 103
 Olsdatter, Lisbeth 219
 Olsdatter, Mette 162
 Olsen, Christen 95, 317
 Olsen, Claus 97
 Olsen, Emil Heinrich 194
 Olsen, Hans 94
 Olsen, Harald Andreas 121
 Olsen, Henrik Martin 194
 Olsen, Jakob 73
 Olsen, Jens 48
 Olsen, Jens, Milestedet 119
 Olsen, Jørgen 120
 Olsen, Lars, Brøndbyøster 99
 Olsen, Lars, Carlsro 106
 Olsen, Lars, Islev 148
 Olsen, Magnus 119, 127
 Olsen, Marie 288
 Olsen, Ole 97
 Olsen, Peder 22
 Olsen, Peder 108
 Olsen, Søren 85
 Olufsen, Bent 261
 Omø, C. C. H. 141
 Ording, Carl 305
 Ottorp 92
 Ottosen, Otto Carsten Ludvig 117
 Overstykker 204
 Ovreaa se Harrestrupaa
 Ovregaard 33-34
 Ovrevej 294
 Oxe, Torben 39, 122, 185
 Oxholm, Lorentz Lotharius Jørgen 98
 Oxholm, Theodor Schmidt 98
 Palleesen, Jesper 274
 Pauli, O. G. 59
 Peblingesøen 13, 16-17, 24
 Pechüle, Carl Frederik 118, 120
 Peder I, Biskop 34-35

Pedersborg 90, 101-02, 204
 Pedersdatter, Ane 94
 Pedersdatter, Birthe 66
 Pedersdatter, Johanne 98
 Pedersdatter, Kirsten 107-08
 Pedersdatter, Kirsten 112
 Pedersen, Albrecht 129
 Pedersen, Anders 318
 Pedersen, Anders, Bødker 315
 Pedersen, Anders, Smedemester 252
 Pedersen, Andreas 87, 119
 Pedersen, Chr., Egegaarden . 29, 95, 158-59
 Pedersen, Christen 128
 Pedersen, Christian 139
 Pedersen, Erich 61-63, 111-12
 Pedersen, Hans 105
 Pedersen, Hans, Ejby 130-32
 Pedersen, Hans, Nygaard 50, 107
 Pedersen, Hans, Valby 76
 Pedersen, Hans, Valhøjsgaard 98
 Pedersen, Jakob 92
 Pedersen, Jens 84
 Pedersen, Jens, Egegaarden 94
 Pedersen, Jens Kristian . . . 24, 172, 182-83
 Pedersen, Jens, Mariedal 117
 Pedersen, Johan 88
 Pedersen, John 105
 Pedersen, Johannes Peder 252-53
 Pedersen, Jul 255, 257
 Pedersen, Jørgen 257
 Pedersen, Kirstine 95
 Pedersen, Lars 126
 Pedersen, Lars, Pedersborg 102
 Pedersen, Laurids 50, 104, 113
 Pedersen, Mads 50, 65
 Pedersen, N. Islevgaard 140
 Pedersen, Niels, Bomforpagter 308
 Pedersen, Niels, Valhøjsgaard 98
 Pedersen, Ole 100
 Pedersen, Ole, Bomforpagter 309
 Pedersen, Ole, Brandholmsgaard 96
 Pedersen, Peder, Borgmester 42-43
 Pedersen, Peder, Egegaarden 95
 Pedersen, Peder, Milestedet 119-20
 Pedersen, Peder, Valhøjsgaard 98
 Pedersen, Peder, Valhøjsgaard 98
 Pedersen, Rasmus 40
 Pedersen, Rasmus 102
 Pedersen, Søren 98
 Pedersen, Søren 104-05
 Pedersen, Søren 219
 Pederssøn, Gunde 35
 Peitersen, Jørgen 76, 99
 Petersen, Børge 340
 Petersen, Carl 185
 Petersen, Chr. 324
 Petersen, Gerda 142
 Petersen, Harald Vald. Moll 115
 Petersen, Henning 147, 334
 Petersen, Marie Ulrikke Moll 115
 Petersen, Niels, Bomforpagter 309
 Petersen, P. 173
 Petersen, Pauline Benthe Kirstine 93
 Petersen, Peter 92
 Petersen, Rasmus 173
 Petersen, Rasmus Johannes 115
 Petri, Simon 37, 272

Philipsen, Nis	340	Ronge, Emil	141
Philipsen, Th.	257	Rosbækken	31
Pilemosevej	128	Rosen, Amdsraadsmedlem	169
Plovpenning, Erik	35	Rosenbech, Ulrich Christian	219-23
Podebusk, Sophie	40	Rosenmeyer, Karl	43
Politi	336-38	Roskilde	12, 21, 31-35, 77, 79, 117, 197, 273, 298-301, 303-05, 317-18
Politistation	196, 328-29, 336-37	Roskilde Amt	21
Ponsaing, G.	191, 267, 295	Roskilde Kro	69, 70-71, 74, 76, 79, 298, 304
Poppelly	113	Roskilde Landevej	17-18, 21, 29, 31, 38, 66, 97-98, 190, 195-96, 208, 246, 251, 300, 306, 315-16, 320-21, 324, 328, 330, 334-36, 338
Postkontor	195	Roskildegård	299
Pottegrav	204	Roskildevhile	318
Poulsen, Anders	51, 96-97	Roslev	290
Poulsen, Christoffer	117	Rotgicter, Jørgen	266
Poulsen, P.	166	Rygaard	308
Poulsen, Th.	293	Rytterdistrikt	52-59, 70-71, 75, 96-97, 101, 104, 107, 109, 111, 210-12, 215
Povelsen, Etatsraad	136-38	Ræveagre	205
Powisch, Otto	18	Ræveholm	205
Præstebakken	289	Rævehøj	205
Præstegaarden (se ogsaa Annexgaarden)	289	Rødager Alle	319
Præstekaldet	272-91	Røde Port	298
Præstevejen	62	Røde Vejmølle Kro	74-75, 79, 298
Præstø	276, 286	Rødegård	205
Prøven	100, 193-95, 204	Rødovre Avis	196
R ahbeks Alle	298	Rødovre Port	124
Ramsø-Tune Herred	320	Rødovre Skole	93, 178-79, 209-53, 328-30, 338
Ramus, Christian	22	Rødovre Sø se Damhussøen	
Randers	109	Rødovregård	61, 86, 88-90, 182, 205, 243, 262, 267, 289
Rasmussen, Chr.	166	Rødovrevej	124-28, 148-49, 179, 192, 241, 243, 256, 315, 321, 335
Rasmussen, Christian	126, 145	Røgel	205
Rasmussen, Hans	90	Røngården	205
Rasmussen, Hans	102	Rønnow, Joachim	34
Rasmussen, Hans	103	Rørskær	22-23
Rasmussen, Hans	118	S alomonsen, Axel Benny	97, 99
Rasmussen, Hans	145	Salomonsen, William	97, 99
Rasmussen, Hans Wagn	289	Saltholmen	313
Rasmussen, Hedvig Dorthæa	288	Samsing, Jørgen	68
Rasmussen, Jørgen	126-27, 145-46	Samuelsen, V. S. J.	83
Rasmussen, Leif Peter Schavenius		Sct. Jørgenssø	298
Leonhardt	340	Sandager-Holevad	284, 289
Rasmussen, Niels	288	Sandbjerg	120
Rasmussen, Ole	161-63, 243, 292-93	Sandby	182
Rasmussen, Ole, Bomforpagter	302-03	Sandstykker	205
Rasmussen, Peder	96	Saxtorph, Anna	83
Rasmussen, Peder	162	Scavenius, Morten Lauridsen	22, 50
Rasmussen, R. N.	106	Scheel-Plessen, Christian	
Rasmussen, Rasmus	79	Ludwig	131, 218, 225
Rasmussen, Rasmus	308	Schiwe, M.	283
Rasmussen, Thor Ernst	340	Schiøtt, Hans Jacob Albrecht	140
Rasmussen, Victor Bay	106	Schmidt, A.	113
Rasmussen, Vilh.	192	Schmidt-Phiseldeck, Carl Otto v.	284
Rasmussen, Wilhelmine Marie	118	Schmidt-Phiseldeck, Conrad Georg	
Rathmann, Chr.	111	Friedrich Elias v.	284
Ravensberg, Albert	40	Schnell, H. M.	146
Ree, Proprietær	159	Schoustruph, P.	22-23
Regnskab, Rødovre Kommunes	186-89	Schrøder, Jacob Ditlevsen	219
Reventlow, Christian Ditlev	59, 132	Schubart, Carl	98
Reventlow, Conrad Ditlev	216	Schulin, Johan Sigismund	136-38
Rindom, A.	104	Schytte, Kirstine	286
Rindom, Axel Fr. Lauritz	288		
Rindom, Johanne Camilla Christiane	288		
Ringsted	320-21		
Rio Bio	195		
Roeper, Ellen	188		
Rolfsted	252		
Rolighed	142-45		
Ronge, Albert Wilhelm Eduard	141		

Sengeløse	31, 238	Stenløse	66, 279
Serridslev	31, 34	Stephansen, Johan	216, 218, 223-24
Simonsdatter, Ane	105	Stevnsengen	60-62, 206
Simonsen, Hans	101	Stiaas	206
Sivertsen, Kjeld	340	Stockholm	286
Sjølundgaard	285	Stod Præstegjæld	280
Skaane	12, 275	Størebælt	12
Skalk Aas	205	Stormgade	134
Skalleaas	205	Stoud, Etatsraad	134
Skanke, Oluf Olufsen	279	Stovby	94
Skatter	163-64, 167-68, 170-71	Strandberg, Julius	318
Skelby	291	Stribedysse	206
Skelby-Gedesby	285	Strindberg, August	270-71
Skidenstykkerne	205	Strø Herred	35, 274
Skive	290	Stub, Erik	290-91
Skjern	291	Stub, Sophus Nicolai	291
Skolejord	62	Stuckenberg, Viggo	81
Skolevæsen	209-53	Stæhr, Olivia Hansine Nicoline	82
Skovgaard, Anders Christensen	275	Stæhr, Slagtermester	82
Skovlunde	125	Suderbrand	206
Skovlyst	269-71	Suell, Hans Ove Emmerich	141
Skovshoved	35	Sundby	169
Skuldelev	141	Svane, Hans	22, 261, 278
Skævinge	35	Svane, P. V.	146
Slangerup-Uvelse	283	Svendborg	291
Slesvig	284	Svensden, Anders	96
Slesvig By	284	Svenskekrigen	17, 34, 43-46, 260, 272, 276
Slesvigerens Hus	94	Sverige	319, 332, 337
Sletting, Lars Weibel	224-26	»Svineskellene«	70
Slotsherrens Bro	122, 205	Sygekasse	162, 292-97
Slotsherrens Port	125	Sylvestersen, Hans	66
Slotsherrensvej	125, 127-28, 148-49	Synestved, Kaptajn	158
Sløje	205	Søllerød	280
Smalle Stykker	205	Søndersø	24
Smedetoften	205	Søndervang	50-51, 206
Smidstrup	118	Sørensdaughter, Margrethe	96
Smith, Gustav	117	Sørensen, A. C.	141
Smørebød	205	Sørensen, Adolf	193-94
Smørebøds Aas	51	Sørensen, Alfred	190
Smørum Herred	40, 245, 285	Sørensen, Anders	275
Snedkeraas	205	Sørensen, Anders, Rødovregård	90
Snedkeragre	205	Sørensen, Christian	100
Snydebro	15	Sørensen, Hans	69
Sofie Amalie, Dronning	262-63	Sørensen, Jens	50, 102
Sogneforstanderskab	136-39, 152, 154, 158-59	Sørensen, Jens	84, 119
Sogneraad	152, 154, 160-73, 179-84	Sørensen, Jens	299
Sokkelund Herred	11, 245, 285-86	Sørensen, Jochum	50, 104, 113
Solbjerg	34	Sørensen, Juliane Marie	284
Sophie, Prinsesse	200	Sørensen, Lars	64
Sortedamssøen	24	Sørensen, Laura	193
Sorø	261, 279, 286	Sørensen, Niels, Annexgaarden	65
Sorø Kloster	32-33	Sørensen, Niels, Præst	37, 41, 261, 276-79
Sporveje	190-91	Sørensen, Niels, Rødovregård	61-63
Sprogø	12		86, 88-89, 218
Spurvegaarden	82	Sørensen, Niels Chr., Rødovregård	28, 65, 90, 182-83, 267
Stadion	28, 192	Sørensen, Niels Peter	100
Stampe, Hans	19	Sørensen, P.	166
Stauning, Th.	191	Sørensen, Peder, Carlsro	104
Stednavne	197	Sørensen, Peder, Mariedal	119, 121
Stefansen, H. A.	83-84	Sørensen, Peder, Pedersborg	90, 101-02
Stefansen, O. H.	83-84	Sørensen, S. L.	82-83
Steffensen, Truggels (Troels)	262	Sørensen, Søren Jochum	119
Stenalderen	27-28, 30	Søtorp	178, 293, 322
Stender, Thomas Arreboe	99	Taarnby	169
Stendysse	205	Taarup-Kvols	289
Stendysse Sløje	51		

Taastrup	79, 190	Ulrich Christian	43
Taastrup, Høje	283	Unsgaard	131
Taastrups Valby	68, 73	Upsala	286
Tampen	206	Urban III	33, 197
Teytaud, A.	147	Urup, Axel	276
Thejll, Arkitekt	156	Utterslev 31, 43, 145, 156, 158-59, 161, 165, 167-71,	279
Thierry, E.	163	Utterslev, Claus Pedersen, se	
Thisted	255, 258	Mule, Claus Pedersen	
Thomasdatter, Ester	97	Utterslev Mose	165
Thomsen, Anders	92	Utterslevgaard	34
Thomsen, Carl Adolf	102		
Thomsen, Frits Aage	102	Waager	59
Thomsen, (Thomæsen) Niels	216, 219	Vaalse	287
Thomsen, P.	102	Vagtværn	330
Thomsen, Peder	79	Valby 17, 34, 43, 54, 68, 73, 76, 79,	143
Thord, Ærkedegne	35	Valby Bakke	43
Thostrup, Margrethe	283	Valby Bjerg	69
Thybjerg Herred	133	Valby Kro	74-75
Tibberup Mose	13-14, 41	Valby Langgade	298
Tidsted, Christen Mikkelsen	276	Valdemar I den Store	33
Tinckel, Anne	275	Valhøj	11, 28-29, 207
Tinckel, Rasmus	275	Valhøjs Allé	29
Tinderhøj	28, 204, 206	Valhøjsgaard	97-99, 207
Tinderhøjgaard	206	Valhøjsholm	207
Titus	206	Walleen, Margrethe Marie	85, 117
Tjørnegaard	162, 206	Wallensbech, Henrik Madsen	44, 260
Todyse	206	Vallensbæk	260
Toft	36, 51, 62, 206	Wamberg, Harald Magnus Nicolaj	286-87
Toftebæk	206	Wamberg, Niels Juel	286-89
Toftegaardsplads	324	Vamdrupvej	332
»Toftely«	82	Vandværk	185
Torbenhus	185, 207	Vandværksvej	127-128
Torkildsen, Hans	61-62, 64, 222	Vang	36-37, 50-51, 207
Torndyde	207	Vanløse 16, 19, 22, 34, 84, 113, 123, 125, 128, 130-31, 159, 189-90, 216, 287-88	
Torp, A. M.	283	Vanløse Kirke	289
Torp, Carl	194	Vanløse Kirkekomité	286-87
Torp, Elektromontør	290	Vanløse Sluse	17-21
Torp, Else Marie	290	Vanløsehøj	159
Torsthawe, se Tostehave		Vortov	38, 42, 48, 54
Tostegaard	38, 207	Vasager	207
Tostehave	38, 207	Vase	207-08
Tostehavegaard	48, 50, 201	Vedby, Nørre	284
Trampe, Laurette Martine	283	Weimar	337
Troedsson, A.	104	Vejlbvej	94
Trolle, Børge	41	Vejde	290
Trondhjem	279-80, 282	Vejle Amt	182
Truelsen, Hans	113	Vejstrup	285
Truelsen, Jens	113, 126, 225	Vejstruprød	285
Truelsen, Peder	113	Vejvæsen	164, 188-89
Truelsen, Simon	101	Veksø	279
Trunderup	252	Venstermand, Morthen	40-41
Tryggevælde Amt	21	Verst-Bekke	284
Tschandala	270-71	Wesch, Elisabeth	340
Tuesen, Peder	143	Vestenceinten	165, 336
Tyreengen	207	Vesteraas	208
Tyrestumperne	62	Vesterbrogade	188, 298
Tyrstedt-Uth	182	Westergaard, Frederik	224-25, 283
Tyskernes Besættelse	328-40	Vestergade	298
Tyskland	331	Vesterport	298, 320
Tønnesen, Elinor	289	Vestervang	38, 208
Tønnesen, Jan	111	Weybye, Knud	115
Tønnesen, Lars	65	Vibenshus	304
Tønnesen, Provst	289	Viborg	289
U bby	276	Wibygaard	306
Udlodder	61-63	Viemose	106, 208
Udskiftningen	60-63		

Viemose-Bakke	218	Vordingborg Seminarium	194
Viemosegrøften	128	Worm, C.	210, 279
Viemosevej	128, 188, 241	Wormskiold, Peder	132
Vigerslev	14, 31, 34, 80, 320	Vridsløselille	69, 129, 286, 299, 308
Vigerslev-Veflinge	283	Vridsløsemagle	31, 237
Wilschou, Anna Cathrine	283	Zahle-Lassen, P. K.	83
Wimmelskaftet	108	Æbelholt Kloster	35, 198
Wind, Niels	42	Ærtebjerg	208
Winding, Caroline Henriette	285	Ærteland	208
Winding, Johannes Cramer	285	Ølsø Aas	51, 208
Vinding, Peder	22	Ørholm	283
Winter, Christopher	48	Østeraas	208
Winther, Cathrine Marie	283	Østerberg, Carl Gustav	121
Virumgaard	34	Østersøen	12
»Vise-Anders«	318	Øvre Toft	208
Wittenberg	273	Øvre Toft Aas	38, 51
Vodder	284		
Volmejster, Tømmermester	126		
Vor Frue Kirke, København 34-35, 37, 42, 197-98, 260, 272-73, 284			

FORKORTELSER

Dan.Kanc. = Danske Kancelliregistranter. Kbh. 1881—82.

Kanc.Brevb. = Kancelliets Brevbøger 1551 ff. Kbh. 1885 ff.

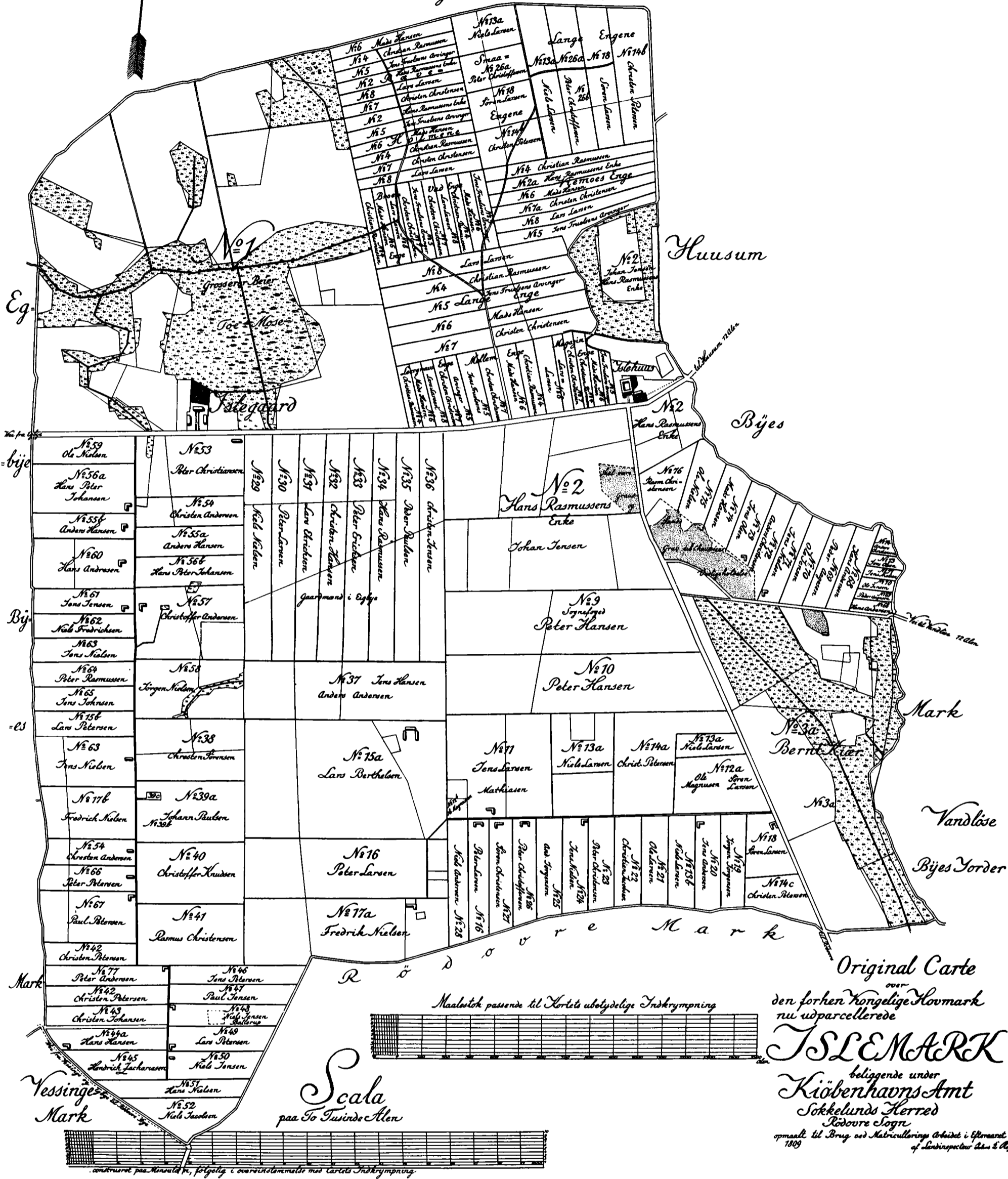
Kbh.Dipl. = Kjøbenhavns Diplomatarium. Udg. af O. Nielsen. I-VIII og Registerbind I-II. Kbh. 1872-87.

Rep.dipl. = Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis. Kbh. 1894 ff.

SRD. = Scriptorum rerum Danicarum mediævi. Ed. Jac. Langebek &c. I-IX. Kbh. 1772-1873.

PAPIR: DE FORENEDE PAPIRFABRIKKER
FOTO: ERIK HANSEN — RØDOVRE
CLICHEER: F. HENDRIKSEN — REPRODUKTIONS ATELIER
BOGTRYK: INDUSTRI-TRYKKERIET — KØBENHAVN K.

Herlev Bjes Jorder

Original Carte
 over
 den forhen kongelige Skovmark
 nu udparcellerede
ISLEMARK
 beliggende under
 Kiøbenhavn's Amt
 Sjøkkelunds Herred
 Rodovre Sogn
 opmaalt til Brug ved Matr.ullerings Arbeid i Iftermærket
 1809
 af Landinspector Adam S. Røhl.

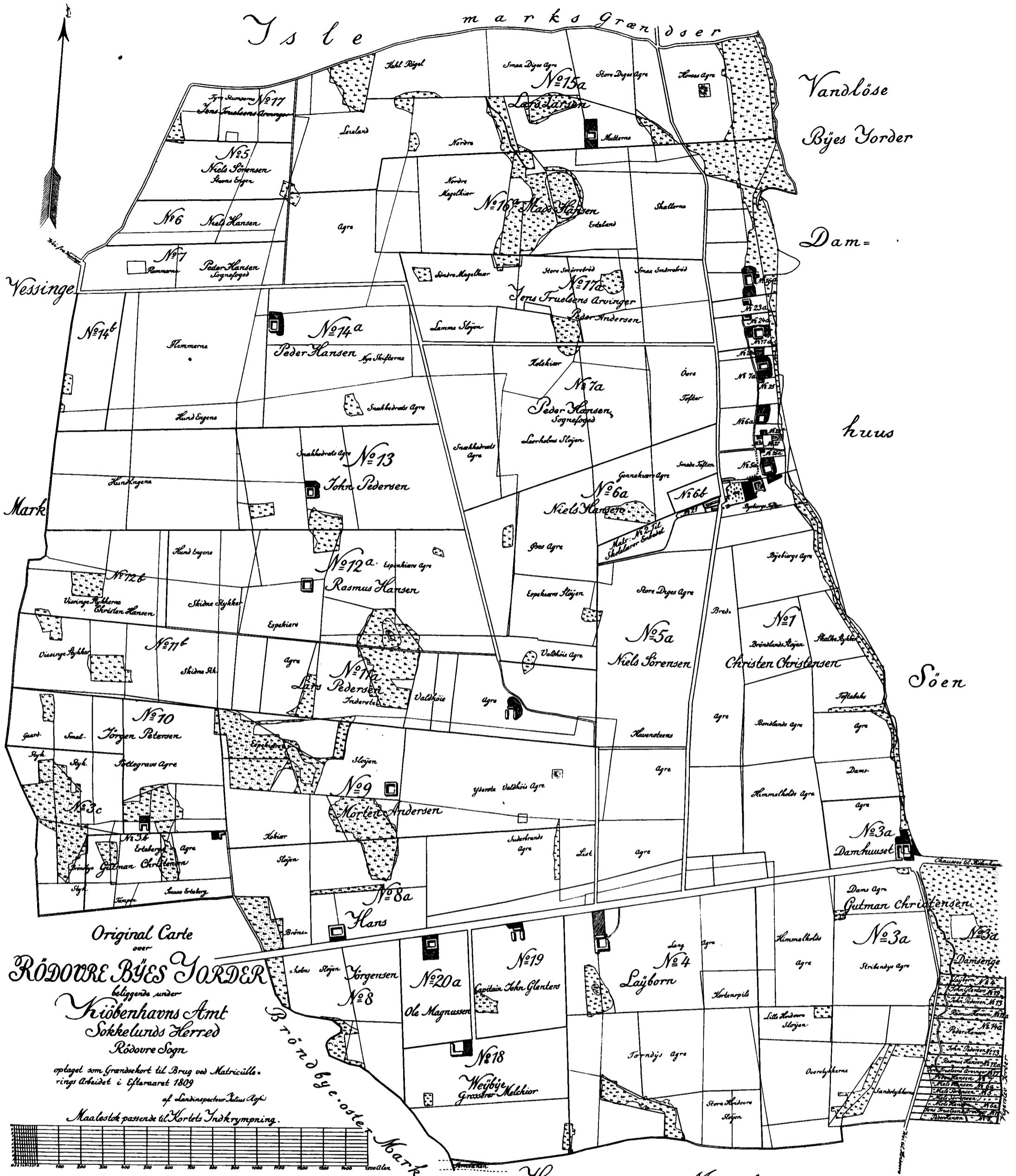
Scala
 paa To Tusinde Alen

Maalstik passende til Kartets ubetydelige Indskræmpning

Vessingø
 Mark

...konstrueret paa Mærskaldet, følgende i overensstemmelse med Kartets Indskræmpning.

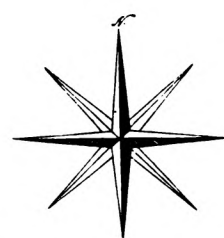
T s l e m a r k s g r æ n s e r

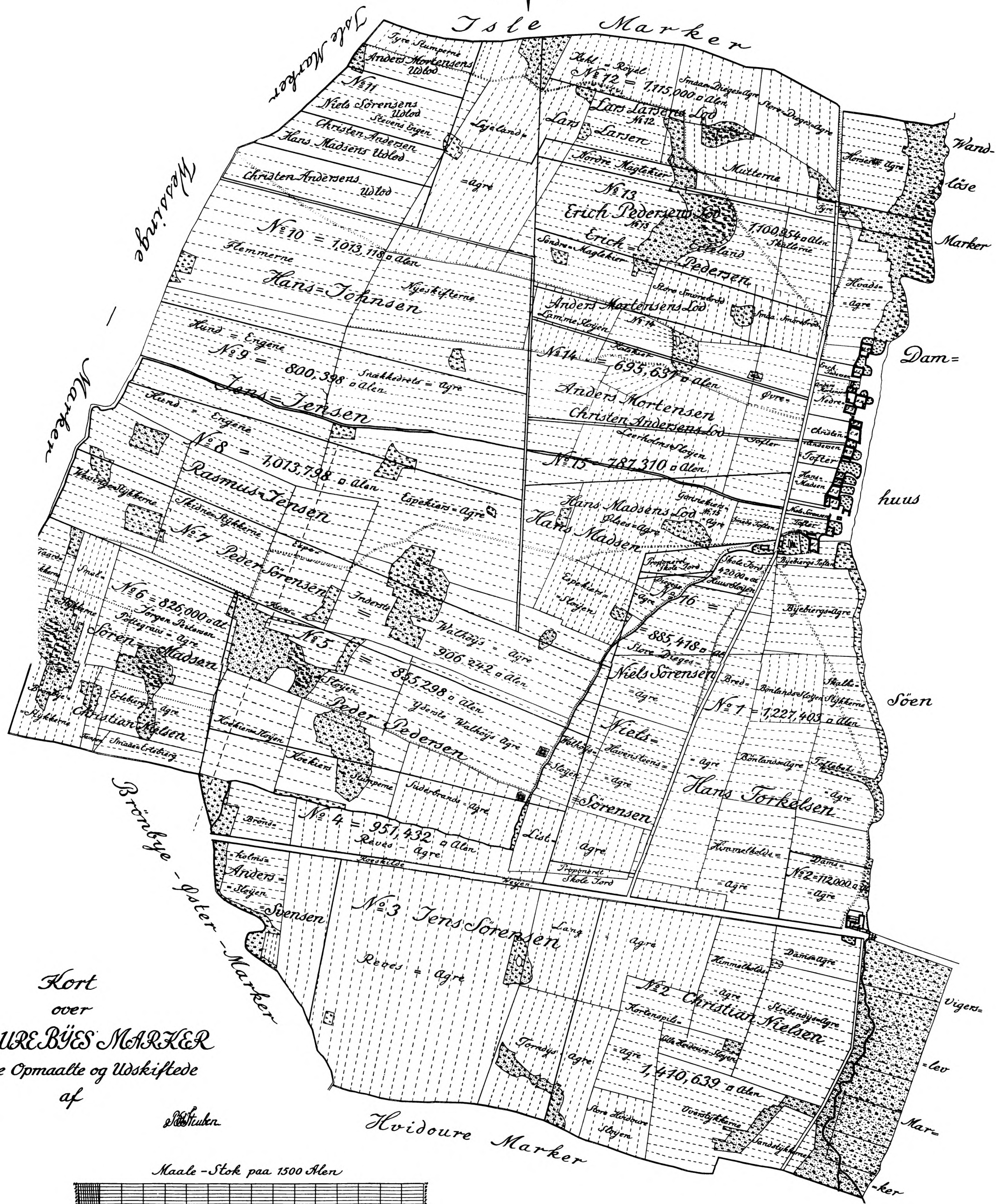
Original Carte
 0000
RØDOVRE BYES JORDER
 beliggende under
 Kiøbenhavns Amt
 Sokkelunds Herred
 Rødovre Sogn
 oplaget som Grændeskort til Brug ved Matriculæ-
 rings Arbeidet i Efteraaret 1809
 af Landinspector Julius Aepf
 Maalestok passende til Kortets Indkrympning.

Hvidovre Mark

Isle Marker

Kort
over
RØDOURE BYES MARKER
som ere Opmaalte og Udskiftede
af

1780

P. Schuler

Hvidovre Marker

Maale-Stok paa 1500 Aalen

